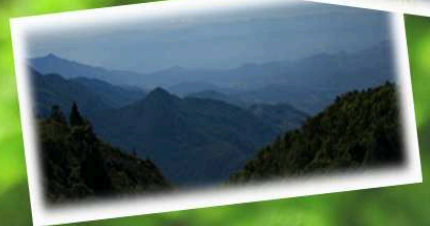

รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report)

โครงการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริม
และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กุมภาพันธ์ 2553

รายงานฉบับสมบูรณ์

การศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและ
รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กุมภาพันธ์ 2553

รายงานฉบับสมบูรณ์

การศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ผู้จัดทำ	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 60/1 ซอยพิบูลวัฒนา 7 ถนนพระรามที่ 6 พญาไท กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 0 2265 6500 ต่อ 6769, 6770 โทรสาร 0 2265 6602
ที่ปรึกษา	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 565 ซอยรามคำแหง 39 (เทพลีลา 1) ถนนรามคำแหง แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310
การอ้างอิง	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2553. การศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559. กรุงเทพฯ . 390 หน้า
คำสืบค้น	นโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด มาตรการ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
พิมพ์เมื่อ	กุมภาพันธ์ 2553
จำนวนพิมพ์	50 เล่ม
จำนวนหน้า	390 หน้า
ผู้พิมพ์	โรงพิมพ์วิฑูรย์การปก 2 ซอยประชาสงเคราะห์ 29 เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10400 โทรศัพท์ 0 2275 4000 โทรสาร 0 2 275 4202

สงวนลิขสิทธิ์ในประเทศไทย ตาม พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

โดย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2553

คำนำ

การศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ทบทวนและปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต อีกทั้งเพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้และเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและเชื่อมโยงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 และนโยบายฉบับต่อไปให้มีความชัดเจนในการนำไปแปลงสู่การปฏิบัติ โดยเป้าหมายในการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เพื่อให้ได้รับการปรับปรุง แก้ไขให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

การจัดทำรายงานในโครงการนี้ แบ่งออกเป็น 3 เล่ม คือเล่มที่หนึ่ง รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร เล่มที่สอง รายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 และเล่มที่สาม ร่างนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 (ฉบับปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม)

รายงานฉบับนี้ เป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ ของโครงการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในเล่มประกอบด้วย สถานการณ์และแนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การทบทวนและประเมินผลสัมฤทธิ์ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงและความสอดคล้องของนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยที่มีผลกระทบ และปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการขับเคลื่อนนโยบาย 20 ปี และข้อเสนอแนะต่อการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขอขอบคุณหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการนี้ ตลอดจนผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ร่วมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งการสนับสนุนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์สำหรับเป็นแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศที่เกื้อกูล และไม่ใช่อุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่อไป

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กุมภาพันธ์ 2553

สารบัญ

หน้า

คำนำ	i
สารบัญ	iii
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	1
1.3 เป้าหมาย	1
1.4 ขอบเขตการดำเนินงาน	2
1.5 กรอบแนวความคิดในการศึกษา	3
1.6 แนวทางการดำเนินงาน	6
1.7 ระยะเวลาดำเนินงาน	8
1.8 แผนการดำเนินงาน	8
1.8.1 ส่วนการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการเสนอแนะประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	8
1.8.2 ส่วนการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการ ดำเนินการของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	9
1.8.3 การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ในรูปของการจัดประชุมกลุ่มย่อย การจัด ประชุมสัมมนา การสัมภาษณ์เชิงลึก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำแบบ สำรวจเพื่อรวบรวมความคิดเห็นจากภาคีการพัฒนา	9
1.9 การเสนอผลงาน	10
บทที่ 2 การทบทวนและประเมินผลสัมฤทธิ์ ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	13
2.1 ทฤษฎาการดินและการใช้ที่ดิน	20
2.1.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	20
2.1.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	21
2.1.3 สรุป	29

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2 ทรัพยากรป่าไม้.....	31
2.2.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	31
2.2.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	33
2.2.3 สรุป.....	41
2.3 ทรัพยากรน้ำ.....	43
2.3.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	43
2.3.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	45
2.3.3 สรุป.....	47
2.4 ทรัพยากรแร่.....	48
2.4.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	48
2.4.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	50
2.4.3 สรุป.....	53
2.5 ทรัพยากรพลังงาน	54
2.5.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	54
2.5.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	58
2.5.3 สรุป.....	63
2.6 ทรัพยากรชายฝั่งทะเล	64
2.6.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	64
2.6.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	67
2.6.3 สรุป.....	75
2.7 มลพิษทางน้ำ.....	76
2.7.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	76
2.7.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	81
2.7.3 สรุป.....	88
2.8 มลพิษทางอากาศ.....	89
2.8.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	89
2.8.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	91
2.8.2 สรุป.....	96

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.9 มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน	97
2.9.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	97
2.9.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	101
2.9.3 สรุป	104
2.10 มลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล	105
2.10.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	105
2.10.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	106
2.10.3 สรุป	114
2.11 มลพิษจากสารอันตราย	116
2.11.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	116
2.11.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	118
2.11.3 สรุป	123
2.12 มลพิษจากของเสียอันตราย	124
2.12.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	124
2.12.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	127
2.12.3 สรุป	132
2.13 แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม	134
2.13.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	134
2.13.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	137
2.13.3 สรุป	142
2.14 สิ่งแวดล้อมชุมชน	143
2.14.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	143
2.14.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	144
2.14.3 สรุป	150
2.15 การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม	151
2.15.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	151
2.15.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	152
2.15.3 สรุป	155

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.16 เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม	155
2.16.1 สถานการณ์และแนวโน้ม	155
2.16.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์	156
2.16.3 สรุป.....	160
2.17 บทสรุป.....	161
บทที่ 3 การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงและความสอดคล้อง ของนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	165
3.1 การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติด้าน การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	165
1.4.1 นโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	166
1.4.2 การวิเคราะห์ความสอดคล้องและเกื้อหนุนกันระหว่างวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของ นโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	177
3.2 การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับนโยบายและกฎหมาย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมรายสาขา	181
3.2.1 ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน.....	181
3.2.2 ทรัพยากรป่าไม้.....	184
3.2.3 ความหลากหลายทางชีวภาพ.....	186
3.2.4 ทรัพยากรน้ำ.....	189
3.2.5 ทรัพยากรแร่.....	191
3.2.6 ทรัพยากรพลังงาน	194
3.2.7 ทรัพยากรชายฝั่งทะเล	196
3.2.8 มลพิษทางน้ำ.....	198
3.2.9 มลพิษทางอากาศ.....	201
3.2.10 มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน.....	203
3.2.11 มลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล.....	205
3.2.12 มลพิษจากสารอันตราย.....	207
3.2.13 มลพิษจากของเสียอันตราย.....	208

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2.14 แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม	211
3.2.15 สิ่งแวดล้อมชุมชน	214
3.2.16 การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม	215
3.2.17 เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม	217
3.3 บทสรุป	218
บทที่ 4 ปัจจัยที่มีผลกระทบ และปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	219
4.1 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	219
4.1.1 ปัจจัยทั้งหมดที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ	219
4.1.2 ปัจจัยเร่งด่วนที่มีผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ ในช่วง 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)	227
4.2 ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการบรรลุเป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	232
4.2.1 ปัญหาของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	232
4.2.2 ปัญหาจากการแปลงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ไปสู่การปฏิบัติ	232
4.3 บทสรุป	233
บทที่ 5 ข้อเสนอแนะต่อการทบทวนนโยบายและ แผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	237
5.1 ข้อเสนอแนะต่อการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	237
5.1.1 ความต้องการของประชาชน	237
5.1.2 ปัญหาเศรษฐกิจ	238
5.1.3 ปัญหาสิ่งแวดล้อม	238
5.1.4 โครงสร้างและการบริหารของภาครัฐ	239
5.1.5 การเตือนภัยของนักวิชาการ	239

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2 ข้อเสนอแนะต่อวิสัยทัศน์	239
5.3 ข้อเสนอแนะต่อวัตถุประสงค์ เป้าหมายหลัก และนโยบายหลัก	240
5.4 ข้อเสนอแนะต่อเป้าหมายและนโยบายหลักรายสาขาทรัพยากร	243
5.5 ข้อเสนอแนะในการกำหนดตัวชี้วัด	259
5.6 ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	265
5.7 บทสรุป	266
เอกสารอ้างอิง	269
ภาคผนวกที่ 1 ผลการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง “การทบทวนนโยบายและแผนการ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559” “กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ”	ผ-1
ภาคผนวกที่ 2 ผลการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง “การทบทวนนโยบายและแผนการ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559” “กลุ่มสิ่งแวดล้อม”	ผ-15
ภาคผนวกที่ 3 สรุปผลการประชุมสัมมนา เรื่อง “การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559”	ผ-33
ภาคผนวกที่ 4 ผลการสำรวจการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	ผ-51
ภาคผนวกที่ 5 แบบสำรวจความคิดเห็น “การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559”	ผ-71
ภาคผนวกที่ 6 รายชื่อคณะกรรมการดำเนินการจ้าง และรายชื่อคณะวิจัย	ผ-93

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1 แผนการดำเนินงาน	12
ตารางที่ 2.1 ตัวชี้วัดในการติดตามประเมินผลการแปลงนโยบาย แผน และมาตรการฯ ไปสู่การปฏิบัติ	17
ตารางที่ 2.2 การใช้ที่ดินของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2523-2550 และการคาดการณ์ปี พ.ศ. 2559.....	21
ตารางที่ 2.3 พื้นที่ดินที่มีปัญหาด้านเกษตรกรรม จำแนกรายภาค ปี พ.ศ. 2547	21
ตารางที่ 2.4 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน.....	30
ตารางที่ 2.5 จำนวนหมู่บ้าน โครงการ และพื้นที่ป่าชุมชน จำแนกรายภาค ปี พ.ศ. 2551	36
ตารางที่ 2.6 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรป่าไม้.....	42
ตารางที่ 2.7 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรน้ำ.....	48
ตารางที่ 2.8 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรแร่.....	54
ตารางที่ 2.9 ปริมาณสำรองเชื้อเพลิงของประเทศไทย ณ ปี พ.ศ. 2549.....	57
ตารางที่ 2.10 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรพลังงาน.....	64
ตารางที่ 2.11 ผลการสำรวจสภาพแนวปะการังฝั่งทะเลอันดามันโดยภาพรวม ปี พ.ศ. 2549.....	70
ตารางที่ 2.12 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรชายฝั่งทะเล	75
ตารางที่ 2.13 คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2552	78
ตารางที่ 2.14 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษทางน้ำ	88
ตารางที่ 2.15 อากาศบริเวณริมถนนและพื้นที่ทั่วไปในกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2552	90
ตารางที่ 2.16 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษทางอากาศ.....	96
ตารางที่ 2.17 ระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมงในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ปี พ.ศ. 2552.....	101
ตารางที่ 2.18 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน.....	103
ตารางที่ 2.19 การคาดการณ์ปริมาณขยะชุมชนในปี พ.ศ. 2553-2559	104
ตารางที่ 2.20 ปริมาณขยะที่เกิดขึ้น จำแนกตามเขตการปกครอง ปี พ.ศ. 2551-2552.....	106
ตารางที่ 2.21 สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ได้รับการออกแบบและก่อสร้างอย่างถูกหลักวิชาการในเขต เทศบาล ปี พ.ศ. 2552.....	110
ตารางที่ 2.22 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล.....	114
ตารางที่ 2.23 ปริมาณการนำเข้าสารเคมีหรือวัตถุอันตรายภายใต้พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2551-2552 จำแนกตามหน่วยงานที่รับผิดชอบ	116
ตารางที่ 2.24 จำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตจากสารอันตราย ปี พ.ศ. 2542-2551	118

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 2.25 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษจากสารอันตราย	122
ตารางที่ 2.26 การประมาณการปริมาณของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมและชุมชน รายภาค ปี พ.ศ. 2552	123
ตารางที่ 2.27 การคาดการณ์ปริมาณของเสียอันตรายในปี พ.ศ. 2553-2559.....	125
ตารางที่ 2.28 ปริมาณของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่ถูกส่งไปกำจัด ปี พ.ศ. 2551	128
ตารางที่ 2.29 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษจากของเสียอันตราย	132
ตารางที่ 2.30 การกระจายตัวของแหล่งธรรมชาติประเภทต่างๆ ปี พ.ศ. 2547	134
ตารางที่ 2.31 การกระจายตัวของแหล่งศิลปกรรมประเภทต่างๆ จำแนกรายภาค ปี พ.ศ. 2537	135
ตารางที่ 2.32 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม	142
ตารางที่ 2.33 สรุปความก้าวหน้างานวางผังเมืองรวม ปี พ.ศ. 2551	146
ตารางที่ 2.34 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน	149
ตารางที่ 2.35 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์ เพื่อสิ่งแวดล้อม.....	154
ตารางที่ 2.36 เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย แบ่งตามระดับของเทคโนโลยีการผลิต.....	157
ตารางที่ 2.37 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม	159
ตารางที่ 3.1 วัตถุประสงค์ในการจัดทำนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	178
ตารางที่ 3.2 การเปรียบเทียบวิสัยทัศน์ของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม.....	179
ตารางที่ 3.3 วัตถุประสงค์ของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	180
ตารางที่ 3.4 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน.....	183
ตารางที่ 3.5 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรป่าไม้.....	185
ตารางที่ 3.6 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านความหลากหลายทางชีวภาพ	187
ตารางที่ 3.7 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรน้ำ.....	189
ตารางที่ 3.8 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรแร่	192
ตารางที่ 3.9 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรพลังงาน	194
ตารางที่ 3.10 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรชายฝั่งทะเล	196
ตารางที่ 3.11 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษทางน้ำ	199

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 3.12 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษทางอากาศ	201
ตารางที่ 3.13 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน	203
ตารางที่ 3.14 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล	204
ตารางที่ 3.15 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษจากสารอันตราย	206
ตารางที่ 3.16 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษจากของเสียอันตราย	208
ตารางที่ 3.17 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม	210
ตารางที่ 3.18 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน	213
ตารางที่ 4.1 ระดับความเป็นเมืองของประเทศไทย	225
ตารางที่ 4.2 ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน 5 ลำดับแรก.....	231
ตารางที่ 5.1 ข้อเสนอแนะต่อเป้าหมายและนโยบายฯ รายสาขา.....	243
ตารางที่ 5.2 ข้อเสนอแนะตัวชี้วัดรายสาขาทรัพยากร.....	259

สารบัญรูป

หน้า

รูปที่ 1.1	กรอบแนวคิดในการศึกษา	5
รูปที่ 2.1	พื้นที่ดินมีปัญหาที่ได้รับการฟื้นฟู จำแนกตามประเภทดิน ปี พ.ศ. 2540-2551	23
รูปที่ 2.2	สัดส่วนพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ประเทศ ปี พ.ศ. 2532-2549 และการคาดการณ์ถึงปี พ.ศ. 2559	32
รูปที่ 2.3	สถานภาพของสัตว์ป่าในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2539-2549	33
รูปที่ 2.4	สัดส่วนของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ ปี พ.ศ. 2534-2550	34
รูปที่ 2.5	พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่ได้รับการฟื้นฟูโดยการปลูกป่า ส่วนปลูกป่าภาครัฐ สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้ ปี พ.ศ. 2541-2550	35
รูปที่ 2.6	ปริมาณน้ำเก็บกักของเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ ณ วันที่ 1 มกราคม ของปี พ.ศ. 2507-2553	44
รูปที่ 2.7	ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของประเทศไทยปี พ.ศ. 2503-2552 และการคาดการณ์ถึง ปี พ.ศ. 2559	44
รูปที่ 2.8	สัดส่วนของจำนวนหมู่บ้านที่เข้าถึงระบบน้ำประปาต่อจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด ปี พ.ศ. 2537-2550	45
รูปที่ 2.9	มูลค่าการผลิต การใช้ การส่งออกและการนำเข้าแร่ของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2537-2551	49
รูปที่ 2.10	ค่าความยืดหยุ่นการใช้พลังงานของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2541-2551	55
รูปที่ 2.11	มูลค่าการนำเข้าพลังงาน จำแนกตามประเภทพลังงาน ปี พ.ศ. 2540-2550	56
รูปที่ 2.12	พื้นที่การปลูก พื้นที่เก็บเกี่ยว และผลผลิต ของปาล์มน้ำมัน ปี พ.ศ. 2547-2551	58
รูปที่ 2.13	การใช้พลังงานขั้นสุดท้าย จำแนกตามสาขาเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540-2549	61
รูปที่ 2.14	พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2504-2550 และการคาดการณ์ถึง ปี พ.ศ. 2559	66
รูปที่ 2.15	อัตราการจับสัตว์น้ำในอ่าวไทยโดยเครื่องมืออวนลากปลาขนาดตาอวนกันถุง 25 มิลลิเมตร ปี พ.ศ. 2525-2548 และการคาดการณ์ถึงปี พ.ศ. 2559	66
รูปที่ 2.16	พื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งทะเล ปี พ.ศ. 2539-2550	68
รูปที่ 2.17	ปริมาณการจับสัตว์น้ำทะเลของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2516-2550	71
รูปที่ 2.18	แผนที่ประเทศไทยแสดงคุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดิน ปี พ.ศ. 2552	79
รูปที่ 2.19	คุณภาพน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ปี พ.ศ. 2529-2552	80
รูปที่ 2.20	คุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ปี พ.ศ. 2529-2552	80
รูปที่ 2.21	คุณภาพแหล่งน้ำผิวดินทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2544-2552	81

สารบัญรูป (ต่อ)

	หน้า
รูปที่ 2.22 แผนที่แสดงดัชนีคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2552	85
รูปที่ 2.23 คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2545-2552	86
รูปที่ 2.24 ฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 10 ไมครอน (PM10) เฉลี่ยรายปี จำแนกรายภาค ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540-2551	89
รูปที่ 2.25 ปริมาณโอโซน (O ₃) เฉลี่ยรายปี จำแนกรายภาค ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540-2551	89
รูปที่ 2.26 ฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 10 ไมครอน (PM10) เฉลี่ยรายปีในกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538-2551	91
รูปที่ 2.27 ค่าเฉลี่ยของระดับเสียง จำแนกรายพื้นที่ ปี พ.ศ. 2544-2552	97
รูปที่ 2.28 ระดับเสียงบริเวณพื้นที่ริมถนนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ปี พ.ศ. 2541-2552	98
รูปที่ 2.29 ระดับเสียงบริเวณพื้นที่ทั่วไปในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ปี พ.ศ. 2541-2552	99
รูปที่ 2.30 ระดับเสียงบริเวณพื้นที่ริมถนนในต่างจังหวัด ปี พ.ศ. 2541-2552	99
รูปที่ 2.31 ระดับเสียงบริเวณพื้นที่ทั่วไปในต่างจังหวัด ปี พ.ศ. 2541-2552	100
รูปที่ 2.32 ปริมาณการผลิตขยะต่อคนต่อวันในเขตเมือง ปี พ.ศ. 2535-2552	106
รูปที่ 2.33 ขยะชุมชนที่เกิดขึ้นและสัดส่วนของขยะชุมชนที่ถูกนำกลับมาใช้ใหม่ ปี พ.ศ. 2540-2552	107
รูปที่ 2.34 ปริมาณขยะอุตสาหกรรมและสัดส่วนขยะอุตสาหกรรมที่นำกลับมาใช้ใหม่ ปี พ.ศ. 2540-2552	108
รูปที่ 2.35 สัดส่วนขยะที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกหลักวิชาการในเขตกรุงเทพมหานครและ เขตเทศบาล ปี พ.ศ. 2544-2552	111
รูปที่ 2.36 ปริมาณการนำเข้าสารอันตราย กลุ่มสารอินทรีย์และสารอนินทรีย์และปริมาณการผลิต เคมีภัณฑ์สารเคมีของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2534-2552 และคาดการณ์ถึงปี พ.ศ. 2559	116
รูปที่ 2.37 การเกิดอุบัติเหตุภัยสารเคมี ปี พ.ศ. 2546-2552	119
รูปที่ 2.38 ปริมาณของเสียอันตรายจำแนกตามแหล่งกำเนิด ปี พ.ศ. 2540-2552	124
รูปที่ 2.39 สัดส่วนของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่ได้รับการกำจัด ปี พ.ศ. 2540-2551	125
รูปที่ 2.40 ปริมาณมูลฝอยติดเชื้อ ปี พ.ศ. 2540-2552	130
รูปที่ 2.41 จำนวนประชากรในเขตเมือง (ตามสำมะโนครัว) ปี พ.ศ. 2530-2552 และการคาดการณ์ถึงปี พ.ศ. 2559	143
รูปที่ 2.42 จำนวนชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำแนกตามประเภท ปี พ.ศ. 2550	145

สารบัญรูป (ต่อ)

	หน้า
รูปที่ 2.43 สัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากรในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2546-2552.....	145
รูปที่ 2.44 จำนวนองค์กรที่ได้รับมาตรฐานการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ISO 14000 ปี พ.ศ. 2545-2553.....	158
รูปที่ 3.1 ความเชื่อมโยงระหว่างนโยบาย แผน มาตรการ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ.....	176
รูปที่ 4.1 ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลก ณ ตลาดดูไบ (ราคาตลาด)	223
รูปที่ 4.2 การประมาณการประชากร ปี พ.ศ. 2543-2573	224

สารบัญกรอบ

	หน้า
กรอบที่ 2.1 กรอบแนวคิดภาวะกดดัน-สถานภาพ-การตอบสนอง (Pressure-State-Response Framework)	15

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ได้ใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ที่เกื้อกูลและไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และได้มีการถ่ายทอดนโยบายและแนวทางที่กำหนดไว้เป็นแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแผนระยะปานกลางมาแล้ว 3 ฉบับ คือ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549 กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554

เนื่องจากนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 มีผลใช้มาระยะหนึ่งแล้ว ประกอบกับ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างระบบบริหารราชการ และในเชิงเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศ ดังนั้น ควรได้มีการศึกษา ทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เพื่อให้นโยบายมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อศึกษา ทบทวนและปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต
- 1.2.2 เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและเชื่อมโยงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 และฉบับต่อไปให้มีความชัดเจนในการนำไปแปลงสู่การปฏิบัติ

1.3 เป้าหมาย

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้รับการปรับปรุง แก้ไขให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

1.4 ขอบเขตการดำเนินงาน

ขอบเขตการดำเนินงานโครงการการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

- 1.4.1 ศึกษา วิเคราะห์สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ปีที่จัดทำนโยบาย และ แผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 จนถึงปัจจุบัน และวิเคราะห์แนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสาขาต่าง ๆ โดยนำเสนอในรูปแบบตารางสถิติ และ/หรือกราฟ
- 1.4.2 ประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการของนโยบาย และแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ตั้งแต่เริ่มต้น-ปัจจุบัน ในแต่ละสาขานโยบาย จากข้อมูลรายงานผลการศึกษา/เอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (เช่น รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม รายงานสถานการณ์มลพิษ รายงานประจำปี รายงานการติดตามประเมินผลต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) ตลอดจนวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข
- 1.4.3 ศึกษา วิเคราะห์ และประเมินความเชื่อมโยงของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติที่มีความสอดคล้อง/ความขัดแย้งอย่างไร ดังนี้
 - ยุทธศาสตร์ชาติ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 นโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และทิศทางของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เป็นต้น
 - นโยบายและแผนต่างๆ (เช่น ยุทธศาสตร์แห่งชาติว่าด้วยการจัดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. 2551-2555 นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551-2555 เป็นต้น) พันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศ (เช่น อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลก พิธีสารเกียวโตภายใต้อนุสัญญาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ค.ศ. 1997 เป็นต้น) กฎหมาย (ทั้งที่มีอยู่แล้วที่อยู่ระหว่างดำเนินการหรือรอการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากสภา และสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา) ตลอดจน มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง
 - อื่นๆ เช่น ความต้องการของประชาชน ปัญหาสังคม และการเตือนภัยของนักวิชาการ
- 1.4.4 ศึกษา วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559
 - ปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เช่น โครงสร้างการปฏิรูประบบราชการและการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศ

- ปัจจัยที่เป็นโอกาส และเป็นแรงกดดัน/ภัยคุกคามในการขับเคลื่อนในช่วงระยะเวลาต่อไปที่เหลืออยู่

- 1.4.5 ศึกษาและเสนอแนะประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เช่น การเพิ่มเติมนโยบายเฉพาะด้านให้ครอบคลุมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง การทบทวน/ปรับปรุงเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานของนโยบายเฉพาะด้าน ทั้งในมิติกฎหมาย มิติวิชาการ มิติพื้นที่ ให้มีความสอดคล้องเชื่อมโยง และเหมาะสมกับแนวโน้มสถานการณ์ที่คาดการณ์ในอนาคต
- 1.4.6 สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม และรับฟังความคิดเห็นในรูปของการจัดประชุมกลุ่มย่อยจากหน่วยงานที่มีหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อย่างน้อย 2 ครั้ง (ครั้งละประมาณ 20-30 คน) รวมถึงการจัดประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อผลการศึกษา จากผู้ทรงคุณวุฒิ ภาวการณ์พัฒนาจากทุกภาคส่วน จำนวน 1 ครั้ง โดยมีผู้เข้าประชุมประมาณ 80 คน เพื่อนำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาปรับปรุง แก้ไขให้มีความสมบูรณ์และชัดเจนยิ่งขึ้น
- 1.4.7 การดำเนินการศึกษาตามข้อ 1.4.1–1.4.6 ที่ปรึกษาจะดำเนินการในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมงานของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) และทีมงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดย สผ. สนับสนุนข้อมูลในส่วนที่มีอยู่ และเป็นประโยชน์กับกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ตามความเหมาะสม

1.5 กรอบแนวความคิดในการศึกษา

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมระยะยาวของประเทศต้องมีความสอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของประเทศและโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มใช้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 นั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือการเติบโตของการผลิตเพื่อการส่งออกเป็นอย่างมากจากสัดส่วนรายได้จากการส่งออกคิดเป็นร้อยละ 40 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศได้เพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ การเปลี่ยนแปลงอย่างมากในเชิงโครงสร้างดังกล่าวได้สร้างแรงกดดันต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศโดยรวมเช่นกัน ดังนั้น จึงต้องมีการดำเนินการเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่ากลไกต่างๆ ในการปรับความสมดุลของการพัฒนาซึ่งจะต้องควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะยังสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นการสมควรที่จะมีการทบทวน ปรับปรุงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 หรือนโยบาย 20 ปี เป็นการกำหนดกรอบกว้างๆ ในระยะยาว ถึงทิศทางการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศว่าจะดำเนินไปในทิศทางใด มีการดำเนินการจัดทำขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 13 (1)

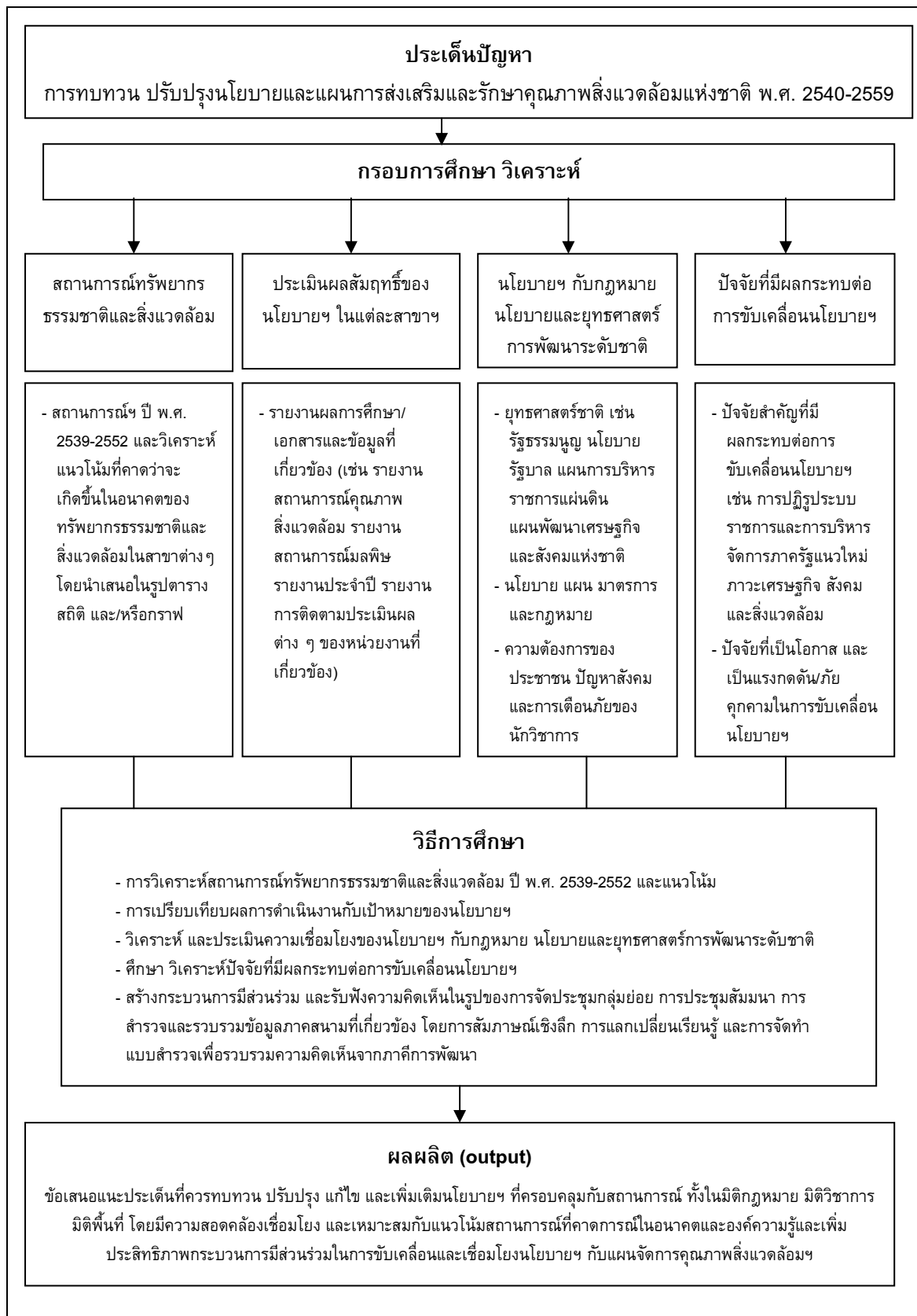
โดยให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อขอความเห็นชอบ เพื่อใช้เป็นแนวทางและกรอบแห่งการบริหารงานการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ

โดยหลักการแล้วการจัดทำนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระยะยาวจึงมีความมุ่งหวังไปสู่การพัฒนาประเทศในอนาคต เป็นการฉายภาพอนาคต เป็นเหมือนเข็มทิศนำทางว่า ควรทำการพัฒนาประเทศไปในทิศทางใด และสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม เป็นการจัดการพื้นฐานที่สร้างสังคมการเรียนรู้ และนำไปสู่กระบวนการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้สัมฤทธิ์ผล ซึ่งในการทบทวน ปรับปรุงนโยบายดังกล่าว ต้องมีการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ และดำเนินการเป็นลำดับและการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในหลายขั้นตอน เช่น การจัดประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็นจากหน่วยราชการ ผู้ทรงคุณวุฒิ องค์กรเอกชนและประชาชน เพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำเป็นภาพรวมของนโยบายที่มีความครอบคลุมในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง มีการศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มของสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทบทวนผลการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข และจัดทำเป็นนโยบายให้ครอบคลุมทุกสาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำหรับกระบวนการในการเปลี่ยนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไปสู่การปฏิบัติที่สำคัญคือ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีลักษณะเป็นแผนปฏิบัติการ เพื่อให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ถึงแม้ว่าหน่วยงานต่างมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายของหน่วยงานหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามมาตรา 35 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 วางหลักการว่า หากหน่วยงานต้องการทำแผนงานหรือโครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม หน่วยงานจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมของหน่วยงานต่างๆ ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมก็มีลักษณะเช่นเดียวกับนโยบาย 20 ปี คือ ไม่มีการผูกมัดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงปฏิบัติตามกรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม หน่วยงานสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายที่หน่วยงานถืออยู่ หรือปฏิบัติงานตามนโยบายของผู้บริหาร ซึ่งภารกิจ ผลงาน และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของหน่วยงานอาจมีความสอดคล้องกับแนวทางในกรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมและเป้าหมายที่กำหนดไว้ก็เป็นได้

กรอบแนวคิดในการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เพื่อทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 (รูปที่ 1.1)

รูปที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

1.6 แนวทางการดำเนินงาน

1.6.1 รวบรวม ทบทวน ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการเสนอแนะประเด็นที่ควร ทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้แก่

- (1) ศึกษา วิเคราะห์สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 จนถึงปัจจุบัน และวิเคราะห์แนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตของทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสาขาต่างๆ โดยนำเสนอในรูปแบบตารางสถิติ และ/หรือกราฟ
- (2) ศึกษา วิเคราะห์ และประเมินความเชื่อมโยงของนโยบายและแผนการส่งเสริมและ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับกฎหมาย นโยบายและ ยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติที่มีความสอดคล้อง/ความขัดแย้งกันอย่างไร ดังนี้
 - ยุทธศาสตร์ชาติ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 นโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554 แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และทิศทางของ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เป็นต้น
 - นโยบายและแผนต่างๆ (เช่น ยุทธศาสตร์แห่งชาติว่าด้วยการจัดการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศ พ.ศ. 2551-2555 นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551-2555 เป็นต้น) พันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศ (เช่น อนุสัญญาความหลากหลายทาง ชีวภาพ ค.ศ. 1992 อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลก พิธีสารเกียวโตภายใต้ อนุสัญญาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ค.ศ. 1997 เป็นต้น) กฎหมายทั้งใน ระดับรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และกฎหมายลำดับรอง เช่น กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฯลฯ (ทั้งที่มีอยู่แล้ว ที่อยู่ระหว่างดำเนินการ หรือรอการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากสภา และ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา) ตลอดจนมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง
 - อื่นๆ เช่น ความต้องการของประชาชน ปัญหาสังคม และการเตือนภัยของ นักวิชาการ
- (3) ศึกษา วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559
 - ปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เช่น โครงสร้างการปฏิรูประบบราชการและการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทั้งภายในประเทศ และภายนอก ประเทศ

- ปัจจัยที่เป็นโอกาส และเป็นแรงกดดัน/ภัยคุกคามในการขับเคลื่อนในช่วงระยะเวลาต่อไปที่เหลืออยู่

- 1.6.2 ประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการของนโยบาย และแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ตั้งแต่เริ่มต้นถึงปัจจุบันในแต่ละสาขานโยบาย จากข้อมูลรายงานผลการศึกษา/เอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม รายงานสถานการณ์มลพิษ รายงานประจำปี รายงานการติดตามประเมินผลต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข
- 1.6.3 สืบค้นและรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและผู้แปลงนโยบายฯ สู่การปฏิบัติ ในหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ องค์กรเอกชน และการประชุมหารือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมงานที่เกี่ยวข้อง
- 1.6.4 จัดประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 2 ครั้ง โดยผู้เข้าร่วมประชุมครั้งละประมาณ 20-30 คน เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการปรับปรุงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น และการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและเชื่อมโยงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รวมทั้งเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้โดยที่ปรึกษาให้กับทีมงานที่เกี่ยวข้อง
- 1.6.5 จัดทำแบบสำรวจความคิดเห็นต่อการทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 และข้อเสนอแนะต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการขับเคลื่อนและเชื่อมโยงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 และฉบับต่อไปให้มีความชัดเจนในการนำไปแปลงสู่การปฏิบัติ
- 1.6.6 เสนอแนะประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เช่น การเพิ่มเติมนโยบายเฉพาะด้านให้ครอบคลุมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง การทบทวน/ปรับปรุงเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานของนโยบายเฉพาะด้านทั้งในมิติกฎหมาย มิติวิชาการ มิติพื้นที่ ให้มีความสอดคล้องเชื่อมโยง และเหมาะสมกับแนวโน้มสถานการณ์ที่คาดการณ์ในอนาคต และแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

1.6.7 จัดประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อผลการศึกษา จากผู้ทรงคุณวุฒิ ภาวการณ์พัฒนา จากทุกภาคส่วน¹ จำนวน 1 ครั้ง โดยผู้เข้าประชุมประมาณ 80 คน เพื่อนำข้อคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะมาปรับปรุง แก้ไขร่างร่างนโยบายแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.7 ระยะเวลาดำเนินงาน

จำนวน 150 วัน นับจากวันลงนามในสัญญา

1.8 แผนการดำเนินงาน

แผนการดำเนินงาน แสดงไว้ในตารางที่ 1.1 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.8.1 ส่วนการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการเสนอแนะประเด็นที่ควร ทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

- (1) ศึกษา วิเคราะห์สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 จนถึงปัจจุบัน และวิเคราะห์แนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตของทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสาขาต่างๆ โดยนำเสนอในรูปแบบตารางสถิติ และ/หรือกราฟ
- (2) ศึกษา วิเคราะห์ และประเมินความเชื่อมโยงของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์ การพัฒนาระดับชาติว่ามีความสอดคล้อง/ความขัดแย้งกันอย่างไร ดังนี้
 - (ก) ยุทธศาสตร์ชาติ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 นโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554 แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และทิศทางของ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เป็นต้น

¹ ภาวการณ์พัฒนา ประกอบด้วย 6 กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มที่ 1 ระดับนโยบาย ได้แก่ คณะรัฐมนตรี คณะกรรมการระดับชาติ ฝ่ายเลขานุการฯ และ สสช. เป็นต้น
- กลุ่มที่ 2 ระดับปฏิบัติ ได้แก่ ส่วนราชการระดับกระทรวง/กรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น และองค์กรมหาชน
- กลุ่มที่ 3 สถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัย โรงเรียน และสถาบันวิจัย
- กลุ่มที่ 4 ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการ องค์กรพัฒนาเอกชน และอื่นๆ เช่น นิติบุคคลผู้จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบ สิ่งแวดล้อม บริษัทที่ปรึกษาโครงการ เป็นต้น
- กลุ่มที่ 5 ภาคประชาชน ได้แก่ ชุมชน/ประชาชน เครือข่ายหรือกลุ่มด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสื่อมวลชน
- กลุ่มที่ 6 หน่วยตรวจสอบและถ่วงดุล ได้แก่ องค์กรอิสระ คณะกรรมการการ/คณะอนุกรรมการ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ เป็นต้น

ที่มา: รายงานการประเมินความคุ้มค่าในการปฏิบัติการกิจประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- (ข) นโยบายและแผนต่างๆ (เช่น ยุทธศาสตร์แห่งชาติว่าด้วยการจัดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. 2551-2555 นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551-2555 เป็นต้น) พันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศ (เช่น อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลก พิธีสารเกียวโตภายใต้ อนุสัญญาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ค.ศ. 1997 เป็นต้น) กฎหมายทั้งในระดับรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และกฎหมายลำดับรอง เช่น กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฯลฯ (ทั้งที่มีอยู่แล้ว ที่อยู่ระหว่างดำเนินการ หรือรอการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากสภา และสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา) ตลอดจน มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง
 - (ค) อื่นๆ เช่น ความต้องการของประชาชน ปัญหาสังคม และการเตือนภัยของนักวิชาการ
- (3) ศึกษา วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559
- (ก) ปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เช่น โครงสร้างการปฏิรูประบบราชการและการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศ
 - (ข) ปัจจัยที่เป็นโอกาส และเป็นแรงกดดัน/ภัยคุกคามในการขับเคลื่อนในช่วงระยะเวลาต่อไปที่เหลืออยู่

1.8.2 ส่วนการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

- (1) ประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ตั้งแต่เริ่มต้น-ปัจจุบัน ในแต่ละสาขานโยบาย จากข้อมูลรายงานผลการศึกษา/เอกสาร และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม รายงานสถานการณ์มลพิษ รายงานประจำปี รายงานการติดตามประเมินผลต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข

1.8.3 การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ในรูปของการจัดประชุมกลุ่มย่อย การจัดประชุมสัมมนา การสัมภาษณ์เชิงลึก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำแบบสำรวจเพื่อรวบรวมความคิดเห็นจากภาคีการพัฒนา

- (1) จัดประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 2 ครั้ง โดยผู้เข้าร่วมประชุมครั้งละประมาณ 20-30 คน เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ใน

การปรับปรุงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น และการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและเชื่อมโยงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รวมทั้งเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้โดยที่ปรึกษาให้กับทีมงานที่เกี่ยวข้อง

- (2) จัดประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อผลการศึกษา จากผู้ทรงคุณวุฒิ ภาคีการพัฒนาจากทุกภาคส่วนจำนวน 1 ครั้ง โดยผู้เข้าประชุมประมาณ 80 คน เพื่อนำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาปรับปรุง แก้ไขนโยบายแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- (3) สืบค้นและรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้อง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและผู้แปลงนโยบายฯ สู่การปฏิบัติ ในหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ องค์กรเอกชน และการประชุมหารือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับทีมงานที่เกี่ยวข้อง
- (4) จัดทำแบบสำรวจความคิดเห็นต่อการทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 และข้อเสนอแนะต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการขับเคลื่อนและเชื่อมโยงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 และฉบับต่อไปให้มีความชัดเจนในการนำไปแปลงสู่การปฏิบัติ

1.9 การเสนอผลงาน

- (1) **ส่งรายงานขั้นต้น (Inception Report)** ภายใน 20 วัน นับจากวันลงนามในสัญญา โดยรายงานจะต้องแสดงถึงแนวคิด วิธีการ แผนการดำเนินงานโดยละเอียด ซึ่งระบุผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน รวมถึงผลการศึกษาทบทวนและการรวบรวมสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การกำหนดรูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดให้กับทีมงานที่เกี่ยวข้อง ตามขอบเขตการดำเนินงาน ข้อ 1.4.1–1.4.7 โดยจัดพิมพ์เป็นภาษาไทย จำนวน 10 เล่ม
- (2) **ส่งรายงานฉบับสุดท้าย ฉบับร่าง (Draft Final Report)** ภายใน 100 วัน นับจากวันลงนามในสัญญา จัดพิมพ์เป็นภาษาไทย จำนวน 10 เล่ม โดยรายงานจะต้องประกอบด้วยผลการดำเนินงานที่ก้าวหน้าไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ตามแผนงานที่กำหนดในรายงานขั้นต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้
 - (ก) ผลการศึกษา ทบทวนและประเมินสัมฤทธิ์ผลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยจะต้องมีสาระสำคัญของร่างรายงานฯ อย่างน้อย 5 ส่วนที่สำคัญ ประกอบด้วย

- สถานการณ์ แนวโน้มและการคาดการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ปีที่จัดทำนโยบายจนถึงปีสิ้นสุด (พ.ศ. 2559)
 - ผลการประเมินสัมฤทธิ์ผลการตอบสนองเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงาน
 - การวิเคราะห์ความสอดคล้อง/ขัดแย้งของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์ หรือแผนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด
- (ข) ข้อเสนอแนะประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559
- (ค) ผลการจัดประชุมสัมมนาเพื่อระดมความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะต่อผลการศึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ และภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง
- (ง) เอกสารสรุปสาระสำคัญ และสื่อการนำเสนอผลงาน (presentation) สำหรับนำเสนอคณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 ในรูปเอกสาร และ Digital file จำนวน 1 ชุด
- (3) ส่งรายงานฉบับสุดท้าย ฉบับสมบูรณ์ (Final Report) ภายใน 150 วัน นับจากวันลงนามในสัญญา ประกอบด้วย**
- (ก) เอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์ จัดพิมพ์เป็นภาษาไทย จำนวน 50 เล่ม โดยรายงานจะต้องแสดงถึงผลการดำเนินงานที่แล้วเสร็จสมบูรณ์ตามแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้ในรายงานขั้นต้น ซึ่งเป็นไปตามขอบเขตการดำเนินงานรวมถึงได้แก้ไขตามข้อคิดเห็นของคณะกรรมการฯ ที่มีต่อรายงานฉบับสุดท้าย (ฉบับร่าง) แล้วอย่างครบถ้วน
- (ข) เอกสารรายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร พร้อมข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จัดพิมพ์เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 100 เล่ม และสื่อนำเสนอผลงานสำหรับนำเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ รวมทั้งสรุปสาระสำคัญสำหรับเสนอเป็นผลงานในรายงานประจำปี และ/หรือ บทความเผยแพร่ในรูปเอกสารและ Digital file จำนวน 1 ชุด
- (ค) ร่างนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 (ฉบับปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม) จำนวน 200 เล่ม
- (ง) แผ่นบันทึกข้อมูล (CD-Rom) รายงานผลการศึกษาตามข้อ 8.3 (ก)-(ข) จำนวน 100 ชุด

ตารางที่ 1.1 แผนการดำเนินงาน

ที่	รายการ	ผู้รับผิดชอบ	2552			2553		ผลที่คาดว่าจะได้รับ
			ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	
	โครงการการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	ดร.อดิสร และคณะ						ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559
1.	ส่วนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการเสนอแนะประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	ดร.อดิสร และคณะ						1. สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแนวโน้มในอนาคต 2. ความเชื่อมโยงของนโยบายฯ กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์ชาติ 3. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ
1.1	ศึกษา วิเคราะห์สถานการณ์สิ่งแวดล้อมและแนวโน้ม	วินัยพิศลม						สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและแนวโน้ม
1.2	ศึกษา วิเคราะห์และประเมินความเชื่อมโยงของนโยบายฯ กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์ชาติ	ดร.อดิสรวิมลย์						ความเชื่อมโยงของนโยบายฯ กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติ
1.3	วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ	วินัยทิพวัลย์						ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ
2.	ส่วนการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	ดร.อดิสร และคณะ						ผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข
2.1	ประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการของนโยบายและแผนฯ	ดร.อดิสรวิมลย์						ผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการของนโยบายและแผนฯ
3.	การสำรวจกระบวนการมีส่วนร่วม	ดร.อดิสร และคณะ						ความคิดเห็นข้อเสนอแนะในการกำหนดนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการแปลงนโยบายฯ สู่การปฏิบัติ
3.1	ดำเนินการจัดประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 1	ทิพวัลย์อัญชลี			★			การมีส่วนร่วมและความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการปรับปรุงนโยบายฯ ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น
3.2	สำรวจความคิดเห็นจากแบบสำรวจและสัมภาษณ์เชิงลึก	วินัยพิศลม						ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3.3	ดำเนินการจัดประชุมกลุ่มย่อย ครั้งที่ 2	ทิพวัลย์อัญชลี			★			การมีส่วนร่วมและความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการปรับปรุงนโยบายฯ ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น
3.4	จัดประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อผลการศึกษา	ทิพวัลย์พิศลม/อัญชลี					◆	การมีส่วนร่วมและความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงผลการศึกษาฯ ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
4.	การเสนอผลงาน	ดร.อดิสรและคณะ						ผลการศึกษาตามแผนการดำเนินงาน
4.1	ส่งรายงานขั้นต้น (Inception Report)	วินัยทิพวัลย์		●				แนวคิด วิธีการ แผนการดำเนินงาน และผลการศึกษาทบทวนและการรวบรวมสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
4.2	ส่งรายงานฉบับสุดท้าย ฉบับร่าง (Draft Final Report)	วินัยทิพวัลย์					●	ผลการดำเนินงานที่ก้าวหน้าไม่น้อยกว่า 90% ตามแผนงานที่กำหนดในรายงานขั้นต้น และข้อเสนอแนะประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายฯ และผลการจัดประชุมสัมมนาฯ เอกสารสรุปสาระสำคัญและสื่อการนำเสนอผลงาน
4.3	ส่งรายงานฉบับสุดท้าย ฉบับสมบูรณ์ (Final Report)	วินัยทิพวัลย์						รายงานผลการศึกษาฉบับสมบูรณ์ประกอบด้วย รายงานฉบับสมบูรณ์ รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร ร่างนโยบายฯ (ฉบับปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม) และแนบบันทึกข้อมูล

บทที่ 2

การทบทวนและประเมินผลสัมฤทธิ์ ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 พัฒนาขึ้นในปี พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นช่วงที่ได้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาโดยได้พิจารณาถึงผลกระทบของการพัฒนาที่เกิดขึ้น รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดของการพัฒนาที่ผ่านมา ได้ให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาได้มุ่งเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อการส่งออก โดยอาศัยความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์มาใช้อย่างฐานการผลิตเพื่อสร้างรายได้และการมีงานทำ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในช่วงเวลานั้น อย่างไรก็ตาม การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจของประเทศและความเจริญทางด้านวัตถุที่มากขึ้น มิได้หมายความว่าคนไทยและสังคมไทยจะมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดีงามและเรียบง่ายของสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนไปพร้อมๆ กับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และความไม่มั่นคงของครอบครัว ชุมชน และสังคม ประเทศอยู่ในภาวะ “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” จึงได้มีการเปลี่ยนแนวคิดในการพัฒนาประเทศใหม่ นับแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นต้นมา

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 จัดทำขึ้นขึ้น โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศที่เกื้อกูลและไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยช่วงเวลาของนโยบายฯ ที่ได้กำหนดไว้เป็นช่วงเวลา 20 ปีนั้น นอกจากจะได้คำนึงถึงลักษณะงานด้านสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นจะต้องใช้เวลาในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในการดำเนินงานจึงจะสัมฤทธิ์ผล ยังได้คำนึงถึงการถ่ายทอดนโยบายและแนวทางที่กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมด้วยการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ประกอบด้วยนโยบายหลัก 6 ประการ ได้แก่ (1) นโยบายทรัพยากรธรรมชาติ (2) นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษ (3) นโยบายแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม (4) นโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน (5) นโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม และ (6) นโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการกำหนดแนวทางที่จำเป็นเร่งด่วนในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้

เข้าสู่สภาพสมดุลของการใช้และการเกิดทดแทน และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาภาวะมลพิษ ตลอดจนกำหนดแนวทางในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในอนาคต

ในปี พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นปีที่มีการจัดทำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 สังคมไทยได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากอัตราการขยายตัวอยู่ในระดับสูงโดยเฉลี่ยถึงร้อยละ 7.8 ต่อปี รายได้ต่อหัวของคนไทยเพิ่มขึ้นจาก 2,100 บาท ในปี พ.ศ. 2504 เป็น 70,000 บาท ในปี พ.ศ. 2539 หรือเพิ่มขึ้นกว่า 30 เท่าตัว สัดส่วนคนยากจนของประเทศลดลงเหลือเพียงร้อยละ 13.7 ในปี พ.ศ. 2535 เปรียบเทียบกับเป้าหมายร้อยละ 20 ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ฐานะการเงินการคลังของประเทศมีความมั่นคงและได้รับการยอมรับโดยทั่วไปจากนานาประเทศ ส่วนการลงทุนของภาครัฐในด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการพื้นฐานทางสังคมโดยต่อเนื่องนั้น ได้ทำให้คนไทยมีรายได้ ฐานะความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมาโดยตลอด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2540) การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ ในช่วง 2 ปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ป่าไม้ยังคงถูกทำลายลงถึงปีละ 1 ล้านไร่ ที่ดินทำกินถูกชะล้างพังทลาย คุณภาพของแม่น้ำ ลำคลองเปลี่ยนแปลงจนไม่สามารถจะนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป สิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงทั้งในด้านคุณภาพของอากาศ ปริมาณฝุ่นละออง รวมทั้งเสียงในเขตกรุงเทพมหานครและเมืองหลักในภูมิภาคนั้น ได้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยโดยทั่วไปอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ การพัฒนาที่ไม่ได้คำนึงถึงต้นทุนและการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการมองข้ามการพัฒนาคุณค่าของความเป็นคน การละเลยภูมิปัญญา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทย จะส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ได้ใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ที่เกื้อกูลและไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และได้มีการถ่ายทอดนโยบายและแนวทางที่กำหนดไว้เป็นแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแผนระยะปานกลางมาแล้ว 3 ฉบับ คือ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549 กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 และ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 มีผลใช้มาระยะหนึ่งแล้ว ประกอบกับในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างระบบบริหารราชการ และในเชิงเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศ สมควรมีการศึกษาทบทวนความเหมาะสมของนโยบายฯ กับสถานการณ์ปัจจุบัน รายงานการศึกษาในส่วนนี้จึงประกอบด้วยเนื้อหาสองส่วน คือ (หนึ่ง) การวิเคราะห์สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวิเคราะห์แนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสาขาต่างๆ (สอง) การประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการของนโยบายฯ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้มีการดำเนินการแล้วในปี พ.ศ. 2548 (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2548) โดยใช้ตัวชี้วัดตามกรอบแนวคิดภาวะกดดัน-สถานภาพ-การตอบสนอง (Pressure-State-Response Framework) (กรอบที่ 2.1) ที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้พัฒนาขึ้นในโครงการจัดทำดัชนีและฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อม เพื่อการติดตามประเมินผลการแปลงนโยบาย แผน และมาตรการไปสู่การปฏิบัติเมื่อปี พ.ศ. 2547 (ตารางที่ 2.1) ทั้งนี้ เนื่องจากนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เป็นกรอบนโยบายกว้างๆ จึงไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดความสัมฤทธิ์ผลของนโยบายฯ ไว้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2547)

ดังนั้น การประเมินผลสัมฤทธิ์ของนโยบายฯ ในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งจะประเมินผลสัมฤทธิ์จากตัวชี้วัดที่ได้พัฒนาไว้แล้ว โดยที่ไม่ได้นำตัวชี้วัดที่ได้มีการพัฒนาไว้แล้วนี้มาใช้ทั้งหมดถึงแม้ว่าตัวชี้วัดนั้นมีความพร้อมของข้อมูล เนื่องจากตัวชี้วัดบางตัวอาจไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เช่น ตัวชี้วัดร้อยละของจำนวนชายหาดที่มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมดี เป็นตัวชี้วัดที่เปรียบเทียบแนวโน้มได้ยาก เนื่องจากชายหาดที่เข้าร่วมโครงการมีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละปี และอีกส่วนหนึ่งจะประเมินผลสัมฤทธิ์จากตัวชี้วัดที่ได้พัฒนาขึ้นใหม่ ในกรณีที่ตัวชี้วัดที่ได้พัฒนาขึ้นใหม่นั้นมีความเหมาะสมมากกว่า โดยการคัดเลือกตัวชี้วัดที่จะนำมาใช้ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของนโยบายฯ ได้พิจารณาถึงความพร้อมของข้อมูลและความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งการระดมความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กรอบที่ 2.1 กรอบแนวคิดภาวะกดดัน-สถานภาพ-การตอบสนอง (Pressure-State-Response Framework)

กรอบแนวคิด PSR ถูกพัฒนาขึ้นโดย Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ภาพรวมในระดับประเทศและระดับนานาชาติ มีความเหมาะสมในการติดตามประเมินผลในระดับประเทศ ภูมิภาคและระหว่างประเทศ ในการนี้ระดับของการวิเคราะห์ไม่ต้องการรายละเอียดมากนัก โดยตัวชี้วัดจะถูกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

(1) ตัวชี้วัดภาวะกดดัน (pressure indicator)

ตัวชี้วัดภาวะกดดัน ใช้อธิบายกิจกรรมของมนุษย์ที่เป็นสาเหตุทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีสภาพเปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น การคมนาคมขนส่ง การอุตสาหกรรม/เกษตรกรรม แบบแผนของการใช้พลังงาน อัตราการขยายตัวของรายได้ และความหนาแน่นของประชากร เป็นต้น ตัวแปรต่างๆ เหล่านี้จะเป็นภาวะกดดันที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติต้องร่อยหรอ และสิ่งแวดล้อมต้องเสื่อมโทรมลง

(2) ตัวชี้วัดสถานภาพ (state indicator)

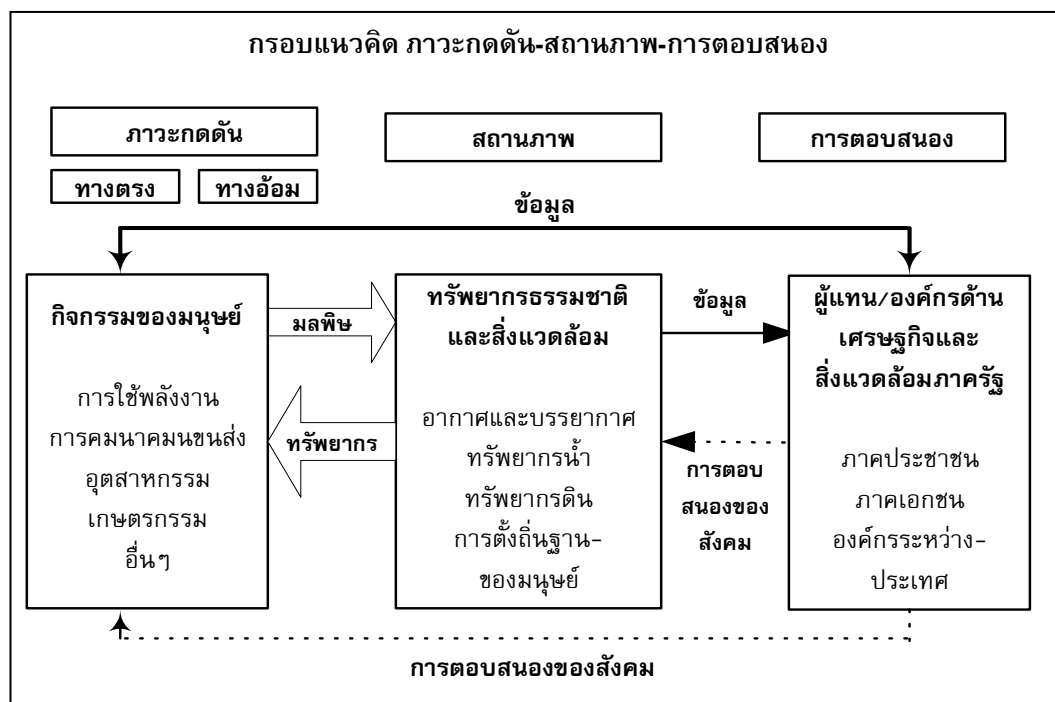
ตัวชี้วัดสถานภาพ ใช้อธิบายลักษณะทางกายภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากปัจจัยต่างๆ ทั้งจากภาวะกดดัน และการตอบสนอง เช่น คุณภาพน้ำ/อากาศ พื้นที่ป่า การพังทลายของหน้าดิน ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ เป็นต้น

กรอบที่ 2.1 (ต่อ)

(3) ตัวชี้วัดการตอบสนอง (response indicator)

ตัวชี้วัดการตอบสนอง ใช้วัดระดับการตอบสนองของสังคมที่มีต่อสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการตอบสนองจากภาครัฐ เอกชน/องค์กร และประชาชน ตัวอย่างเช่น การออกนโยบายหรือมาตรการต่างๆ ของภาครัฐ เพื่อลดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เช่น การประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม การกำหนดราคาค่าน้ำ การกำหนดค่าภาคหลวงของการทำเหมืองแร่ หรือโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากภาคเอกชน/องค์กร และภาคประชาชน เช่น โครงการปลูกป่า โครงการประหยัดพลังงาน เป็นต้น นโยบาย มาตรการเหล่านี้จะส่งผลให้ภาวะกดดันลดลงหรือทำให้สถานภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดีขึ้น

การใช้กรอบแนวคิด PSR มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการจัดทำตัวชี้วัด เพราะสามารถแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างชัดเจนและมีประโยชน์ ซึ่งตัวชี้วัดจะมีทั้งทางด้านสถานภาพ ภาวะกดดัน และการตอบสนอง สามารถทำให้ติดตามสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมได้ดีช่วยให้ระบวงเรื่องการเปลี่ยนแปลง แรงกดดันจากภายนอก โดยตัวชี้วัดจะสามารถบ่งบอกได้ชัดเจนว่าผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าวคือใคร และสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายที่วางไว้อย่างไร เหตุผลที่เลือกใช้กรอบแนวคิดนี้คือ เป็นกรอบแนวคิดที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายในการติดตามสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมในหลายๆ ประเทศ และสามารถพัฒนาให้ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ที่สมบูรณ์มากขึ้นได้ในอนาคต เช่น ตัวชี้วัดแรงผลักดัน (driving force) ตัวชี้วัดผลกระทบ (impact) เป็นต้น

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2547

ตารางที่ 2.1 ตัวชี้วัดในการติดตามประเมินผลการแปลงนโยบาย แผน และมาตรการฯ ไปสู่การปฏิบัติ

ตัวชี้วัด	ความพร้อม ของ ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดที่ นำมาใช้ ในการศึกษา
1. นโยบายสาขาทรัพยากรธรรมชาติ		
ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน		
- พื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ที่ได้รับการฟื้นฟู	✓	✓
- อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่า	✓	✓
- พื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายที่ได้รับการฟื้นฟู	✓	✓
- จำนวนหมู่บ้านพัฒนาที่ดิน	✓	✗
ทรัพยากรป่าไม้		
- พื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ	✓	✓
- อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้ไม้สุทธิต	✓	✓
- ต้นทุนการบริหารจัดการการป้องกันและควบคุมไฟป่า	✓	✗
- อัตราการรอดของพื้นที่ป่าที่ได้รับการฟื้นฟู	✗	✗
- พื้นที่ป่าชุมชน	✓	✓
ทรัพยากรน้ำ		
- ปริมาณน้ำในเขื่อนภูมิพลและสิริกิติ์ ณ วันที่ 1 มกราคม	✓	✓
- อัตราการเปลี่ยนแปลงปริมาณการใช้น้ำผลิตน้ำประปา	✓	✗
- ความเข้มข้นของการใช้ที่ดินทำนาปรังพื้นที่ลุ่มภาคกลาง	✓	✗
- จำนวนหมู่บ้านที่เข้าถึงน้ำประปาต่อหมู่บ้านทั้งหมด	✓	✓
ทรัพยากรแร่		
- จำนวนสัมปทานแร่ที่เปิดดำเนินการ	✓	✓
- จำนวนเรื่องร้องเรียนด้านปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรแร่	✗	✗
ทรัพยากรพลังงาน		
- อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้พลังงานต่ออัตราการขยายตัวของ GDP (หรือ energy elasticity)	✓	✓
- อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้พลังงาน	✓	✓
- พลังงานหมุนเวียนต่อพลังงานเชิงพาณิชย์ทั้งหมด	✓	✓
- ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อ GDP ภาคขนส่ง	✓	✗
- ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อ GDP ภาคอุตสาหกรรมการผลิต	✓	✗

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	ความพร้อม ของ ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดที่ นำมาใช้ใน การศึกษา
ทรัพยากรชายฝั่งทะเล		
- พื้นที่ป่าชายเลน	✓	✓
- อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง	✓	✗
- อัตราการรอดของพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการฟื้นฟู	✗	✗
- อัตราการจับสัตว์น้ำทะเลต่อหนึ่งหน่วยการจับ	✓	✓
- ร้อยละของจำนวนชายหาดที่มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมดี	✓	✗
2. นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษ		
มลพิษทางน้ำ		
- ร้อยละของจำนวนแหล่งน้ำที่มีคุณภาพดี	✓	✓
- ร้อยละของสถานีตรวจวัดน้ำทะเลที่อยู่ในเกณฑ์ดี	✓	✓
มลพิษทางอากาศ		
- จำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM10) เกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัดริมถนนกรุงเทพมหานคร	✓	✓
- จำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ (CO) เกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัดริมถนนกรุงเทพมหานคร	✓	✓
- จำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของก๊าซโอโซน (O ₃) เกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัด ริมถนน กรุงเทพมหานคร	✓	✓
มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน		
- จำนวนวันที่ระดับเสียงมีค่าเกินมาตรฐานต่อจำนวนวันที่ตรวจวัด ริมถนน กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	✓	✓
- จำนวนวันที่ระดับเสียงมีค่าเกินมาตรฐานต่อจำนวนวันที่ตรวจวัด ริมถนน ต่างจังหวัด	✓	✓
มลพิษทางขยะ		
- ปริมาณการผลิตขยะต่อคนต่อวันในเขตเมือง	✓	✓
- ขยะชุมชนที่นำกลับมาใช้ใหม่ต่อขยะที่เกิดขึ้น	✓	✓
- ขยะอุตสาหกรรมที่นำกลับมาใช้ใหม่ต่อขยะที่เกิดขึ้น	✓	✓
- จำนวนบริษัทที่รีไซเคิลขยะ (ประเภท 105 และ 106)	✓	✓
มลพิษจากสารอันตราย		
- จำนวนการเกิดอุบัติเหตุจากสารอันตราย	✓	✓
- อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการนำเข้าสารอันตราย	✓	✓
- อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการผลิตสารอันตราย	✓	✓

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	ความพร้อม ของ ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดที่ นำมาใช้ ในการศึกษา
มลพิษจากของเสียอันตราย		
- ปริมาณของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรม	✓	✓
- ปริมาณของเสียอันตรายจากชุมชน	✓	✓
- ปริมาณขยะติดเชื้อ	✓	✓
3. นโยบายแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม		
แหล่งธรรมชาติ		
- จำนวนแหล่งธรรมชาติที่ประกาศเป็นแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์	✗	✗
- จำนวนแหล่งธรรมชาติที่ได้มีการจัดทำแผนอนุรักษ์ คุ่มครอง พื้นฟู	✗	✗
แหล่งศิลปกรรม		
- จำนวนแหล่งศิลปกรรมที่ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม	✗	✗
- จำนวนแหล่งศิลปกรรมที่มีการจัดทำแผนอนุรักษ์ คุ่มครอง พื้นฟู	✗	✗
4. นโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน		
- พื้นที่สวนสาธารณะต่อพื้นที่กรุงเทพมหานคร	✓	✓
- พื้นที่สวนสาธารณะต่อพื้นที่ทั้งหมดในแต่ละเทศบาล	✗	✗
- จำนวนระบบบำบัดน้ำเสียรวมชุมชนที่สร้างเสร็จแล้วได้รับการฟื้นฟูและเปิดให้บริการ	✗	✗
- จำนวนผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะที่ประกาศใช้	✗	✗
5. นโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม		
- จำนวนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม	✓	✓
- จำนวนชุมนุมเคลื่อนไหวปัญหามลพิษ	✓	✓
- จำนวนผู้ใช้บริการระบบสารสนเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	✗	✗
- จำนวนคณะกรรมการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีประชาชนเป็นสมาชิก	✗	✗
6. นโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม		
- จำนวนเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมที่ภาครัฐผลิตได้	✗	✗
- จำนวนองค์กรที่ได้รับมาตรฐาน ISO 14000	✓	✓
- ร้อยละของพื้นที่การทำฟาร์มเกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐาน	✗	✗
- จำนวนเกษตรกรที่ได้รับรองมาตรฐาน GAP*	✓	✓
- จำนวนโรงงานที่มีนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่	✗	✗

หมายเหตุ: *เป็นตัวชี้วัดที่ได้พัฒนาขึ้นในการศึกษารั้งนี้

(✓) ตัวชี้วัดที่มีความพร้อมหรือได้นำมาใช้ (✗) ตัวชี้วัดที่ไม่มีความพร้อมหรือไม่ได้นำมาใช้

ที่มา: รวบรวมจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2547

2.1 ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน

2.1.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

ในช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 การจัดการทรัพยากรดินและการใช้ที่ดินไม่มีประสิทธิภาพทั้งในเขตเมืองและชนบท มีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมตามสมรรถนะจำนวน 110 ล้านไร่ มีการชะล้างพังทลายของดินในพื้นที่ต้นน้ำลำธารและการเกษตร 134 ล้านไร่ และมีที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์จำนวน 191 ล้านไร่ เกิดปัญหามลพิษทางดินจากการตกค้างของสารพิษที่ใช้ในการเกษตร อุตสาหกรรม และชุมชน การแพร่กระจายของพื้นที่ดินเค็ม โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการแพร่กระจายดินเค็ม 19.4 ล้านไร่ และพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลก็มีแนวโน้มการแพร่กระจายดินเค็มมากขึ้น ส่วนบริเวณกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และเขตชุมชนหนาแน่น เกิดการทรุดตัวของแผ่นดิน เนื่องจากมีการสูบน้ำบาดาลมาใช้ในปริมาณมากเกินไปจนน้ำธรรมชาติจากแหล่งอื่นซึ่งทดแทนได้ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาที่สำคัญคือ การกระจายการถือครองที่ดิน ปรากฏว่าประชากรร้อยละ 90 ของประเทศมีที่ดินถือครองเฉลี่ยคนละไม่เกิน 1 ไร่ ในขณะที่ประชากรร้อยละ 10 มีที่ดินถือครองคนละกว่า 100 ไร่ รวมทั้ง มีหมู่บ้านประมาณร้อยละ 30 ของประเทศที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ และมีเกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินแต่ต้องเช่ากว่า 5 แสนครัวเรือน (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2540)

ปัญหาทรัพยากรดินคือ ความเสื่อมโทรมของดินหรือดินที่มีสมบัติไม่เหมาะสมหรือเหมาะสมน้อยสำหรับการเพาะปลูกทางการเกษตร ถ้านำดินเหล่านี้มาใช้ประโยชน์จะไม่สามารถให้ผลผลิตหรือให้ผลผลิตต่ำ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงที่ดินที่มีข้อจำกัดต่อการใช้ประโยชน์ ซึ่งเมื่อนำไปใช้แล้วจะเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างรุนแรง ดินมีปัญหาจำแนกได้เป็น ดินเค็ม ดินทราย ดินตื้น ดินเปรี้ยวจัด ดินอินทรีย์ ดินที่มีปฏิกริยาเป็นกรด (กรมพัฒนาที่ดิน 2549)

ปัญหาที่ดินคือ การใช้ที่ดินผิดประเภท การใช้ที่ดินของประเทศไทยมีการใช้ประโยชน์ในวัตถุประสงค์ต่างๆ เพื่อสนองความต้องการด้านต่างๆ ทั้งการอนุรักษ์และการพัฒนา จากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2533-2550 พบว่า พื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลง ส่วนพื้นที่ชุมชนและพื้นที่แหล่งน้ำมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. 2550 มีพื้นที่เกษตรกรรม 168.9 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 52.7 ของพื้นที่ประเทศ พื้นที่ชุมชน 14.8 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.6 ของพื้นที่ประเทศ พื้นที่แหล่งน้ำ 7.9 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.5 ของพื้นที่ประเทศ และพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่อื่นๆ 129.1 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 40.3 ของพื้นที่ประเทศ แนวโน้มในปี พ.ศ. 2559 พื้นที่เกษตรกรรมจะลดลงเหลือประมาณ 165.1 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 51.5 ของพื้นที่ประเทศ และพื้นที่ชุมชนจะเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 16.0 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 5.0 ของพื้นที่ประเทศ (ตารางที่ 2.2)

พื้นที่ดินที่มีปัญหาด้านการเกษตรกรรม ปี พ.ศ. 2547 มีพื้นที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ทั้งหมด 86 ล้านไร่ ประกอบด้วย พื้นที่ดินเค็ม 21.7 ล้านไร่ ดินเปรี้ยว 5.3 ล้านไร่ ดินทราย 7.1 ล้านไร่ ดินตื้น 51.3 ล้านไร่ ดินพรุ 0.5 ล้านไร่ และดินมีปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน 108.87 ล้านไร่ (ตารางที่ 2.3)

ตารางที่ 2.2 การใช้ที่ดินของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2523-2550 และการคาดการณ์ปี พ.ศ. 2559

ประเภทการใช้ที่ดิน	ปี พ.ศ. 2533		ปี พ.ศ. 2544		ปี พ.ศ. 2550		ปี พ.ศ. 2559	
	ล้านไร่	ร้อยละ	ล้านไร่	ร้อยละ	ล้านไร่	ร้อยละ	ล้านไร่	ร้อยละ
เกษตรกรรม	184.1	57.4	180.4	56.3	168.9	52.7	165.1	51.5
ชุมชน	1.6	0.5	11.4	3.6	14.8	4.6	16.0	5.0
แหล่งน้ำ	4.1	1.3	5.1	1.6	7.9	2.5	8.9	2.8
ป่าไม้และพื้นที่อื่นๆ	130.9	40.8	123.8	38.6	129.1	40.3	130.7	40.8
รวม	320.7	100.0	320.7	100.0	320.7	100.0	320.7	100.0

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน และการคาดการณ์โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

ตารางที่ 2.3 พื้นที่ดินที่มีปัญหาด้านเกษตรกรรม จำแนกรายภาค ปี พ.ศ. 2547

สภาพปัญหา	พื้นที่ดินที่มีปัญหาด้านเกษตรกรรมรายภาค (ล้านไร่)					ร้อยละของพื้นที่ประเทศ
	กลางและตะวันออก	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ใต้	รวม	
ดินเค็ม	1.6	0.0	17.8	2.3	21.7	6.8
ดินเปรี้ยว	5.2	0.0	0.0	0.1	5.3	1.7
ดินทราย	1.7	0.6	4.1	0.8	7.1	2.2
ดินตื้น	9.2	19.9	17.9	4.4	51.3	16.0
ดินอินทรีย์ (พรุ) *	(1)	0.0	0.0	0.5	0.5	0.2
พื้นที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ทั้งหมด	17.7	20.5	39.8	8.0	86.0	26.8
การชะล้างพังทลายของดิน	26.20	53.96	17.87	10.84	108.87	34.0

หมายเหตุ: * ภาคกลางและภาคตะวันออกมีพื้นที่ดินอินทรีย์ (พรุ) ประมาณ 33,522 ไร่

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน 2547

2.1.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1: ให้มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อม

ผลการดำเนินการ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีความพยายามในการรกร่างกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อรักษาพื้นที่เกษตรกรรม แต่ไม่สามารถออกมาเป็นกฎหมายได้ เนื่องจากยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เช่น เจ้าของที่ดินที่จะถูกประกาศเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเกรงว่าจะถูกจำกัดสิทธิในการจำหน่ายจ่ายโอนที่ดินหรือจะทำให้มูลค่าของที่ดินลดลง กรมโยธาธิการและผังเมืองได้ดำเนินการจัดทำผังเมืองรวมให้ครบทุกจังหวัด แต่การจัดทำผังเมืองเฉพาะมีการดำเนินการน้อย เนื่องจากกระบวนการตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมืองประชาชนในพื้นที่ต้องมีส่วนร่วม ซึ่งทำให้ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการมาก

สถานภาพและแนวโน้ม: นับแต่มีการประกาศใช้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 การใช้ที่ดินเพื่อการขยายตัวของชุมชนมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ขณะที่ การใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง สำหรับแนวโน้มในอนาคตพื้นที่เกษตรกรรมจะยังคงลดลงจากแรงกดดันของการขยายตัวของชุมชนเมืองตามการเปลี่ยนแปลงของสภาวการณ์การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ (ตารางที่ 2.2)

การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ โดยสัดส่วนการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมต่อพื้นที่ประเทศเท่ากับร้อยละ 52.7 ในปี พ.ศ. 2550 ซึ่งยังคงเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสัดส่วนการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมต่อพื้นที่ประเทศตามนโยบายการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ที่เหมาะสม อย่างน้อยร้อยละ 35 ของพื้นที่ประเทศ

ข้อเสนอแนะ: ควรมีการตั้งเป้าหมายเกี่ยวกับการใช้ที่ดินในเชิงปริมาณ เพื่อให้สามารถทราบถึงความก้าวหน้าในการดำเนินการ

เป้าหมายที่ 2 : เร่งรัด พื้นที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ซึ่งขณะนี้มีอยู่ที่ 190.8 ล้านไร่ (ร้อยละ 59.5) และ 133.7 ล้านไร่ (ร้อยละ 41.7)

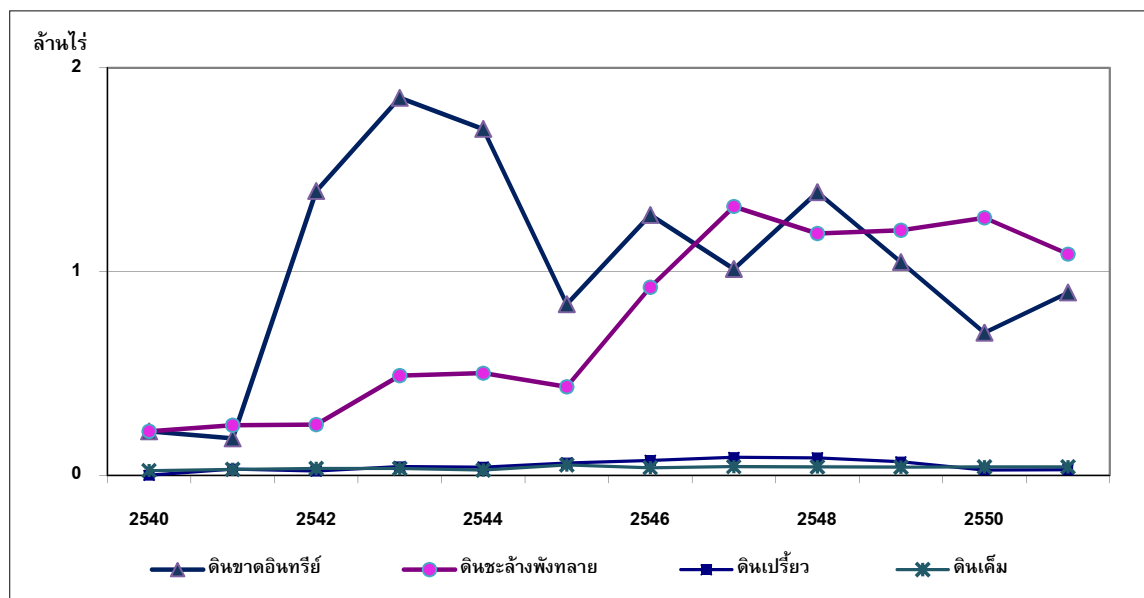
ผลการดำเนินการ: กรมพัฒนาที่ดินได้ทำการฟื้นฟูพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์และพื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายของดินทุกปีอย่างต่อเนื่อง ตามสัดส่วนของงบประมาณที่ได้รับ โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2548 มีการดำเนินการตามยุทธศาสตร์การใช้ปุ๋ยอินทรีย์และผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีชีวภาพทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี เพื่อลดปัญหาสารอันตรายทางการเกษตรตกค้างในอาหารและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งได้มีการประกาศให้การทำเกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ โดยในช่วงปี พ.ศ. 2540-2551 กรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการฟื้นฟูดินในพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ 18.98 ล้านไร่ และได้ทำการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน 6.71 ล้านไร่ (รูปที่ 2.1)

สถานภาพและแนวโน้ม: พื้นที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ทั้งหมด 86 ล้านไร่ พื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ประมาณ 108.8 ล้านไร่ (ตารางที่ 2.3) แนวโน้มของพื้นที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์และพื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน มีแนวโน้มลดลงซึ่งเป็นผลจากการดำเนินการฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง

การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่คาดว่าจะไม่น่าจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้โดยนัยในการที่จะแก้ไขพื้นที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ที่มีอยู่ที่ 190.8 ล้านไร่ และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดินที่มีอยู่ 133.7 ล้านไร่ เนื่องจาก ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2551 กรมพัฒนาที่ดิน ได้ดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ 18.98 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.07 ของพื้นที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ 86 ล้านไร่ และได้ทำการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน 6.71 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.16 ของพื้นที่ดินที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายของดินทั้งหมด 108.8 ล้านไร่

ข้อเสนอแนะ: ภายใต้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ส่วนใหญ่มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดินที่เกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่มีแนวทางในการป้องกันการเกิดปัญหาทรัพยากรดิน ดังนั้น จึงควรกำหนดแนวทางในการป้องกันปัญหาทรัพยากรดินเพิ่มเติม เช่น เป้าหมายในการปรับปรุงบำรุงดินโดยการลดการใช้สารเคมีซึ่งดำเนินการโดยเกษตรกรผู้ใช้ที่ดิน เป็นต้น

รูปที่ 2.1 พื้นที่ดินมีปัญหาที่ได้รับการฟื้นฟู จำแนกตามประเภทดิน ปี พ.ศ. 2540-2551

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน 2552

เป้าหมายที่ 3 : อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยาบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ

ผลการดำเนินการ: ในส่วนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติมีทิศทางไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ เนื่องจากการดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายฯ หลายประการ เช่น การประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนจนถึงปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศแล้ว 11 แห่ง¹ การเสนอให้เป็นแหล่ง

¹ พื้นที่ชุ่มน้ำที่ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศจำนวน 11 แห่ง ได้แก่ พรุควนขันเลียน จังหวัดพัทลุง พื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย พื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบุรี จังหวัดกระบี่ พื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองบงคาย จังหวัดเชียงราย พื้นที่ชุ่มน้ำเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (พรุโต๊ะแดง) จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง-ปากน้ำตรัง จังหวัดตรัง พื้นที่อุทยานแห่งชาติแหลมสน-ปากแม่น้ำกระบี่-ปากคลองกะเปอร์ จังหวัดระนอง พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา จังหวัดพังงา พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติเขาสมร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

มรดกโลกทางธรรมชาติ คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี และอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และอุทยานแห่งชาติทับลาน สำหรับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางธรณีวิทยามีทิศทางไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้เช่นกันโดยได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์ พ.ศ. 2551 เพื่อให้สามารถจัดการกับวัตถุหรือพื้นที่ที่มีความสำคัญด้านธรณีวิทยาได้อย่างเหมาะสม โดยกรมทรัพยากรธรณีได้มีการรณรงค์และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับซากดึกดำบรรพ์ให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญเพื่อเข้าร่วมกับภาครัฐในการจัดการซากดึกดำบรรพ์อย่างเหมาะสม ในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งอันควรอนูรักษาทงธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณีได้ดำเนินการศึกษาคคุณค่าความสำคัญของแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยา ศึกษาศักยภาพในการสร้างรายได้เชิงนันทนาการ และการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยา รวมถึงการศึกษาจัดทำหลักเกณฑ์ในการกำหนดแหล่งอันควรอนูรักษาทงธรณีวิทยาเพื่อประกาศให้เป็นแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยา ที่อาจพัฒนาเป็นอุทยานธรณีวิทยา (Geopark) ในอนาคต ที่อาจเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารจัดการแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยาให้มีความสำคัญได้ดียิ่งขึ้น (กรมทรัพยากรธรณี 2553)

สถานภาพและแนวโน้ม: มีการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยานบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ โดยการเสนอให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ มีการจัดการพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางธรณีวิทยานบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ สำหรับแหล่งอันควรอนูรักษาทงธรณีวิทยาที่มีคุณค่า ควรได้รับการดูแลและมีการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้แหล่งอันควรอนูรักษเหล่านี้สามารถสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมในระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรณีวิทยา หรือแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ แหล่งอันควรอนูรักษาทงธรณีวิทยาของประเทศไทยที่กรมทรัพยากรธรณีได้ศึกษารวบรวมข้อมูลไว้แล้วมีทั้งหมด 950 แหล่ง แบ่งเป็น 7 ประเภท ได้แก่ (1) แหล่งแร่แบบฉบับ 33 แห่ง (2) แหล่งหินแบบฉบับ 30 แห่ง (3) แหล่งธรณีวิทยาโครงสร้าง 16 แห่ง (4) แหล่งธรณีสัณฐาน 495 แห่ง (5) แหล่งพุน้ำร้อน 124 แห่ง (6) แหล่งลำดับชั้นหินแบบฉบับ 144 แห่ง และ (7) แหล่งซากดึกดำบรรพ์ 108 แห่ง (กรมทรัพยากรธรณี 2553)

การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ โดยมีการขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ และการเสนอพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ และมีการดำเนินการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารจัดการแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยา

ข้อเสนอแนะ: ควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยา รวมทั้งควรมีการพัฒนาเครื่องมือในการจัดการที่เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยาเฉพาะแหล่ง

แนวทางการดำเนินการ:

• ดินและการใช้ที่ดิน

- 1) นโยบายป้องกันปัญหาความเสื่อมโทรมและการสูญเสียทรัพยากรดินและฟื้นฟูคุณภาพของดิน
 - กรมพัฒนาที่ดิน ได้ดำเนินการสร้างความตระหนัก โดยการฝึกอบรมหมอดินและขยายเครือข่ายหมอดิน เพื่อให้เกษตรกรหรือเจ้าของที่ดินเห็นคุณค่า ความสำคัญของทรัพยากรดิน และเป็นผู้รับผิดชอบในการฟื้นฟูคุณภาพดินให้ถูกต้องตามหลักวิชาการด้วยตนเอง
 - การออกกฎหมายเฉพาะเพื่อกำหนดเขตการใช้ที่ดิน ได้มีการตราพระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551 สำหรับการควบคุมกิจกรรมที่จะมีผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ กระทรวงมหาดไทยได้ดำเนินการออกกฎหมายในการควบคุมการขุดตักหน้าดินโดยการตราพระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 การควบคุมการขุดเจาะและดูดทรายบก ได้มีการออกระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการอนุญาตให้ดูดทราย พ.ศ.2546
 - การดำเนินการในการปรับปรุงและเพิ่มกลไกการบริหารและการจัดการให้มีประสิทธิภาพ และเอื้ออำนวยต่อการควบคุมการใช้ที่ดินของประเทศ ได้มีการยกย่องพระราชบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ... ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจุบันมีหน่วยงานที่มีภารกิจในการบริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดินของประเทศกระจายตามกระทรวงต่าง ๆ และมีคณะกรรมการต่างๆ ทำหน้าที่อีกจำนวนมาก โดยแต่ละหน่วยงานหรือแต่ละคณะกรรมการฯ ต่างดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายแตกต่างกัน ทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินไม่สอดคล้องกัน ดังนั้น เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดินของประเทศมีความเป็นเอกภาพ ส่งผลให้แนวทางการทำงานของหน่วยงานประสานสอดคล้องและมุ่งสู่เป้าหมายไปในทิศทางเดียวกันทั้งระบบ และมีประสิทธิภาพ จึงต้องจัดตั้งองค์กรกลางเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการในภาพรวม โดยยกเลิกบทบัญญัติที่เกี่ยวกับคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน และให้จัดตั้งคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติขึ้นใหม่ เพื่อให้การดำเนินนโยบายที่ดินของประเทศมีความครอบคลุม มีการพิจารณาการใช้ที่ดินในด้านต่างๆ ร่วมกัน เช่น ด้านการเกษตร ด้านชุมชนและแหล่งสันถนาการ เป็นต้น
- 2) นโยบายเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินให้สอดคล้องกับสมรรถนะที่ดิน
 - กรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการการศึกษาสมรรถนะที่ดินของที่ดินอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำแผนที่กลุ่มชุดดิน และแผนการใช้ที่ดินรายจังหวัด แต่ที่ผ่านมาได้มีการดำเนินการตามแผนดังกล่าวน้อยมาก จึงได้มีการพัฒนาพระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551 ขึ้น ซึ่งเป็นไปตามแนวทางที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดิน เช่น การร่วมกำหนดเขตการใช้ที่ดิน เป็นต้น

- การใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์เป็นเครื่องมือส่งเสริมการใช้ที่ดินให้เหมาะสมกับสมรรถนะที่ดินและศักยภาพของพื้นที่ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2553 เห็นชอบในหลักการของร่างพระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. ซึ่งเสนอให้มีการจัดเก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้าตามมูลค่าของที่ดิน เพื่อลดการปล่อยทิ้งที่ดินว่างเปล่าโดยไม่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินตามศักยภาพของพื้นที่ การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง จะเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความเป็นธรรมในแง่ของการกระจายการถือครองที่ดิน และทำให้เกิดการพัฒนาที่ดินรกร้างว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ และจะเป็นแหล่งรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

● การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม

- 1) นโยบายอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ที่เหมาะสม อย่างน้อยร้อยละ 35 ของพื้นที่ประเทศ ไว้เพื่อการเกษตรกรรม โดยเป็นพื้นที่เพื่อการกสิกรรม ร้อยละ 25 และพื้นที่เพื่อการปศุสัตว์ ร้อยละ 10

- การใช้มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ดำเนินการยกร่างพระราชบัญญัติการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. ... โดยมีหลักการ คือ การกำหนดเขตคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม โดยให้ดำเนินการในท้องที่มีที่ดินเหมาะสมต่อการเกษตร หรือท้องที่ที่รัฐได้ลงทุนจัดทำโครงสร้างพื้นฐานด้านการชลประทานไว้แล้ว และที่ดินส่วนที่ประกาศเป็นเขตคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมแล้ว ห้ามไม่ให้เจ้าของที่ดินใช้ที่ดินนั้นในการก่อให้เกิดความเสียหายแก่การใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรม

- เครื่องมืออื่นๆ ที่อาจนำมาใช้ในการจัดการที่ดิน เช่น การใช้มาตรการด้านการเงิน การคลังซึ่งในทางวิชาการเกี่ยวกับการจัดการที่ดินมีแนวคิดการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมว่าควรใช้วิธีให้รัฐซื้อสิทธิในการพัฒนา (Purchasing Development Right: PDR) คือ เมื่อเจ้าของที่ดินได้รับค่าชดเชยส่วนต่างไปแล้วจะไม่มีสิทธิเปลี่ยนแปลงพื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตรมากกว่าพื้นที่ชลประทานที่จะถูกขยายเพิ่มขึ้นในระยะหลัง อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ยังไม่ได้มีการศึกษาถึงความเหมาะสมในการนำมาใช้ในประเทศไทย

- 2) นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการใช้ที่ดินในพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ

ในการสนับสนุนการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดเป้าหมายในการขยายพื้นที่ปรับโครงสร้างการเกษตรแบบยั่งยืน โดยให้มีพื้นที่ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั่วประเทศ หรือประมาณ 25 ล้านไร่ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการมีนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ที่ผ่านมามีภาครัฐได้กำหนดนโยบายเพื่อเป็นการสนับสนุนการพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืน เช่น นโยบายความปลอดภัยของอาหาร นโยบายและแผนแม่บทการใช้สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น รวมถึงองค์การพัฒนาเอกชนหลายองค์กรที่ให้การสนับสนุน

เกษตรกรรมยั่งยืนในพื้นที่ต่างๆ ด้วย เช่น มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น นอกจากนี้ได้มีการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2551–2554) ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและสามารถเกื้อกูลการอนุรักษ์และฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติเป็นการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรฯ เพื่อให้การดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งกรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการเสริมสร้างและจัดการองค์ความรู้การพัฒนาการเกษตรอินทรีย์ตามวิถีพื้นบ้าน และดำเนินการขับเคลื่อนการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์เพื่อลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรและตั้งเป้าในการพัฒนาไปสู่การผลิตระบบเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐานระดับต่างๆ ได้แก่ ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับสากล กรมพัฒนาที่ดินดำเนินการพัฒนาเรื่องเกษตรอินทรีย์มาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการดำเนินการดังนี้ จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ ฝึกอบรมประธานกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ โครงการเกษตรอินทรีย์ในโรงเรียน และการขับเคลื่อนโรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชุมชน เป็นต้น

● การใช้ที่ดินเพื่อการพัฒนาเมืองและอุตสาหกรรม

- 1) นโยบายการใช้ที่ดินเพื่อการพัฒนาเมืองและอุตสาหกรรม ทั้งระดับภาค ระดับอนุภาค และระดับจังหวัด ต้องสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงเขตอนุรักษ์ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

การวางแผนและจัดทำผังการใช้ที่ดินได้มีการจัดทำผังเมือง เพื่อเป็นกรอบในการบริหารจัดการด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและการใช้พื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน ปัจจุบันมีผังเมืองรวมที่ประกาศกฎกระทรวงมีผลบังคับใช้ทั้งหมด 151 ผัง ประกอบด้วย ผังเมืองรวมที่ดำเนินการโดยกรมโยธาธิการและผังเมือง 16 ผัง และผังเมืองรวมที่กรมโยธาธิการและผังเมืองดำเนินการร่วมกับท้องถิ่น 144 ผัง

- 2) นโยบายเร่งรัดพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญและพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ตามศักยภาพและโอกาสที่มีอยู่ของภาค โดยคำนึงถึงผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ในการนำมาตรการจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาเมืองมาใช้เป็นกลไกการส่งเสริมและควบคุมการใช้ที่ดินในเขตเมือง ได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะส่งเสริมให้กฎหมายผังเมืองสามารถบังคับใช้ได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อเป็นกลไกการพัฒนาเมืองโดยการมีส่วนร่วมของเจ้าของที่ดิน การปรับปรุงหรือจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองและชนบท ตัวอย่างการจัดรูปที่ดินที่มีการดำเนินการแล้วคือ โครงการจัดรูปที่ดินบริเวณสวนหลวง ร.9 เป็นโครงการนำร่องที่อยู่ภายใต้การผลักดันและสนับสนุนจากสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร โดยเริ่มดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินไม่มีทางเข้าออก (ที่ดินตาบอด) สำหรับการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่นั้นถือเป็นวิธีการพัฒนาเมืองที่เจ้าของที่ดินมีส่วนร่วมอยู่ในทุกขั้นตอน และในการที่จะสามารถดำเนินโครงการได้นั้น โดยหลักการแล้วเจ้าของที่ดินทุกรายจะต้องมีเจตจำนงเห็นชอบแล้วเข้าร่วมโครงการ ซึ่งปัจจุบันเจ้าของที่ดินในโครงการบางรายยังไม่เห็นชอบเข้าร่วมโครงการ จึงทำให้การดำเนินโครงการ ณ ปัจจุบันยังล่าช้า

- 3) นโยบายพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองและสร้างเมืองใหม่สมบูรณ์แบบ เพื่อชะลอการเติบโตของเมืองใหญ่และรองรับกระบวนการความเป็นเมืองที่เหมาะสม รวมทั้งรักษาสมดุลความเจริญเติบโตระหว่างเมืองและชนบท

การพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองเพื่อให้เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญหลักของอนุภาค และการวางผังพื้นที่เมืองใหม่ ภาครัฐได้มีแนวคิดในการพัฒนาเมืองใหม่ในช่วงปี พ.ศ. 2547-2548 แต่เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลจึงยังไม่มีทิศทางในการดำเนินการที่ชัดเจน

- 4) นโยบายพัฒนาภาคมหานครอย่างเป็นระบบ ทั้งการใช้ที่ดินและการคมนาคมขนส่งสายหลักของภาคมหานคร

- กรุงเทพมหานคร ได้จัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครขึ้นในปี พ.ศ. 2542 และได้มีการจัดทำผังเมืองรวม ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งได้แบ่งประโยชน์การใช้ที่ดินที่ละเอียดกว่าเดิม ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ใช้เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาเมืองของกรุงเทพมหานคร ใช้ประกอบการพิจารณาและกำหนดเป็นกรอบชี้แนะการพัฒนา ส่งเสริมและควบคุมลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตกรุงเทพมหานคร ให้เป็นเมืองที่มีความสมดุล ทั้งนี้จากการที่กรุงเทพมหานครได้มีการขยายตัวของที่อยู่อาศัย การเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง
- สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร และองค์การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทยได้ร่วมกันจัดทำผังแม่บทระบบคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยงระบบรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนจากพื้นที่โดยรอบมหานคร โดยผังแม่บทนี้ได้เสนอแนะการดำเนินโครงการ 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 (ปี 2545-2554) เป็นระยะของการปรับตัวพัฒนา เพื่อการขนส่งภายในเมืองทั้งระบบ ระยะที่ 2 (ปี 2555-2564) เป็นระยะพัฒนาใหม่ที่ยั่งยืน เพื่อเปิดให้บริการเป็นเส้นรอบวง กระจายผู้โดยสารในเมืองอย่างทั่วถึง และระยะที่ 3 (หลังปี 2564) เป็นการพัฒนาระยะยาว เปิดเส้นทางสู่ย่านชานเมือง และรองรับผู้โดยสารจากชานเมืองเข้าสู่ในเมือง
- การจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาเมือง ได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 เพื่อเป็นกลไกการพัฒนาเมืองโดยการส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐในการจัดรูปที่ดินเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัย แหล่งธุรกิจ อุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ปรับปรุงหรือจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองที่เสื่อมโทรม อันเป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนเมือง ในหลักการของ พ.ร.บ. จัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 เจ้าของที่ดินที่จะเข้าร่วมโครงการจะต้องเห็นด้วยไม่น้อยกว่าสองในสามของเจ้าของที่ดินในโครงการทั้งหมด และเป็นเจ้าของที่ดินที่มีเนื้อที่รวมกันไม่น้อยกว่าสองในสามของที่ดินในบริเวณที่จะจัดรูปที่ดินสามารถร่วมกันดำเนินโครงการจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาพื้นที่ตามขั้นตอนของกฎหมาย ผลการดำเนินการที่ผ่านมา เช่น

กรมโยธาธิการและผังเมืองได้จัดทำโครงการนำร่องจังหวัดละ 1 โครงการ เพื่อพัฒนาพื้นที่และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของเมือง เป็นต้น

- **การใช้ที่ดินในพื้นที่เฉพาะที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยา**

- 1) นโยบายอนุรักษ์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยาให้อยู่ในภาวะสมดุลทางธรรมชาติ

การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยานับพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติมีการดำเนินการเพื่อขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่งให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศแล้ว และได้มีการเสนอพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ

สำหรับการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางธรณีวิทยามีทิศทางไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้เช่นกัน โดยได้มีการปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองคุณค่าที่สำคัญของพื้นที่ ได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์ พ.ศ. 2551 และได้มีการกระจายอำนาจในการบริหารและจัดการแหล่งธรณีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงได้มีการสร้างเสริมสมรรถนะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายองค์กรภาคประชาชน

- 2) นโยบายการใช้ที่ดินในบริเวณพื้นที่เฉพาะที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยา ต้องดำเนินการบนพื้นฐานความสมดุลทางธรรมชาติ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดแนวทางการใช้ที่ดินในบริเวณพื้นที่เฉพาะที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาสำหรับพื้นที่ที่ได้ประกาศให้เป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และได้จัดทำมาตรฐานโป่งพูน โดยให้หลักการให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการ สำหรับกรมทรัพยากรธรณี ได้กำหนดแนวทางการใช้ที่ดินในบริเวณพื้นที่เฉพาะที่มีลักษณะเด่นทางธรณีวิทยา (กรมทรัพยากรธรณี 2553)

2.1.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน พบว่า บางเป้าหมายที่ตั้งไว้ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลในการพัฒนาตัวชี้วัด สำหรับเป้าหมายที่สามารถประเมินได้ พบว่า เป้าหมายเร่งรัด พื้นที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย ถึงแม้ว่าได้มีการดำเนินการตามทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่ยังคงอยู่ห่างจากเป้าหมายค่อนข้างมาก เนื่องจากแรงกดดันของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของดินนั้น มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมายเช่นกัน (ตารางที่ 2.4)

สำหรับการแปลงนโยบายทรัพยากรดินและการใช้ที่ดินไปสู่การปฏิบัติ มีการฟื้นฟูทรัพยากรดินเสื่อมโทรมที่สำคัญ คือ การฟื้นฟูดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน มีการสร้างความตระหนักโดยการประชาสัมพันธ์และการฝึกอบรมให้เห็นคุณค่า ความสำคัญของทรัพยากรดินผ่านเครือข่ายหมอดิน เพื่อให้เกษตรกรสามารถฟื้นฟูดินด้วยตนเอง และลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและสามารถเกื้อกูลต่อการรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรดิน และมีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรดิน เช่น พระราชบัญญัติชุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543

พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์ พ.ศ. 2551 และมีกฎหมายที่อยู่ระหว่างการยกร่าง คือ ร่างพระราชบัญญัติการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. เพื่อให้สามารถคุ้มครองคุณค่าที่สำคัญของพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ กรมที่ดินได้ดำเนินการเร่งรัดการออกโฉนดที่ดินทั่วประเทศ ซึ่งจะช่วยให้ออมูลด้านที่ดินของประเทศมีความชัดเจนและสมบูรณ์มากขึ้น

ตารางที่ 2.4 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
1. ให้มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อม	-	-	-	☺ มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้
2. เร่งรัด พื้นที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ซึ่งขณะนี้มียู 190.8 ล้านไร่ (ร้อยละ 59.5) และ 133.7 ล้านไร่ (ร้อยละ 41.7)	- พื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ที่ได้รับการฟื้นฟู - พื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายที่ได้รับการฟื้นฟู - อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่า	ตัวชี้วัดการตอบสนอง ตัวชี้วัดการตอบสนอง ตัวชี้วัดภาวะกดดัน	มีการดำเนินการแต่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย มีการดำเนินการแต่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย -	☹ มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย แต่มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้ โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540-2551 ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ที่ได้รับการฟื้นฟูมีประมาณ 18.98 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.07 ของพื้นที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ 86 ล้านไร่ และมีการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน 6.71 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.16 ของพื้นที่ดินที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน 108.87 ล้านไร่
3. อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยา และธรณีวิทยามบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ	-	-	-	☺ มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.2 ทรัพยากรป่าไม้

2.2.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอื่นๆ เช่น ถิ่นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารตามธรรมชาติของสัตว์ป่า การเปลี่ยนแปลงของความหลากหลายทางชีวภาพ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก ซึ่งพื้นที่ป่าเป็นแหล่งดูดซับคาร์บอนที่สำคัญ

ในช่วงปี พ.ศ. 2538-2541 พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยถูกทำลาย 1.1 ล้านไร่หรือมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าต่ำกว่าปีละ 1 ล้านไร่ โดยในปี พ.ศ.2541 มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 81.08 ล้านไร่ หรือร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ ในช่วงปี พ.ศ. 2543- 2549 พื้นที่ป่ายังคงลดลงปีละประมาณ 1 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2549 เหลือพื้นที่ป่าที่มีสภาพป่า 99.2 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 30.9 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 56.8 ล้านไร่ การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ได้ส่งผลต่อการสูญเสียองค์ประกอบของระบบนิเวศป่าไม้ ความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพ² ถูกทำลาย พืชพรรณและสัตว์ป่าที่มีคุณค่าได้สูญพันธุ์ไปแล้วบางส่วน การปลูกป่าทดแทนไม่สามารถชดเชยพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกทำลายได้ และการปลูกป่าทดแทนส่วนใหญ่เป็นสวนป่าเศรษฐกิจที่ไม่ได้ให้คุณค่าทางระบบนิเวศของป่าไม้เมืองร้อน รวมทั้งไม่สามารถทดแทนหรือฟื้นฟูองค์ประกอบของระบบ

การสูญเสียพื้นที่ป่าส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากไฟป่า การเกิดไฟป่าซึ่งมากกว่าร้อยละ 80 เกิดในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน โดยสาเหตุของการเกิดไฟป่าส่วนใหญ่เกิดจากการหาของป่า การล่าสัตว์ และการเผาไร่ พื้นที่เกิดไฟไหม้ป่ามีจำนวนแตกต่างกันไปในแต่ละปี โดยขึ้นอยู่กับสภาพอากาศและลักษณะของพื้นที่ในช่วงเวลาต่างๆ บางปีมีพื้นที่เกิดไฟไหม้ป่านับล้านไร่ แต่ในบางปีไม่ถึงแสนไร่

ในส่วนที่เกี่ยวกับการปลูกป่าหรือการฟื้นฟูสภาพป่าได้มีการดำเนินโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ ปีที่ 50 (ปี พ.ศ. 2537-2550) โดยรัฐบาลได้ร่วมกับภาคเอกชนดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ในพื้นที่อนุรักษ์ที่เสื่อมโทรม รวมทั้งพื้นที่นอกเขตป่าอนุรักษ์ด้วย โดยสามารถปลูกป่าได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้จำนวน 5 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2550

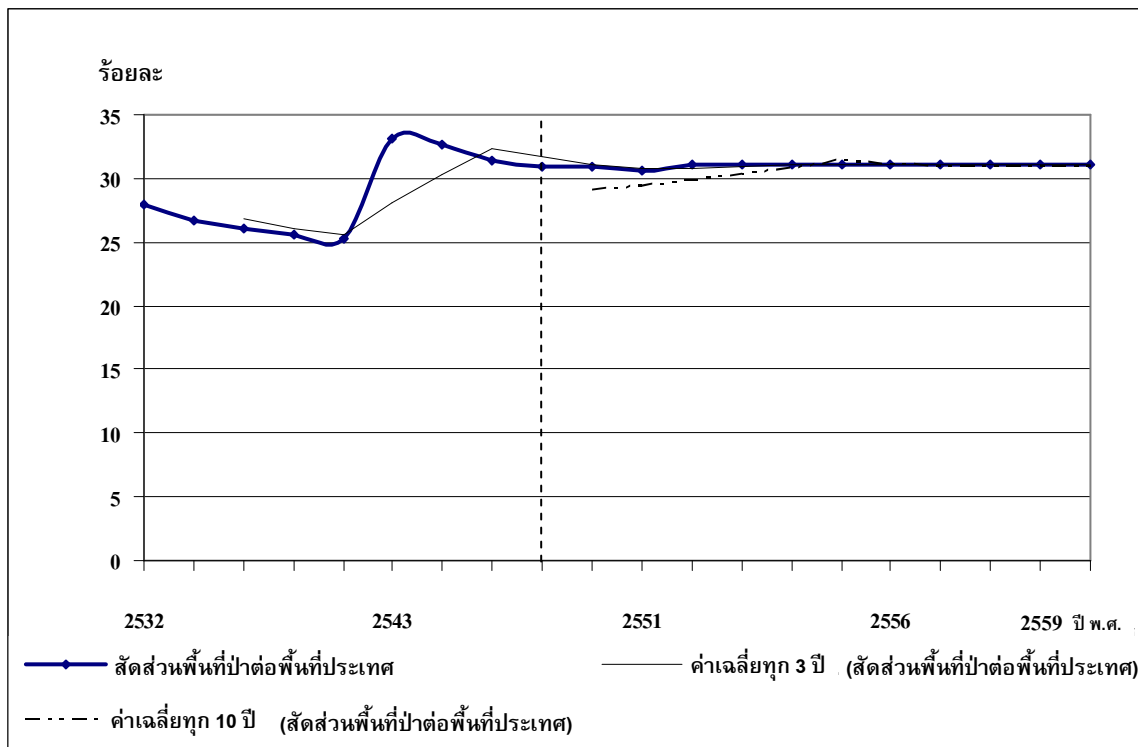
จากการคาดการณ์แนวโน้มของสัดส่วนพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ประเทศด้วยข้อมูลอนุกรมเวลาย้อนหลังไปถึงปี พ.ศ. 2532³ พบว่า ในปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยจะมีพื้นที่ป่า 99.4 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 31 ของพื้นที่ประเทศ (รูปที่ 2.2)

² ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง การที่มีสิ่งมีชีวิตมากมายหลากหลายสายพันธุ์และชนิดในบริเวณหนึ่งบริเวณใด ความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วย ความหลากหลายทางชีวภาพระหว่างสายพันธุ์ (genetic) ความหลากหลายระหว่างชนิดพันธุ์ (species) และความหลากหลายระบบนิเวศ (ecosystem) ที่แตกต่างหลากหลายบนโลก

³ การคาดการณ์ในอนาคตใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative method) ซึ่งเป็นการคาดการณ์ที่ตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานว่าอนาคตเกิดจากอดีตโดยใช้ข้อมูลอนุกรมเวลา (Time Series) โดยหาค่าเฉลี่ยตลอดช่วงเวลาหนึ่งๆ ในการศึกษาจะใช้การหาค่าเฉลี่ยทุก 3 ปี และ ทุก 10 ปี เพื่อสามารถให้พยากรณ์แนวโน้มได้ชัดเจนขึ้น

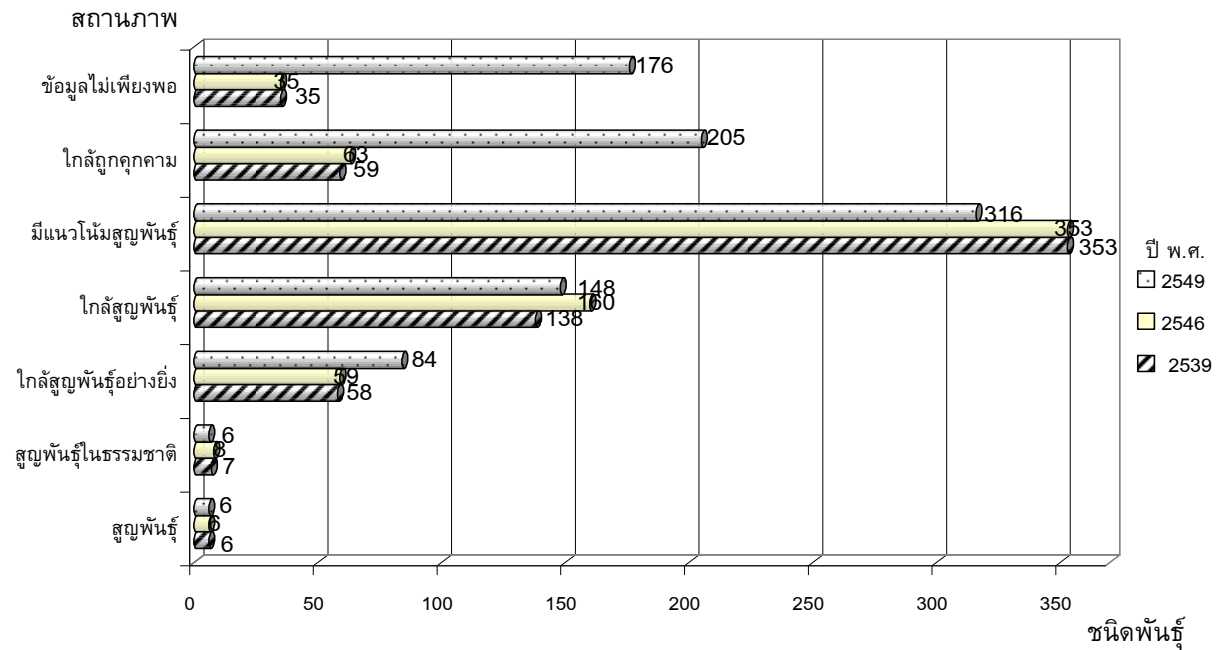
ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยกำลังลดลงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุสำคัญคือ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพเกินศักยภาพของระบบนิเวศ และการใช้ประโยชน์โดยภาคส่วนต่างๆ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การขุดหรือถมห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ ลำธาร นอกจากนี้ การค้าสัตว์และพืช การลักลอบตัดไม้สำคัญทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ไม้กฤษณา ไม้สัก ไม้เต็งรัง ไม้แดง การดักจับและส่งขายเสือโคร่ง หมี ลิ่น เต่า ม้าน้ำ รวมทั้งการล่าสัตว์ป่าอย่างต่อเนื่องรุนแรง ทำให้จำนวนประชากรสัตว์ในธรรมชาติลดลงอย่างรวดเร็ว จากรายงานสถานภาพของสัตว์ป่า (สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์ปีก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และปลา) พบว่า สัตว์ป่าที่สูญพันธุ์ในธรรมชาติและใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง ในปี พ.ศ. 2546 เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2539 อย่างละ 1 ชนิด สัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์เพิ่มขึ้น 22 ชนิด และสัตว์ใกล้ถูกคุกคามเพิ่มขึ้น 4 ชนิด และเมื่อเปรียบเทียบปี พ.ศ. 2546 กับปี พ.ศ. 2549 พบว่า สัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง และสัตว์ป่าใกล้ถูกคุกคามมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สำหรับสัตว์ที่สูญพันธุ์แล้วมี 6 ชนิด คือ สมัน นกช้อน หอยใหญ่ นกพงหญ้า ปลาปางเหยี่ยว ปลาเสือตอ และปลาสาวยู (รูปที่ 2.3)

รูปที่ 2.2 สัดส่วนพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ประเทศ ปี พ.ศ. 2532-2549 และการคาดการณ์ถึงปี พ.ศ. 2559

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช 2552 และการคาดการณ์โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

รูปที่ 2.3 สถานภาพของสัตว์ป่าในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2539-2549

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2549

แนวโน้มในอนาคตการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยยังคงมีอยู่ต่อไป แม้ว่าหลายหน่วยงานในประเทศไทยได้ดำเนินการมาเป็นเวลานานทั้งด้านกฎหมายบริหารและนโยบายเพื่อรักษาพื้นที่ป่าไม้ แหล่งนิเวศทางทะเล แหล่งนิเวศน้ำจืด ประเทศไทยยังคงต้องใช้ความพยายามอีกมากและอย่างจริงจัง ในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เหตุผลสำคัญ อย่างยิ่งที่ทำให้ประเทศไทยยังคงต้องสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพอยู่เรื่อยๆ ไปในอัตราเร่งที่ไม่อาจชะลอลงได้ เนื่องจากความพยายามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่อาจประสบความสำเร็จ เนื่องจากองค์กร สถาบัน และบุคลากร ยังไม่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมเท่าที่ควร ทั้งทางด้านการเงินและการฝึกอบรมให้มีความเชี่ยวชาญ งานวิจัยอนุรักษ์มรดก งานวิจัยระบบนิเวศ มิใช่เป็นงานที่มีความสำคัญสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การศึกษาวิจัยยังขึ้นอยู่กับความสนใจ และความพยายามเป็นส่วนบุคคล อีกทั้งเจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบดูแลพื้นที่คุ้มครองทั่วประเทศไทย ยังคงไม่ได้รับการฝึกอบรมโดยเฉพาะให้มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ

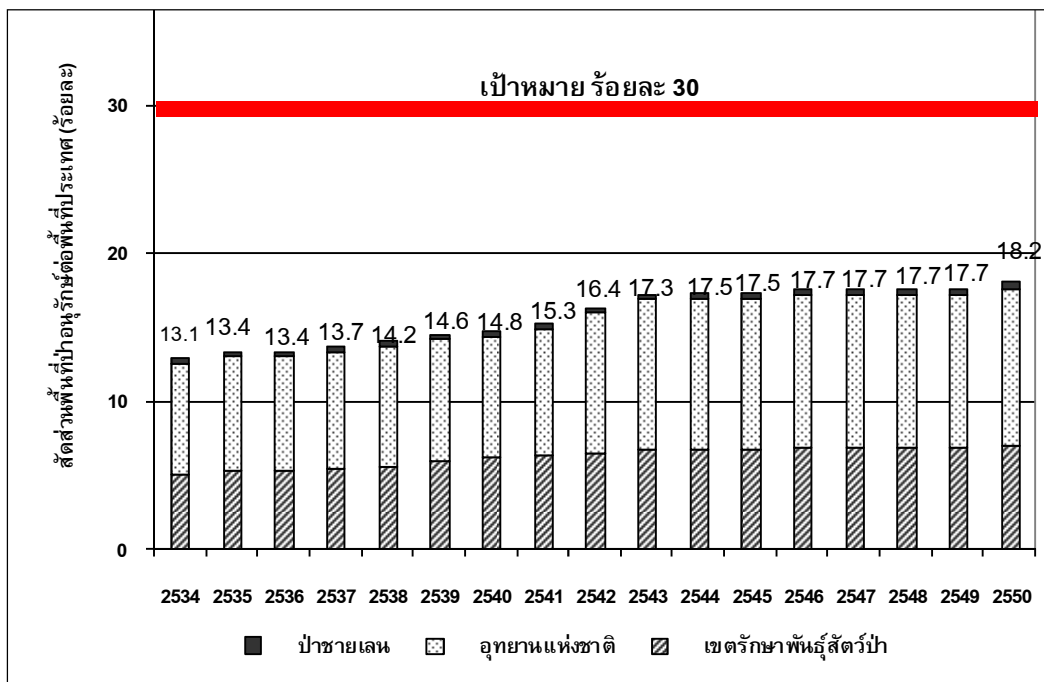
2.2.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1: มีพื้นที่ป่าเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 20

ผลการดำเนินการ: การประกาศใช้มาตรการในการอนุรักษ์พื้นที่ป่า⁴ ซึ่งตัวชี้วัดสัดส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศซึ่งพิจารณาจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ได้มีการประกาศตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรี ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และพื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่ป่าอนุรักษ์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 13.1 ของพื้นที่ประเทศในปี พ.ศ. 2534 เป็นร้อยละ 18.2 ของพื้นที่ประเทศในปี พ.ศ. 2550 (รูปที่ 2.4)

ในช่วงปี พ.ศ. 2541-2550 กรมป่าไม้ ได้ดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมโดยการปลูกป่าอย่างต่อเนื่อง โดยดำเนินการทั้งในพื้นที่ที่เคยมีสภาพป่าและได้เสื่อมโทรมลง และในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเป็นพื้นที่ 334,929 ไร่ (รูปที่ 2.5) สำหรับโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสทรงครองราชย์ ปีที่ 50 ซึ่งดำเนินการร่วมกับภาคเอกชนสามารถปลูกป่าในช่วงปี พ.ศ. 2539-2550 จำนวน 5.1 ล้านไร่ นอกจากนี้ยังได้ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าโดยการจัดตั้งป่าชุมชน

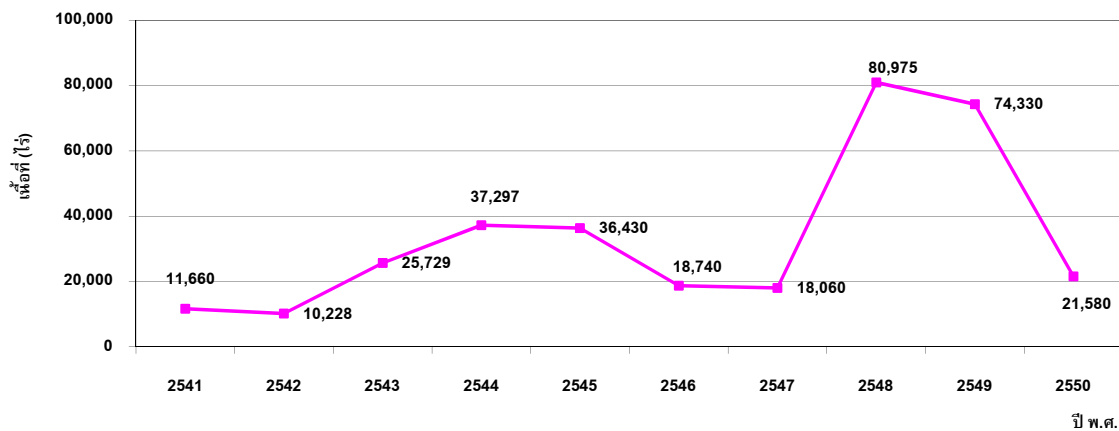
รูปที่ 2.4 สัดส่วนของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ ปี พ.ศ. 2534-2550

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช 2552

⁴ พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามที่กรมป่าไม้กำหนด แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย อันได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 2) ป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี เป็นป่าที่คณะรัฐมนตรีกำหนดให้เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 ป่าชายเลนเขตอนุรักษ์ และป่าที่คณะรัฐมนตรีกำหนดให้เป็นป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม และ 3) ป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามนโยบาย ได้แก่ วนอุทยานแห่งชาติ สวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งจากคำจำกัดความนี้ พบว่า การประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จนถึงปี พ.ศ. 2550 มีพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และนันทนาการ ประมาณ 58.3 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.2 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมพื้นที่อุทยานแห่งชาติ 34.2 ล้านไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 22.6 ล้านไร่ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช 2552)

รูปที่ 2.5 พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่ได้รับการฟื้นฟูโดยการปลูกป่า ส่วนปลูกป่าภาครัฐ สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้ ปี พ.ศ. 2541-2550

ที่มา: กรมป่าไม้ 2551

สภาพภาพและแนวโน้ม: ในปี พ.ศ. 2549 สัดส่วนพื้นที่ป่าเท่ากับร้อยละ 30.92 ของพื้นที่ประเทศ สำหรับ สัดส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์พบว่า ในปี พ.ศ. 2550 เท่ากับร้อยละ 18.18 ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม แนวโน้มในอนาคตอัตราการสูญเสียพื้นที่ป่าจะลดลง ขณะที่พื้นที่ป่าอนุรักษ์จะไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เนื่องจากพื้นที่ที่สามารถประกาศเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์มีน้อยลง

การประเมินผล: จากเป้าหมายที่ตั้งไว้ว่าให้มีพื้นที่ป่าเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศนั้น คาดว่าจะไม่สามารถบรรลุได้ภายในปี พ.ศ. 2559 เนื่องจากในปี พ.ศ. 2549 สัดส่วนพื้นที่ป่าเท่ากับร้อยละ 30.92 ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น และยังมีการสูญเสียพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ในช่วงเวลาอีก 6 ปีข้างหน้า พื้นที่ป่าไม้ไม่น่าจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศในปี พ.ศ. 2559

ข้อเสนอแนะ: นโยบายและแผนต่างๆ ที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทย มีการกำหนดเป้าหมายที่มีความแตกต่างกัน เช่น นโยบายป่าไม้แห่งชาติกำหนดให้มีพื้นที่ป่าร้อยละ 40 โดยมีป่าอนุรักษ์ร้อยละ 25 และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 15 ในขณะที่นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กำหนดเป้าหมายที่สูงกว่า คือ พื้นที่ป่าร้อยละ 50 โดยมีป่าอนุรักษ์ร้อยละ 30 และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 20 ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) กำหนดให้มีพื้นที่ป่าร้อยละ 33 โดยมีป่าอนุรักษ์ร้อยละ 18 ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสามารถบรรลุเป้าหมายได้ในเวลาที่กำหนด ควรมีการกำหนดเป้าหมายใหม่เพียงเป้าหมายเดียว โดยพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ โดยการตั้งเป้าหมายควรอาศัยข้อมูลพื้นฐานที่ถูกต้องสอดคล้องกับสถานการณ์อย่างแท้จริง ทั้งนี้ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติงานร่วมกัน ในทิศทางเดียวกัน และสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม

เป้าหมายที่ 2 : ให้มีการใช้พื้นที่ป่าตามวิธีทางในเชิงอนุรักษ์คุณภาพของระบบนิเวศเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ผลการดำเนินการ: การใช้พื้นที่ป่าตามวิธีทางในเชิงอนุรักษ์คุณภาพของระบบนิเวศเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยสองโครงการหลักคือ โครงการป่าชุมชน และโครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ ทั้งสองโครงการดำเนินการโดยกรมป่าไม้ร่วมกับประชาชนในหมู่บ้านที่อยู่ติดเขตและในเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพรรณสัตว์ป่า พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1 และ 2 และป่าสงวนแห่งชาติโซน C โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่เป็นการสงวนทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่วิกฤตเพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อใช้ประโยชน์ตามสภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และวิถีชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ในป่า เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ และประชาชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์อย่างยิ่งจากการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ป่าไม้อย่างเหมาะสม ดำเนินโครงการโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ และกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา สำหรับโครงการป่าชุมชนซึ่งดำเนินการโดยกรมป่าไม้ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ ในปี พ.ศ. 2551 มีหมู่บ้าน 7,332 หมู่บ้าน ป่าชุมชน 6,678 โครงการ คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 4.15 ล้านไร่ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2546 ทั้งจำนวนหมู่บ้านและพื้นที่ป่าชุมชน โดยในปี พ.ศ. 2546 มีโครงการป่าชุมชนจำนวน 4,728 หมู่บ้าน หรือคิดเป็นพื้นที่ป่าชุมชนเท่ากับ 1.09 ล้านไร่ (ตารางที่ 2.5) แต่ยังไม่มีการตราพระราชบัญญัติป่าชุมชน

ตารางที่ 2.5 จำนวนหมู่บ้าน โครงการ และพื้นที่ป่าชุมชน จำแนกรายภาค ปี พ.ศ. 2551

ภาค	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนโครงการ	พื้นที่ป่าชุมชน (ไร่)
ภาคกลาง	899	807	1,217,004
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3,574	3,103	1,460,264
ภาคใต้	655	649	116,063
ภาคเหนือ	2,204	2,119	1,359,528
รวม	7,332	6,678	4,152,859

ที่มา: กรมป่าไม้ 2552

สถานภาพและแนวโน้ม: ปี พ.ศ. 2551 มีโครงการป่าชุมชนจำนวน 7,332 หมู่บ้าน จำนวนโครงการป่าชุมชน 6,678 โครงการ หรือคิดเป็นพื้นที่ป่าชุมชนเท่ากับ 4.15 ล้านไร่ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2546 ที่มีพื้นที่ป่าชุมชน 1.09 ล้านไร่ และหากมีกฎหมายว่าด้วยป่าชุมชนขึ้นเป็นการเฉพาะน่าจะเป็นการส่งเสริมให้มีป่าชุมชนเพิ่มมากขึ้น และมีกลไกและรูปแบบการจัดการป่าไม้ร่วมกันอย่างชัดเจนระหว่างรัฐกับชุมชน

การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่ไม่สามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ได้เนื่องจาก ไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้ และเป้าหมายขาดความชัดเจนในเรื่องคำอธิบายของการใช้พื้นที่ป่าในเชิงอนุรักษ์ด้วย

ข้อเสนอแนะ: ควรปรับเปลี่ยนเป้าหมายให้สามารถวัดได้ในเชิงปริมาณ และควรสนับสนุนให้มีการตราพระราชบัญญัติป่าชุมชน พร้อมกำหนดเกณฑ์มาตรฐานของป่าชุมชนเป็นเครื่องมือในการใช้พื้นที่ป่าไม้ตามวิธีทางในเชิงอนุรักษ์คุณภาพของระบบนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

เป้าหมายที่ 3: อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

ผลการดำเนินการ: การดำเนินงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพได้มีการจัดทำนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551-2555 (คณะรัฐมนตรีเห็นชอบเมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2551) ซึ่งเป็นนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนฉบับที่ 3 มีสาระสำคัญในการเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นฐานที่มั่นคงของการดำรงชีวิตของคนไทย ควบคู่กับการวิจัยคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพให้นำมาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างยั่งยืน รวมทั้ง สร้างกลไกในการเข้าถึงและมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพให้กับประเทศอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม จึงได้กำหนดทิศทางการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ ซึ่งจะผลักดันให้มีการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสู่การปฏิบัติต่อไป

การดำเนินการของประเทศไทยตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ ได้มีการยกย่องพระราชบัญญัติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพของเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ พ.ศ. ... และยกย่องระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเข้าถึงและการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ พ.ศ. ... เพื่อสนองต่อพันธกรณีมาตรา 15 ของอนุสัญญาฯ รวมทั้งจัดทำหนังสือเวียนเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง ขณะนี้ ร่างดังกล่าวอยู่ในขั้นตอนการนำเสนอคณะรัฐมนตรี ซึ่งจะทำให้มีเครื่องมือในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับเป้าหมายและแนวทางนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ในส่วนที่เกี่ยวกับการสำรวจและจัดทำข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นปัจจุบันในทุกระบบนิเวศของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่วิกฤตทางความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเป็นพื้นที่ที่ระบบนิเวศกำลังถูกคุกคามจากกิจกรรมต่างๆ

เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการบริหารจัดการ คุ่มครอง อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การสำรวจและจัดทำข้อมูลดังกล่าวเป็นการดำเนินงานที่สืบเนื่องมาจากการจัดทำบัญชีสิ่งมีชีวิตหายาก ไกล่สูญพันธุ์ และชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น (Red data) ซึ่งเมื่อได้บัญชีชนิดพันธุ์แล้วจะต้องทำการศึกษาค้นคว้าหาถิ่นที่อยู่อาศัย และสถานภาพของชนิดพันธุ์นั้นๆ ในธรรมชาติ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำมาตรการ กลไกที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ คุ่มครองชนิดพันธุ์ สายพันธุ์ และแหล่งที่อยู่อาศัย

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ดำเนินการสำรวจและจัดทำข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงและพื้นที่วิกฤตทางความหลากหลายทางชีวภาพทั่วประเทศอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่วิกฤตทางความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศนอกเขตพื้นที่อนุรักษ์ใน 7 ระบบ ตามการจัดแบ่งระบบนิเวศหลักตามโปรแกรมงานของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ ระบบนิเวศป่าไม้ ระบบนิเวศภูเขา ระบบนิเวศพื้นที่แห้งแล้งและกึ่งชื้น ระบบนิเวศแหล่งน้ำในแผ่นดิน ระบบนิเวศของทะเลและชายฝั่ง ระบบนิเวศเกาะ และระบบนิเวศเกษตร รวมทั้งพัฒนาและเชื่อมโยงฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความหลากหลายทางชีวภาพผ่านกลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะในการติดตามตรวจสอบความหลากหลายทางชีวภาพ

สถานภาพและแนวโน้ม: จากทะเบียนรายการชนิดพันธุ์ของสัตว์มีกระดูกสันหลังที่ถูกคามของประเทศ ไทย พบว่า มีสัตว์มีกระดูกสันหลังที่อยู่ในสถานภาพสูญพันธุ์มี 6 ชนิด สถานภาพสูญพันธุ์ในธรรมชาติ 7 ชนิด สถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง 84 ชนิด ใกล้สูญพันธุ์ 148 ชนิด (149 ฟอรัม) มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ 316 ชนิด ใกล้คุกคาม 205 ชนิด (207 ฟอรัม) กลุ่มที่เป็นกังวลน้อยที่สุด 257 ชนิด (265 ฟอรัม) และข้อมูลไม่เพียงพอ 176 ชนิด (179 ฟอรัม) (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2549) ส่วนในด้านการใช้ประโยชน์ ความหลากหลายทางชีวภาพ มีการนำสมุนไพรมาใช้ดูแลสุขภาพตนเอง หรือนำมาประกอบเป็นยาแผนโบราณ ซึ่งเป็นการช่วยลดการนำเข้ายาแผนปัจจุบันจากต่างประเทศ สำหรับแนวโน้มการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยยังคงมีอยู่ต่อไป แม้ว่าหลายหน่วยงานในประเทศไทยได้ดำเนินการมาเป็นเวลานาน ทั้งด้านกฎหมายบริหาร และนโยบายเพื่อรักษาพื้นที่ป่าไม้ แหล่งนิเวศทางทะเล แหล่งนิเวศน้ำจืด แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังคงต้องใช้ความพยายามอีกมากและอย่างจริงจังในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพต่อไป

- การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ โดยได้มีการดำเนินการเกี่ยวกับการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างไรก็ตาม ไม่สามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ได้ เนื่องจากไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้
- ข้อเสนอแนะ: ควรปรับเปลี่ยนเป้าหมายให้สามารถวัดได้ในเชิงปริมาณ และควรสนับสนุนให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์สัตว์ และพระราชบัญญัติว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่ยั่งยืน

แนวทางการดำเนินการ:

● การจัดการทรัพยากรป่าไม้

- 1) นโยบายเพิ่มพื้นที่ป่าเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ 20 เพื่อให้สามารถสนองความต้องการทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการรักษาสมดุลของสภาพแวดล้อม
 - การเพิ่มพื้นที่ป่า มีการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ป่าไม้แบบบูรณาการ พ.ศ. 2547-2556 ซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติ ในการพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อการสงวน อนุรักษ์ ปันฟูทรัพยากรและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม การเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม้ การฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้ดำรงไว้ซึ่งความสมดุล การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และได้มีการจัดทำแผนและมาตรการป้องกันรักษาป่าและฟื้นฟูสภาพป่า (พ.ศ. 2551-2555) ซึ่งได้กำหนดมาตรการป้องกันรักษาป่าและฟื้นฟูสภาพป่า มาตรการเร่งด่วน เช่น การบริหารด้านการป้องกันรักษาป่า การป้องกันรักษาป่า การสร้างเครือข่ายประชาชนมีส่วนร่วม และการควบคุมความต้องการใช้ไม้ มาตรการระยะกลาง เช่น การเฝ้าระวังและติดตามการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรป่าไม้ การมีส่วนร่วมในการป้องกันรักษาป่าของประชาชน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วม เช่น มาตรการระยะยาว การปลูกและฟื้นฟูสภาพป่า การประเมินผลการปลูกป่า การปรับปรุงแนวเขตที่ดินของรัฐ เป็นต้น
 - การป้องกันการบุกรุกทำลายป่า มีการบังคับใช้กฎหมายในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ได้มีการตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าแห่งชาติ และกำหนดให้มีกลไกการทำงานในระดับจังหวัดเพื่อการคุ้มครองดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม้ ในด้านการส่งเสริมการใช้มาตรการจูงใจด้านเศรษฐกิจเพื่อการปลูกป่าในพื้นที่กรรมสิทธิ์ ได้มีการอุดหนุนการทำสวนป่าของภาคเอกชน ในด้านการพัฒนาและจัดระบบข้อมูลทรัพยากรป่าไม้ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและ

ภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) ได้ให้การสนับสนุนข้อมูลภาพจากดาวเทียมสำรวจทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละช่วงเวลาที่เหมาะสมให้แก่กับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- การประกาศพื้นที่อนุรักษ์ การวางแผนทางให้อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าผืนพื้นที่บริเวณใกล้เคียงที่มีศักยภาพเหมาะสมได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะการประกาศอุทยานแห่งชาติใหม่ และได้ทำให้สัดส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2) นโยบายการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าต้องเป็นไปตามวิถีทางในเชิงวิชาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

- การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าตามวิถีทางในเชิงวิชาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเร่งรัดให้มีกฎหมายป่าชุมชน และสนับสนุนการกระจายบทบาท อำนาจหน้าที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปของป่าชุมชนนั้น ได้มีการผลักดันกฎหมายชุมชนซึ่งได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง และที่ผ่านมามีการป่าไม้ได้ดำเนินการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบของป่าชุมชน
- การจัดทำแผนที่แนวเขตพื้นที่ป่าให้มีความชัดเจน อยู่ระหว่างการดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553-2554 โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ เช่น ระบบการอ้างอิงตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ด้วยดาวเทียม
- การพิจารณาอนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าเพื่อกิจการของภาครัฐและภาคเอกชน ได้มีการอนุญาตเฉพาะกรณีจำเป็น และได้มีการกำหนดว่าในการขอใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้บางประเภท เช่น ป่าชายเลน ต้องมีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้วย

3) นโยบายป้องกันรักษาป่าธรรมชาติที่เหลือไม่ให้ถูกบุกรุกทำลาย

การเพิ่มสมรรถนะและประสิทธิภาพในการป้องกันรักษาป่า รวมทั้งการติดตามตรวจสอบสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และป้องกันการบุกรุกทำลายป่า นอกจากนี้ ในการประเมินผลการปฏิบัติราชการของจังหวัด ได้มีการกำหนดให้ปริมาณพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดเป็นตัวชี้วัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัด เพื่อให้มีการติดตามตรวจสอบสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าในจังหวัดอย่างต่อเนื่อง

4) นโยบายลดความขัดแย้งการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรอื่นๆ ในพื้นที่ป่า

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งกับผู้ที่เกี่ยวข้องในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้น ขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการ โดยประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ยังคงอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ได้ต่อไปได้จนกว่ากระบวนการพิสูจน์สิทธิในที่ดินจะเรียบร้อย ทั้งนี้ เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 และมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2542

- **การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพภายในระบบนิเวศป่าไม้**

- 1) นโยบายป้องกัน สงวนรักษา และอนุรักษ์ไว้ซึ่งพันธุ์พืช สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ตลอดจนสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในพื้นที่ป่า

การวางเครือข่ายข้อมูลข่าวสารความหลากหลายทางชีวภาพระดับชาติ หรือการพัฒนาฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ ได้มีแนวความคิดในการดำเนินการมาเป็นระยะเวลาที่สิบปีแล้ว ตามนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2541-2545 แต่เนื่องจากฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพมีอยู่เป็นจำนวนมาก และมีความเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้พยายามรวบรวมฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพจากหน่วยงานต่างๆ แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร จึงทำให้ฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ ยังคงกระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งสถาบันการศึกษา และสถาบันวิจัยต่างๆ

2.2.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายทรัพยากรป่าไม้ พบว่า เป้าหมายที่ตั้งไว้ว่าให้มีพื้นที่ป่าเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศนั้น คาดว่าจะไม่สามารถบรรลุได้ภายในปี พ.ศ. 2559 เนื่องจากในปี พ.ศ. 2549 สัดส่วนพื้นที่ป่าเท่ากับร้อยละ 30.92 ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น และยังมีการสูญเสียพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่อง สำหรับเป้าหมายการใช้พื้นที่ป่าตามวิถีทางในเชิงอนุรักษ์ดุลยภาพของระบบนิเวศเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจาก เป้าหมายไม่มีการกำหนดเกณฑ์ชี้วัดตามหลักวิชาการในเรื่องของการใช้พื้นที่ป่าในเชิงอนุรักษ์

ผลการติดตามนโยบายทรัพยากรป่าไม้ด้านทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ พบว่า เป้าหมายที่ตั้งไว้ในเรื่องการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เพราะไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้ (ตารางที่ 2.6)

สำหรับการแปลงนโยบายทรัพยากรป่าไม้ไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม มีการประกาศพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มขึ้น แต่ในด้านการเพิ่มสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างสัมฤทธิ์ผล โดยพื้นที่ป่าไม้ยังลดลงอย่างต่อเนื่อง แม้อัตราการสูญเสียพื้นที่ป่าจะลดลงในระยะหลัง การจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าให้มีความชัดเจนเริ่มมีการดำเนินการเมื่อไม่นานมานี้ และควรต้องดำเนินการต่อให้แล้วเสร็จภายในอนาคตอันใกล้ ในด้านการอนุญาตใช้พื้นที่ป่าเพื่อกิจการของภาครัฐและเอกชนได้มีการอนุญาตเฉพาะกรณีจำเป็น โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขที่สำคัญ ในส่วนของการเร่งรัดกฎหมายป่าชุมชนมีการดำเนินการตามแรงผลักดันขององค์กรภาคประชาชน แต่จนถึงปัจจุบันยังไม่มีมาตรการกฎหมายป่าชุมชน

ตารางที่ 2.6 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรป่าไม้

เป้าหมาย		ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
1.	มีพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศโดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 (ร้อยละ 25 ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9) และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 20	- สัดส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการแต่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย	 มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย เนื่องจากปี พ.ศ. 2549 สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 30.92 ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น และยังมีการสูญเสียพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่อง
		- ดันทุนการบริหารจัดการป้องกันและควบคุมไฟป่า	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการแต่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย	
		- อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้ไม้สุทธิต	ตัวชี้วัดภาวะกดดัน	มีการดำเนินการและเข้าใกล้เป้าหมาย	
2.	ให้มีการใช้พื้นที่ป่าไม้ตามวิถีทางในเชิงอนุรักษ์คุณภาพของระบบนิเวศเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม	- พื้นที่ป่าชุมชน	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมาย	 ไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจากไม่ได้กำหนดเป้าหมายเชิงปริมาณ และขาดความชัดเจนของความหมายของการใช้พื้นที่ป่าในเชิงอนุรักษ์ แต่มีการดำเนินการในทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้
3.	อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน	- อัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมาย	 ไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจากไม่ได้กำหนดเป้าหมายเชิงปริมาณ แต่มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.3 ทรัพยากรน้ำ

2.3.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

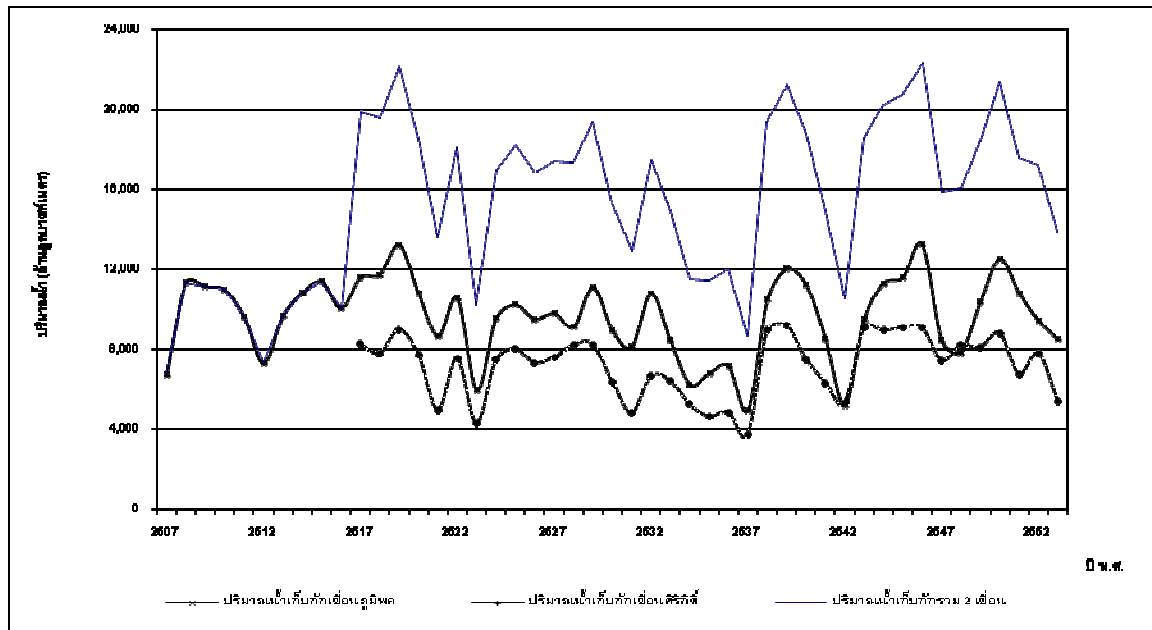
การเพิ่มขึ้นของประชากรและการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจทำให้ความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้น ปริมาณการใช้น้ำในช่วงปี พ.ศ. 2523-2533 ได้เพิ่มขึ้นจาก 20,530 ล้านลูกบาศก์เมตร เป็น 43,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ในขณะที่ศักยภาพในการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่มีน้อย ประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำของแหล่งน้ำธรรมชาติและที่จัดสร้างไว้ลดลง และมีคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม ส่วนการใช้ประโยชน์จากน้ำใต้ดินยังไม่เหมาะสม จึงมีผลทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนน้ำ ความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้น้ำในภาคเกษตรกรรมอุตสาหกรรม การบริการ และการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นตามอัตราความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ความไม่สม่ำเสมอของปริมาณน้ำในแต่ละช่วงของปี ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมและวิกฤตภัยแล้ง ในปี พ.ศ. 2537 มีหมู่บ้านที่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคอย่างรุนแรงในฤดูแล้งจำนวนกว่าร้อยละ 50 จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งด้านการจัดหาและการใช้ประโยชน์ โดยให้มีการพัฒนาเป็นระบบลุ่มน้ำครอบคลุมในทุกกลุ่มน้ำ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2540)

ตัวชี้วัดปริมาณน้ำต้นทุนสำหรับฤดูแล้งในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลาง คือ ปริมาณน้ำเก็บกักของเขื่อนภูมิพลและสิริกิติ์โดยจะเทียบกับเกณฑ์ขั้นต่ำที่กรมชลประทานกำหนดไว้คือ 10,000 ล้านลูกบาศก์เมตร แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของปริมาณน้ำเก็บกักของเขื่อนภูมิพลมีแนวโน้มลดลงในอัตราร้อยละ 0.7 และเขื่อนสิริกิติ์มีแนวโน้มลดลงในอัตราร้อยละ 0.3 ในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา (รูปที่ 2.6) สาเหตุเนื่องจากปริมาณฝนบริเวณเหนือเขื่อนมีปริมาณลดลง และมีการใช้น้ำมากขึ้น สำหรับปริมาณน้ำเก็บกักของเขื่อนภูมิพลและสิริกิติ์ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2540 มีประมาณ 21,120 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งอยู่ในระดับสูงกว่าวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2553 ซึ่งมีประมาณ 13,898 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ โดยอยู่ในระดับเกินมาตรฐานเพียงเล็กน้อย ปัจจัยกดดันที่สำคัญคือ ปริมาณการใช้น้ำในฤดูฝนที่ผ่านมา ปริมาณความต้องการใช้น้ำในฤดูแล้ง (ในภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคชุมชน) ซึ่งมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น

ในปี พ.ศ. 2550 ประเทศไทยมีปริมาณการใช้น้ำ 57,604 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ในขณะที่มีแหล่งกักเก็บน้ำเพียง 45,434 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี (ไม่รวมปริมาณน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ) ดังนั้น จึงมีปริมาณการขาดแคลนน้ำ (ปริมาณน้ำที่สามารถควบคุมได้) ทั้งประเทศเท่ากับ 12,170 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี (กรมทรัพยากรน้ำ 2550) และคาดว่าในปี พ.ศ. 2559 ประชากรของประเทศจะเพิ่มขึ้นเป็น 67 ล้านคน ทำให้ความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้นเป็น 66,500 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี และจะส่งผลให้ภาวะการขาดแคลนน้ำเพิ่มขึ้นเป็น 21,066 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี

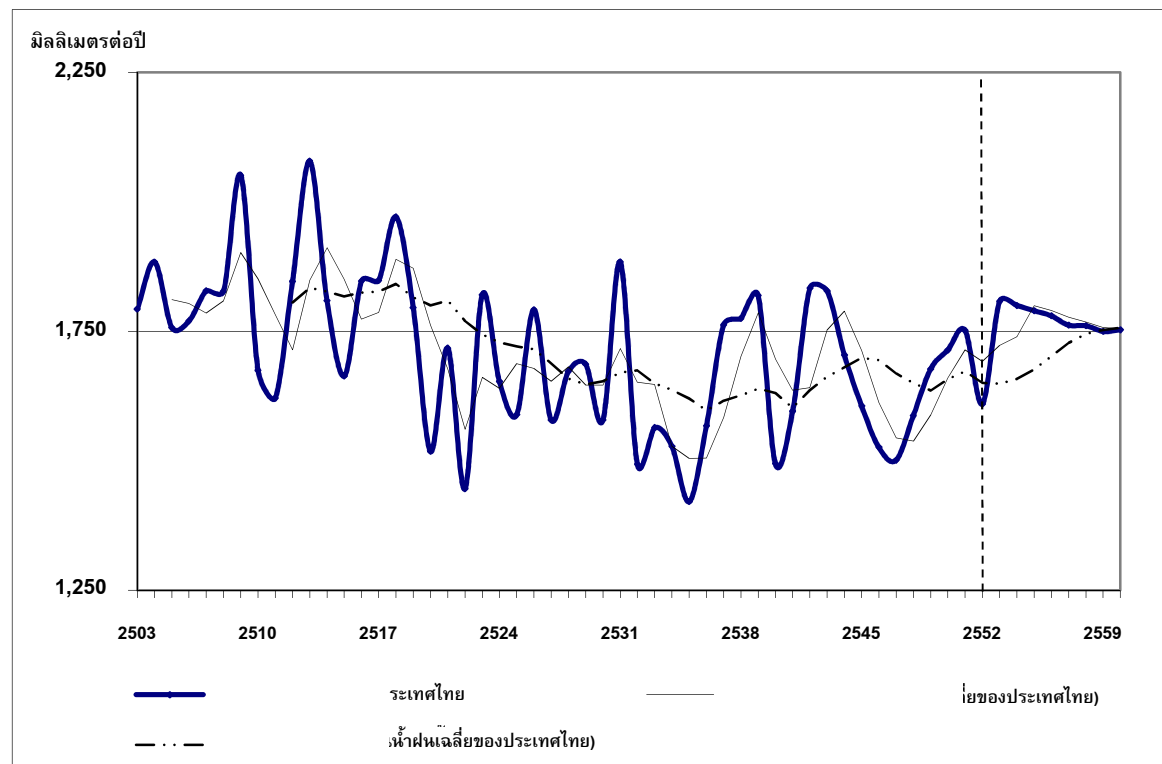
สำหรับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของประเทศไทยในช่วง ปี พ.ศ. 2503-2559 มีแนวโน้มลดลงจากปี พ.ศ. 2542 ที่มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,834 มิลลิเมตร ลดลงเหลือ 1,610 มิลลิเมตร ในปี พ.ศ. 2552 และจากการคาดการณ์แนวโน้มของปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยจะมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,750 มิลลิเมตร (รูปที่ 2.7)

รูปที่ 2.6 ปริมาณน้ำเก็บกักของเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ ณ วันที่ 1 มกราคม ของปี พ.ศ. 2507-2553

ที่มา: กรมชลประทาน 2553

รูปที่ 2.7 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของประเทศไทยปี พ.ศ. 2503-2552 และการคาดการณ์ถึงปี พ.ศ. 2559

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

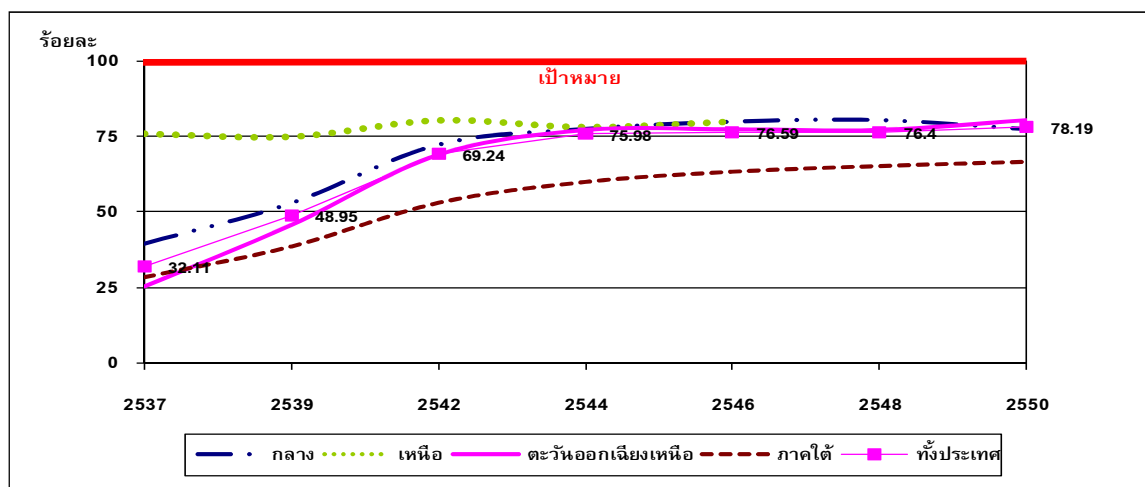
2.3.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : ให้มีการพัฒนา อุตสาหกรรม และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดินให้เป็นระบบในทุกกลุ่มน้ำ เพื่อให้มีปริมาณที่เพียงพอและมีคุณภาพที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน

ผลการดำเนินการ: ปัญหาความขาดแคลนน้ำ ที่ผ่านมามีได้เน้นการพัฒนาหรือก่อสร้างแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อรองรับปริมาณความต้องการน้ำที่เพิ่มขึ้นเป็นหลัก แต่มีแนวโน้มชัดเจนว่าจะมีข้อขัดแย้งในประเด็นการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและผลกระทบทางสังคมมากขึ้น ปัญหาอุทกภัยและภัยแล้ง คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติได้นำแผนบรรเทาอุทกภัยและภัยแล้ง ปี พ.ศ. 2551-2555 ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2550 และได้อนุมัติกรอบแผนการบรรเทาอุทกภัยระยะกลางและระยะยาว และแผนบรรเทาผลกระทบจากปัญหาภัยแล้ง โดยมีกรอบแนวทางการจัดทำแผน คือ เน้นมาตรการด้านการบริหารจัดการและการป้องกันเป็นลำดับสำคัญ และมาตรการใช้สิ่งก่อสร้างเป็นองค์ประกอบ ให้เป็นการจัดทำแผนบูรณาการทั้งในเชิงประเด็นภารกิจหน่วยงานและพื้นที่ชุ่มน้ำ และเน้นการมีส่วนร่วมของทุกหน่วยงานและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์กรและประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำ

การจัดหาแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคให้กับประชาชนในเขตชนบท พบว่า จำนวนหมู่บ้านที่สามารถเข้าถึงระบบประปาที่พัฒนาจากแหล่งน้ำบาดาลและแหล่งน้ำผิวดิน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ โดยในปี พ.ศ. 2550 หมู่บ้านที่เข้าถึงระบบประปามีประมาณร้อยละ 78.19 ของหมู่บ้านทั้งหมด โดยภาคตะวันออก-เฉียงเหนือเป็นภาคที่มีจำนวนหมู่บ้านที่มีน้ำประปาใช้มากที่สุดประมาณร้อยละ 80.64 ของจำนวนหมู่บ้านในภาคกลาง และภาคใต้มีจำนวนหมู่บ้านที่มีน้ำประปาใช้น้อยที่สุดประมาณร้อยละ 66.83 ของจำนวนหมู่บ้านในภาคใต้ (รูปที่ 2.8)

รูปที่ 2.8 สัดส่วนของจำนวนหมู่บ้านที่เข้าถึงระบบน้ำประปาต่อจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด ปี พ.ศ. 2537-2550

ที่มา: ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช 2ค) 2531-2550

สถานภาพและแนวโน้ม: ในปี พ.ศ. 2553 ปริมาณน้ำเก็บกักของเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ที่เป็นปริมาณน้ำต้นทุนสำหรับฤดูแล้งของพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางอยู่ในระดับที่มีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาน้ำไม่พอต่อความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง เพื่อการอุปโภคบริโภค และอุตสาหกรรมในเขตภาคกลาง ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การจัดหาบน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในชนบทค่อนข้างประสบความสำเร็จกล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2550 สัดส่วนของหมู่บ้านที่เข้าถึงน้ำสะอาดเท่ากับร้อยละ 78.2 ของหมู่บ้านทั้งหมด

การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ โดยมีการเก็บกักน้ำไว้ใช้ และสัดส่วนหมู่บ้านที่เข้าถึงน้ำประปาต่อหมู่บ้านทั้งหมด มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ: ควรกำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณที่ครอบคลุมทั้งน้ำใช้ในครัวเรือนและน้ำเพื่อการเกษตร นอกจากนี้ เป้าหมายการพัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำให้เป็นระบบลุ่มน้ำที่ยั่งยืนนั้น จะไม่สามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้ หากไม่มีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่เป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงควรผลักดันร่างกฎหมายว่าด้วยน้ำ ซึ่งจะเป็นกลไกในการสนับสนุนให้มีการใช้เครื่องมือในการบริหารจัดการเพื่อความยั่งยืน เช่น การให้สิทธิในการใช้น้ำ มาตรการทางด้านราคา เป็นต้น ซึ่งการใช้เครื่องมือดังกล่าวจะนำไปสู่ การบริหารจัดการที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) นโยบายพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำทั้งแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดินอย่างเป็นระบบลุ่มน้ำ โดยคำนึงถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และผลกระทบสิ่งแวดล้อม

กรมชลประทานและกรมทรัพยากรน้ำได้ดำเนินการส่งเสริมการพัฒนาแหล่งน้ำผิวดินเป็นระบบลุ่มน้ำ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมในด้านต่างๆ และผลกระทบสิ่งแวดล้อม ในส่วนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งต้นน้ำลำธารได้ให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมตามแนวทางการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งได้มีการบูรณะและฟื้นฟูแหล่งน้ำที่ใช้เป็นแหล่งน้ำดิบเพื่อการประปา

- 2) นโยบายปรับปรุงระบบการบริหารและการจัดการทรัพยากรน้ำในแหล่งน้ำผิวดินให้มีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ

- การปรับปรุงโครงสร้างองค์กรเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรน้ำในแหล่งน้ำผิวดินได้มีการดำเนินการโดยใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2550 รวมทั้งได้มีการส่งเสริมให้ท้องถิ่น ประชาชน และองค์กรประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการลุ่มน้ำ โดยคณะกรรมการลุ่มน้ำมีองค์ประกอบของตัวแทนจากภาคส่วนต่างๆ
- การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ โดยให้มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้ใช้น้ำ และให้มีการเก็บค่าธรรมเนียมการใช้น้ำที่สะท้อนมูลค่าที่แท้จริง

กรมทรัพยากรน้ำอยู่ระหว่างการยกร่างและผลักดันร่างพระราชบัญญัติน้ำ ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนอีกครั้ง

- กรมชลประทานดำเนินการบริหารจัดการน้ำและการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร โดยยึดหลักการจัดสรรที่ชัดเจนและเป็นธรรม

3) นโยบายส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในแหล่งน้ำผิวดินอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด และก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

การดำเนินการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุด โดยส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด พบว่า ภาครัฐได้มีการดำเนินการดังกล่าว เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้นโยบายด้านราคาเป็นกลไกควบคุมการใช้น้ำให้เกิดประสิทธิภาพ การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรน้ำโดยคณะกรรมการลุ่มน้ำและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำลังดำเนินการในการยกร่างและผลักดันพระราชบัญญัติน้ำ

4) นโยบายส่งเสริมการบริหารและการจัดการน้ำในแหล่งน้ำใต้ดินเกิดประโยชน์สูงสุด

การกำหนดมาตรการการบริหาร และจัดการแอ่งน้ำบาดาล เพื่อให้เกิดการพัฒนาและใช้น้ำบาดาลที่มีประสิทธิภาพและประหยัด ได้มีการดำเนินการโดยเป็นมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 4 กรกฎาคม 2543 เรื่อง มาตรการและแนวทางแก้ไขการใช้น้ำบาดาล และมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 22 กรกฎาคม 2546 เรื่อง มาตรการโครงการเร่งรัดการตรวจสอบการประกอบกิจการน้ำบาดาล

5) นโยบายส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำในแหล่งน้ำใต้ดินอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

การควบคุมการใช้น้ำบาดาลให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยน้ำบาดาลอย่างเคร่งครัด ในปี พ.ศ. 2546 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติน้ำบาดาล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2546 โดยเพิ่มบทลงโทษผู้ลักลอบเจาะน้ำบาดาลให้รุนแรงขึ้น และให้อำนาจกรมทรัพยากรน้ำบาดาลมากขึ้น โดยหากมีการลักลอบเจาะน้ำบาดาลโดยไม่ขออนุญาต กรมทรัพยากรน้ำบาดาลสามารถเรียกปรับได้ทันที โดยไม่ต้องไปแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ และกำหนดให้ผู้ใช้น้ำทุกประเภทต้องขออนุญาต ซึ่งจากเดิมที่หน่วยงานรัฐ รัฐวิสาหกิจไม่ต้องขออนุญาต ส่วนการส่งเสริมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความตระหนักในการใช้น้ำบาดาลอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัดนั้น ได้มีการดำเนินการโดยกรมทรัพยากรน้ำบาดาล รวมทั้งได้เสริมสร้างสมรรถนะด้านน้ำบาดาลให้แก่เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.3.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายทรัพยากรน้ำ พบว่า เป้าหมายที่ตั้งไว้ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจาก เป้าหมายมีความหลากหลาย อย่างไรก็ตาม จากผลของตัวชี้วัด พบว่า ในประเด็นของการจัดหาสำหรับทุกกิจกรรมในฤดูแล้งและการจัดหาให้ประชาชนในเขตชนบทมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย ในขณะที่ ตัวชี้วัดด้านความต้องการใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ ยังมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นภาวะกดดันหรือเป็นปัจจัยที่สำคัญในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ยั่งยืน โดย

ตัวชี้วัดที่นำมาใช้ยังไม่สามารถนำไปประเมินผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจาก ยังไม่สามารถแสดงถึงความเพียงพอของน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร (ตารางที่ 2.7)

สำหรับการแปลงนโยบายทรัพยากรน้ำไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม เป็นช่วงเริ่มต้นของการบริหารจัดการในระบบลุ่มน้ำ โดยใช้กลไกของคณะกรรมการลุ่มน้ำที่มีตัวแทนจากภาคส่วนต่างๆ ในสังคม มีการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในระดับชาติให้มีเอกภาพโดยออกกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2550 แต่การพัฒนากฎหมายระดับพระราชบัญญัติซึ่งจะมีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้ใช้น้ำให้ชัดเจนอยู่ระหว่างดำเนินการคือ ร่างพระราชบัญญัติน้ำ ในด้านมาตรการการบริหาร และจัดการแอ่งน้ำบาดาลได้มีมาตรการควบคุมการใช้น้ำบาดาลโดยเฉพาะในพื้นที่วิกฤตน้ำบาดาล การวางระบบเครือข่ายข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับสถานการณ์มีการดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นต้น

ตารางที่ 2.7 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรน้ำ

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
ให้มีการพัฒนา อารักขา และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดินให้เป็นระบบในทุกลุ่มน้ำ เพื่อให้มีปริมาณที่เพียงพอ และมีคุณภาพที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน	- ปริมาณน้ำในเขื่อนภูมิพลและสิริกิติ์ ณ วันที่ 1 มกราคม	ตัวชี้วัดสถานะภาพ	มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้	 <p>มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้ และมีแนวโน้มที่จะบรรลุเป้าหมาย</p>
	- จำนวนหมู่บ้านที่เข้าถึงน้ำประปาต่อหมู่บ้านทั้งหมด	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ และเข้าใกล้เป้าหมาย	

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.4 ทรัพยากรแร่

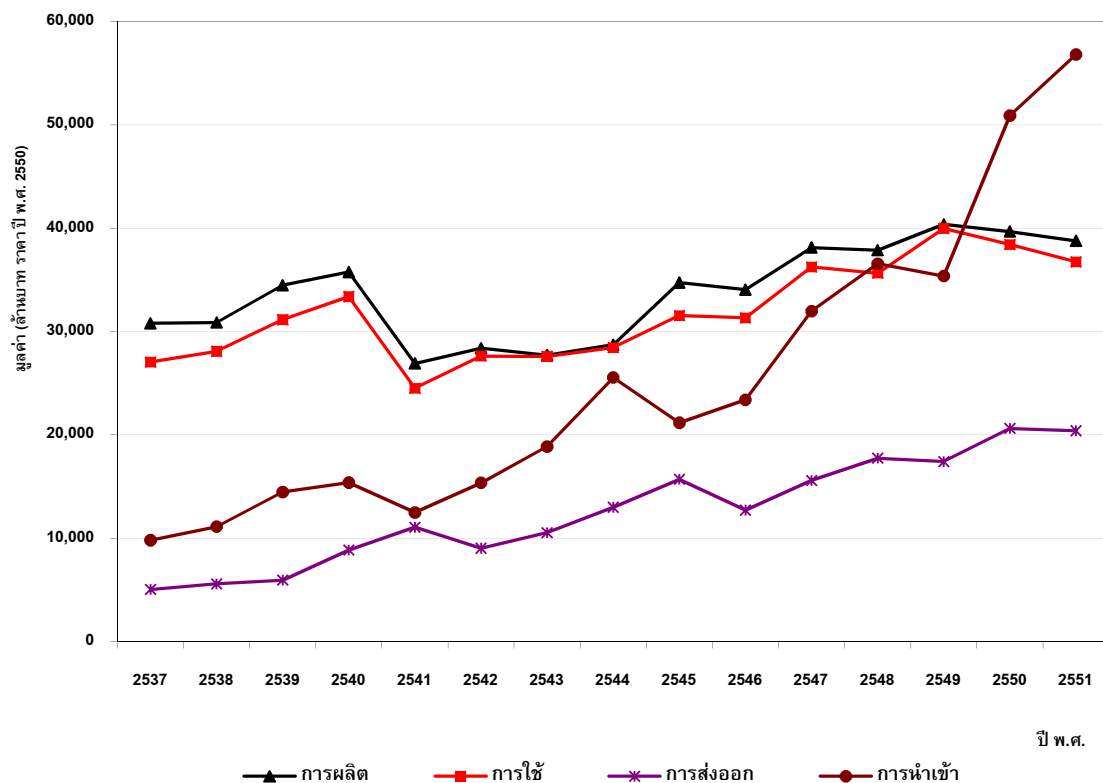
2.4.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

แร่เป็นทรัพยากรธรรมชาติประเภทหมดเปลืองไม่สามารถเกิดทดแทนขึ้นได้ในระยะสั้น แต่เนื่องจาก แร่เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงมีการพัฒนาและนำมาใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด แต่การใช้ประโยชน์จากแร่แล้วยังไม่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้ได้รับผลตอบแทนที่ต่ำ โดยในช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 แร่ส่วนมากที่ใช้ในประเทศมักเป็นแร่อุตสาหกรรมหรือแร่โลหะ เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบภายในประเทศ และเนื่องจากเป็นแร่ที่มีมูลค่าต่อหน่วยต่ำ ทำให้การส่งออกแร่เหล่านี้มีปริมาณน้อยมาก ดังนั้น การผลิตแร่ดังกล่าวจึงขึ้นอยู่กับการใช้ในประเทศเป็นสำคัญ โดยสัดส่วนของมูลค่าการใช้แร่ในประเทศเมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าการส่งออก เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงปี พ.ศ. 2530-2540 โดยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 60 ในปี พ.ศ. 2530 เป็นร้อยละ 87 ในปี พ.ศ. 2540

เนื่องจากทรัพยากรแร่ไม่ได้พิจารณาการใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ จึงทำให้สูญเสียผลประโยชน์ข้างเคียงหรือต่อเนื่อง การนำทรัพยากรแร่มาใช้ประโยชน์อย่างไม่เหมาะสม นอกจากก่อให้เกิดภาวะความเสื่อมโทรมของแหล่งแร่แล้ว ยังมีปัญหาที่สำคัญ คือ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และความขัดแย้งกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติประเภทอื่น ทั้งนี้ เพราะขาดการประสานนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรแร่ ทรัพยากรธรณี และทรัพยากรอื่นๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งกฎหมายและระเบียบข้อบังคับยังไม่เอื้ออำนวยต่อการควบคุมให้การจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2540)

ทรัพยากรแร่ มีความสำคัญต่อภาคอุตสาหกรรมการผลิต โดยเป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ในช่วงปี พ.ศ. 2537-2551 มูลค่าของการผลิต การใช้ การส่งออกและการนำเข้าแร่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (รูปที่ 2.9)

รูปที่ 2.9 มูลค่าการผลิต การใช้ การส่งออกและการนำเข้าแร่ของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2537-2551

ที่มา: กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ 2552

ในปี พ.ศ. 2550-2551 แร่บางชนิดยังมีปริมาณการผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการ โดยเฉพาะ ถ่านหินคุณภาพดี เช่น บิทูมินัส ซึ่งต้องพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศ ปริมาณการนำเข้าแร่จึงเพิ่มสูงขึ้นมาก สำหรับแนวโน้มอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) จากการพยากรณ์ตามอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ พบว่า มูลค่าการนำเข้าแร่จะยังคงเพิ่มสูงขึ้นตามความต้องการการใช้แร่บางประเภท เช่น ถ่านหิน เพื่อการผลิตไฟฟ้าให้เพียงพอต่อความต้องการ เป็นต้น

ผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมเหมืองแร่ที่มีต่อระบบนิเวศและสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงเป็นปัญหาที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและรุนแรงมากขึ้น เช่น กรณีการปนเปื้อนของสารตะกั่วในลำห้วยคลิตี้ การปนเปื้อนของสารแคดเมียมในลุ่มน้ำห้วยแม่ตาบ ปัญหาฝุ่นละอองที่หน้าพระลาน เป็นต้น ในขณะที่มาตรการของภาครัฐในการป้องกันและฟื้นฟูผลกระทบยังไม่มีประสิทธิภาพมากนัก และถึงแม้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านธรณีวิทยาและธรณีพิบัติภัย โดยเฉพาะในการเฝ้าระวังภัย แต่ปัญหาด้านธรณีพิบัติภัยก็ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัย

2.4.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : ให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีระยะยาว เพื่อสงวน รักษา ทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีที่จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาในอนาคตและความมั่นคงของประเทศ รวมทั้งประสานการใช้ประโยชน์ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ

ผลการดำเนินการ: ภาครัฐได้กำหนดเขตป่าอนุรักษ์ เขตลุ่มน้ำและพื้นที่หวงห้ามเพื่อการอนุรักษ์อื่นๆ เพิ่มขึ้นใหม่ ทำให้เกิดผลกระทบต่ออุตสาหกรรมเหมืองแร่ เนื่องจากแหล่งแร่ส่วนใหญ่ มักอยู่ในเขตอนุรักษ์ และจากความจำเป็นที่ต้องส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์พื้นที่สำหรับกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสมกับสภาพทางธรณีวิทยาของพื้นที่ กรมทรัพยากรธรณี ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงในการอนุรักษ์และสำรวจศักยภาพทรัพยากรแร่ของประเทศ รวมถึงดูแลงานด้านธรณีวิทยาสังแวดล้อมและธรณีพิบัติภัย ได้ดำเนินการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศด้านธรณีวิทยา เพื่อจัดทำแผนที่ธรณีวิทยาสังแวดล้อมสำหรับใช้ประกอบการพิจารณาวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในส่วนของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ซึ่งรับผิดชอบด้านการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตแร่และด้านการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเหมืองแร่ ในการส่งเสริมและพัฒนาเหมืองแร่ได้ดำเนินการปรับปรุงกฎระเบียบ พร้อมกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการในการให้สัมปทานการทำเหมืองแร่ การผลิต การซื้อ และขายแร่ โดยมีมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้น

สถานภาพและแนวโน้ม: ในช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 มีการผลิตแร่และการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการส่งเสริมการแปรรูปสินแร่เพื่อใช้ในประเทศแทนการนำเข้าควบคู่กับการอนุรักษ์แร่ ในส่วนของข้อมูลจำนวนสัมปทาน คือ ในปี พ.ศ. 2547 มีจำนวนสัมปทานเหมืองแร่ที่เปิดดำเนินการอยู่ 723 แปลง (ขนาดของแปลงประมาณ 300 ไร่ต่อแปลง) โดยมีแนวโน้มที่ลดลงในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาคือ ในปี พ.ศ. 2548 เปิดดำเนินการ 679 แปลง ปี พ.ศ. 2549 เปิดดำเนินการ 662 แปลง ปี พ.ศ. 2550 เปิดดำเนินการ 672 แปลง และปี พ.ศ. 2551 เปิดดำเนินการ 668 แปลง (กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ 2552) เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มความต้องการใช้แร่ มูลค่าการนำเข้าแร่บางประเภท เช่น ถ่านหิน พบว่า ปริมาณความต้องการใช้ถ่านหินยังคงเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

- การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่ไม่สามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ได้ เนื่องจาก ไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้ โดยมีการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณี โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และประสานการใช้ประโยชน์ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ
- ข้อเสนอแนะ: ควรมีการจัดเก็บข้อมูลสนับสนุน เพื่อให้สามารถวัดผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมาย โดยควรมีตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงสัดส่วนการพัฒนาทรัพยากรธรณีและแร่เทียบกับศักยภาพที่มีอยู่ โดยมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดมูลค่าของทรัพยากรเพื่อประโยชน์สูงสุดที่คำนึงถึงต้นทุนเชิงเศรษฐกิจ เพื่อให้เป็นตัวชี้วัดที่พิจารณาทั้งด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรแร่ที่รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ ซึ่งอาจเป็นตัวชี้วัดที่จะบ่งบอกถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีของเมืองแร่

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) นโยบายประเมินประเภทและปริมาณทรัพยากรธรณีวัตถุบิปรำรองทั่วประเทศ และสงวนแหล่งแร่ในเขตอนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งสุดท้ายที่จะนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในอนาคตเมื่อมีความจำเป็น

กรมทรัพยากรธรณี ได้ดำเนินการเร่งรัดการจำแนกและประเมินทรัพยากรธรณีวัตถุบิปรำรองของประเทศ โดยคำนึงถึงศักยภาพและข้อจำกัดด้านการใช้พื้นที่ การสำรวจและประเมินศักยภาพทรัพยากรแร่ การจัดทำแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรแร่รายประเภท และการจำแนกเขตเพื่อการจัดการด้านธรณีวิทยาและทรัพยากรธรณี ซึ่งมีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

- การสำรวจและประเมินศักยภาพทรัพยากรแร่ เป็นข้อมูลพื้นฐานและต้นทุนด้านทรัพยากรธรณีของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ศักยภาพแร่สำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ในเชิงบูรณาการกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การจำแนกเขตเพื่อการบริหารจัดการธรณีวิทยาและทรัพยากรธรณีรายจังหวัด การจำแนกเขตทรัพยากรธรณีเป็นการจำแนกพื้นที่แหล่งทรัพยากรธรณีออกเป็นเขตเพื่อการสงวน การอนุรักษ์ และการพัฒนาใช้ประโยชน์ พร้อมกับเสนอมาตรการหรือแนวทางการบริหารจัดการสำหรับแต่ละเขตที่ได้จำแนกไว้
- การจัดทำแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรแร่รายประเภท กรมทรัพยากรธรณี ได้จัดทำแนวทางการบริหารจัดการแร่โพแทช เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคที่มีแหล่งแร่โพแทชระดับโลก และแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรแร่เพื่ออุตสาหกรรมซีเมนต์ เนื่องจากอุตสาหกรรมซีเมนต์เป็นอุตสาหกรรมพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

- 2) นโยบายการใช้ทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการอนุรักษ์ โดยคำนึงถึงความสมดุลทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการประสานการใช้ประโยชน์ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอื่น

กระทรวงอุตสาหกรรม ได้ดำเนินการปรับปรุงพระราชบัญญัติแร่ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 โดยเป็นการเพิ่มเติมแนวทางการจัดการให้รัดกุมมากขึ้น รวมทั้ง ได้มีการพัฒนาหลักการใหม่ๆ เช่น การให้ผู้ประกอบการเหมืองแร่ใต้ดินต้องมีการวางประกันเพื่อการชดเชยความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองแร่ การออกกฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุมการใช้ทรัพยากรธรณีบางประเภท เช่น ดินลูกรัง และการขุดตักหน้าดิน เป็นต้น และได้มีการตราพระราชบัญญัติการขุดและถมดิน พ.ศ. 2543 การดูแลทรายบก-น้ำ รวมถึง ได้มีการดำเนินการออกระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการอนุญาตให้ขุดทราย พ.ศ. 2546 เป็นต้น จากการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบด้านการจัดการแร่ดังกล่าว ทำให้เกิดการประสานการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแร่ โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น นอกจากนี้ กระทรวงอุตสาหกรรมอยู่ระหว่างการดำเนินการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยแร่ เพื่อให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีอำนาจกำหนดพื้นที่ทำการสำรวจเพื่อสงวนไว้ตามแผนงานเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรแร่ชั่วคราวหรือถาวร ซึ่งมีแหล่งแร่อุดมสมบูรณ์และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง มาดำเนินการจัดให้มีการแข่งขันโดยเสรีด้วยวิธีการประมูล ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรแร่เกิดประโยชน์ต่อชาติมากที่สุด

ด้านการปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีให้มีประสิทธิภาพ มีการดำเนินการแยกหน่วยงานอนุญาตหรือหน่วยงานใช้ประโยชน์กับหน่วยงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรณีออกจากกัน โดยการควบคุมการใช้ประโยชน์ ให้เป็นหน้าที่ของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ส่วนหน้าที่ในการอนุรักษ์และสำรวจประเมินศักยภาพทรัพยากรแร่ ให้เป็นหน้าที่ของกรมทรัพยากรธรณี ซึ่งจะทำให้เกิดความชัดเจนและเกิดการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรแร่ และเนื่องจากแหล่งแร่ที่มีศักยภาพในทางเศรษฐกิจสูงมักอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ ดังนั้น การประสานการใช้ประโยชน์ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดแนวทางการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- 3) นโยบายการให้ประทานบัตรเหมืองแร่ ควรอนุญาตเฉพาะแร่ที่มีความสำคัญหรืออยู่ในความต้องการของตลาด คำนึงค่ากับการลงทุนในเชิงพาณิชย์ และสามารถป้องกัน แก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้

- พื้นที่ประทานบัตรแร่ จะไม่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี และในกรณีจำเป็นต้องใช้พื้นที่อนุรักษ์จะต้องได้รับการพิจารณาจากคณะรัฐมนตรีเป็นเฉพาะกรณี ซึ่งในการพิจารณาอนุญาตได้มีการวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณา
- การสนับสนุนให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพิจารณาอนุญาตประทานบัตรและตรวจสอบการดำเนินการตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าว กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ได้ถ่ายโอนภารกิจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรการป้องกัน

และแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการทำเหมืองแร่ โดยเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ให้เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2510 สามารถดำเนินการตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และเมื่อได้ดำเนินการตรวจสอบแล้ว ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งรายงานแก่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดทราบ

- 4) นโยบายเร่งรัดฟื้นฟูพื้นที่ที่ผ่านการทำเหมืองแร่แล้ว ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมอื่นตามศักยภาพของพื้นที่

การฟื้นฟูพื้นที่ที่ผ่านการทำเหมืองแร่แล้ว ได้มีควบคุมดูแลโดยกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ การปลูกต้นไม้ต่างๆ หลังการทำเหมืองจะพิจารณาตามความเหมาะสมของพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ไม่ท้องถิ่นซึ่งสามารถขึ้นได้ง่ายในสภาพพื้นที่ ทั้งนี้ผู้รับประทานบัตร เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายตามแผนการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ พร้อมกับวางหลักประกันการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ให้กับภาครัฐ รวมทั้ง มีการควบคุมการดำเนินการตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้กำหนดไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังได้มีการจัดสรรค่าภาคหลวงแร่และรายได้จากการผลิตแร่ให้แก่ท้องถิ่นที่มีการทำเหมืองแร่ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

2.4.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายทรัพยากรแร่ พบว่า เป้าหมายที่ตั้งไว้ ไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ ด้วยข้อจำกัดของข้อมูลในการพัฒนาตัวชี้วัดด้านทรัพยากรธรณี อย่างไรก็ตาม จากผลของตัวชี้วัด พบว่า ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรแร่ นั้น มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยผลกระทบนั้นส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพของประชาชนและระบบนิเวศ (ตารางที่ 2.8)

สำหรับการแปลงนโยบายทรัพยากรแร่ไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม พบว่า มีการสำรวจและประเมินศักยภาพทรัพยากรแร่ การจัดทำแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรแร่รายประเภท และมีการปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณี โดยแยกหน่วยงานอนุญาตการใช้ประโยชน์และหน่วยงานอนุรักษ์ออกจากกัน มีการปรับปรุงอัตราค่าภาคหลวงแร่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และมีการจัดสรรค่าภาคหลวงจากการผลิตแร่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และการอนุญาตให้ทำเหมืองแร่ในพื้นที่อนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี เช่น พื้นที่ลุ่มน้ำที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศ ต้องได้รับการพิจารณาจากคณะรัฐมนตรี เป็นต้น

ตารางที่ 2.8 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรแร่

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
ให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีระยะยาว เพื่อสงวน รักษาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีที่จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาในอนาคตและความมั่นคงของประเทศ รวมทั้งประสานการใช้ประโยชน์ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ	- จำนวนสัมปทานแร่ที่เปิดดำเนินการ	ตัวชี้วัดสถานภาพ	มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ และมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย	 ไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจากไม่ได้กำหนดเป้าหมายเชิงปริมาณ แต่มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้
	- จำนวนเรื่องร้องเรียนด้านปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรแร่	ตัวชี้วัดภาวะกดดัน	มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย	

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.5 ทรัพยากรพลังงาน

2.5.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

พลังงานเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาและมีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนมีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่อยู่ในอัตราสูงในช่วงปี พ.ศ. 2530-2540 ส่งผลให้ความต้องการใช้พลังงานของประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและในอัตราที่สูง ความต้องการใช้พลังงานในเชิงพาณิชย์ของประเทศในปี พ.ศ. 2540 คิดเป็นปริมาณเทียบเท่าน้ำมันดิบ 1.2 ล้านบาร์เรลต่อวัน เพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าของปริมาณความต้องการใช้เมื่อปี พ.ศ. 2530 และในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยมีการนำเข้าพลังงานรวมทั้งหมดร้อยละ 62 ของปริมาณความต้องการใช้รวม ทั้งนี้ ในการนำเข้าพลังงานเชิงพาณิชย์ของประเทศเฉลี่ยร้อยละ 95 เป็นการนำเข้าในรูปน้ำมันดิบ ส่วนการส่งออก ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยส่งออกก๊าซเหลวคิดเป็นปริมาณเทียบเท่าน้ำมันดิบ 21,452 บาร์เรลต่อวัน (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2542)

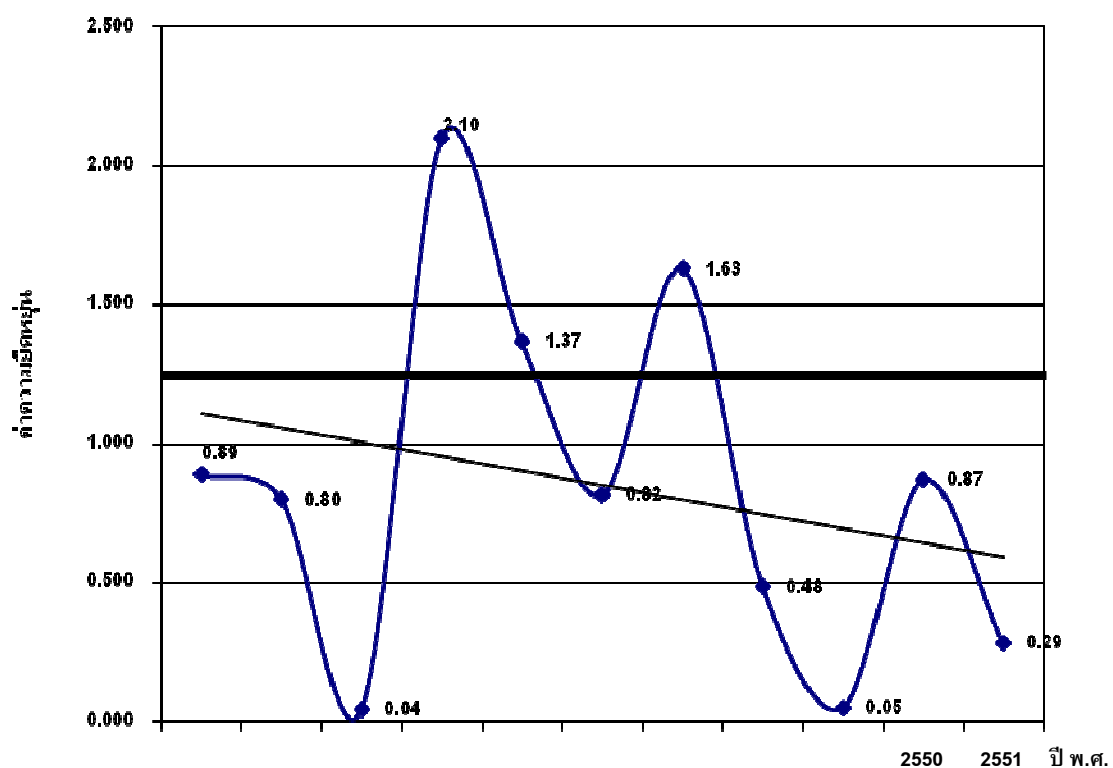
ความต้องการใช้พลังงานของประเทศได้เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก โดยเฉพาะพลังงานไฟฟ้า คาดว่าในปี พ.ศ. 2554 จะมีปริมาณความต้องการใช้ถึง 43,832 เมกกะวัตต์ ในขณะที่ปี พ.ศ. 2537 มีกำลังผลิตติดตั้งเพียง 12,948 เมกกะวัตต์ ดังนั้น ในอนาคตหากไม่มีการจัดการทรัพยากรพลังงาน ให้มีประสิทธิภาพแล้ว อาจทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนพลังงาน นอกจากนี้ การผลิตและการใช้พลังงานในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพและประหยัดเท่าที่ควร จึงก่อให้เกิดปัญหาต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพราะไม่ได้ให้ความสำคัญในการป้องกันปัญหา แต่เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2540)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่พึ่งพาการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศ ในแต่ละปีจึงมีการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศเป็นปริมาณและมูลค่าสูง เพื่อตอบสนองความต้องการใช้พลังงานในภาคเศรษฐกิจต่างๆ ภาวะการพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศจึงมีปัจจัยเสี่ยงจากภายนอกที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจโลกและ

ภาวะความผันผวนของราคาพลังงาน โดยเฉพาะน้ำมันเชื้อเพลิงที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน ประกอบกับภาคพลังงานเป็นภาคที่มีสัดส่วนของการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากที่สุดและเกิดปัญหามลพิษทางอากาศจากการใช้พลังงาน

เมื่อพิจารณาค่าความยืดหยุ่นการใช้พลังงาน⁵ ในช่วงปี พ.ศ. 2544-2551 มีแนวโน้มดีขึ้น และในปี พ.ศ. 2551 ค่าความยืดหยุ่นการใช้พลังงานของไทยลดลง โดยมีค่าเท่ากับ 0.29 แสดงให้เห็นการใช้พลังงานมีประสิทธิภาพดีขึ้น (รูปที่ 2.10) ดังนั้น แนวโน้มการใช้พลังงานในช่วง 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) จะมีประสิทธิภาพดีขึ้น เนื่องจากราคาพลังงานที่ทรงตัวในระดับค่อนข้างสูง ทำให้เกิดนวัตกรรมในการประหยัดพลังงานเพื่อลดสัดส่วนของค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนด้านพลังงานขององค์กร

รูปที่ 2.10 ค่าความยืดหยุ่นการใช้พลังงานของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2541-2551

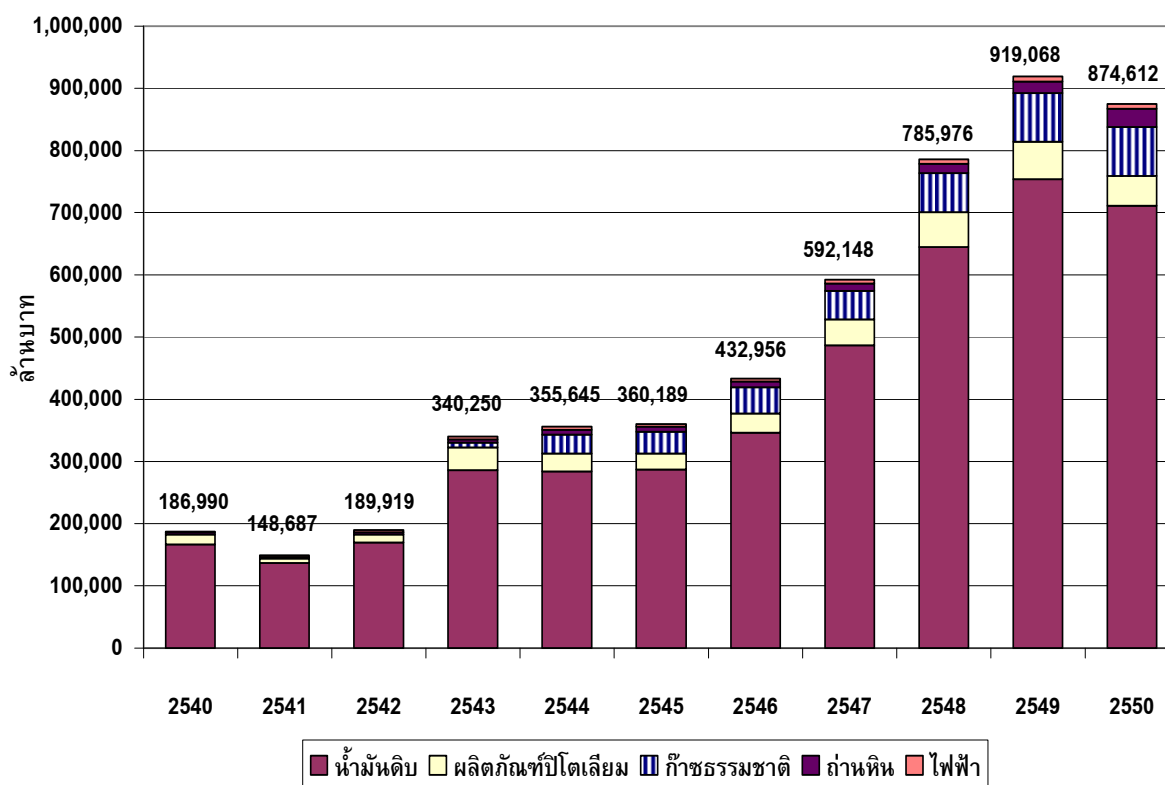
ที่มา: รวบรวมจากสำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน

⁵ ค่าความยืดหยุ่นการใช้พลังงาน (energy elasticity) ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ถึงผลกระทบที่มีต่อการใช้พลังงานอันเนื่องมาจากการผลิตที่เพิ่มขึ้น เป็นการเปรียบเทียบอัตราการเปลี่ยนแปลงปริมาณการใช้พลังงานกับอัตราการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (gross domestic product: GDP) ในช่วงเวลาเดียวกัน หากมีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพค่าความยืดหยุ่นการใช้พลังงานควรมีค่าเท่ากับ 1 และหากค่าความยืดหยุ่นการใช้พลังงานมีค่าน้อยกว่า 1 เท่าใด แสดงว่าการใช้พลังงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ต้องพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศ การนำเข้าพลังงานในแต่ละปี ทำให้ต้องสูญเสียเงินตราในการนำเข้าพลังงานเป็นมูลค่าสูง โดยมีปริมาณการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศประมาณร้อยละ 60 ของการใช้พลังงานทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2550 มีการนำเข้าพลังงานสุทธิจากต่างประเทศเท่ากับ 50 ล้านตันเทียบเท่าน้ำมันดิบ ส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าน้ำมันดิบ ร้อยละ 90 ของการนำเข้าทั้งหมด คิดเป็นมูลค่าการนำเข้าพลังงานเท่ากับ 874,612 ล้านบาท (รูปที่ 2.11) ซึ่งลดลงจากปี พ.ศ. 2549 ร้อยละ 4.8 เนื่องจากราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นทำให้ประชาชนลดการใช้ น้ำมันมา ใช้พลังงานทดแทนอื่น เช่น แก๊สโซฮอล์ ไบโอดีเซล แก๊สธรรมชาติสำหรับยานยนต์ (natural gas for vehicles: NGV) และแก๊สปิโตรเลียมเหลว (liquefied petroleum gas: LPG) ทำให้มีการนำเข้าถ่านหินคุณภาพดี และแก๊สธรรมชาติมากขึ้น (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2552)

จากภาวะวิกฤตราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่มีแนวโน้มราคาสูงขึ้นในตลาดโลก และส่งผลต่อราคาน้ำมันในประเทศ จึงได้มีการนำแก๊สธรรมชาติ และถ่านหิน มาใช้แทนน้ำมันมากขึ้นในการผลิตกระแสไฟฟ้าและอุตสาหกรรม แต่เชื้อเพลิงหลักเหล่านี้เป็นพลังงานทดแทนแบบใช้แล้วหมดไป จึงมีปริมาณจำกัดในการนำขึ้นมาใช้ประโยชน์ เช่น แก๊สธรรมชาติ ณ ปริมาณสำรองของปี พ.ศ. 2549 ประเทศไทยสามารถมีแก๊สธรรมชาติ ใช้ได้อีกไม่เกิน 40 ปี (ตารางที่ 2.9)

รูปที่ 2.11 มูลค่าการนำเข้าพลังงาน จำแนกตามประเภทพลังงาน ปี พ.ศ. 2540-2550

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน 2551

ตารางที่ 2.9 ปริมาณสำรองเชื้อเพลิงของประเทศไทย ณ ปี พ.ศ. 2549

หน่วย: 1,000 ตันเทียบเท่าน้ำมันดิบ

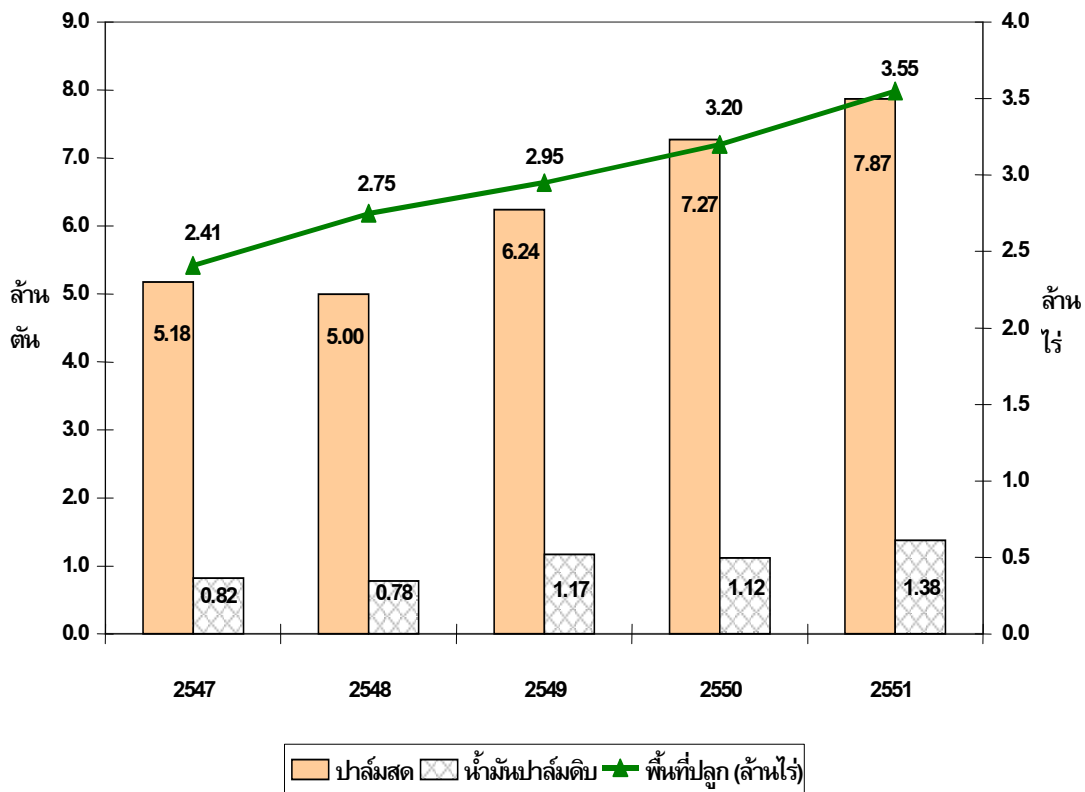
พลังงาน	ปริมาณสำรอง			ปริมาณการผลิต	จำนวนปีที่สามารถใช้ได้		
	ที่พิสูจน์แล้ว	ที่มีการสำรวจ	ที่คาดว่าจะมี		ที่พิสูจน์แล้ว	ที่มีการสำรวจ	ที่คาดว่าจะมี
น้ำมันดิบ	26,600	42,606	48,362	6,426	4	7	8
คอนเดนเสท	33,116	69,607	89,634	3,484	10	20	26
ก๊าซธรรมชาติ	287,386	548,760	753,199	21,130	14	26	36
ลิกไนต์	595,677	-	-	5,373	110	-	-

ที่มา: กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ 2549

พลังงานทดแทนแบบใหม่ (New and Renewable Energy) เป็นพลังงานรูปแบบใหม่จากแหล่งพลังงานที่มีต้นทุนต่ำกว่า และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าการใช้พลังงานที่ได้จากเชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์ ที่เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการใช้ประโยชน์ ได้แก่ พลังงานน้ำ พลังงานความร้อนใต้พิภพ พลังงานแสงอาทิตย์ และพลังงานลม รวมถึงพลังงานชีวภาพ เช่น ก๊าซโซฮอลล์ และไบโอดีเซล พบว่า ในปี พ.ศ. 2546 ร้อยละของพลังงานทดแทนแบบใหม่ต่อพลังงานเชิงพาณิชย์มีค่าประมาณ 0.5 โดยมีการกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์พลังงานของประเทศไว้ที่ร้อยละ 8 ในปี พ.ศ. 2554

สำหรับพลังงานหมุนเวียนดั้งเดิม คือ พืน ถ่าน แกลบ และกากอ้อย พบว่า ถูกใช้ในอุตสาหกรรมการผลิต และบ้านอยู่อาศัยเท่านั้น แต่ในกิจกรรมอื่นๆ พบว่า ไม่มีการนำพลังงานหมุนเวียนมาใช้ โดยสัดส่วนของการใช้พลังงานหมุนเวียนต่อการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย เท่ากับร้อยละ 17.1 ซึ่งมีแนวโน้มค่อนข้างคงที่ แต่ปริมาณพลังงานหมุนเวียนมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ส่วนการปลูกปาล์มน้ำมันเพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตไบโอดีเซล มีพื้นที่ปลูกเพิ่มขึ้นจาก 2.4 ล้านไร่ในปี พ.ศ. 2547 เป็น 3.5 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งมีแนวโน้มผลผลิตปาล์มสดและน้ำมันปาล์มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (รูปที่ 2.12) สำหรับน้ำมันพืชใช้แล้วที่มีเหลือในประเทศประมาณ 100 ล้านลิตรต่อปี หากนำมาผลิตไบโอดีเซลจะสามารถทดแทนการใช้น้ำมันดีเซลได้ประมาณ 1,500 ล้านบาทต่อปี โดยในปีพ.ศ. 2550 มีการนำน้ำมันพืชใช้แล้วมาผลิตไบโอดีเซลเพียง 25 ล้านลิตรต่อปี

รูปที่ 2.12 พื้นที่การปลูก พื้นที่เก็บเกี่ยว และผลผลิต ของปาล์มน้ำมัน ปี พ.ศ. 2547-2551

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2552

2.5.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : ให้มีการผลิตและพัฒนาแหล่งพลังงานให้เพียงพอับความต้องการอย่างประหยัด โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ

ผลการดำเนินการ: หน่วยงานหลักที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านพลังงาน ซึ่งได้แก่ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน และกรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ ได้ดำเนินการดังนี้ 1) การจัดหาพลังงาน โดยเน้นการสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการพัฒนาและสำรวจแหล่งพลังงานจากภายในประเทศขึ้นมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้นทั้งปิโตรเลียมและถ่านหิน 2) ด้านการส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด ให้มีการกำกับดูแลราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิง ก๊าซปิโตรเลียมเหลว และการกำหนดราคาก๊าซธรรมชาติและค่าผ่านท่อ 3) ด้านการส่งเสริมการแข่งขันในกิจการพลังงานและเพิ่มบทบาทของภาคเอกชน ดำเนินโครงสร้างและแปรรูปกิจการพลังงานสาขาไฟฟ้าก๊าซธรรมชาติ และแปรรูปการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้มีการปรับปรุงข้อกำหนดคุณภาพน้ำมันเบนซินและดีเซลหมุนเร็วเพื่อลดมลภาวะ และ 5) ด้านการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพลังงานและกลไกการบริหารงานด้านพลังงาน เร่งดำเนินการออกพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง และยกร่างกฎหมายจัดตั้งองค์กรกำกับดูแล

อิสระในสาขาพลังงานโดยได้มีการตราพระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550

ในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินงานส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทดแทนแบบใหม่ เป็นพลังงานรูปแบบใหม่จากแหล่งพลังงานที่มีต้นทุนต่ำกว่า และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าการใช้พลังงานที่ได้จากเชื้อเพลิงซากดึกดำบรรพ์ ได้แก่ พลังงานน้ำ พลังงานความร้อนใต้พิภพ พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม และพลังงานชีวภาพ โดยในปี พ.ศ. 2550 สัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนแบบใหม่เท่ากับร้อยละ 1.7 ของพลังงานเชิงพาณิชย์ทั้งหมด สัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนเท่ากับร้อยละ 17.1 นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2549-2551 อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้พลังงานต่ออัตราการขยายตัวของ GDP หรือ Energy Elasticity เท่ากับ 0.05 0.88 และ 0.29 ตามลำดับ ซึ่งน้อยกว่าหนึ่ง จึงเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

สถานการณ์และแนวโน้ม: ความต้องการใช้พลังงานของประเทศได้เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก โดยเฉพาะพลังงานไฟฟ้าคาดว่า จะมีปริมาณความต้องการใช้เพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2550 สัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนแบบใหม่เท่ากับร้อยละ 1.7 ของพลังงานเชิงพาณิชย์ทั้งหมด และในอนาคตสัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนจะเพิ่มขึ้นเนื่องจากแรงกดดันของราคาน้ำมันดิบที่อยู่ในระดับสูง

การประเมินผล: มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย เนื่องจาก เป้าหมายระบุเพียงให้มีการผลิตและพัฒนาแหล่งพลังงานให้เพียงพออย่างประหยัด โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์สมดุลของธรรมชาติ ในส่วนของอัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้พลังงานต่ออัตราการขยายตัวของ GDP หรือ Energy Elasticity มีแนวโน้มลดลง และเป็นไปตามเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

ข้อเสนอแนะ: โครงการการจัดการด้านอุปสงค์การใช้ไฟฟ้า (Demand Side Management: DSM) ที่ควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไป โดยดำเนินมาตรการต่างๆ ที่ช่วยลดความต้องการไฟฟ้า เช่น การกำหนดอัตราค่าไฟฟ้าที่แตกต่างกันตามช่วงเวลาของการใช้ (Time of Use: TOU) ซึ่งเป็นอัตราค่าไฟฟ้าที่สะท้อนต้นทุนที่แท้จริง การกำหนดประสิทธิภาพของเครื่องใช้ไฟฟ้าของโครงการจัดการด้านการใช้ไฟฟ้า เช่น อุปกรณ์ไฟฟ้าเบอร์ห้า โครงการเปลี่ยนหลอดไส้เป็นหลอดประหยัดพลังงาน การจัดตั้งบริษัทจัดการด้านพลังงาน (Energy Service Company: ESCO) โครงการประหยัดพลังงานในอาคารและโรงงาน เป็นต้น ซึ่งมาตรการเหล่านี้จะช่วยให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายที่ 2 : ให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพประหยัด

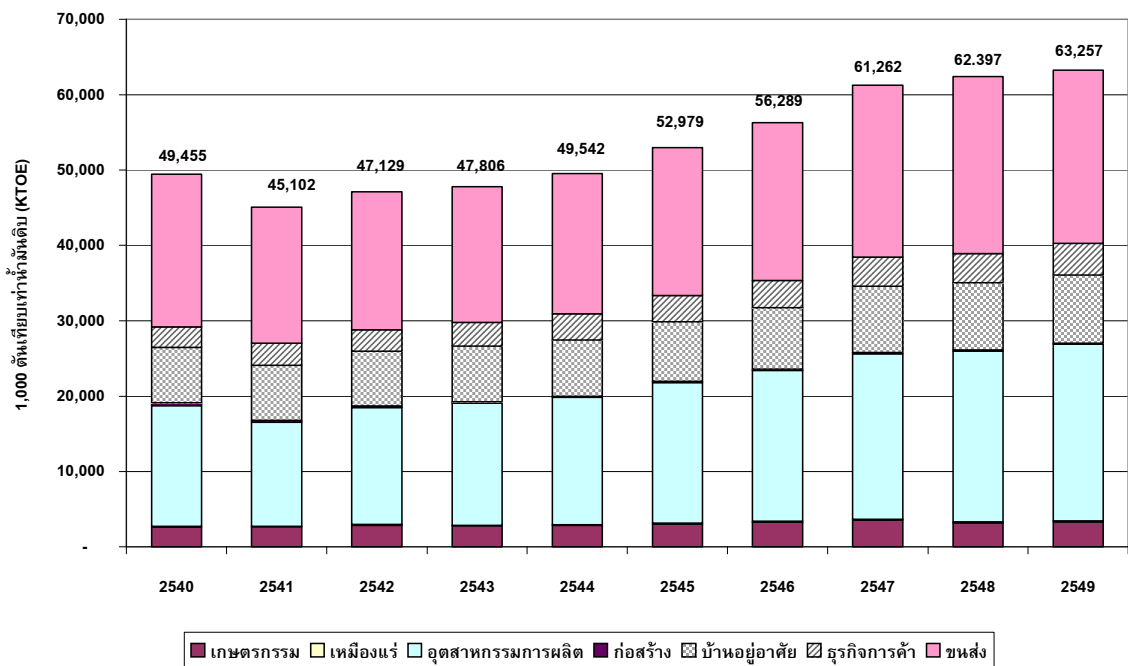
ผลการดำเนินการ: กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน และสำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน ดำเนินการภายใต้แผนงานอนุรักษ์พลังงาน ดังนี้ 1) การดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงาน เพื่อลดความต้องการพลังงานไฟฟ้าในอาคารของรัฐ โรงงานควบคุม อาคารควบคุม ซึ่งเป็นแผนงานภาคบังคับที่ให้ภาคเอกชนดำเนินการ 2) การเสริมสร้างความร่วมมือเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน และการพัฒนาพลังงานหมุนเวียน โดยให้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการและสนับสนุนความร่วมมือกับภาคเอกชน ได้แก่ โครงการพลังงานหมุนเวียนและกิจกรรมการผลิตในชนบท โครงการส่งเสริมธุรกิจด้านการอนุรักษ์พลังงาน โครงการจัดการด้านอุปสงค์การใช้ไฟฟ้า 3) การส่งเสริมการศึกษาวิจัย และพัฒนาพลังงาน การพัฒนาพลังงานทางเลือก เช่น โครงการสาธิตระบบผลิตและจำหน่ายไฟฟ้าจากเซลล์แสงอาทิตย์บนหลังคาบ้าน 4) การดำเนินการด้านการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร และการประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์พลังงาน เช่น การรณรงค์การประหยัดพลังงาน (โครงการพลังงานหารสอง)

สถานภาพและแนวโน้ม: ในปี พ.ศ. 2551 ประเทศไทยมีการใช้พลังงานปริมาณรวมทั้งสิ้น 66,284 พันตัน เทียบเท่าน้ำมันดิบ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2550 ในอัตราร้อยละ 2.2 โดยมีอัตราการขยายตัวเศรษฐกิจของประเทศเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 2.6 ทั้งนี้ เป็นการ ใช้พลังงานเชิงพาณิชย์ 54,023 พันตัน เทียบเท่าน้ำมันดิบ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 81.5 ของปริมาณการใช้พลังงานทั้งหมด ที่เหลือเป็นการใช้พลังงานหมุนเวียน 12,261 พันตัน เทียบเท่าน้ำมันดิบ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.5 สำหรับในด้านการจัดหาซึ่งได้จากแหล่งในและต่างประเทศมีปริมาณสุทธิรวม 110,074 พันตัน เทียบเท่าน้ำมันดิบ ลดลงจากปี พ.ศ. 2550 ในอัตราร้อยละ 0.01 โดยมีการนำเข้าสุทธิ 48,144 พันตัน เทียบเท่าน้ำมันดิบ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 43.7 ของการจัดหาพลังงานทั้งหมด และผลิตในประเทศ 61,930 พันตัน เทียบเท่าน้ำมันดิบ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 56.3 (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน 2552) การใช้พลังงานขั้นสุดท้าย⁶ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ในอัตราการเติบโตเฉลี่ยของการใช้พลังงานร้อยละ 3 ต่อปี เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการผลิตและการใช้พลังงาน ซึ่งการใช้พลังงานส่วนใหญ่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมการผลิต การขนส่ง และบ้านอยู่อาศัย โดยในปี พ.ศ. 2549 มีสัดส่วนการใช้พลังงานในภาคอุตสาหกรรม การผลิตร้อยละ 37 ภาคการขนส่งร้อยละ 36 ภาคบ้านอยู่อาศัยร้อยละ 14 ภาคธุรกิจการค้าร้อยละ 7 ภาคเกษตรกรรมร้อยละ 5 ภาคเหมืองแร่และการก่อสร้าง ร้อยละ 1 ของการใช้พลังงานทั้งหมด (รูปที่ 2.13) โดยส่วนใหญ่มีแหล่ง

⁶ พลังงานขั้นสุดท้าย (final energy) เป็นรูปแบบหนึ่งของพลังงาน โดยพลังงานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) พลังงานปฐมภูมิ (primary energy) หมายถึง พลังงานที่ยังไม่ผ่านการแปรรูปไปเป็นพลังงานอีกรูปแบบหนึ่ง เช่น น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ ถ่านหินลิกไนต์ที่ใช้ผลิตไฟฟ้า และ 2) พลังงานขั้นสุดท้าย หมายถึง พลังงานขั้นสุดท้ายที่ผู้บริโภคใช้โดยไม่รวมพลังงานที่นำไปผลิตพลังงานอื่นๆ เช่น ถ่านหินที่ใช้ในโรงงานปูนซีเมนต์ น้ำมันสำเร็จรูป และไฟฟ้า

พลังงานจากน้ำมันสำเร็จรูป (ร้อยละ 50) ในส่วนของปริมาณการจัดหาพลังงานขั้นต้นต่อ GDP หรือต่อประชาชนในภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม ที่อยู่อาศัย และธุรกิจการค้ามีแนวโน้มที่ค่อนข้างคงที่ ยกเว้นในภาคขนส่งมีแนวโน้มลดลง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ และประหยัดมากขึ้น

รูปที่ 2.13 การใช้พลังงานขั้นสุดท้าย จำแนกตามสาขาเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540-2549

ที่มา: กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กระทรวงพลังงาน 2541 2548 และ 2550

การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ และมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมายเนื่องจาก ปริมาณการจัดหาพลังงานขั้นต้นต่อ GDP หรือต่อประชาชน มีแนวโน้มค่อนข้างคงที่ โดยเฉพาะภาคขนส่งมีแนวโน้มลดลง แสดงให้เห็นถึงการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ และประหยัดมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ: ควรให้การสนับสนุนภาคขนส่งและภาคอุตสาหกรรมการผลิตให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด โดยเฉพาะในการกำหนดเป้าหมายการลดปริมาณการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกสู่บรรยากาศ ในส่วนของตัวชี้วัดควรเพิ่มตัวชี้วัดสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนให้เป็นร้อยละ 20 ของการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายของประเทศ ภายในปี 2565 เพราะเป็นตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาพลังงานทดแทน 15 ปี (พ.ศ. 2551-2565)

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) นโยบายการใช้พลังงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยไม่ทำลายสมดุลของธรรมชาติ มีการดำเนินการ ดังนี้
 - การใช้มาตรการจูงใจทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนและผู้ใช้งานปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้พลังงานให้มีประสิทธิภาพ ได้มีการดำเนินการโดยการไฟฟ้านครหลวง และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เช่น โครงการให้ส่วนลดค่าไฟฟ้าเมื่อมีการประหยัดพลังงานได้ถึงร้อยละ 10
 - การปรับปรุงโครงสร้างและระดับราคาพลังงานให้เหมาะสมตามต้นทุนที่แท้จริงทางเศรษฐศาสตร์ ได้ดำเนินการแล้วในส่วนของน้ำมันเชื้อเพลิงที่ให้ราคาเป็นไปตามกลไกตลาด แต่สำหรับแก๊สหุงต้มยังมีการอุดหนุนด้านราคาจากภาครัฐ ราคาแก๊สหุงต้มจึงยังไม่สะท้อนต้นทุนที่แท้จริง
 - การปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับ เพื่อส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พลังงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550
 - การสนับสนุนให้มีการจัดระบบการใช้พลังงานในหน่วยงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ โดยได้กำหนดให้เป็นตัวชี้วัดทางเลือกตามการทำคำรับรองการปฏิบัติราชการของหน่วยราชการ และได้มีการปรับปรุงระบบการขนส่งและการจราจร เพื่อการประหยัดพลังงานและลดปัญหามลพิษ โดยการพัฒนาระบบรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน
- 2) นโยบายพัฒนาและจัดหาแหล่งพลังงานให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการอย่างประหยัด โดยคำนึงถึงการรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ มีการดำเนินการ ดังนี้
 - กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติได้เร่งรัดการสำรวจและพัฒนาทรัพยากรพลังงาน เช่น ปิโตรเลียม และก๊าซธรรมชาติเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมการสำรวจและการให้สัมปทานการพัฒนาแหล่งพลังงาน
 - กระทรวงพลังงานดำเนินการส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศผู้ส่งออกพลังงาน โดยการกำหนดยุทธศาสตร์พลังงาน โดยการปรับประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางพลังงานในภูมิภาคอาเซียน การปรับปรุงระบบโครงสร้างภาษีการจัดตั้งเขตการค้าน้ำมันภายในประเทศและส่งออกให้เป็นตามมาตรฐานสากล พัฒนาเครือข่ายการขนส่งพลังงาน ขยายตลาดพลังงานสู่ประเทศเพื่อนบ้าน พัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อให้เกิดการลงทุนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะไฟฟ้า และผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้ผลิตภายในประเทศในธุรกิจปิโตรเคมี

3) นโยบายพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและการใช้พลังงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด และลดปัญหามลพิษ

- สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน ได้ส่งเสริมให้ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ได้ฉลากรับรองประสิทธิภาพการใช้พลังงาน รวมทั้งกำหนดข้อบังคับมาตรฐานอุปกรณ์เครื่องใช้พลังงานประสิทธิภาพสูงสำหรับใช้ในบ้านเรือน การส่งเสริมการศึกษาวิจัย พัฒนา เทคโนโลยีการอนุรักษ์พลังงาน ซึ่งปัญหาราคาพลังงานที่ปรับตัวสูงขึ้นในช่วง 6 ปี ที่ผ่านมา ได้สร้างโอกาสให้เกิดการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน ได้ส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยี การผลิตและการใช้พลังงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการสนับสนุนความช่วยเหลือด้านเทคนิคและเงินทุนแก่ภาคเอกชนในการลงทุนเพื่อปรับปรุงระบบ การผลิตของโรงงานเพื่อการประหยัดพลังงาน

2.5.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายทรัพยากรพลังงาน พบว่า เป้าหมายให้มีการผลิตและพัฒนาแหล่งพลังงานให้เพียงพอต่อความต้องการอย่างประหยัด โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ นั้น มีแนวโน้มเป็นไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ในขณะที่ เป้าหมายให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด มีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย อย่างไรก็ตาม จากผลของตัวชี้วัดพบว่า ส่วนใหญ่มีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการใช้พลังงานทดแทนพลังงานหมุนเวียน ในขณะที่ ภาวะกดดันในด้านความต้องการใช้พลังงานที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหามลพิษทางอากาศและการใช้พลังงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งๆ ที่ภาครัฐได้ออกมาตรการการอนุรักษ์การประหยัดพลังงานมาแล้วก็ตาม (ตารางที่ 2.10)

สำหรับการแปลงนโยบายทรัพยากรพลังงานไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม มีการใช้มาตรการทางเศรษฐกิจเพื่อจูงใจให้ประชาชนใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพอยู่บ้าง ซึ่งควรได้มีการดำเนินการเพิ่มมากขึ้น เพราะเป็นการจัดการปัญหาที่ต้นเหตุคือ เป็นการจัดการด้านอุปสงค์การใช้พลังงาน ส่วนการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบ ได้มีการดำเนินการโดยการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและอนุรักษ์พลังงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 มีการจัดทำแผนจัดหาและพัฒนาพลังงานให้เพียงพอต่อความต้องการ โดยการพยากรณ์ความต้องการใช้พลังงานได้คำนึงถึงภาวะการเติบโตทางเศรษฐกิจ ในส่วนของการศึกษาและวิจัย และพัฒนาได้มีการดำเนินการทั้งในหน่วยปฏิบัติและในสถาบันการศึกษา

ตารางที่ 2.10 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรพลังงาน

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
1. ให้มีการผลิตและพัฒนาแหล่งพลังงานให้เพียงพอ กับความต้องการอย่าง ประหยัดโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ	<ul style="list-style-type: none"> - อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้พลังงาน - พลังงานหมุนเวียนต่อพลังงานเชิงพาณิชย์ทั้งหมด 	<ul style="list-style-type: none"> ตัวชี้วัดภาวะกดดัน ตัวชี้วัดการตอบสนอง 	<ul style="list-style-type: none"> มีการดำเนินการ และมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย มีการดำเนินการ และมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย 	 มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้
2. ให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด	- สัดส่วนของอัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้พลังงานต่ออัตราการขยายตัวของ GDP (energy elasticity)	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการ และมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย	 แนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.6 ทรัพยากรชายฝั่งทะเล

2.6.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทยที่กระจายอยู่ใน 23 จังหวัดทั้งทางฝั่งทะเลอ่าวไทยและฝั่งทะเลอันดามัน ได้มีการใช้ประโยชน์อย่างมากในอดีตที่ผ่านมา ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทยลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด จากในปี พ.ศ. 2529 ที่ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนรวมทั้งสิ้น 1,227,724 ไร่ เหลือเพียง 1,047,380 ไร่ในปี พ.ศ. 2539 อย่างไรก็ตาม ภาพรวมป่าชายเลนของประเทศไทยมีพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยมีสาเหตุมาจากการรณรงค์ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนถึงคุณค่าของป่าชายเลน และการอนุรักษ์ป่าชายเลน นอกจากนี้ ข้อมูลที่เพิ่มขึ้นส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการสำรวจพื้นที่ได้เปลี่ยนวิธีการใช้ข้อมูลจากแผนที่ดาวเทียมมาตราส่วน 1:250,000 สำรวจโดยกรมป่าไม้ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เป็นข้อมูลดาวเทียมมาตราส่วน 1:50,000 ในปี พ.ศ. 2543 ทำให้ข้อมูลพื้นที่เพิ่มขึ้นเป็น 1,579,693 ไร่ (สำรวจโดยกรมป่าไม้) และ 1,458,175 ไร่ในปี พ.ศ. 2550 (สำรวจโดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง) พื้นที่ป่าชายเลนที่ลดลงเป็นอย่างมาก เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนและการผลิตด้านการเกษตร การนำพื้นที่มาใช้ประโยชน์ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำเหมืองแร่ การผลิตด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เครื่องมือทำการประมงที่เป็นอันตรายต่อทรัพยากร เช่น อวนลาก อวนรุน และการใช้ระเบิดจับปลา รวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวและมลพิษที่ปล่อยออกสู่ทะเลมีส่วนในการทำลายแนวปะการังและแหล่งหญ้าทะเลเช่นกัน

การใช้ที่ดินชายฝั่งทะเลและที่ได้น้ำทะเลเพื่อการเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและบริการอื่นๆ โดยคำนึงแต่ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ที่เหมาะสม ทำให้ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ได้แก่ ป่าชายเลน ชายหาด ปะการัง หญ้าทะเล สาหร่ายทะเล น้ำทะเลชายฝั่ง และทรัพยากรประมงชายฝั่ง อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม โดยเฉพาะพื้นที่ป่าชายเลนได้ถูกบุกรุกทำลายเหลือประมาณ 1.46 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2550 สำหรับแนวโน้มในอนาคตการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนจะมีอัตราที่ลดลง โดยในปี พ.ศ.

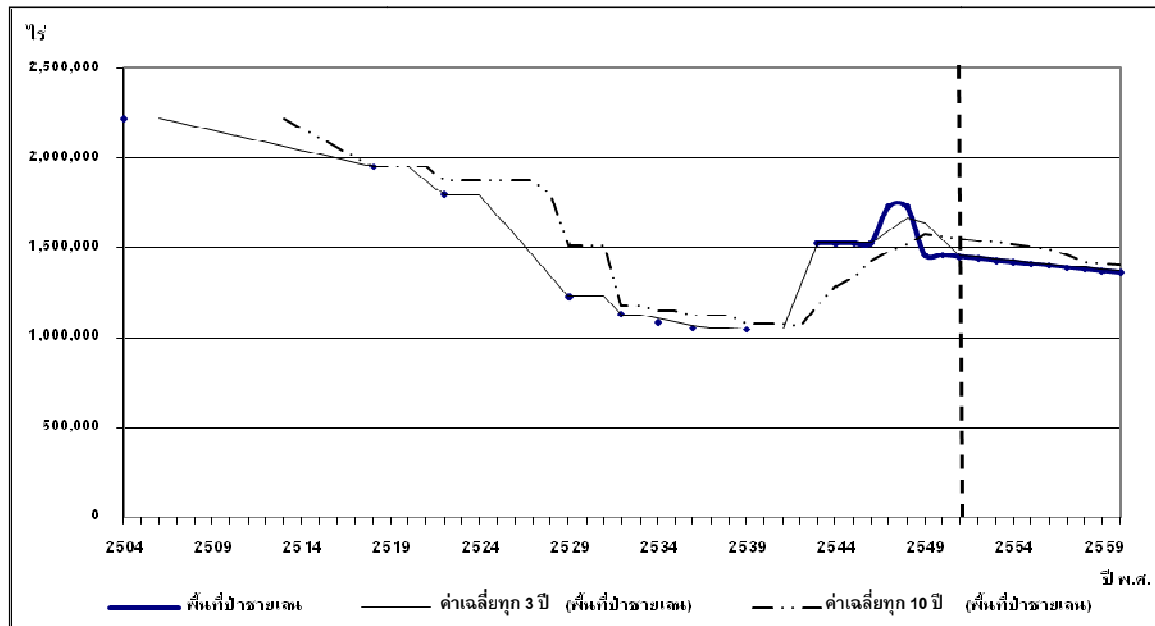
2559 คาดการณ์ว่าประเทศไทยจะมีพื้นที่ป่าชายเลน 1.37 ล้านไร่ (รูปที่ 2.14) ในส่วนของปะการังทั้งฝั่งทะเลอันดามันและอ่าวไทย มีแนวโน้มที่จะเสื่อมโทรมลงตามลำดับด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ได้มีการถมทะเลเพื่อขยายพื้นที่ หรือการก่อสร้างแนวป้องกันคลื่นลมกีดขวางทางน้ำ จนทำให้เกิดการพอกพูนมวลทรายในแนวปะทะ ส่วนแนวตรงข้ามจะเกิดการสูญเสียมวลทราย เกิดการกัดเซาะชายฝั่งตามแรงลม และกระแสน้ำ จนมีผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่งทะเล

ทรัพยากรประมงทะเลในปี พ.ศ. 2548 มีความสมบูรณ์มากกว่าปี พ.ศ. 2547 โดยพิจารณาจากข้อมูลอัตราการจับสัตว์น้ำต่อการลงแรงประมง (catch per unit effort: CPUE) โดยเครื่องมืออวนลากปลามาตรฐาน ชนิดอวนลากคานถ่าง พบว่า ในปี พ.ศ. 2548 มีอัตราการจับสัตว์น้ำต่อการลงแรงประมงในทะเลทั้งสองฝั่ง เท่ากับ 45.5 กิโลกรัมต่อชั่วโมง จากสถิติปริมาณการจับสัตว์น้ำเค็มของไทยในปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ปริมาณการจับสัตว์น้ำทะเลของไทยสูงขึ้นจนเกินศักยภาพการผลิตทรัพยากรประมงในน่านน้ำไทยซึ่งเท่ากับ 2.5 ล้านตันต่อปี ผลของการจับสัตว์น้ำทะเลเป็นจำนวนมาก ทำให้ทรัพยากรประมงทะเลในปัจจุบันอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมทั้งปริมาณและชนิดของสัตว์น้ำเค็ม ตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงทะเล คือ อัตราการจับสัตว์น้ำต่อการลงแรงประมงในอ่าวไทย โดยใช้อวนลากปลามาตรฐานขนาดตาอวนกันถุ้ง 25 มิลลิเมตร ลากอวนครั้งละ 1 ชั่วโมง พบว่า ในปี พ.ศ. 2527 มีปริมาณสัตว์น้ำต่อการลงแรงประมงเฉลี่ย 62.1 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ในขณะที่ปริมาณสัตว์น้ำต่อการลงแรงประมงเฉลี่ยในปี พ.ศ. 2548 ลดลงเหลือ 23.78 กิโลกรัมต่อชั่วโมง และแนวโน้มในปี พ.ศ. 2559 จะลดลงเหลือ 22.25 กิโลกรัมต่อชั่วโมง (รูปที่ 2.15)

สถานภาพแหล่งหญ้าทะเลในประเทศ จากการศึกษาของสถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลชายฝั่งทะเล และป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พบว่า หญ้าทะเลในบริเวณแหล่งที่สำคัญด้านทะเลอันดามัน ร้อยละ 40 อยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ร้อยละ 30 อยู่ในสภาพสมบูรณ์ปานกลาง และประมาณร้อยละ 30 อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมเนื่องมาจากการบ่อนการพัฒนชายฝั่งทะเล และการทำประมงที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม เช่น เรืออวนลากขนาดเล็ก เรืออวนรุน ส่วนแหล่งหญ้าทะเลในด้านอ่าวไทย โดยทั่วไปอยู่ในสภาวะสมบูรณ์ ยกเว้นบริเวณพื้นที่วิกฤตจำนวนไม่มากที่แหล่งหญ้าทะเลตกอยู่ในภาวะถูกคุกคาม เช่น อ่าวปัตตานี ที่ประสบปัญหาการทำประมง และผลกระทบจากน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมบริเวณแม่น้ำปัตตานี เป็นต้น

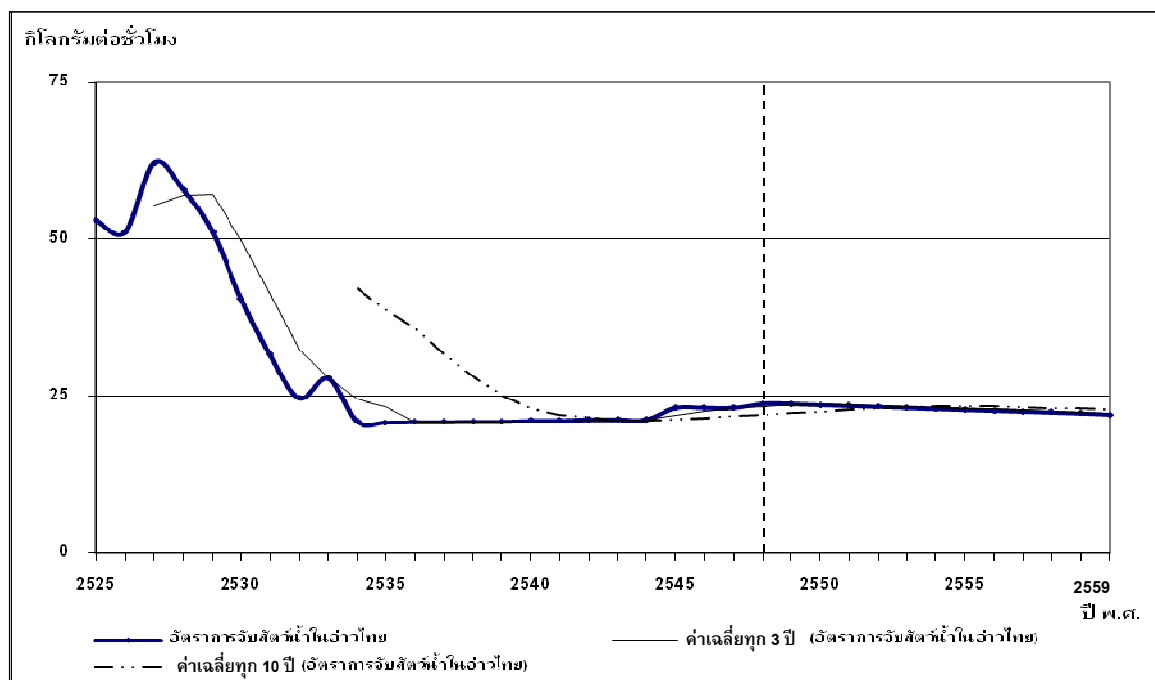
ประเทศไทยมีพื้นที่แนวปะการัง 2,130 ตารางกิโลเมตร สถานภาพโดยรวมของแนวปะการังอยู่ในสภาพดีปานกลาง และจากการสำรวจโดยหน่วยงานราชการและสถานศึกษาหลายแห่ง พบว่า แนวปะการัง 181 แห่ง จาก 483 แห่ง อยู่ในสภาพดีปานกลาง แนวปะการัง 100 แห่ง อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม และแนวปะการัง 48 แห่ง อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมมากหรือเสียหายมาก อย่างไรก็ตาม แนวปะการัง 97 แห่ง ยังอยู่ในสภาพดี และแนวปะการังอีก 57 แห่ง อยู่ในสภาพดีมาก เมื่อเปรียบเทียบสถานภาพปะการัง 193 แห่ง ที่มีการศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบ ระหว่างปีในช่วงสิบปีที่ผ่านมาพบว่า สถานภาพของแนวปะการังส่วนใหญ่อยู่ในสภาพคงที่และบางส่วนมีสภาพที่ดีขึ้น โดยแนวปะการัง 67 แห่งมีสถานภาพดีขึ้น และแนวปะการัง 75 แห่งมีสถานภาพคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม แนวปะการัง 51 แห่ง อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมลง โดยมีผลกระทบหลักมาจากกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว และปริมาณตะกอนที่ลงสู่แนวปะการังเพิ่มมากขึ้น

รูปที่ 2.14 พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2504-2550 และการคาดการณ์ถึงปี พ.ศ. 2559

ที่มา: กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และการคาดการณ์โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

รูปที่ 2.15 อัตราการจับสัตว์น้ำในอ่าวไทยโดยเครื่องมืออวนลากปลาขนาดตาอวนกันถุง 25 มิลลิเมตร ปี พ.ศ. 2525-2548 และการคาดการณ์ถึงปี พ.ศ. 2559

ที่มา: กรมประมง และการคาดการณ์โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.6.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

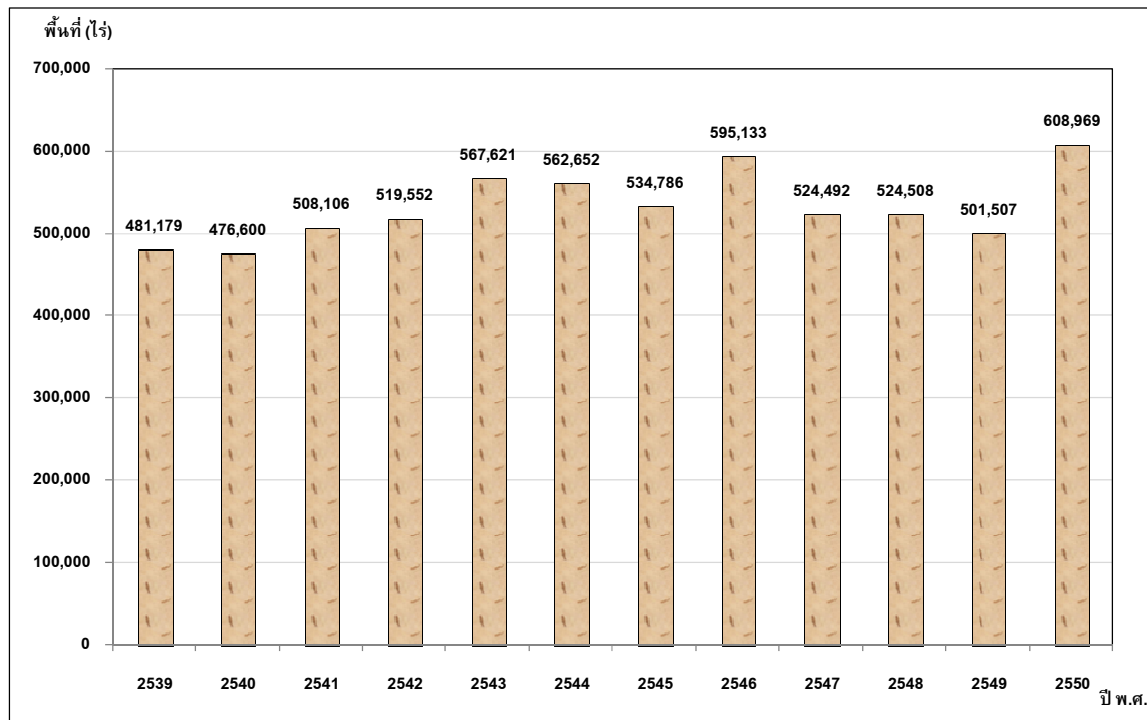
เป้าหมายที่ 1 : สงวนให้มีพื้นที่ป่าชายเลน ไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่

ผลการดำเนินการ: กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้นำมติคณะรัฐมนตรีเป็นกรอบการเร่งรัดการแก้ไขปัญหาป่าชายเลนทั้งในด้านแผนจัดการและงบประมาณควบคู่กับการดำเนินงานตามแผนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมทั้งได้บริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแบบบูรณาการ โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของหน่วยงานและชุมชนในระดับท้องถิ่น อาทิ การฟื้นฟูและปลูกป่าชายเลนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และภาคเอกชน โดยการดำเนินโครงการปลูกป่าชายเลนถาวรเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงพระชนมายุ 72 พรรษา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนเสร็จสิ้นโครงการในปี พ.ศ. 2551 สามารถฟื้นฟูและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์ได้ทั้งหมด 520,000 ไร่ พร้อมกับสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการดูแลพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด 24 จังหวัดของประเทศไทย โดยมีประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรมทำหน้าที่พิทักษ์พื้นที่ป่าชายเลนไปแล้วประมาณ 30,000 คน และเพื่อให้การดูแลพื้นที่ป่าชายเลนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้จัดทำแนวเขตป่าชายเลนร่วมกับชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากโครงการปลูกป่าชายเลนถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ เพื่อให้ข้อมูลพื้นที่ป่ามีความถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อเป็นเขตสงวน อนุรักษ์ พร้อมทั้งกำหนดกฎ กติกา ในแต่ละพื้นที่ ตามมาตรการในการใช้ประโยชน์โดยชุมชนในพื้นที่ การติดตามตรวจสอบสถานภาพและฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ร่วมกับชุมชนในการดูแลรักษาระบบนิเวศทางทะเล การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเลเพื่อกำหนดเขตอนุรักษ์ นอกจากนี้ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์และการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน โดยการจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชน การประชุม ฝึกอบรม สัมมนา รวมทั้ง การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โดยผ่านสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ และเอกสารเผยแพร่

สถานภาพและแนวโน้ม: พื้นที่ป่าชายเลนจากที่เคยมีอยู่ 1,047,380 ไร่ในปี พ.ศ. 2539 ป่าชายเลนของประเทศไทยมีพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยมีสาเหตุมาจากการรณรงค์ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนถึงคุณค่าของป่าชายเลน และการอนุรักษ์ป่าชายเลน นอกจากนี้ ข้อมูลที่เพิ่มขึ้นส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการสำรวจพื้นที่ได้เปลี่ยนวิธีจากการใช้ข้อมูลจากแผนที่ดาวเทียมมาตราส่วน 1:250,000 สำรวจโดยกรมป่าไม้ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เป็นข้อมูลดาวเทียมมาตราส่วน 1:50,000 ในปี พ.ศ. 2543 ทำให้ข้อมูลพื้นที่เพิ่มขึ้นเป็น 1,579,693 ไร่ (สำรวจโดยกรมป่าไม้) และ 1,458,175 ไร่ในปี พ.ศ. 2550 (สำรวจโดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง) แนวโน้มในอนาคตของอัตราการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนคาดการณ์ว่าจะมีอัตราที่ลดลง เนื่องจากการจัดการอย่างทั่วถึง

มากขึ้น โดยมีการจัดทำแนวเขตและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลรักษาป่าชายเลน การใช้พื้นที่ชายฝั่งทะเลในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีการใช้พื้นที่เพิ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2539-2545 จากนั้นการใช้พื้นที่เริ่มลดลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา และมีการใช้พื้นที่ชายฝั่งทะเลในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2550 (รูปที่ 2.16)

รูปที่ 2.16 พื้นที่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งทะเล ปี พ.ศ. 2539-2550

ที่มา: กรมประมง 2552

การประเมินผล: บรรลุตามเป้าหมายที่จะสงวนให้มีพื้นที่ป่าชายเลน ไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่

ข้อเสนอแนะ: ควรมีการกำหนดเป้าหมายพื้นที่ป่าชายเลนใหม่ โดยให้ความสำคัญในด้านคุณภาพของป่าชายเลนมากขึ้น และควรให้ความสำคัญกับข้อมูลดาวเทียมที่บ่งบอกถึงขนาดพื้นที่ป่า และเป็นข้อมูลที่มีการจัดทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อสามารถคำนวณหาอัตราการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าในช่วงระยะเวลาต่างๆ ได้ เพื่อการติดตามตรวจสอบและปรับปรุงมาตรการในการจัดการให้ทันต่อสถานการณ์

เป้าหมายที่ 2 : อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภท เพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศ ชายฝั่ง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล

การดำเนินการ: การดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรปะการัง โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ดำเนินการติดตั้งทุ่นผูกเรือเพื่อป้องกันการทิ้งสมอในแนวปะการังทั่วประเทศ ในช่วงปี พ.ศ. 2531-2545 จำนวนประมาณ 300 ทุ่น โดยดำเนินการติดตั้งทั้งในและนอกเขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล นอกจากนี้ ยังได้ประสานความร่วมมือกับท้องถิ่นในการดูแล รักษา และประชาสัมพันธ์

อย่างต่อเนื่องถึงคุณค่าของแนวปะการัง และการใช้ประโยชน์จากทุนผูกเรือ รวมทั้งได้มีการพัฒนารูปแบบของทุนผูกเรือให้มีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมต่อการใช้งาน และดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ให้กับประชาชนทั่วไปได้รับทราบข้อมูล

การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง อยู่ระหว่างดำเนินการยกร่างแผนปฏิบัติการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลเชิงบูรณาการ และแผนการดำเนินงานระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2552-2556) ซึ่งได้จัดทำขึ้นตามยุทธศาสตร์การจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2550

การจัดการหญ้าทะเลของประเทศ อยู่ในความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการบริหารจัดการหญ้าทะเลและพะยูนขึ้นในปี พ.ศ. 2550 มีเป้าหมายหลักในระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2550-2554) คือ เพื่อให้แหล่งหญ้าทะเลพื้นที่ 93,000 ไร่ ได้รับการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการจัดการตามหลักวิชาการ มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและเป็นธรรม

สถานภาพและแนวโน้ม: การสำรวจสถานภาพแนวปะการังฝั่งทะเลอันดามัน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในสภาพสมบูรณ์ดีถึงสมบูรณ์ดีมาก และมีการฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะบริเวณหมู่เกาะอาดัง-ราวี จังหวัดสตูล และเกาะไข่นอก-ใน จังหวัดพังงา ส่วนบริเวณที่แนวปะการังมีสภาพเสียหายมาก ได้แก่ บริเวณเกาะปาหยัน และเกาะบอน จังหวัดพังงา (ตารางที่ 2.11)

จากสถิติปริมาณการจับสัตว์น้ำเค็มของไทยในปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา พบว่า ปริมาณการจับสัตว์น้ำทะเลของไทยสูงขึ้นจนเกินศักยภาพการผลิตทรัพยากรประมงในน่านน้ำไทย⁷ (รูปที่ 2.17) ผลของการจับสัตว์น้ำทะเลเป็นจำนวนมาก ทำให้ทรัพยากรประมงทะเลในปัจจุบันอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมทั้งปริมาณและชนิดของสัตว์น้ำเค็ม ตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงทะเล คือ อัตราการจับสัตว์น้ำต่อการลงแรงประมง (Catch Per Unit Effort: CPUE) ในอ่าวไทย โดยใช้ وزنลากปลามาตรฐานขนาดตาอวนกันถูง 25 มิลลิเมตร ลากอวนครั้งละ 1 พบว่าในปี พ.ศ. 2527 มีปริมาณสัตว์น้ำต่อการลงแรงประมงเฉลี่ย 62.1 กิโลกรัมต่อชั่วโมง ในขณะที่ ปริมาณสัตว์น้ำต่อการลงแรงประมงเฉลี่ยในปี พ.ศ. 2550 ลดลงเหลือ 24.27 กิโลกรัมต่อชั่วโมง

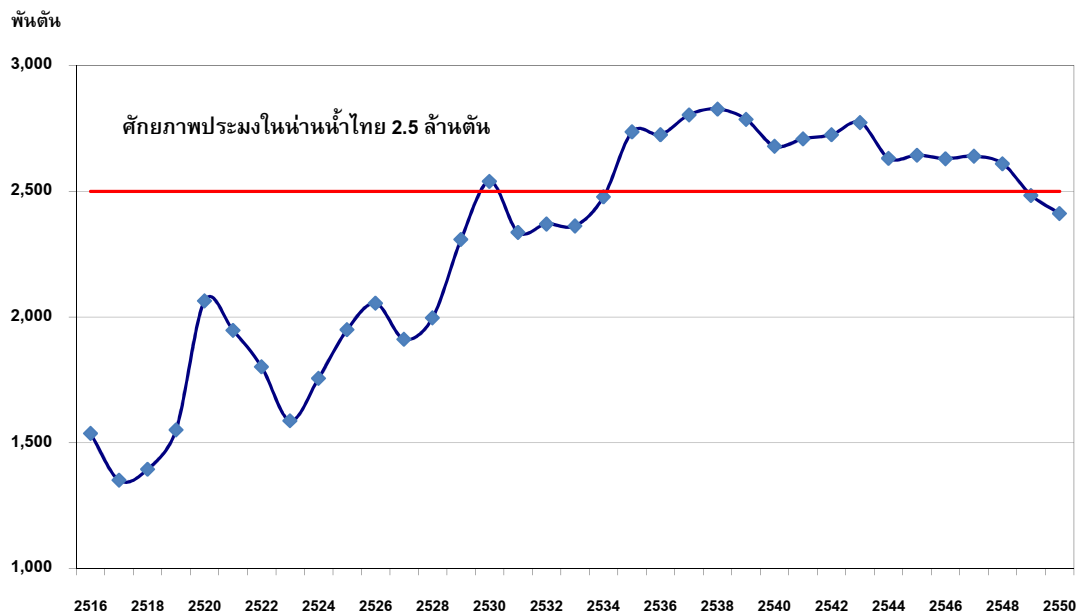
⁷ ศักยภาพการผลิตทรัพยากรประมงในน่านน้ำไทยเท่ากับ 2.5 ล้านตัน

ตารางที่ 2.11 ผลการสำรวจสภาพภาพแนวปะการังฝั่งทะเลอันดามันโดยภาพรวม ปี พ.ศ. 2549

สถานที่	สภาพภาพ ปี พ.ศ. 2549	ทิศทางการเปลี่ยนแปลง เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูล ที่สำรวจปี พ.ศ. 2538-2541
หมู่เกาะสุรินทร์ - เกาะปาซุมบา และ เกาะชี - เกาะสุรินทร์เหนือ-ใต้ - เกาะตอรินลา	สมบูรณ์ปานกลาง สมบูรณ์ดี สมบูรณ์ดี	สภาพคงที่ มีการฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง เสียหายเพิ่มขึ้น
หมู่เกาะสิมิลัน - เกาะบางู เกาะปายู เกาะห้า เกาะเมียง เกาะปายัง และเกาะหุยง - เกาะสิมิลัน - เกาะปาหยัน - เกาะบอน	สมบูรณ์ปานกลาง สมบูรณ์ปานกลาง เสียหายมาก เสียหายมาก	มีการฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง สภาพคงที่ สภาพคงที่ เสียหายเพิ่มขึ้น
หมู่เกาะอาดัง-ราวี - เกาะหลีเป๊ะ เกาะบิสซึ เกาะหินรู เกาะไข่ เกาะลั้งจา เกาะบูราด เกาะบูตัง เกาะไม้ไผ่ เกาะหินงาม เกาะจาบัง เกาะปาลัย เกาะบูบู เกาะลิงขาว เกาะตาลัง และเกาะราบา - เกาะอาดัง และเกาะราวี - เกาะกาดำ เกาะซาโก เกาะเซาะมง และเกาะสาวัง	สมบูรณ์ดีมาก สมบูรณ์ดี-สมบูรณ์ดีมาก สมบูรณ์ดี	มีการฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง มีการฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง มีการฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง
เกาะไข่นอก และ เกาะไข่ใน	สมบูรณ์ดีมาก	มีการฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง
เกาะรอกนอก-ใน เกาะตาชัยและ หมู่เกาะตะรุเตา	สมบูรณ์ดี	มีการฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง

ที่มา: สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเล ชายฝั่งทะเล และป่าชายเลน 2550

รูปที่ 2.17 ปริมาณการจับสัตว์น้ำทะเลของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2516–2550

ที่มา: สถิติจากกรมประมง

การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่ไม่สามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ได้ เนื่องจากไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้ โดยทรัพยากรที่มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ได้แก่ ป่าชายเลน ปะการัง และหญ้าทะเล

ข้อเสนอแนะ: ควรสนับสนุนให้มีการพัฒนาตัวชี้วัดของทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆ ให้ครบถ้วน ได้แก่ ปะการัง หญ้าทะเล การกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่งทะเล และคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล นอกจากนี้ ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูล และดำเนินการสำรวจทรัพยากรชายฝั่งทะเลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการดำเนินการ:

การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล

- 1) นโยบายการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลต้องมีผลกระทบต่อทรัพยากรชายฝั่งให้น้อยที่สุด
 - การดำเนินการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ภาครัฐมุ่งใช้กิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจเป็นตัวนำให้เกิดการพัฒนา โดยรัฐเป็นผู้ริเริ่มลงทุนด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลัก โดยประสานเข้ากับมาตรการด้านการวางผังเมือง มาตรการด้านการควบคุมสภาวะสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาแหล่งชุมชน รวมทั้งมีการกำหนดแนวเขตปลอดการพัฒนาบริเวณชายฝั่งทะเลที่มีความสำคัญต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในลักษณะการกำหนดพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม เช่น ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดเขตพื้นที่และ

มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ในบริเวณพื้นที่จังหวัดภูเก็ต พ.ศ. 2546 ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดเขตพื้นที่และมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ในบริเวณพื้นที่จังหวัดกระบี่ พ.ศ. 2546 (แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศกระทรวงฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดเขตพื้นที่และมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ในบริเวณพื้นที่เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี พ.ศ. 2546

- กรมควบคุมมลพิษ ได้ดำเนินการป้องกันและรักษาคุณภาพน้ำทะเลในบริเวณที่สำคัญต่อระบบนิเวศในพื้นที่ชายฝั่งทะเลให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง โดยดำเนินการควบคุมการระบายน้ำทิ้งของบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ทำเทียบเรือประมง สะพานปลา กิจกรรมแพปลา และบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกร่อย นอกจากนี้ ได้มีการปรับปรุงมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเล ในปี พ.ศ. 2549
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการจัดระเบียบการใช้ชายหาด การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้ง จัดให้มีระบบกำจัดมูลฝอย และระบบบำบัดน้ำเสีย

2) นโยบายการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลต้องคำนึงถึงหลักการอนุรักษ์และศักยภาพการผลิตของทรัพยากรชายฝั่งทะเล

- การปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง กรมประมงอยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติการประมง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง อยู่ระหว่างการร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เนื่องจาก ปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและการควบคุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งหลายฉบับ ทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และเกิดปัญหาช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายเฉพาะเพื่อให้การควบคุม ดูแลการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ และการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
- การจัดรูปแบบองค์กรให้เหมาะสม ได้มีการจัดตั้งกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ขึ้นในปี พ.ศ. 2545 เพื่อให้มีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- นโยบายการใช้ประโยชน์ตามหลักการอนุรักษ์ มีการดำเนินการในหลายทรัพยากร เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยมีมาตรการในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น การพัฒนาเกาะช้าง และเกาะเสม็ด เป็นต้น

3) นโยบายกำหนดเขตการใช้ที่ดินชายฝั่งทะเลและที่ได้น้ำทะเล พร้อมทั้งกำหนดแนวทางและหลักเกณฑ์การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินชายฝั่งทะเลและที่ได้น้ำทะเล เพื่อป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม และลดข้อขัดแย้งในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่

- การส่งเสริมให้มีการดำเนินการตามแผนแม่บทการจัดการปะการังของประเทศ พ.ศ. 2535-2539 ซึ่งประกอบด้วย มาตรการด้านกฎหมาย มาตรการด้านการบริหารและการจัดการ มาตรการด้านการติดตามและตรวจสอบ มาตรการด้านการฝึกอบรม ซึ่งได้กำหนดเขตการใช้ประโยชน์ในแนวปะการังรวม 3 เขต คือ (1) เขตการดูแลของท้องถิ่น (2) เขตการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวและนันทนาการ และ (3) เขตอนุรักษ์เพื่อความสมดุลของระบบนิเวศและการวิจัย โดยได้กำหนดกิจกรรมที่ห้ามและกิจกรรมที่ให้มีได้แต่ต้องควบคุมไว้ภายใต้แนวทางการจัดการปะการังในแต่ละเขต และถึงแม้ว่าปัจจุบันได้สิ้นสุดระยะเวลาของแผนแม่บทการจัดการปะการังแล้ว แต่แนวทางของแผนแม่บทยังมีการนำไปปฏิบัติอยู่

การสงวนรักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่งทะเล

1) นโยบายสงวนและรักษาระบบนิเวศชายฝั่งทะเลให้เหมาะสมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

- การป้องกันมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรโดยการกำหนดแผนป้องกัน ควบคุม มลพิษ และบำบัดมลพิษอันเนื่องมาจากการรั่วไหลของน้ำมัน โดยการพัฒนาแผนป้องกันและขจัดมลพิษทางน้ำเนื่องจากน้ำมันแห่งชาติ พ.ศ. 2545
- การประกาศให้พะยูนเป็นสัตว์ป่าสงวน ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พะยูนมากขึ้น นอกจากมาตรการทางกฎหมายแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังได้จัดทำมีโครงการรักษ์พะยูนขึ้น รวมทั้ง การหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการอนุรักษ์พะยูน ตลอดจนหญ้าทะเล อันเป็นอาหารหลักของพะยูน และแหล่งอาหารรายได้ของชาวประมงชายฝั่ง และได้มีการประกาศให้ โลมา เต่าทะเล และปะการัง เป็นสัตว์คุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

2) นโยบายเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการป่าชายเลนให้เป็นระบบและต่อเนื่อง

- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้จัดทำแนวเขตป่าชายเลนร่วมกับชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากโครงการปลูกป่าชายเลนถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ เพื่อให้ข้อมูลพื้นที่ป่ามีความถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อเป็นเขตสงวน อนุรักษ์ พร้อมทั้งกำหนดกฎ กติกาในแต่ละพื้นที่ ตามมาตรการในการใช้ประโยชน์โดยชุมชนในพื้นที่ การติดตามตรวจสอบสถานภาพและฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ร่วมกับชุมชนในการดูแลรักษาระบบนิเวศทางทะเล
- มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ได้ให้ความเห็นชอบต่อแผนจัดการป่าชายเลน (แผนการจัดการระยะ 5 ปี พ.ศ. 2542-2546) เพื่อรักษาฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลน และได้กำหนดให้จังหวัดเป็นผู้จัดทำแผนจัดการป่าชายเลนระดับจังหวัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในพื้นที่ รวมถึงกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม และเร่งดำเนินการให้มีการควบคุมพื้นที่ป่าชายเลนของรัฐให้อยู่ในความดูแลของหน่วยงานราชการท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ได้เร่งรัดการจัดทำเครื่องหมายแนวเขตพื้นที่ป่าชายเลน การดำเนินการปลูกป่าชายเลน

รวมทั้ง ภาครัฐได้ส่งเสริมการปลูกป่าชายเลน โดยการสร้างสิ่งจูงใจ และสนับสนุนให้ภาคเอกชนดำเนินการปลูกป่าชายเลน เป็นต้น โดยแผนจัดการป่าชายเลนได้สิ้นสุดระยะเวลาของแผนแล้ว แต่มาตรการของแผนที่ยังดำเนินการไม่เสร็จในช่วงระยะเวลาของแผนได้มีการดำเนินการต่อเนื่องถึงในปัจจุบัน เช่น การจัดทำเครื่องหมายแนวเขตพื้นที่ป่าชายเลน เป็นต้น

3) นโยบายเร่งรัดฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนที่เสื่อมสภาพและเสริมสร้างพื้นที่ป่าชายเลนขึ้นใหม่

- การพัฒนากฎหมาย กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง อยู่ระหว่างการยกร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ซึ่งได้ดำเนินการตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา เพื่อการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้และการอนุรักษ์ป่าชายเลน นอกจากนี้ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้ดำเนินโครงการปลูกป่าชายเลนถาวรเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงพระชนมายุ 72 พรรษานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนเสร็จสิ้นโครงการในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งสามารถฟื้นฟูและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์ได้ทั้งหมด 520,000 ไร่ พร้อมกับสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการดูแลพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด 24 จังหวัด โดยมีประชาชนที่ได้รับการฝึกอบรมทำหน้าที่พิทักษ์พื้นที่ป่าชายเลนไปแล้วประมาณ 30,000 คน
- การกำหนดแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้จัดทำแผนปฏิบัติการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลเชิงบูรณาการ และแผนการดำเนินงานระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2552-2556) ซึ่งจัดทำขึ้นตามยุทธศาสตร์การจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2550

4) นโยบายอนุรักษ์สภาพแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเลและเกาะเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนถาวร

- การรักษาและฟื้นฟูชายหาดในปัจจุบัน เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ชายหาด เช่น การจำแนกผู้ใช้ประโยชน์ชายหาดตามกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มให้เช่าเตียงผ้าใบ กลุ่มให้เช่าจักรยาน และแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ชายหาดเป็นเขตๆ เช่น เขตริมชายหาดติดกับทะเลเป็นพื้นที่สำหรับกองหว่งยางให้เช่า ทั้งนี้ กรมควบคุมมลพิษในฐานะหน่วยงานสนับสนุน ได้มีการพัฒนาดัชนีชี้วัดชายหาดติดตามเพื่อจัดลำดับชายหาดที่มีการจัดการสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ท้องถิ่นต้องปรับปรุงพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมบริเวณชายหาดในพื้นที่ เพื่อให้ชายหาดในความรับผิดชอบได้รับการจัดลำดับว่ามีการจัดการสิ่งแวดล้อมดี
- การพัฒนาเกาะเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนถาวร องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) เป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจในการบูรณาการ

ยุทธศาสตร์/แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ โดยส่งเสริมให้นาเอาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของแต่ละพื้นที่ มาใช้ให้เกิดประโยชน์กับคนในพื้นที่ รวมทั้ง ทำหน้าที่ในการประสานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และหน่วยงานในพื้นที่ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และจังหวัด เป็นต้น

2.6.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายทรัพยากรชายฝั่งทะเล พบว่า ได้มีการบรรลุเป้าหมายของพื้นที่ป่าชายเลนแล้ว ในขณะที่ เป้าหมายการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภทเพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศชายฝั่ง ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจาก เป้าหมายมีองค์ประกอบของทรัพยากรที่หลากหลายและข้อจำกัดของข้อมูล อย่างไรก็ตาม จากผลของตัวชี้วัด พบว่า ผลการดำเนินการโดยส่วนใหญ่มีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมายที่ตั้งไว้ (ตารางที่ 2.12)

สำหรับการแปลงนโยบายทรัพยากรชายฝั่งทะเลไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม ได้มีการจัดทำแผนการจัดการป่าชายเลน ยุทธศาสตร์การจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหากัดเซาะชายฝั่ง และแผนแม่บทการจัดการประมงทะเลไทย พ.ศ. 2552-2561 รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ระหว่างการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง เช่น การปรับปรุงพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 การยกย่องพระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และการออกกฎกระทรวงเพื่อการคุ้มครองสัตว์ทะเลหายากหลายชนิด และได้มีการจัดรูปแบบองค์กรให้มีความเหมาะสมมากขึ้น โดยได้จัดตั้งกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งขึ้นในปี พ.ศ. 2545 รวมทั้งได้มีการดำเนินการจัดทำแผนจัดการอุทยานแห่งชาติทางทะเลจนครบทุกพื้นที่แล้ว

ตารางที่ 2.12 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายทรัพยากรชายฝั่งทะเล

เป้าหมาย		ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
1.	สงวนให้มีพื้นที่ป่าชายเลน ไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่	- พื้นที่ป่าชายเลน	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	บรรลุเป้าหมาย	 บรรลุเป้าหมายแล้ว (ปี พ.ศ. 2550 มีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 1.46 ล้านไร่)
		- อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง	ตัวชี้วัดภาวะกดดัน	มีการดำเนินการในทิศทางที่ตั้งเป้าหมาย	
2.	อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภทเพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศชายฝั่ง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล	- อัตราการจับสัตว์น้ำทะเลต่อหนึ่งหน่วยการจับ	ตัวชี้วัดสถานภาพ	มีการดำเนินการในทิศทางที่ตั้งเป้าหมาย	 ไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจากไม่ได้กำหนดเป้าหมายเชิงปริมาณ แต่มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้
		- ร้อยละของจำนวนชายหาดที่มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมดี	ตัวชี้วัดสถานภาพ	มีการดำเนินการและมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย	

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.7 มลพิษทางน้ำ

2.7.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

การเพิ่มขึ้นของประชากรและการพัฒนาเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการขยายตัวของภาคการเกษตร อุตสาหกรรม การคมนาคม การท่องเที่ยว การค้าและบริการ ซึ่งส่งผลให้เกิดการแพร่กระจายของมลพิษ ได้แก่ ความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำในแม่น้ำและแหล่งน้ำ ในขณะที่ การบริหารจัดการมลพิษที่ผ่านมายังไม่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการ ประชาชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานในท้องถิ่นยังมีไม่มากเท่าที่ควร (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2540)

คุณภาพน้ำผิวดินในปี พ.ศ. 2540 ร้อยละ 14 อยู่ในเกณฑ์ดี ร้อยละ 49 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ ร้อยละ 37 อยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยแหล่งน้ำในลุ่มน้ำภาคกลางมีสภาพเสื่อมโทรมมากที่สุด โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2542) คุณภาพของแหล่งน้ำ ในปี พ.ศ. 2552 อยู่ในเกณฑ์คุณภาพดี ร้อยละ 32 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ร้อยละ 34 คุณภาพเสื่อมโทรมร้อยละ 34 ของแหล่งน้ำที่ตรวจสอบ โดยแหล่งน้ำในภาคตะวันออกและภาคใต้โดยรวมดีขึ้นจากปีที่แล้ว (กรมควบคุมมลพิษ 2553) ปัญหาโดยรวมที่สำคัญของแม่น้ำทั่วประเทศ คือ การปนเปื้อนของแบคทีเรียที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ เช่น น้ำทิ้งจากชุมชนโดยไม่ผ่านการบำบัด ฟาร์มปศุสัตว์ต่างๆ และโรงงานอุตสาหกรรม สำหรับสถานการณ์การจัดการน้ำเสียชุมชน ระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชนปัจจุบันมี 101 แห่ง (ปี พ.ศ. 2552) มีความสามารถในการบำบัดน้ำเสียประมาณ 3.2 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน เป็นระบบบำบัดน้ำเสียที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ 90 แห่ง และอยู่ระหว่างการก่อสร้าง 10 แห่ง ชะลอโครงการ 1 แห่ง (จังหวัดสมุทรปราการ) ซึ่งกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ จำแนกเป็นชุมชนระดับเทศบาล 87 แห่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) 1 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 2 แห่ง เมืองพัทยา 2 แห่ง จังหวัดสมุทรปราการ 1 แห่ง และกรุงเทพมหานคร 8 แห่ง (กรมควบคุมมลพิษ 2553)

คุณภาพน้ำผิวดินในแหล่งน้ำทั่วประเทศในช่วง 9 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544–2552 พบว่า คุณภาพน้ำในช่วงปี พ.ศ. 2544-2549 มีแนวโน้มดีขึ้นก่อนที่จะมีคุณภาพแย่ลงในปี พ.ศ. 2550 และมีแนวโน้มดีขึ้นในปี พ.ศ. 2551-2552⁸ โดยคุณภาพน้ำส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์พอใช้ ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2551-2552 ไม่มีแหล่งน้ำที่มีคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมาก แนวโน้มในอนาคตคาดว่า จะไม่มีแหล่งน้ำที่คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมาก ทั้งนี้พิจารณาจากแนวโน้มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา พบว่า แหล่งน้ำที่มีคุณภาพเสื่อมโทรมมากมีแนวโน้มลดลงโดยตลอด (ตารางที่ 2.13 และรูปที่ 2.18–2.21)

คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งในปี พ.ศ. 2552 อยู่ในเกณฑ์ดีมาก ร้อยละ 5 เกณฑ์ดี ร้อยละ 51 เกณฑ์พอใช้ ร้อยละ 34 เสื่อมโทรม ร้อยละ 5 และเสื่อมโทรมมาก ร้อยละ 5 และจากการเปรียบเทียบ คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งในช่วง 8 ปีย้อนหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545–2552 พบว่า คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง

⁸ คุณภาพน้ำพิจารณาจากดัชนีคุณภาพน้ำ (Water Quality Index) ซึ่งประกอบด้วยดัชนีย่อย 9 ดัชนี ได้แก่ ความเป็นกรด-ด่าง (pH), ออกซิเจนละลายน้ำ (DO), ของแข็งทั้งหมด (Total Solid, TS), แบคทีเรียกลุ่มฟีคัลโคลิฟอร์ม (Fecal Coliform Bacteria, FCB), ไนเตรท, ฟอสเฟต, ความขุ่น (Turbidity), อุณหภูมิ (Temperature), และความสกปรกในรูปสารอินทรีย์ (Biological Oxygen Demand, BOD)

โดยรวม มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย โดยคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งที่อยู่ในเกณฑ์ดีมาก และพอใช้ มีแนวโน้มมากขึ้น ส่วนคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งที่อยู่ในเกณฑ์ดี และเสื่อมโทรมมาก มีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้แนวโน้มของคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) คาดการณ์ว่า คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งที่อยู่ในเกณฑ์ดีมาก และพอใช้ จะมีแนวโน้มมากขึ้น ส่วนคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งที่อยู่ในเกณฑ์ดี และเสื่อมโทรมมาก จะมีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้พิจารณาจากแนวโน้มของคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งในช่วงปี พ.ศ. 2540-2552

ปัญหามลพิษทางน้ำส่วนใหญ่มาจากน้ำทิ้งชุมชน รวมทั้งน้ำทิ้งจากกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่ กิจกรรมด้านอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมที่ระบายลงสู่แหล่งน้ำโดยไม่มีการบำบัดน้ำเสียก่อน จากสาเหตุดังกล่าว จึงควรมีการรณรงค์ให้ประชาชนลดการใช้น้ำ เพื่อลดน้ำเสีย และมีการจัดการน้ำเสียที่ต้นทางโดยการบำบัดน้ำเสียที่บ้านเรือนโดยนำน้ำที่บำบัดแล้วกลับมาใช้ประโยชน์ รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการจัดสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมชุมชนและดำเนินการระบบบำบัดน้ำเสียรวมที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ และจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสีย เพื่อมีรายได้ในการดูแลและบำรุงรักษาระบบ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการผลิตที่สะอาดเพื่อลดการใช้ทรัพยากรพลังงานและลดการเกิดของเสียและน้ำเสีย และมีการบำบัดน้ำเสียก่อนระบายออกสู่สิ่งแวดล้อม รวมถึงการควบคุมการระบายน้ำที่มีคุณภาพต่ำออกจากทางน้ำชลประทานหรือพื้นที่การเกษตรเพื่อลดผลกระทบต่อแหล่งน้ำ พร้อมทั้งกำกับดูแลและเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมาย ให้แหล่งกำเนิดมลพิษต้องมีระบบบำบัดน้ำเสียและระบายน้ำทิ้งให้เป็นไปตามมาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งที่กำหนด

น้ำทิ้งจากภาคเกษตรกรรม เป็นปัญหาต่อคุณภาพน้ำที่ไม่สามารถระบุแหล่งกำเนิดได้ (non-point source pollution) จึงทำให้มีความยุ่งยากในการจัดการ สำหรับตัวชี้วัดภาวะกีดกันที่มีผลต่อคุณภาพน้ำทิ้งจากภาคเกษตรกรรม คือ ปริมาณการนำเข้าปุ๋ยเคมี และสารกำจัดศัตรูพืชซึ่งมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น จึงอาจเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งต่อคุณภาพน้ำของแหล่งน้ำธรรมชาติที่ได้รับผลกระทบจากการระบายน้ำทิ้งจากแปลงเพาะปลูกพืชหรือจากบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบริโภคของประชาชนที่ให้ความสนใจกับการบริโภคผลิตภัณฑ์ปลอดสารเคมีมากขึ้น จะทำให้เกษตรกรจำนวนหนึ่ง ได้มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการผลิตจากการใช้สารเคมีมาเป็นการผลิตที่ไม่ใช้สารเคมี ซึ่งสามารถทราบสถานการณ์ได้จากตัวชี้วัด เช่น องค์กรที่ได้รับมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ หรือการทำฟาร์มเกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐาน เป็นต้น

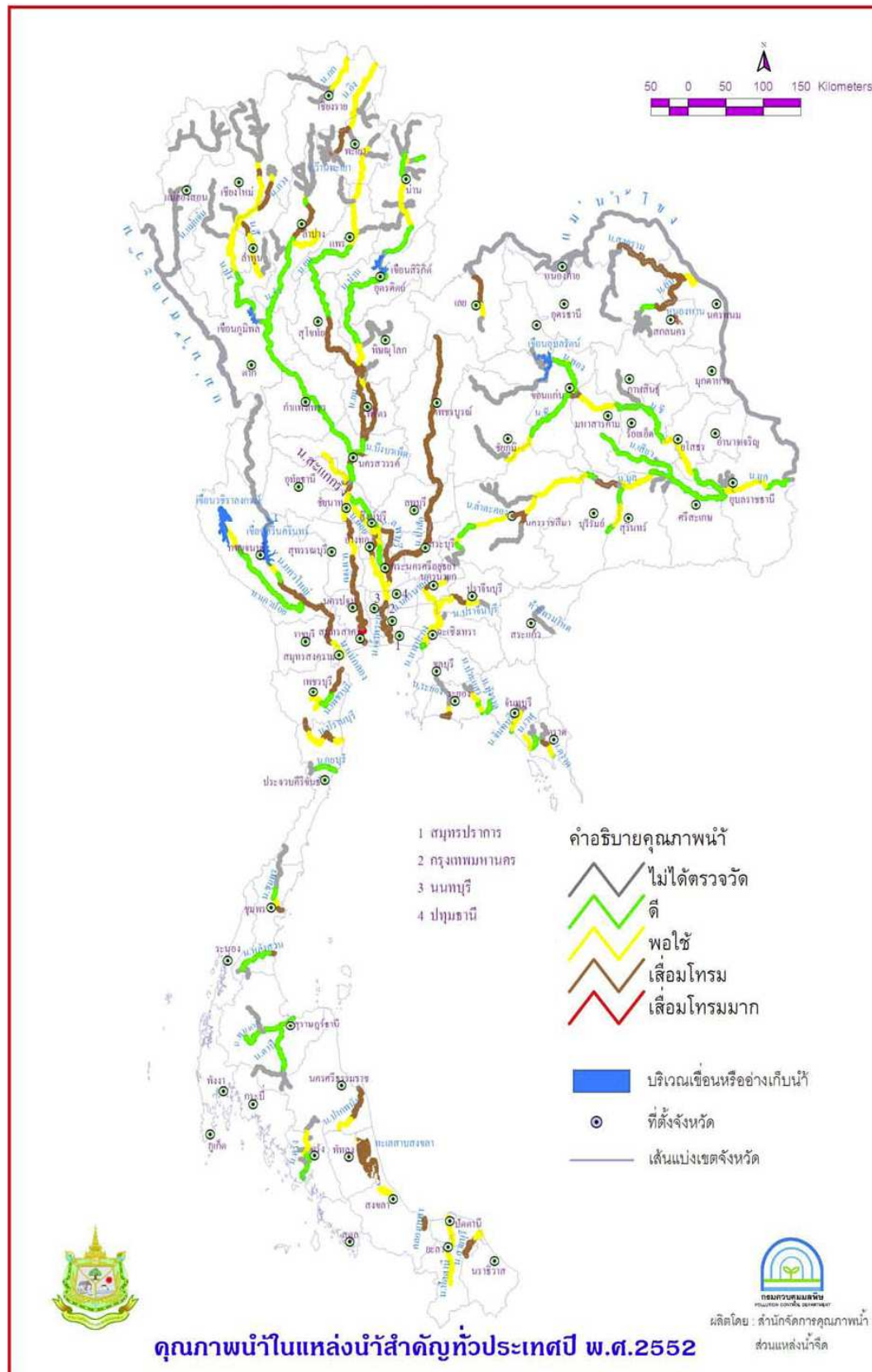
น้ำทิ้งจากภาคอุตสาหกรรม นับเป็นสาเหตุสำคัญของมลพิษทางน้ำที่สามารถระบุแหล่งต้นกำเนิดได้ (point source pollution) ดังนั้น ในการจัดการจึงทำได้ไม่ยุ่งยาก เพราะสามารถจัดการที่แหล่งกำเนิดมลพิษนั้นได้ทันที ทั้งนี้ ควรมีการประยุกต์ใช้มาตรการทางกฎหมาย และมาตรการการสร้างแรงจูงใจต่างๆ ของภาคอุตสาหกรรมในการควบคุมและรักษาคุณภาพน้ำทิ้งให้ได้มาตรฐานก่อนปล่อยออกสู่ธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ พบว่า มีโรงงานอุตสาหกรรมเพียงส่วนน้อยที่ดำเนินการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ

ตารางที่ 2.13 คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2552

เกณฑ์ คุณภาพ	ภาค เหนือ	ภาค กลาง	ภาค ตะวันออก	ภาค ตะวันออก เฉียงเหนือ	ภาคใต้	ร้อยละของ แหล่งน้ำ ทั้งหมด
ดี	- ปิง - วัง	- แควน้อย - กุยบุรี - ปราณบุรี	- ตราด - เวพู - พังราด ตอนล่าง - จันทบุรี - ประแสร์	- มูล - เสียว - ลำตะคอง ตอนบน - ลำชี - ชี	- ตาปีตอนบน - ตาปีตอนล่าง - พุมดวง - ตรัง - หลังสวน	32
พอใช้	- แม่จาง - กก - ยม - น่าน - ลี้ - อิง	- เจ้าพระยา ตอนบน - เจ้าพระยา ตอนกลาง - เพชรบุรีตอนบน - น้อย - แม่กลอง	- บางปะกง - ระยอง ตอนบน	- พอง - ลำปาว - หนองหาน	- ปัตตานี ตอนบน - ปัตตานี ตอนล่าง - ปากพนัง - สายบุรี - ชุมพร - ทะเลสาบ สงขลา	34
เสื่อม โทรม	- กวาง - บึงบอ ระเพ็ด - กว๊าน- พะเยา	- แควใหญ่ - ป่าสัก - เจ้าพระยา ตอนล่าง - ทำจันทอนบน - ทำจันทอนล่าง - ทำจันทอนกลาง - ลพบุรี - เพชรบุรี ตอนล่าง - สะแกกรัง	- ปราจีนบุรี - นครนายก - ระยอง ตอนล่าง - พังราด ตอนบน	- อุบล - สงคราม - เลย - ลำตะคอง ตอนล่าง	- ทะเลน้อย - ทะเลหลวง	34
เสื่อม โทรม มาก	-	-	-	-	-	0

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

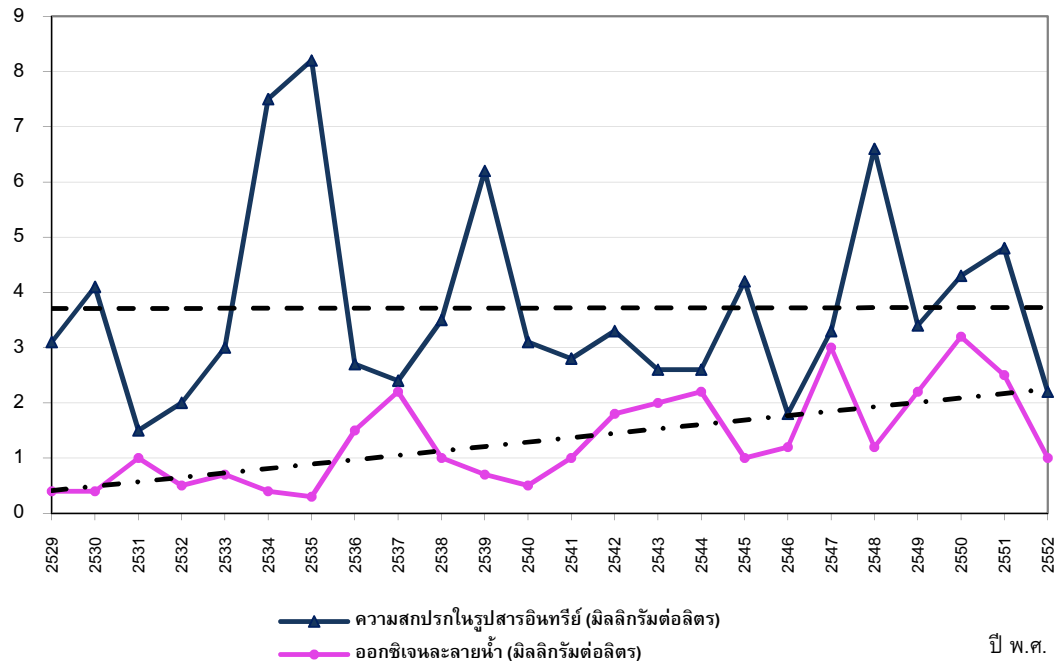
รูปที่ 2.18 แผนที่ประเทศไทยแสดงคุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดิน ปี พ.ศ. 2552

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

รูปที่ 2.19 คุณภาพน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ปี พ.ศ. 2529-2552

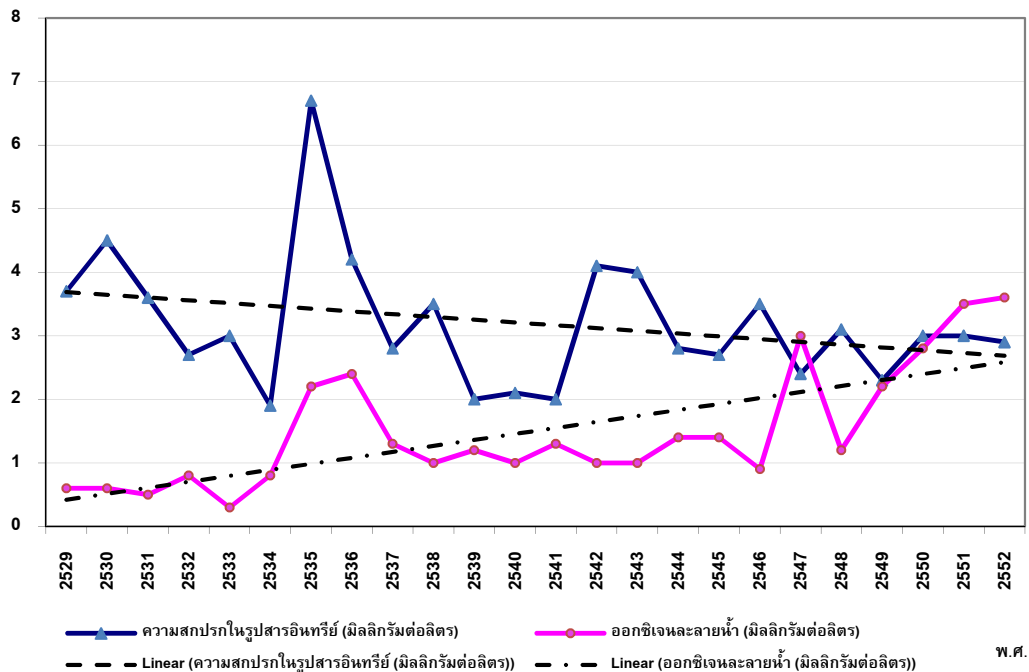
หน่วย: มิลลิกรัมต่อลิตร

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

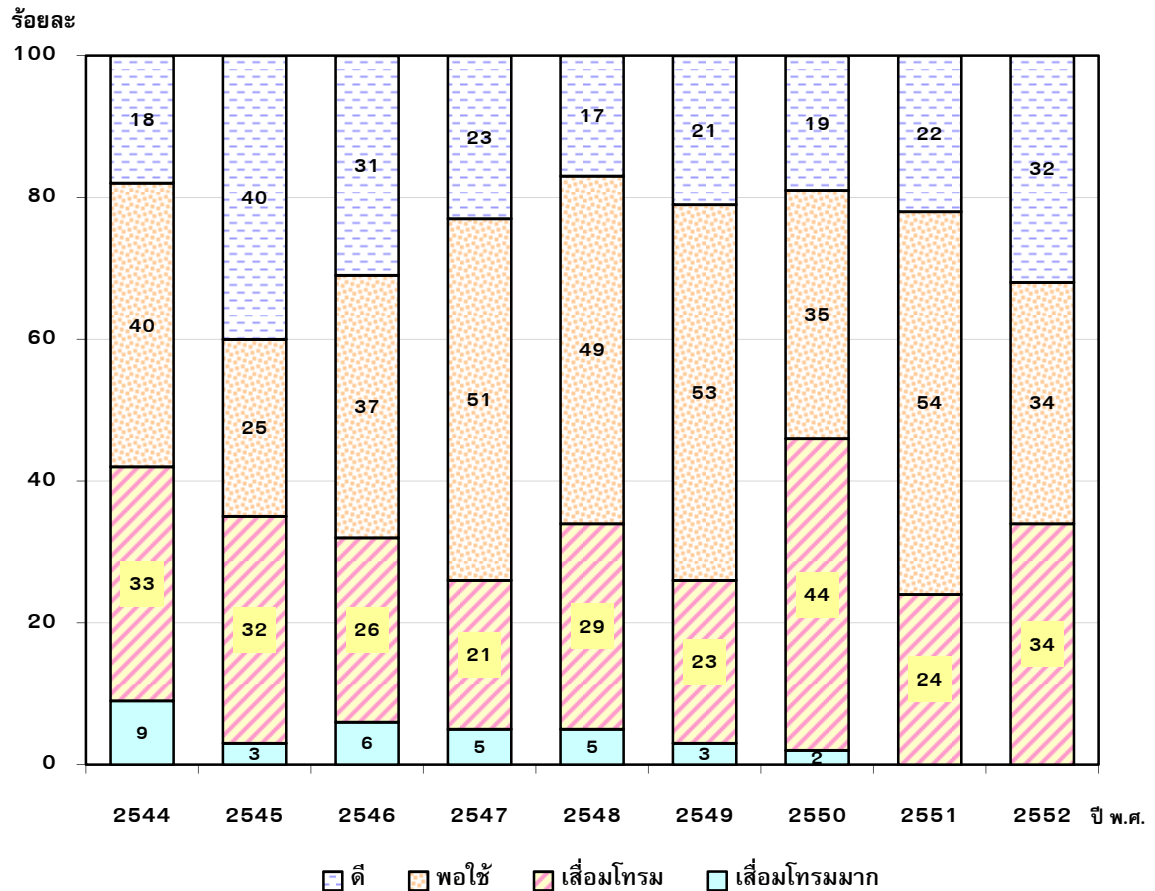
รูปที่ 2.20 คุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ปี พ.ศ. 2529-2552

หน่วย: มิลลิกรัมต่อลิตร

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

รูปที่ 2.21 คุณภาพแหล่งน้ำผิวดินทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2544-2552

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

2.7.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1: คุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินที่มีสภาพเสื่อมโทรมจะต้องมีคุณภาพดีขึ้น โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง

ผลการดำเนินการ: กรมควบคุมมลพิษ ได้ดำเนินการตรวจวัดคุณภาพของน้ำในแหล่งน้ำต่างๆ ของประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยมีสถานีตรวจวัดตามแหล่งน้ำทั้งในแหล่งน้ำจืดและบริเวณชายฝั่งทะเล และในช่วงปี พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน ได้มีการออกมาตรฐานเพื่อการควบคุมและจัดการคุณภาพน้ำ เช่น กำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง กำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน มีการจัดทำดัชนีชี้วัดคุณภาพน้ำ มาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทั้งจากอาคารบางประเภทและบางขนาด มาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทั้งจากแหล่งกำเนิดประเภทโรงงานอุตสาหกรรม และนิคมอุตสาหกรรม มาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทั้งจากที่ดินจัดสรร นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำในแม่น้ำต่างๆ รวมทั้งชายฝั่งทะเลทั่วประเทศ รวมถึง การวางแผนและจัดทำโครงการจัดการคุณภาพน้ำ และแผนปฏิบัติการฟื้นฟู

คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำพื้นที่ลุ่มน้ำทุกภาคและชายฝั่งทะเล การกำหนดแผนการลงทุน บำบัดน้ำเสียเพื่อฟื้นฟูคุณภาพน้ำให้ดีขึ้น และได้จัดทำมาตรการและแผนในการ ควบคุมและจัดการคุณภาพน้ำ เช่น มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำใน แม่น้ำพอง การป้องกันและแก้ไขปัญหาแม่น้ำมูลร่วไหล การรณรงค์และประชาสัมพันธ์ เพื่อการแก้ไขปัญหาแม่น้ำเจ้าพระยาเน่าเสีย และการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ การแก้ไขปัญหาการแพร่กระจายของตะกั่วจากการทำเหมืองแร่บริเวณห้วยคลิตี้ จังหวัดกาญจนบุรี และการแก้ไขปัญหาการเลี้ยงกุ้งกุลาดำระบบความเค็มต่ำในพื้นที่ น้ำจืด เป็นต้น ทั้งนี้ ได้เริ่มมีการลงทุนในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียในเขต กรุงเทพมหานคร ชุมชน และนิคมอุตสาหกรรม แต่พบว่า การดำเนินการในช่วงแรก ยังมีปัญหา เนื่องจาก ขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการ และขาดบุคลากรที่ เพียงพอ และที่สำคัญ ส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดเก็บค่าบำบัดน้ำเสียชุมชน

สถานภาพและแนวโน้ม: เมื่อเปรียบเทียบคุณภาพน้ำผิวดินในแหล่งน้ำทั่วประเทศในช่วง 8 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2552 (รูปที่ 2.21) พบว่า คุณภาพน้ำในช่วงปี พ.ศ. 2544-2549 มี แนวโน้มดีขึ้นก่อนที่จะมีคุณภาพแย่ลงในปี พ.ศ. 2550 และมีแนวโน้มดีขึ้นในปี พ.ศ. 2551-2552 โดยพิจารณาจากคุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และไม่มีแหล่งน้ำที่มีคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมาก

การประเมินผล: คุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างและแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ยังไม่เป็นไปตาม เป้าหมาย โดยคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างและแม่น้ำท่าจีนตอนล่างยังคงมี สภาพเสื่อมโทรม ส่วนคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายสำคัญที่ผ่านเมืองศูนย์กลางความเจริญ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2552 (รูปที่ 2.21) พบว่า คุณภาพน้ำในช่วงปี พ.ศ. 2544-2549 มีแนวโน้มดีขึ้นก่อนที่จะมีคุณภาพแย่ลงในปี พ.ศ. 2550 และมีแนวโน้มดีขึ้นในปี พ.ศ. 2551-2552 โดยสัดส่วนแหล่งน้ำที่มีคุณภาพเสื่อมโทรมสูงกว่าร้อยละ 20 มา โดยตลอด จึงมีแนวโน้มว่าจะไม่สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ: ควรปรับปรุง ดูแล และบำรุงรักษาซ่อมแซมระบบบำบัดน้ำเสียรวมที่จัดสร้างแล้วให้ สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยี การจัดการน้ำเสียสำหรับบ้านเรือน

เป้าหมายที่ 2 : คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศ จะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเล ชายฝั่ง โดยให้ความสำคัญแก่ชายฝั่งบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และอ่าวไทย ตอนบนเป็นอันดับแรก

ผลการดำเนินการ: กรมควบคุมมลพิษ ดำเนินการตรวจวัดคุณภาพของน้ำในแหล่งน้ำต่าง ๆ ของประเทศ มาอย่างต่อเนื่อง โดยมีสถานีตรวจวัดตามแหล่งน้ำทั้งในแหล่งน้ำจืดและบริเวณชายฝั่ง ทะเล และในช่วงปี พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน ได้มีการออกมาตรฐานเพื่อการควบคุมและ จัดการคุณภาพน้ำ เช่น กำหนดมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง กำหนดมาตรฐาน คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน มีการจัดทำดัชนีชี้วัดคุณภาพน้ำ มาตรฐานควบคุมการ ระบายน้ำทั้งจากอาคารบางประเภทและบางขนาด มาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทั้ง

จากแหล่งกำเนิดประเภทโรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรม มาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากที่ดินจัดสรร นอกจากนี้ กรมควบคุมมลพิษ ได้ดำเนินการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำในแม่น้ำต่างๆ รวมทั้งชายฝั่งทะเลทั่วประเทศ การวางแผนและจัดทำโครงการจัดการคุณภาพน้ำแลแผนปฏิบัติการฟื้นฟูคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำพื้นที่ลุ่มน้ำทุกภาคและชายฝั่งทะเล การกำหนดแผนการลงทุนบำบัดน้ำเสียเพื่อฟื้นฟูคุณภาพน้ำให้ดีขึ้น และจัดทำมาตรการและแผนในการควบคุมและจัดการคุณภาพน้ำ เช่น มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำในแม่น้ำพอง การป้องกันและแก้ไขปัญหาแม่น้ำมูลไหล การประกาศเขตควบคุมมลพิษที่พัทธยาหัวหิน สงขลา ภูเก็ต และเกาะพีพี เป็นต้น

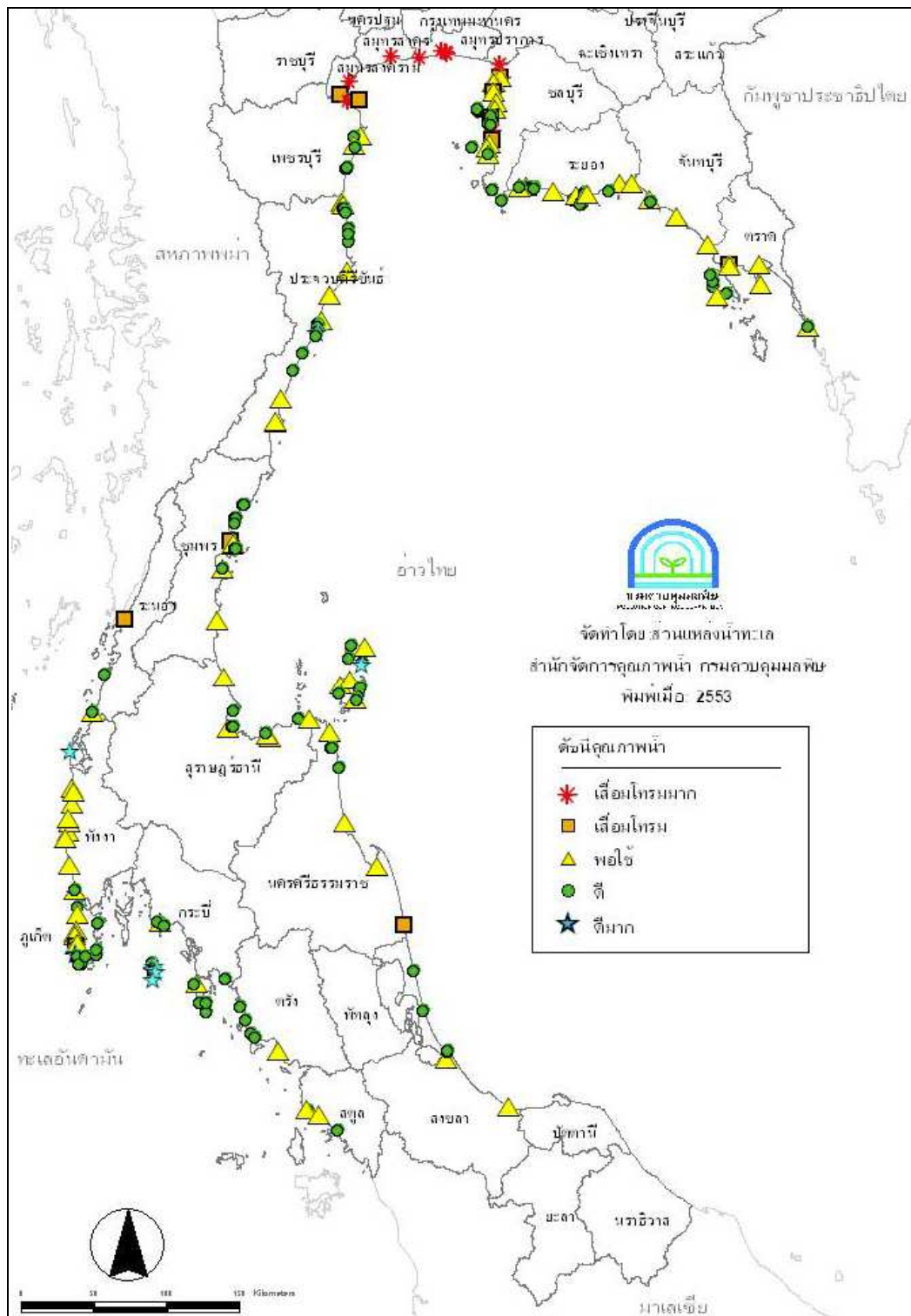
สถานภาพและแนวโน้ม: คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศส่วนใหญ่ มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง ยกเว้นพื้นที่อ่าวไทยตอนบนที่คุณภาพน้ำทะเลมีความเสื่อมโทรม (รูปที่ 2.22) เนื่องจากเป็นแหล่งรองรับของเสียที่มาจากกิจกรรมต่างๆ เช่น ชุมชน เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม จากการตรวจสอบคุณภาพของน้ำทะเลชายฝั่งของประเทศไทยตามมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเล (Marine Water Quality Index) พบว่า คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งในปี พ.ศ. 2552 อยู่ในเกณฑ์ดีมากร้อยละ 5 เกณฑ์ดี ร้อยละ 51 เกณฑ์พอใช้ ร้อยละ 34 เกณฑ์เสื่อมโทรม ร้อยละ 5 และเกณฑ์เสื่อมโทรมมาก ร้อยละ 5 และจากการเปรียบเทียบคุณภาพน้ำในช่วง 8 ปีย้อนหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545–2552 พบว่า คุณภาพน้ำในปี พ.ศ. 2545-2546 แย่ลงก่อนที่จะดีขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2547-2551 โดยคุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีมากและพอใช้ มีแนวโน้มมากขึ้น ส่วนคุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดี และเสื่อมโทรมมาก มีแนวโน้มลดลง (รูปที่ 2.23) ทั้งนี้ คุณภาพน้ำบริเวณปากแม่น้ำสายหลัก 4 สาย (บางปะกง แม่กลอง เจ้าพระยา และท่าจีน) ยังคงอยู่ในระดับเสื่อมโทรมถึงเสื่อมโทรมมาก พารามิเตอร์ที่บ่งชี้ถึงปัญหาคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมถึงเสื่อมโทรมมาก ได้แก่ แบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมด (TCB) กลุ่มฟีคอลโคลิฟอร์ม (FCB) กลุ่มเอ็นเทอโรคอกไก (Enterococci) สารอาหาร (ไนเตรท-ไนโตรเจน (NO_3) ฟอสเฟต-ฟอสฟอรัส (PO_4)) ปริมาณเหล็ก (Fe) ทองแดง (Cu) แมงกานีส (Mn) สารแขวนลอย (SS) วัตถุลอยน้ำ และน้ำมันและไขมันบนผิวน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่พบค่าสูงบริเวณปากแม่น้ำ แหล่งท่องเที่ยว และแหล่งชุมชน นอกจากนี้ ยังพบเศษขยะและคราบน้ำมันบริเวณชายฝั่งด้วย สาเหตุที่ทำให้คุณภาพน้ำทะเลบริเวณนี้มีคุณภาพเสื่อมโทรมตลอดเนื่องจาก เป็นแหล่งรองรับน้ำจากแม่น้ำสายหลักบริเวณอ่าวไทยตอนบน รวมทั้งได้รับอิทธิพลโดยตรงจากแหล่งอุตสาหกรรมและชุมชนบริเวณปากแม่น้ำและชายฝั่ง ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีการบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสมและเพียงพอ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางทะเล ทั้งนี้หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการกำหนดมาตรฐานจากแหล่งกำเนิดมลพิษทั้งบนบกและชายฝั่ง เช่น มาตรฐานคุณภาพน้ำทิ้งจากแหล่งกำเนิดมลพิษหลายประเภทในแหล่งชุมชน

อาคารบ้านจัดสรร โรงแรม รวมทั้งอุตสาหกรรม มาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทั้งจากบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มาตรฐานควบคุมการระบายน้ำทั้งจากท่าเทียบเรือประมง สะพานปลา กิจการแพปลา เพื่อควบคุมปริมาณสารมลพิษที่จะระบายออกสู่แหล่งน้ำ อย่างไรก็ตาม คุณภาพน้ำทะเลยังคงมีสภาพเสื่อมโทรมในบางบริเวณ รวมถึงขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้มาตรฐานน้ำทิ้ง และประชาชนขาดความตระหนักในการดูแลรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญต่อการบำบัดน้ำทิ้งบริเวณชุมชนหนาแน่น บริเวณริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเล และควรเสริมสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นในการบังคับใช้มาตรฐานน้ำทิ้ง พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการดูแลรักษาสีสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้เข้มแข็ง จึงจะทำให้การปฏิบัติตามมาตรการต่างๆ สัมฤทธิ์ผลและคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งจะดีขึ้นในที่สุด

โดยสรุป คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง ยกเว้นพื้นที่อ่าวไทยตอนบนคุณภาพน้ำทะเลมีความเสื่อมโทรม

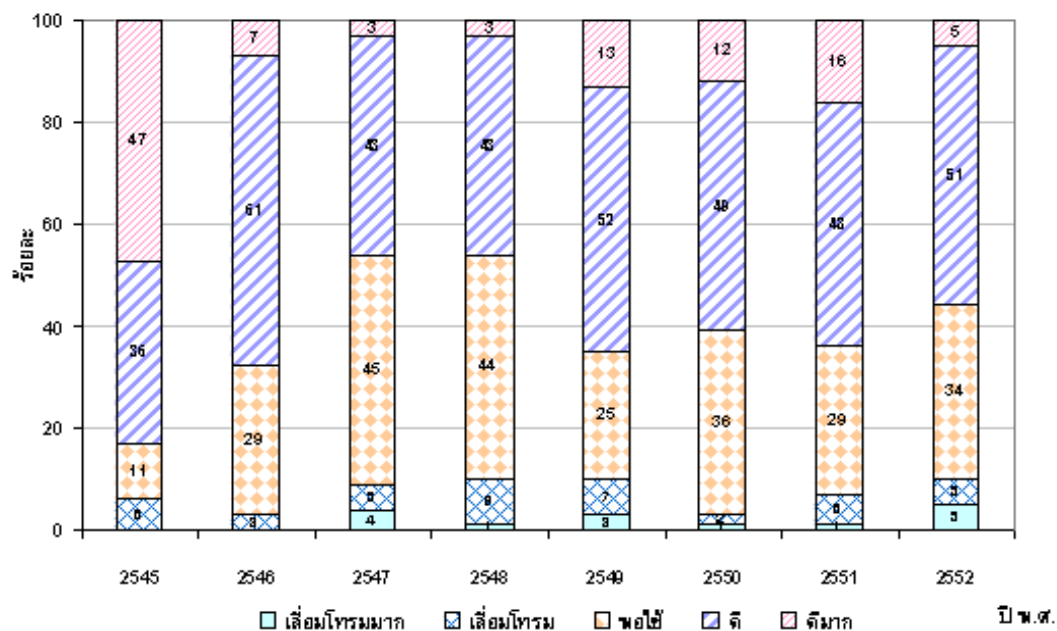
- การประเมินผล: มีทิศทางเดียวกับเป้าหมาย โดยคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน อย่างไรก็ตามยังมีสัดส่วนแหล่งน้ำที่มีคุณภาพเสื่อมโทรมทุกปี ดังนั้น จึงมีแนวโน้มว่าจะไม่บรรลุเป้าหมาย
- ข้อเสนอแนะ: ควรปรับปรุง ดูแล และบำรุงรักษาซ่อมแซมระบบบำบัดน้ำเสียรวมที่จัดสร้างแล้วให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีการจัดการน้ำเสียสำหรับบ้านเรือน

รูปที่ 2.22 แผนที่แสดงดัชนีคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2552

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

รูปที่ 2.23 คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2545-2552

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) เร่งรัดฟื้นฟูคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสำคัญทั่วประเทศ
- 2) ลดและควบคุมมลพิษทางน้ำ อันเนื่องมาจากกิจกรรมของชุมชน เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม
- 3) ผู้ก่อมลพิษทางน้ำต้องมีส่วนรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดการมลพิษทางน้ำ
- 4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมลงทุนและดำเนินการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหา น้ำเสีย

● แนวทางด้านการจัดการ

- การดำเนินการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน มิให้ลุ่มน้ำลำน้ำในบริเวณสองข้างฝั่งแม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบ และชายฝั่งทะเล ได้มีการดำเนินการโดยกรมเจ้าท่า

- การกระจายอำนาจหน้าที่รับผิดชอบและเสริมสร้างสมรรถนะแก่เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น เพื่อควบคุมน้ำเสียจากแหล่งกำเนิด รวมถึงการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพน้ำใน แหล่งน้ำ และการจัดการมลพิษทางน้ำจากแหล่งกำเนิดมลพิษ ได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดย กรมควบคุมมลพิษ

- การใช้มาตรการทางด้านเศรษฐศาสตร์ มีการนำมาใช้ค่อนข้างจำกัด เช่น การนำหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมาใช้ โดยการเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียชุมชน ได้มีการดำเนินการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งเท่านั้น เช่น เมืองพัทยา เป็นต้น

- แผนปฏิบัติการในการฟื้นฟูคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษได้ดำเนินการวางแผนและจัดทำโครงการจัดการคุณภาพน้ำและแผนปฏิบัติการฟื้นฟูคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำพื้นที่ลุ่มน้ำทุกภาคและชายฝั่งทะเล รวมถึงการกำหนดแผนการลงทุนบำบัดน้ำเสียเพื่อฟื้นฟูคุณภาพน้ำให้ดีขึ้น

● แนวทางการลงทุน

- กองทุนสิ่งแวดล้อมและคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสนับสนุนเงินภายใต้แผนปฏิบัติการเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด ได้สนับสนุนงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียรวม

- การดำเนินการเร่งรัดให้มีการนำมาตรการการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังนั้น ได้มอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ ที่ผ่านมามีการดำเนินการจัดเก็บค่าบริการบำบัดน้ำเสียโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีน้อยมาก

- การลงทุนพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียโดยองค์การจัดการน้ำเสีย ซึ่งองค์การจัดการน้ำเสียจะดำเนินงานระบบในช่วงเริ่มต้นก่อน จากนั้นจึงส่งมอบระบบบำบัดน้ำเสียให้ท้องถิ่นไปบริหารจัดการกันเอง นอกจากนี้ ได้จัดฝึกอบรมบุคลากรภายในองค์กรและเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่องค์การจัดการน้ำเสียเข้าไปบริหารจัดการระบบ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติการตรวจวัดคุณภาพน้ำ

● แนวทางด้านกฎหมาย

กรมควบคุมมลพิษ ได้ดำเนินการกำหนดและปรับปรุงมาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสำคัญ และมาตรฐานน้ำทิ้งจากแหล่งกำเนิดต่างๆ อย่างเหมาะสม และทันต่อสถานการณ์ เช่น การปรับปรุงมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลในปี พ.ศ. 2549 รวมถึงได้กำหนดและปรับปรุงประเภทและขนาดของแหล่งกำเนิดน้ำเสียหรือกิจกรรมที่ต้องควบคุมการปล่อยน้ำเสีย เช่น โรงงานอุตสาหกรรมและนิคมอุตสาหกรรม อาคารบางประเภทและบางขนาด ที่ดินจัดสรร การเลี้ยงสุกร สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง และบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด เป็นต้น และมีบทบาทในการเป็นหน่วยงานร่วมบังคับใช้กฎหมายการจัดการมลพิษของแหล่งกำเนิดมลพิษร่วมกับหน่วยงานอนุญาต

● แนวทางการสนับสนุน

- ภาครัฐได้มีการสนับสนุนและร่วมมือกับภาคเอกชนและองค์กรต่างๆ ในการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการจัดการคุณภาพน้ำในหลายลุ่มน้ำ เช่น ลุ่มน้ำสงคราม ลุ่มน้ำท่าจีน และลุ่มน้ำบางปะกง เป็นต้น

- การลดภาษีอากรสำหรับการนำเข้าเครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ เพื่อการบำบัดน้ำเสีย เพื่อส่งเสริมการลดการปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมของแหล่งกำเนิดมลพิษ

2.7.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายมลพิษทางน้ำ พบว่า คุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างและแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ส่วนคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายสำคัญที่ผ่านเมืองศูนย์กลางความเจริญ ยังไม่มีทิศทางการเปลี่ยนแปลงคุณภาพน้ำที่ชัดเจน จึงไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ สำหรับคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศส่วนใหญ่ อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง ยกเว้นพื้นที่อ่าวไทยตอนบนคุณภาพน้ำทะเลมีความเสื่อมโทรม (ตารางที่ 2.14)

สำหรับการเปลี่ยนนโยบายมลพิษทางน้ำไปสู่การปฏิบัติในภาพรวมนั้น ได้มีความพยายามในการลดและควบคุมมลพิษทางน้ำ อันเนื่องมาจากกิจกรรมของชุมชน เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม รวมถึงมีการดำเนินการกระจายอำนาจและเริ่มกระบวนการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการจัดการมลพิษทางน้ำให้กับเจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาค และมีการสนับสนุนงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวม มีการปรับปรุงกฎ ระเบียบ เพื่อควบคุม และติดตามตรวจสอบการระบายน้ำเสียอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 2.14 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษทางน้ำ

เป้าหมาย		ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
1.	คุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินที่มีสภาพเสื่อมโทรมจะต้องมีคุณภาพดีขึ้น	- ร้อยละของจำนวนแหล่งน้ำที่มีคุณภาพดี	ตัวชี้วัดสถานภาพ	มีการดำเนินการแต่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย	☹ ไม่บรรลุเป้าหมายเนื่องจากคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างและแม่น้ำท่าจีนตอนล่างยังคงอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม
2.	คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศ จะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง โดยให้ความสำคัญแก่ชายฝั่งบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และอ่าวไทยตอนบนเป็นอันดับแรก	- ร้อยละของสถานี่ตรวจวัดน้ำทะเลที่อยู่ในเกณฑ์ดี	ตัวชี้วัดสถานภาพ	มีการดำเนินการในทิศทางที่ตั้งเป้าหมาย	☺ มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

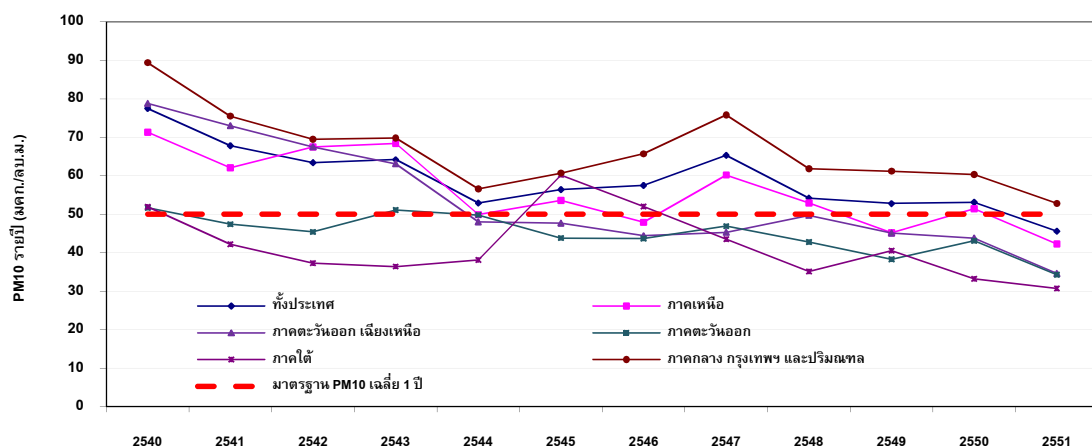
2.8 มลพิษทางอากาศ

2.8.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

ในปี พ.ศ. 2540 ปัญหาฝุ่นละอองในกรุงเทพมหานครลดลงเล็กน้อย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำเนินมาตรการต่างๆ ในการลดปริมาณการระบายฝุ่นละอองจากแหล่งกำเนิด ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่ถดถอย สำหรับในย่านที่มีการจราจรหนาแน่นปริมาณฝุ่นละอองเฉลี่ย 1 ปี เกินค่ามาตรฐานในปี พ.ศ. 2539 ปริมาณความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มีแนวโน้มสูงขึ้น ในขณะที่สารตะกั่วที่ตรวจวัดได้มีค่าลดลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการห้ามผสมสารประกอบของตะกั่วลงในน้ำมันเบนซิน (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2542)

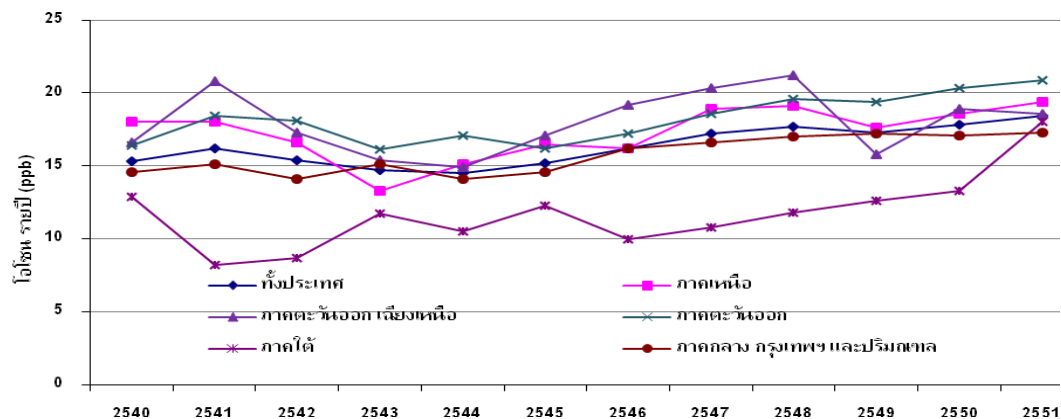
ในปี พ.ศ. 2551 คุณภาพอากาศทั้งประเทศโดยรวม พบว่า ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 10 ไมครอน (PM10) หรือฝุ่นขนาดเล็ก ลดลงจาก 53.1 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ในปี พ.ศ. 2550 เหลือ 45.6 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ในปี พ.ศ. 2551 ส่วนค่าโอโซนเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 17 ppb (100 ส่วนในพันล้านส่วน) ในปี พ.ศ. 2550 เป็น 18 ppb ในปี พ.ศ. 2551 (รูปที่ 2.24-รูปที่ 2.25)

รูปที่ 2.24 ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 10 ไมครอน (PM10) เฉลี่ยรายปี จำแนกรายภาค ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540–2551

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2552

รูปที่ 2.25 ปริมาณโอโซน (O₃) เฉลี่ยรายปี จำแนกรายภาค ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540–2551

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2552

ในปี พ.ศ. 2552 ปัญหาที่สำคัญของมลพิษทางอากาศยังคงเป็นฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 10 ไมครอน (PM10) หรือฝุ่นขนาดเล็ก พื้นที่ที่มีปัญหา ได้แก่ จังหวัดสระบุรี สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร และพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครฝุ่นขนาดเล็กยังเป็นปัญหาหลักเช่นเดียวกับทุกปี รองลงมาคือ ก๊าซโอโซน พบเกินเกณฑ์มาตรฐานในบางพื้นที่ ฝุ่นรวมพบเกินเกณฑ์มาตรฐานบ้างเป็นครั้งคราวในบางพื้นที่ สำหรับสารมลพิษชนิดอื่นยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน (ตารางที่ 2.15) ปัญหา รองลงมา คือ ก๊าซโอโซน (O_3) ซึ่งมีค่าเกินมาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศโดยทั่วไปหลายพื้นที่ เช่น กรุงเทพมหานคร สระบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี และระยอง ก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ (CO) เกินมาตรฐานเล็กน้อยเป็นครั้งคราวเฉพาะบริเวณริมถนนในกรุงเทพมหานคร ส่วนสารมลพิษอื่นๆ เช่น ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO_2) ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO_2) ยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน นอกจากนี้ ในบางปี เช่น ปี พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2553 เกิดปัญหาหมอกควันทางอากาศจากหมอกควัน ซึ่งมีทั้งกรณีที่เกิดจากไฟป่าในประเทศเพื่อนบ้านทำให้เกิดหมอกควันข้ามแดน หรือไฟป่าที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเอง ซึ่งมักเกิดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ซึ่งสภาพภูมิอากาศในปีนั้นๆ เป็นปัจจัยให้เกิดไฟป่ามากขึ้นได้

ตารางที่ 2.15 อากาศบริเวณริมถนนและพื้นที่ทั่วไปในกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2552

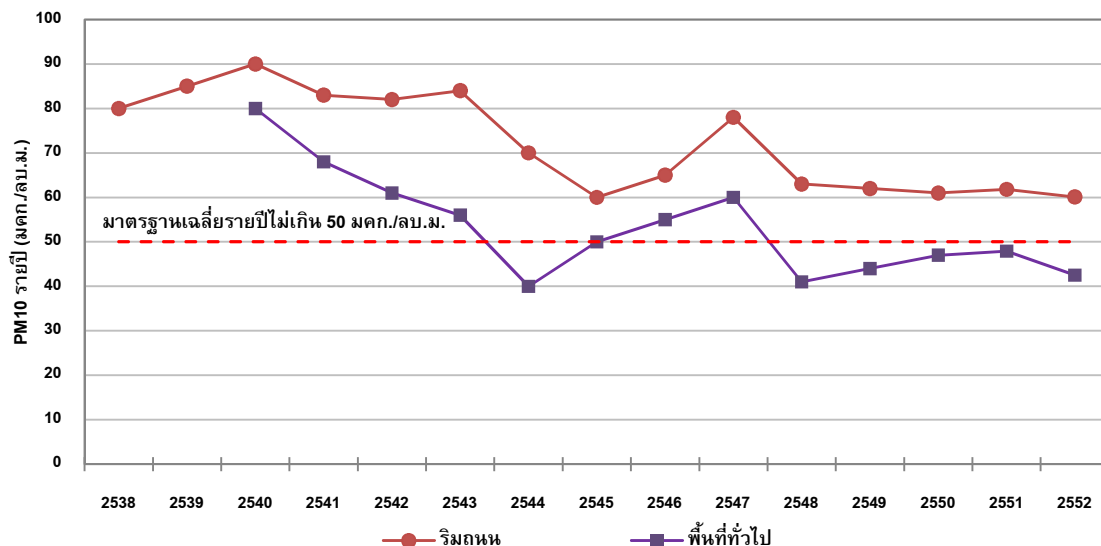
สารมลพิษ	บริเวณริมถนน		บริเวณทั่วไป		ค่ามาตรฐาน
	ช่วงค่าที่วัดได้ (ต่ำสุด-สูงสุด)	จำนวนครั้งที่เกินมาตรฐาน/จำนวนครั้งที่ตรวจวัด (ร้อยละ)	ช่วงค่าที่วัดได้ (ต่ำสุด-สูงสุด)	จำนวนครั้งที่เกินมาตรฐาน/จำนวนครั้งที่ตรวจวัด (ร้อยละ)	
TSP เฉลี่ย 24 ชั่วโมง (มก./ลบ.ม.)	0.02 - 0.66	24/689 (3.5)	0.02 - 0.32	0/533 (0)	0.33
PM ₁₀ เฉลี่ย 24 ชั่วโมง (มก./ลบ.ม.)	15.5 - 183.0	109/2,043 (5.3)	5.9 - 193.4	31/3,171 (1.0)	120
Pb เฉลี่ย 1 เดือน (มก./ลบ.ม.)	<0.005 - 0.08	0/105 (0)	<0.005 - 0.20	0/119 (0)	1.5
CO เฉลี่ย 1 ชั่วโมง (ppm)	0 - 10.3	0/64,489 (0)	0 - 5.9	0/79,780 (0)	30
CO เฉลี่ย 8 ชั่วโมง (ppm)	0 - 7.2	0/65,559 (0)	0 - 4.6	0/82,268 (0)	9
O ₃ เฉลี่ย 1 ชั่วโมง (ppb)	0 - 117	17/32,039 (0.1)	0 - 184	214/78,020 (0.23)	100
SO ₂ เฉลี่ย 1 ชั่วโมง (ppb)	0 - 33	0/31,432 (0)	0 - 54	0/79,190 (0)	300
SO ₂ เฉลี่ย 24 ชั่วโมง (ppb)	0 - 13	0/1,336 (0)	0 - 21	0/3,197 (0)	120
NO ₂ เฉลี่ย 1 ชั่วโมง (ppb)	0 - 155	0/32,385 (0)	0 - 157	0/76,430 (0)	170

หมายเหตุ : TSP คือ ฝุ่นรวม, Pb คือ สารตะกั่ว, CO คือ ก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์, O₃ คือ ก๊าซโอโซน, SO₂ คือ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์, NO₂ คือ ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

จากการตรวจวัดคุณภาพอากาศในกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2552 โดยสถานีตรวจวัดแบบอัตโนมัติบริเวณริมถนน 7 สถานี และบริเวณพื้นที่ทั่วไป 10 สถานี พบว่า บริเวณริมถนนมีปัญหามลพิษมากกว่าบริเวณพื้นที่ทั่วไปซึ่งเป็นที่พักอาศัย โดย PM10 ยังคงเป็นปัญหาหลักในบริเวณริมถนนเช่นทุกปีที่ผ่านมา (รูปที่ 2.26) จากการตรวจวัดต่อเนื่องตลอดปีบริเวณริมถนนหลัก 6 สาย (ถนนดินแดง ถนนพระราม 4 ถนนพระราม 6 ถนนอินทรีพิทักษ์ ถนนลาดพร้าว และถนนพหลโยธิน) พบค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ตรวจวัดได้ 15.5 – 183.0 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร และมีจำนวนครั้งที่เกินมาตรฐานร้อยละ 5.3 ซึ่งเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2551 ที่เกินมาตรฐานร้อยละ 4.1 สำหรับบริเวณริมถนนที่มี PM10 เกินมาตรฐาน คือ ถนนพระราม 6 ถนนดินแดง ถนนพหลโยธิน และถนนพระราม 4 ส่วนบริเวณพื้นที่อื่นยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน สำหรับในพื้นที่ทั่วไปซึ่งเป็นที่พักอาศัยมีปัญหาเล็กน้อย โดยพบเกินมาตรฐานในบางวัน

รูปที่ 2.26 ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 10 ไมครอน (PM10) เฉลี่ยรายปีในกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538-2551

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2552

สำหรับแนวโน้มคุณภาพอากาศโดยรวมทั้งประเทศในช่วง 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) ค่าฝุ่นละอองขนาดเล็กเฉลี่ย 1 ปี จะลดลง เนื่องจากจะมีมาตรการดำเนินการในอนาคต เช่น โครงการลดเผา ลดหมอกควัน และลดโลกร้อน โครงการโรงไหมเมืองหินติดดาว โครงการอู่สีเขียว และคลินิกไอเสียมาตรฐาน เป็นต้น

2.8.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : คุณภาพอากาศในเขตควบคุมมลพิษและเขตเมือง โดยเฉพาะฝุ่นละอองจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศ

ผลการดำเนินการ: การติดตามตรวจสอบคุณภาพอากาศ มีการดำเนินการโดยหลายหน่วยงาน ได้แก่ กรมควบคุมมลพิษ กรมอนามัย กรุงเทพมหานคร และมีการตรวจวัดเป็นครั้งคราวโดยสถาบันการศึกษา และภาคเอกชน ทั้งนี้ กรมควบคุมมลพิษ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักใน

การควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาหมลพิษทางอากาศ ได้กำหนดมาตรการเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การกำหนดมาตรการเพื่อการจัดการคุณภาพอากาศ อาทิ มาตรฐานการปล่อยทิ้งอากาศเสียจากเตาเผามูลฝอย มาตรฐานค่าควันขาวจากท่อไอเสียรถจักรยานยนต์ แผนปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาฝุ่นละอองในกรุงเทพมหานครและชุมชนในประเทศไทย มาตรการป้องกันและแก้ไขมลพิษทางอากาศจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ มาตรการแก้ไขปัญหามลพิษจากรถโดยสารประจำทาง การตรวจสอบและตรวจจับยานพาหนะที่มีมลพิษเกินมาตรฐาน แผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศจากเรือโดยสาร แผนปฏิบัติการควบคุมและแก้ไขปัญหามลพิษจากโรงไหมหินและเหมืองหิน การฝึกอบรมเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษเกี่ยวกับการตรวจสอบมลพิษทางอากาศจากอุตสาหกรรม มาตรการควบคุมการนำเข้าเครื่องยนต์เก่าจากต่างประเทศ มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษจากสิ่งแวดลอมจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด รวมถึงการยกเลิกการใช้น้ำมันไร้สารตะกั่ว

สำหรับมาตรฐานมลพิษทางอากาศจากโรงงานอุตสาหกรรม ได้มีการออกประกาศกระทรวงอุตสาหกรรมบังคับใช้กับสารมลพิษทางอากาศประเภทต่างๆ อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่สืบเนื่องมาจากการกำหนดมาตรฐาน ได้แก่ ประสิทธิภาพการตรวจสอบและการควบคุมการระบายมลพิษทางอากาศให้เป็นไปตามที่กำหนด ซึ่งหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและควบคุมยังคงประสบปัญหาขาดแคลนกำลังคน อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจวัด ตลอดจนความรู้ ความชำนาญในการตรวจวัด

สถานภาพและแนวโน้ม: สารมลพิษทางอากาศหลักยังคงเป็นฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 10 ไมครอน (PM10) หรือฝุ่นขนาดเล็ก พื้นที่ที่พบปัญหาฝุ่นขนาดเล็กมากที่สุด ยังคงเป็นบริเวณตำบลหน้าพระลาน จังหวัดสระบุรี นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายพื้นที่ที่มีปัญหาฝุ่นขนาดเล็กเรียงตามลำดับ ได้แก่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย ลำปาง กรุงเทพมหานคร (บริเวณพื้นที่ริมถนน) เชียงใหม่ พระนครศรีอยุธยา สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร (บริเวณพื้นที่ทั่วไป) ระยอง และชลบุรี ส่วนก๊าซโอโซน (O_3) พบเกินมาตรฐานในหลายพื้นที่ เช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑล เชียงใหม่ พระนครศรีอยุธยา และสระบุรี เป็นต้น สำหรับสารมลพิษชนิดอื่นๆ ได้แก่ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO_2) ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO_2) ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ (CO) เฉลี่ย 8 ชั่วโมง และฝุ่นรวม (TSP) ยังมีปริมาณอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยแหล่งกำเนิดของมลพิษที่สำคัญ ได้แก่ ยานพาหนะ สถานประกอบการ และการเผาในที่โล่ง นอกจากนี้ ยังมีปัญหามลพิษจากหมอกควันข้ามแดนในบางพื้นที่และในบางเวลาด้วย

ฝุ่นละอองขนาดเล็ก และฝุ่นละอองรวมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ยังคงมีค่าสูงเกินเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศ แต่แนวโน้มของปริมาณสารมลพิษในอากาศมีแนวโน้มลดลง เช่นเดียวกับในพื้นที่ต่างจังหวัด

พบว่า ฝุ่นขนาดเล็กยังคงเป็นสารมลพิษหลักสำหรับพื้นที่ต่างจังหวัด แต่ก็มีแนวโน้มที่ลดลง

การประเมินผล: มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย โดยค่าเฉลี่ยฝุ่นละอองขนาดเล็กมีแนวโน้มลดลงในทุกพื้นที่ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2551

ข้อเสนอแนะ: ควรกำหนดเป้าหมายให้ครอบคลุมสารมลพิษทุกชนิด โดยอาจกำหนดว่าคุณภาพอากาศในทุกพื้นที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศ

เป้าหมายที่ 2 : สารมลพิษอื่นๆ ในอากาศอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540

ผลการดำเนินการ: กรมการขนส่งทางบก ได้กำหนดให้มีการดำเนินการตรวจสอบด้านมลพิษสำหรับรถยนต์ที่จดทะเบียนภายใต้พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2522 และกรมการขนส่งทางบกได้อนุญาตให้มีการจัดตั้งสถานตรวจสภาพรถเอกชนได้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ ในการตรวจจับนยานพาหนะที่มีมลพิษเกินมาตรฐาน ได้มีการประสานงานร่วมกันระหว่างสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมการขนส่งทางบก และกรมควบคุมมลพิษในการดำเนินการดังกล่าว

สถานภาพและแนวโน้ม: ปี พ.ศ. 2552 สารมลพิษก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ (CO) ไม่พบว่าเกินเกณฑ์มาตรฐานทั้งในพื้นที่บริเวณริมถนนและพื้นที่ทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานคร ในขณะที่ก๊าซโอโซนมีค่าเกินมาตรฐานในบางพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคตะวันออก และภาคเหนือ โดยแนวโน้มของปริมาณก๊าซโอโซนในอากาศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่ไม่สามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ได้เนื่องจากไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้

ข้อเสนอแนะ: ควรกำหนดระยะเวลาที่แตกต่างกันในการบรรลุเป้าหมายที่จะให้สารมลพิษแต่ละประเภทเป็นไปตามมาตรฐาน

เป้าหมายที่ 3 : ระดับปริมาณสารมลพิษทางอากาศในเขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไป โดยเฉพาะก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

ผลการดำเนินการ: กรมควบคุมมลพิษ ได้กำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขมลพิษทางอากาศจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ และได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ในการแก้ไขปัญหามลพิษจากก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ที่เกิดกับชุมชนข้างเคียงโรงไฟฟ้า

สถานภาพและแนวโน้ม: ระดับปริมาณสารมลพิษทางอากาศในเขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไป โดยเฉพาะก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจน อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

การประเมินผล: มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย โดยระดับปริมาณสารมลพิษทางอากาศในเขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไป อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

ข้อเสนอแนะ: ควรกำหนดเป้าหมายให้ครอบคลุม โดยอาจกำหนดว่าคุณภาพอากาศในทุกพื้นที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศ

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) เร่งรัดการลดมลพิษทางอากาศ อันเนื่องมาจากยานพาหนะ อุตสาหกรรม และกิจกรรมการก่อสร้าง และการขนส่ง
- 2) รักษาคุณภาพอากาศในพื้นที่ที่มีคุณภาพอากาศเสื่อมโทรม ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ไม่ให้เสื่อมโทรมลงไปจนเกินเกณฑ์มาตรฐาน
- 3) ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ระบบขนส่งที่มีมลพิษน้อย
- 4) ส่งเสริมให้ภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนทั่วไป ทั้งที่เป็นผู้ก่อมลพิษและผู้ได้รับมลพิษ ได้มีส่วนร่วมในการรักษาคุณภาพอากาศ

● แนวทางการจัดการ

- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดแนวทางให้ผู้ประกอบกิจการอุตสาหกรรมที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม รายงานผลการทำงานของระบบหรืออุปกรณ์และเครื่องมือในการควบคุมการระบายมลพิษทางอากาศจากอุตสาหกรรมในลักษณะการเสนอรายงานการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมปีละ 2 ครั้ง แต่ในปัจจุบันยังเป็นการรายงานตามความสมัครใจ จึงยังไม่มีมาตรการอย่างทั่วถึงทุกโรงงาน สำหรับการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพอากาศในบรรยากาศทั่วไป และการระบายสารมลพิษทางอากาศจากแหล่งกำเนิด ได้มีการดำเนินการโดยกรมควบคุมมลพิษ แต่การเสนอรายงานการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมของสถานประกอบการต่อสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นเพียงมาตรการในเชิงสมัครใจเท่านั้น จึงยังไม่ได้มีการบังคับใช้ ส่วนการติดตาม ตรวจสอบการระบายสารมลพิษทางอากาศจากแหล่งกำเนิดประเภทโรงงานอุตสาหกรรม ดำเนินการโดยกรมโรงงานอุตสาหกรรม

- กรมโรงงานอุตสาหกรรม และกรมศุลกากร ได้ดำเนินการควบคุมและลดการใช้สารที่เป็นอันตรายต่อบรรยากาศชั้นโอโซน โดยกรมโรงงานอุตสาหกรรม ดำเนินการติดตามตรวจสอบการใช้สารทำลายชั้นบรรยากาศโอโซนที่ใช้ในอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น เครื่องทำความเย็น เครื่องปรับอากาศ กระจกป้องกันสปาร์กและโฟม ซึ่งมีสารหลักๆ 5 รายการ ได้แก่ สาร CFC-11 CFC-12 CFC-113 CFC-114 และ CFC-115 สารทั้งหมดนี้ประเทศไทยไม่สามารถผลิตเองได้ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ อาทิ จีน และอินเดีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 ประเทศไทยได้กำหนดปริมาณการนำเข้าสาร CFC ลดลงเรื่อยๆ จนถึงปี พ.ศ. 2553 จะไม่ให้มีการนำเข้าอีก ซึ่งกรมศุลกากรเป็นหน่วยงานตรวจสอบที่จุดนำเข้า

● แนวทางการลงทุน

- กรมธุรกิจพลังงาน ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการปรับปรุงมาตรฐานคุณภาพน้ำมันเชื้อเพลิง โดยมีข้อกำหนดสำหรับปริมาณสารที่มีพิษต่อสุขภาพที่เป็นส่วนประกอบของน้ำมันเชื้อเพลิง เช่น ตะกั่ว กำมะถัน และสารไฮโดรคาร์บอน เพื่อป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และเป็นไปตามมาตรฐานสากล

- กรมทางหลวงชนบท และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการปรับปรุงถนนสู่หมู่บ้านในชนบท เพื่อลดปัญหามลพิษจากฝุ่นละออง

- การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย พัฒนาระบบขนส่งมวลชนโดยรถไฟฟ้าเชื่อมต่องานระหว่างกรุงเทพมหานครและพื้นที่ชานเมือง เพื่อสร้างทางเลือกในการเดินทางให้กับประชาชน พร้อมทั้งเป็นการช่วยลดมลพิษทางอากาศจากยานพาหนะ

● แนวทางด้านกฎหมาย

กรมควบคุมมลพิษ และกรมโรงงานอุตสาหกรรม ดำเนินการกำหนดและปรับปรุงมาตรฐานต่างๆ และกำหนดประเภทของแหล่งกำเนิดมลพิษที่ต้องควบคุมการระบายอากาศเสียออกสู่บรรยากาศ ในการจัดการปัญหามลพิษทางอากาศจากยานพาหนะ ได้มีการดำเนินมาตรการตรวจสอบ ตรวจจับ และห้ามใช้รถยนต์ควันดำ และได้มีคำสั่งห้ามใช้รถยนต์ที่ปล่อยควันดำเกินมาตรฐาน โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจตรวจสอบ และออกคำสั่งห้ามใช้ชั่วคราว และห้ามใช้เด็ดขาดกับรถยนต์ที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติรถยนต์ พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 ให้ผู้ตรวจการขนส่งมีอำนาจในการตรวจสอบ ปรับและเพิกถอนเครื่องหมายห้ามใช้รถเฉพาะรถที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ เช่น รถโดยสารประจำทาง และรถบรรทุกเพื่อการพาณิชย์ และพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 กำหนดให้พนักงานจราจรมีอำนาจในการตรวจสอบ ตรวจจับ ปรับรถยนต์ที่มีควันดำเกินมาตรฐานกับรถยนต์ทุกประเภท

กรุงเทพมหานคร โดยสำนักงานเขตต่างๆ ติดตามตรวจสอบกิจกรรมก่อสร้างที่ก่อให้เกิดฝุ่นละออง โดยตรวจสอบการก่อสร้างอาคารในเขตพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อให้เป็นไปตามประกาศเรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ในการก่อสร้างอาคารและสาธารณูปโภคของกรุงเทพมหานคร (23 กันยายน 2539)

● แนวทางการสนับสนุน

- ด้านการสนับสนุน ได้มีความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจปัญหามลพิษทางอากาศ และได้มีการใช้มาตรการจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาปัญหามลพิษทางอากาศ โดยการออกกฎกระทรวงว่าด้วย การยกเว้นค่าธรรมเนียมรายปีให้แก่ผู้ประกอบการโรงงาน มีสาระสำคัญคือ การยกเว้นค่าธรรมเนียมรายปีเป็นระยะเวลา 5 ปี ให้กับผู้ประกอบการโรงงาน ซึ่งได้รับการรับรองมาตรฐานด้านระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (มอก. 14001 หรือ ISO 14001) หรือมาตรฐานด้านระบบการจัดการชีวอนามัยและความปลอดภัย (มอก. 18001) จากหน่วยรับรองที่กระทรวงอุตสาหกรรมให้การรับรองระบบงานหรือที่กระทรวงอุตสาหกรรมให้การยอมรับ

- สถาบันการศึกษา ได้มีการศึกษาวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการลดมลพิษทางอากาศ เช่น รถสามล้อไฟฟ้า รถจักรยานยนต์ไฟฟ้า ได้มีการริเริ่มดำเนินการในลักษณะรถต้นแบบ แต่ยังไม่สามารถพัฒนาในเชิงพาณิชย์ได้ ซึ่งต้องอาศัยการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยต่อไป

2.8.2 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายมลพิษทางอากาศ พบว่า คุณภาพอากาศในเขตควบคุมมลพิษและเขตเมืองยังคงเป็นปัญหาอยู่ โดยเฉพาะในเรื่องของปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็ก ในขณะที่สารพิษอื่นๆ คือ ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานแล้ว (ตารางที่ 2.16)

สำหรับการแปลงนโยบายมลพิษทางอากาศไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการเร่งรัดการลดมลพิษทางอากาศจากยานพาหนะ โดยการตรวจจักรถที่ก่อให้เกิดมลพิษเกินมาตรฐาน การให้มีการติดตั้งอุปกรณ์กรองไอเสียจากรถยนต์ การตรวจสภาพรถก่อนการต่อทะเบียน การควบคุมปริมาณสารมลพิษทางอากาศจากโรงงานอุตสาหกรรม โดยการกำหนดประเภทอุตสาหกรรมที่จะต้องควบคุมมลพิษทางอากาศ และการสร้างระบบขนส่งมวลชนในกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 2.16 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษทางอากาศ

เป้าหมาย		ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
1.	คุณภาพอากาศในเขตควบคุมมลพิษและเขตเมือง โดยเฉพาะฝุ่นละอองจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพอากาศในบรรยากาศโดยฝุ่นละอองในบริเวณทั่วไปมีค่าเฉลี่ย 1 ปีไม่เกิน 0.1 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร และฝุ่นละอองในบริเวณริมถนนจะมีความเข้มข้นเฉลี่ย 24 ชั่วโมงสูงสุด ไม่เกิน 0.3 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร	- จำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของ PM ₁₀ เกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัดริมถนนกรุงเทพมหานคร	ตัวชี้วัดสถานภาพ	มีการดำเนินการและแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย	 มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย
2.	สารมลพิษอื่นๆ ในอากาศอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะก๊าซคาร์บอน-มอนอกไซด์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540	- จำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของ CO เกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัดริมถนนกรุงเทพมหานคร	ตัวชี้วัดสถานภาพ	มีการดำเนินการและมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย	 มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย
		- จำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของ O ₃ เกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัดริมถนนกรุงเทพมหานคร	ตัวชี้วัดสถานภาพ	มีการดำเนินการและแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย	
3.	ระดับปริมาณสารมลพิษทางอากาศในเขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไป โดยเฉพาะก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	-	-	มีการดำเนินการและแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย	 มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

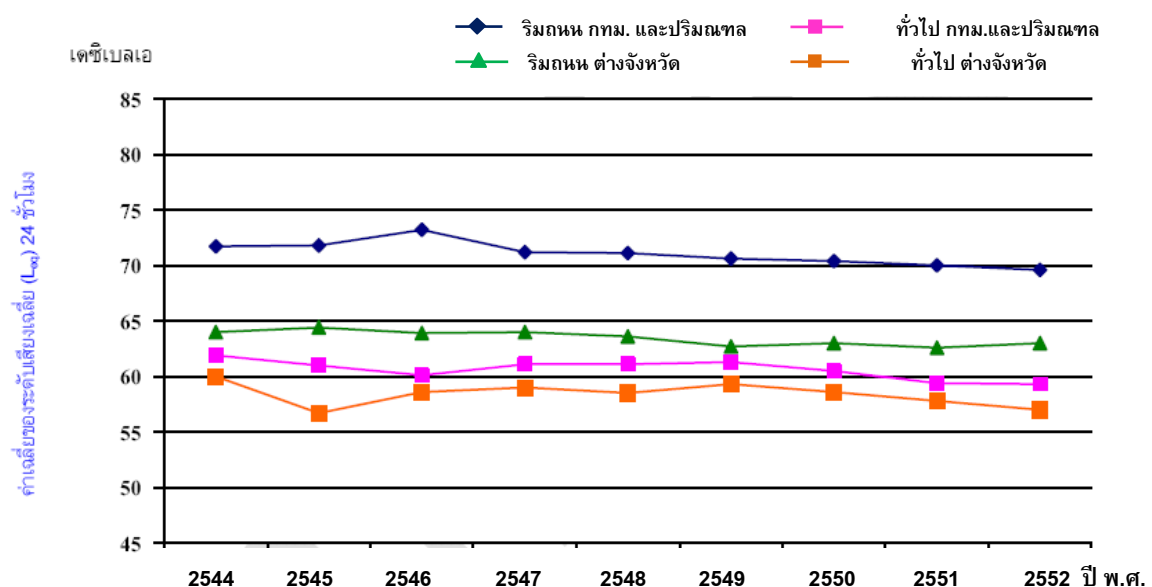
2.9 มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน

2.9.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

ระดับเสียงในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล บริเวณชุมชนใกล้ถนน ปี พ.ศ. 2540 มีระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมงเกินมาตรฐาน เช่น บริเวณโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ แขวงทางธนบุรี เคหะชุมชนดินแดง ส่วนบริเวณสถาบันการศึกษา สถานที่ราชการ และชุมชนทั่วไป ส่วนใหญ่มีระดับเสียงไม่เกินมาตรฐาน เช่น เคหะชุมชนคลองจั่น โรงเรียนนนทรีวิทยา สำหรับในเขตภูมิภาค ระดับเสียงส่วนใหญ่ยังไม่เกินค่ามาตรฐาน ยกเว้นที่อำเภอเมืองสระบุรี โดยเฉพาะบริเวณที่ใกล้เส้นทางหลัก (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2542)

สถานการณ์มลพิษทางเสียงของประเทศไทย โดยเฉพาะบริเวณริมถนนเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษทางเสียงที่สำคัญซึ่งมาจากการจราจร โดยมีระดับเสียงสูงกว่าบริเวณพื้นที่ทั่วไป กรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีระดับเสียงสูงกว่าพื้นที่ต่างจังหวัด และพื้นที่ริมถนนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลส่วนใหญ่มีค่าเกินมาตรฐาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อรายได้ของประชาชนหากได้ฟังเสียงต่อเนื่องเป็นเวลานาน โดยในปี พ.ศ. 2544-2552 พื้นที่ริมถนนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีค่าระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมงอยู่ระหว่าง 70-73 เดซิเบลเอ ซึ่งสูงเกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ที่ 70 เดซิเบลเอ สำหรับระดับเสียงในพื้นที่ทั่วไปยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานและมีระดับเสียงลดลงเล็กน้อย ดังนั้น แนวโน้มในช่วง 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) ระดับเสียงจะเป็นไปตามมาตรฐาน เนื่องจาก ในช่วง 9 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2544-2552) ระดับเสียงมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะระดับเสียงจากยานพาหนะ ทั้งนี้ เป็นผลมาจากการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างต่อเนื่อง (รูปที่ 2.27)

รูปที่ 2.27 ค่าเฉลี่ยของระดับเสียง จำแนกรายพื้นที่ ปี พ.ศ. 2544–2552

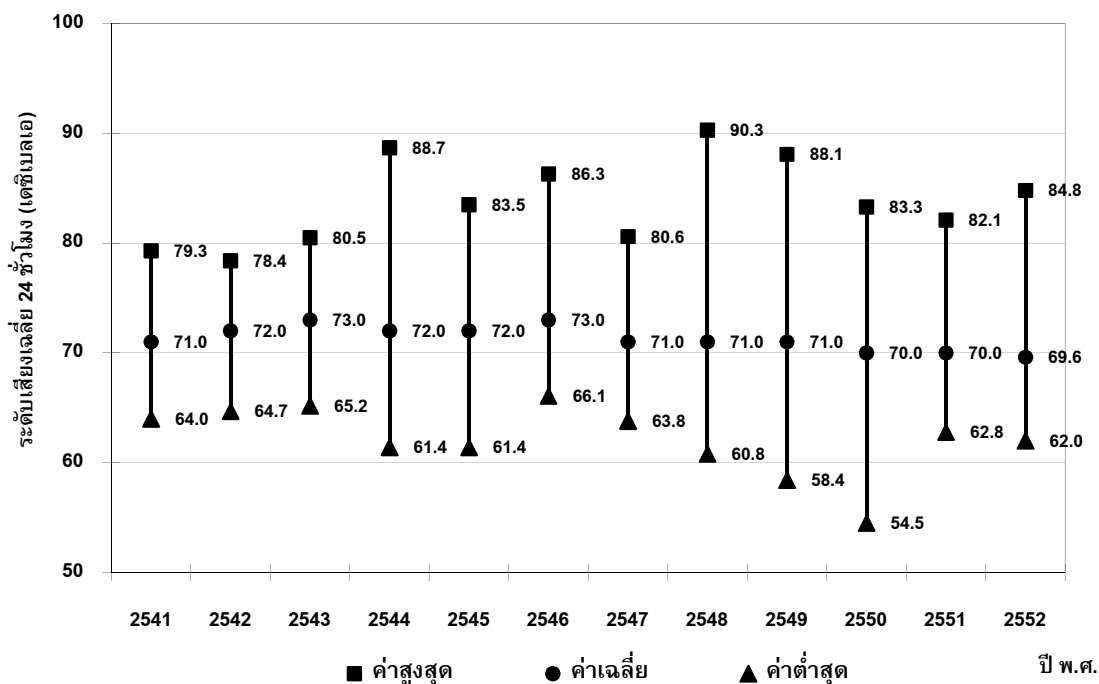
ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

● กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ข้อมูลระดับเสียงจากสถานีตรวจวัด 8 แห่ง และจุดตรวจวัดชั่วคราว 23 แห่ง บริเวณพื้นที่ริมถนน พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2541-2552 ระดับเสียงมีแนวโน้มลดลงเล็กน้อย (รูปที่ 2.28) โดยในปี พ.ศ. 2552 ระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง จากสถานีตรวจวัดมีค่าอยู่ในช่วง 62.0–84.8 เดซิเบลเอ และมีระดับเสียงเกินมาตรฐานร้อยละ 66 ของจำนวนข้อมูลทั้งหมด บริเวณที่พบระดับเสียงเกินมาตรฐานทุกวัน ได้แก่ ถนน สันติภาพ และถนนดินแดง สำหรับข้อมูลระดับเสียงจากสถานีตรวจวัด 6 แห่ง บริเวณพื้นที่ทั่วไป พบว่า ระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง อยู่ในช่วง 48.9–83.9 เดซิเบลเอ (รูปที่ 2.29) และระดับเสียงเกินมาตรฐานร้อยละ 4 ของจำนวนข้อมูลทั้งหมด บริเวณที่มีระดับเสียงเกินมาตรฐานมากที่สุด ได้แก่ โรงเรียนนนทรีวิทยา

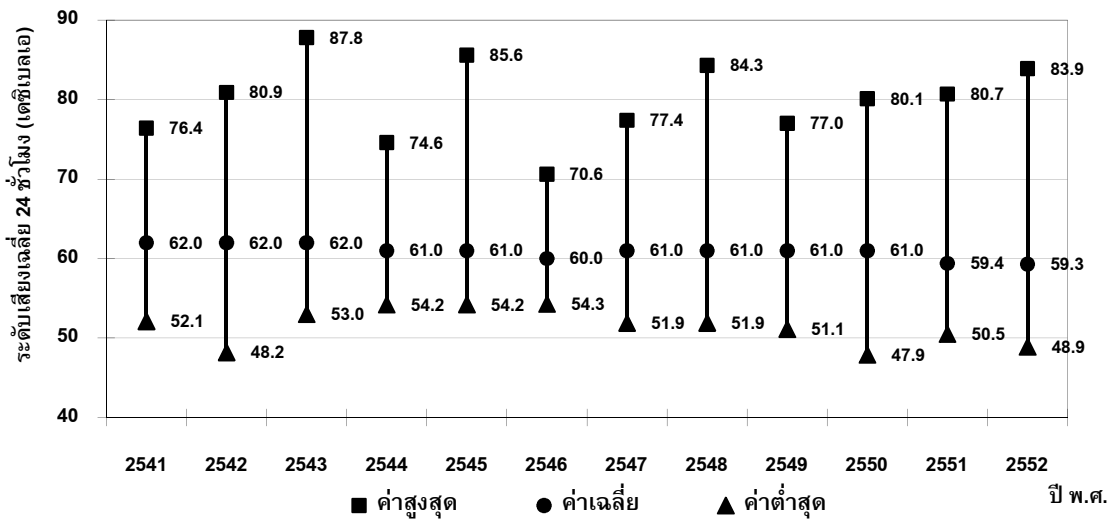
เมื่อเทียบกับมาตรฐานระดับเสียงโดยทั่วไปที่กำหนดค่าระดับเสียงเฉลี่ย (Leq) 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ (dBA) ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้ประเมินสถานการณ์ระดับเสียงที่อาจมีผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ของประชาชนหากได้ฟังเสียงต่อเนื่องเป็นเวลานาน สถานการณ์ระดับเสียงในช่วงปี พ.ศ. 2541-2552 พบว่า ระดับเสียงมีแนวโน้มไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก โดยยานพาหนะและการจราจรเป็นแหล่งกำเนิดเสียงหลักของทุกพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณริมถนนที่ส่วนใหญ่มีระดับเสียงเกินเกณฑ์มาตรฐาน ส่วนในพื้นที่ทั่วไป ระดับเสียงส่วนใหญ่ยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน (รูปที่ 2.30)

รูปที่ 2.28 ระดับเสียงบริเวณพื้นที่ริมถนนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ปี พ.ศ. 2541–2552

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

รูปที่ 2.29 ระดับเสียงบริเวณพื้นที่ทั่วไปในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ปี พ.ศ. 2541-2552

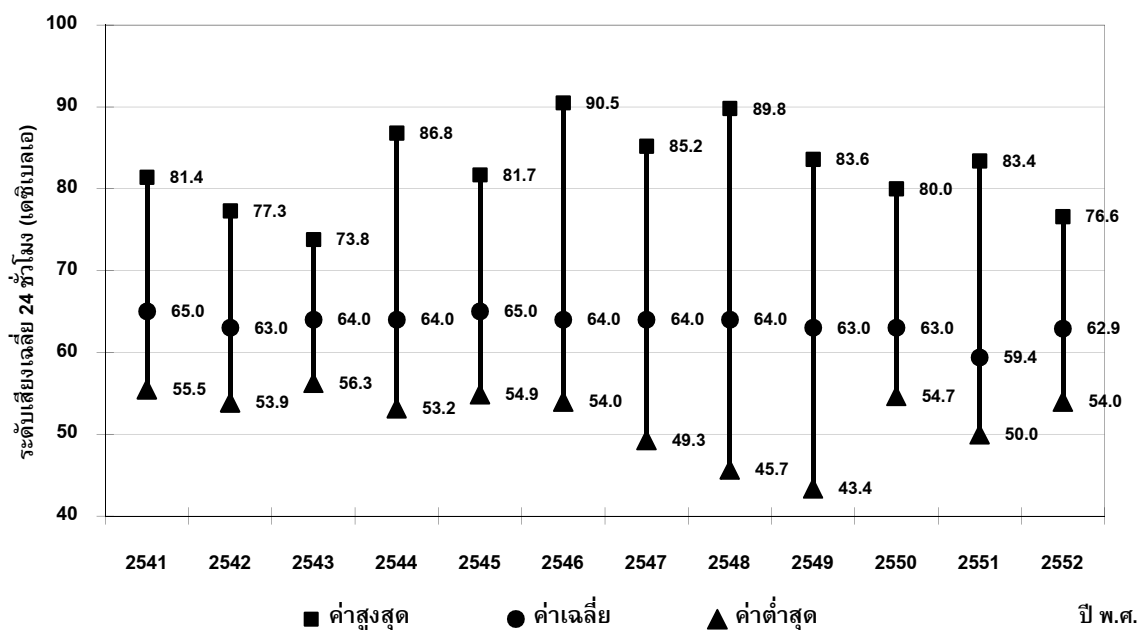

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

● พื้นที่ต่างจังหวัด

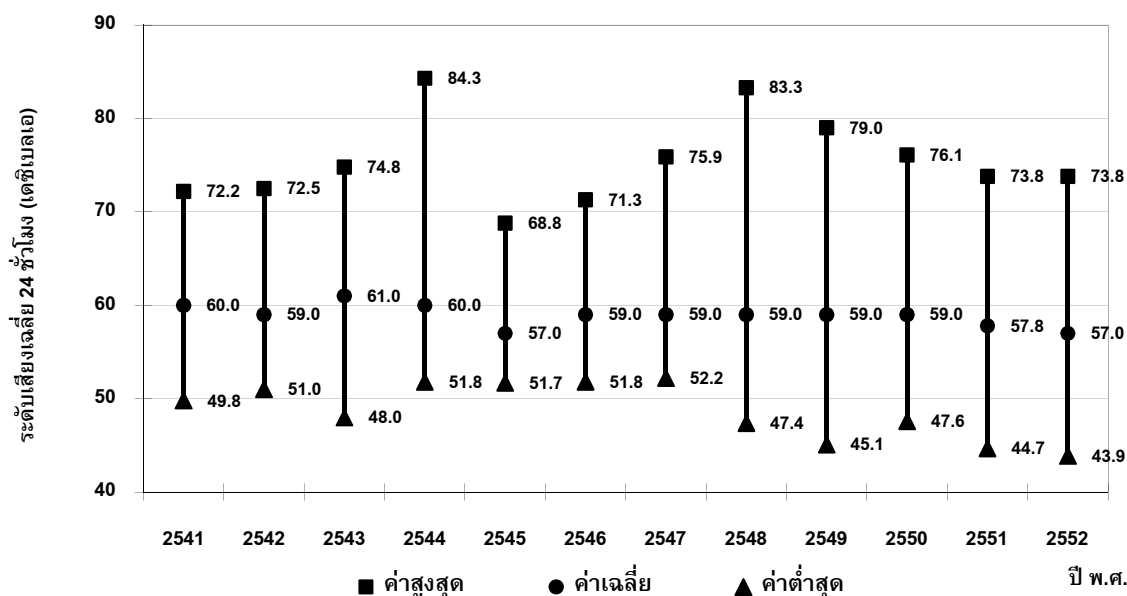
ข้อมูลจากการตรวจวัดระดับเสียงจากสถานีตรวจวัดริมถนน 9 แห่ง และพื้นที่ทั่วไป 7 แห่ง พบว่า บริเวณริมถนนมีค่าอยู่ในช่วง 54.0–76.6 เดซิเบลเอ (รูปที่ 2.30) เกินมาตรฐานร้อยละ 9 ของจำนวนข้อมูลทั้งหมด บริเวณที่มีปัญหามากที่สุด คือ สถานีตำรวจภูธรตำบลหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี พบเกินมาตรฐานร้อยละ 87 ของจำนวนข้อมูลทั้งหมด เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้ม พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2541-2552 มีการเปลี่ยนแปลงทั้งการเพิ่มขึ้นและลดลง (รูปที่ 2.31)

รูปที่ 2.30 ระดับเสียงบริเวณพื้นที่ริมถนนในต่างจังหวัด ปี พ.ศ. 2541-2552

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

รูปที่ 2.31 ระดับเสียงบริเวณพื้นที่ทั่วไปในต่างจังหวัด ปี พ.ศ. 2541-2552

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

2.9.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : ควบคุมระดับเสียงโดยทั่วไปในทุกพื้นที่ของประเทศให้มีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ

ผลการดำเนินการ: หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรุงเทพมหานคร สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กรมการขนส่งทางบก กองบัญชาการตำรวจนครบาล และ กรมควบคุมมลพิษ ได้ดำเนินการมาตรการทางกฎหมาย และการรณรงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุม และป้องกันไม่ให้สถานการณ์ระดับเสียงจากรถยนต์เพิ่มขึ้น กิจกรรมที่ได้ดำเนินการได้แก่ (1) การเข้มงวดตรวจจับยานพาหนะที่มีระดับเสียงเกินมาตรฐาน ซึ่งตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้กำหนดกรมตำรวจ ได้กำหนดระดับเสียงของรถยนต์ไม่เกิน 100 เดซิเบลเอ และระดับเสียงของรถจักรยานยนต์ ไม่เกิน 95 เดซิเบลเอ (2) การตรวจสอบตรวจจับสถานประกอบการเกี่ยวกับยานยนต์ ซึ่งให้บริการซ่อมปรับแต่งรถยนต์และรถจักรยานยนต์ หรือจำหน่ายท่อไอเสีย ซึ่งตามกฎหมายว่าด้วยผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กำหนดห้ามจำหน่ายท่อไอเสียรถจักรยานยนต์ที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (3) การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักและนำยานพาหนะไปบำรุงรักษาโดยเน้นให้มีการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตามมาตรฐานก่อนการนำมาวิ่งใช้งานบนถนน

สถานภาพและแนวโน้ม: ระดับเสียงในสิ่งแวดล้อมมีสาเหตุจากการดำเนินกิจกรรมของหลายแหล่งกำเนิด กรมควบคุมมลพิษ ได้ติดตามสถานการณ์ระดับเสียงในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ

ไทย ทั้งบริเวณริมถนนและพื้นที่ทั่วไป โดยใช้สถานีตรวจวัดระดับเสียงจำนวน 30 สถานี และจุดตรวจวัดชั่วคราว จำนวน 23 จุด มลพิษทางเสียงบริเวณริมถนนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปริมาณพล และพื้นที่ต่างจังหวัด มีระดับเสียงที่เกินมาตรฐาน ยกเว้นในพื้นที่ทั่วไปไม่มีปัญหามลพิษทางเสียง บริเวณริมถนน โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร มีระดับเสียงเกินเกณฑ์มาตรฐาน (ตารางที่ 2.17)

การประเมินผล: ยังไม่บรรลุเป้าหมาย โดยมีจุดที่ยังเกินมาตรฐานอยู่ แต่ระดับเสียงมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ: ควรมีการใช้มาตรการในเชิงสมัครใจ เช่น การให้รางวัลสถานประกอบการที่ลดมลพิษทางเสียง ต่อไป หรือให้เกิดความแพร่หลายมากขึ้นเนื่องจากสอดคล้องกับกระแสการดำเนินธุรกิจสมัยใหม่ที่เน้นความรับผิดชอบต่อสังคม

ตารางที่ 2.17 ระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมงในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ปี พ.ศ. 2552

พื้นที่	ระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง (เดซิเบลเอ)			บริเวณที่มีค่าเกินมาตรฐาน
	ค่าเฉลี่ย	ต่ำสุด-สูงสุด (เดซิเบลเอ)	จำนวนวันที่เกินมาตรฐาน (ร้อยละ)	
ริมถนนในกรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรสาคร	69.6	62.0-84.8	66	ริมถนนสายหลัก เช่น ถนนลาดพร้าว ถนนตรีเพชร
พื้นที่ทั่วไปในกรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรสาคร	59.3	48.9-83.9	4	โรงเรียนนนทรีวิทยา และโรงเรียนบดินเดชา
ริมถนนในต่างจังหวัด	62.9	54.0-76.6	9	สระบุรี ภูเก็ต
พื้นที่ทั่วไปในต่างจังหวัด	57.0	43.9-73.8	0.1	ชลบุรี สระบุรี

หมายเหตุ: ค่ามาตรฐานระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

เป้าหมายที่ 2 : ควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดให้ได้มาตรฐาน ได้แก่ ระดับเสียงของยานพาหนะ ระดับเสียงและความสั่นสะเทือนของสถานประกอบการ ชุมชน

ผลการดำเนินการ: กรมควบคุมมลพิษ ได้มีการใช้มาตรการควบคุมและกำกับแหล่งกำเนิดมลพิษทางเสียง เช่น เรือโดยสาร ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม มลพิษทางเสียงส่วนใหญ่เกิดจากยานพาหนะจำนวนมากในช่วงเวลาเร่งด่วน ดังนั้น ปัญหามลพิษทางเสียง จึงยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญโดยเฉพาะบริเวณริมถนน ซึ่งการมีระดับเสียงที่เกินมาตรฐานอาจทำลายสุขภาพของประชาชนที่อยู่ในบริเวณดังกล่าวได้

สถานภาพและแนวโน้ม: มีการดำเนินการควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิด

การประเมินผล: มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ: การแก้ไขปัญหามลพิษทางเสียง จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชน ผู้ประกอบการ ผู้ขับขี่ยานพาหนะ และเจ้าของแหล่งกำเนิดมลพิษ ดังนั้น จึงต้องมีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นหรือเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชน

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) ป้องกัน ควบคุม และแก้ไขให้ระดับเสียงและความสั่นสะเทือนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและการได้ยิน รวมทั้งไม่รบกวนความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน
- 2) ให้มีมาตรฐานควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท
- 3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน มีส่วนร่วมในการป้องกัน ควบคุม และแก้ไขมลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน

● แนวทางการจัดการ

การจัดทำแผนหลักและแผนปฏิบัติการ เพื่อการป้องกันและขจัดมลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน กรมควบคุมมลพิษ ได้มีการจัดทำแผนแม่บทการจัดการคุณภาพอากาศและเสียง ในปี พ.ศ. 2548 รวมทั้งได้ดำเนินการติดตาม ตรวจสอบ และวิเคราะห์ระดับเสียงโดยทั่วไป และจากแหล่งกำเนิดต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

● แนวทางการลงทุน

- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ดำเนินการส่งเสริมการลงทุนเกี่ยวกับอุปกรณ์ลดมลพิษทางเสียง โดยมีการให้สิทธิพิเศษในการส่งเสริม เช่น การยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล
- การสร้างระบบติดตามตรวจสอบระดับเสียงในพื้นที่กรุงเทพมหานครและเมืองหลัก โดยในเขตกรุงเทพมหานคร ดำเนินการโดยกรมควบคุมมลพิษและกรุงเทพมหานคร ในเขตเมืองหลักดำเนินการโดยกรมควบคุมมลพิษ

● แนวทางการกฎหมาย

- คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้ดำเนินการกำหนดและปรับปรุงค่ามาตรฐาน และวิธีการตรวจวัดระดับเสียง คือ ประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 15 (พ.ศ. 2540) เรื่อง กำหนดมาตรฐานระดับเสียงโดยทั่วไป และประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 29 (พ.ศ. 2550) เรื่อง ค่าระดับเสียงรบกวน และได้มีการกำหนดประเภทของแหล่งกำเนิดมลพิษทางเสียงที่ต้องควบคุม ได้แก่ รถยนต์ และสถานประกอบการประเภทต่างๆ เป็นต้น
- การควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามกฎหมาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมโรงงานอุตสาหกรรม ได้ติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของโรงงานอุตสาหกรรมให้เป็นไปตามกฎหมาย กรมควบคุมมลพิษและกรมการขนส่งทางบก ได้ติดตามตรวจสอบสภาพยานพาหนะให้เป็นไปตามกฎหมาย

● แนวทางการสนับสุนน

- กรมควบคุมมลพิษ ได้ดำเนินการให้การศึกษาดูงานและฝึกอบรมด้านมลพิษทางเสียงแก่เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้ประกอบการ และประชาชนทั่วไป รวมถึงหลักสูตรเฉพาะ เช่น การอบรมความรู้ให้แก่ช่างเทคนิคประจำซ่อมต่างๆ เกี่ยวกับวิธีการปรับแต่งเครื่องยนต์เพื่อลดมลพิษ

- กรมโยธาธิการและผังเมือง ได้ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการใช้มาตรการผังเมืองเพื่อกำหนดและควบคุมพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรม และอุตสาหกรรม ที่เป็นแหล่งกำเนิดเสียงและความสั่นสะเทือน

2.9.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายมลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน พบว่า ระดับเสียงในพื้นที่โดยเฉพาะในเขตเมือง ริมถนน ยังเป็นปัญหาอยู่ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ในขณะที่กิจกรรมด้านการควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดให้ได้มาตรฐาน มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย (ตารางที่ 2.18)

สำหรับการแปลงนโยบายมลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือนไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม พบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการกำหนดมาตรฐานระดับเสียงทั่วไป มีการจัดทำมาตรฐานควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิด มีการจัดทำแผนแม่บทในการจัดการมลพิษทางเสียง และพัฒนาระบบติดตามตรวจสอบระดับเสียงและความสั่นสะเทือนในเมืองหลัก

ตารางที่ 2.18 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน

เป้าหมาย		ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
1.	ควบคุมระดับเสียงโดยทั่วไปในทุกพื้นที่ของประเทศให้มีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ	- จำนวนวันที่ระดับเสียงค่าเกินมาตรฐานต่อจำนวนวันที่ตรวจวัด ริมถนนกรุงเทพมหานครและปริมณฑล	ตัวชี้วัดสถานะภาพ	มีการดำเนินการแต่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย	 ยังไม่บรรลุเป้าหมาย โดยมีจุดที่ยังเกินมาตรฐานอยู่ แต่ระดับเสียงมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดีขึ้น
		- จำนวนวันที่ระดับเสียงมีค่าเกินมาตรฐานต่อจำนวนวันที่ตรวจวัด ริมถนนต่างจังหวัด	ตัวชี้วัดสถานะภาพ	มีการดำเนินการแต่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย	
2.	ควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดให้ได้มาตรฐาน ได้แก่ ระดับเสียงของยานพาหนะ ระดับเสียง และความสั่นสะเทือนของสถานประกอบการและชุมชน	-	-	มีการดำเนินการและมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย	 มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.10 มลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

2.10.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

ปริมาณขยะมูลฝอย มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี โดยเฉพาะสัดส่วนของขยะที่มีวัสดุที่ย่อยสลายได้ยากเป็นองค์ประกอบ โดยในปี พ.ศ. 2540 มีปริมาณขยะที่เกิดจากชุมชนทั่วประเทศทั้งสิ้นประมาณ 37,102 ตันต่อวัน ในจำนวนนี้เป็นขยะในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ประมาณร้อยละ 24 ของปริมาณขยะทั้งประเทศ ประมาณร้อยละ 35 เป็นขยะในเขตเมือง และประมาณร้อยละ 41 เป็นขยะในเขตชนบท (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2542) ปัญหาการจัดการขยะยังเป็นปัญหาสำคัญในทุกท้องถิ่นทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองใหญ่ แหล่งชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว ในปี พ.ศ. 2552 มีปริมาณขยะทั่วประเทศรวมประมาณ 15.11 ล้านตัน หรือประมาณวันละ 41,410 ตัน (กรมควบคุมมลพิษ 2553)

ในปี พ.ศ. 2552 ปริมาณขยะมูลฝอยของประเทศไทยยังคงเพิ่มสูงขึ้น มีขยะมูลฝอยทั่วประเทศประมาณ 15.11 ล้านตัน หรือ 41,410 ตันต่อวัน (ยังไม่รวมปริมาณขยะมูลฝอยก่อนนำมาทิ้งในถัง) กรุงเทพมหานครมีขยะมูลฝอยที่ได้รับการเก็บขน 8,834 ตันต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 21 ในขณะที่เขตเทศบาลและเมืองพัทยา มีขยะมูลฝอยที่ได้รับการเก็บขน 16,368 ตันต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 40 และในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลมีขยะมูลฝอยที่ได้รับการเก็บขน 16,208 ตันต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 39 ของปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมาพบว่า ขยะมูลฝอยมีปริมาณเพิ่มขึ้นประมาณ 0.08 ล้านตัน หรือร้อยละ 0.53 ตามการขยายตัวของชุมชนและจำนวนประชากร

จากการคาดการณ์ปริมาณขยะชุมชนที่จะเกิดขึ้นทั่วประเทศในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) โดยมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 0.5 ต่อปี ปริมาณขยะมูลฝอยจะเพิ่มขึ้นจากประมาณวันละ 41,064 ตัน ในปี พ.ศ. 2551 เป็นประมาณวันละ 42,875 ตันในปี พ.ศ. 2559 (ตารางที่ 2.19) หรือคิดเป็นปริมาณขยะมูลฝอย 15.65 ล้านตันในปี พ.ศ. 2559

ตารางที่ 2.19 การคาดการณ์ปริมาณขยะชุมชนในปี พ.ศ. 2553-2559

ปี พ.ศ.	ปริมาณขยะ (ตันต่อวัน)	ปริมาณขยะเพิ่ม (ตันต่อวัน)
2553	41,615	207
2554	41,822	207
2555	42,030	208
2556	42,240	210
2557	42,450	210
2558	42,662	212
2559	42,875	213

หมายเหตุ: ใช้สูตรการคำนวณ

$$W_n = W_o(1+r)^n$$

W_n = ปริมาณขยะในปีที่ประมาณการ

W_o = ปริมาณขยะมูลฝอยในปีที่เริ่มต้น

r = อัตราการเพิ่มร้อยละ 0.005 ต่อปี

n = จำนวนปีที่คาดการณ์

ที่มา: การคาดการณ์โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

เมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนขยะที่ได้รับการได้รับการกำจัดอย่างถูกหลักวิชาการในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลในช่วงปี พ.ศ. 2544-2552 มีแนวโน้มไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก กล่าวคือ กรุงเทพมหานคร สามารถเก็บขนและกำจัดขยะได้ทั้งหมด ส่วนในเขตเทศบาลกำจัดขยะได้ประมาณร้อยละ 37 ของขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมด แนวโน้มของสัดส่วนขยะที่ได้รับการได้รับการกำจัดอย่างถูกหลักวิชาการของประเทศจะเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ ตามวิธีการจัดการขยะที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่จัดการด้วยการเทกองหรือเผากลางแจ้งเปลี่ยนเป็นการฝังกลบหรือเผาในเตาเผามากขึ้น และเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนขยะที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2552 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือจากร้อยละ 11 ในปี พ.ศ. 2540 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 26 ในปี พ.ศ. 2552 และในช่วง 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) สัดส่วนขยะชุมชนที่ถูกนำกลับมาใช้ใหม่จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยจะมีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 30 ในปี พ.ศ. 2559

2.10.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : ลดหรือควบคุมการผลิตมูลฝอยของประชากรในอัตราไม่เกิน 1.0 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ให้มีการใช้ประโยชน์จากมูลฝอยในเขตกรุงเทพมหานครและชุมชนทั่วประเทศในอัตราไม่น้อยกว่า ร้อยละ 15 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น

ผลการดำเนินการ: กรมควบคุมมลพิษ ในฐานะหน่วยงานกลางที่ดูแลด้านการจัดการมลพิษของประเทศ ได้จัดทำประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ตั้งสถานที่ฝังกลบกากของเสีย และประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง หลักเกณฑ์ทางวิชาการเกี่ยวกับคุณลักษณะของถุงพลาสติกใส่มูลฝอยและที่รองรับมูลฝอยแบบพลาสติกที่ใช้ในที่สาธารณะและสถานสาธารณะ เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานกลางของประเทศเกี่ยวกับการจัดการขยะ

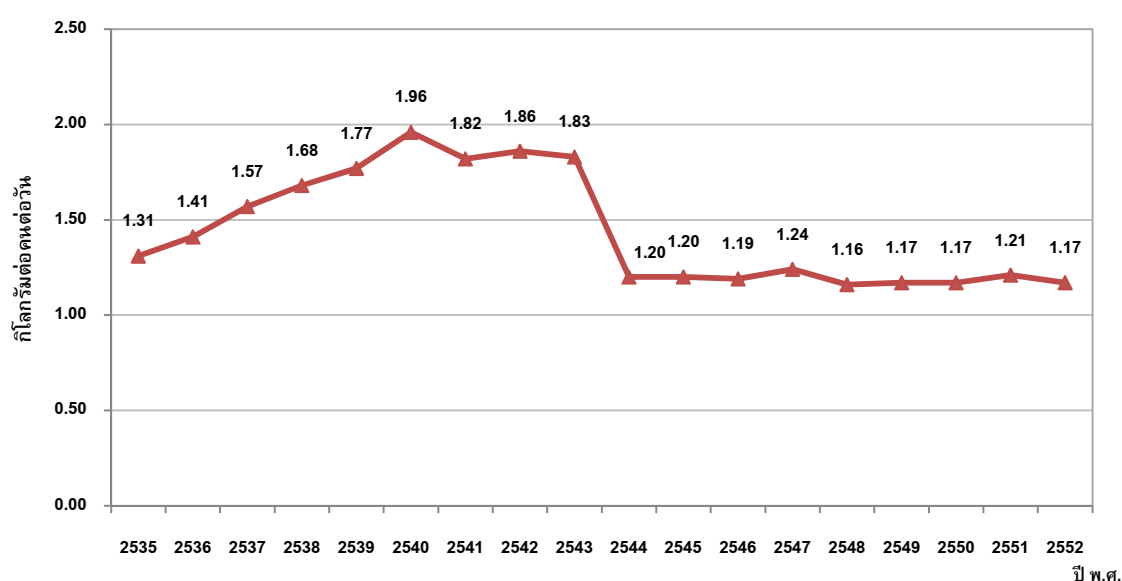
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้ร่วมกับสถาบันการจัดการบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม สมาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย จัดทำโครงการธนาคารขยะในชุมชนและสถานศึกษาทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยส่งเสริมการคัดแยกขยะบรรจุภัณฑ์ เผยแพร่นวัตกรรมและแนวทางการจัดการบรรจุภัณฑ์ รวมทั้งการเสริมสร้างองค์ความรู้แก่ผู้ประกอบการในการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม ภาคเอกชนผู้ผลิตกล่องเครื่องดื่ม ดำเนินการเรียกคืนกล่องนมยูเอชที เพื่อนำไปรีไซเคิลผ่านการให้ความรู้ด้านการคัดแยก การรีไซเคิลกล่องเครื่องดื่ม และจัดกิจกรรมเด็กไทยหัวใจรีไซเคิล

สถานภาพและแนวโน้ม: ปริมาณการผลิตขยะต่อคนต่อวันในเขตเมือง มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2535-2543 กล่าวคือ จากปริมาณการผลิตขยะ 1.31 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ในปี พ.ศ. 2535 เพิ่มขึ้นเป็น 1.83 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ในปี พ.ศ. 2543 แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2544-2546 กลับมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2544 ปริมาณการผลิตขยะเท่ากับ 1.20 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ทั้งนี้ เนื่องจากการยกฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาลในปี พ.ศ. 2544 ทำให้จำนวนประชากรในเขตเมืองเพิ่มขึ้น ปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2552 ปริมาณการผลิตขยะต่อคนต่อวันในเขตเมือง

ลดลงเหลือ 1.17 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน จาก 1.21 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ในปี พ.ศ. 2551 (รูปที่ 2.32)

ในปี พ.ศ. 2552 ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นทั่วประเทศมีประมาณ 15.11 ล้านตัน โดยในเขตกรุงเทพมหานครมีประมาณวันละ 8,834 ตัน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปีก่อนเล็กน้อย ส่วนในเขตเทศบาลและเมืองพัทยามีประมาณวันละ 16,368 ตัน และนอกเขตเทศบาลวันละ 16,208 ตัน (ตารางที่ 2.20) ซึ่งสาเหตุของการเกิดขยะเกิดจากปัจจัยต่างๆ เช่น การขยายตัวของประชากร การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจการท่องเที่ยว เป็นต้น

รูปที่ 2.32 ปริมาณการผลิตขยะต่อคนต่อวันในเขตเมือง ปี พ.ศ. 2535-2552

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

ตารางที่ 2.20 ปริมาณขยะที่เกิดขึ้น จำแนกตามเขตการปกครอง ปี พ.ศ. 2551-2552

เขตการปกครอง	ปริมาณขยะ (ตันต่อวัน)		อัตราการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
	พ.ศ. 2551	พ.ศ. 2552	
กรุงเทพมหานคร	8,780	8,834	+0.62
เขตเทศบาลและเมืองพัทยา (1,620 แห่ง)	14,915	16,368	+9.74
เขตองค์การบริหารส่วนตำบล (6,157 แห่ง)	17,369	16,208	-6.68
รวม	41,064	41,410	+2.67

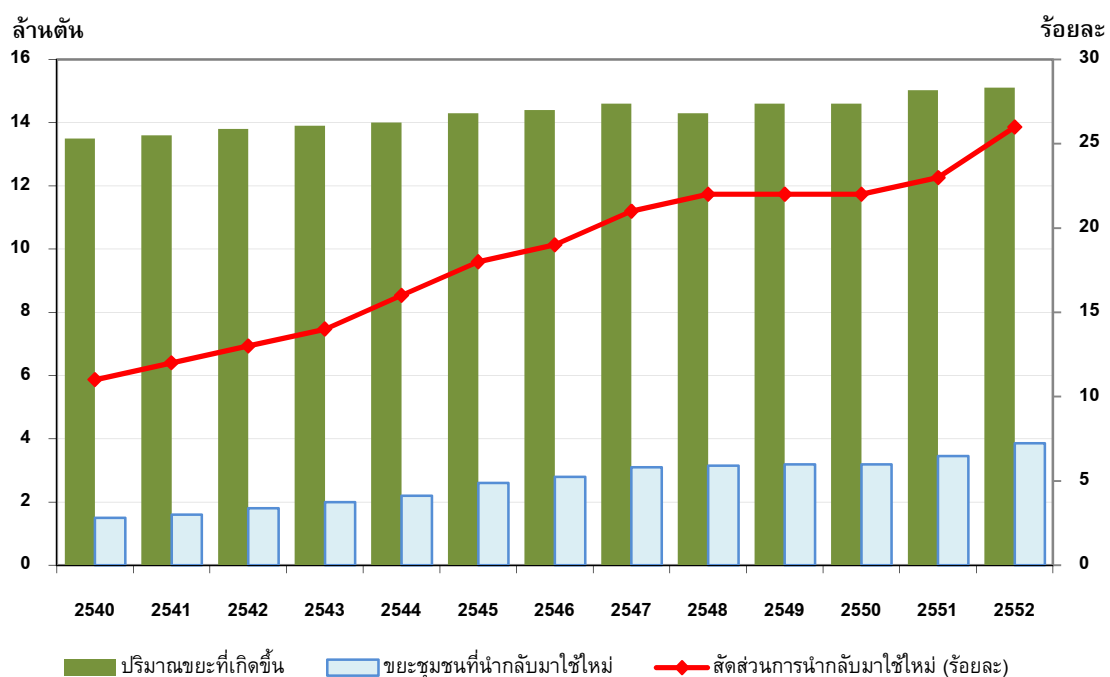
ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

ในปี พ.ศ. 2552 ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศเท่ากับ 15.11 ล้านตัน มีการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ประมาณ 3.86 ล้านตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 26 โดยมีการคัดแยกและนำกลับมาใช้ใหม่ในขยะประเภทเศษแก้ว กระดาษ พลาสติก เหล็ก และอะลูมิเนียม ผ่านกิจกรรมต่างๆ อาทิ ศูนย์วัสดุรีไซเคิลชุมชน ธนาคารขยะรีไซเคิล การเรียกคืนบรรจุภัณฑ์โดยผู้ประกอบการ และการซื้อขายขยะที่นำกลับมาแปรรูปใช้ใหม่ได้โดยร้านรับซื้อของเก่า รวมประมาณ 3.12 ล้านตัน (ร้อยละ 81) และมีการนำขยะอินทรีย์มาหมักทำปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ และการหมักเพื่อผลิตก๊าซชีวภาพ (Biogas) รวมประมาณ 0.63 ล้านตัน (ร้อยละ 16) และมีการนำขยะมูลฝอยมาผลิตพลังงานไฟฟ้าและเชื้อเพลิงทดแทน ประมาณ 0.11 ล้านตัน (ร้อยละ 3)

การนำขยะกลับมาใช้ใหม่ เป็นวิธีการหนึ่งในการลดปัญหาขยะ โดยสัดส่วนของขยะชุมชนที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ใหม่มีสัดส่วนสูง แต่ในทางปฏิบัติมีการนำขยะกลับมาใช้ใหม่เพียงร้อยละ 26 เท่านั้น ซึ่งนับเป็นผลงานที่เกิดจากการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนในการคัดแยกและนำกลับมาใช้ใหม่ โดยผ่านร้านรับซื้อของเก่า การทำปุ๋ย ธนาคารขยะ เป็นต้น เมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนขยะที่มีการนำกลับมาใช้ใหม่ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2552 พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 11 ในปี พ.ศ. 2540 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 26 ในปี พ.ศ. 2552 (รูปที่ 2.33)

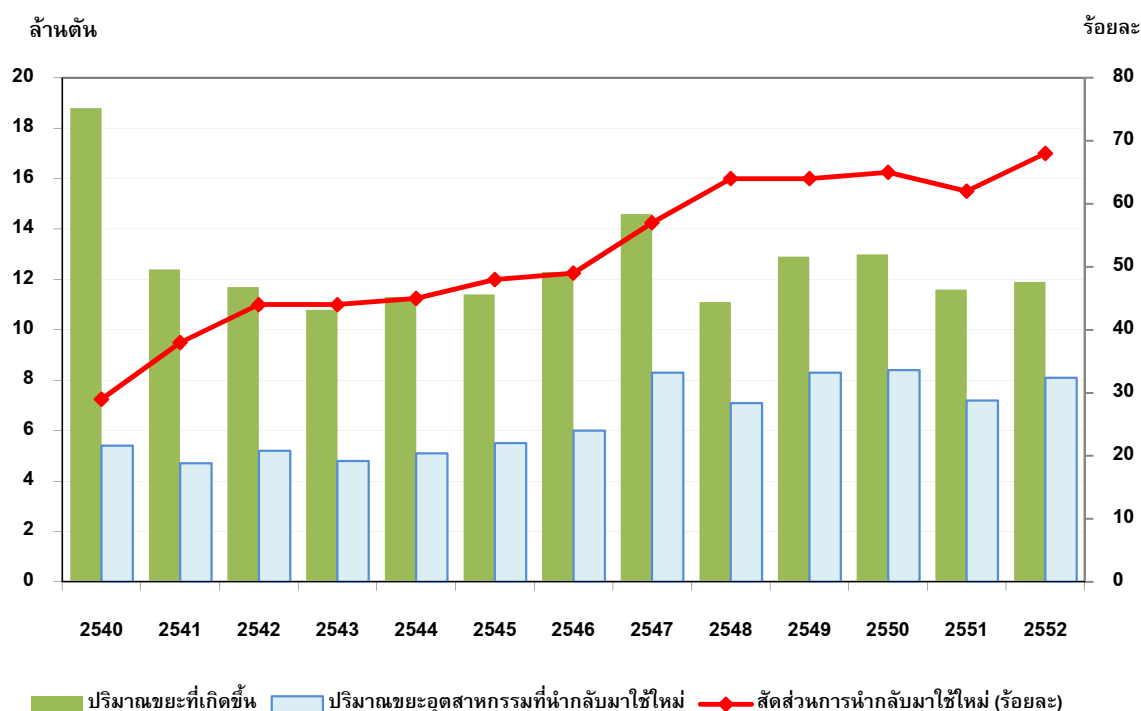
ในปี พ.ศ. 2552 มีของเสียที่เป็นวัสดุรีไซเคิลในภาคอุตสาหกรรมซึ่งประกอบด้วย ของเสียประเภท แก้ว กระดาษ พลาสติก เหล็ก อะลูมิเนียมและยาง ประมาณ 11.91 ล้านตัน ของเสียเหล่านี้ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ ทั้งการแปรรูปใช้ใหม่/ใช้ซ้ำ และใช้เป็นเชื้อเพลิง ประมาณ 8.09 ล้านตัน หรือร้อยละ 68 เมื่อพิจารณาแนวโน้มสัดส่วนการนำขยะอุตสาหกรรมกลับมาใช้ใหม่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2540-2552 โดยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 29 ในปี พ.ศ. 2540 เป็นร้อยละ 68 ในปี พ.ศ. 2552 (รูปที่ 2.34)

รูปที่ 2.33 ขยะชุมชนที่เกิดขึ้นและสัดส่วนของขยะชุมชนที่ถูกนำกลับมาใช้ใหม่ ปี พ.ศ. 2540-2552

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

รูปที่ 2.34 ปริมาณขยะอุตสาหกรรมและสัดส่วนขยะอุตสาหกรรมที่นำกลับมาใช้ใหม่
ปี พ.ศ. 2540-2552

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

การประเมินผล: มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย โดย การผลิตมูลฝอยของประชากรมีแนวโน้มลดลงจาก 1.96 กิโลกรัมต่อคนต่อวันในปี พ.ศ. 2540 เหลือ 1.17 กิโลกรัมต่อคนต่อวันในปี พ.ศ. 2552 การนำขยะกลับมาใช้ใหม่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 11 ในปี พ.ศ. 2540 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 26 ในปี พ.ศ. 2552

ข้อเสนอแนะ: ควรปรับเป้าหมายการใช้ประโยชน์จากมูลฝอยชุมชนเป็นร้อยละ 30 เนื่องจากเป้าหมายเดิมที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 15 ได้บรรลุแล้ว และสถานการณ์ปัจจุบันของการใช้ประโยชน์จากมูลฝอยชุมชน ปี พ.ศ. 2552 เท่ากับร้อยละ 26 ของปริมาณมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้นทั้งหมด

เป้าหมายที่ 2 : ปริมาณมูลฝอยตกค้างจากการให้บริการเก็บขนในเขตเทศบาลจะหมดไป และสำหรับพื้นที่นอกเขตเทศบาลจะมีปริมาณมูลฝอยตกค้างไม่เกินร้อยละ 10 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น

ผลการดำเนินการ: กรมควบคุมมลพิษ ได้ดำเนินการจัดทำประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง หลักเกณฑ์ทางวิชาการเกี่ยวกับคุณลักษณะของถุงพลาสติกใส่มูลฝอยและที่รองรับมูลฝอยแบบพลาสติกที่ใช้ในสาธารณะและสถานสาธารณะเพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานกลางของประเทศเกี่ยวกับการจัดการขยะ

สถานภาพและแนวโน้ม: ในปัจจุบันยังไม่มีข้อมูลที่สมบูรณ์ในการชี้วัดถึงความสามารถในการจัดการมูลฝอยที่ตกค้างในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลเบื้องต้น พบว่า พื้นที่กรุงเทพมหานครมีระบบการจัดขยะโดยวิธีการฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล สามารถให้บริการได้ทั้งหมดของปริมาณขยะที่เกิดขึ้น ส่วนในเขตเทศบาลและเมืองพัทยาสามารถกำจัดขยะได้อย่างถูกหลักสุขาภิบาลประมาณร้อยละ 37 ของปริมาณขยะที่เกิดขึ้น และในพื้นที่นอกเขตเทศบาลส่วนใหญ่ยังไม่มีสถานที่กำจัดขยะที่ถูกหลักสุขาภิบาล โดยมีการรายงานข้อมูลของปี พ.ศ. 2551 เป็นปีแรกกว่าขยะในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการจัดการอย่างถูกหลักวิชาการเท่ากับร้อยละ 8 ของขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมด สำหรับขยะในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการจัดการอย่างถูกหลักวิชาการในปี พ.ศ. 2552 เพิ่มขึ้นร้อยละ 9

ในปี พ.ศ. 2552 กรุงเทพมหานครสามารถเก็บขนขยะมูลฝอยในพื้นที่รับผิดชอบได้ทั้งหมด 8,834 ตันต่อวัน โดยว่าจ้างบริษัทเอกชนเป็นผู้ดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอย ทั้งนี้ ขยะมูลฝอยที่เก็บขนได้ประมาณร้อยละ 63 จะถูกส่งไปยังสถานีขนถ่ายหนองแขมและสถานีขนถ่ายสายไหม และนำไปกำจัดยังสถานที่ฝังกลบอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ส่วนขยะมูลฝอยอีกประมาณร้อยละ 37 จะถูกเก็บรวบรวมไปยังสถานีขนถ่ายอ่อนนุช ซึ่งมีการหมักทำปุ๋ยที่สถานีขนถ่ายร้อยละ 12 และอีกร้อยละ 25 จะถูกส่งไปกำจัดยังสถานที่ฝังกลบอำเภอพนม-สารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ในปี พ.ศ. 2552 ขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลและเมืองพัทยามีปริมาณ 16,368 ตันต่อวัน ถูกนำไปกำจัดยังระบบกำจัดขยะมูลฝอยของเทศบาลที่ได้รับการออกแบบก่อสร้างอย่างถูกหลักวิชาการ และสามารถเดินระบบได้แล้ว ทั่วประเทศมีจำนวนเพียง 98 แห่ง (จากที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ 114 แห่ง (ตารางที่ 2.21) มีเทศบาลกว่า 550 แห่ง ขนส่งขยะมูลฝอยไปกำจัดในระบบ ซึ่งสามารถกำจัดขยะมูลฝอยได้ 6,039 ตันต่อวัน หรือร้อยละ 39 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในเขตเทศบาล จากการสำรวจข้อมูลของกรมควบคุมมลพิษในปี พ.ศ. 2552 พบว่า สถานที่ฝังกลบแบบถูกหลักสุขาภิบาลที่ก่อสร้างแล้วเสร็จจำนวน 107 แห่ง สามารถเดินระบบได้เพียง 93 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาการปฏิบัติงานเดินระบบและการบำรุงรักษาที่ไม่ถูกต้อง ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการเดินระบบ ตลอดจนขาดงบประมาณในการดูแลและเดินระบบ ส่งผลให้ระบบฝังกลบขยะมูลฝอยที่ได้รับการออกแบบขาดประสิทธิภาพในการกำจัดขยะมูลฝอย สถานที่ฝังกลบอีก 6 แห่ง ไม่สามารถเดินระบบได้เนื่องจากประสบปัญหาขยะมูลฝอยเต็มพื้นที่หรือเกิดข้อร้องเรียน และสถานที่ฝังกลบที่เหลืออีก 8 แห่ง ที่ก่อสร้างแล้วเสร็จแต่ไม่สามารถเดินระบบได้ เนื่องจากการต่อต้านจากชุมชนท้องถิ่น และมีบางแห่งที่สถานที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชน จึงไม่คุ้มทุนในการขนส่งขยะมูลฝอยเข้ากำจัด ระบบผสมผสาน มีการเดินระบบ

อยู่ 3 แห่งจากจำนวนทั้งหมด 4 แห่ง โดยเป็นระบบของเทศบาลตำบลเวียงฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เทศบาลนครระยอง จังหวัดระยอง และเทศบาลตำบลแม่สาย จังหวัดเชียงราย สามารถเดินระบบได้ตามปกติ ส่วนระบบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ยังคงหยุดเดินระบบ เนื่องจากการต่อต้านของประชาชน ส่วนระบบเตาเผา มีการเดินระบบอยู่ 2 แห่ง จากจำนวนทั้งหมด 3 แห่ง โดยเตาเผาของเทศบาลนครภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต และเทศบาลเมืองเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถเดินระบบได้ตามปกติ ส่วนเตาเผาของเทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน หยุดเดินระบบ เนื่องจากอุปกรณ์เสื่อมสภาพตามอายุการใช้งาน

สำหรับขยะมูลฝอยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลมีปริมาณ 16,208 ตันต่อวัน (ปี พ.ศ. 2552) โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้รับผิดชอบเก็บรวบรวมและนำไปกำจัด ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่มีระบบเก็บรวบรวมและสถานที่กำจัดขยะที่ถูกหลักวิชาการ จึงกำจัดด้วยวิธีการเผา กลางแจ้ง หรือนำไปทิ้งในบ่อดินเก่าหรือบนพื้นที่ว่างต่างๆ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2552 มีเพียงองค์การบริหารส่วนตำบล ประมาณ 500 แห่ง ที่นำขยะไปกำจัดอย่างถูกหลักวิชาการร่วมกับเทศบาลที่มี สถานที่กำจัด ซึ่งสามารถกำจัดขยะอย่างถูกหลักวิชาการได้เพียง 1,485 ตันต่อวัน หรือคิดเป็นร้อยละ 9 ของปริมาณขยะทั้งหมดในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล

ตารางที่ 2.21 สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ได้รับการออกแบบและก่อสร้างอย่างถูกหลักวิชาการในเขตเทศบาล ปี พ.ศ. 2552

ประเภทสถานที่กำจัด	สถานภาพการเดินระบบของสถานที่กำจัดที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ			รวม (แห่ง)
	มีการเดินระบบ (แห่ง)	หยุดเดินระบบ (แห่ง)	ไม่เคยเดินระบบ (แห่ง)	
สถานที่ฝังกลบหลัก	93	6	8	107
ระบบผสมผสาน	3 (เทศบาลตำบลเวียงฝาง จ. เชียงใหม่ เทศบาลตำบลแม่สาย จ. เชียงราย เทศบาลนครระยอง จ. ระยอง)	1 (องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี)	-	4
ระบบเตาเผา	2 (เทศบาลนครภูเก็ต จ. ภูเก็ต เทศบาลเมืองเกาะสมุย จ. สุราษฎร์ธานี)	1 (เทศบาลเมืองลำพูน)	-	3
รวม	98	8	8	114

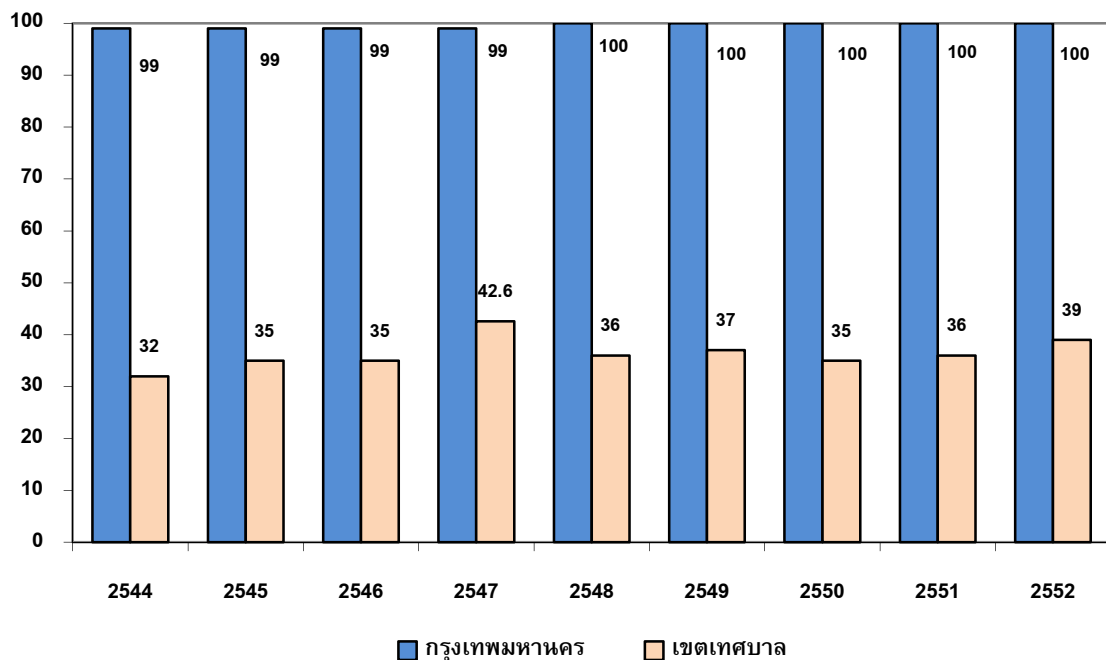
หมายเหตุ: ไม่นับรวมสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยทั้ง 3 แห่งของกรุงเทพมหานคร และ 1 แห่งของเทศบาลนครลำปาง ซึ่งดำเนินการโดยเอกชน และเตาเผาขยะมูลฝอยของเกาะพีพี ตำบลอ่าวนาง อำเภอมืองจังหวัดกระบี่ เนื่องจากระบบเสียหายทั้งหมดโดยเหตุธรณีพิบัติภัย

ที่มา: จากการรวบรวมโดยกรมควบคุมมลพิษ มีนาคม 2553

เมื่อพิจารณาแนวโน้มของขยะที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกหลักวิชาการในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาลในช่วงปี พ.ศ. 2544-2552 พบว่า มีแนวโน้มไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก โดยกรุงเทพมหานครสามารถเก็บขนและกำจัดขยะได้ทั้งหมด ส่วนในเขตเทศบาลสามารถกำจัดขยะได้ประมาณร้อยละ 39 ของขยะที่เกิดขึ้นในเขตเทศบาลทั้งหมด (รูปที่ 2.35)

รูปที่ 2.35 สัดส่วนขยะที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกหลักวิชาการในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเทศบาล ปี พ.ศ. 2544-2552

สัดส่วน (ร้อยละ)

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

การประเมินผล: ยังไม่บรรลุเป้าหมาย แต่มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย โดยในปี พ.ศ. 2552 กรุงเทพมหานครสามารถเก็บขนและกำจัดขยะได้ทั้งหมด ส่วนในเขตเทศบาลกำจัดขยะได้ประมาณร้อยละ 39 ของขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมด สำหรับในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลกำจัดขยะได้ประมาณร้อยละ 9 ของขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมด

ข้อเสนอแนะ: ข้อมูลขยะเป็นข้อมูลประมาณการและการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามทุก ๆ 3 ปี ดังนั้น ควรมีการพัฒนาข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ โดยเริ่มจากพื้นที่นำร่องที่มีระบบกำจัดขยะและขยายให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศต่อไป ในปัจจุบันเทศบาลบางแห่งได้เริ่มทำการจัดเก็บข้อมูลบ้างแล้ว โดยข้อมูลขยะที่ถูกนำเข้าสู่ระบบกำจัดควรมาจากระบบการชั่งน้ำหนักขยะ และควรมีการสำรวจถึงปริมาณขยะตกค้างหรือขยะที่ไม่ได้รับการเก็บขนเข้าสู่ระบบกำจัดด้วย สำหรับการกำหนดเป้าหมายควรกำหนดเป้าหมายสัดส่วนของขยะที่จะถูกกำจัดอย่างถูกหลักวิชาการ เช่น ร้อยละ 50 ของขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมดมีการจัดการอย่างถูกหลักสุขาภิบาล

เป้าหมายที่ 3 : ให้ทุกจังหวัดมีแผนหลักและแผนการจัดการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ และมีระบบกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะครบถ้วนทุกเทศบาลและสุขาภิบาล

ผลการดำเนินการ: ประเด็นของการให้ทุกจังหวัดมีแผนหลักและแผนการจัดการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล พบว่า สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รับมอบหมายให้จัดทำแผนจัดการน้ำเสียขยะมูลฝอย และพื้นที่สีเขียวของจังหวัด ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าทุกจังหวัดมีแผนจัดการขยะมูลฝอย นอกจากนี้ รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนการกำจัดขยะชุมชนแบบศูนย์รวมโดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมตัวกันเพื่อกำจัดขยะร่วมกัน ซึ่งในปี พ.ศ. 2547 ศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมจังหวัดชลบุรี ได้เปิดดำเนินการเป็นแห่งแรกของประเทศ โดยมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีเป็นแกนนำในการจัดตั้งศูนย์ฯ ปัจจุบันศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมจังหวัดชลบุรีหยุดเดินระบบชั่วคราว

สถานภาพและแนวโน้ม: ปัจจุบันทุกจังหวัดมีการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของจังหวัด แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์กำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะครบถ้วนทุกเทศบาล

การประเมินผล: ยังไม่บรรลุเป้าหมาย แต่มีการดำเนินการโดยผลการดำเนินการเป็นไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ: การกำจัดขยะชุมชนแบบศูนย์รวม น่าจะเป็นทางเลือกที่ดีทางหนึ่งในการกำจัดมูลฝอยในระดับท้องถิ่นร่วมกัน ปัจจุบัน ในระดับท้องถิ่นมักประสบปัญหาโดยเฉพาะในเรื่องของการจัดหาพื้นที่เพื่อการฝังกลบขยะชุมชน แต่ควรมีการวิเคราะห์ความคุ้มค่าก่อนลงทุนก่อสร้างโครงการ

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) ให้มีการจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ตั้งแต่การเก็บกัก การเก็บขน การขนส่ง และการกำจัด
- 2) ควบคุมอัตราการผลิตมูลฝอยของประชากรและส่งเสริมการนำมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์
- 3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนร่วมลงทุน ก่อสร้าง และ/หรือบริหารและดำเนินระบบจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- 4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรเอกชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามูลฝอยและสิ่งปฏิกูลมากขึ้น

● แนวทางด้านการจัดการ

กรมควบคุมมลพิษ ได้ดำเนินการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินสภาพปัญหาการจัดการมูลฝอย และสิ่งปฏิกูลจากชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง ได้มีการจัดทำแผนการจัดการขยะมูลฝอยแห่งชาติขึ้นในปี พ.ศ. 2546 นอกจากนี้ยังได้มีการศึกษาเรื่องการบริหารที่ผู้ผลิตต้องรับผิดชอบต่อผู้บริโภคหรือบรรพบุรุษที่ใช้ แล้วจากผู้บริโภค โดยแบ่งบรรพบุรุษตามประเภทของวัสดุซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดค่าใช้จ่ายในการจัดการ ขากหรือบรรพบุรุษตามประเภทของวัสดุ

● แนวทางด้านการลงทุน

ด้านการลงทุน มีการดำเนินการก่อสร้างสถานที่กำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล โดยการสมทบงบประมาณให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ และได้มีการจัดตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยและ สิ่งปฏิกูลส่วนกลางที่สามารถใช้ร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง รวมทั้ง การดำเนินการปรับปรุงและฟื้นฟูสถานที่กำจัดมูลฝอยให้ถูกสุขลักษณะในหลายพื้นที่

● แนวทางด้านกฎหมาย

การดำเนินการด้านกฎหมาย ได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอัตราค่าธรรมเนียม การจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลคือ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 และได้มีการ ออกประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกที่ตั้งสถานที่ฝังกลบกากของเสีย ในปี พ.ศ. 2552 และประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง หลักเกณฑ์ทางวิชาการเกี่ยวกับคุณลักษณะของ ถูพลาสติกใส่มูลฝอยและที่รองรับมูลฝอยแบบพลาสติกที่ใช้ในที่สาธารณะและสถานสาธารณะ

● แนวทางการสนับสนุน

กรมควบคุมมลพิษ ได้จัดอบรมเพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ด้านวิชาการ และการบริหารจัดการให้กับเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ และภาคเอกชนในการจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล นอกจากนี้ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดกลางขึ้นไป มักมีโครงการสร้างค่านิยมให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปใน การรักษาความสะอาดของบ้านเมือง

2.10.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายมลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล พบว่า เป้าหมายในการควบคุม การผลิตมูลฝอย และการนำกลับมาใช้ใหม่ มีแนวโน้มที่ดีขึ้นโดยมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย ในขณะที่ เป้าหมายด้านการจัดการกับมูลฝอยตกค้าง และกิจกรรมด้านการจัดทำแผนระดับจังหวัดนั้น มีการ ดำเนินการ โดยมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย (ตารางที่ 2.22)

สำหรับการแปลงนโยบายมลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม ภาครัฐได้ สนับสนุนงบประมาณแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล และมี นโยบายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการสร้างระบบกำจัดมูลฝอยเพื่อใช้ร่วมกัน มีการปรับปรุง กฎหมายเกี่ยวกับอัตราค่าธรรมเนียมการจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล คือ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 และได้มีการออกประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกที่ตั้ง

สถานที่ฝังกลบกากของเสีย ในปี พ.ศ. 2552 และอยู่ระหว่างการพัฒนากลไกการเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์เพื่อใช้ประโยชน์และลดปริมาณมูลฝอย

ตารางที่ 2.22 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

เป้าหมาย		ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
1.	ลดหรือควบคุมการผลิตมูลฝอยของประชากรในอัตราไม่เกิน 1.0 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน และให้มีการใช้ประโยชน์จากมูลฝอยในเขตกรุงเทพมหานครและชุมชนทั่วประเทศในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ 15 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น	- ปริมาณการผลิตขยะต่อคนต่อวันในเขตเมือง	ตัวชี้วัดภาวะกดดัน	มีการดำเนินการและมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย	😊😊 มีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย
		- ขยะชุมชนที่นำกลับมาใช้ใหม่ต่อขยะที่เกิดขึ้น	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการและมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย	
		- ขยะอุตสาหกรรมที่นำกลับมาใช้ใหม่ต่อขยะที่เกิดขึ้น	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการและมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย	
		- จำนวนบริษัทที่ recycle ขยะ	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการและมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย	
2.	ปริมาณมูลฝอยตกค้างจากการให้บริการเก็บขนในเขตเทศบาลจะหมดไป และสำหรับพื้นที่นอกเขตเทศบาลจะมีปริมาณมูลฝอยตกค้างไม่เกินร้อยละ 10 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น	-	-	-	😊 มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้
3	ให้ทุกจังหวัดมีแผนหลักและแผนการจัดการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกลักษณะ และมีระบบกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกลักษณะครบถ้วนทุกเทศบาลและสุขาภิบาล	-	-	-	😊 มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.11 มลพิษจากสารอันตราย

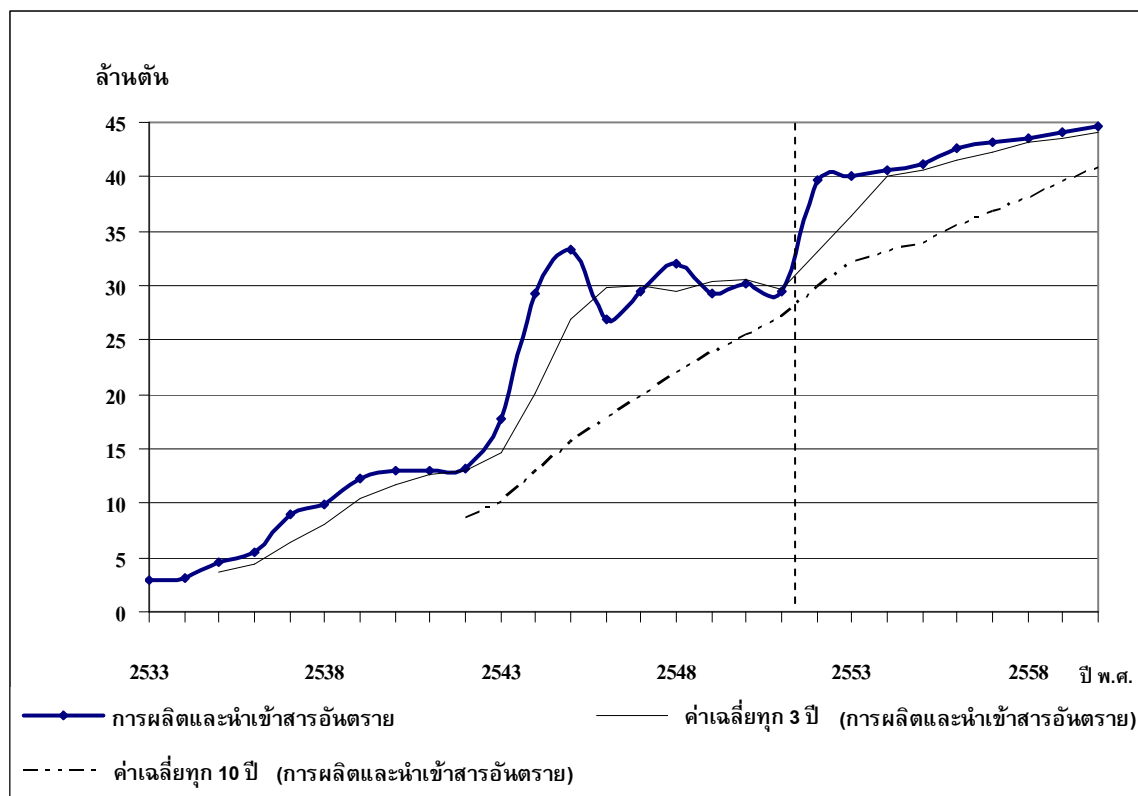
2.11.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

ประเทศไทยมีการนำสารเคมีต่างๆ ที่เป็นอันตรายมาใช้เป็นวัตถุดิบในกระบวนการผลิตมากขึ้น จากปริมาณการใช้สารเคมี 2.01 ล้านตัน ในปี พ.ศ. 2531 เพิ่มขึ้นเป็น 12.24 ล้านตันในปี พ.ศ. 2539 (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2542) ในปี พ.ศ. 2552 มีการนำเข้าสารเคมีจากต่างประเทศและผลิตในประเทศประมาณ 39.64 ล้านตัน โดยเป็นสารเคมีที่นำเข้าจากต่างประเทศประมาณ 15.54 ล้านตัน (สารเคมีในกลุ่มสารอินทรีย์ 4.87 ล้านตัน และกลุ่มสารอนินทรีย์ 10.67 ล้านตัน) และสารเคมีที่ผลิตภายในประเทศจากโรงงานที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับเคมีภัณฑ์ สารเคมีหรือวัตถุอันตราย (ลำดับที่ 42(1)) ประมาณ 24.10 ล้านตัน เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2551 พบว่า ปริมาณการนำเข้าสารเคมีจากต่างประเทศได้เพิ่มสูงขึ้นเกือบสามเท่าหรือ 10.19 ล้านตัน ในจำนวนนี้เป็นสารอินทรีย์ 2.82 ล้านตัน และสารอนินทรีย์ 7.37 ล้านตัน สำหรับแนวโน้มในปี พ.ศ. 2559 การผลิตและนำเข้าสารอันตรายจะเพิ่มขึ้นเป็น 44.1 ล้านตัน (รูปที่ 2.36)

สารเคมีกลุ่มสารอินทรีย์และสารอนินทรีย์ที่มีปริมาณการนำเข้าจากต่างประเทศในปี พ.ศ.2552 สูงสุด 10 อันดับแรก คือ กรดซัลฟูริก (ความเข้มข้นมากกว่า 50% โดยน้ำหนัก) (Sulphuric acid more than 50% w/w 2) โพรพิลีนออกไซด์ (propylene oxide) เมทานอลหรือเมทิลแอลกอฮอล์ (Methanol; methyl alcohol) ไดโซเดียมคาร์บอเนต (Disodium carbonate) เอทิลีนไดคลอไรด์ หรือ 1,2-ไดคลอโรอีเทน (ethylene dichloride; 1,2-dichloroethane) แอมโมเนียชนิดปราศจากน้ำ (Anhydrous ammonia) เอทิลีน (Ethylene) สารเคมีที่ประเทศไทยนำเข้าทั้งหมด 1,182 รายการ เป็นวัตถุอันตรายตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 จำนวน 287 รายการ มีปริมาณรวม 11.71 ล้านตัน หรือร้อยละ 75 ของปริมาณการนำเข้าสารเคมีทั้งหมด โดยวัตถุอันตรายที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมโรงงานอุตสาหกรรม มีปริมาณการนำเข้าสูงสุด 10.53 ล้านตัน (134 รายการ) รองลงมา เป็นวัตถุอันตรายที่อยู่ในความรับผิดชอบตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไป 0.67 ล้านตัน (42 รายการ) สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา 0.50 ล้านตัน (21 รายการ) ส่วนวัตถุอันตรายที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมวิชาการเกษตร (81 รายการ) กรมประมง (4 รายการ) และสำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ (5 รายการ) มีปริมาณนำเข้ารวมเพียง 0.01 ล้านตัน (ตารางที่ 2.23) อย่างไรก็ตาม สารเคมีที่นำเข้าจากประเทศอีก 895 รายการ หรือร้อยละ 76 ของจำนวนรายการสารเคมีที่นำเข้าทั้งหมด ยังไม่ถูกควบคุมตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535

การใช้สารอันตรายในภาคเกษตรกรรม เกษตรกรไทยมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มมากขึ้น เกษตรกร จึงเป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาก โดยปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีการใช้สารเคมีกันอย่างแพร่หลายในการทำเกษตร คือ การโฆษณาและส่งเสริมการขายสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ขณะที่พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรไทยที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม เกิดขึ้นค่อนข้างบ่อย แม้ว่าภาครัฐได้เข้ามาควบคุมดูแลโดยกำหนดการห้ามใช้สารอันตรายบางชนิดที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมรุนแรง หรือมีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมมาก ก็สามารถช่วยแก้ไขปัญหาได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น

รูปที่ 2.36 ปริมาณการนำเข้าสารอันตราย กลุ่มสารอินทรีย์และสารอนินทรีย์และปริมาณการผลิตเคมีภัณฑ์สารเคมีของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2534-2552 และคาดการณ์ถึงปี พ.ศ. 2559

หมายเหตุ: ข้อมูลปริมาณการผลิตสารอันตรายมาจากสถิติการขอขึ้นทะเบียนโรงงานอุตสาหกรรมประเภทการผลิตเคมีภัณฑ์สารเคมี หรือวัตถุเคมีในลำดับที่ 42 ของกรมโรงงานอุตสาหกรรมและการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553 และการคาดการณ์โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

ตารางที่ 2.23 ปริมาณการนำเข้าสารเคมีหรือวัตถุอันตรายภายใต้พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ปี พ.ศ. 2551-2552 จำแนกตามหน่วยงานที่รับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบ	ปี พ.ศ. 2551			ปี พ.ศ. 2552		
	รายการ	ปริมาณ (ตัน)	ร้อยละ	รายการ	ปริมาณ (ตัน)	ร้อยละ
กรมโรงงานอุตสาหกรรม	117	1,998,447	75.90	134	10,527,132	89.88
กรมวิชาการเกษตร	48	7,116	0.27	81	10,498	0.09
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา	9	26,768	1.02	21	499,121	4.26
กรมประมง	4	26,959	1.02	4	722	0.01
สำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ	6	10	0.00	5	17	0.00
รับผิดชอบตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไป	30	573,863	21.79	42	674,948	5.76
รวม	211	2,633,153	100.00	287	11,712,420	100.00

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ ประมวลจากข้อมูลสถิติการนำเข้าสารเคมี กรมศุลกากร www.customs.go.th

2.11.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : ลดและควบคุมมลพิษจากสารอันตรายจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของประชาชน

ผลการดำเนินการ: กรมควบคุมมลพิษ ได้มีการศึกษาและดำเนินการประเมินมลพิษจากสารอันตราย รวมทั้งบ่งชี้ถึงพื้นที่เสี่ยงที่มีความรุนแรงของผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พร้อมทั้งได้มีการเสนอมาตรการควบคุมป้องกันปัญหาอุบัติเหตุจากสารเคมี ในส่วนของกรมโรงงานอุตสาหกรรม ได้กำหนดให้โรงงานประเภทที่มีโอกาสเสี่ยงสูงในการเกิดอุบัติเหตุจากสารอันตราย ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ความเสี่ยงตามระเบียบกรมโรงงานอุตสาหกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์การชี้บ่งอันตราย การประเมินความเสี่ยงและการจัดทำแผนงานบริหารจัดการความเสี่ยง พ.ศ. 2543 และได้จัดทำหลักเกณฑ์และมาตรการต่างๆ เพื่อป้องกันผลกระทบของสารอันตรายต่อสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม โดยดำเนินการตามข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับกิจการอุตสาหกรรม รวมทั้ง ประสานงานกับองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ในการดำเนินการให้เป็นไปตามข้อผูกพันหรืออนุสัญญาต่างๆ เช่น อนุสัญญาเวียนนาและพิธีสารมอนทรีออล ซึ่งได้กำหนดให้กรมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นหน่วยหลักในการดำเนินการเพื่อลดและเลิกใช้สารทำลายชั้นโอโซนตามระยะเวลาที่กำหนด และกรมวิชาการเกษตรและสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ ดำเนินการพัฒนาการปฏิบัติการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice: GAP) ซึ่งกำหนดเกี่ยวกับการใช้สารอันตรายทางการเกษตรโดยครอบคลุมถึงเรื่องความปลอดภัยและความปลอดภัย และการจัดการของเสียและวัสดุเหลือใช้

สถานภาพและแนวโน้ม: ปริมาณการนำเข้าสารอันตรายและปริมาณการผลิตสารอันตรายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด การนำสารอันตรายมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน คนงาน หรือเกษตรกรผู้ใช้สารอันตรายเหล่านั้น จำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตเนื่องจากผลกระทบจากการใช้สารอันตรายมีแนวโน้มลดลง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2542-2543 มีจำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตเนื่องจากผลกระทบจากการใช้สารอันตรายจำนวนกว่า 4,000 คนต่อปี ในขณะที่ในช่วงปี พ.ศ. 2544-2546 มีจำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตเนื่องจากผลกระทบจากการใช้สารอันตรายประมาณ 2,600 ถึง 2,700 คนต่อปี และในช่วงปี พ.ศ. 2548-2551 มีจำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตเนื่องจากผลกระทบจากการใช้สารอันตรายประมาณ 1,000 ถึง 2,000 คนต่อปี (ตารางที่ 2.24)

การประเมินผล: มีแนวโน้มจะไม่บรรลุเป้าหมาย โดยยังไม่สามารถลดมลพิษจากสารอันตรายได้ เนื่องจากปริมาณความต้องการใช้สารเคมีในประเทศเพิ่มขึ้น และการนำสารอันตรายมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนโดยเฉพาะผู้ใช้แรงงานและเกษตรกรผู้ใช้สารอันตราย รวมทั้งการเกิดอุบัติเหตุจากสารอันตราย ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญ

ข้อเสนอแนะ: ข้อมูลจำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตจากการใช้สารอันตราย อาจไม่มีความถูกต้องมากนัก เนื่องจาก พบว่าได้มีการใช้สารอันตรายเพื่อการทำร้ายร่างกายด้วย ซึ่งข้อมูลที่มีอยู่นั้นไม่สามารถแยกประเภทได้ ในส่วนนี้ ควรมีการปรับปรุงข้อมูลให้สามารถวัดผลกระทบที่เกิดจากการใช้สารอันตรายอย่างแท้จริง

ตารางที่ 2.24 จำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตจากสารอันตราย ปี พ.ศ. 2542-2551

สารพิษ	ผลกระทบ	จำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิต (ราย)				
		2542	2543	2544	2545	2546
สารอันตรายทางการเกษตร	ป่วย	4,171	3,054	2,388	2,511	2,406
	เสียชีวิต	33	20	15	10	9
สารอันตรายทางอุตสาหกรรม	ป่วย	365	1,170	266	191	217
	เสียชีวิต	1	1	0	0	0
รวม	ป่วย	4,536	4,224	2,654	2,702	2,623
	เสียชีวิต	34	21	15	10	9
สารพิษ	ผลกระทบ	จำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิต (ราย)				
		2547	2548	2549	2550	2551
สารอันตรายทางการเกษตร	ป่วย	1,864	1,321	1,251	1,286	1,642
	เสียชีวิต	9	0	0	0	0
สารอันตรายทางอุตสาหกรรม	ป่วย	853	319	201	300	226
	เสียชีวิต	1	1	0	0	0
รวม	ป่วย	2,717	1,640	1,452	1,586	1,868
	เสียชีวิต	10	1	0	0	0

ที่มา: สำนักระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข 2552

เป้าหมายที่ 2 : มีแผนปฏิบัติการกรณีฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง ระดับประเทศ และระดับจังหวัด

ผลการดำเนินการ: กรมควบคุมมลพิษ ได้เสนอมาตรการในการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุจากสารเคมี 5 มาตรการ ได้แก่ มาตรการปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง มาตรการจัดการผังเมือง มาตรการจัดการพื้นที่เสี่ยงอุบัติเหตุสำหรับโรงงานอุตสาหกรรม มาตรการจัดการขนส่งสารเคมี และมาตรการเตรียมความพร้อมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงได้ดำเนินการสนับสนุนมาตรการดังกล่าว โดยการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเรื่องการจัดทำแผนปฏิบัติการฉุกเฉินสารเคมีระดับจังหวัด ฝึกอบรมการระงับอุบัติเหตุฉุกเฉินจากสารเคมี สำหรับแผนอื่นๆ ที่เกี่ยวกับอุบัติเหตุสารเคมี เช่น แผนยุทธศาสตร์การจัดการสารเคมีแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2550-

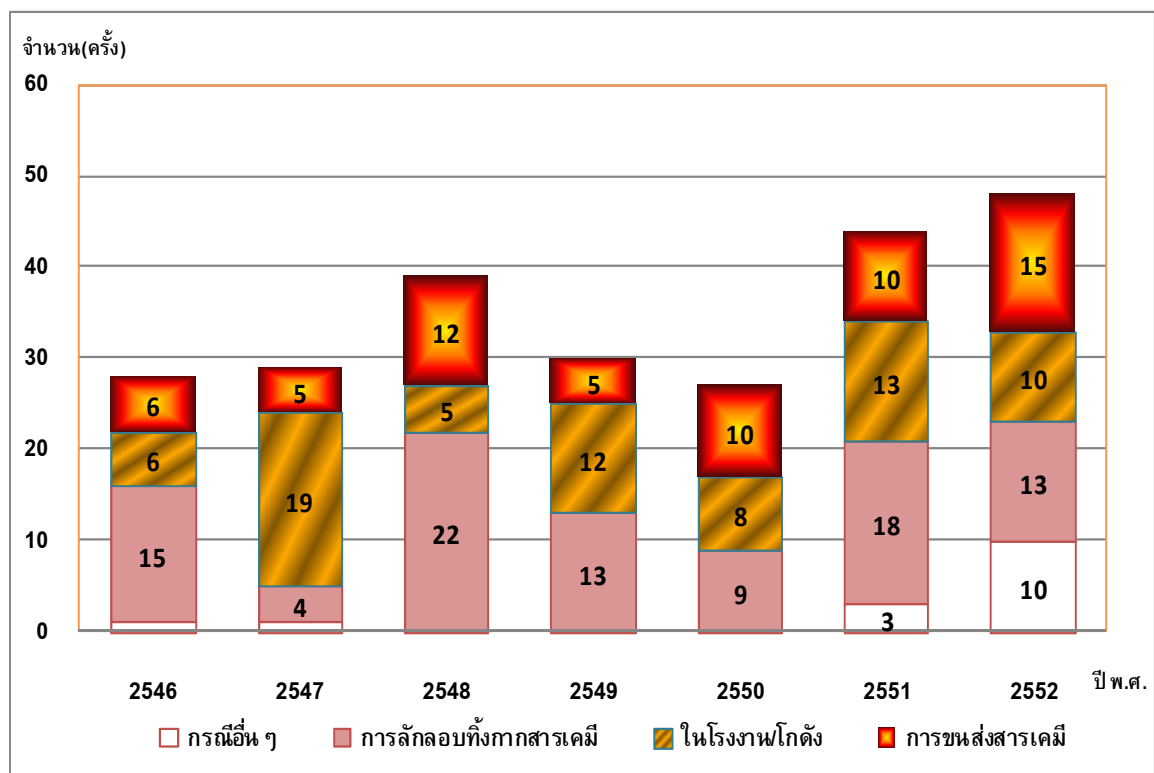
2554) ซึ่งมียุทธศาสตร์ลดความเสี่ยงอันตรายจากสารเคมี และแผนหลักการป้องกันอุบัติภัยแห่งชาติ (พ.ศ. 2553-2557) เป็นต้น

สถานภาพและแนวโน้ม: ในปี พ.ศ. 2552 มีอุบัติภัยจากสารเคมี (รวมการลักลอบทิ้งกากของเสีย) เกิดขึ้นทั้งสิ้น 48 ครั้ง โดยเป็นเหตุที่เกิดขึ้นจากการขนส่งสารเคมี 15 ครั้ง เกิดในโรงงานอุตสาหกรรมและโกดังเก็บสารเคมี 10 ครั้ง การลักลอบทิ้งกากของเสีย 13 ครั้ง และในที่อื่นๆ เช่น สถานที่ฝังกลบขยะมูลฝอย พื้นที่ที่กำลังก่อสร้าง สถานประกอบการที่ไม่ใช่โรงงานอุตสาหกรรม 10 ครั้ง (รูปที่ 2.37) มีผู้ได้รับผลกระทบหรือบาดเจ็บ 891 ราย เสียชีวิต 2 ราย

การประเมินผล: บรรลุตามเป้าหมาย โดยปัจจุบัน มีแผนปฏิบัติการกรณีฉุกเฉินจากอุบัติภัยร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง ระดับประเทศ และระดับจังหวัด

ข้อเสนอแนะ: ควรกำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณ เช่น จำนวนผู้เจ็บป่วยหรือเสียชีวิตจากสารอันตราย หรือจำนวนอุบัติภัยจากสารอันตราย เป็นต้น เพื่อให้สามารถนำผลที่ได้รับจากการดำเนินการไปเปรียบเทียบกับเป้าหมายได้ว่าดีขึ้นหรือไม่

รูปที่ 2.37 การเกิดอุบัติภัยสารเคมี ปี พ.ศ. 2546-2552

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

เป้าหมายที่ 3 : จัดตั้งศูนย์พิษวิทยา และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศ

ผลการดำเนินการ: การจัดตั้งศูนย์พิษวิทยา ได้มีการจัดตั้งขึ้นที่โรงพยาบาลนพรัตน์ราชธานี โดยมีกรมการแพทย์ เป็นเครือข่ายส่วนกลาง และมีเครือข่ายศูนย์พิษวิทยาใน 4 ภาค ได้แก่

ภาคเหนือ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ภาคตะวันออก (โรงพยาบาลระยอง) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (โรงพยาบาลขอนแก่น) ภาคใต้ (โรงพยาบาลหาดใหญ่) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพการให้บริการข้อมูลพิษวิทยาในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตราย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านความปลอดภัยเคมีวัตถุ ได้มีการจัดการระบบข้อมูลเพื่อการจัดการด้านความปลอดภัยเคมีวัตถุ ได้แก่ ศูนย์ข้อมูลสารอันตรายและเคมีภัณฑ์ ของกรมควบคุมมลพิษ หน่วยขอเสนอเทศวัตถุอันตรายและความปลอดภัย (Chemical Information Management Unit: CIMU) ศูนย์วิจัยแห่งชาติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและของเสียอันตราย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่จัดหา ประสาน และบริหารข้อมูลเพื่อสร้างความรู้ด้านวัตถุอันตรายและความปลอดภัย และพัฒนาให้เกิดสมรรถนะในการให้ข้อควรระวังเกี่ยวกับสารเคมี เพื่อสร้างความปลอดภัยให้กับสังคมอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสังเคราะห์ความรู้เพื่อใช้ในการตอบคำถาม เพื่อการตัดสินใจ และเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) นอกจากนี้ กระทรวงคมนาคม มีการดำเนินการพัฒนาระบบสารสนเทศสารเคมี เพื่อการจัดการในภาวะฉุกเฉินเมื่อเกิดอุบัติเหตุจากการขนส่ง

สถานภาพและแนวโน้ม: ปัจจุบัน มีการจัดตั้งศูนย์พิษวิทยา และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศ ทำให้สามารถบริการข้อมูลด้านสารอันตรายได้อย่างทันทั่วถึง และยังคงมีความเชี่ยวชาญการใช้สารเคมีในพื้นที่ ซึ่งในอนาคตเครือข่ายศูนย์พิษวิทยา มีแนวโน้มจะขยายเพิ่มมากขึ้น

การประเมินผล: บรรลุตามเป้าหมาย โดยปัจจุบันมีการจัดตั้งศูนย์พิษวิทยา และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศแล้ว

ข้อเสนอแนะ: ควรมีการปรับปรุงเป้าหมายใหม่ เนื่องจากบรรลุเป้าหมายแล้ว

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) ให้มีระบบการจัดการสารอันตรายที่มีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมกระบวนการนำเข้า การผลิต การขนส่ง การจำหน่าย การใช้ การเก็บรักษา และการกำจัดกาก
- 2) ให้มีระบบป้องกันและแก้ไขกรณีฉุกเฉิน เมื่อเกิดอุบัติเหตุร้ายแรงจากสารอันตรายในภาคอุตสาหกรรม การขนส่ง และคลังสินค้า
- 3) ส่งเสริมการลดการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช
- 4) ส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมลงทุนในการแก้ปัญหาการจัดการสารอันตราย

● แนวทางการจัดการ

การดำเนินการด้านการจัดการสารอันตราย โดยกระทรวงคมนาคม ได้ออกประกาศกระทรวงในการควบคุมการขนส่งสารอันตราย โดยกำหนดมาตรฐานพาหนะ วิธีการขนส่ง เส้นทางที่เหมาะสมในการ

ลำเลียงขนส่ง ความเร็วในการขับขี คุณสมบัติและหน้าที่ของผู้ขับขียานพาหนะขนส่ง และฉลากระบุรายละเอียดสารอันตราย และกรมควบคุมมลพิษ ได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนปฏิบัติการฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงจากสารอันตราย รวมถึงการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเรื่องการจัดทำแผนปฏิบัติการฉุกเฉินสารเคมีระดับจังหวัด ผูกอบรมการระงับอุบัติเหตุฉุกเฉินจากสารเคมีทั้งในเขตอุตสาหกรรมและระดับจังหวัด สำหรับด้านการจัดทำข้อมูลและพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลด้านสารอันตราย ได้มีการดำเนินการในหลายหน่วยงาน เช่น กรมควบคุมมลพิษ และกรมโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

● แนวทางด้านการลงทุน

การดำเนินการด้านการลงทุน ได้มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลทางพิษวิทยาระดับประเทศขึ้น ที่กรมการแพทย์ และดำเนินการพัฒนาเครือข่ายการให้บริการด้านข้อมูลสารอันตราย นอกจากนี้ กรมวิชาการเกษตร ได้ลงทุนดำเนินการพัฒนาห้องปฏิบัติการ เพื่อตรวจวิเคราะห์ปริมาณสารตกค้างในผลิตภัณฑ์การเกษตร

● แนวทางด้านกฎหมาย

การดำเนินการด้านกฎหมาย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการดำเนินการกำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม กำหนดให้อุตสาหกรรมที่ใช้และผลิตสารอันตรายร้ายแรงในปริมาณมาก ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ กรมโรงงานอุตสาหกรรม มีการดำเนินการกำหนดให้โรงงานที่ใช้สารอันตรายร้ายแรงในกระบวนการผลิต ต้องมีการจัดทำรายงานการประเมินความเสี่ยงอันตราย นอกจากนี้ หน่วยงานที่มีอำนาจในการจัดการสารอันตรายได้มีการห้ามนำเข้า และผลิตหรือจำกัดการใช้สำหรับสารอันตรายที่อาจทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รวมทั้ง มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2551 ซึ่งครอบคลุมถึงการควบคุมการใช้วัตถุมีพิษทางการเกษตร และข้อมูลการห้ามนำเข้าหรือใช้สารเคมีอันตราย

● แนวทางด้านการสนับสนุน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสถาบันไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ได้มีการส่งเสริมการศึกษาวิจัยเพื่อการจัดการสารอันตราย และการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการสารเคมี ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการสารเคมีแห่งชาติมาอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันเป็นฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2550-2554) รวมทั้ง ได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการและงบประมาณ ในการดำเนินการด้วย และภาครัฐได้ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างเหมาะสม รวมถึงการสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่องด้วย นอกจากนี้ มีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสะอาด โดยกรมควบคุมมลพิษ และกรมโรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงการสนับสนุนการบริโภคผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่ไม่ใช้สารเคมีหรือที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นจากการจัดซื้อโดยภาครัฐ

2.11.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายมลพิษจากสารอันตราย พบว่า เป้าหมายในการลดและควบคุมมลพิษจากสารอันตรายนั้น ยังไม่สามารถลดมลพิษจากสารอันตรายได้ เนื่องจากการนำสารอันตรายมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยเฉพาะผู้ใช้แรงงานและเกษตรกรผู้ใช้สารอันตราย รวมทั้งการเกิดอุบัติเหตุจากสารอันตรายยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญ จึงมีแนวโน้มที่จะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ สำหรับเป้าหมายกิจกรรม คือ การมีแผนปฏิบัติการกรณีฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงระดับประเทศ และระดับจังหวัด รวมถึงการจัดตั้งศูนย์พิชิตภัย และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศนั้น ผลการดำเนินงานได้บรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายแล้ว (ตารางที่ 2.25)

สำหรับการแปลงนโยบายมลพิษจากสารอันตรายไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม ภาครัฐได้จัดทำแผนปฏิบัติการฉุกเฉินจากอุบัติเหตุจากสารอันตราย ในเขตอุตสาหกรรมและในระดับจังหวัด มีการจัดตั้งศูนย์พิชิตภัยระดับชาติ รวมทั้งมีการปรับปรุงกฎหมายแม่บทในการจัดการสารอันตราย คือ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2551 และการกำหนดให้มีการลดการใช้สารอันตรายในการผลิตผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และส่งเสริมให้เกษตรกรใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างเหมาะสม รวมถึงการสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์

ตารางที่ 2.25 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษจากสารอันตราย

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
1. ลดและควบคุมมลพิษจากสารอันตรายจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของประชาชน	- จำนวนการเกิดอุบัติเหตุจากสารอันตราย	ตัวชี้วัดสถานภาพ	มีการดำเนินการ แต่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย	 มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย
	- อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการนำเข้าสารอันตราย	ตัวชี้วัดภาวะกดดัน	มีการดำเนินการ แต่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย	
	- อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการผลิตสารอันตราย	ตัวชี้วัดภาวะกดดัน	มีการดำเนินการ แต่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย	
2. มีแผนปฏิบัติการกรณีฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงระดับประเทศและระดับจังหวัด	-	-	-	 บรรลุเป้าหมาย
3. จัดตั้งศูนย์พิชิตภัย และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศ	-	-	-	 บรรลุเป้าหมาย

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.12 มลพิษจากของเสียอันตราย

2.12.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

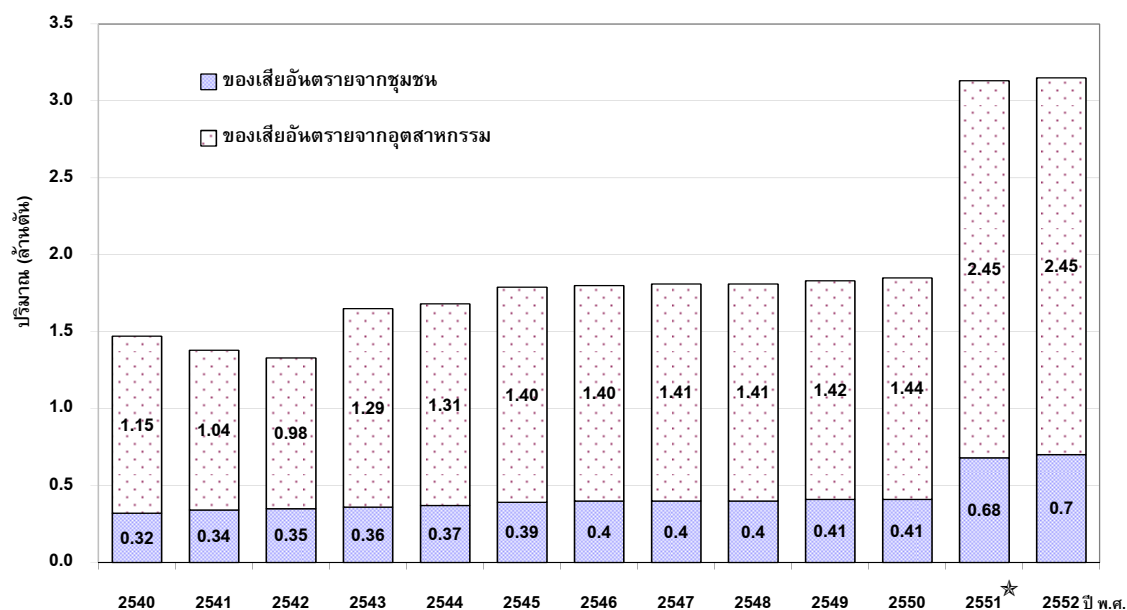
ในปี พ.ศ. 2540 สัดส่วนของเสียอันตรายที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล มีการดำเนินการแต่อยู่ในระดับต่ำ ของเสียอันตรายบางส่วนถูกเก็บรวบรวมเพื่อการกำจัด บางส่วนถูกลักลอบนำไปทิ้งตามสถานที่สาธารณะ หรือบางครั้งมีการเก็บและกำจัดอย่างไม่ถูกหลักวิชาการ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2542) ในช่วงปี พ.ศ. 2541-2552 ของเสียอันตรายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (รูปที่ 2.38) สำหรับปี พ.ศ. 2551 ปริมาณของเสียอันตราย มีประมาณ 3.13 ล้านตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2550 ถึงร้อยละ 70 และปี พ.ศ. 2552 ปริมาณของเสียอันตรายเพิ่มขึ้นเล็กน้อย โดยเป็นของเสียอันตรายจากชุมชน 0.70 ล้านตัน และของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมประมาณ 2.45 ล้านตัน รวมเป็นปริมาณของเสียอันตรายทั้งหมด 3.15 ล้านตัน โดยของเสียอันตรายส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 70 เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และภาคตะวันออก (ตารางที่ 2.26)

ตารางที่ 2.26 การประมาณการปริมาณของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมและชุมชน รายภาค ปี พ.ศ. 2552

ภาค	ปริมาณของเสียอันตราย (ล้านตันต่อปี)			
	ภาคอุตสาหกรรม	ชุมชน	รวม	ร้อยละ
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	0.49	0.27	0.76	24.00
กลาง	0.34	0.09	0.43	14.00
ตะวันออก	1.53	0.06	1.59	51.00
ตะวันออกเฉียงเหนือ	0.05	0.13	0.17	5.00
เหนือ	0.03	0.06	0.10	3.00
ใต้	0.01	0.09	0.10	3.00
รวมทั้งประเทศ	2.45	0.70	3.15	100.00

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

รูปที่ 2.38 ปริมาณของเสียอันตรายจำแนกตามแหล่งกำเนิด ปี พ.ศ. 2540-2552

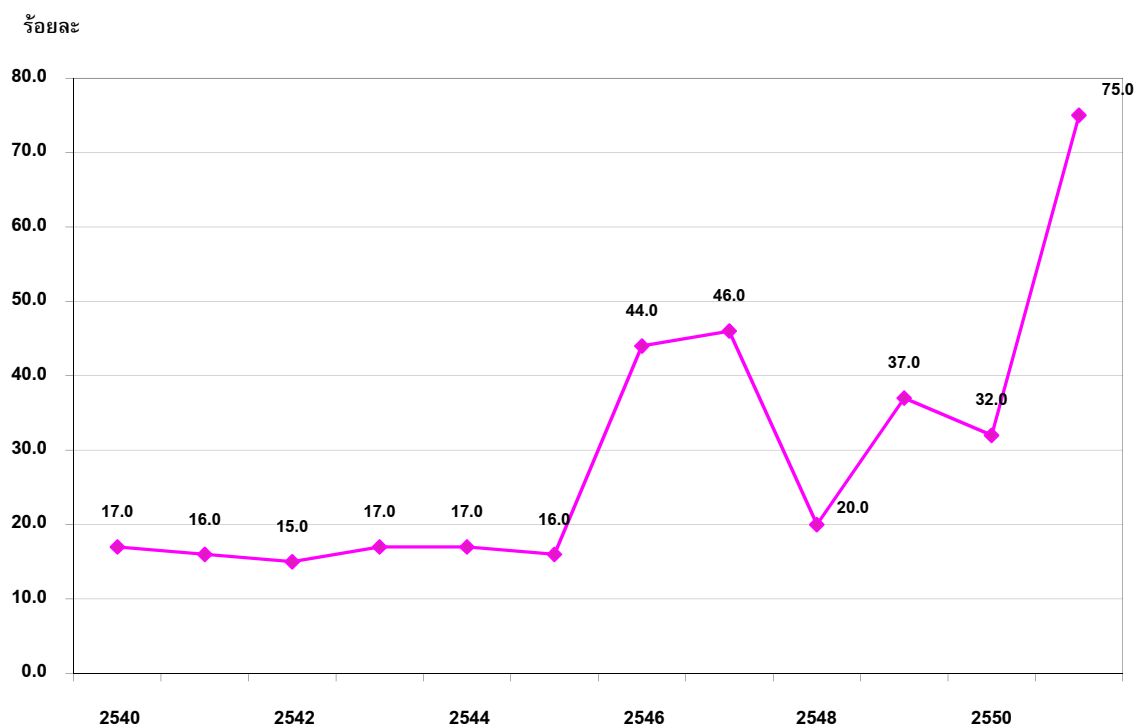
หมายเหตุ: ☆ เนื่องจากการปรับปรุงฐานข้อมูลของกรมควบคุมมลพิษที่ได้มีการสำรวจข้อมูลปริมาณการเกิดของเสียอันตรายจากชุมชน และซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เมื่อปี พ.ศ. 2550 และการดำเนินงานของกรมโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้ปรับปรุงระบบแจ้งข้อมูลปริมาณการขออนุญาตเคลื่อนย้ายกากของเสียอุตสาหกรรมผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ของกรมโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ข้อมูลปริมาณของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมของปี พ.ศ. 2551 เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2550 ถึงร้อยละ 70

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

ในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการของเสียอันตราย จากการรวบรวมและสอบถามข้อมูลปริมาณของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมของหน่วยงานกำกับดูแล และผู้ประกอบการเอกชนที่รับจัดการกากของเสียจากอุตสาหกรรม โดยกรมควบคุมมลพิษ พบว่า สัดส่วนของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่ได้รับการกำจัดในช่วงปี พ.ศ. 2540-2547 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2548-2550 มีแนวโน้มลดลง และเพิ่มขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. 2551 โดยมีสัดส่วนของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่ได้รับการกำจัดเพิ่มเป็นร้อยละ 75 (รูปที่ 2.39)

สำหรับของเสียอันตรายจากชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการจัดการอย่างถูกหลักวิชาการ ส่วนหนึ่งถูกทิ้งรวมกับขยะชุมชนทั่วไป และถูกนำไปกำจัดในสถานที่กำจัดขยะชุมชนทั่วไป ซึ่งไม่ได้ถูกออกแบบมาให้กำจัดมูลฝอยอันตราย จึงมีความเสี่ยงที่สารเคมีที่เสื่อมสภาพในของเสียอันตรายจะไหลออกมาปนเปื้อนสู่ระบบนิเวศและห่วงโซ่อาหารผ่านทางดิน น้ำ และอากาศ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของผู้ได้รับสารพิษ จากการคาดการณ์ปริมาณของเสียอันตรายที่จะเกิดขึ้นทั่วประเทศในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) พบว่า ปริมาณของเสียอันตรายจะเพิ่มขึ้นจาก 3.15 ล้านตัน ในปี พ.ศ. 2552 เป็นประมาณ 3.26 ล้านตัน ในปี พ.ศ. 2559 (ตารางที่ 2.27) หรือมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 0.5 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นปีละประมาณ 16,000 ตัน ในส่วนของเสียอันตรายที่ได้รับการจัดการอย่างถูกหลักวิชาการจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน

รูปที่ 2.39 สัดส่วนของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม ที่ได้รับการกำจัด ปี พ.ศ. 2540-2551

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

ตารางที่ 2.27 การคาดการณ์ปริมาณของเสียอันตรายในปี พ.ศ. 2553-2559

ปี พ.ศ.	ของเสียอันตราย จากชุมชน (ล้านตัน)	ของเสียอันตราย จากอุตสาหกรรม (ล้านตัน)	ของเสียอันตรายทั้งหมด (ล้านตัน)
2553	0.688	2.48	3.17
2554	0.691	2.49	3.18
2555	0.695	2.50	3.20
2556	0.698	2.52	3.21
2557	0.702	2.53	3.23
2558	0.705	2.54	3.25
2559	0.709	2.55	3.26

ที่มา: การคาดการณ์โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.12.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : ลดและควบคุมมลพิษจากของเสียอันตราย ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและชุมชนไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน

ผลการดำเนินการ: การดำเนินการลดและควบคุมมลพิษจากของเสียอันตรายที่ต้นเหตุ พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสะอาดในภาคอุตสาหกรรม โดยกรมควบคุมมลพิษ ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เอกสารแนวทางการใช้เทคโนโลยีสะอาดสำหรับอุตสาหกรรมหลายประเภท กรมโรงงานอุตสาหกรรม ได้ดำเนินงานตามแผนนโยบายด้านเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาดสำหรับอุตสาหกรรมไทย โดยใช้เทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด เพื่อลดต้นทุนการผลิตและปัญหาสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน และร่วมมือกันสร้างกลไกเพื่อรองรับและสนับสนุนการนำเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาดไปใช้ในอุตสาหกรรมรายสาขา ได้แก่ อุตสาหกรรมยางพารา อุตสาหกรรมนม อุตสาหกรรมอาหารทะเลแช่แข็ง อุตสาหกรรมก๋วยเตี๋ยวและเส้นหมี่ อุตสาหกรรมผลไม้กระป๋อง และอุตสาหกรรมชุบโลหะ เป็นต้น

สถานภาพและแนวโน้ม: จากการประมาณการปริมาณของเสียอันตรายทั้งหมด มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2552 มีปริมาณของเสียอันตรายทั้งหมด 3.15 ล้านตัน ในจำนวนนี้ประมาณ 2.45 ล้านตัน (ร้อยละ 78) เกิดจากภาคอุตสาหกรรม และที่เหลือ 0.70 ล้านตัน (ร้อยละ 22) เกิดจากชุมชน ทั้งนี้ของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออก ร้อยละ 51 และยังมีการลักลอบทิ้งของเสียอันตรายในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดการปนเปื้อนต่อสิ่งแวดล้อมบริเวณข้างเคียง

การประเมินผล: มีการดำเนินการตามทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย โดยเฉพาะการจัดการของเสียอันตรายจากชุมชนยังขาดข้อมูล ซึ่งต้องรวบรวมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ

ข้อเสนอแนะ: การจัดการของเสียอันตรายจากชุมชน ซึ่งกรมควบคุมมลพิษ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสนับสนุนด้านวิชาการแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรได้มีการขยายพื้นที่ดำเนินการให้ครบทั้งประเทศ ซึ่งจะทำให้มีข้อมูลของเสียอันตรายชุมชนระดับพื้นที่ และเชื่อมโยงสู่ข้อมูลระดับประเทศ

เป้าหมายที่ 2 : สามารถเก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 และจากชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2559

ผลการดำเนินการ: การจัดการของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด เป็นหน่วยงานกำกับดูแลการดำเนินงานจัดการของเสียที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมทั่วประเทศ นอกจากนี้ กรมโรงงานอุตสาหกรรมได้

สนับสนุนให้มีการนำของเสียอันตรายกลับมาแปรรูปใหม่ โดยปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดในการอนุญาตการประกอบกิจการโรงงานประเภท 105 และ 106 และมีการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์แลกเปลี่ยนวัสดุเหลือใช้จากการประกอบกิจการอุตสาหกรรม

ส่วนการจัดการของเสียอันตรายจากชุมชน นอกเหนือจากมูลฝอยติดเชื้อ ยังคงเป็นปัญหาสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง มูลฝอยอันตรายจากชุมชนส่วนใหญ่ถูกทิ้งและกำจัดรวมกับมูลฝอยทั่วไปในสถานที่กำจัดมูลฝอยของ อปท. ซึ่งมีได้ถูกออกแบบมาให้ป้องกันการปนเปื้อนของสารอันตรายที่เป็นองค์ประกอบในมูลฝอยอันตรายจากชุมชนสู่สิ่งแวดล้อม

กรมควบคุมมลพิษ ได้พัฒนาแนวทางการจัดการของเสียอันตรายจากชุมชน ที่มุ่งเน้นการจัดการแบบศูนย์รวม เช่นเดียวกับกับมูลฝอยทั่วไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา โดยส่งเสริมให้ประชาชนคัดแยกของเสียอันตรายจากชุมชน และสนับสนุนให้ อปท. เก็บรวบรวมไปยังสถานที่เก็บกักและขนถ่ายของเสียอันตรายจากชุมชนที่จัดเตรียมขึ้น และส่งไปกำจัดยังสถานที่จัดการของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตถูกต้องตามกฎหมาย แนวทางดังกล่าวได้ถูกนำมาถ่ายทอดและขยายผลการดำเนินงานครอบคลุมพื้นที่กรุงเทพมหานคร เทศบาลนครนนทบุรี เทศบาลนครพิษณุโลก เทศบาลขอนแก่น และเทศบาลนครภูเก็ต เพื่อพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางหรือต้นแบบสำหรับการเรียนรู้ให้แก่ อปท. อื่นในแต่ละภูมิภาค ซึ่ง อปท. ที่เข้าร่วมดำเนินการสามารถเก็บรวบรวมของเสียอันตรายได้ประมาณร้อยละ 5-10 ของปริมาณที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และในปี พ.ศ. 2551-2553 ได้ขยายการดำเนินการอย่างต่อเนื่องในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ อีกหลายแห่ง

สถานภาพและแนวโน้ม: ของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้น 2.45 ล้านตัน เป็นของเสียอันตรายในนิคมอุตสาหกรรม 1.41 ล้านตัน และของเสียอันตรายภายนอกนิคมอุตสาหกรรม 1.04 ล้านตัน ของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นมากที่สุดในภาคตะวันออก ร้อยละ 62 และกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ร้อยละ 20 การจัดการของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม โดยกรมโรงงานอุตสาหกรรม การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด เป็นหน่วยงานกำกับดูแลการดำเนินการจัดการของเสียที่เกิดจากการประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมทั่วประเทศ จากการรวบรวมและสอบถามข้อมูลปริมาณของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมของหน่วยงานกำกับดูแล และเอกชนผู้รับจัดการกากของเสียจากอุตสาหกรรม พบว่า ในปี พ.ศ. 2551 มีปริมาณของเสียอันตรายได้รับการจัดการประมาณ 1.84 ล้านตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 75 ของปริมาณของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น (ตารางที่ 2.28)

ตารางที่ 2.28 ปริมาณของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่ถูกส่งไปกำจัด ปี พ.ศ. 2551

วิธีการกำจัดของเสียอันตราย	ของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่ถูกกำจัด	
	ปริมาณ (ตัน)	ร้อยละ
ฝังกลบอย่างปลอดภัย	318,500.82	17.4
เผาทำลายในเตาเผาปูนซีเมนต์และเตาเผาของเสียอันตราย	151,468.59	8.2
คัดแยกและเก็บรวบรวมไว้ในโรงงาน	1,074,931.43	58.6
นำกลับมาแปรรูปใช้ใหม่ (ในประเทศ)	218,618.14	11.9
ส่งออกไปแปรรูปใช้ใหม่ (ต่างประเทศ)	1,224.01	0.1
อื่นๆ (ไม่ระบุวิธีการจัดการ)*	71,330.46	3.8
รวม	1,836,073.48	100.0

หมายเหตุ: * ปริมาณของเสียอันตรายที่ได้รับการจัดการด้วยวิธีอื่นๆ เป็นข้อมูลจากโรงงาน จำนวน 196 แห่ง ที่ได้มีการจัดการของเสียอันตรายด้วยวิธีต่างๆ ข้างต้น แต่บางส่วนไม่ได้รับการจัดการอย่างละเอียดจึงแยกมาเป็นหัวข้อวิธีอื่นๆ

ที่มา: กรมโรงงานอุตสาหกรรม 2552

การประเมินผล: ของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม มีการดำเนินการตามทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่มีแนวโน้มจะไม่บรรลุเป้าหมาย สำหรับของเสียอันตรายจากชุมชน ไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจากยังไม่มีระบบการจัดการของเสียอันตรายจากชุมชน

ข้อเสนอแนะ: ควรผลักดันให้มีระบบการกำจัดของเสียอันตรายจากชุมชนครบวงจร ตั้งแต่การคัดแยก ณ แหล่งกำเนิดจนถึงการกำจัดที่ถูกหลักวิชาการ เพื่อให้สามารถกำจัดของเสียอันตรายจากชุมชนที่มีปริมาณเพิ่มขึ้น

เป้าหมายที่ 3 : ให้สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนทุกแห่ง มีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกวิธี ตั้งแต่การคัดแยก การเก็บรวบรวม การขนส่ง การบำบัดและการกำจัด

ผลการดำเนินการ: องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือสถานพยาบาลที่เป็นแหล่งกำเนิดมูลฝอยติดเชื้อ ได้ดำเนินการจัดการมูลฝอยติดเชื้อ การกำจัดมูลฝอยติดเชื้อเป็นเทคนิคที่จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือและบุคลากร รวมทั้งงบประมาณจำนวนมากในการดำเนินการเก็บรวบรวม การแยกเก็บในภาชนะที่มีคุณสมบัติเฉพาะ การเก็บขนมูลฝอยติดเชื้อต้องใช้พาหนะโดยเฉพาะด้วยรถที่ควบคุมอุณหภูมิไม่เกิน 10 องศาเซลเซียส ส่วนการกำจัดต้องใช้วิธีการที่สามารถทำลายเชื้อโรคได้หมด การจัดการมูลฝอยติดเชื้อในเขตกรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานครได้ว่าจ้างบริษัท กรุงเทพมหานคร จำกัด ดำเนินการ

เก็บขนและทำลายมูลฝอยติดเชื้อแทนการให้บริการเก็บขนและกำจัดมูลฝอยติดเชื้อจากโรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข และสถานบริการในเขตกรุงเทพมหานคร โดยสามารถให้บริการเก็บรวบรวมมูลฝอยติดเชื้อได้ประมาณ 12 ตันต่อวัน ซึ่งทั้งหมดนำไปเผากำจัดยังโรงงานกำจัดมูลฝอยอ่อนนุช

สถานภาพและแนวโน้ม: ของเสียอันตรายจากชุมชนที่เป็นมูลฝอยติดเชื้อ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงปี พ.ศ. 2540-2551 โดยเพิ่มขึ้นจาก 18,200 ตัน ในปี พ.ศ.2540 เป็น 39,482 ตัน ในปี พ.ศ. 2552 (รูปที่ 2.40) การจัดการมูลฝอยติดเชื้อ เป็นหน้าที่ของ อปท. หรือสถานพยาบาลที่เป็นแหล่งกำเนิดมูลฝอยติดเชื้อ ต้องดำเนินการจัดการมูลฝอยติดเชื้อของตนตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงว่าด้วยการกำจัดมูลฝอยติดเชื้อ พ.ศ. 2545 ในปี พ.ศ. 2551 มูลฝอยติดเชื้อส่วนใหญ่ถูกกำจัดในเตาเผามูลฝอยติดเชื้อที่มีอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งสามารถรองรับมูลฝอยติดเชื้อได้ประมาณ 900 ตันต่อวัน โดยเป็นเตาเผาของ อปท. 13 แห่ง รองรับมูลฝอยติดเชื้อได้ประมาณ 71.1 ตันต่อวัน เตาเผาของสถานพยาบาล 723 แห่ง โดยแต่ละแห่งสามารถรองรับมูลฝอยติดเชื้อได้ประมาณ 0.6-4.32 ตันต่อวัน และเตาเผาของเอกชนที่มีอยู่ 2 แห่ง ตั้งอยู่ที่นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถรองรับมูลฝอยติดเชื้อได้ประมาณ 15 ตันต่อวัน และนิคมอุตสาหกรรมบางปู จังหวัดสมุทรปราการ สามารถรองรับมูลฝอยติดเชื้อได้ประมาณ 48 ตันต่อวัน

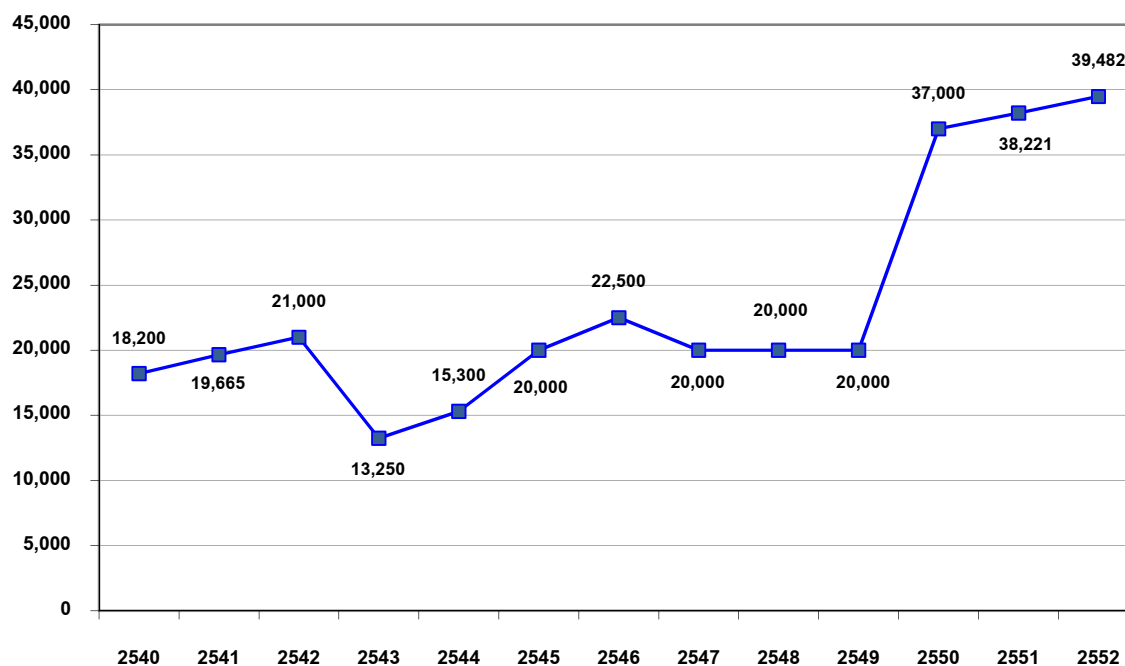
จากข้อมูลสถานการณ์การกำจัดมูลฝอยติดเชื้อของกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข พบว่า มีเตาเผามูลฝอยติดเชื้อของสถานพยาบาลประมาณร้อยละ 65 ที่ยังอยู่ในสภาพดีหรือพอใช้งานได้ ส่วนที่เหลือมีสภาพชำรุดหรือเสื่อมสภาพซึ่งไม่สามารถใช้งานได้ และพบว่าร้อยละ 60 เป็นสถานพยาบาลที่ใช้เตาเผามูลฝอยติดเชื้อของตนเอง ส่วนที่เหลือได้จัดส่งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนเป็นผู้กำจัด ทั้งนี้ สาเหตุหลักมาจากสภาพเตาเผาที่ชำรุดหรือเสื่อมสภาพ และภาระค่าใช้จ่ายในการเดินระบบเตาเผา

การประเมินผล: มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้ แต่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย เนื่องจากสถานพยาบาลทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนมีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้อ แต่ระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้อบางแห่งมีสภาพชำรุดหรือเสื่อมสภาพจึงไม่สามารถเดินระบบได้

ข้อเสนอแนะ: ควรมีการรวบรวมข้อมูลของปริมาณมูลฝอยติดเชื้อที่ถูกกำจัด ซึ่งปัจจุบัน กรมควบคุมมลพิษ มีการรายงานเฉพาะปริมาณมูลฝอยติดเชื้อที่เกิดขึ้นในแต่ละปี

รูปที่ 2.40 ปริมาณมูลฝอยติดเชื้อ ปี พ.ศ. 2540-2552

ปริมาณ (ตันต่อปี)

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ 2553

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) ให้มีระบบการจัดการของเสียอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมกระบวนการนำเข้า การส่งออก การขนส่ง การคัดแยก การเก็บรวบรวม การบำบัด และการกำจัดทำลาย
- 2) ให้มีระบบป้องกันและแก้ไขกรณีฉุกเฉินเมื่อเกิดอุบัติเหตุขนาดใหญ่จากของเสียอันตราย ในภาคอุตสาหกรรม การขนส่ง และคลังสินค้า
- 3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนสามารถลงทุนหรือมีส่วนร่วมในการลงทุนและดำเนินการจัดการของเสียอันตรายทุกขั้นตอน

● แนวทางด้านการจัดการ

กรมโรงงานอุตสาหกรรม ได้สร้างกลไกให้โรงงานอุตสาหกรรมสามารถขยายบริการรับของเสียจากแหล่งกำเนิดมลพิษรายย่อยอื่นได้ โดยปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดในการอนุญาตการประกอบกิจการโรงงานประเภท 105 และ 106⁹ รวมทั้งได้ดำเนินการพัฒนาระบบข้อมูลเครือข่าย โดยให้ผู้ประกอบการแจ้งข้อมูลปริมาณการขออนุญาตเคลื่อนย้ายกากของเสียอุตสาหกรรมผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ของกรมโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งในการกำจัดของเสียอันตรายได้นำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็น

⁹ โรงงานประเภท 105 คือ โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับการคัดแยกหรือฝังกลบสิ่งปฏิกูล หรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้วที่มีลักษณะและคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 ส่วนโรงงานประเภท 106 คือ โรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับการนำผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ไม่ใช้แล้วหรือของเสียจากโรงงานมาผลิตเป็นวัตถุดิบหรือผลิตภัณฑ์ใหม่โดยผ่านกรรมวิธีการผลิตทางอุตสาหกรรม

ผู้จ่ายมาใช้ โดยจะมีการเก็บค่าใช้จ่ายในการจัดการตามประเภทของสารอันตรายและปริมาณของเสียอันตราย

● แนวทางการลงทุน

กรมโรงงานอุตสาหกรรม ได้ส่งเสริมให้มีการลงทุนสร้างโครงสร้างพื้นฐานในการจัดการของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม โดยสนับสนุนให้ภาคเอกชนร่วมลงทุนในการรับจ้างดำเนินการจัดการของเสียอันตราย โดยการจัดตั้งบริษัทบริหารและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำกัด (มหาชน) สำหรับการจัดการมูลฝอยติดเชื้อ สถานพยาบาลทั้งของภาครัฐและเอกชนได้ลงทุนพัฒนาระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้อ โดยใช้เตาเผามูลฝอยติดเชื้อของตนเอง ส่วนที่เหลือจัดส่งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนเป็นผู้กำจัด นอกจากนี้ ภาครัฐมีการลงทุนเกี่ยวกับการประสานงานการนำเข้า ส่งออก ขนส่ง และกำจัดของเสียอันตรายข้ามแดนตามอนุสัญญาบาเซล

● แนวทางด้านกฎหมาย

การจัดการของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม มีการดำเนินการภายใต้ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง การกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว พ.ศ. 2548 ซึ่งได้กำหนดแนวทางการจัดการของเสียอันตรายที่เื้อออำนาจต่อการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการจัดการของเสียอันตราย ในส่วนของกรมควบคุมมลพิษ ได้มีการออกมาตรการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุขได้ออกกฎกระทรวงว่าด้วย การกำจัดขยะมูลฝอยติดเชื้อ พ.ศ. 2545

● แนวทางด้านการสนับสนุน

ยุทธศาสตร์การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เชิงบูรณาการ ได้วางแนวทางการสนับสนุนการศึกษา วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการของเสียอันตรายตามแนวทางการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (Waste From Electrical and Electronic Equipment: WEEE) ดำเนินงานโดยสถาบันไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และสถาบันวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีระยะเวลาดำเนินการช่วงปี พ.ศ. 2551-2554 นอกจากนี้ มีการสร้างสิ่งจูงใจเพื่อสนับสนุนเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการด้านการจัดการกากของเสียอันตราย หรือร่วมลงทุนเพื่อดำเนินการจัดการของเสียอันตรายร่วมกับรัฐ เช่น การจัดตั้งหน่วยธุรกิจเพื่อให้บริการจัดการของเสีย เป็นต้น

2.12.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายมลพิษจากของเสียอันตราย พบว่า เป้าหมายในการลดและควบคุมมลพิษจากของเสียอันตรายนั้น ยังไม่บรรลุเป้าหมาย เนื่องจาก ของเสียอันตรายบางส่วนถูกเก็บรวบรวมเพื่อการกำจัดอย่างถูกหลักวิชาการ และมีบางส่วนถูกนำไปทิ้งตามสถานที่สาธารณะซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน ในขณะที่ เป้าหมายด้านการบริการเก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรม มีการดำเนินการตามทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่มีแนวโน้มจะไม่บรรลุเป้าหมายเนื่องจาก ระบบการจัดการของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมยังไม่สามารถจัดการได้อย่างเต็มศักยภาพ สำหรับการบริการเก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากชุมชน ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจาก ความไม่สมบูรณ์ของระบบการจัดการของเสียอันตรายจากชุมชน (ตารางที่ 2.29)

สำหรับการแปลงนโยบายมลพิษจากของเสียอันตรายไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม ภาครัฐได้มีการลงทุนและร่วมลงทุนกับภาคเอกชนสร้างโครงสร้างพื้นฐานในการบำบัดและกำจัดของเสียอันตราย และมีการสร้างกลไกให้โรงงานอุตสาหกรรมบางประเภทสามารถขยายบริการรับของเสียจากแหล่งกำเนิดมลพิษรายย่อยอื่นมาจัดการได้ และอยู่ระหว่างการสร้างกลไกสิ่งจูงใจด้านการเงินการคลัง เพื่อสนับสนุนให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการของเสียอันตราย ในด้านการปรับปรุงกฎ ระเบียบ มีการออกประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง การกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว พ.ศ. 2548

ตารางที่ 2.29 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายมลพิษจากของเสียอันตราย

เป้าหมาย		ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
1.	ลดและควบคุมมลพิษจากของเสียอันตราย ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและชุมชนไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน	- ปริมาณของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรม	ตัวชี้วัดภาวะกดดัน	มีการดำเนินการ แต่มีแนวโน้มจะไม่บรรลุเป้าหมาย	 มีแนวโน้มจะไม่บรรลุเป้าหมาย
		- ปริมาณของเสียอันตรายจากชุมชน	ตัวชี้วัดภาวะกดดัน	มีการดำเนินการ แต่มีแนวโน้มจะไม่บรรลุเป้าหมาย	
2.	สามารถเก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 และจากชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น	- เก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 95	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการ แต่มีแนวโน้มจะไม่บรรลุเป้าหมาย	 มีแนวโน้มจะไม่บรรลุเป้าหมาย
		- เก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากชุมชนให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 95	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	ไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจากยังไม่มีระบบการจัดการของเสียอันตรายจากชุมชน	
3.	ให้สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนทุกแห่ง มีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกวิธี ตั้งแต่การคัดแยก การเก็บรวบรวม การขนส่ง การบำบัดและการกำจัด	- ปริมาณขยะติดเชื้อ	ตัวชี้วัดภาวะกดดัน	มีการดำเนินการ และมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย	 มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.13 แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม

2.13.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

(1) แหล่งธรรมชาติ

ประเทศไทยมีแหล่งธรรมชาติ¹⁰ กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศเป็นจำนวนหลายพันแห่ง ซึ่งในจำนวนนี้เป็นแหล่งธรรมชาติที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2532 จำนวน 263 แห่ง แหล่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นมรดกทางธรรมชาติมีสภาพเสื่อมโทรมจากสาเหตุภัยธรรมชาติและการกระทำของมนุษย์ การพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ ทำให้ขาดการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ขาดการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณโดยรอบ รวมทั้ง กฎหมายและกฎระเบียบที่มีอยู่ไม่เอื้ออำนวยต่อการนำไปปฏิบัติ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2540)

จากข้อมูลเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2550 มีแหล่งมรดกโลกที่ขึ้นทะเบียนแล้วรวม 851 แห่ง มีที่ตั้งอยู่ในประเทศต่าง ๆ 141 ประเทศ แหล่งธรรมชาติ 166 แห่ง และแหล่งที่มีคุณสมบัติเป็นทั้งแหล่งวัฒนธรรมและแหล่งธรรมชาติ 25 แห่ง โดยมีแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ 2 แหล่งในประเทศไทย คือ ห่งใหญ่ ห้วยขาแข้ง และผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ (องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ 2551) สำหรับแนวโน้มจนถึงปี พ.ศ. 2559 แหล่งธรรมชาติที่จะได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจะมีมากขึ้น

ในปี พ.ศ. 2547 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม และคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำการสำรวจในเบื้องต้นพบว่า มีแหล่งธรรมชาติกระจายอยู่ทั่วประเทศจำนวน 4,707 แห่ง (ตารางที่ 2.30) รวมทั้งได้ดำเนินการสำรวจ ศึกษาวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าแหล่งธรรมชาติทางทะเล เพื่อประกาศเป็นแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์ทางทะเล ประเภทชายหาด: หาดทราย โดยมุ่งเน้นเฉพาะแหล่งธรรมชาติที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลพบว่า มีหาดทรายจำนวน 357 แห่ง ในพื้นที่ 18 จังหวัด โดยในจำนวนนี้มี 268 แห่งอยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และที่เหลืออีก 89 แห่ง อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานส่วนกลาง และพบว่ามีหาดทรายที่เข้าเกณฑ์เป็นแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์ของท้องถิ่นจำนวน 141 แห่ง และในปี พ.ศ. 2551 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ทำการประเมินสถานภาพของแหล่งธรรมชาติประเภทโป่งพุร้อน

¹⁰ แหล่งธรรมชาติของประเทศ ประกอบด้วย แหล่งธรรมชาติที่เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงหรือฟื้นคืนสู่สภาพเดิมได้ เช่น อุทยานแห่งชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า เป็นต้น และแหล่งธรรมชาติที่ไม่สามารถเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงหรือฟื้นคืนสู่สภาพเดิมได้ เช่น ภูเขา ถ้ำ น้ำตก โป่งพุร้อน เกาะแก่ง หาดทราย หาดหิน ทะเลสาบ หนอง บึง ซากดึกดำบรรพ์ ธรณีสัณฐาน เป็นต้น

ตารางที่ 2.30 การกระจายตัวของแหล่งธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ปี พ.ศ. 2547

ประเภท แหล่งธรรมชาติ	การกระจายตัวในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย						
	เหนือ	อีสาน	ตะวันออก	ตะวันตก	กลาง	ใต้	รวม
แก่ง	28	17	4	4	2	10	65
เกาะ	0	0	124	22	0	578	724
ชายหาด	0	0	49	36	0	262	347
ภูเขา	333	290	106	74	6	165	974
ถ้ำ	241	145	21	102	36	190	735
น้ำตก	387	240	110	56	25	275	1,093
ซากดึกดำบรรพ์	11	13	1	1	2	2	30
ธรณีสัณฐานและ ภูมิลักษณะธรรมชาติ	33	33	8	4	0	6	84
โป่งน้ำร้อน	67	0	2	10	1	29	109
แหล่งน้ำ	101	279	18	53	56	39	546
รวม	1,201	1,017	443	362	128	1,556	4,707

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2547

(2) แหล่งศิลปกรรม

ที่ผ่านมา ได้มีการพัฒนาการใช้ประโยชน์ และการฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรมที่ไม่สอดคล้องและไม่เหมาะสมกับคุณลักษณะของพื้นที่ ส่งผลให้สภาพแวดล้อมที่มีความสวยงามและคุณค่าของรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งศิลปกรรมสูญหายและหมดสภาพไป นอกจากนี้ การพัฒนาเมืองได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่เมืองเก่าซึ่งเป็นแหล่งศิลปกรรมที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ทำให้เมืองเก่าเหล่านี้สูญเสียคุณค่าและองค์ประกอบที่สำคัญของเมืองที่ควรอนุรักษ์ จนแทบไม่เหลือสิ่งที่เป็นมรดกให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป ดังนั้น การวางผังเมืองที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของเมืองและวิถีชีวิตของผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองนั้นๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญ ดังเช่นในกรณีของการวางผังเมืองเชียงใหม่ ชาวเมืองเชียงใหม่ขอให้มีการปรับปรุงผังเมืองรวมเชียงใหม่ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีและเพื่ออนุรักษ์สภาพความเป็นเมืองเก่าที่งดงามด้วยสถาปัตยกรรมผสมผสานกลมกลืนกันเป็นเอกลักษณ์ และในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กำหนดให้เมืองเก่าเป็นเป้าหมายเร่งด่วนในการดำเนินการอนุรักษ์

ประเทศไทยได้ดำเนินการร่วมมือกับประเทศต่างๆ ในการคุ้มครองแหล่งศิลปกรรมโดยดำเนินการตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกซึ่งเป็นอนุสัญญาที่จัดทำขึ้นภายใต้การสนับสนุนขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) และจากข้อมูลเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2550 มีแหล่ง

มรดกโลกที่ขึ้นทะเบียนแล้วรวม 851 แห่ง มีที่ตั้งอยู่ในประเทศต่างๆ 141 ประเทศ เป็นแหล่งวัฒนธรรม 660 แห่ง และแหล่งที่มีคุณสมบัติเป็นทั้งแหล่งวัฒนธรรมและแหล่งธรรมชาติ 25 แห่ง โดยมีแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม 3 แห่งในประเทศไทย คือ บ้านเชียง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร (ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร) อุทยานประวัติศาสตร์อยุธยา และมี 2 แหล่งที่ขึ้นบัญชีรายชื่อเบื้องต้นเพื่อรอการเสนอเป็นแหล่งมรดกโลกอย่างเป็นทางการ คือ ปราสาทหินพิมาย เส้นทางวัฒนธรรม และปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ และอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท (องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ 2551) สำหรับแนวโน้มจนถึงปี พ.ศ. 2559 แหล่งศิลปกรรมที่จะได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจะมีมากขึ้น

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำโครงการสำรวจและจัดข้อมูลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อประโยชน์ในการวางแผนกำหนดแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรมในท้องถิ่น โดยดำเนินการสำรวจในช่วงปี พ.ศ. 2532-2539 จากการสำรวจพบว่า มีแหล่งศิลปกรรม 3,361 แห่ง กระจายอยู่ในภูมิภาคต่างของประเทศ (ตารางที่ 2.31)

ตารางที่ 2.31 การกระจายตัวของแหล่งศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ จำแนกรายภาค ปี พ.ศ. 2537

ประเภท แหล่งศิลปกรรม	การกระจายตัวของแหล่งศิลปกรรมของประเทศไทย				
	เหนือ	อีสาน	กลาง	ใต้	รวม
วัด	226	377	564	164	1,331
อาคาร	5	84	80	102	271
สถาน	31	320	67	87	505
อนุสรณ์	5	102	170	43	320
อนุสาวรีย์	1	0	7	7	15
ชุมชนโบราณ	86	68	46	29	229
เมืองโบราณ	17	8	11	13	49
โบราณสถาน	17	75	106	9	207
พิพิธภัณฑ	1	0	3	0	4
เตาเผาโบราณ	5	2	3	0	10
หลักเมือง	0	1	2	6	9
สถาปัตยกรรม	6	3	14	13	36
โบราณวัตถุ	0	58	2	4	64
วัดร้าง	23	3	5	8	39
ศาสนสถาน	36	36	169	31	275
รวม	459	1,137	1,249	516	3,361

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2541

2.13.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : อนุรักษ์ คุ้มครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศ

ผลการดำเนินการ: หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น ซึ่งสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประสานให้มีการจัดตั้งขึ้นใน 75 จังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) ได้มีการดำเนินงานในหลายด้าน ที่สำคัญคือ ได้มีการจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น โดยบทบาทที่สำคัญของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น คือ การนำปัญหาเสนอต่อที่ประชุม หาวิธีการที่เหมาะสม และเสนอแนะเพื่อมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ พร้อมกันนี้ยังทำหน้าที่ติดตามผลในเรื่องนั้นๆ ด้วย

การใช้ประโยชน์แหล่งธรรมชาติที่ไม่มีความยั่งยืน เช่น นโยบายที่ให้ความสำคัญในประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในบริเวณหรือรอบๆ บริเวณแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น ทำให้มีผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวจนเกินกว่าความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมเหล่านั้น จึงส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรม และในบางพื้นที่ไม่สามารถฟื้นกลับมาได้อีก

สถานภาพและแนวโน้ม: ในปี พ.ศ. 2551 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ประเมินสถานภาพของแหล่งธรรมชาติประเภทโป่งพุร้อน 4 ด้าน โดยทำการประเมินแหล่งธรรมชาติประเภทโป่งพุร้อน 93 แห่ง จาก 124 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งทำให้ทราบถึงคุณค่า ศักยภาพ และการประเมินความเสี่ยงต่อการถูกทำลายของโป่งพุร้อนแต่ละแหล่ง แนวโน้มของแหล่งธรรมชาติจะถูกพัฒนาเพื่อเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ผลการประเมินสรุปได้ว่า (1) ด้านการประเมินคุณค่าสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและอยู่ในระดับสูง จำนวน 7 แห่ง อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 69 แห่ง และอยู่ในระดับต่ำ จำนวน 17 แห่ง (2) ด้านการประเมินศักยภาพในการคงคุณค่าสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและอยู่ในระดับสูง จำนวน 19 แห่ง อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 42 แห่ง และอยู่ในระดับต่ำ จำนวน 32 แห่ง (3) ด้านการประเมินความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย อยู่ในระดับสูง จำนวน 23 แห่ง อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 41 แห่ง และอยู่ในระดับต่ำ จำนวน 29 แห่ง และ (4) ด้านการประเมินผลกระทบเบื้องต้นจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 19 แห่ง และอยู่ในระดับต่ำ จำนวน 74 แห่ง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2551) สำหรับแหล่งธรรมชาติประเภทอื่นยังไม่ได้ดำเนินการประเมินสถานภาพ และได้จัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและเฉพาะแหล่งไปแล้วจำนวนทั้งสิ้น 33 แผน และแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2552–2556)

สำหรับการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งอันควรรักษาทางธรณีวิทยานั้น จากแนวโน้มการพัฒนาที่เพิ่มมากขึ้นแต่ยังมิได้ถูกพัฒนาเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ และขาดความรู้ความเข้าใจที่อาจนำไปสู่การทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งแหล่งอันควรรักษาทางธรณีวิทยาบางประเภทมีสภาพเสื่อมโทรมและสมควรได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างเร่งด่วน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ กรมทรัพยากรธรณี อยู่ระหว่างการดำเนินการจัดระบบการบริหารจัดการแหล่งอันควรรักษาทางธรณีวิทยาเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์สูงสุด โดยการศึกษาคุณค่าความสำคัญของแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยา ศึกษาศักยภาพในการสร้างรายได้เชิงนิเวศ และการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น รวมถึงการศึกษาจัดทำหลักเกณฑ์ในการกำหนดแหล่งอันควรรักษาทางธรณีวิทยา เพื่อประกาศให้เป็นแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยา ที่อาจพัฒนาเป็นอุทยานธรณีวิทยา (Geopark) ในอนาคต และอาจเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารจัดการแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยาให้มีความสำคัญได้ดียิ่งขึ้น (กรมทรัพยากรธรณี 2553)

การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ถึงแม้ไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้ก็ตาม โดยมีการดำเนินการอนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ ในลักษณะต่างๆ เช่น การจัดทำมาตรฐานแหล่งธรรมชาติ การประเมินศักยภาพและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย

ข้อเสนอแนะ: เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ โดยการประเมินศักยภาพพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ โดยจัดลำดับตามความสำคัญทั้งในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และตามความสำคัญเร่งด่วนของพื้นที่ สร้างระบบฐานข้อมูลและจัดลำดับความสำคัญของแหล่งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติทั่วประเทศ ศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาของแหล่งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติแต่ละประเภทในแต่ละพื้นที่ แนวทางการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน และจัดทำกรอบแนวทางและมาตรการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และใช้จำนวนแหล่งธรรมชาติที่มีการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเป็นตัวชี้วัดการประเมินนโยบายฯ

เป้าหมายที่ 2 : อนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรม เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ

ผลการดำเนินการ: หน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น ซึ่งสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประสานให้มีการจัดตั้งขึ้นใน 75 จังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) ได้มีการดำเนินงานในหลายด้าน ที่สำคัญคือ ได้มีการจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น และได้ดำเนินการจัดทำระบบฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดทำข้อมูลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้กับหน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดอำนาจเจริญ หนองบัวลำภู และสระแก้ว และดำเนินการศึกษาและจัดทำ

ฐานข้อมูล และในปัจจุบันสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ร่วมกับเครือข่ายระดับจังหวัดอยู่ในระหว่างการจัดทำฐานข้อมูลแหล่งศิลปกรรมทั่วประเทศ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนนโยบายต่อไป นอกจากนี้ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มีการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าในหลายพื้นที่ ได้แก่ เมืองเก่าสงขลา เมืองเก่ากำแพงเพชร เมืองเก่าเชียงใหม่ เมืองเก่าลพบุรี เมืองเก่านครศรีธรรมราช และเมืองเก่าพิษณุโลก

สถานภาพและแนวโน้ม: การพัฒนาการใช้ประโยชน์และการฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรมที่ไม่สอดคล้องและไม่เหมาะสมกับคุณลักษณะของพื้นที่ ส่งผลให้สภาพแวดล้อมที่มีความสวยงามและคุณค่าของรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งศิลปกรรมสูญหายและหมดสภาพไป อย่างไรก็ตาม เมื่อได้มีการดำเนินการในการอนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรม เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ โดยการจัดทำฐานข้อมูลแหล่งศิลปกรรมทั่วประเทศ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนนโยบายการจัดการแหล่งศิลปกรรมแต่ละแหล่ง และทำให้การดำเนินงานมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากขึ้น โดยการจัดลำดับความสำคัญในการดำเนินการอนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรม นอกจากนี้ จะทำให้แหล่งศิลปกรรมได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเพิ่มขึ้นด้วยการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร ได้ดำเนินการสำรวจ จัดลำดับความสำคัญ และประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วจำนวน 2,100 แห่ง จากจำนวนโบราณสถานที่สำรวจโดยกรมศิลปากรทั้งหมด 8,734 แห่ง (กรมศิลปากร 2552)

การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ถึงแม้ไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้ก็ตาม โดยมีการดำเนินการอนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรมในลักษณะต่างๆ เช่น จัดทำระบบฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่า

ข้อเสนอแนะ: เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในแหล่งท่องเที่ยว โดยการประเมินศักยภาพพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยมีการจัดลำดับตามความสำคัญทั้งในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และตามความสำคัญเร่งด่วนของพื้นที่ สร้างระบบฐานข้อมูลและจัดลำดับความสำคัญของแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั่วประเทศ ศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาของแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแต่ละประเภทในแต่ละพื้นที่ แนวทางการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน และจัดทำกรอบแนวทางและมาตรการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับชาติและระดับท้องถิ่น และใช้

จำนวนแหล่งศิลปกรรมที่มีการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเป็นต้นวัฏ
การประเมินนโยบายฯ

แนวทางการดำเนินการ:

● แหล่งธรรมชาติ

1) นโยบายเสริมสร้างกลไกทางกฎหมายและให้มีการบังคับใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขสภาพ
ความเสื่อมโทรมและอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ มีการดำเนินการ ดังนี้

- การประกาศพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ป่าดงลำพัน เกาะต่างๆ ในจังหวัดภูเก็ต และน่านน้ำ
โดยรอบ หมู่เกาะพีพีและน่านน้ำโดยรอบ รวมทั้งเมืองพัตยาและน่านน้ำโดยรอบ ชายฝั่ง
ทะเลบริเวณปากแม่น้ำเพชรบุรี พื้นที่บางส่วนตามแนวชายฝั่งทะเลจังหวัดกระบี่ พื้นที่
บางส่วนตามแนวชายฝั่งทะเลจังหวัดพังงา และบริเวณพื้นที่ประสิทธิพิบัติภัย 6 จังหวัดใน
ภาคใต้

- การจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติเฉพาะแหล่ง 35 แผน ได้แก่ แผนการ
จัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติบริเวณถ้ำเมืองออน แก่งสะพือ เส้าหินเหลี่ยม เขา
ธารน้ำร้อนบ่อคลึง น้ำตกสาลิกา น้ำตกนางรอง ชายฝั่งสมเด็จพระนเรศวรฯ (หาดนเรศวร)
หาดบางแสน หาดแม่พิมพ์ หาดแม่รำพึง ชากไดโนเสาร์ภูเวียง ผาแต้ม บึงบอระเพ็ด เกาะสมุย
ชายฝั่งสมเด็จพระนเรศวรฯ (ตอนล่าง) เขาแก้ว-เขาหน่อ ถ้ำน้ำลอด ดอนหอยหลอด
โป่งเดือดป่าแป๋ หาดสมิหลา หาดแก้วแสง และเกาะหนู เกาะแมว น้ำตกพาเจริญ สะพานหิน
ถ้ำเสด็จ บึงสีไฟ น้ำตกห้วยจันทร์ ถ้ำเอราวัณ เขาปลาร้าและเขาช่องชัย หาดขนอม
แก่งสลัดไดและน้ำตกตะคร้อ เขาหินเหมะปราง หาดทรายแก้ว หาดบานชื่นและ
หาดสุขสำราญ ชากช้างตึกดำบรรพ์และชากไม้กลายเป็นหิน

- การตราพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 เพื่อให้มีกลไกในการ
กำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศให้เป็นไปอย่างมีระบบ
สอดคล้อง และเชื่อมโยงกันทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น เพื่อให้การบริหาร
และพัฒนาการท่องเที่ยวมีเอกภาพและมีความต่อเนื่อง ตลอดจนเพื่อให้มีระบบการบริหาร
จัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเหมาะสม

2) นโยบายเสริมสร้างกลไกการบริหารและการจัดการ เพื่อให้แหล่งธรรมชาติมีประสิทธิภาพ
มีการดำเนินการ ดังนี้

- การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารองค์กรเพื่อการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติให้สอดคล้องและ
เป็นไปได้กับสภาพการบริหารประเทศ คือ การจัดตั้งองค์กรที่ดูแลด้านการอนุรักษ์แหล่ง
ธรรมชาติ เช่น สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว องค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

- การสนับสนุนให้องค์กรเอกชนมีส่วนร่วมดูแลรักษาแหล่งธรรมชาติ เช่น การสนับสนุนเงินทุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อมให้แก่องค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 3) นโยบายส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ มีการดำเนินการ ดังนี้
 - การกำหนดมาตรการในการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติที่มีความสำคัญสูง เช่น หากจำเป็นต้องนำพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 มาใช้ประโยชน์ ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
 - การใช้มาตรการให้มีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ กรณีที่มีโครงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจตามที่มีประกาศกำหนด
- 4) นโยบายการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งธรรมชาติ พื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่โล่ง รวมทั้งสวนสาธารณะในเมือง ให้ได้สัดส่วนกับการขยายตัวของจำนวนประชากรและพื้นที่เขตเมือง มีการดำเนินการ ดังนี้
 - ส่วนราชการต่างๆ ได้ดำเนินการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อมแหล่งธรรมชาติ ตลอดจนเพิ่มสภาพแวดล้อมแหล่งธรรมชาติตามมาตรการเพิ่มพื้นที่สีเขียว เช่น กรมชลประทาน ดำเนินการกำหนดให้หน่วยงานในสังกัดระดับภูมิภาคต้องมีพื้นที่สีเขียวอย่างน้อยร้อยละ 30 ของแปลงที่ดินและเป็นพื้นที่สีเขียวยั่งยืน เป็นต้น
 - การประกาศใช้ผังเมืองเฉพาะ เพื่อควบคุมอาคารและสิ่งก่อสร้างในเขตแหล่งธรรมชาติและปริมณฑลโดยรอบ ยังไม่มีการดำเนินการ เนื่องจาก การจัดทำผังเมืองเฉพาะมีขั้นตอนตามกฎหมายในการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งทำให้ใช้ระยะเวลามากในการดำเนินการ
- 5) นโยบายกำหนดและรักษาระบบคุ้มครองพื้นที่ให้สอดคล้องกับหลักการทางนิเวศวิทยา รวมทั้งให้มีการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งธรรมชาติ มีการดำเนินการ ดังนี้
 - การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และพื้นที่ต้นน้ำลำธารอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สัดส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น
 - มีการขึ้นทะเบียนแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2532 โดยมีการประกาศแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์แล้วจำนวน 263 แห่ง จากจำนวน 2,362 แห่ง

● แหล่งศิลปกรรม

- 1) นโยบายการบังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ไขสภาพความเสื่อมโทรมและอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายอย่างจริงจัง มีการดำเนินการ ดังนี้
 - การจัดทำผังเมืองรวมตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง เพื่อเป็นมาตรการในการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม

- การดำเนินการในการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและแหล่งศิลปกรรม ยังคงมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่ครบทั้งประเทศ
- 2) นโยบายเสริมสร้างกลไกการบริหารและการจัดการเพื่อให้การอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีการดำเนินการ ดังนี้
 - การสนับสนุนให้ประชาชนและองค์กรเอกชน เข้ามามีส่วนรวมในการดูแลรักษาแหล่งศิลปกรรมโดยการเข้าร่วมกับหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น
 - การสนับสนุนโดยใช้กลไกของกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อให้องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาแหล่งศิลปกรรม
- 3) นโยบายส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการอนุรักษ์และบูรณะแหล่งศิลปกรรม มีการดำเนินการ ดังนี้
 - ได้มีการให้การอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม เป็นนโยบายที่สำคัญประการหนึ่งในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) โดยได้กำหนดเป้าหมายในการคุ้มครอง ป้องกัน ฟื้นฟู และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมไม่ต่ำกว่าปีละ 50 แห่ง
 - การสนับสนุนเงินทุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อให้องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาแหล่งศิลปกรรม
- 4) นโยบายการพัฒนาเมืองและชนบท จะต้องให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม มีการดำเนินการ ดังนี้
 - หน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับ ดูแลนโยบายการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาจังหวัดซึ่งได้มีการรับฟังความคิดเห็นจากส่วนราชการที่อยู่ในพื้นที่จังหวัด
 - หน่วยงานของภาครัฐคำนึงถึงความสำคัญของแหล่งศิลปกรรม และหลีกเลี่ยงการกระทำที่มีผลในการทำลายสภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรม
- 5) นโยบายการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรม โดยการอนุรักษ์ให้มีพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่โล่งโดยรอบแหล่งศิลปกรรม มีการดำเนินการ ดังนี้
 - กรุงเทพมหานคร ได้มีการประกาศใช้ผังเมืองรวมในปี พ.ศ. 2542 และได้มีการปรับปรุงผังเมืองรวมในปี พ.ศ. 2549 เพื่อควบคุมการก่อสร้างอาคาร สิ่งก่อสร้างและการประกอบกิจการบางประเภทในบริเวณแหล่งศิลปกรรม
 - หน่วยงานการที่เป็นผู้ครอบครองพื้นที่ที่อยู่ใกล้เกาะรัตนโกสินทร์ เมื่อมีความจำเป็นต้องขยายหรือปรับปรุงสถานที่ ได้มีการย้ายไปยังที่แห่งใหม่ที่เหมาะสม เช่น กระทรวงพาณิชย์ ได้ย้ายออกไปอยู่ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี

2.13.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม พบว่า เป้าหมายทั้งสองเป็นไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ถึงแม้ว่าข้อมูลยังไม่มีควมสมบูรณ์มากนัก (ตารางที่ 2.32)

สำหรับการแปลงนโยบายแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม ภาครัฐได้มีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ คือ การจัดตั้งสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นในปี พ.ศ. 2545 และจัดตั้งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีการตราพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 เพื่อให้มีกลไกในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและเพื่อให้การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวมีเอกภาพและความต่อเนื่อง ตลอดจนเพื่อให้มีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ตารางที่ 2.32 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม

เป้าหมาย		ตัวชี้วัด	ประเภท ตัวชี้วัด	ผล ตัวชี้วัด	ผล สัมฤทธิ์
แหล่งธรรมชาติ					
1.	อนุรักษ์ คุ้มครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศ	- จำนวนแหล่งธรรมชาติที่ประกาศเป็นแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์	ตัวชี้วัด การตอบสนอง	มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมาย	😊 มีการดำเนินการและมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย
		- แหล่งธรรมชาติที่มีมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ	ตัวชี้วัด การตอบสนอง	มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมาย	
แหล่งศิลปกรรม					
1.	อนุรักษ์ คุ้มครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรม เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ	- จำนวนแหล่งศิลปกรรมที่มีการจัดทำแผนอนุรักษ์ คุ้มครอง ฟื้นฟูแหล่ง	ตัวชี้วัด การตอบสนอง	มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมาย	😊 มีการดำเนินการและมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย
		- แหล่งศิลปกรรมที่มีมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	ตัวชี้วัด การตอบสนอง		

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.14 สิ่งแวดล้อมชุมชน

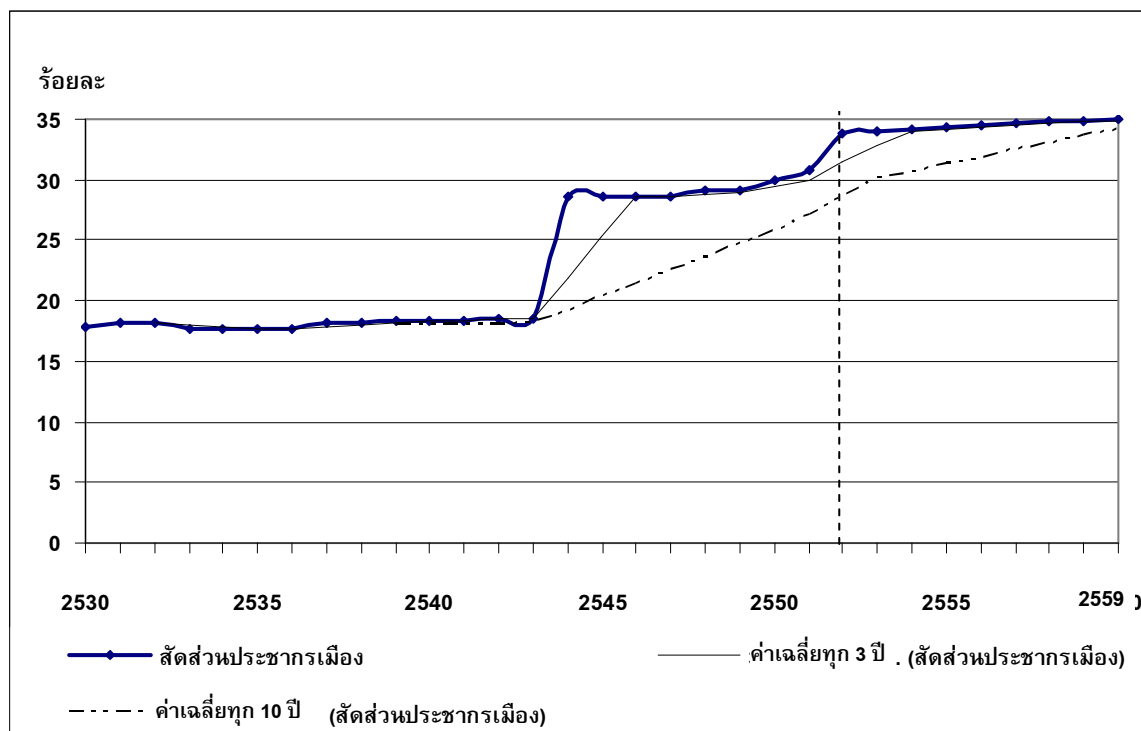
2.14.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชนทั้งในเขตเมือง ชุมชนชนบท และชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตป่า เกิดขึ้นเนื่องจาก การเพิ่มขึ้นของประชากรไม่สอดคล้องกับศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและบริการขั้นพื้นฐานในชุมชนเมืองมีการขยายตัวของประชากร อย่างรวดเร็วจนไม่สามารถจัดหาบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตให้เพียงพอต่อความต้องการ ขาดการวางแผนหรือควบคุม การใช้ที่ดินทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานที่ไม่เหมาะสมเกิดชุมชนแออัดและปัญหาสังคม ส่วนชุมชนชนบทและชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตป่า มีการเปลี่ยนแปลงทั้งกิจกรรมและพฤติกรรม ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมถูกทำลาย ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มี นโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสม และขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2540)

การเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตเมืองและการขยายตัวของเมือง ก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมาคือ ปัญหาชุมชนแออัดจากการย้ายถิ่นฐานคนจากชนบทเข้าสู่เมือง ปัญหาความขัดแย้งด้านการใช้ที่ดิน ปัญหา

ภูมิทัศน์ของเมือง ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่สีเขียว รวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น มลพิษ ขยะ เกือบเมือง น้ำเน่า อากาศเสีย เสียงดัง ฝุ่นละออง เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของประชากรของประเทศ ไทยซึ่งจากเดิมที่กระจายตัวกันอยู่ในชนบทเป็นส่วนใหญ่ จากข้อมูล ปี พ.ศ. 2552 พบว่า มีประชากรที่อาศัย ในเขตเมืองประมาณร้อยละ 34 ของประชากรทั้งหมด เพิ่มขึ้นจากจำนวนประชากรที่อาศัยในเขตเมืองในปี พ.ศ. 2530 ที่มีอยู่เพียงร้อยละ 18 ของประชากรทั้งหมด แนวโน้มในปี พ.ศ. 2559 ประชากรที่อาศัยในเขต เมืองจะเพิ่มขึ้นเป็นประมาณร้อยละ 35 (รูปที่ 2.41)

รูปที่ 2.41 จำนวนประชากรในเขตเมือง (ตามสำมะโนครัว) ปี พ.ศ. 2530-2552 และการคาดการณ์ ถึงปี พ.ศ. 2559

ที่มา: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย 2551 และการคาดการณ์โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา ประเทศไทย

2.14.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : ชุมชนทุกระดับมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจสังคม มรดกทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี

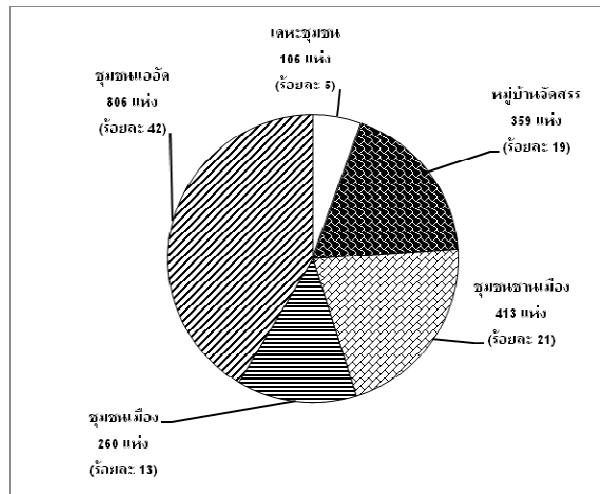
ผลการดำเนินการ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติรับทราบ เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 เพื่อส่งเสริมการนำร่องการเพิ่มพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนในที่ดินของหน่วยงานภาครัฐ การสนับสนุนส่งเสริม และกำหนดให้ภาคเอกชนเพิ่มพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน การสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้

จิตสำนึกและทัศนคติ การเสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การใช้สิ่งจูงใจในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน และการปรับปรุงกฎระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ระหว่างการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ เพื่อเป็นแนวทางและมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นจากการสิ่งก่อสร้าง และป้ายโฆษณาชนิดและขนาดต่างๆ รวมทั้ง การเสนอแนะรูปแบบและกำหนดหลักเกณฑ์สิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม และส่งเสริมคุณค่าทางทัศนียภาพของเมือง ทั้งด้านธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งยุทธศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ มีหลักการสำคัญ คือ ให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากภูมิทัศน์อย่างเท่าเทียมกันและเป็นธรรม ประชาชนทุกคนมีชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี

สถานภาพและแนวโน้ม: การขยายตัวของเมืองและการอพยพของแรงงานเข้าสู่เมือง ทำให้เกิดชุมชนแออัดกระจายอยู่ตามเมืองใหญ่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางของความเจริญในทุกด้าน ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร เป็นแหล่งงานที่ดึงดูดให้ผู้คนจากท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศหลั่งไหลเข้ามาประกอบอาชีพหลากหลายประเภท หลากหลายกิจกรรม ในปี พ.ศ. 2550 กรุงเทพมหานครมีชุมชนประเภทต่างๆ จำนวน 1,944 แห่ง ประกอบด้วย ชุมชนแออัด 806 แห่ง ชุมชนชานเมือง 413 แห่ง หมู่บ้านจัดสรร 359 แห่ง ชุมชนเมือง 260 แห่ง และเคหะชุมชน 106 แห่ง (รูปที่ 2.42)

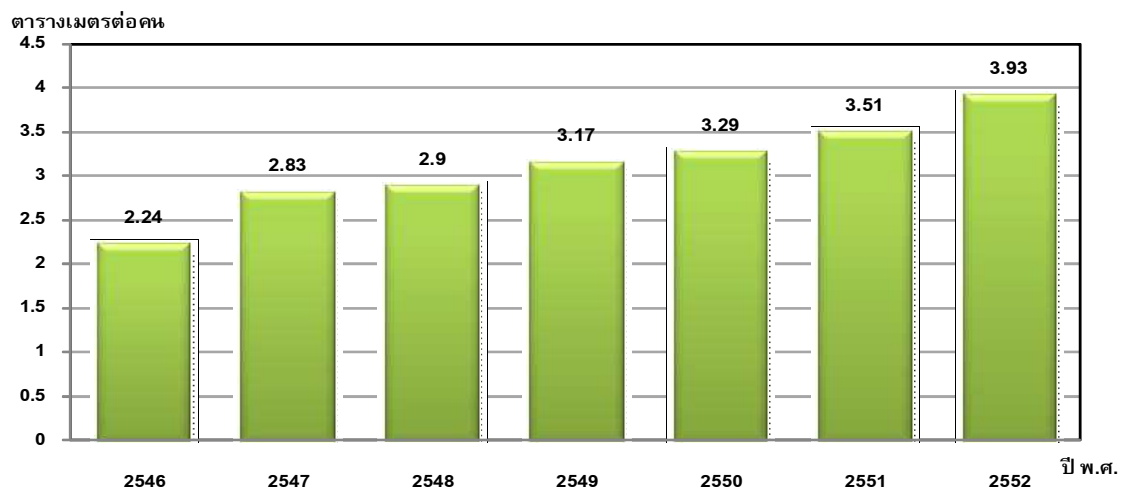
พื้นที่สีเขียว เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งช่วยกรองมลพิษ เสริมสร้างสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่แข็งแรงให้คนเมือง และทางเลือกในการพักผ่อนหย่อนใจของประชากรในเมือง แต่ปัญหาคือ พื้นที่สีเขียวในเมืองมีไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน พื้นที่สีเขียวบางแห่งไม่เอื้ออำนวยต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ ในส่วนของกรุงเทพมหานครพื้นที่สีเขียวส่วนใหญ่เป็นลักษณะของพื้นที่สวนสาธารณะ ในปี พ.ศ. 2550 กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สวนสาธารณะ 18.79 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3.29 ตารางเมตรต่อคน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2549 ที่มีพื้นที่สวนสาธารณะ 18.06 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3.17 ตารางเมตรต่อคน และในปี พ.ศ. 2552 กรุงเทพมหานครมีพื้นที่สีเขียวรวมทั้งหมด 22.34 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3.93 ตารางเมตรต่อคน (รูปที่ 2.43) แต่ก็ยังนับว่าน้อยเมื่อเทียบกับมาตรฐานสากลที่กำหนดสัดส่วนของสวนสาธารณะต่อประชากรจะต้องเท่ากับ 15 ตารางเมตรต่อคน สำหรับในภาคต่างๆ ของประเทศไทย พบว่า ในปี พ.ศ. 2550 ภาคเหนือมีจำนวนสวนสาธารณะหรือสถานที่พักผ่อน 18,213 แห่ง ภาคกลาง 18,296 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 36,450 แห่ง และภาคใต้ 10,278 แห่ง (ศูนย์ข้อมูลกลางกระทรวงมหาดไทยและจังหวัด 2551)

รูปที่ 2.42 จำนวนชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำแนกตามประเภท ปี พ.ศ. 2550

ที่มา: กรุงเทพมหานคร 2551

รูปที่ 2.43 สัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากรในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2546-2552

ที่มา: กรุงเทพมหานคร 2551

น้ำเสียจากชุมชน เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำต่างๆ เสื่อมโทรม ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2552) ปริมาณน้ำเสียชุมชนที่เกิดขึ้นทั่วประเทศมีประมาณ 14 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน แบ่งเป็น น้ำเสียจากเทศบาล (ประมาณ 1,600 แห่ง) จำนวน 2.5 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน องค์การบริหารส่วนตำบล (ประมาณ 6,100 แห่ง) จำนวน 9 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา จำนวน 2.5 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อวัน จากการติดตามตรวจสอบประสิทธิภาพระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชนทั่วประเทศ โดยกรมควบคุมมลพิษร่วมกับสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค พบว่า ในปี พ.ศ. 2552 จำนวนระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชนที่ใช้งานได้ มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 71 แห่ง (ร้อยละ 79) ซึ่งจากเดิมในปี พ.ศ. 2551 ระบบบำบัดน้ำเสียที่ใช้งานได้มีเพียง 66 แห่ง (ร้อยละ 73) (กรมควบคุมมลพิษ 2553)

ผังเมือง เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาเมืองที่เป็นระบบและมีแบบแผน เนื่องจากผังเมืองเป็นกรอบในการพัฒนาระบบเมือง โครงสร้างพื้นฐานการพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมเศรษฐกิจ

ของประเทศ และเป็นการสร้างความสมดุลของการพัฒนาและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังเป็นกรอบในการบริหารจัดการด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและการใช้พื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน ปัจจุบัน มีผังเมืองรวมที่ประกาศกฎกระทรวงมีผลบังคับใช้ทั้งหมด 151 ผัง ประกอบด้วยผังเมืองรวมที่ดำเนินการครั้งแรก (กรมโยธาธิการและผังเมืองดำเนินการเอง) 16 ผัง และผังเมืองรวมดำเนินการร่วมกับท้องถิ่น 144 ผัง (ตารางที่ 2.33)

ตารางที่ 2.33 สรุปความก้าวหน้างานผังเมืองรวม ปี พ.ศ. 2551

รายการ	จำนวน (ผัง)
1. ผังเมืองรวมประกาศกฎกระทรวงทั้งหมด	151
1.1 ผังเมืองรวมสิ้นสุดการบังคับใช้แล้ว(อยู่ระหว่างปรับปรุงผัง)	86
1.2 ผังเมืองรวมที่ถ่ายโอนภารกิจด้านการผังเมือง	45
1.3 ผังเมืองรวมประกาศราชกิจจานุเบกษา	20
2. ผังเมืองรวมที่ดำเนินการครั้งแรก (กรมโยธาธิการและผังเมืองดำเนินการเอง)	16
3. ผังเมืองรวมดำเนินการร่วมกับท้องถิ่น	144

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2551

ที่มา: กรมโยธาธิการและผังเมือง 2551

การประเมินผล: มีการดำเนินการ และมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่นเดียวกับตัวชี้วัด เช่น พื้นที่สวนสาธารณะต่อพื้นที่กรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้น ระบบบำบัดน้ำเสียรวมชุมชนที่เปิดให้บริการมีจำนวนเพิ่มขึ้น เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ: ควรพัฒนาตัวชี้วัด ชุมชนน่าอยู่ เมืองน่าอยู่ที่มีทั้งตัวชี้วัดทั่วไป ซึ่งเป็นตัวชี้วัดการดำเนินงานที่เป็นภารกิจโดยทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (โดยเฉพาะเทศบาล เพราะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นเมือง) และตัวชี้วัดท้าทาย ซึ่งเป็นตัวชี้วัดการดำเนินงานที่เป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์หรือเป็นภารกิจใหม่ เพื่อนำไปใช้วัดผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมชุมชนในท้องถิ่น

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) นโยบายกำหนดทิศทางและจัดระเบียบความเจริญเติบโตของชุมชนทุกระดับ โดยคำนึงถึงศักยภาพของธรรมชาติ ระบบวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ ประชากร ชีตความสามารถของโครงสร้างบริการพื้นฐาน การบริการสาธารณะ เพื่อให้ชุมชนมีบูรณาการสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สงบ สะอาดสวยงาม น่าประทับใจ อย่างต่อเนื่อง มีการดำเนินการ ดังนี้
 - กรมโยธาธิการและผังเมือง ได้ดำเนินการจัดทำผังเมืองรวมครบทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อใช้เป็นกรอบกิจกรรมการใช้ที่ดินให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่
- 2) นโยบายส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพื้นที่ในชุมชนทุกระดับเพื่อการพัฒนาและควบคุมการใช้ที่ดินให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ มีการดำเนินการ ดังนี้

- ในการนำมาตรการจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาเมือง มาใช้เป็นกลไกการส่งเสริมและควบคุมการใช้ที่ดินในเขตเมือง ได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อการพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะส่งเสริมให้กฎหมายผังเมืองสามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อเป็นกลไกการพัฒนาเมืองโดยการมีส่วนร่วมของเจ้าของที่ดิน การปรับปรุง หรือจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองและชนบท
 - กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ออกประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 16 มิถุนายน 2552 เพื่อให้โครงการพัฒนาที่ดินขนาดใหญ่¹¹ ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมถึงได้มีการกำหนดให้เรื่องพื้นที่สีเขียวเป็นประเด็นหนึ่งในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่
- 3) นโยบายส่งเสริมการพัฒนาชุมชนทั้งชุมชนเดิมและชุมชนเมืองใหม่ในรูปแบบชุมชนเมืองสมบูรณ์แบบ มีการดำเนินการ ดังนี้
- กรุงเทพมหานคร ได้ดำเนินการสร้างสาธารณูปโภค โดยสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และสร้างสิ่งแวดล้อมด้านสถาปัตยกรรมที่ส่งเสริมภูมิทัศน์ของธรรมชาติ
- 4) นโยบายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสงวนที่ดินเป็นพื้นที่สีเขียว สำหรับเป็นพื้นที่สร้างความสดชื่น และส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนและประชากรในอนาคตอย่างเพียงพอ มีการดำเนินการ ดังนี้
- องค์การปกครองท้องถิ่น ได้ใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะของท้องถิ่น เพื่อเป็นสวนสาธารณะให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน
- 5) นโยบายการให้ท้องถิ่นเร่งรัดและดำเนินการสร้างจินตภาพสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ดีในชุมชนทุกระดับ มีการดำเนินการ ดังนี้
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมมลพิษ โดยได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดระเบียบป้าย และแผนปฏิบัติการในการจัดระเบียบป้าย ซึ่งได้ให้หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องตามแผนปฏิบัติการในการจัดระเบียบป้าย
- 6) นโยบายส่งเสริมการพัฒนาชุมชนชนบทให้เป็นชุมชนสมบูรณ์แบบ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาด้านอาชีพ แหล่งงาน การตลาด การบริการสังคม และสิ่งแวดล้อม มีการดำเนินการ ดังนี้
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำแผนแม่บทสิ่งแวดล้อมชุมชน ในปี พ.ศ. 2547 แผนแม่บทการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนซึ่งมีวัตถุประสงค์

¹¹ ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมฯ โครงการพัฒนาที่ดินขนาดใหญ่ คือ การจัดสรรที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย หรือเพื่อประกอบการพาณิชย์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดสรรที่ดิน ที่มีจำนวนที่ดินแปลงย่อยตั้งแต่ 500 แปลง หรือเนื้อที่เกินกว่า 100 ไร่

เพื่อกำหนดทิศทางและแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนให้มีประสิทธิภาพ โดยสามารถปรับเสริมแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับพื้นที่ต่างๆ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนฯ ไปปรับใช้โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2547)

- การตราพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เพื่อให้ชุมชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการในการพัฒนาชุมชน และเพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชน รวมถึง การจัดการสภาพแวดล้อมของชุมชน และการจัดทำแผนชุมชนในระดับชุมชน
 - ภาครัฐได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้แก่ประชาชนเรื่องการส่งเสริมการประกอบอาชีพ แหล่งงาน รวมทั้งการสร้างระบบตลาดให้รองรับการผลิต โดยให้เอกชนเข้ามามีบทบาท นอกจากนี้ ภาครัฐได้ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน¹² โดยการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน อันจะยังผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต
- 7) นโยบายการผสมผสานแผนโครงสร้างบริการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชนทุกระดับให้มีประสิทธิภาพ มีการดำเนินการ ดังนี้
- องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้ลงทุนพัฒนาโครงสร้างบริการพื้นฐานระยะยาวให้แก่ชุมชน เช่น สถานที่กำจัดขยะ ระบบบำบัดน้ำเสีย รวมถึงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร เพื่อประโยชน์ในการประสานงานการวางแผนพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ภาครัฐยังได้สนับสนุนให้องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และร่วมดูแลรักษาโครงสร้างบริการพื้นฐาน
- 8) นโยบายยกระดับมาตรฐานที่อยู่อาศัยโดยการส่งเสริมอาชีพ การตลาด และการบริการสังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมชุมชนให้ได้มาตรฐานที่เหมาะสม มีการดำเนินการ ดังนี้
- การเคหะแห่งชาติ ดำเนินโครงการบ้านมั่นคง เพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยได้มีที่อยู่อาศัยที่มีมาตรฐานและสามารถเข้าสู่ระบบตลาดที่อยู่อาศัยราคาประหยัด
- 9) นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรับทราบข้อมูลและมีอำนาจหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชน มีการดำเนินการ ดังนี้

¹² มาตรา 3 แห่ง พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนไว้ว่าหมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

- การปรับปรุงกฎหมาย ขอบบังคับในการกระจายอำนาจ ได้มีการตราพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีอำนาจในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชน
- กรมอนามัย ได้ดำเนินการสนับสนุนการพัฒนาและจัดระบบข้อมูลสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียวให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามแนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่

2.14.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน ถึงแม้ว่าเป้าหมายอาจมีหลายวัตถุประสงค์ ซึ่งต้องการข้อมูลที่ครบถ้วนในทุกมุมมอง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เทคโนโลยี รวมไปถึงการจัดการ แต่จากผลการดำเนินงาน พบว่า มีการดำเนินการตามทิศทางเดียวกับเป้าหมาย เนื่องจาก ภาครัฐได้ให้ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างต่อเนื่อง คาดว่าทุกเมือง ทุกชุมชนจะประยุกต์ใช้ตัวชี้วัดเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของนโยบายนี้ในอนาคตอันใกล้ (ตารางที่ 2.34)

สำหรับการแปลงนโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชนในภาพรวม ภาครัฐได้มีการจัดระเบียบความเจริญเติบโตของชุมชนทุกระดับ มีการตราพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เพื่อให้ชุมชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการในการพัฒนาชุมชน มีการจัดทำแผนแม่บทสิ่งแวดล้อมชุมชน และการกำหนดให้เรื่องพื้นที่สีเขียวเป็นประเด็นหนึ่งในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ รวมถึงให้มีการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแผนปฏิบัติการในการจัดระเบียบป่า ซึ่งขณะนี้ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ระหว่างดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์

ตารางที่ 2.34 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
ชุมชนทุกระดับมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียวเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจ สังคม มรดกทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยี	- พื้นที่สวนสาธารณะต่อพื้นที่กรุงเทพมหานคร	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการตามทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้	😊 มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย
	- พื้นที่สวนสาธารณะต่อพื้นที่ทั้งหมดในแต่ละเทศบาล	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	ไม่มีข้อมูล	
	- จำนวนระบบบำบัดน้ำเสียรวมชุมชนที่สร้างเสร็จแล้วได้รับการฟื้นฟูและเปิดให้บริการ	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการและมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย	
	- จำนวนผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะที่ประกาศใช้	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการและมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย	

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.15 การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม

2.15.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

ในช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 การศึกษาได้มีการสอดแทรกความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในระบบและนอกระบบแล้ว แต่ยังไม่สามารถเสริมสร้างให้ประชาชนเกิดความตระหนัก และมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมากนัก เพราะหลักสูตรการศึกษาขาดความต่อเนื่องของเนื้อหาในระดับชั้น ส่วนการประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อม ยังไม่เป็นระบบและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพราะขาดนโยบายหลัก และขาดเครือข่ายระบบสารสนเทศสิ่งแวดล้อม รวมทั้งไม่มีระบบการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรเอกชน และประชาชนที่มีประสิทธิภาพและขาดความต่อเนื่อง (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2540) ขณะที่ในปัจจุบัน ประชาชนมีความสนใจและให้ความสำคัญในเรื่องสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และมีหน่วยงานเครือข่ายภาครัฐ องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มแข็งมากขึ้น การดำเนินการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม การจัดทำแหล่งเรียนรู้เพื่อให้บริการแก่ประชาชนและเยาวชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เอื้อต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรณรงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาโลกร้อน โดยการใช้ถุงผ้า การรณรงค์ประหยัดพลังงาน (โครงการพลังงานหารสอง) การใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าเบอร์ห้า และรณรงค์การใช้พลังงานทดแทน

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้งหลายส่วนใหญ่เกิดมาจากการกระทำของคน ดังนั้นการแก้ปัญหาดังกล่าว จึงต้องแก้ไขที่พฤติกรรมของคนให้เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกดี และเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม กระบวนการสร้างจิตสำนึกที่ดีคือ การให้การศึกษา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคนให้มีความรู้ และสามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้มีจิตสำนึกและพฤติกรรมที่ดีต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งการให้การศึกษาเรื่องสิ่งแวดล้อมต้องการการมีส่วนร่วมจากเด็ก ครอบครัว ชุมชน และผู้ประกอบการต่างๆ และทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในสังคมนั้น โดยให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมศึกษาซึ่งเป็นหลักสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม

แนวโน้มในอนาคตเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารใหม่ๆ ที่มีต้นทุนต่ำ แต่มีประสิทธิภาพสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอินเทอร์เน็ต จะช่วยให้สามารถค้นหาแหล่งเรียนรู้เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ทั้งภายในและระหว่างประเทศ นอกจากนั้น การเกิดขึ้นของสื่อกระแสรอง เช่น วิทยุชุมชน เว็บไซต์ข่าวต่างๆ ก็จะเป็นช่องทางการดำเนินงานด้านการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อมได้กว้างขวางและหลากหลายมากขึ้น ในส่วนของสื่อมวลชน การปฏิรูปสื่อที่กำลังดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง และการถือกำเนิดขึ้นของทีวีสาธารณะ ย่อมน่าจะส่งผลให้เกิดโอกาสและพื้นที่ในการสื่อสารเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความเข้าใจในสังคมไทยมากขึ้น เป็นช่องทางในการเผยแพร่และอาจดำเนินงานในลักษณะสิ่งแวดล้อมศึกษาได้ด้วย

การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องยาวนาน จึงจะเห็นผลเป็นรูปธรรม ขณะที่ผู้กำหนดนโยบายและหน่วยงานต่างๆ มักให้ความสนใจกับการทำงานที่ให้ผลสำเร็จในระยะสั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัจจุบันประเทศไทยมีวาระแห่งชาติที่สำคัญและเร่งด่วนหลายเรื่อง ได้แก่ ด้านการเมือง และเศรษฐกิจ ซึ่งจะเป็นเรื่องที่ได้รับ ความสนใจจากผู้กำหนดนโยบายและสาธารณชนในลำดับแรก ด้วยเหตุนี้ การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อมจึงอาจไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร และไม่ได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรมากนัก ขณะเดียวกันองค์กรต่างประเทศซึ่งเคยเป็นแหล่งสนับสนุนทางการเงินที่สำคัญ มีแนวโน้มว่าจะลดความช่วยเหลือ เพราะประเทศไทยเป็นประเทศที่มีระดับการพัฒนาค่อนข้างสูงแล้ว ในขณะที่ การสนับสนุนจากองค์กรธุรกิจก็มีความไม่แน่นอนตามภาวะเศรษฐกิจ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม 2553)

2.15.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : ชุมชนทุกระดับและประชาชนมีจิตสำนึก และจิตวิญญาณ รวมทั้งมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสม

ผลการดำเนินการ: การดำเนินงานด้านการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย สามส่วนหลัก คือ (หนึ่ง) การดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน (สอง) การสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (สาม) การส่งเสริมการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผ่านเครือข่ายอาสาสมัครทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทส.ม.) การให้ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร เพื่อให้เกิดความตระหนักในปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา การฝึกอบรม การประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร และการรณรงค์ ถือเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาหลังจากได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่เน้นการปฏิรูปการเรียนรู้ให้เท่าทันกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่างๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ พร้อมกับคำนึงถึงสภาพความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษาและท้องถิ่น ในส่วนของเนื้อหาการศึกษา มุ่งหมายให้ครอบคลุมถึงความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืนไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม การดำเนินการบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาเข้าในหลักสูตรการศึกษา และกลุ่มสาระการเรียนรู้ยังเป็นระบบที่ต่อเนื่อง ยังเกิดขึ้นน้อยมาก โรงเรียนที่มีนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมศึกษาส่วนใหญ่ มีการจัดการเรียนการสอนในหลายรูปแบบ ได้แก่ การสอดแทรกรายวิชาที่เกี่ยวข้องในเวลาเรียนปกติ ได้แก่ เช่น สาระการเรียนรู้กลุ่มวิทยาศาสตร์ การจัดการเรียนการสอนและ

กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาภายใต้โครงการต่างๆ เช่น โรงเรียนในฝัน โครงการมหิงสา สายสืบ โครงการสวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน โครงการรุ่งอรุณ โครงการนักสืบ สายน้ำ และมีบางโรงเรียนเน้นความสำคัญไปที่การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เช่น การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและการจัดภูมิทัศน์ให้เขียว สะอาด และ สวยงาม หรือจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่ เน้นกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะและรักษาความสะอาด ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น (กรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2553)

ในส่วนที่เกี่ยวกับการสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มีการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุน สิ่งแวดล้อม ให้องค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้ จดทะเบียนกับภาครัฐตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ต่างๆ เช่น การรักษาสภาพแวดล้อมแม่น้ำ คู คลอง การดูแล รักษาป่าชายเลน ฯลฯ

สถานภาพและแนวโน้ม: ชุมชนทุกระดับและประชาชนมีจิตสำนึก และจิตวิญญาณ รวมทั้งมีความพร้อมใน การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ส่วนหนึ่งพิจารณาจากสมัชชา องค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีการ เพิ่มจำนวนขึ้นโดยตลอดจากจำนวน 47 องค์กร และต่อมาองค์กรเอกชนด้าน สิ่งแวดล้อมแสดงความจำนงเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมัชชาขององค์กรเอกชนด้าน การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มเป็น 56 องค์กร และ ในปี พ.ศ. 2552 มีสมาชิกทั้งสิ้น 74 องค์กร

การประเมินผล: มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ โดยจำนวนองค์กรพัฒนาเอกชนด้าน สิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น การจดทะเบียนขององค์กรเอกชนด้านการคุ้มครอง สิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 องค์กรที่จดทะเบียนมีสิทธิขอรับความ ช่วยเหลือจากทางราชการ เช่น สามารถยื่นข้อเสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุน เงินอุดหนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม และได้รับการสนับสนุนอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือ การปฏิบัติงานขององค์กร เป็นต้น ทำให้ชุมชนทุกระดับและประชาชนได้เข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ: เนื่องจากเป้าหมายที่กำหนดไว้ไม่สามารถวัดได้ จึงควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดการมี ส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมซึ่งถือเป็นผลลัพธ์ของการมี จิตสำนึกที่ดี โดยเริ่มจัดเก็บข้อมูลตัวชี้วัด เช่น จำนวนอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และจำนวนลูกเสือสิ่งแวดล้อม

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) นโยบายส่งเสริมการให้การศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการดำเนินการ ดังนี้
 - กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาในสถานศึกษา รวมทั้งได้มีการร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาทั้งในระดับนานาชาติและภูมิภาค
- 2) นโยบายส่งเสริมการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดแนวร่วมกับประชาชน มีการดำเนินการ ดังนี้
 - กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการส่งเสริมการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านเครือข่ายอาสาสมัครทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.)
- 3) นโยบายส่งเสริมให้ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชน และประชาชนมีส่วนร่วมส่งเสริมการให้การศึกษาและประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น และให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีการดำเนินการ ดังนี้
 - กองทุนสิ่งแวดล้อม ได้สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้จดทะเบียนกับภาครัฐตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับประชาชนในพื้นที่ต่างๆ เช่น การรักษาสภาพแวดล้อมแม่น้ำ คู คลอง การดูแลรักษาป่าชายเลน ฯลฯ
- 4) นโยบายพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติ มีการดำเนินการ ดังนี้
 - สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ดำเนินการจัดระบบสารสนเทศสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการจัดทำระบบสารสนเทศนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้ดำเนินการเผยแพร่สารสนเทศสิ่งแวดล้อมต่อสาธารณะมากขึ้นนับแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ที่มีบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการรับทราบข้อมูลข่าวสารของประชาชน

2.15.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์สิ่งแวดล้อม พบว่า มีการดำเนินการตามทิศทางของเป้าหมาย แต่ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจาก เป้าหมายไม่มีความชัดเจน ไม่สามารถพัฒนาตัวชี้วัดที่เหมาะสมได้ และมีหลายวัตถุประสงค์ (ตารางที่ 2.35)

สำหรับการแปลงนโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์สิ่งแวดล้อมไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม ภาครัฐ ได้มีการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน และการสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับประชาชนในพื้นที่ต่างๆ และมีการส่งเสริมการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านเครือข่ายอาสาสมัครทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทส.ม.)

ตารางที่ 2.35 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
ชุมชนทุกระดับและประชาชนมีจิตสำนึก และจิตวิญญาณ รวมทั้งมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสม	- จำนวนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม	ตัวชี้วัดสถานภาพ	มีการดำเนินการและมีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย	 ไม่สามารถประเมินได้เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูล และไม่ได้มีการตั้งเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้ แต่มีการดำเนินการตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้
	- จำนวนชุมชนเคลื่อนไหวปัญหามลพิษ	ตัวชี้วัดภาวะกดดัน	ไม่มีข้อมูล	
	- จำนวนผู้ใช้บริการระบบสารสนเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	ไม่มีข้อมูล	
	- จำนวนคณะกรรมการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีประชาชนเป็นสมาชิก	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	ไม่มีข้อมูล	

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.16 เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม

2.16.1 สถานการณ์และแนวโน้ม

ในช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 การพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในขอบเขตจำกัด ไม่ครอบคลุมประเด็นปัญหาที่สำคัญและเร่งด่วน รวมทั้งเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต้นแบบหรือสาธิต จำเป็นต้องขยายขอบข่ายงานศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมการนำเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้วไปใช้ให้บังเกิดผลอย่างกว้างขวาง (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2540)

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของความต้องการเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยๆ เปลี่ยนจากเทคโนโลยีประเภทบำบัดที่ปลายท่อ (pollution abatement และ end-

of-pipe cleanup technologies) ไปสู่เทคโนโลยีสะอาด¹³ เทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การประหยัดพลังงาน เป็นต้น และเทคโนโลยีที่ใช้ในการติดตามตรวจสอบ ประกอบกับในภาคอุตสาหกรรม มีการส่งเสริมมาตรการการป้องกัน ที่เรียกว่า pollution prevention ทั้งนี้ ตัวขับเคลื่อนที่สำคัญของการใช้เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ (1) กฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมและการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศ และ (2) ความต้องการและความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภค รวมทั้งข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง (3) การให้บริการสาธารณะด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของรัฐ อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของภาคธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กในการปรับเปลี่ยนมาใช้เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของการลงทุนและต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสะอาดของภาครัฐ ได้มีการส่งเสริมการจัดซื้อและจัดจ้างสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ การจัดทำหลักเกณฑ์การปฏิบัติงานด้านการผลิตที่สะอาดสำหรับภาคต่าง ๆ สำหรับแนวโน้มในอนาคตคาดว่าจะมีการพัฒนาระบบการตรวจสอบและรับรองผู้ประกอบการที่ดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด

2.16.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์

เป้าหมายที่ 1 : มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อป้องกันและจัดปัญหาภาวะมลพิษ และอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

ผลการดำเนินการ: กรมควบคุมมลพิษ ได้จัดทำเอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดีด้านการป้องกันและลดมลพิษอุตสาหกรรมสำหรับอุตสาหกรรม 5 ประเภท ได้แก่ อุตสาหกรรมยางแผ่นรมควัน อุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป (ประเภทปลา) อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมน้ำยาข้น อุตสาหกรรมอาหารทะเลแช่เยือกแข็ง (ประเภทปลา) โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในการลดมลพิษของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม และประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่ผู้ประกอบการ นอกจากนี้ ยังส่งเสริมแนวทางในการลดปริมาณของเสียที่เกิดจากการผลิต และช่วยให้กิจการของผู้ประกอบการมีสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในท้องถิ่นที่ตั้งโรงงานอีกด้วย

กรมควบคุมมลพิษ ได้จัดทำฐานข้อมูลให้คำปรึกษาด้านเทคโนโลยีการป้องกันมลพิษ ซึ่งประกอบไปด้วย ฐานข้อมูลวิชาการด้านเทคโนโลยีการป้องกันมลพิษและการจัดการสิ่งแวดล้อมในกิจกรรมการผลิตและบริการ และฐานข้อมูลบุคลากรและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การนำไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมภาคการผลิตและบริการหลายประเภทและผู้สนใจทั่วไป การพัฒนาข้อมูลเทคโนโลยีการป้องกันมลพิษและการจัดการสิ่งแวดล้อม มี 3 ลักษณะ ดังนี้

- 1) ฐานความรู้ด้านเทคโนโลยีการป้องกันมลพิษ ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้เทคโนโลยีการป้องกันมลพิษ เทคโนโลยีสะอาด การผลิตที่สะอาด การใช้

¹³เทคโนโลยีสะอาด เป็น hardware หมายถึงตัวเทคโนโลยี ส่วนเทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมถือเป็น software หมายถึง กระบวนการผลิต

ประโยชน์ของเสีย การประเมินวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ (Life Cycle Assessment) การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Eco-Design) ประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-Efficiency)

- 2) ข้อมูลผู้เชี่ยวชาญและวิชาการด้านเทคโนโลยีการป้องกันมลพิษและการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการผลิตและบริการ และกิจกรรมในกลุ่มอุตสาหกรรมขนาดกลางและย่อม บทคัดย่องานวิจัย บทความวิชาการ หรือสื่ออื่นๆ พร้อมแหล่งอ้างอิงที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศในรูปแบบดิจิทัล
- 3) ฐานข้อมูลเทคโนโลยีการป้องกันมลพิษและการจัดการสิ่งแวดล้อมจากภูมิปัญญาไทย ที่รวบรวมองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีการป้องกันมลพิษที่เกิดจากภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วย ข้อมูลองค์ความรู้ เทคโนโลยี แนวคิด ผลิตภัณฑ์ การนำไปใช้ประโยชน์ หรือข้อมูลอื่นๆ ที่เหมาะสม

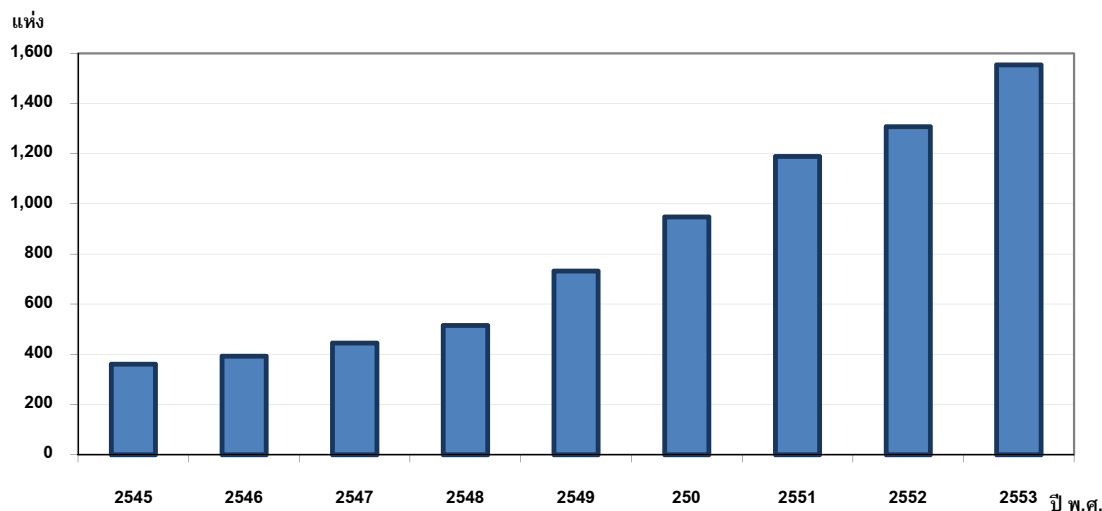
สถานภาพและแนวโน้ม: วิวัฒนาการของเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงจากเทคโนโลยีที่เป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว หรือการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุไปสู่เทคโนโลยีสะอาดและเทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีสะอาดไปใช้ ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของการลงทุนหรือต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มของภาคธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก ผลิตภัณฑ์เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มตามระดับของเทคโนโลยีการผลิต กลุ่มแรก มีการผลิตในประเทศอยู่แล้ว กลุ่มสอง ยังไม่มีเทคโนโลยีการผลิตที่สามารถแข่งขันได้ กลุ่มสาม เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพแต่ไม่มีเทคโนโลยีการผลิต และสุดท้าย เป็นกลุ่มที่ยังไม่มีการกำหนดระดับมาตรฐานเทคโนโลยี (ตารางที่ 2.36)

การกำหนดมาตรฐานการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เช่น มาตรฐาน ISO 14000 มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ มาตรฐานการทำฟาร์มเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น มาตรฐานเหล่านี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ภาคการผลิตสามารถเข้าร่วมเพื่อการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งให้ผลประโยชน์ในสองทาง ได้แก่ การลดปัญหามลพิษในกระบวนการผลิต และเป็นที่ยอมรับในตลาดสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตัวชี้วัดจากจำนวนโรงงานที่ได้รับมาตรฐานการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2553 มีจำนวนผู้ได้รับ ISO 14000 ทั้งหมด 1,553 ราย (รูปที่ 2.44)

ตารางที่ 2.36 เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย แบ่งตามระดับของเทคโนโลยีการผลิต

เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม	รายชื่อ	ความต้องการงานวิจัย
กลุ่มผลิตภัณฑ์ที่มีเทคโนโลยีในระดับการผลิตอยู่แล้ว	<ul style="list-style-type: none"> - เครื่องกำจัดมลพิษทางอากาศแบบถุงกรอง - ระบบบำบัดน้ำเสียสำหรับอุตสาหกรรม - ระบบบำบัดน้ำเสียสำหรับชุมชน - เครื่องระบายอากาศในโรงงานอุตสาหกรรม - ฉนวนป้องกันความร้อน - เครื่องสูบลม (pump) - เครื่องกรองน้ำและตัวกลาง - อุปกรณ์ป้องกันเสียงส่วนบุคคล (อุตสาหกรรม) - ถ่านกัมมันต์ (activated carbon) - อุปกรณ์ป้องกันภัยส่วนบุคคล รวมถึงชุดป้องกันบุคคลจากสารเคมี (อุตสาหกรรม) - บรรจุภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ 	การวิจัยเพื่อปรับปรุงการผลิต หาวัดดูดิบที่เหมาะสม และลดต้นทุนการผลิต
กลุ่มผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่มีเทคโนโลยีในระดับการผลิตในปัจจุบันที่สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้	<ul style="list-style-type: none"> - เครื่องเติมอากาศ - เตาเผาขยะมูลฝอยชุมชนและ มูลฝอยติดเชื้อ - สารเคมีในการบำบัดและป้องกันมลพิษ (บางชนิด) - ภาชนะสำหรับบรรจุวัตถุอันตรายและกากของเสียอันตราย - วัสดุปูพื้นสำหรับการฝังกลบขยะมูลฝอย 	การวิจัยเพื่อยกระดับเทคโนโลยี
กลุ่มผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพแต่ยังไม่มีเทคโนโลยีในการผลิตในประเทศ	<ul style="list-style-type: none"> - เครื่องมือตรวจวัดระดับเสียง - เครื่องมือตรวจวัดคุณภาพน้ำ 	การวิจัยเทคโนโลยีการผลิตต้นแบบ
กลุ่มผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ของการวิจัยและพัฒนา	<ul style="list-style-type: none"> - ภาชนะสำหรับบรรจุขยะมูลฝอย - รถเก็บขยะมูลฝอย - อุปกรณ์ป้องกันภัยส่วนบุคคล รวมถึงชุดป้องกันบุคคลจากสารเคมี (เกษตรกรรม) 	การวิจัยเทคโนโลยีการผลิตต้นแบบ โดยต้องกำหนดระดับมาตรฐานเทคโนโลยีก่อน

รูปที่ 2.44 จำนวนองค์กรที่ได้รับมาตรฐานการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ISO 14000
ปี พ.ศ. 2545-2553

หมายเหตุ: ข้อมูลปี พ.ศ. 2553 เป็นข้อมูล ณ วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2553

ที่มา: สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม 2553

ปัจจุบันพฤติกรรมและแนวโน้มของผู้บริโภคสินค้าเกษตรและอาหารทั้งในประเทศและทั่วโลกได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยทุกประเทศให้ความสำคัญกับการบริโภคสินค้าเกษตรและอาหารที่มีคุณภาพได้มาตรฐานและปลอดภัยจากสารเคมี สารพิษ และการปนเปื้อนต่างๆ เพิ่มขึ้น สำหรับประเทศไทยเกษตรกรได้ตื่นตัวและหันมาผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้ได้คุณภาพมีมาตรฐานและมีความปลอดภัยมากขึ้นตามความต้องการของตลาด และเกษตรกรได้ให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการการผลิตสินค้าเกษตรที่ดีและเหมาะสม (Good Agricultural Practice: GAP)

การประเมินผล: มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ: ควรมีการพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับภายในประเทศ เพื่อลดการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ของการวิจัยและพัฒนา ได้แก่ รถเก็บขยะมูลฝอย อุปกรณ์ป้องกันภัยส่วนบุคคล รวมถึงชุดป้องกันบุคคลจากสารเคมีทางการเกษตร สำหรับการพัฒนาตัวชี้วัดเทคโนโลยีที่เหมาะสมอาจใช้จำนวนสิทธิบัตรด้านสิ่งแวดล้อม

แนวทางการดำเนินการ:

- 1) นโยบายส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีภายในประเทศ เพื่อการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ มีการดำเนินการ ดังนี้
 - การดำเนินนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีภายในประเทศ เพื่อการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ภาครัฐ ได้มีการดำเนินความร่วมมือกับต่างประเทศตามพันธกรณีระหว่างประเทศ คือ พิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพในการควบคุมการเคลื่อนย้าย การจัดการ และการใช้สิ่งมีชีวิตที่ผ่านการดัดแปลง

- พันธุกรรม (Living Modified Organisms: LMOs) เพื่อให้เป็นไปอย่างปลอดภัย โดยต้องมีการทำความเข้าใจล่วงหน้า (Advance Informed Agreement: AIA) ระหว่างรัฐที่ส่งออกและรัฐที่นำเข้า LMOs
- 2) นโยบายส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งประยุกต์ใช้เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
- การดำเนินนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งประยุกต์ใช้เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ภาครัฐ ได้มีการใช้มาตรการทางการคลัง เพื่อกระตุ้นและเกื้อหนุนให้ภาคเอกชนพัฒนาเทคโนโลยีในกระบวนการผลิตสินค้าและกระทรวงอุตสาหกรรม ได้ออกกฎกระทรวงว่าด้วยการยกเว้นค่าธรรมเนียมรายปีให้แก่ผู้ประกอบการโรงงาน โดยยกเว้นค่าธรรมเนียมรายปีเป็นระยะเวลา 5 ปีให้แก่โรงงาน ซึ่งได้รับการรับรองมาตรฐานด้านระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (มอก. 14001 หรือ ISO 14001)

2.16.3 สรุป

โดยสรุปผลการติดตามนโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม พบว่า มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่นเดียวกับผลของตัวชี้วัด อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยควรมีการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อมตามความต้องการของประเทศ และเพื่อลดการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ (ตารางที่ 2.37)

สำหรับการแปลงนโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อมไปสู่การปฏิบัติในภาพรวม ภาครัฐได้มีการดำเนินความร่วมมือกับต่างประเทศตามพันธกรณีระหว่างประเทศ และได้มีการใช้มาตรการทางการคลัง เพื่อกระตุ้นและเกื้อหนุนให้ภาคเอกชนพัฒนาเทคโนโลยีในกระบวนการผลิตสินค้า

ตารางที่ 2.37 สรุปผลการติดตามประเมินผลของนโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ประเภทตัวชี้วัด	ผลตัวชี้วัด	ผลสัมฤทธิ์
มีเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อป้องกันและขจัดปัญหาภาวะมลพิษและอนุรักษ์ พันธุ์ทรัพยากรธรรมชาติ	- จำนวนเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมที่ภาครัฐผลิตได้	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการ และมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย	 มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย
	- จำนวนองค์กรที่ได้รับมาตรฐาน ISO 14000	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการ และมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย	
	- จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP	ตัวชี้วัดการตอบสนอง	มีการดำเนินการ และมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย	

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

2.17 บทสรุป

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้พัฒนาขึ้นในปี พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นช่วงที่ได้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทบทวนทฤษฎีในการพัฒนาโดยได้พิจารณาถึงผลกระทบของการพัฒนา โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาครัฐได้ใช้นโยบายฯ เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ และได้มีการถ่ายทอดนโยบายและแนวทางที่กำหนดไว้เป็นแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากกว่าสิบปีที่ผ่านมา สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา นับแต่มีการประกาศใช้นโยบายฯ ถึงแม้ว่าได้มีการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดก็ตาม แต่โดยภาพรวมแล้วสถานการณ์สิ่งแวดล้อมยังไม่ได้ดีขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติยังอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมลง คุณภาพน้ำในแม่น้ำหลายสายยังไม่ดีขึ้น คุณภาพอากาศในบริเวณเมืองใหญ่ซึ่งมีการจราจรหนาแน่น พื้นที่ที่มีการเผาในที่โล่งแจ้ง และเขตอุตสาหกรรม มีคุณภาพอากาศต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะฝุ่นละอองขนาดเล็ก การใช้สารอันตรายในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่มีปริมาณการใช้เพิ่มขึ้น และยังคงมีอุบัติเหตุจากสารเคมีที่สร้างความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สินเกิดขึ้นอยู่เรื่อยๆ รวมทั้ง มีการลักลอบทิ้งกากของเสียที่เป็นสารอันตรายในสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการปนเปื้อนในห่วงโซ่อาหาร จนส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ข้างเคียง ขณะที่ ยังขาดกลไกการจัดการสารอันตรายทั้งระบบ ทั้งการควบคุมในกระบวนการผลิต การกักเก็บ การขนส่ง อีกทั้ง แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมบางแห่งที่มีสภาพเสื่อมโทรมลง และวิถีชีวิตการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป และจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นก็ได้สร้างแรงกดดันต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วย

ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน พบว่า บางเป้าหมายยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจน เนื่องจากไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณและข้อจำกัดของข้อมูล แต่ก็ได้มีการดำเนินงานตามทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้ ได้แก่ “ให้มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อม และการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยา และธรณีวิทยามบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ” สำหรับเป้าหมายที่มีการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ “การอนุรักษ์ พื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรดินที่เสื่อมโทรม โดยการเร่งรัดฟื้นฟูที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน” แต่พบว่า ผลการดำเนินงานยังอยู่ห่างจากเป้าหมายค่อนข้างมาก และอาจมีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย

ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า เป้าหมายที่ยังไม่สามารถบรรลุผลตามที่ตั้งไว้ คือ “การมีพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศโดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30” เนื่องจาก สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ปีล่าสุด (ปี พ.ศ. 2549) เป็นร้อยละ 30.92 ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น และในปัจจุบันยังคงมีการสูญเสียพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่อง สำหรับเป้าหมายที่ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ คือ “ให้มีการใช้พื้นที่ป่าไม้ตามวิถีทางในเชิงอนุรักษ์ดุลยภาพของระบบนิเวศเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน” เนื่องจาก ไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้ และไม่ได้กำหนดเกณฑ์ชีวิตตามหลักวิชาการในเรื่องของการใช้พื้นที่ป่าในเชิงอนุรักษ์ และเป้าหมาย “ด้านการ

อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน” เนื่องจาก ไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้ แต่ทั้งสองเป้าหมายดังกล่าวได้มีการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย

ทรัพยากรน้ำ พบว่า เป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ “ให้มีการพัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดินให้เป็นระบบในทุกลุ่มน้ำเพื่อให้มีปริมาณที่เพียงพอ และมีคุณภาพที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน” การจัดหา น้ำในฤดูแล้งและการจัดหา น้ำสะอาดให้กับประชาชนในเขตชนบท พบว่ามีแนวโน้มสูงขึ้นมาก

ทรัพยากรแร่ พบว่า เป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ “ให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีระยะยาว เพื่อสงวน รักษาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีที่จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาในอนาคต และความมั่นคงของประเทศ รวมทั้ง ประสานการใช้ประโยชน์ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ” ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจาก ข้อจำกัดของข้อมูลในการพัฒนาตัวชี้วัดด้านทรัพยากรธรณี อย่างไรก็ตาม พบว่า ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรแร่ นั้น มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ทรัพยากรพลังงาน พบว่า เป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ “ให้มีการผลิตและพัฒนาแหล่งพลังงานให้เพียงพอับความต้องการอย่างประหยัด โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ” มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย ในขณะที่เป้าหมาย “ให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด” มีแนวโน้มเข้าใกล้เป้าหมาย เนื่องจาก ปริมาณการจัดหาพลังงานขั้นต้นต่อ GDP หรือต่อประชาชน มีแนวโน้มค่อนข้างคงที่ โดยเฉพาะภาคขนส่งมีแนวโน้มลดลง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ และประหยัดมากขึ้น

ทรัพยากรชายฝั่งทะเล พบว่า เป้าหมายเรื่อง “การสงวนให้มีพื้นที่ป่าชายเลน ไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่” บรรลุตามเป้าหมายแล้ว โดย มีพื้นที่ป่าชายเลน 1.46 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2550 ในขณะที่ เป้าหมาย “การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภท เพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศชายฝั่ง” ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจาก เป้าหมายมีองค์ประกอบของทรัพยากรที่หลากหลาย ประกอบกับข้อจำกัดด้านข้อมูล อย่างไรก็ตาม จากผลตัวชี้วัดของเป้าหมายดังกล่าว พบว่า ส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย

มลพิษทางน้ำ พบว่า เป้าหมายเรื่อง “คุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินที่มีสภาพเสื่อมโทรมจะต้องมีคุณภาพดีขึ้น” มีการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย ยกเว้นคุณภาพน้ำแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย และมีแนวโน้มจะไม่บรรลุเป้าหมาย ส่วนคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายสำคัญที่ผ่านเมืองศูนย์กลางความเจริญ สำหรับเป้าหมาย “คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศจะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง โดยให้ความสำคัญแก่ชายฝั่งบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และอ่าวไทยตอนบนเป็นอันดับแรก” พบว่า คุณภาพน้ำทะเลส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

มลพิษทางอากาศ พบว่า เป้าหมายเรื่อง “คุณภาพอากาศในเขตควบคุมมลพิษและเขตเมือง โดยเฉพาะฝุ่นละอองจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศ” มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย ในขณะที่เป้าหมายเรื่อง “สารมลพิษอื่นๆ ในอากาศ โดยเฉพาะก๊าซคาร์บอนมอน-

นอกไซด์ และระดับปริมาณสารมลพิษทางอากาศในเขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไป โดยเฉพาะก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจน” มีการดำเนินการในทิศทางที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน พบว่า เป้าหมาย “การควบคุมระดับเสียงโดยทั่วไปในทุกพื้นที่ของประเทศให้มีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ” ยังไม่บรรลุเป้าหมาย เพราะพื้นที่บริเวณริมถนนในเขตเมืองยังเป็นปัญหา อย่างไรก็ตาม ระดับเสียงมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดีขึ้น ในขณะที่เป้าหมาย “การควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดให้ได้มาตรฐาน ได้แก่ ระดับเสียงของยานพาหนะ และสถานประกอบการและชุมชน” พบว่า มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย

มลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล พบว่า เป้าหมายในการ “ลดหรือควบคุมการผลิตมูลฝอยของประชากร และให้มีการใช้ประโยชน์จากมูลฝอยในเขตกรุงเทพมหานครและชุมชนทั่วประเทศ” มีแนวโน้มดีขึ้นและเข้าใกล้เป้าหมาย ในขณะที่เป้าหมาย “ด้านการจัดการมูลฝอยตกค้างจากการให้บริการเก็บขนในเขตเทศบาล และพื้นที่นอกเขตเทศบาล” และเป้าหมาย “ให้ทุกจังหวัดมีแผนหลักและแผนการจัดการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ และมีระบบกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ” พบว่า มีการดำเนินการในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย

มลพิษจากสารอันตราย พบว่า เป้าหมาย “การลดและควบคุมมลพิษจากสารอันตรายจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของประชาชน” พบว่า มีแนวโน้มจะไม่บรรลุเป้าหมาย เนื่องจาก การนำสารอันตรายมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนโดยเฉพาะผู้ใช้แรงงานและเกษตรกรผู้ใช้สารอันตราย และการเกิดอุบัติเหตุจากสารอันตรายยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญ สำหรับเป้าหมาย “การมีแผนปฏิบัติการกรณีฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงระดับประเทศ และระดับจังหวัด และเป้าหมาย “การจัดตั้งศูนย์พิชิตภัย และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศ” พบว่า บรรลุตามเป้าหมายแล้ว

มลพิษจากของเสียอันตราย เป้าหมายที่มีแนวโน้มไม่บรรลุผล ได้แก่ “การลดและควบคุมมลพิษจากของเสียอันตราย ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและชุมชนไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน” เนื่องจาก เนื่องจาก ของเสียอันตรายบางส่วนถูกเก็บรวบรวมเพื่อการกำจัดอย่างถูกหลักวิชาการ และมีบางส่วนถูกนำไปทิ้งตามสถานที่สาธารณะส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน เช่นเดียวกับเป้าหมาย “การเก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมและจากชุมชน” ที่มีแนวโน้มไม่บรรลุเป้าหมาย เนื่องจาก ระบบการจัดการของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมที่ยังไม่สามารถจัดการได้อย่างเต็มศักยภาพ และข้อจำกัดด้านข้อมูลระบบการจัดการของเสียอันตรายจากชุมชน ในขณะที่เป้าหมาย “การให้สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนทุกแห่ง มีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกวิธี ตั้งแต่การคัดแยก การเก็บรวบรวม การขนส่ง การบำบัดและการกำจัด” พบว่า มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมาย

แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม พบว่า เป้าหมาย “การอนุรักษ์ คุ้มครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศ” เป็นไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายที่ตั้งไว้

สิ่งแวดล้อมชุมชน พบว่า เป้าหมายที่ระบุว่า “ชุมชนทุกระดับมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียวเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจสังคม มรดกทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี” พบว่า มีการดำเนินการตามทิศทางเดียวกับเป้าหมาย เนื่องจาก ภาครัฐได้ให้ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง โดยนำตัวชี้วัดเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่มาประยุกต์ใช้

การศึกษาและประชาสัมพันธ์สิ่งแวดล้อม พบว่า เป้าหมาย “ชุมชนทุกระดับและประชาชนมีจิตสำนึก และจิตวิญญาณ รวมทั้งมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสม” แม้จะพบว่า ประชาชนเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แต่ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ เนื่องจาก เป้าหมายไม่สามารถวัดผลในเชิงปริมาณได้

เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม พบว่า เป้าหมายเรื่อง “การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อป้องกันและขจัดปัญหาภาวะมลพิษ และอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ” มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยควรมีการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อลดการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ

บทที่ 3

การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงและความสอดคล้อง ของนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงถึงกัน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงต้องใช้เครื่องมือและกลไกที่หลากหลาย เช่น นโยบาย แผน และมาตรการทางกฎหมาย ซึ่งนโยบายและกฎหมายนั้นอาจมีความเจาะจงเฉพาะสาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสาขาใดสาขาหนึ่ง หรือเป็นนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหลายสาขาทรัพยากรฯ นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระยะยาวของประเทศมีความสำคัญ เพราะเป็นนโยบายแม่บทซึ่งกำหนดกรอบในระยะยาว ซึ่งจะได้มีการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติในลักษณะแผนปฏิบัติการหรือแผนกลยุทธ์ในแต่ละสาขาทรัพยากรต่อไป นอกจากนี้นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเทศแล้ว ประเทศไทยยังมีนโยบายซึ่งกำหนดกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นแผนระยะกลาง และยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณรายปี ซึ่งจะเป็นกลไกเสริมให้กรอบแผนระยะกลางของประเทศมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสถานการณ์ได้มากขึ้น โดยอาจไม่จำเป็นต้องทบทวนแผนระยะกลางในทุกๆ 2-3 ปี

ดังนั้น หากนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งเป็นนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระยะยาวของประเทศ มีความสอดคล้อง เชื่อมโยงกับนโยบายและกฎหมายในสาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ก็จะทำให้นโยบายฯ สามารถบรรลุเป้าหมายได้ และมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศในช่วงระยะเวลาต่างๆ

รายงานการศึกษาในส่วนนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสองส่วน คือ หนึ่ง การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสอง การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับนโยบายและกฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขา

3.1 การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติด้าน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ ประกอบด้วย นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รัฐธรรมนูญ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม หากเป้าหมายและแนวทางของนโยบายและยุทธศาสตร์เหล่านี้มีความสอดคล้องกัน โอกาสที่จะบรรลุผลย่อมมีมากกว่าในกรณีที่ขาด

ความสอดคล้องกัน เนื่องจาก การดำเนินการตามนโยบายและยุทธศาสตร์หนึ่งก็สามารถช่วยให้นโยบายและยุทธศาสตร์อื่นบรรลุเป้าหมายได้

3.1.1 นโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ นอกจากนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ยังประกอบด้วย รัฐธรรมนูญ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

(1) นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 หรือนโยบายฯ 20 ปี ได้จัดทำขึ้นตามที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 13 (1) เป็นนโยบายระยะยาวที่เป็นแนวทางกว้างๆ ให้หน่วยงานหรือผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติตามนโยบายและแผนฯ ทำให้หน่วยงานทราบถึงทิศทางในการดำเนินงานอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ในระยะเวลา 20 ปีข้างหน้าร่วมกัน และถูกใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (มาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535) และจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด (มาตรา 37 มาตรา 38 มาตรา 39 มาตรา 40 หรือมาตรา 41 แล้วแต่กรณีตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535)

(2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ปี พ.ศ. 2540 นับเป็นปีประวัติศาสตร์ที่ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถือเป็นรัฐธรรมนูญที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำมากที่สุด ด้วยการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ อีกทั้งยังมีการจัดประชาพิจารณ์ในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ได้มาจากการจัดทำของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนโดยทางอ้อมในด้านสิ่งแวดล้อม รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติหลายประการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ทั้งยังมีบทบัญญัติที่ให้ความสำคัญแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แม้ปัจจุบัน ประเทศไทยจะใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แต่บทบัญญัติหลายประการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ยังถูกนำบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้แก่

1) สิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ จัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรา 46 ของรัฐธรรมนูญ นับเป็นครั้งแรกที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมกับรัฐ เพื่อบริหารและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างจากแนวทางเดิมของรัฐในหลายปีที่ผ่านมา ที่เน้นบทบาทการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียว

2) สิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ตนเองมีชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่ดี มาตรา 56 บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ สิทธิในการมีส่วนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิทธิที่จะดำรงชีพอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยกำหนดให้เจ้าของโครงการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อม ต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยงานของรัฐเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาสิ่งแวดล้อม

3) สิทธิในการได้รับข้อมูลข่าวสารจากรัฐ มาตรา 58 สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการตามมาตรา 19 ย่อมครอบคลุมถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมด้วย กฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ซึ่งมีผลบังคับก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540

4) สิทธิในการได้รับข้อมูล คำชี้แจง และแสดงความคิดเห็นก่อนการอนุญาตโครงการ การใช้ข้อมูลคำชี้แจง และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ หรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน ถือว่ามีความสำคัญมากในการลดปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นยังช่วยให้รัฐสามารถนำเอาข้อมูลที่ได้จากประชาชนมาประกอบการตัดสินใจอย่างรอบคอบและรอบด้านมากขึ้น

5) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากการบัญญัติรับรองและหน้าที่ต่าง ๆ ที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้นไว้ในหมวดสิทธิเสรีภาพแล้ว การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมยังถูกบัญญัติไว้ในหมวด 5 ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นหมวดที่ว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐ ตามมาตรา 79

6) การกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากแก่การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่มากขึ้นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7) แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในส่วนของแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม นั้นปรากฏในมาตรา 85

(3) แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นแผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 35-36 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เพื่อให้เกิดการแปลงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ไปสู่การปฏิบัติ โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น ใช้เป็นกรอบในการแปลงไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้ง เป็นกรอบในการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค และแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด ตลอดจนเป็นแนวทางการปฏิบัติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

- แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549 มีกรอบแนวทางที่ให้ความสำคัญต่อการเร่งรัดแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง การบูรณะฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สิ่งแวดล้อมชุมชน การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม และการปรับปรุงองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และระบบโครงสร้างการประสานงานระหว่างองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้มีประสิทธิภาพและมีเอกภาพในการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น

- กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549

การจัดทำกรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการผู้ชำนาญการเพื่อปรับโครงสร้างการบริหารจัดการและองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และคณะทำงานปรับโครงสร้างการบริหารจัดการและองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม โดยให้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549 มาเป็นกรอบในการยกร่างกรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 ซึ่งประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก คือ (หนึ่ง) การบริหารจัดการ (สอง) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (สาม) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมนุษย์ และ (สี่) การป้องกันและแก้ไขภาวะมลพิษ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพของท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของทุกส่วนในสังคม ลดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา และเพื่อให้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และบูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

- แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นความสมดุล ความพอประมาณ และความมีเหตุผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการยกร่างได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งเน้นเรื่อง การสร้างสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน บนรากฐานการพัฒนาของความสมดุลใน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยังคงให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อเนื่องจากกรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 และใช้แนวทางการจัดการแบบบูรณาการที่สอดคล้องตามระบบนิเวศ (Ecological Approach) ของแต่ละพื้นที่ รวมทั้งผสมผสานการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 ได้ยึดกรอบระยะเวลาในช่วงเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) โดยใช้กรอบและทิศทางพัฒนาในมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิด (Framework) และประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues) นอกจากนี้ ได้นำนโยบายระดับชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551 และยุทธศาสตร์กระทรวงด้านการบริหาร

จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาใช้ประกอบในการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550–2554 เพื่อให้มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับกรอบและทิศทางการพัฒนาของประเทศ รวมทั้ง ยังคงยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อเนื่องจากกรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 ด้วย

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์หลัก คือ

- 1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างภูมิปัญญาร่วมกันของภาคีต่างๆ เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมให้ประชาชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการจัดการ และการสื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึง
- 2) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของทุกภาคี มาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างฐานข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อยกระดับความสามารถในการจัดการและขีดความสามารถของบุคลากรภาครัฐ และการปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย
- 3) การขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงรุก มาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสนับสนุนให้มีการบังคับใช้กฎหมาย การส่งเสริมการลงทุนร่วมกัน และการจัดการร่วมกัน
- 4) ส่งเสริมการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม เพื่อลดความยากจน มาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การจัดการที่สมประโยชน์ (Win-Win) การเสริมพลังประชาชน (Empowerment) และหลักการผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย
- 5) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน มาตรการที่สำคัญ ได้แก่ กำหนดเป้าหมายของการผลิตที่สอดคล้องกับสมดุลธรรมชาติ และเพิ่มการวิจัยและพัฒนา (R&D)
- 6) กำกับ ดูแล และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลและยั่งยืน มาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การกำกับ ดูแลให้เป็นไปตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย หลักผู้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย และมาตรการทางสังคม เช่น การเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณะ และการจัดทำรายงานด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

(4) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) เป็นแนวทางการจัดการระยะปานกลาง ที่กำหนดขึ้นอย่างสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ แนวทางดังกล่าวในแผนพัฒนาฯ ทั้ง 3 ฉบับ มีความต่อเนื่องกัน และอาศัยแนวทางการพัฒนาเดียวกัน คือ เป็นการนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาจากวิกฤติเศรษฐกิจให้ลุล่วง และสร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ขณะเดียวกันก็มุ่งการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศ และเป็นแผนปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทย ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ในปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ประเทศไทยต้องประสบวิกฤติเศรษฐกิจอย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อคนและสังคมเป็นอย่างมาก จึงต้องเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพมั่นคง และลดผลกระทบจากวิกฤติที่ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน และความยากจนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) คือ เร่งฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป้องกันสภาวะสิ่งแวดล้อมในชนบทและในเมือง ด้วยการสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้น ควบคู่ไปกับการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการควบคุมดูแลการใช้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างเสริมวินัยและประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการผลิตให้เป็นไปอย่างประหยัด เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสูงสุด และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ตลอดจนเพิ่มบทบาทของประเทศไทยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศทั้งในระดับภูมิภาค และระดับโลก

- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้นำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญาในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) โดยให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาจากวิกฤติเศรษฐกิจให้ลุล่วง และสร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ขณะเดียวกันก็มุ่งการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้ให้ความสำคัญในเรื่อง การปรับปรุงการจัดการให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ฟื้นฟู ส่งเสริมการนำทรัพยากรไปใช้ประโยชน์ในระดับที่ยั่งยืน เพื่อช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาที่พึ่งตนเองได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนและประเทศ รวมทั้ง เป็นรากฐานที่แข็งแกร่งของการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม มุ่งเน้นประสิทธิภาพการกำกับควบคุมที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส สุจริต ตลอดจนมีการศึกษาวิจัยที่สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง

- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554)

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554) มุ่งพัฒนาสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green Society) โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญานำทางในการบริหารและพัฒนาประเทศ ให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเอง การมีภูมิคุ้มกันและการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดทุกมิติควบคู่ไปกับการนำทุนที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย ทั้งทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาใช้ให้เกิดประโยชน์ และเสริมสร้างให้เข้มแข็งโดยการวางแนวทางการพัฒนา และการเสริมสร้างทุนทั้ง 3 ด้าน ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม รวมทั้งประเทศ เพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนต่อไป

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554) ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

1) ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม ให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติ และเกื้อกูล ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสวอนอนุรักษ์ พื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ รวมทั้ง การสร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

2) ยุทธศาสตร์การพัฒนามาตรฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งให้ความสำคัญกับการรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อรักษาสสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ ส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ตลอดจนพัฒนาระบบการจัดการร่วม เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการปรับแบบแผนการผลิตและพฤติกรรมบริโภคไปสู่การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน และการพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจุบันอยู่ในช่วงเริ่มต้นกระบวนการจัดเตรียมแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) โดยการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) จะยังคงยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิสัยทัศน์ประเทศไทยปี 2570 ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและภาคีการพัฒนาาร่วมกันจัดทำขึ้น โดยแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาประเทศไทยในระยะต่อไป คือ การประยุกต์ใช้ร่วมกันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก ในอนาคตวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมจะมีมากขึ้น ทำให้ประเทศไทยต้องให้ความสำคัญกับแนวทางการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลและสันติสุขมากขึ้น และสร้างความมั่นคงจากภายในให้มากขึ้น ทั้งความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทางพลังงาน การพึ่งพาตนเองในทุกๆ ด้าน รวมทั้ง การสร้างความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มเครือข่ายในเชิงบูรณาการทั้งภายในประเทศและภูมิภาค เพื่อพัฒนามิติของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ โดยจะต้องคำนึงถึงภาพอนาคตการพัฒนาใน 20 ปีข้างหน้า ที่มุ่งหวังการมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์ ร่วมกับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทุกระดับ รวมถึงการปรับพฤติกรรมบริโภคของประชาชนซึ่ง

เป็นปัจจัยสำคัญ โดยการปรับพฤติกรรมดังกล่าว ต้องให้ความสำคัญกับการปรับจิตสำนึกให้รู้จักคุณค่าของทรัพยากร และปรับรูปแบบการบริโภคในลักษณะวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม ไปสู่การบริโภคอย่างพอเพียง และช่วยกันดูแลฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และมีการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด

กรอบแนวคิดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้กำหนดขึ้น โดยมีการวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคตที่ประเทศไทยต้องเผชิญ ได้แก่ พันธกรณี/ข้อตกลงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศและสิ่งแวดล้อมที่ผูกมัดมากขึ้น การกีดกันทางการค้าจากมาตรการแก้ไขปัญหาโลกร้อนเพิ่มขึ้น การย้ายฐานการผลิตคาร์บอนสู่ประเทศกำลังพัฒนา ความต้องการพลังงานของโลกสูงขึ้น และความมั่นคงด้านอาหารเกิดความสั่นคลอน เนื่องจากความต้องการสินค้าเกษตร/อาหารเพิ่มขึ้น มีความขัดแย้งพืชอาหาร-พืชพลังงาน ต้นทุนการผลิตอาหารและค่าเสียโอกาสการผลิตอาหารสูงขึ้น ฯลฯ กรอบแนวคิดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ข้อเสนอประเด็น ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านภาวะโลกร้อน : รัฐวิสาหกิจสร้างโอกาสการพัฒนา ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ : ทางเลือกเศรษฐกิจไทย และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสัญญาประชาคมใหม่ : พลังขับเคลื่อนสังคมสู่สมดุล โดยส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแต่ละยุทธศาสตร์การพัฒนา มีรายละเอียดดังนี้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านภาวะโลกร้อน : รัฐวิสาหกิจสร้างโอกาสการพัฒนา

1) การปรับทิศทางการพัฒนาสู่สังคมคาร์บอนต่ำ โดยปรับโครงสร้างการผลิตสู่เศรษฐกิจคาร์บอนต่ำ ระบบการคมนาคมขนส่งและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ใช้พลังงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ วิธีการวางผังเมืองใหม่ที่กลมกลืนกับระบบนิเวศและพัฒนาต้นแบบเมืองสีเขียว พฤติกรรมการบริโภคที่เน้นการใช้สินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2) การพัฒนาฐานทรัพยากรชีวภาพ โดยผลิตสินค้าและบริการจากฐานทรัพยากรชีวภาพที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยบทบาทของชุมชน และส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากกลไกตลาดคาร์บอนเครดิต

3) การพัฒนาความปลอดภัยและความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน เพื่อให้ประเทศไทยมีอาหารที่เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ รวมถึงสามารถรองรับการบริโภคจากต่างประเทศได้ระดับหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันก็จำเป็นต้องรักษาความสมดุลระหว่างการผลิตและบริโภคพืชอาหารและพลังงาน และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ

4) การสร้างองค์ความรู้ วิจัยและพัฒนา และฐานข้อมูล โดยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของภาวะโลกร้อน และผลการเจรจาภายใต้พันธกรณีต่างๆ จัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของภาวะโลกร้อน และผลที่เกิดจากพันธกรณีต่างๆ และเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะ และศึกษาวิจัยตลาดคาร์บอนเครดิตทุกรูปแบบ เพื่อสร้างโอกาสหารายได้ให้กับผู้ประกอบการไทย

5) การสร้างศักยภาพในการเจรจาระหว่างประเทศ โดยสร้างความเข้าใจในพันธกรณีทั้งผลประโยชน์และผลกระทบ ศึกษารายละเอียดพันธกรณีระหว่างประเทศและกำหนดทำที่เจรจา และ

เสริมสร้างเทคนิคการเจรจาและสร้างแนวร่วมเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในเวทีการค้า การลงทุน และสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ : ทางเลือกเศรษฐกิจไทย

1) พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้ เนื่องจาก การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์กว้างต้องอยู่บนพื้นฐานขององค์ความรู้และนวัตกรรม เพื่อนำไปเพิ่มคุณค่าให้กับทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีอยู่ และให้มีการสร้างสรรค์เกิดขึ้นในภาคการผลิตจริงในตลอดห่วงโซ่การผลิต ดังนั้น จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้ การวิจัยและพัฒนา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบด้วย

2) ปรับโครงสร้างการผลิตและบริการของประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยผนวกเอาความคิดสร้างสรรค์ที่มีที่มาจากองค์ความรู้และนวัตกรรมนำเข้าสู่ทุกขั้นตอนของห่วงโซ่การผลิต โดยนำเอาภัยสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาในวงกว้าง ให้ครอบคลุมภาคเศรษฐกิจจริงและเชื่อมโยงกันทั้งเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผนวกเข้ากับการใช้องค์ความรู้และนวัตกรรม ทั้งนี้ การพัฒนาจะต้องมุ่งสู่การเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Creative and Green Economy) ซึ่งเป็นกระแสการพัฒนาของโลกในปัจจุบัน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสัญญาประชาคมใหม่ : พลังขับเคลื่อนสังคมสู่สมดุล

1) ปรับกระบวนทรรศน์ (Paradigm) การบริหารงานของภาครัฐใหม่ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชน/ชุมชน มีบทบาทหลักในการเป็นเจ้าของเรื่องดำเนินการแก้ปัญหา และการหาวิธีป้องกันปัญหา ตลอดจนการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน โดยมีภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนให้การดำเนินงานของภาคประชาชนสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

2) สร้างค่านิยมร่วม (Shared Value) ของคนในสังคมที่ยึดมั่นที่ความดี ความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนการมีจิตสำนึกด้านสิทธิหน้าที่ของพลเมือง ทั้งนี้ ต้องเริ่มปลูกฝังตั้งแต่เด็กด้วยกลไกในทุกส่วนของสังคม (บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน สังคม) โดยการอาศัยตัวแบบที่ดีจากผู้นำทางสังคม (การเมือง ศาสนา การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ) และการขอความร่วมมือจากสื่อทุกรูปแบบเพื่อให้เข้าถึงคนได้มากที่สุด เช่น วิทยุชุมชน รวมทั้งจัดเวทีสาธารณะในชุมชน

3) พัฒนาระบบการ “สัญญาประชาคม” บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่น จนถึงระดับประเทศ โดยพัฒนากลไกการดำเนินงานในระดับชุมชน รวมทั้งทำงานร่วมกับชุมชนอื่นในลักษณะเครือข่าย (Networking) และร่วมกับองค์กร/กลไก คณะกรรมการธรรมาภิบาลในระดับจังหวัด และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญในการให้องค์ความรู้ และสนับสนุนการวิจัยให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และภาคีภาครัฐ และสื่อมีบทบาทสนับสนุนพร้อมทั้ง สนับสนุนภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมให้มากขึ้น พร้อมเชิญชวนภาคเอกชนรับผิดชอบต่อหรือดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2552)

(5) แผนการบริหารราชการแผ่นดิน

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 บัญญัติให้คณะรัฐมนตรีต้องจัดให้มีแผนการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการจัดทำแผนนิติบัญญัติและแผนปฏิบัติการราชการ เพื่อใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินตลอดระยะเวลา 4 ปี รัฐบาลจึงได้จัดทำแผนการบริหารราชการแผ่นดินฉบับนี้ขึ้น เพื่อนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารราชการแผ่นดินตลอดระยะเวลา 4 ปีข้างหน้า และทุกส่วนราชการจะได้นำไปดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี และแผนปฏิบัติการประจำปีต่อไป

- แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551

แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551 มีสาระสำคัญบนพื้นฐานหลักการที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2548 ประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ส่วน คือ (1) แนวความคิดและทิศทางการบริหารประเทศ (2) ยุทธศาสตร์การบริหารราชการแผ่นดิน และ (3) กลไกการนำแผนการบริหารราชการแผ่นดินไปสู่การปฏิบัติ โดยทั้งสามส่วนจะช่วยสร้างความชัดเจนและกำหนดทิศทางการดำเนินงานของส่วนราชการต่าง ๆ ไปในแนวทางและเป้าหมายเดียวกัน แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551 มุ่งให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์และทดแทนอย่างเหมาะสม เพื่อคืนความสมบูรณ์ให้กับธรรมชาติ มีฐานทรัพยากรเพื่อการผลิตและสร้างรายได้ให้กับประชาชนทั้งในรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อไปอย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับการคุ้มครองและใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นฟูทรัพยากรดินและใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ บริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำขาดแคลน น้ำท่วม และคุณภาพน้ำ รวมทั้งการควบคุมมลพิษจากขยะ น้ำเสีย ฝุ่นละออง ก๊าซ กลิ่น และเสียง เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน โดยดำเนินการภายใต้การมีส่วนร่วมของเอกชนและชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความร่วมมือและเป็นพลังในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศสู่ความยั่งยืน

- แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2551-2554

แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2551-2554 มีสาระสำคัญบนพื้นฐานหลักการที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่ได้แถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และแผนพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ แนวคิดและทิศทางการบริหารประเทศ แนวทางการบริหารราชการแผ่นดิน และกลไกการนำแผนการบริหารราชการแผ่นดินไปสู่การปฏิบัติ โดยทั้ง 3 ส่วนจะช่วยสร้างความชัดเจน และกำหนดทิศทางการดำเนินงานของส่วนราชการต่าง ๆ ให้เป็นไปในแนวทางและเป้าหมายเดียวกัน แนวทางการบริหารราชการแผ่นดินประกอบด้วยนโยบาย 8 ข้อ ได้แก่ 1) นโยบายฟื้นฟูความมั่นคงของประเทศ และเรื่องที่จะดำเนินการในช่วง 4 ปี 2) นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต 3) นโยบายเศรษฐกิจ 4) นโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) นโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม 6) นโยบายการต่างประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ 7) นโยบายความมั่นคงของรัฐ และ 8) นโยบายการบริหารจัดการที่ดี

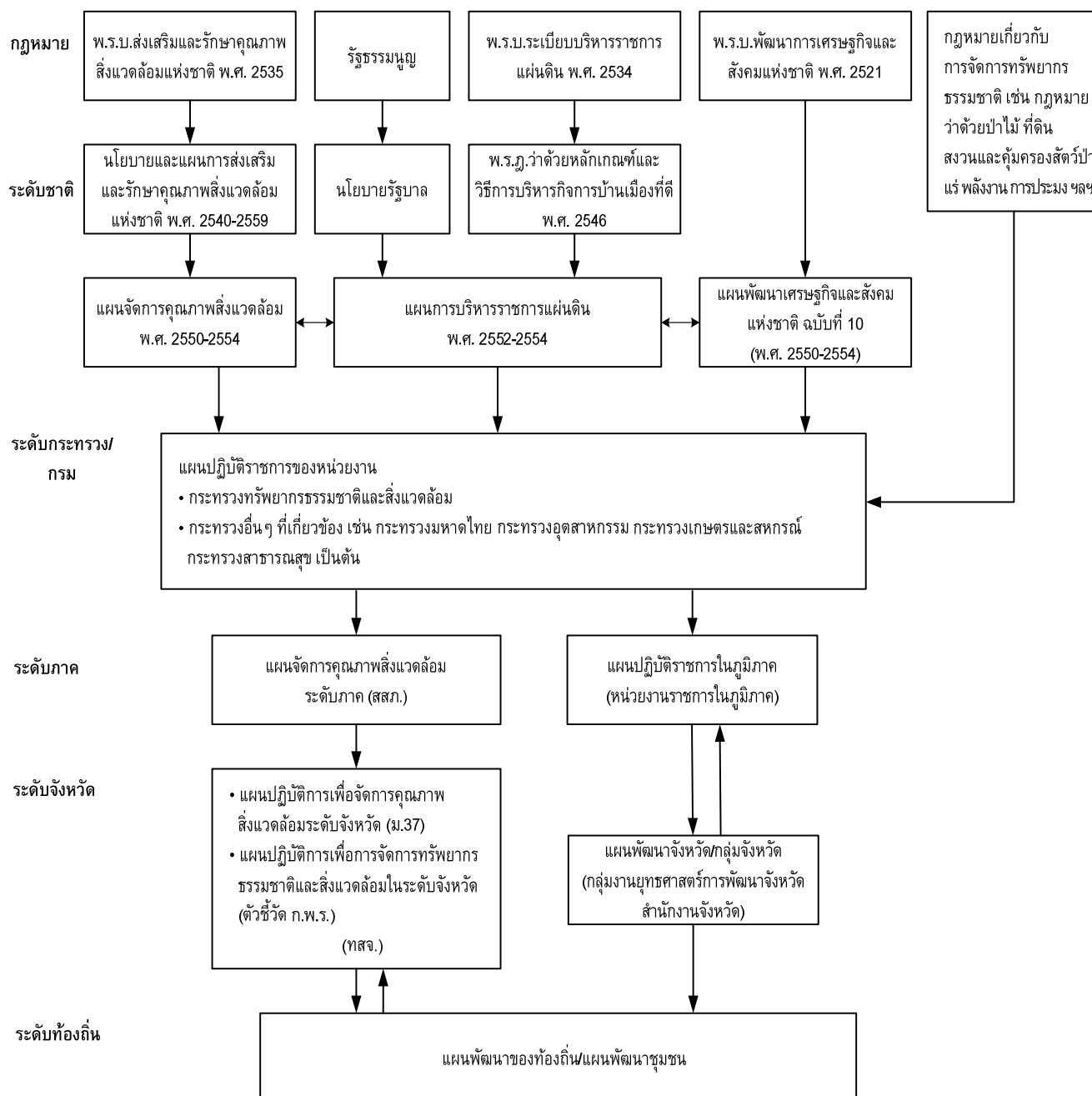
- แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554

แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554 ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2552 ประกอบด้วยประเด็นยุทธศาสตร์หรือนโยบาย 8 นโยบาย¹ โดยนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ให้ความสำคัญกับการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี การให้ชุมชนมีสิทธิในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ และการส่งเสริมให้เกิดการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังมีประเด็นความเชื่อมโยงกับเวทีโลกที่ต้องดูแลให้ประเทศไทยได้ประโยชน์ เช่น พันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง ข้อตกลงทางการค้าที่มีประเด็นเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม และการเตรียมการรองรับผลกระทบจากภูมิอากาศของโลกที่เปลี่ยนแปลง เป็นต้น

นโยบาย แผน มาตรการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความเชื่อมโยงกัน โดยแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554 มีที่มาจากแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ นโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อรัฐสภา และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554 จะเชื่อมโยงกับแผนปฏิบัติราชการของหน่วยงาน และแผนปฏิบัติราชการในภูมิภาค โดยแผนปฏิบัติราชการของหน่วยงาน และแผนปฏิบัติราชการในภูมิภาคจะเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด ซึ่งเป็นแผนที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ เช่น ชุมชน ท้องถิ่นและภาคประชาสังคม (รูปที่ 3.1)

¹ นโยบาย 8 นโยบาย ประกอบด้วย 1) นโยบายเร่งด่วนที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก 2) นโยบายความมั่นคงของรัฐ 3) นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต 4) นโยบายเศรษฐกิจ 5) นโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6) นโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัย และนวัตกรรม 7) นโยบายการต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ 8) นโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่ได้แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2551

รูปที่ 3.1 ความเชื่อมโยงระหว่างนโยบาย แผน มาตรการ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2553

3.1.2 การวิเคราะห์ความสอดคล้องและเกื้อหนุนกันระหว่างวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การกำหนดกรอบทิศทางของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากเป้าหมายแล้ว สามารถพิจารณาได้จากวัตถุประสงค์และวิสัยทัศน์ เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการจัดทำนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ตารางที่ 3.1) เห็นได้ว่าการจัดทำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวมของประเทศในระยะยาว หรือแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และยุทธศาสตร์ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2552-2554 ที่ถูกจัดทำขึ้น เพื่อเป็นแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระยะปานกลางที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในขณะที่ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมจัดทำขึ้น เพื่อช่วยในการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว ชี้ให้เห็นถึงความสอดคล้องของนโยบายและแผนเหล่านี้ นอกจากนี้ ในกระบวนการจัดทำนโยบายและแผนดังกล่าว พบว่า มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างหน่วยงาน เช่น เมื่อมีการจัดทำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติก็จะมีขอความเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 ก็จะมีการพิจารณาถึงความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

ในการวิเคราะห์ความสอดคล้องของนโยบาย แผน และมาตรการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วงปี พ.ศ. 2540-2553 พบว่า มีความคล้ายคลึงกันค่อนข้างมาก แต่มีความแตกต่างกันในเรื่องความทันสมัยของประเด็นต่างๆ เช่น สถานการณ์ปัญหาที่ใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบายและแผนด้านสิ่งแวดล้อม หลักการที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา เครื่องมือ/มาตรการต่างๆ เป็นต้น กล่าวคือ นโยบายหรือแผนที่ประกาศใช้ล่าสุดจะมีข้อมูลที่ทันสมัยและมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหา เครื่องมือ/กลไกในการแก้ไขปัญหา บัณฑิตภายในและภายนอกมากกว่า ตัวอย่างเช่น แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 ได้เพิ่มประเด็นปัญหาที่สำคัญ เช่น การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศและภาวะโลกร้อน และเพิ่มเติมแนวคิด “ความเป็นหุ้นส่วนของรัฐ-เอกชน” (Public-Private Partnership) และ “การระมัดระวังไว้ก่อน” (Precautionary Principle) จากแนวคิด “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (Polluters Pay Principle) ในนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาที่ไม่ทันสมัยและไม่ครบถ้วนของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 จะได้รับการเพิ่มเติมด้วยการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมทุกๆ 5 ปี โดยการเพิ่มเติมประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้น และคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมภายในประเทศ ต่างประเทศ และระหว่างประเทศ เช่น ประเด็นสิ่งแวดล้อมใหม่ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล และแผนการบริหารราชการแผ่นดิน เป็นต้น

ตารางที่ 3.1 วัตถุประสงค์ในการจัดทำนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นโยบายและแผน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	วัตถุประสงค์
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	เพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมของประเทศในระยะยาว (20 ปี)
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	เพื่อการแปลงนโยบายและแผนไปสู่การปฏิบัติ ในระยะปานกลาง
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	เพื่อการแปลงนโยบายและแผนไปสู่การปฏิบัติ ในระยะปานกลาง
ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550- 2554)	เพื่อเป็นแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมระยะปานกลาง ที่สอดคล้องกับ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551 และ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	เป็นกรอบแนวทางในการบริหารราชการ แผ่นดิน และเป็นแนวทางการจัดทำแผนปฏิบัติ ราชการของส่วนราชการ
แผนปฏิบัติราชการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (พ.ศ. 2552-2554)	เพื่อเป็นแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมระยะปานกลางของหน่วยงาน รับผิดชอบหลัก

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

(1) วิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กำหนดระยะเวลาไว้ชัดเจน เป็นการฉายภาพอนาคตในช่วงเวลา 20 ปีข้างหน้า เมื่อพิจารณาเนื้อหาในวิสัยทัศน์ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 และวิสัยทัศน์ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า สอดคล้องกัน กล่าวคือ มีการให้ความสำคัญต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก และให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการแบบบูรณาการและการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังให้ความสำคัญกับการผลักดันปัญหาสิ่งแวดล้อมให้เป็นวาระแห่งชาติ และยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการอีกด้วย (ตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2 การเปรียบเทียบวิสัยทัศน์ของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเด็น วิสัยทัศน์	นโยบายและแผนการ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	แผนจัดการคุณภาพ สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ^{1/}	แผนการบริหาร ราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	แผนปฏิบัติราชการ กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (พ.ศ. 2552-2554)
คุณภาพ สิ่งแวดล้อม	ใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ บนพื้นฐานการอนุรักษ์ (มาตรฐานคุณภาพ สิ่งแวดล้อม) และความเป็น ธรรมในสังคม	รักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมที่ดี ให้แก่สังคม	สิ่งแวดล้อมมี คุณภาพและ ทรัพยากร ธรรมชาติยั่งยืน	คุ้มครอง อนุรักษ์ และฟื้นฟู ทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	พัฒนาและส่งเสริม การใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (เศรษฐกิจ/ สังคม/สิ่งแวดล้อม) อย่างยั่งยืนและ เป็นธรรม
การบริหาร จัดการ การกระจาย อำนาจ การมีส่วนร่วม	การบริหารจัดการ บูรณาการ การกระจายอำนาจไปสู่ ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของ ประชาชน	ร่วมอนุรักษ์ ทรัพยากร ธรรมชาติ อย่างรู้ค่า	อยู่ภายใต้ระบบ บริหารจัดการ ประเทศที่มี ธรรมาภิบาล	พัฒนาองค์ ความรู้และ ปรับปรุงกลไกใน การบริหาร จัดการ รวมทั้ง สร้างจิตสำนึกใน การอนุรักษ์และ การใช้ประโยชน์	ส่งเสริมการมี ส่วนร่วมและพัฒนา องค์ความรู้และ ศักยภาพคนใน ทุกภาคส่วน

หมายเหตุ: ^{1/} ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนามาตรฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคง
ของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

(2) วัตถุประสงค์

เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของนโยบายและแผนเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงจุดเน้นที่มีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน นำไปสู่การพึ่งตนเองและลดปัญหาความยากจนอย่าง บูรณาการ สำหรับประเด็นเกี่ยวกับการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 ที่ให้มีการเพิ่มขีด ความสามารถของทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานในส่วนภูมิภาค ท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรเอกชน ธุรกิจเอกชน ชุมชน และประชาชน ให้มีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบร่วมกัน ในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (ตารางที่ 3.3)

ในส่วนที่เกี่ยวกับเป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ นำเสนอไว้ในหัวข้อ 3.2

ตารางที่ 3.3 วัตถุประสงค์ของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์	นโยบาย 20 ปี	แผนจัดการฯ พ.ศ. 2550-2554	แผนพัฒนา ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ^{1/}	แผนการบริหาร ราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554 ^{2/}	แผนปฏิบัติการ กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2552-2554
รักษาและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม	รักษาและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม	รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ	รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต	ฟื้นฟูเศรษฐกิจ ให้อย่างยั่งยืน และบรรเทาผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจที่ประชาชนจะประสบ	พัฒนาระบบจัดการคุณภาพอากาศ น้ำเสีย กลิ่น เสียง และขยะทุกประเภทให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และส่งเสริมกลไกการพัฒนาที่สะอาด
อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน	อนุรักษ์ฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน	อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ	การรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี การสร้างความเป็นธรรมให้ชุมชนมีสิทธิในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ	อนุรักษ์ ฟื้นฟูและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน ป่าไม้ ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุนและกระจายน้ำอย่างบูรณาการ
การบริหารจัดการ	เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม	ประสิทธิภาพ ความเป็นธรรม รักษาสิ่งแวดล้อม (Efficiency, Equity, Environment: 3E)	การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ	ตอบสนองความต้องการของประชาชนมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล มีความคุ้มค่า และมีความเป็นธรรมในการให้บริการสาธารณะ	พัฒนาองค์ความรู้และปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ
การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น	กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น	การขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงรุก	การกระจายอำนาจการบริหารจัดการประเทศสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชนเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง	การเพิ่มขีดความสามารถและความเป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นพร้อมกับสนับสนุนการดำเนินงานให้ยึดหลักธรรมาภิบาล	พัฒนาระบบบริหารจัดการพื้บัตถักย พัฒนาระบบเตือนภัยพิบัติทางธรรมชาติและกลไกการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน
การมีส่วนร่วม	ประชาชนร่วมดำเนินการป้องกันและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ	เสริมสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา	ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินนโยบายสาธารณะและได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากทางราชการ	บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วม

หมายเหตุ: ^{1/} ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนามาฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

^{2/} ภายใต้นโยบายที่ 5 นโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2 การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับนโยบายและกฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขา

การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวมของประเทศกับนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขา การวิเคราะห์นี้มีหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ ความครบถ้วนของสถานการณ์ปัญหา ความสอดคล้องของเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายฯ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการปรับนโยบายให้มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสมกับสถานการณ์และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมด้วย

3.2.1 ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน

เป้าหมายของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน และแผนพัฒนาทรัพยากรที่ดิน พ.ศ. 2550-2554 ล้วนมีความสอดคล้องกับเป้าหมายในการฟื้นฟูที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ทำให้เป้าหมายนี้สามารถบรรลุเป้าหมายได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเป้าหมายเกี่ยวกับการให้มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสม นโยบายและแผนต่างๆ ส่วนใหญ่ไม่มีเป้าหมายนี้ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เป้าหมายนี้ยังไม่เกิดผลเป็นรูปธรรม สำหรับเป้าหมายการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยานับพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ เป็นเป้าหมายที่น่าจะถูกจัดไว้ในเป้าหมายสาขาทรัพยากรธรณี แต่เนื่องจากเป้าหมายได้จัดทำขึ้นก่อนการปฏิรูประบบราชการจึงได้ถูกจัดไว้ในสาขาทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน จึงมีผลทำให้เป้าหมายนี้ไม่ได้ถูกให้ความสำคัญโดยนโยบายและแผนด้านทรัพยากรดินและการใช้ที่ดินในปัจจุบัน

นโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2530 (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 1 กันยายน 2530) ประกอบด้วยนโยบาย 4 ด้าน คือ นโยบายที่ดินเพื่อเศรษฐกิจ นโยบายที่ดินเพื่อสังคม นโยบายที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ และนโยบายที่ดินเพื่อความมั่นคง และนโยบายพิเศษที่เกี่ยวข้องกันทั้ง 4 ด้านดังกล่าวแล้ว คือ นโยบายชาวเขา ซึ่งนโยบายที่ดินเพื่อเศรษฐกิจ ได้กำหนดให้พื้นที่นอกเขตป่าไม้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ดินที่เอกชนถือครองอยู่ในปัจจุบัน ได้ใช้ประโยชน์เป็นที่ทำการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และที่อยู่อาศัย การใช้ที่ดินในพื้นที่ดังกล่าวนี้มีส่วนที่ก่อให้เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจอยู่ในปัจจุบัน ประเด็นสำคัญที่กำหนดเป็นนโยบายที่จะมีผลสูงสุดทางด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย สิทธิในที่ดิน การจัดเก็บภาษีที่ดิน การออกกฎหมายคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ส่วนนโยบายที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ ได้กำหนดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ไว้จำนวนร้อยละ 15 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ

นโยบายการแก้ไขปัญหาที่ดินของประเทศ (มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 มิถุนายน 2546) เป็นการแก้ไขปัญหาที่ดินอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 7 แผนงาน ได้แก่ (1) แผนงานปรับปรุงระบบภาษีที่ดิน (กระทรวงการคลัง) (2) แผนงานปรับปรุงองค์การบริหารจัดการที่ดิน (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) (3) แผนงานระบบข้อมูลที่ดิน (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) (4) แผนงานอนุรักษ์ พื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรดินและที่ดิน (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) (5) แผนงานกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) (6) แผนงาน

คุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) และ (7) แผนงานปรับปรุงสิทธิในที่ดิน (กระทรวงมหาดไทย) มีความสอดคล้องกับนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ในหลายประเด็น เช่น การปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลของทรัพยากรดินและที่ดิน และการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม

ในการจัดการทรัพยากรดิน แผนพัฒนาทรัพยากรที่ดิน พ.ศ. 2550-2554 ของกรมพัฒนาที่ดิน ได้กำหนดเป้าหมายที่จะฟื้นฟูและป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน 5.37 ล้านไร่ โดยการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก อนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ลุ่ม-ดอน-สูง อุทกภัย และโลกร้อน และเป้าหมายในการปรับปรุงคุณภาพดิน 916,900 ไร่ โดยปรับปรุงคุณภาพดินเปรี้ยว ดินกรด ดินเค็ม และปรับปรุงนาร้างเพื่อปลูกข้าว (ตารางที่ 3.4)

การพัฒนานโยบายด้านทรัพยากรดิน คือ พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551 เดิมก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติฉบับนี้ กรมพัฒนาที่ดินมีกฎหมายที่ใช้บังคับคือ พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2526 ซึ่งส่วนใหญ่กำหนดอำนาจหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดิน และคณะกรรมการพัฒนาที่ดินไว้อย่างกว้าง ๆ ไม่มีสภาพบังคับหรือให้อำนาจหน้าที่กับกรมพัฒนาที่ดิน และคณะกรรมการพัฒนาที่ดินในการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน ประกอบกับในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ปัญหาความเสื่อมโทรมของดินได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ความอุดมสมบูรณ์ของดินตามธรรมชาติลดลง ดินมีการปนเปื้อนสารเคมี และมีการขยายตัวของดินเค็ม ทั้งยังมีการนำพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินซึ่งเหมาะสมในการทำเกษตรกรรมไปใช้เพื่อกิจกรรมอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก รวมทั้ง ได้มีการนำพื้นที่ลาดชันและพื้นที่สูงมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตร โดยปราศจากระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ก่อให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินอย่างรุนแรงจนถึงขั้นดินถล่มตามพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ ซึ่งนอกจากสร้างความเสื่อมโทรมของดินแล้ว ยังทำให้สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของรัฐและประชาชน ดังนั้น เพื่อป้องกันและแก้ไขความเสื่อมโทรมของดินซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีค่าของประเทศให้ใช้ต่อไปในอนาคตได้อย่างยั่งยืน จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551 โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการเพิ่มอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาที่ดินในการ 1) ประกาศกำหนดเขตสำรวจการอนุรักษ์ดินและน้ำ 2) ให้คำแนะนำรัฐมนตรีในการออกประกาศกำหนดบริเวณการใช้ที่ดิน 3) ให้คำแนะนำรัฐมนตรีในการออกประกาศเขตอนุรักษ์ดินและน้ำ 4) ให้คำแนะนำรัฐมนตรีในการออกประกาศควบคุมการใช้ที่ดินที่มีการใช้หรือทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารเคมี หรือวัตถุอันตรายอื่นใดที่จะทำให้ที่ดินเกิดความเสื่อมโทรมต่อการใช้ประโยชน์ทางการเกษตร

สำหรับการพัฒนานโยบายด้านการจัดการที่ดิน คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2552) ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจุบันมีหน่วยงานทางราชการดำเนินการเกี่ยวกับภารกิจในการบริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดินของประเทศกระจัดกระจายตามกระทรวงต่าง ๆ และมีคณะกรรมการต่าง ๆ ทำหน้าที่อีกจำนวนมาก โดยแต่ละหน่วยงานหรือแต่ละคณะกรรมการฯ ต่างก็ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายแตกต่างกัน ทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินไม่สอดคล้องกัน ดังนั้น เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดินของประเทศมีความเป็นเอกภาพ ส่งผลให้แนวทางการทำงานของหน่วยงานประสานสอดคล้องและมุ่งสู่เป้าหมายไปในทิศทางเดียวกันทั้งระบบ และมีประสิทธิภาพ จึงต้องจัดตั้งองค์กรกลางเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการในภาพรวม โดยยกเลิกบทบัญญัติที่เกี่ยวกับคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน และให้จัดตั้งคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติขึ้นใหม่ และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ.

2553 เห็นชอบในหลักการของร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องมือในการกระจายการถือครองที่ดิน

ตารางที่ 3.4 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> • ให้มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อม โดยครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศ • เร่งรัดฟื้นฟูที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 59.5 และ 41.7 ตามลำดับ • อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยามบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> • เร่งรัดฟื้นฟูที่ดินที่เป็นปัญหาและที่เสื่อมโทรมและพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ประมาณ 45 ล้านไร่ • แก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดินในพื้นที่รวม 33 ล้านไร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ลุ่มน้ำวิกฤติ 18 ล้านไร่ • ปรับปรุงการใช้ที่ดินและกำหนดเขตการใช้ที่ดินให้เหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพและนิเวศวิทยาของพื้นที่ในทุกภาคของประเทศ พร้อมทั้งกำหนดมาตรการทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อคุ้มครองพื้นที่เกษตร • อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยา บนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติในทุกภาคของประเทศ
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> • อนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญในเรื่องการจัดระบบการใช้ที่ดิน การจัดทำระบบฐานข้อมูลทรัพยากรดิน และการใช้ที่ดิน การส่งเสริมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับพื้นที่ การปรับแนวทางในการจัดสรรและการปฏิรูปที่ดิน รวมทั้งการฟื้นฟู บูรณะ และพัฒนาทรัพยากรดินที่มีปัญหาและเสื่อมโทรม โดยการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> • แก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินให้เกษตรกรรายจนไม่น้อยกว่า 7 แสนราย • ฟื้นฟูคุณภาพดินในพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 2 ต่อปี
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	<ul style="list-style-type: none"> • ลดปัญหาการชะล้างพังทลายของดินให้ได้ไม่ต่ำกว่าปีละ 1 ล้านไร่ • ฟื้นฟูที่ดินเพื่อการดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตรที่มีปัญหาทั้งที่เป็นดินเค็ม ดินเปรี้ยว และดินขาดอินทรีย์วัตถุให้ได้ไม่ต่ำกว่าปีละ 1 ล้านไร่
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	<ul style="list-style-type: none"> • ลดปัญหาการชะล้างพังทลายของดินไม่น้อยกว่า 5 ล้านไร่ และฟื้นฟูปรับปรุงบำรุงดินที่มีปัญหาทั้งที่เป็นดินเปรี้ยว ดินเค็ม และดินขาดอินทรีย์วัตถุไม่น้อยกว่า 10 ล้านไร่
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	<ul style="list-style-type: none"> • ฟื้นฟูพื้นที่ดินที่มีปัญหาไม่ต่ำกว่า 10 ล้านไร่ • ลดพื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายไม่ต่ำกว่า 5 ล้านไร่ • ออกกรรมสิทธิ์ที่ดิน (โฉนด) 10,000,000 ไร่ จัดสรรที่ทำกินให้ผู้ไร้ที่ทำกินไม่น้อยกว่า 700,000 ราย
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	<ul style="list-style-type: none"> • ฟื้นฟูพื้นที่เกษตรกรรม 60 ล้านไร่ และป้องกันการชะล้างของดิน 10 ล้านไร่
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	<ul style="list-style-type: none"> • พัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์ดิน 60 ล้านไร่

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
แผนปฏิรูปราชการ 4 ปี (พ.ศ. 2552-2554) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	• พัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์ดิน 60 ล้านไร่
นโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2530	• ให้มีพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ไว้ร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศ หรือประมาณ 48 ล้านไร่
แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	• พื้นที่ดินที่มีปัญหา เช่นดินเค็ม ดินเปรี้ยว ดินขาดอินทรีย์ไม่ต่ำกว่า 10 ล้านไร่ และลดพื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ไม่ต่ำกว่า 5 ล้านไร่
แผนพัฒนาทรัพยากรที่ดิน พ.ศ. 2550-2554 (กรมพัฒนาที่ดิน)	• ฟื้นฟูและป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน 5.37 ล้านไร่ • ปรับปรุงคุณภาพดิน 916,900 ไร่

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2.2 ทรัพยากรป่าไม้

เป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน และนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2530 ล้วนมีการตั้งเป้าหมายเกี่ยวกับสัดส่วนของพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ประเทศและสัดส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ แต่เมื่อพิจารณาถึงค่าเป้าหมาย พบว่า มีความแตกต่างกันไป โดยเป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 จะสูงเป็นพิเศษ ทั้งนี้ ก็เพื่อสร้างความท้าทายในการบรรลุเป้าหมายของนโยบายระยะยาว

นโยบายป่าไม้แห่งชาติ ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2528 มีสาระสำคัญคือ การกำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยแบ่งเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ร้อยละ 25 และป่าเพื่อเศรษฐกิจร้อยละ 15 ดังนั้น เป้าหมายด้านพื้นที่ป่าไม้จึงต่ำกว่าที่นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 กำหนดไว้เล็กน้อย ซึ่งได้กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ โดยแบ่งเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ร้อยละ 30 และป่าเพื่อเศรษฐกิจร้อยละ 20

นโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2530 (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 1 กันยายน 2530) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ คือ นโยบายที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ ซึ่งได้กำหนดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ไว้จำนวนร้อยละ 15 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ หรือประมาณ 48 ล้านไร่ ซึ่งจะรวมถึงเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตต้นน้ำลำธาร ฯลฯ จะเห็นได้ว่า การกำหนดพื้นที่อนุรักษ์จะกำหนดไว้ต่ำกว่านโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ซึ่งกำหนดเป้าหมายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไว้ร้อยละ 30 ของเนื้อที่ประเทศ (ตารางที่ 3.5)

กฎหมายที่มีหลักการเกื้อหนุนเป้าหมายเกี่ยวกับสัดส่วนพื้นที่ป่าเศรษฐกิจต่อพื้นที่ประเทศของนโยบายนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 คือ พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 โดยมุ่งส่งเสริมให้มีการปลูกสร้างสวนป่าเพื่อการค้าในที่ดินของรัฐและเอกชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เนื่องจาก พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ไม่มีบทบัญญัติรองรับและคุ้มครองสิทธิการทำไม้หวงห้ามที่ได้จากการปลูกสร้างสวนป่า

ตารางที่ 3.5 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรป่าไม้

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> • มีพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 20 • ให้มีการใช้พื้นที่ป่าไม้ตามวิถีทางในเชิงอนุรักษ์คุณภาพของระบบนิเวศ เพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> • ให้มีพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ห้ามการบุกรุกทำลายอย่างเข้มงวด ไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 15 หรือกำหนดพื้นที่ปลูกป่าเศรษฐกิจให้ได้ปีละ 6 ล้านไร่ในช่วงเวลาของแผนจัดการฯ • ให้มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าตามวิถีทางในเชิงอนุรักษ์คุณภาพของระบบนิเวศเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> • อนุรักษ์ พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างเครือข่ายและกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดูแลป้องกัน และฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ โดยปรับปรุงระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ให้เอื้ออำนวยให้องค์กรระดับท้องถิ่นหรือองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำเข้ามามีส่วนร่วม ให้อำนาจหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่า ทบสวนและปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยกเลิกกฎกระทรวงหรืออนุบัญญัติที่ไม่เหมาะสม
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> • อนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ (ป่าบกและป่าชายเลน) ไม่ให้ลดลงและควรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 0.5 ใน 5 ปี
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	<ul style="list-style-type: none"> • อนุรักษ์และฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ไว้ให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของพื้นที่ของประเทศ รวมทั้งรักษาพื้นที่ป่าชายเลนให้คงไว้ไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	<ul style="list-style-type: none"> • ให้มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศควบคู่ไปกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนให้ได้ไม่ต่ำกว่า 1.25 ล้านไร่
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	<ul style="list-style-type: none"> • มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 33 และพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 18 ของพื้นที่ประเทศ และพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 2,900,000 ไร่
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	<ul style="list-style-type: none"> • พื้นที่ป่าอนุรักษ์มีร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ และพื้นที่ป่าชายเลนมีไม่น้อยกว่า 1.5 ล้านไร่
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	<ul style="list-style-type: none"> • ทรัพยากรป่าไม้ได้รับการดูแลรักษาและฟื้นฟูเพิ่มขึ้น
แผนปฏิบัติราชการ 4 ปี (พ.ศ. 2552-2554) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> • พื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ป่าชายเลนได้รับการดูแลและจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ 104.7 ล้านไร่
นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528	<ul style="list-style-type: none"> • ให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยใน อัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ และป่าเพื่อเศรษฐกิจร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศ
นโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2530	<ul style="list-style-type: none"> • ให้มีพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ไว้จำนวนร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศ หรือประมาณ 48 ล้านไร่

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2.3 ความหลากหลายทางชีวภาพ

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ไม่ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพไว้เป็นนโยบายเฉพาะด้าน แต่ได้ผนวกไว้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายทรัพยากรป่าไม้ โดยได้กำหนดเป้าหมายไว้ว่า “อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน” เนื่องจากความหลากหลายทางชีวภาพมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่คุ้มครองมาก

นโยบายด้านความหลากหลายทางชีวภาพที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคือนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551-2555 ซึ่งประกอบด้วย 5 กลยุทธ์หลักได้แก่ 1) คุ้มครององค์ประกอบความหลากหลายทางชีวภาพ 2) สนับสนุนการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน 3) ลดความคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ 4) ส่งเสริมการวิจัย การฝึกอบรม การให้การศึกษาสร้างความตระหนักและส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ และ 5) เสริมสร้างสมรรถนะให้แก่ประเทศไทยในการดำเนินงานตามความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ กลยุทธ์ที่สองสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งมียุทธศาสตร์การพัฒนามาตรฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญที่มีผลต่อการกำกับดูแล การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรรักษาและเป็นกฎหมายที่จัดทำขึ้นในช่วงเวลาและสถานการณ์เดียวกันกับกฎหมายว่าด้วยแพทยแผนไทย กฎหมายนี้ได้จำแนกพันธุ์พืชออกเป็น 4 ประเภท คือ พันธุ์พืชป่า พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น และพันธุ์พืชใหม่ การเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากพันธุ์พืชแต่ละประเภทจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้เป็นกฎหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 บัญญัติให้การเข้าถึงพันธุ์พืชพื้นเมืองของไทย ต้องได้รับความยินยอมจากหน่วยงานหรือชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องก่อนแล้วแต่กรณี และจะต้องจัดทำข้อตกลงการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม

ในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสัตว์ป่า นอกจากพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 จะมีบทบัญญัติที่คุ้มครองระบบนิเวศซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของพืชและสัตว์โดยให้อำนาจแก่รัฐบาลในการกำหนด “เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า” และ “เขตห้ามล่าสัตว์” แล้ว ยังเป็นกฎหมายหลักในการคุ้มครองสัตว์ป่า ห้ามล่าและห้ามค้าสัตว์ป่าสงวน และสัตว์ป่าคุ้มครอง ห้ามนำเข้าหรือส่งออกสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ หรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์ และโดยได้รับอนุญาตจากอธิบดี นอกจากนี้ ยังกำหนดให้การนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านซึ่งสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่าตามบัญชี CITES ต้องได้รับใบอนุญาตหรือใบรับรองจากอธิบดี

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 กำหนดเป้าหมายด้านความหลากหลายทางชีวภาพคือ “อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน” จึงมีความสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ และนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยนโยบาย และแผนต่าง ๆ ได้กำหนดเป้าหมายให้มีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น จึงช่วยให้เป้าหมายของนโยบาย

สามารถบรรลุผลได้ายเป็นรูปธรรมตามช่วงเวลาที้นโยบายและแผนนั้นๆ ได้กำหนดไว้ในแต่ละช่วงเวลา (ตารางที่ 3.6)

ตารางที่ 3.6 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านความหลากหลายทางชีวภาพ

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> ให้มีการฟื้นฟูสภาพป่าและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้คืนสภาพเป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ให้ได้รวม 80 ล้านไร่ ในช่วงเวลาของแผนจัดการฯ
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> อนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกและเครือข่ายด้านความหลากหลายทางชีวภาพรวมทั้งพื้นที่ชุ่มน้ำ เร่งจัดทำมาตรการคุ้มครองระบบนิเวศที่สำคัญ โดยเฉพาะผืนป่าขนาดใหญ่ และระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติและระดับนานาชาติ กำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ สนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพ สนับสนุนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน รวมทั้งร่วมมือกับประชาคมโลกในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพรวมทั้งพื้นที่ชุ่มน้ำ
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> ป้องกันและลดอัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะด้านการคุ้มครองสัตว์ป่า และการป้องกันการค้าสัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย รวมทั้งมีศูนย์ข้อมูลระดับชาติด้านความหลากหลายทางชีวภาพ มีกฎหมายด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ และกฎหมายการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพ
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	<ul style="list-style-type: none"> มีนโยบายการลงทุนที่เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจในระยะยาว โดยมุ่งส่งเสริมการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	<ul style="list-style-type: none"> มีระบบฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพที่สมบูรณ์ระดับประเทศ 1 ระบบ รวมทั้งมีกลไกระเบียบควบคุมการเข้าถึง การใช้ และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม เกิดเครือข่ายชุมชนพึ่งตนเองที่มีความมั่นคงด้านอาหารและสุขภาพ จากการจัดการทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นไม่น้อยกว่า 1,500 ชุมชน
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	<ul style="list-style-type: none"> มีระเบียบการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ไม่ต่ำกว่า 4,100 ชุมชน มีผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากฐานทรัพยากรชีวภาพไม่น้อยกว่า 40 ผลิตภัณฑ์
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	<ul style="list-style-type: none"> มีฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรชีวภาพที่สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ
แผนปฏิรูปราชการ 4 ปี (พ.ศ. 2552-2554) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> ฐานข้อมูลความหลากหลาย และทรัพยากรชีวภาพที่สามารถใช้ประโยชน์ 22 ฐานข้อมูล / ระบบฐานข้อมูลความหลากหลาย ระดับประเทศที่ให้บริการผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ 1 ระบบ จำนวนพันธุ์สัตว์ป่าหายากที่มีการขยายพันธุ์ 30 ชนิด

ตารางที่ 3.6 (ต่อ)

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2541 – 2545	<ul style="list-style-type: none"> • การเสริมสร้างสมรรถนะให้แก่บุคลากร การให้ความรู้ความตระหนักแก่สาธารณชน การเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่พื้นที่คุ้มครอง การสร้างแรงจูงใจให้แก่ท้องถิ่นในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การคุ้มครองชนิดพันธุ์และสายพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ และระบบนิเวศที่อยู่ในสภาพวิกฤติ ตลอดจนการควบคุมและติดตามตรวจสอบกิจกรรมที่คุกคามความหลากหลายทางชีวภาพ
นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2546 – 2550	<ul style="list-style-type: none"> • การลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง การฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้เพื่อเป็นป่าชุมชนและเพื่อประโยชน์ใช้สอย การสำรวจวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพด้านพืช สัตว์ แมลง และจุลินทรีย์ในพื้นที่คุ้มครองและพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญ การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนทุกระดับ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การรณรงค์ให้มีการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าชุมชนที่มีอยู่ การอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย
นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551 – 2555	<ul style="list-style-type: none"> • พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศได้รับการขึ้นทะเบียนอย่างน้อย 5 แห่ง • ชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์/เฉพาะถิ่นอย่างน้อย 10 ชนิด มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นและได้รับการคุ้มครองและฟื้นฟูในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ • ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพได้รับการส่งเสริม/ฟื้นฟู เพื่อการใช้สอยเป็นวัตถุดิบ เป็นแหล่งพลังงานทดแทน และการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ อย่างน้อย 10 แหล่ง • มีทะเบียนแห่งชาติว่าด้วยความรู้ที่สืบทอดตามธรรมเนียมประเพณีหรือความรู้พื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์/ใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนภายในปี 2555 • มีกลไก แนวทางปฏิบัติ หลักเกณฑ์หรือกฎหมายที่สนับสนุนการใช้ประโยชน์การเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ได้รับการยอมรับและนำไปใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างน้อย 1 กลไก

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2.4 ทรัพยากรน้ำ

เป้าหมายและแนวทางของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 กำหนดเป้าหมายด้านทรัพยากรน้ำไว้กว้างๆ ขณะที่แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน และนโยบายน้ำของชาติ ได้กำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกันและมีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้นโดยเฉพาะการเพิ่มพื้นที่ชลประทานสำหรับการจัดการน้ำในระบบลุ่มน้ำก็เป็นเป้าหมายร่วมของนโยบายและแผนต่างๆ แต่มักไม่ได้กำหนดเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม ส่งผลให้การประเมินผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายนี้ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ไม่อาจหาข้อสรุปที่ชัดเจนได้ (ตารางที่ 3.7)

นโยบายน้ำของชาติ (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2543) ได้นำแนวทางการจัดการน้ำแบบผสมผสานมาใช้เป็นแนวทาง เพื่อจัดทำเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการประสาน การพัฒนาและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกับทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องโดยคำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม กำหนดนโยบาย จัดทำ พัฒนา อนุรักษ์ พื้นฟู ควบคุม กำกับ ประสาน ประเมินผล และแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เน้นการจัดสรรน้ำที่เหมาะสมและเป็นธรรมสำหรับการใช้น้ำด้านต่างๆ เพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานด้านการเกษตรกรรมและอุปโภค บริโภค โดยจัดความสำคัญของการใช้ประโยชน์น้ำในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน และปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของน้ำ เข้าใจความสำคัญของการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารทรัพยากรน้ำในปัจจุบัน ได้อาศัยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2550 เป็นแนวทางในการดำเนินการ และได้มีการยกร่างกฎหมายว่าด้วยน้ำ โดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้เกิดกฎหมายแม่บท ที่มีความเป็นเอกภาพในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทรัพยากรน้ำ และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยร่างกฎหมายว่าด้วยน้ำจะเป็นกฎหมายแม่บทที่วางหลักการในการจัดการทรัพยากรน้ำ

ตารางที่ 3.7 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรน้ำ

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> • ให้มีการพัฒนา อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน ให้เป็นระบบลุ่มน้ำในทุกกลุ่มน้ำ เพื่อให้มีปริมาณที่เพียงพอและมีคุณภาพที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> • ฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรน้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน โดยเฉพาะอ่างเก็บน้ำ และแหล่งเก็บน้ำธรรมชาติต่างๆ ที่มีอยู่ทั่วประเทศ ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน • ป้องกันแก้ไขวิกฤตการณ์น้ำบาดาลและแผ่นดินทรุดที่เกิดจากการใช้น้ำบาดาลเกินสมดุลทางธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ • พัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในไร่นาปีละไม่น้อยกว่า 100,000 แห่งทั่วประเทศ • อนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญทั่วประเทศ เพื่อรักษาระบบนิเวศในพื้นที่ลุ่มน้ำและอนุรักษ์แหล่งน้ำบาดาลให้สามารถใช้งานได้อย่างยั่งยืน • เร่งรัดการวางแผนจัดการทรัพยากรน้ำแบบระบบลุ่มน้ำ ทั้งด้านการอนุรักษ์ พื้นฟู พัฒนาและใช้ประโยชน์ทั้งแหล่งน้ำผิวดินและน้ำใต้ดินรวม 25 ลุ่มน้ำ • ประกาศเขตคุ้มครองพื้นที่ต้นน้ำบาดาล
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> • อนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการแหล่งน้ำ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างเต็มประสิทธิภาพ จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยใช้ระบบลุ่มน้ำ ส่งเสริมการนำน้ำกลับมาใช้ประโยชน์อีกครั้ง กำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์น้ำใต้ดินร่วมกับน้ำผิวดินอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งจัดทำระบบการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและเป็นมาตรฐานเดียวกัน

ตารางที่ 3.7 (ต่อ)

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> • มีการจัดการทรัพยากรน้ำในเชิงบูรณาการแบบเป็นระบบลุ่มน้ำใน 25 ลุ่มน้ำ โดยเน้นการจัดการด้านอุปสงค์เป็นสำคัญ รวมทั้งทำให้ทุกหมู่บ้านมีแหล่งน้ำที่มีคุณภาพเหมาะสมสำหรับการอุปโภคและบริโภค
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	<ul style="list-style-type: none"> • มีการบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างบูรณาการ 25 ลุ่มน้ำ และเพิ่มพื้นที่ชลประทานไม่น้อยกว่า 8 แสนไร่
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	<ul style="list-style-type: none"> • ระบบการบริหารจัดการลุ่มน้ำ 25 ลุ่มน้ำ • ระบบน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคที่มีคุณภาพทุกหมู่บ้าน
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	<ul style="list-style-type: none"> • มีแผนและกลไกบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ • แหล่งน้ำต้นทุนที่ได้รับการฟื้นฟู และระบบน้ำสะอาดที่ได้รับการพัฒนา
แผนปฏิรูปราชการ 4 ปี (พ.ศ. 2552-2554) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> • พื้นที่เป้าหมายที่ได้รับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ 11,546 แห่ง • ปริมาณน้ำผิวดินสำหรับใช้ประโยชน์ 225 ล้านลูกบาศก์เมตร • ปริมาณน้ำบาดาลที่นำมาใช้ประโยชน์ 27,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน
แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	<ul style="list-style-type: none"> • เพิ่มพื้นที่ชลประทานไม่น้อยกว่า 800,000 ไร่
แผนการบรรเทาอุทกภัยระยะกลางและระยะยาวด้านการใช้ที่ดินและป้องกันน้ำท่วม (พ.ศ. 2550)	<ul style="list-style-type: none"> • กำหนดให้พื้นที่เศรษฐกิจที่เสี่ยงอุทกภัย 32 แห่ง เป็นพื้นที่เป้าหมายการจัดการแผนการป้องกันและบรรเทาอุทกภัยพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญ แบ่งเป็นกลุ่มพื้นที่เศรษฐกิจเป้าหมาย 15 กลุ่ม/พื้นที่ ตามความสัมพันธ์ทางอุทกภูมิศาสตร์และการบริหารจัดการ เพื่อวางแผนทางและกำหนดโครงการป้องกันและบรรเทาอุทกภัยให้เป็นระบบ เหมาะสมกับสภาพธรรมชาติ และความเป็นจริงของการตั้งถิ่นฐาน การพัฒนาเศรษฐกิจ และโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2.5 ทรัพยากรแร่

นโยบายด้านทรัพยากรธรณีและแร่ที่สำคัญคือ แผนแม่บทการพัฒนาทรัพยากรธรณี (พ.ศ. 2539) ซึ่งได้กำหนดนโยบายหลัก คือ สำรวจ พัฒนา จัดหา บริหาร และจัดการทรัพยากรธรณีอย่างมีประสิทธิภาพสนองตอบการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ นอกจากนี้ ได้กำหนดนโยบายและมาตรการเฉพาะด้านไว้จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านธรณีวิทยา ด้านทรัพยากรแร่ ด้านทรัพยากรพลังงาน ด้านทรัพยากรน้ำบาดาล และด้านโลหะกรรม

นโยบายด้านธรณีวิทยา ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรธรณี สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มีการพัฒนากฎหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือของนโยบายในการคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์ พ.ศ. 2551 เจตนารมณ์ของ

กฎหมายนี้ มาจากการที่มีการค้นพบซากดึกดำบรรพ์ที่สำคัญในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น จึงสมควรอนุรักษ์ไว้ เพื่อการศึกษาวิจัยในการสืบค้นความเป็นมาของโลก อีกทั้ง ยังเป็นมรดกทางธรรมชาติของแผ่นดิน และมีศักยภาพในการพัฒนาและเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ นโยบายด้านทรัพยากรแร่และนโยบายด้านโลหะกรรม อยู่ในความรับผิดชอบของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ กระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งได้มีการตราพระราชบัญญัติแร่ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการจัดการเหมืองใต้ดิน โดยมีหลักการใหม่ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในบริเวณพื้นที่การทำเหมือง คือ การกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องมีการวางประกัน เพื่อการป้องกันความเสียหายต่อสภาพแวดล้อม

สำหรับการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยแร่ นั้น คณะรัฐมนตรีในคราวประชุมวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2552 ได้อนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยแร่ พ.ศ. ... ตามที่กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอ ซึ่งหลักการสำคัญของร่างพระราชบัญญัติฯ เช่น การยกเลิกกฎหมายว่าด้วยแร่ และกฎหมายว่าด้วยพิกิตอัตราค่าภาคหลวงแร่ฉบับอื่นๆ การกำหนดนิยามของการขุดหาแร่รายย่อยโดยกำหนดให้ใช้เครื่องจักรได้ การปรับเปลี่ยนองค์ประกอบคณะกรรมการแร่ใหม่ การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต และการเพิกถอนใบอนุญาต ตลอดจน ขั้นตอนการปฏิบัติเกี่ยวกับการสำรวจแร่ การทำเหมืองแร่ การประกอบธุรกิจแร่ และอัตราค่าธรรมเนียมโดยกฎกระทรวง เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว โปร่งใส และตรวจสอบได้ การกำหนดพื้นที่ที่ทำการสำรวจ เพื่อสงวนไว้ตามแผนงานเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรแร่ ชั่วคราวหรือถาวร ซึ่งมีแหล่งแร่อุดมสมบูรณ์และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงมาดำเนินการจัดให้มีการแข่งขันโดยเสรีด้วยวิธีการประมูล

แผนแม่บทการพัฒนาทรัพยากรธรณี (พ.ศ. 2539) ได้กำหนดเป้าหมายในการจัดการทรัพยากรแร่ โดยคำนึงถึงการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงมีความสอดคล้องกับนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ด้านทรัพยากรแร่ ที่กำหนดให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีระยะยาว เพื่อสงวนรักษาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาในอนาคตและความมั่นคงของประเทศ รวมทั้ง ประสานการใช้ประโยชน์ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ พร้อมนโยบายย่อยในการประเมินประเภทและปริมาณทรัพยากรธรณีวัตถุดิบสำรองทั่วประเทศ การใช้ทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการอนุรักษ์ โดยคำนึงถึงความสมดุลทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง การประสานการใช้ประโยชน์ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ นโยบายการอนุญาตประทานบัตรเฉพาะแร่ที่มีความสำคัญ คู่ค้ำกับการลงทุนในเชิงพาณิชย์ และสามารถป้องกัน แก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ และนโยบายเร่งรัดฟื้นฟูพื้นที่ที่ผ่านการทำเหมืองแร่แล้ว ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมอื่นตามศักยภาพของพื้นที่

เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรแร่เกี่ยวข้องกับการจัดการป้องกันและบรรเทาภัยในพื้นที่เสี่ยงภัยหรือธรณีพิบัติภัย จึงมีความเชื่อมโยงกับนโยบายด้านทรัพยากรน้ำ และนโยบายการใช้ที่ดิน เช่น การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เสี่ยงภัย ทำให้ในบางกรณีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรแร่โดยตรงไม่ได้ถูกให้ความสำคัญ ทำให้เป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ด้านทรัพยากรแร่ไม่สามารถบรรลุผลได้อย่างเป็นรูปธรรม (ตารางที่ 3.8)

ตารางที่ 3.8 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรแร่

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> ให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีระยะยาว เพื่อสงวนรักษาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาในอนาคตและความมั่นคงของประเทศ รวมทั้งประสานการใช้ประโยชน์ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยา บนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติในทุกภาคของประเทศ ให้มีข้อมูลทรัพยากรธรณีทั้งบนบกและในทะเล และด้านธรณีวิทยาสิ่งแวดล้อมที่ครบถ้วน เพื่อการบริหารการพัฒนาใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรแร่ และทรัพยากรธรณีวัตถุของประเทศแบบยั่งยืน ให้มีแผนแม่บทสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรแร่ และทรัพยากรธรณี วัตถุพิบัติที่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระดับที่ยอมรับได้ ให้มีการปรับปรุงแก้ไขสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองแร่และหินอุตสาหกรรม เพื่อให้มลภาวะที่เกิดขึ้นลดลง
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> อนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามมาตรการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยปรับแก้กฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการให้ประทานบัตรให้มีมาตรการเก็บเงินประกันเพื่อการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม จัดให้มีระบบเตือนภัย กำหนดแนวทางปฏิบัติในการฟื้นฟูพื้นที่ที่ผ่านการทำเหมืองแล้ว กำหนดมาตรฐานและมาตรการต่างๆ ในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเร่งรัดการบังคับใช้มาตรการควบคุมและลงโทษการทำเหมืองแร่ที่ผิดกฎหมาย
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> มีการจัดการป้องกันและบรรเทาภัยในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ พื้นที่เสี่ยงภัยหรือธรณีพิบัติภัย
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	<ul style="list-style-type: none"> ระบบเครือข่ายข้อมูลเตือนภัย และพื้นที่เสี่ยงภัย ได้รับการวางมาตรการและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน
แผนปฏิบัตินโยบาย 4 ปี (พ.ศ. 2552-2554) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> พื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ได้รับการติดตามการเปลี่ยนแปลงและเตือนภัยพิบัติ 3 ครั้งต่อปี พื้นที่ที่ได้รับการจัดตั้งเครือข่ายเฝ้าระวังเตือนภัยธรณีพิบัติ 18 แห่ง มีระบบฐานข้อมูลเตือนภัยน้ำหลากดินถล่มที่ให้บริการแก่ประชาชน 1,262 หมู่บ้าน
แผนแม่บทการพัฒนาทรัพยากรธรณี (พ.ศ. 2539)	<ul style="list-style-type: none"> เพื่อพัฒนา บริหาร และจัดการทรัพยากรธรณีให้มีความพร้อมที่จะสามารถตอบสนองและสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในขอบข่ายของข้อจำกัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรณีและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

หมายเหตุ: แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไม่ได้ตั้งเป้าหมายด้านทรัพยากรแร่ไว้

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2.6 ทรัพยากรพลังงาน

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ด้านทรัพยากรพลังงาน มิได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดว่าให้มีการผลิตและพัฒนาแหล่งพลังงานให้เพียงพอับความต้องการอย่างประหยัด โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ และให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ก็ไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้อย่างชัดเจนเช่นเดียวกัน ขณะที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554 ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ แนวทางการพัฒนาพลังงาน ปี พ.ศ. 2542-2544 ยุทธศาสตร์พลังงานของประเทศ และแผนพัฒนาพลังงานทดแทน 15 ปี (พ.ศ. 2551-2565) ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้อย่างชัดเจน และมีความสอดคล้องกัน เช่น กำหนดสัดส่วนการพึ่งพาการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ สัดส่วนอัตราการเติบโตของการใช้พลังงานต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศหรือความยืดหยุ่นของการใช้พลังงาน และสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทน เป็นต้น จากนั้นนโยบายและแผนด้านทรัพยากรพลังงานดังกล่าว จึงช่วยเกื้อหนุนให้เป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 สามารถบรรลุผลได้อย่างเป็นรูปธรรม (ตารางที่ 3.9)

ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2552 ได้มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพลังงานโดยตรง 4 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการค้าน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2543 พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 โดยพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2542 มีความมุ่งหมายเพื่อกำหนดมาตรการหรือลักษณะการดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติการค้าน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2543 มีความมุ่งหมายเพื่อควบคุมผู้ค้าน้ำมันเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ผู้ค้าน้ำมันรายใหญ่ ผู้ค้าน้ำมันรายย่อย และผู้ค้าน้ำมันซึ่งดำเนินกิจการค้าน้ำมันโดยจัดตั้งสถานบริการ พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้มีการกำกับดูแลครอบคลุมกิจการไฟฟ้า และก๊าซธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพสูงสุดในระยะยาว จึงเป็นเครื่องมือและกลไก กำกับดูแลกิจการไฟฟ้าและก๊าซธรรมชาติให้เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรม และบริหารกิจการให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะการกำหนดอำนาจหน้าที่อย่างชัดเจน และการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค สำหรับพระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้สามารถกำกับการใช้พลังงานและส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานได้ครอบคลุมทุกภาคส่วน การใช้มาตรการจัดการพลังงาน และการเพิ่มกลไกการส่งเสริมและการกำกับดูแลด้านประสิทธิภาพของการผลิต การจำหน่าย อุปกรณ์ และเครื่องจักร ทั้งที่ใช้ในภาคเกษตร คมนาคมขนส่ง และที่อยู่อาศัย การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการอนุรักษ์พลังงานไม่ให้เป็นการต่อผู้ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย รวมทั้ง การปรับปรุงขั้นตอนกฎระเบียบให้รวดเร็วยิ่งขึ้น เพื่อให้ทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ตารางที่ 3.9 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรพลังงาน

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> • ให้มีการผลิตและพัฒนาแหล่งพลังงานให้เพียงพอับความต้องการอย่างประหยัด โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ • ให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> • อนุรักษ์และประหยัดการใช้พลังงานในทุกด้าน • ส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทดแทนที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดมาใช้ในเชิงพาณิชย์มากขึ้น
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> • อนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกในการประหยัดพลังงาน โดยปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ สนับสนุนการศึกษา วิจัย และส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียน รวมทั้งปรับกระบวนการดำเนินงานด้านพลังงาน ให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	<ul style="list-style-type: none"> • จัดหาพลังงานให้เพียงพอับความต้องการและยกระดับคุณภาพการบริการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	<ul style="list-style-type: none"> • ความยืดหยุ่นของการใช้พลังงานไม่เกิน 1 : 1 • สัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนเป็นร้อยละ 8 • ลดการใช้น้ำมันในภาคการขนส่งให้เหลือร้อยละ 30 ของการใช้พลังงานทั้งหมดจากร้อยละ 38 ในปีปัจจุบัน
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	<ul style="list-style-type: none"> • สัดส่วนการพึ่งพาการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศไม่เกินร้อยละ 35 ในปี พ.ศ. 2554 • สัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนไม่น้อยกว่าร้อยละ 12 ของการใช้พลังงานเชิงพาณิชย์ขั้นสุดท้ายในปี พ.ศ. 2554
แผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี (พ.ศ. 2552-2554) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> • จำนวนโรงไฟฟ้าพลังงานชีวมวล 5 โรง
แนวทางการพัฒนาพลังงาน ปี พ.ศ. 2542-2544	<ul style="list-style-type: none"> • เพิ่มการผลิตพลังงานเชิงพาณิชย์ในอัตราร้อยละ 5 ต่อปี และรักษาสัดส่วนการพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศ ในอัตราไม่เกินร้อยละ 64 ในปี พ.ศ. 2544
ยุทธศาสตร์พลังงานของประเทศ	<ul style="list-style-type: none"> • ลดสัดส่วนอัตราการเติบโตของการใช้พลังงานต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเป็น 1:1 ภายใน พ.ศ. 2549 • ลดการนำเข้าพลังงานกว่าร้อยละ 12 ของมูลค่านำเข้าทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2554
แผนพัฒนาพลังงานทดแทน 15 ปี (พ.ศ. 2551-2565)	<ul style="list-style-type: none"> • เพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนให้เป็นร้อยละ 20 ของการใช้พลังงานขั้นสุดท้ายของประเทศ ภายในปี 2565

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2.7 ทรัพยากรชายฝั่งทะเล

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้ถูกกำหนดขึ้นก่อนการปรับปรุงโครงสร้างกระทรวง ทบวง กรม ในปี พ.ศ. 2545 จึงกำหนดไว้เพียงแต่นโยบายทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยมีได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับทรัพยากรทางทะเลไว้แต่อย่างใด เป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ที่ได้กำหนดไว้ คือ สงวนให้มีพื้นที่ป่าชายเลนไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่ และอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภท เพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศชายฝั่ง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล โดยมีนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลและการสงวนรักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ส่วนแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดเป้าหมายสอดคล้องกับนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 โดยได้วางเป้าหมายการอนุรักษ์ให้มีพื้นที่ป่าชายเลนไม่น้อยกว่า 1 ล้านไร่ และเมื่อสามารถบรรลุเป้าหมายในช่วงเวลาของแผนก็ได้มีการปรับเป้าหมายให้สูงขึ้น โดยปรับเป้าหมายการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนให้ได้ไม่ต่ำกว่า 1.25 ล้านไร่ ภายในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551 ตั้งเป้าหมายให้มีพื้นที่ป่าชายเลนมีไม่น้อยกว่า 1.5 ล้านไร่ (ตารางที่ 3.10)

นโยบายด้านทรัพยากรทางทะเลที่สำคัญคือ แผนแม่บทการจัดการประมงทะเลไทย พ.ศ. 2552-2561 (มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2552) โดยกำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุในช่วง 10 ปี ข้างหน้าไว้อย่างชัดเจน ได้แก่

- 1) การประมงทะเลของไทยมีความยั่งยืนและมั่นคง โดยรักษาระดับการจับสัตว์น้ำในน่านน้ำไทยให้ได้ระหว่าง 1.7 - 2.0 ล้านตันต่อปี โดยมีสัตว์น้ำเศรษฐกิจไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 และการจับสัตว์น้ำจากน่านน้ำไทยระหว่าง 1.0 - 1.5 ล้านตันต่อปี
- 2) เมืองครุฑของชาวประมงที่มีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมกับภาครัฐอย่างน้อย 1 องค์การต่อจังหวัด และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างจังหวัดหรือพื้นที่ใกล้เคียง และมีการบริหารจัดการประมง โดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างน้อยร้อยละ 10 ของชุมชนประมงชายฝั่ง

แผนแม่บทดังกล่าว กำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการนโยบายประมงแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมบูรณาการการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องในด้านการประมงอย่างเป็นระบบ รวมถึงการติดตามความคืบหน้าของการดำเนินการตามแผนแม่บทฯ ด้วย

สำหรับมาตรการทางกฎหมายในการจัดการประมง ปัจจุบันอยู่ระหว่างการยกร่างพระราชบัญญัติการประมงฉบับใหม่ ซึ่งคณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการของร่างกฎหมายดังกล่าว เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2550 เนื่องจาก ความไม่ครอบคลุมภารกิจของกรมประมงที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อเป็นการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการทรัพยากรประมงของประเทศไทยให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีด้านการประมงในปัจจุบัน และสามารถนำทรัพยากรประมงที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนตลอดไป และเป็นการส่งเสริมและควบคุมให้สัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำที่ได้จากการทำการประมงหรือจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีคุณภาพได้มาตรฐานด้านสุขภาพและสุขอนามัย รวมทั้ง กำหนดมาตรการควบคุมและจัดระเบียบการใช้เรือประมงไทยออกไปทำการประมงนอกน่านน้ำไทย เพื่อป้องกันมิให้มีการทำการประมง

ที่เป็นการละเมิดน่านน้ำของประเทศอื่นหรือเป็นการละเมิดข้อกำหนดของกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ มีการยกย่องพระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เนื่องจากปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและการควบคุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอยู่หลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นต้น ซึ่งกฎหมายเหล่านี้อยู่ในความรับผิดชอบของหลายหน่วยงาน ทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และเกิดปัญหาช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายเฉพาะเพื่อให้การควบคุม ดูแลการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ และการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ตารางที่ 3.10 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านทรัพยากรชายฝั่งทะเล

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> • สงวนให้มีพื้นที่ป่าชายเลนไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่ • อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภท เพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศชายฝั่ง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> • เร่งรัดการอนุรักษ์ให้มีพื้นที่ป่าชายเลนไม่น้อยกว่า 1 ล้านไร่ • ดำเนินการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภท
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> • อนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนโดยให้ความสำคัญกับการประกาศเขตควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ชายฝั่งทะเล ให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดูแล จัดทำแผนการจัดการเพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการป้องกันแก้ไขปัญหา และฟื้นฟูสภาพชายฝั่งทะเลที่เสื่อมโทรม ประกาศเขตอนุรักษ์หรือเขตคุ้มครอง รวมทั้งกำหนดมาตรการเพื่อการจัดการประมง อนุรักษ์ และสาหร่ายทะเล สนับสนุนและจัดให้มีระบบบำบัดน้ำเสียและระบบกำจัดขยะจากกิจกรรมตามแนวชายฝั่งทะเลและกิจกรรมทางทะเล และกำกับดูแลการใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> • อนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ (ป่าบกและป่าชายเลน) ไม่ให้ลดลงและควรเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 0.5 ใน 5 ปี
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	<ul style="list-style-type: none"> • รักษาพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อรักษาความสมดุลของสภาวะแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพให้คงไว้ไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่ • จัดทำแผนฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทะเลไทย ทั้งในด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางทะเล ให้ครอบคลุมคุณภาพน้ำ สัตว์น้ำ แนวปะการัง หาดทราย และชายฝั่งทะเล
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	<ul style="list-style-type: none"> • อนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนให้ได้ไม่ต่ำกว่า 1.25 ล้านไร่

ตารางที่ 3.10 (ต่อ)

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	-
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	♦ พื้นที่ป่าชายเลนมีไม่น้อยกว่า 1.5 ล้านไร่
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	♦ ทรัพยากรชายฝั่งได้รับการดูแลรักษาและฟื้นฟูเพิ่มขึ้น
แผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี (พ.ศ. 2552-2554) กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	♦ พื้นที่ป่าชายเลนได้รับการดูแลและบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ 104.7 ล้านไร่
แผนแม่บทการจัดการประมงทะเลไทย พ.ศ. 2552-2561	<ul style="list-style-type: none"> ♦ รักษาระดับการจับสัตว์น้ำ ในน่านน้ำให้ได้ระหว่าง 1.7-2.0 ล้านตันต่อปี โดยมีสัตว์น้ำเศรษฐกิจไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 และการจับสัตว์น้ำจากน่านน้ำ ระหว่าง 1.0-1.5 ล้านตันต่อปี ♦ มีองค์กรของชาวประมงที่มีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมกับภาครัฐอย่างน้อย 1 องค์กรต่อจังหวัด และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างจังหวัดหรือพื้นที่ใกล้เคียง ♦ มีการบริหารจัดการประมง โดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างน้อยร้อยละ 10 ของชุมชนประมงชายฝั่ง

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2.8 มลพิษทางน้ำ

นโยบายด้านมลพิษทางน้ำที่สำคัญคือ แผนการจัดการน้ำเสียชุมชน ซึ่งเป็นแผนการจัดการที่มุ่งแก้ไขปัญหาให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งการแก้ไข ฟื้นฟู การควบคุม การป้องกัน และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยการดำเนินงานแบบผสมผสานและสอดคล้องกัน เพื่อให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชน ในการร่วมรับรู้ตั้งแต่ต้น ร่วมคิดให้ข้อเสนอแนะ ร่วมตัดสินใจและร่วมดำเนินการ โดยมีหน่วยงานจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้การสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินการพร้อมกับการกำกับ ดูแล และติดตามตรวจสอบ ประเมินผลอย่างเป็นระบบ ดังนั้น แผนการจัดการน้ำเสียชุมชน จึงมุ่งเน้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ มีความพร้อมในการบริหารจัดการสามารถพึ่งพาตนเองได้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยกรมควบคุมมลพิษจึงได้จัดทำแผนการจัดการน้ำเสียชุมชน โดยมีการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้แผนมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนการจัดการน้ำเสียชุมชนประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 7 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการน้ำเสียชุมชนแบบบูรณาการ เน้นการบริหารเชิงพื้นที่และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งประชาชนและชุมชน เพื่อการจัดการน้ำเสียที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพและยั่งยืน 2) สร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในการควบคุม ป้องกัน และแก้ไข ปัญหามลพิษจากน้ำเสียชุมชน และประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมกันตัดสินใจในการจัดการน้ำเสีย 3) พื้นฟูสภาพแวดล้อมชุมชนและลดปัญหามลพิษในพื้นที่ที่อาจเกิดปัญหารุนแรงจากมลพิษด้านน้ำเสียชุมชน และก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของคุณภาพสิ่งแวดล้อม และมีผลกระทบต่อสุขภาพ สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะพื้นที่วิกฤติ และพื้นที่ลุ่มน้ำที่มีปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำเป็นลำดับแรก 4) สร้างความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการจัดการน้ำเสียชุมชน และตระหนักถึงหน้าที่รับผิดชอบ และมีระบบการติดตามตรวจสอบประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ 5) กำหนดกฎหมายที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ และเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับและปฏิบัติตามกฎหมาย 6) การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการจัดการน้ำเสีย ตลอดจนส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการนำน้ำเสียกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ 7) อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม สร้างจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของหน่วยงานส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น ชุมชน และประชาชน

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ได้กำหนดเป้าหมายด้านมลพิษทางน้ำไว้ดังนี้ คือ คุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินที่มีสภาพเสื่อมโทรมโดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และแม่น้ำท่าจีนตอนล่างจะต้องมีคุณภาพดีขึ้น และแม่น้ำสายสำคัญที่ผ่านเมืองศูนย์กลางความเจริญต่างๆ จะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน สำหรับคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศ จะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง โดยให้ความสำคัญแก่ชายฝั่งบริเวณท่องเที่ยวที่สำคัญ และอ่าวไทยตอนบนเป็นอันดับแรก ดังนั้น เป้าหมายของนโยบายฯ จึงสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่มุ่งรักษาและฟื้นฟูคุณภาพน้ำของแม่น้ำสายหลักทุกสาย และคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งมีลักษณะเป็นเป้าหมายเชิงปริมาณ เนื่องจากมาตรฐานคุณภาพจะมีดัชนีชี้วัดคุณภาพน้ำเป็นตัวกำกับ (ตารางที่ 3.11)

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำ มีปรากฏในกฎหมายหลายฉบับ ซึ่งกฎหมายหลายฉบับเหล่านั้นต่างส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันคือ เพื่อรักษาคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำ เช่น พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติการชลประทาน พ.ศ. 2485 พระราชบัญญัติรักษาลองประปา พ.ศ. 2526 และพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 เป็นต้น

ตารางที่ 3.11 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษทางน้ำ

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> • คุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินที่มีสภาพเสื่อมโทรม จะต้องมีความดีขึ้น <ol style="list-style-type: none"> (1) แม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง มีออกซิเจนละลายน้ำไม่ต่ำกว่า 4 มิลลิกรัมต่อลิตร และคลอรีนที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำให้มีออกซิเจนละลายน้ำเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2 มิลลิกรัมต่อลิตร ภายในปี 2549 และจะรักษาคุณภาพน้ำ ไม่ให้เสื่อมโทรมไปกว่านี้ตลอดไป (2) แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง มีออกซิเจนละลายน้ำไม่น้อยกว่า 4 มิลลิกรัมต่อลิตร และคลอรีนที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำให้มีออกซิเจนละลายน้ำเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2 มิลลิกรัมต่อลิตร (3) แม่น้ำสายสำคัญที่ผ่านเมืองศูนย์กลางความเจริญต่างๆ จะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินตามที่กำหนดไว้ • คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศ จะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง โดยให้ความสำคัญแก่ชายฝั่งบริเวณท่องเที่ยวที่สำคัญ และอ่าวไทยตอนบนเป็นอันดับแรก
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> • คุณภาพน้ำในปี พ.ศ. 2544 <ol style="list-style-type: none"> (1) แม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างจะต้องมีออกซิเจนละลายน้ำไม่ต่ำกว่า 2 มิลลิกรัมต่อลิตร และคลอรีนที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำให้มีออกซิเจนละลายน้ำไม่ต่ำกว่า 1 มิลลิกรัมต่อลิตร (2) แม่น้ำท่าจีนตอนล่างให้มีออกซิเจนละลายน้ำไม่ต่ำกว่า 1 มิลลิกรัมต่อลิตร (3) คุณภาพน้ำของแหล่งน้ำที่ผ่านเมืองศูนย์กลางความเจริญต่างๆ จะเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพแหล่งน้ำผิวดิน (4) คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและบริเวณอ่าวไทยตอนบน จะเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง (5) คุณภาพน้ำบาดาลในบริเวณที่มีศักยภาพจะเป็นไปตามมาตรฐานน้ำบาดาลที่ใช้บริโภคได้ตาม พ.ร.บ. น้ำบาดาล พ.ศ. 2520 • คุณภาพน้ำในปี พ.ศ. 2549 <ol style="list-style-type: none"> (1) แม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างจะต้องมีออกซิเจนละลายน้ำไม่ต่ำกว่า 4 มิลลิกรัมต่อลิตร และคลอรีนที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำให้มีออกซิเจนละลายน้ำไม่ต่ำกว่า 2 มิลลิกรัมต่อลิตร (2) แม่น้ำท่าจีนตอนล่างให้มีออกซิเจนละลายน้ำไม่ต่ำกว่า 2 มิลลิกรัมต่อลิตร (3) แม่น้ำสายหลักนอกเหนือจาก (1) และ (2) และลำคลองที่เชื่อมต่อจะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน (4) คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั้งหมดจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> • รักษาและฟื้นฟูคุณภาพน้ำของแม่น้ำสายหลักทุกสาย และคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งให้สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีพของประชาชนและอุตสาหกรรม
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> • รักษาคุณภาพน้ำของแหล่งน้ำผิวดินอย่างน้อยร้อยละ 85 และแหล่งน้ำทะเลชายฝั่งอย่างน้อยร้อยละ 97 ให้อยู่ในเกณฑ์พอใช้ขึ้นไป

ตารางที่ 3.11 (ต่อ)

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	<ul style="list-style-type: none"> รักษาระดับคุณภาพน้ำในแม่น้ำ น้ำทะเล ชายฝั่งทะเลและแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยเฉพาะในแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง แม่น้ำท่าจีน เขตควบคุมมลพิษและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ไม่ให้เสื่อมโทรมลงต่ำกว่าระดับคุณภาพน้ำในปี 2539 ให้สิ่งมีชีวิตในน้ำสามารถอาศัยอยู่ได้ตลอดปี และสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการพัฒนาได้
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	<ul style="list-style-type: none"> รักษาคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายหลักทุกสายให้มีปริมาณออกซิเจนละลายไม่ต่ำกว่า 2 มิลลิกรัม ต่อลิตรตลอดทั้งปี และฟื้นฟูคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของประเทศ
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	<ul style="list-style-type: none"> ควบคุมรักษาคุณภาพน้ำ ในลุ่มน้ำต่างๆ และแหล่งน้ำธรรมชาติ ให้อยู่ในเกณฑ์พอใช้และดี รวมกันไม่ต่ำกว่าร้อยละ 85 ฟื้นฟูคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายหลัก โดยเฉพาะเจ้าพระยาตอนล่าง ท่าจีนตอนล่าง ลำตะคองตอนล่าง และทะเลสาบสงขลา ไม่ให้อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมาก
แผนการบริหารราชการ แผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	<ul style="list-style-type: none"> ดัชนีชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด
แผนการบริหารราชการ แผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	<ul style="list-style-type: none"> คุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่ภาครัฐกำหนด
แผนปฏิบัติการ 4 ปี (พ.ศ. 2552-2554) กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> ปริมาณน้ำเสียหลังการบำบัดมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 22,587,500 ล้านลูกบาศก์เมตร
แผนจัดการน้ำเสียชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความพร้อมสามารถบริหารจัดการน้ำเสียชุมชนด้วยการพึ่งพาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพภายในปี 2554 ชุมชนเมือง 344 พื้นที่ มีการดำเนินการจัดการน้ำเสียชุมชนเพื่อควบคุมปริมาณของเสียให้ระบายออกสู่สิ่งแวดล้อมได้ไม่เกินร้อยละ 50 ของที่เกิดขึ้นภายในปี 2551 ชุมชนเมือง 1,130 พื้นที่ มีการบริหารจัดการน้ำเสียที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพภายในปี 2560

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2.9 มลพิษทางอากาศ

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ได้กำหนดเป้าหมายให้คุณภาพอากาศในเขตควบคุมมลพิษและเขตเมือง และเขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไปอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศ พร้อมทั้งกำหนดนโยบายย่อยในการลดมลพิษทางอากาศ อันเนื่องมาจากยานพาหนะ อุตสาหกรรม และกิจกรรมการก่อสร้างและการขนส่ง รักษาคุณภาพอากาศไม่ให้เกินเกณฑ์มาตรฐานส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ระบบขนส่งที่มีมลพิษน้อย และส่งเสริมให้ภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนทั่วไป ทั้งที่เป็นผู้ก่อมลพิษและผู้ได้รับมลพิษได้มีส่วนร่วมในการรักษาคุณภาพอากาศ มีความสอดคล้องกับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการบริหารราชการแผ่นดิน ที่มุ่งควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่ภาครัฐกำหนด นโยบายและแผนดังกล่าวข้างต้นจึงมีส่วนสำคัญในการที่จะช่วยให้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 บรรลุเป้าหมาย (ตารางที่ 3.12)

ตารางที่ 3.12 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษทางอากาศ

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> ♦ คุณภาพอากาศในเขตควบคุมมลพิษและเขตเมือง โดยเฉพาะฝุ่นละอองจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศ โดยฝุ่นละอองในบริเวณทั่วไปมีค่าเฉลี่ย 1 ปี ไม่เกิน 0.1 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร และฝุ่นละอองในบริเวณริมถนน จะมีความเข้มข้นเฉลี่ย 24 ชั่วโมงสูงสุดไม่เกิน 0.3 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ♦ สารมลพิษอื่นๆ ในอากาศจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ตั้งแต่ปี 2540 ♦ ระดับปริมาณสารมลพิษทางอากาศในเขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไป โดยเฉพาะก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจนจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> ♦ คุณภาพอากาศในเขตเมืองและเขตควบคุมมลพิษจะได้รับการควบคุมให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศ <ul style="list-style-type: none"> - ฝุ่นละอองในบริเวณทั่วไปมีค่าเฉลี่ย 1 ปี ไม่เกิน 0.1 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ในปี พ.ศ. 2540 (ค่ามาตรฐานเฉลี่ย 1 ปี ไม่เกิน 0.1 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ในบริเวณริมถนนจะมีความเข้มข้นเฉลี่ย 24 ชั่วโมงสูงสุดไม่เกิน 0.8 0.5 และ 0.3 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ในปี พ.ศ. 2540 2542 และ 2544 ตามลำดับ (ค่ามาตรฐานเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 0.33 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร) - ฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน ในบริเวณทั่วไปและบริเวณริมถนนจะมีความเข้มข้นสูงสุดเฉลี่ย 24 ชั่วโมง และค่าเฉลี่ย 1 ปี ไม่เกินมาตรฐานในปี พ.ศ. 2549 (ค่ามาตรฐานเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 0.12 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ค่ามาตรฐานเฉลี่ย 1 ปี ไม่เกิน 0.05 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร) - สารมลพิษอื่นๆ จะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ♦ เขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไปจะได้รับการควบคุมให้รักษาระดับปริมาณสารมลพิษทางอากาศให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจน
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	♦ ควบคุมคุณภาพอากาศของชุมชนเมืองให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	♦ รักษาคุณภาพอากาศให้มีดัชนีคุณภาพอากาศรายวันอยู่ในเกณฑ์ดีถึงปานกลาง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	♦ ควบคุมดูแลคุณภาพอากาศในเขตเมืองและเขตควบคุมมลพิษให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของประเทศไทย
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	♦ ปริมาณฝุ่นละอองและสารมลพิษอื่นๆ ในชุมชนเมืองอยู่ในพิกัดมาตรฐาน
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	♦ คุณภาพอากาศทั้งในเขตเมือง ชนบท และเขตอุตสาหกรรม อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM10) ต้องมีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมงไม่เกิน 120 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร และอัตราการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อประชากรลดลงร้อยละ 5 จากปี พ.ศ. 2546 คือไม่เกิน 3.5 ตันต่อคนต่อปี

ตารางที่ 3.12 (ต่อ)

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	♦ ดัชนีชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	♦ คุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่ภาครัฐกำหนด
แผนแม่บทการจัดการคุณภาพอากาศและเสียง พ.ศ. 2548-2554	♦ รักษาระดับคุณภาพอากาศและเสียงในพื้นที่ที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานไม่ให้เสื่อมโทรมลง ♦ ปรับปรุงคุณภาพอากาศและเสียงในพื้นที่ที่เกินมาตรฐาน ♦ ฝุ่นขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน ก๊าซโอโซน อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานทั่วประเทศภายในปี 2559
แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการควบคุมการเผาในพื้นที่โล่ง	♦ ลดพื้นที่ไฟไหม้ป่าให้เหลือเพียงไม่เกินปีละ 300,000 ไร่ ♦ จัดการวัสดุเหลือใช้จากภาคการเกษตรทดแทนการเผาในพื้นที่อย่างน้อย 600,000 ไร่ ในปี 2550 ♦ นำเอาเศษวัสดุเหลือใช้จากภาคการเกษตรมาใช้เป็นพลังงานชีวมวลทดแทนการใช้พลังงานในเชิงพาณิชย์ คิดเป็นร้อยละ 21 และ 25 ของความต้องการใช้พลังงานในปี 2549 และปี 2551 ตามลำดับ

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

แผนแม่บทการจัดการคุณภาพอากาศและเสียง พ.ศ. 2548-2554 ได้กำหนดกลยุทธ์การดำเนินงานอย่างหลากหลาย เช่น การสนับสนุนและส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศและเสียงเชิงพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพขององค์กรและบุคลากร และการส่งเสริมการศึกษาวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง การใช้มาตรการด้านเศรษฐศาสตร์ในการจัดการมลพิษทางอากาศและเสียง การแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศและเสียงจากแหล่งกำเนิดประเภท รวมทั้ง การเสริมสร้างความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของภาคประชาชน สร้างจิตสำนึก ความตระหนัก สร้างความร่วมมือ และเครือข่ายการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษ

ปัญหามลพิษทางอากาศในเขตเมือง คือ มลพิษจากยานพาหนะ การจัดการปัญหามลพิษทางอากาศจากยานพาหนะ ได้มีการดำเนินมาตรการตรวจสอบ ตรวจจับ และห้ามใช้รถยนต์ควันดำ และได้มีคำสั่งห้ามใช้รถยนต์ที่ปล่อยควันดำเกินมาตรฐาน โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

3.2.10 มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้กำหนดเป้าหมายและวางแนวทางการดำเนินการไว้กว้างๆ โดยตั้งเป้าหมายที่จะควบคุมระดับเสียงโดยทั่วไปในทุกพื้นที่ของประเทศให้มีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ และควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดให้ได้ตามมาตรฐาน ได้แก่ ระดับเสียงของยานพาหนะ ระดับเสียงและความ

สันสะท้อนของสถานประกอบการและชุมชน พร้อมทั้งกำหนดนโยบายย่อยในการป้องกัน ควบคุม และแก้ไขให้ระดับเสียงและความสั่นสะเทือนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและการได้ยิน รวมทั้งไม่รบกวนความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน กำหนดมาตรฐานควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท และส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกัน ควบคุม และแก้ไขมลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และแผนการบริหารราชการแผ่นดินกำหนดเป้าหมายให้ดัชนีชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด นโยบายและแผนดังกล่าวข้างต้นจึงมีส่วนอย่างสำคัญในการที่จะช่วยให้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 บรรลุเป้าหมาย (ตารางที่ 3.13)

ตารางที่ 3.13 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> ควบคุมระดับเสียงโดยทั่วไปในทุกพื้นที่ของประเทศให้มีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ ควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดให้ได้ตามมาตรฐานได้แก่ ระดับเสียงของยานพาหนะ ระดับเสียงและความสั่นสะเทือนของสถานประกอบการและชุมชน
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> ควบคุมระดับเสียงโดยทั่วไปให้มีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ ทุกพื้นที่ของประเทศในปี พ.ศ. 2544 กำหนดมาตรฐานระดับเสียงจากแหล่งกำเนิดให้ครบทุกประเภทภายในปี พ.ศ. 2549 ควบคุมระดับเสียงจากแหล่งกำเนิดให้ได้มาตรฐานในปี พ.ศ. 2549
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> ร้อยละ 80 ของดัชนีระดับเสียงรายวันอยู่ในเกณฑ์ดีถึงปานกลาง
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	<ul style="list-style-type: none"> ควบคุมดูแลระดับเสียงในชุมชนให้อยู่ในระดับที่ไม่เป็นอันตรายต่อการได้ยิน
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	<ul style="list-style-type: none"> ดัชนีชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	<ul style="list-style-type: none"> คุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่ภาครัฐกำหนด
แผนแม่บทการจัดการคุณภาพอากาศและเสียง พ.ศ. 2548-2554	<ul style="list-style-type: none"> รักษาระดับคุณภาพอากาศและเสียงในพื้นที่ที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานไม่ให้เสื่อมโทรมลง ปรับปรุงคุณภาพอากาศและเสียงในพื้นที่ที่เกินมาตรฐาน ระดับเสียงพื้นที่พักอาศัย และพื้นที่ริมถนน อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 98 และร้อยละ 85 ภายในปี 2559

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2.11 มลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ได้กำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการด้านมลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลไว้กว้างๆ โดยตั้งเป้าหมายที่จะลดหรือควบคุมการผลิตมูลฝอยของประชากรในอัตราไม่เกิน 1.0 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ให้มีการใช้ประโยชน์จากขยะชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 15 ของปริมาณขยะที่เกิดขึ้น ไม่ให้มีขยะตกค้างจากการให้บริการเก็บขนในเขตเทศบาล และมีปริมาณมูลฝอยตกค้างในพื้นที่นอกเขตเทศบาลไม่เกินร้อยละ 10 ของปริมาณขยะที่เกิดขึ้น และให้ทุกจังหวัดมีแผนหลักและแผนการจัดการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ และมีระบบกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะครบถ้วนทุกเทศบาลและสุขาภิบาล

แผนการจัดการขยะมูลฝอยแห่งชาติ ได้วางเป้าหมายควบคุมอัตราการเกิดขยะไม่เกิน 1 กิโลกรัมต่อคนต่อวันในเขตกรุงเทพมหานคร สำหรับเมืองพัทยา และเทศบาลนครไม่เกิน 0.8 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน และ 0.6 กิโลกรัมต่อคนต่อวันในเขตเทศบาลเมืองและเทศบาลตำบล และเขตองค์การบริหารส่วนตำบลไม่เกิน 0.4 กิโลกรัมต่อคนต่อวันใน ภายในปี พ.ศ. 2549 นอกจากนี้ ได้วางเป้าหมายเกี่ยวกับสัดส่วนขยะตกค้าง การใช้ประโยชน์ขยะในสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ภายในปี พ.ศ. 2549 และให้ทุกจังหวัดมีศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยครบวงจรภายในปี พ.ศ. 2554 ซึ่งเป้าหมายในการใช้ประโยชน์ขยะในสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ภายในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งตรงกับเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และแผนยุทธศาสตร์บริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนและขยะมูลฝอยอันตรายชุมชนระดับประเทศ ซึ่งกำหนดเป้าหมายควบคุมอัตราการเกิดขยะมูลฝอยชุมชน การนำขยะกลับมาใช้ใหม่ และการกำจัดขยะตามหลักสุขาภิบาล ดังนั้น นโยบายและแผนด้านมลพิษจากขยะมูลฝอยจึงมีความสอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ส่งผลให้การดำเนินการด้านการจัดการขยะมูลฝอยเป็นไปตามทิศทางของเป้าหมายที่ตั้งไว้ (ตารางที่ 3.14)

ตารางที่ 3.14 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> ลดหรือควบคุมการผลิตมูลฝอยของประชากรในอัตรา ไม่เกิน 1.0 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ให้มีการใช้ประโยชน์จากมูลฝอยในเขตกรุงเทพมหานครและชุมชนทั่วประเทศในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ 15 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น ปริมาณมูลฝอยตกค้างจากการให้บริการเก็บขนในเขตเทศบาลจะหมดไป และสำหรับพื้นที่นอกเขตเทศบาลจะมีปริมาณมูลฝอยตกค้างไม่เกินร้อยละ 10 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น ให้ทุกจังหวัดมีแผนหลักและแผนการจัดการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ และมีระบบกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะครบถ้วนทุกเทศบาลและสุขาภิบาล
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> อัตราการผลิตมูลฝอยของประชากรไม่เกิน 1.0 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ภายในปี พ.ศ. 2544 อัตราการใช้ประโยชน์จากมูลฝอยในเขตกรุงเทพมหานครและชุมชนทั่วประเทศไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 และ 15 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น ภายในปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2549 ตามลำดับ ปริมาณมูลฝอยตกค้างจากการให้บริการเก็บขนในเขตเทศบาลจะไม่เกินร้อยละ 10 และ 5 จากการให้บริการของเทศบาลภายในปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2549 ตามลำดับ และสุขาภิบาลไม่เกินร้อยละ 20 และ 10 ภายในปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2549 ตามลำดับ จังหวัดทุกแห่งมีแผนหลักและแผนการจัดเตรียมที่ดินสำหรับการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะในปี พ.ศ. 2544 และมีระบบกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนทั้งหมดในปี พ.ศ. 2549

ตารางที่ 3.14 (ต่อ)

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> เพิ่มศักยภาพการรวบรวมและกำจัดขยะมูลฝอย และการใช้ประโยชน์จากของเสีย
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> ลดอัตราการเกิดขยะมูลฝอยชุมชนโดยเฉลี่ยให้ไม่เกิน 1 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ขยะมูลฝอยชุมชนถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 มีการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างถูกสุขลักษณะไม่น้อยกว่าร้อยละ 40
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	<ul style="list-style-type: none"> เพิ่มขีดความสามารถในการเก็บขยะมูลฝอยของเทศบาลและสุขาภิบาล
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	<ul style="list-style-type: none"> มีการกำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกหลักวิธีและปลอดภัยไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจังหวัดทั้งหมด มีการใช้ประโยชน์มูลฝอยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	<ul style="list-style-type: none"> ควบคุมอัตราการผลิตขยะในเขตเมืองไม่ให้เป็น 1 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน มีการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	<ul style="list-style-type: none"> ดัชนีชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	<ul style="list-style-type: none"> อัตราการนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ (กำหนดเป็นตัวชี้วัดแต่ไม่ได้ระบุเป้าหมายที่ชัดเจน)
แผนการจัดการขยะมูลฝอยแห่งชาติ	<ul style="list-style-type: none"> ควบคุมอัตราการเกิดขยะมูลฝอยในปี พ.ศ. 2549 ให้มีไม่เกิน 1 กิโลกรัมต่อคนต่อวันในเขตกรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และเทศบาลนคร ไม่เกิน 0.8 และ 0.6 กิโลกรัมต่อคนต่อวันในเขตเทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล และไม่เกิน 0.4 กิโลกรัมต่อคนต่อวันในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ควบคุมปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างจากการให้บริการจัดเก็บให้มีไม่เกินร้อยละ 5 ในเขตกรุงเทพมหานคร เมืองพัทยาและเทศบาล และไม่เกินร้อยละ 10 ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลภายในปี พ.ศ. 2549 สนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยรวมในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นภายในปี พ.ศ. 2549 สนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยที่เป็นระบบครบวงจรไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนจังหวัดทั้งหมดภายในปี พ.ศ. 2549 และครบทั่วทั้งประเทศภายในปี พ.ศ. 2554
แผนยุทธศาสตร์บริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนและขยะมูลฝอยอันตรายชุมชนระดับประเทศ	<ul style="list-style-type: none"> อัตราการเกิดขยะมูลฝอยชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร เทศบาลนครและเมืองพัทยา ในปี 2558 ไม่เกิน 1 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน เทศบาลเมือง 0.8 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน เทศบาลตำบล 0.6 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน และองค์การบริหารส่วนตำบล 0.4 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ ในปี 2558 ไม่เกิน 14 ล้านตันต่อปี และมีการคัดแยกนำกลับมาใช้ใหม่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมด ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น รวบรวมเก็บขนและนำไปกำจัดได้อย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 ของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมด องค์กรเอกชน/ธุรกิจเอกชน/อปท. และประชาชน มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น โดยมีการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของก่อนดำเนินการตามแผนฯ และปริมาณขยะมูลฝอยที่กำจัดลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมดก่อนเริ่มแผนฯ

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2.12 มลพิษจากสารอันตราย

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ได้กำหนดเป้าหมายและวางแนวทางการดำเนินการด้านมลพิษจากสารอันตราย โดยการลดและควบคุมมลพิษจากสารอันตรายจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้ง ให้มีแผนปฏิบัติการฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง ระดับประเทศ และระดับจังหวัด และให้มีการจัดตั้งศูนย์พิษวิทยา และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศ พร้อมทั้ง กำหนดนโยบายย่อยให้มีระบบการจัดการสารอันตรายที่มีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมกระบวนการนำเข้า การผลิต การขนส่ง การจำหน่าย การใช้ การเก็บรักษา และการกำจัดกาก ให้มีระบบป้องกันและแก้ไขกรณีฉุกเฉินเมื่อเกิดอุบัติเหตุร้ายแรงจากสารอันตรายในภาคอุตสาหกรรม การขนส่ง และคลังสินค้า อีกทั้ง ส่งเสริมการลดการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช และส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมลงทุนในการแก้ปัญหามลพิษจากสารอันตราย

ดังนั้น นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ในด้านมลพิษสารอันตราย จึงมีความสอดคล้องกับแผนด้านการจัดการสารอันตรายเฉพาะด้าน คือ แผนยุทธศาสตร์การจัดการสารเคมีแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2550-2554) โดยกำหนดเป้าหมาย ให้มีระบบการบริหารจัดการสารเคมีที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ให้มีการใช้สารเคมีด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และให้ชุมชนและเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการสารเคมี (ตารางที่ 3.15)

ตารางที่ 3.15 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษจากสารอันตราย

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> ลดและควบคุมมลพิษจากสารอันตรายจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของประชาชน มีแผนปฏิบัติการฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง ระดับประเทศ และระดับจังหวัด จัดตั้งศูนย์พิษวิทยา และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศ
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> สร้างระบบการจัดการให้ครอบคลุมเกณฑ์มาตรฐานและวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการนำเข้าการผลิต การรักษา การขนส่ง การจำหน่าย และการใช้สารอันตรายอย่างถูกวิธี ภายในปี พ.ศ. 2544 จัดตั้งศูนย์พิษวิทยาและศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายให้ครอบคลุมทั้งในระดับชาติและระดับภาค ภายในปี พ.ศ. 2549 ลดอัตราการป่วยและเสียชีวิตอันเนื่องมาจากการใช้สารอันตรายของประชาชนทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรม ให้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการกรณีฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงภายในปี พ.ศ. 2544 พร้อมทั้งขยายให้ครอบคลุมทั้งในระดับจังหวัด และระดับประเทศ ภายในปี พ.ศ. 2549 ให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศทราบถึงอันตรายและการใช้สารอันตรายอย่างถูกต้องและปลอดภัย ภายในปี พ.ศ. 2544

ตารางที่ 3.15 (ต่อ)

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	• การใช้สารเคมีอันตรายที่มีความเสี่ยงสูงในภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมลดลง ไม่น้อยกว่า 500 ชนิด
แผนพัฒนา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	• ขยายพื้นที่ปรับโครงสร้างการเกษตรแบบยั่งยืน โดยให้พื้นที่ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั่วประเทศ หรือประมาณ 25 ล้านไร่
แผนพัฒนา ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	• สร้างความมั่นคงของภาคเกษตรโดยขยายกระบวนการพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน
แผนพัฒนา ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	• ลดการนำเข้าปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตรให้ไม่เกินปีละ 3.5 ล้านตัน • มีระบบจัดการสารเคมีอย่างครบวงจรตั้งแต่การผลิต การนำเข้า จนถึงการทำทำลาย
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	• ปริมาณการใช้สารเคมีทางการเกษตรลดลงร้อยละ 25
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	• คุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่ภาครัฐกำหนด
แผนยุทธศาสตร์การจัดการสารเคมีแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2554	• ลดการใช้สารเคมีภาคเกษตรกรรมให้เหลือร้อยละ 70 ในปี 2554 • เพิ่มสินค้าเกษตรอินทรีย์และพื้นที่เพาะปลูกเกษตรอินทรีย์เป็นร้อยละ 100 ในปี พ.ศ. 2554
แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)*	• สนับสนุนให้ครัวเรือนเกษตรลดการใช้สารเคมีในฟาร์ม โดยการส่งเสริมให้มีการใช้ปุ๋ยเคมีควบคู่ไปกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างเหมาะสมในพื้นที่และการลดการนำเข้าสารเคมี รวมทั้งมีระบบจัดการสารเคมีอย่างครบวงจร ตั้งแต่ผลิต นำเข้า จนถึงการทำทำลาย

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายหลักในการจัดการสารอันตราย โดยมีการควบคุมการดำเนินการหลายขั้นตอน ตั้งแต่การอนุญาตนำเข้า การครอบครอง การใช้ การขนส่ง การกำจัด จนถึงการส่งออก ทั้งนี้ กระบวนการต่างๆ เหล่านี้มีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้การกำหนดวิธีการเฉพาะสำหรับแต่ละกระบวนการ จึงมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน อีกทั้ง ข้อมูลและมาตรการต่างๆ ก็จะมีแตกต่างกันด้วย ที่ผ่านมา การจัดการสารอันตรายยังขาดมาตรการในการตรวจสอบอย่างใกล้ชิด ภาครัฐจึงได้มีการปรับปรุงและแก้ไขพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย 2 ครั้ง โดยครั้งแรกแก้ไขเมื่อปี พ.ศ. 2544 และครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2551 โดยใช้แนวทางการจัดการที่เน้นการควบคุมสารอันตรายเป็นรายการ (chemical-by-chemical regulations)

3.2.13 มลพิษจากของเสียอันตราย

การจัดการของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม มีการดำเนินการภายใต้ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง การกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว พ.ศ. 2548 เป็นกฎหมายหลัก โดยยังไม่มีการจัดทำแผนแม่บทในด้านนี้เป็นการเฉพาะ สำหรับนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้กำหนดเป้าหมายและวางแนวทางการดำเนินงานเพื่อลดและควบคุมมลพิษจากของเสียอันตราย ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและชุมชนไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน สามารถเก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมให้ได้ไม่น้อย

กว่าร้อยละ 95 และจากชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น และให้สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนทุกแห่ง มีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกวิธี ตั้งแต่การคัดแยก การเก็บรวบรวม การขนส่ง การบำบัด และการกำจัด พร้อมทั้ง กำหนดนโยบายย่อยให้มีระบบการจัดการของเสียอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมกระบวนการนำเข้า การส่งออก การขนส่ง การคัดแยก การเก็บรวบรวม การบำบัด และการกำจัดทำลาย ให้มีระบบป้องกันและแก้ไขกรณีฉุกเฉินเมื่อเกิดอุบัติเหตุขนาดใหญ่จากของเสียอันตรายในภาคอุตสาหกรรม การขนส่ง และคลังสินค้า และส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนสามารถลงทุนหรือมีส่วนร่วมในการลงทุนและดำเนินการจัดการของเสียอันตรายทุกขั้นตอน

แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์บริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนและขยะมูลฝอยอันตรายชุมชนระดับประเทศ และยุทธศาสตร์การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เชิงบูรณาการ ต่างก็ได้ตั้งเป้าหมายในการรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายไว้เช่นเดียวกัน เพียงแต่มีความแตกต่างกันในด้านเป้าหมายเชิงปริมาณ อย่างไรก็ตาม แม้นโยบายและแผนต่างๆ ก่อนข้างสอดคล้องกัน แต่สถานการณ์จริงยังห่างจากเป้าหมายที่ตั้งไว้ (ตารางที่ 3.16)

ตารางที่ 3.16 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านมลพิษจากของเสียอันตราย

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> ลดและควบคุมมลพิษจากของเสียอันตราย ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและชุมชนไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน สามารถเก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 และจากชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น ให้สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนทุกแห่ง มีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกวิธี ตั้งแต่การคัดแยก การเก็บรวบรวม การขนส่ง การบำบัด และการกำจัด
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> สร้างระบบการจัดการของเสียอันตรายให้ครอบคลุมเกณฑ์มาตรฐานและวิธีการปฏิบัติทั้งในภาคอุตสาหกรรมและชุมชน ตั้งแต่การรวบรวม การขนส่ง การนำกลับมาใช้ประโยชน์ การบำบัดและการกำจัดทำลาย ภายในปี พ.ศ. 2544 สร้างโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการเก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมให้ได้ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80 และ 95 ในปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2549 ตามลำดับ และจากชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 และ 90 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2549 ตามลำดับ ให้สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนร้อยละ 80 และ 100 มีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกวิธีและครบวงจร ตั้งแต่การคัดแยก การเก็บรวบรวม การขนส่ง การบำบัดและกำจัด ภายในปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2549 ตามลำดับ ควบคุมอัตราการเพิ่มของของเสียอันตรายไม่ให้มากกว่าร้อยละ 10 ภายในปี พ.ศ. 2544
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> เพิ่มศักยภาพการรวบรวมและกำจัดของเสียอันตราย และการใช้ประโยชน์จากของเสีย

ตารางที่ 3.16 (ต่อ)

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> • ของเสียอันตรายจากชุมชนที่เกิดขึ้นได้รับการคัดแยกเพื่อนำไปกำจัดอย่างถูกต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 • มีศูนย์จัดการของเสียอันตรายจากชุมชนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการในภูมิภาคอย่างน้อยภูมิภาคละ 1 แห่ง • มีการจัดการกากของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 ของปริมาณกากของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมด
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	<ul style="list-style-type: none"> • ให้มีกำจัดของเสียอันตรายจากชุมชน อย่างถูกสุขลักษณะ • ส่งเสริมให้สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนมีการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกวิธีและครบวงจร
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	<ul style="list-style-type: none"> • เพิ่มขีดความสามารถในการรวบรวม กำจัดและลดกากของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมและจากชุมชนให้เพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นทั้งหมด
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	<ul style="list-style-type: none"> • มีระบบจัดการสารเคมีอย่างครบวงจรตั้งแต่การผลิต การนำเข้า จนถึงการทำลาย • ของเสียอันตรายจากชุมชนและอุตสาหกรรมได้รับการจัดการอย่างถูกต้องร้อยละ 80 ของปริมาณของเสียอันตรายทั้งหมด
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	<ul style="list-style-type: none"> • ดัชนีชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	<ul style="list-style-type: none"> • อัตราการนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ (กำหนดเป็นตัวชี้วัดแต่ไม่ได้ระบุเป้าหมายที่ชัดเจน)
แผนยุทธศาสตร์บริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนและขยะมูลฝอยอันตรายชุมชนระดับประเทศ	<ul style="list-style-type: none"> • ขยะมูลฝอยอันตรายชุมชนและขยะมูลฝอยติดเชื้อจากสถานบริการสาธารณสุขทั้งของรัฐและเอกชน สามารถรวบรวมเก็บขนและนำไปกำจัดได้อย่างถูกต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของขยะมูลฝอยอันตรายชุมชนและขยะมูลฝอยติดเชื้อที่เกิดขึ้นทั้งหมด
ยุทธศาสตร์การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เชิงบูรณาการ	<ul style="list-style-type: none"> • มีระบบคัดแยกและรวบรวมซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีอัตราการรวบรวมไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของปริมาณซากผลิตภัณฑ์ฯ ที่เกิดขึ้นภายในปี พ.ศ.2554 • มีการนำทรัพยากรที่มีมูลค่าจากซากผลิตภัณฑ์ฯ หมุนเวียนกลับใช้ประโยชน์ใหม่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ภายในปี พ.ศ. 2554 • มีศูนย์จัดการของเสียอันตรายจากชุมชนของกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่น้อยกว่า 1 แห่งภายในปี พ.ศ. 2554

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

พันธกรณีระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการของเสียอันตรายคือ อนุสัญญาบาเซล ซึ่งเริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 หลังจากที่รัฐให้สัตยาบันครบ 20 รัฐ ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันแก่อนุสัญญาฯ นี้เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 และอนุสัญญาฯ นี้ เริ่มมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 ของเสียอันตรายที่อยู่ในความควบคุมของอนุสัญญา

บาเซล ประกอบด้วย “ของเสียอันตราย” ซึ่งมีคุณสมบัติที่เป็นอันตราย รวม 45 ประเภท และของเสียอื่นๆ ซึ่งได้แก่ ของเสียที่มาจากครัวเรือน และกากที่เหลือจากการเผาของเสียที่มาจากครัวเรือน ต่อมาได้มีการพัฒนาบัญชีของเสียอันตรายให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นบัญชี A รวมทั้งสิ้น 61 รายการ ได้แก่ ของเสียประเภทโลหะและที่มีโลหะเป็นองค์ประกอบ ของเสียที่มีสารอินทรีย์เป็นองค์ประกอบหลักซึ่งอาจมีโลหะและสารอินทรีย์ ของเสียที่มีสารอินทรีย์เป็นองค์ประกอบหลักซึ่งอาจมีโลหะและสารอินทรีย์ และของเสียที่มีองค์ประกอบอินทรีย์และอนินทรีย์

3.2.14 แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ได้กำหนดเป้าหมายและวางแนวทางการดำเนินการด้านแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมไว้กว้างๆ โดยตั้งเป้าหมายด้านแหล่งธรรมชาติ เพื่อให้มีการอนุรักษ์ ค้ำครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศ พร้อมทั้ง กำหนดนโยบายย่อยในการเสริมสร้างกลไกทางกฎหมาย และให้มีการบังคับใช้ เพื่อการป้องกันและแก้ไขสภาพความเสื่อมโทรมและอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ และกลไกการบริหารและการจัดการเพื่อให้แหล่งธรรมชาติมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ การรักษาสุขภาพแวดล้อมของแหล่งธรรมชาติ พื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่โล่ง รวมทั้ง สวนสาธารณะในเมืองให้ได้สัดส่วนกับการขยายตัวของจำนวนประชากรและพื้นที่เขตเมือง รักษาระบบค้ำครองพื้นที่ให้สอดคล้องกับหลักการทางนิเวศวิทยา รวมทั้ง ให้มีการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งธรรมชาติ (ตารางที่ 3.17)

ตารางที่ 3.17 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> อนุรักษ์ ค้ำครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศ อนุรักษ์ ค้ำครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรม เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> อนุรักษ์ ค้ำครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติเฉพาะแหล่งในทุกภาค เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศอย่างยั่งยืน อนุรักษ์ ค้ำครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรมในระดับท้องถิ่นทั่วประเทศ เพื่อให้เป็นมรดกของชาติอย่างยั่งยืน
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> อนุรักษ์ ค้ำครอง และฟื้นฟู บูรณะสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> จังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม มีการป้องกันพื้นที่และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของกลุ่มเป้าหมาย
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	<ul style="list-style-type: none"> ค้ำครอง ป้องกัน ฟื้นฟู และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมไม่ต่ำกว่าปีละ 50 แหล่ง และแหล่งท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่าปีละ 15 แห่ง
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552-2554	<ul style="list-style-type: none"> แหล่งท่องเที่ยวของประเทศได้รับการฟื้นฟู บูรณะ และพัฒนาเต็มตามศักยภาพทั้งในเชิงกลุ่มพื้นที่ และพื้นที่พิเศษ

ตารางที่ 3.17 (ต่อ)

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
แผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2552-2556)	<ul style="list-style-type: none"> • เพื่อใช้เป็นกรอบการจัดทำแผนและแผนปฏิบัติการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอันควรรักษาของประเทศ ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน
แผนพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พ.ศ. 2527	<ul style="list-style-type: none"> • การจัดตั้งหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น • การประกาศเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม • การอบรมสัมมนาเผยแพร่ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม • การตั้งศูนย์รวมข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและแหล่งชุมชนโบราณ
ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า พ.ศ. 2548-2552	<ul style="list-style-type: none"> • การกำหนดและประกาศพื้นที่ให้เป็น “เมืองเก่า” • การพัฒนากลไกและกระบวนการบริหารจัดการเมืองเก่าแบบบูรณาการ • การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

นโยบายเฉพาะด้านแหล่งธรรมชาติ คือ แผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2552-2556) จัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบการจัดทำแผนและแผนปฏิบัติการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอันควรรักษาของประเทศ ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์หลัก คือ 1) สงวนและอนุรักษ์การใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติอันควรรักษาโดยประชาชนมีส่วนร่วม 2) กำกับ ดูแล พื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอันควรรักษา และ 3) บริหารจัดการแบบบูรณาการเชิงรุก พร้อมทั้งได้กำหนดกลยุทธ์ย่อย เช่น การประเมินสถานภาพของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติแต่ละแหล่ง เพื่อจัดลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนที่จะได้รับการจัดการอนุรักษ์ กำหนดขอบเขตพื้นที่สงวนและอนุรักษ์การใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยประชาชนมีส่วนร่วม กำหนดแผนการอนุรักษ์และแผนการจัดการที่เหมาะสม สร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติอันควรรักษา ขึ้นทะเบียนสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอันควรรักษา เพื่อควบคุม ป้องกัน พื้นฟูและแก้ไขการทำลายสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอันควรรักษา ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมกิจกรรมเชิงบวก เพื่อให้ประชาชนและองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา คุ้มครอง พื้นฟู เฝ้าระวัง และติดตามตรวจสอบสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอันควรรักษา พัฒนาความรู้ ประชาสัมพันธ์ และเพิ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมอันควรรักษา กำหนดแผนงาน ปรับปรุงกฎหมาย และกำหนดหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบดูแลแหล่งธรรมชาติอันควรรักษาให้เหมาะสม กำหนดและใช้มาตรการจูงใจทางสังคมและเศรษฐศาสตร์ในการสงวน อนุรักษ์ เฝ้าระวัง ควบคุม ป้องกัน แก้ไข และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอันควรรักษา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรท้องถิ่น และองค์กรเอกชน รวมทั้ง สร้างเครือข่ายองค์กรในพื้นที่ไว้คอยดูแลสิ่งแวดล้อมแหล่งธรรมชาติอันควรรักษา

สำหรับเป้าหมายด้านแหล่งศิลปกรรม เพื่อให้มีการอนุรักษ์ คุ้มครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรมเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ พร้อมทั้ง กำหนดนโยบายย่อยในการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อแก้ไขสภาพความเสื่อมโทรมและอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายอย่างจริงจัง

เสริมสร้างกลไกการบริหารและการจัดการ เพื่อให้การอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการอนุรักษ์และบูรณะแหล่งศิลปกรรม พัฒนาเมืองและชนบทจะต้องให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม และการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรม โดยให้มีพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่โล่งโดยรอบแหล่งศิลปกรรม

นโยบายเฉพาะด้านแหล่งศิลปกรรม คือ แผนพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พ.ศ. 2527 (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 และวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2527) โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้เป็นระบบ โดยให้การศึกษาอบรมและประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจ เพื่อเป็นการป้องกันที่ต้นเหตุ ให้มีหน่วยงานดูแลและตรวจสอบ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาลุกลามเกินกว่าที่จะแก้ไขได้ และให้มีมาตรการควบคุมการใช้พื้นที่ให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปตามหลักการที่ถูกต้อง เมื่อมีแผนพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จึงมีโครงการต่างๆ เกิดขึ้น เช่น โครงการจัดตั้งหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น โครงการประกาศเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โครงการอบรมสัมมนาเผยแพร่ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โครงการจัดตั้งศูนย์รวมข้อมูล เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และแหล่งชุมชนโบราณ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมียุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า พ.ศ. 2548-2552 ซึ่งประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ คือ การกำหนดและประกาศพื้นที่ให้เป็นเมืองเก่า การพัฒนากลไกและกระบวนการบริหารจัดการเมืองเก่าแบบบูรณาการ และการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ สำหรับในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายที่กำหนดกลไกในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศให้เป็นไปอย่างมีระบบสอดคล้องและเชื่อมโยงกันทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น เพื่อให้การบริหารและการพัฒนาการท่องเที่ยวมีเอกภาพและมีความต่อเนื่อง ตลอดจน เพื่อให้มีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเหมาะสม คือ พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม ประเทศไทยได้มีการดำเนินการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งศิลปกรรมของชาติมาโดยตลอด โดยมีกฎหมายหลักที่บังคับใช้คือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานที่น่าสนใจในการควบคุมการก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในบริเวณแหล่งโบราณสถาน โดยการออกกฎกระทรวงหรือข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดหลักเกณฑ์ ข้อห้าม เงื่อนไขในการก่อสร้างอาคารในบริเวณแหล่งโบราณสถานที่มีการกำหนดไว้ในกฎกระทรวงหรือข้อบัญญัติท้องถิ่น พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานในด้านการควบคุมการใช้ที่ดิน การประกอบกิจกรรม ขนาดของกิจกรรมในพื้นที่ที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีการจัดระบบวางโครงข่ายระบบคมนาคม ตามขอบเขตของแหล่งโบราณสถานนั้นๆ กำหนดทิศทางการเจริญเติบโตของเมืองใหม่ โดยการจัดทำผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะ และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน ในด้านการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน โดยการกำหนดให้พื้นที่เมืองเก่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม โดยการประกาศให้เป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 43-45

3.2.15 สิ่งแวดล้อมชุมชน

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน มิได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดว่า “ชุมชนทุกระดับมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจ สังคม มรดกทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี” แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ได้กำหนดเป้าหมายด้านการพัฒนาเมืองน่าอยู่ สำหรับเป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวได้ถูกตั้งเป็นเป้าหมายไว้ในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมฉบับที่ 11 เช่น แผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน และแผนแม่บทพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร เป็นต้น ดังนั้น นโยบายเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน จึงสามารถเกื้อหนุนให้เป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2550 สามารถบรรลุผลได้อย่างเป็นรูปธรรม (ตารางที่ 3.18)

ตารางที่ 3.18 เป้าหมายของนโยบายและแผนด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> ชุมชนทุกระดับมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจ สังคม มรดกทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549	<ul style="list-style-type: none"> ให้มีแผนโครงสร้างระบบชุมชนทั้งในระดับภาค ระดับอนุภาค ระดับจังหวัด ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน ให้มีแผนปฏิบัติการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียวบรรจุอยู่ในแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด ปรับปรุงและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่อาศัยสำหรับประชาชนในเมืองและชนบทให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และเพิ่มพื้นที่สวนสาธารณะและพื้นที่สีเขียว รวมทั้งการปรับปรุงภูมิทัศน์ชุมชน อนุรักษ์ และคุ้มครองพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อชุมชน เช่น พื้นที่สีเขียวที่สำคัญและพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และระบบนิเวศทั่วประเทศ เพื่อการใช้ประโยชน์ของส่วนรวม ให้มีการจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียวระดับท้องถิ่น
กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549	<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาเมืองอย่างมีแบบแผนและสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554	<ul style="list-style-type: none"> มีการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนตามเกณฑ์เมืองน่าอยู่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป้าหมาย
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	<ul style="list-style-type: none"> ให้ทุกชุมชนมีบทบาทมากขึ้นในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู บูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	<ul style="list-style-type: none"> มีการพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	<ul style="list-style-type: none"> ทุกชุมชนมีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแผนชุมชนไปประกอบการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ตารางที่ 3.18 (ต่อ)

นโยบายและแผน	เป้าหมาย
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551	♦ กรุงเทพมหานครได้รับการเลื่อนอันดับความเป็นเมืองน่าอยู่สูงขึ้น
แผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน	♦ เพิ่มพื้นที่สีเขียวยั่งยืนของชุมชนเมือง โดยภาพรวมให้ได้ไม่น้อยกว่า 5 ตารางเมตรต่อประชากร 1 คน ภายในระยะเวลา 5 ปี และสามารถดำรงรักษาไว้ได้อย่างยั่งยืน
แผนแม่บทพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร	♦ สัดส่วนสวนสาธารณะต่อประชากรไม่น้อยกว่า 3.5 ตารางเมตรต่อคน ภายในปี พ.ศ.2560

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

นโยบายและแผนการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2550 ในส่วนของนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน เป็นนโยบายแม่บทของแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน ที่มีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนทุกระดับมีการจัดการพื้นที่สีเขียว อันจะเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งการจัดทำแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน เป็นการผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและทุกภาคส่วนได้ใช้เป็นกรอบแนวทางนำไปสู่การเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืนอย่างบูรณาการและมีประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรม อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน เสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมเมืองที่มีคุณภาพ โดยมีการนำมาตรการทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการจูงใจ เพื่อเพิ่มและดูแลพื้นที่สีเขียวให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

เนื่องจากชุมชนเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมแตกต่างหลากหลายตามภูมิโนเวศ จากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอประสบกับปัญหาความยากจน เกิดปัญหาสังคมมากขึ้น ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกทำลายจนเสื่อมโทรม ดังนั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมทั้ง มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศการสร้างระบอบประชาธิปไตย และระบบธรรมาภิบาลซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนและประชาชนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น จึงเห็นสมควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มีการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการจัดการชุมชนคือ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551

3.2.16 การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้กำหนดเป้าหมายด้านการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนทุกระดับและประชาชนมีจิตสำนึก และจิตวิญญาณ รวมทั้ง มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสม พร้อมทั้ง กำหนดนโยบายย่อยให้มีการส่งเสริมการให้การศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสนับสนุนให้เกิด

แนวร่วมกับประชาชน ส่งเสริมให้ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชน และประชาชนมีส่วนร่วม ส่งเสริมการให้การศึกษาและประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น และให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติ โดยได้มีการกำหนดนโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์ขึ้นเป็นการเฉพาะที่สำคัญ ได้แก่ แผนหลักและแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมศึกษา (ระดับประเทศ) ปี พ.ศ.2540 - 2544 ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุม เป้าหมายของสิ่งแวดล้อมหลักการของสิ่งแวดล้อมศึกษา แผนหลักสิ่งแวดล้อมศึกษา และสรุปโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาตามนโยบายและมาตรการ อันถือว่าเป็นเอกสารเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสิ่งแวดล้อมศึกษาฉบับแรก และฉบับเดียวของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม แผนหลักและแผนปฏิบัติการฯ ดังกล่าว เป็นเพียงระดับข้อเสนอแนวทางในการดำเนินการเท่านั้น

นอกจากนี้ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำแผนหลักและแผนปฏิบัติการเสริมสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (พ.ศ. 2545-2549) ซึ่งประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา และเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยประสานกับองค์กรภาคีความร่วมมือที่เกี่ยวข้องและอาศัยกฎเกณฑ์ที่เอื้อประโยชน์ 2) พัฒนาเครือข่ายภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานและส่งเสริมงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น รวมทั้ง เพื่อพัฒนากฎระเบียบและผลักดันการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ผันผวนไปตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง 3) ยุทธศาสตร์เสริมบทบาทการเป็นองค์กรสื่อกลางรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูล และองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดนโยบายภาครัฐ มาตรการทางกฎหมาย และข้อบังคับทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมยิ่งขึ้น 4) ยุทธศาสตร์ปรับปรุงการบริหารงานของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยการปรับระบบการบริหารงานให้เป็นเชิงยุทธศาสตร์ มีการติดตามประเมินผล การบริหารจัดการบุคลากร และการจัดระบบข้อมูล และ 5) ยุทธศาสตร์ปรับแนวทางการประชาสัมพันธ์ โดยการสร้างจิตสำนึกให้ทั่วถึง ต่อเนื่อง และทันเหตุการณ์ โดยใช้มาตรการทางสังคมและกลไกของสื่อมวลชน องค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนองค์กรชุมชนในการสร้างความรู้ ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน โดยในยุทธศาสตร์แต่ละด้านนี้ ได้มีการกำหนดแผนงานและโครงการต่างๆ เพื่อดำเนินการให้บรรลุผลตามยุทธศาสตร์

ในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและภาคีเครือข่าย ได้ร่วมกันจัดทำแผนหลักสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551-2555 (Environmental Education for Sustainable Development: EESD) ซึ่งใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยให้มีความสอดคล้องกับแผนของอาเซียนที่ได้มีการประกาศใช้ไปแล้ว โดยมุ่งส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา และเน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมให้กับทุกภาคส่วนในสังคม และให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมศึกษาแห่งอาเซียน ตลอดจนทศวรรษแห่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังคำประกาศตามที่ที่ประชุมแห่งสหประชาชาติได้มีมติแผนดังกล่าว ทั้งนี้ แผนหลักสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2551-2555 ได้วางเป้าหมายการพัฒนาสิ่งแวดล้อมศึกษา ในกรอบระยะเวลา

2551-2555 ได้แก่ 1) หน่วยงาน องค์กร ตลอดจนกลุ่มเป้าหมายต่างๆ มีความเข้าใจ และตระหนักถึงบทบาทของสิ่งแวดล้อมศึกษา 2) มีโครงสร้างเชิงสถาบัน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างยั่งยืน 3) มีความร่วมมือและการประสานงานระหว่างฝ่ายต่างๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างต่อเนื่อง 4) มีการพัฒนาและการแลกเปลี่ยนความรู้ เจตคติ และทักษะเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษาทั้งในและนอกสถานศึกษาเพื่อทำให้สิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 5) มีการนำสิ่งแวดล้อมศึกษา ไปใช้สนับสนุนการดำเนินนโยบาย ยุทธศาสตร์ และการดำเนินงานพัฒนาในระดับประเทศ สาขา พื้นที่ และท้องถิ่น

3.2.17 เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 ได้กำหนดเป้าหมายด้านเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อมคือ ให้มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อป้องกันและขจัดปัญหาภาวะมลพิษ และอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมทั้ง กำหนดนโยบายย่อยให้มีการส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีภายในประเทศ เพื่อการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริม พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง ประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและแผนเฉพาะด้านเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อมที่มีการประกาศใช้ คือ แผนนโยบายด้านเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด (พ.ศ. 2543-2545) ซึ่งสิ้นสุดการดำเนินการแล้ว และแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการผลิตที่สะอาด (พ.ศ. 2545-2554) นอกจากนี้ กรมควบคุมมลพิษ โดยกลุ่มเทคโนโลยีการจัดการมลพิษ ฝ่ายคุณภาพสิ่งแวดล้อมและห้องปฏิบัติการ ได้ดำเนินโครงการสำรวจวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเสนอเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมที่ควรสนับสนุนให้มีการวิจัยและพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ของประเทศจำนวน 20 ชนิด² (กรมควบคุมมลพิษ 2543)

แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการผลิตที่สะอาด (พ.ศ. 2545-2554) มุ่งนำหลักด้านการผลิตที่สะอาดไปประยุกต์ใช้กับทุกกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ โดยได้มีการกำหนดกลยุทธ์ไว้ 6 กลยุทธ์ คือ 1) ปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ วิธีปฏิบัติงานของราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด 2) ปรับเปลี่ยนวิธีการกำหนดนโยบาย และการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องและสนับสนุนการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด 3) ผลักดันให้เกิดการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การท่องเที่ยวและการบริการ การเงิน การธนาคาร การศึกษา การวิจัยและพัฒนา 4) มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ด้านการเงิน การคลังและภาษี และการตลาด เป็นเครื่องมือในการสร้างแรงจูงใจและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด 5) พัฒนาและส่งเสริมศักยภาพบุคลากรและองค์กรด้านการผลิตที่สะอาด และ 6) กลไกการ

² ผลิตภัณฑ์จากการพัฒนาเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม 20 ชนิด ได้แก่ เครื่องเติมอากาศ เครื่องกรองน้ำและตัวกลาง เครื่องมือตรวจวัดคุณภาพน้ำ ระบบบำบัดน้ำเสียสำหรับอุตสาหกรรม ระบบบำบัดน้ำเสียสำหรับชุมชน เครื่องสูบลม (pump) เครื่องกำจัดมลพิษทางอากาศแบบถุงกรอง (Bag filter) เครื่องระบายอากาศในโรงงานอุตสาหกรรม (Ventilator) อุปกรณ์ป้องกันภัยส่วนบุคคล รวมถึงชุดป้องกันบุคคลจากสารเคมี สารเคมีในการบำบัดและป้องกันมลพิษ ถ่านกัมมันต์ (Activated Carbon) ภาชนะสำหรับบรรจุขยะมูลฝอย บรรจุภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ รถเก็บขยะมูลฝอย วัสดุปูพื้นสำหรับการฝังกลบขยะมูลฝอย ภาชนะบรรจุวัตถุอันตรายและกากของเสียอันตราย เต้าเผาขยะชุมชนและมูลฝอยติดเชื้อ เครื่องมือตรวจวัดระดับเสียง อุปกรณ์ป้องกันเสียงส่วนบุคคล และฉนวนป้องกันความร้อน

ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กรและธุรกิจที่มีการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด และมีการกำหนดมาตรการดำเนินการทั้งสิ้น 103 มาตรการ โดยแต่ละมาตรการมีการระบุระยะเวลาดำเนินงานไว้ด้วย ระยะสั้น 5 ปี คือ ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2549 ระยะยาว 10 ปี คือ ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2554 และกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบ โดยแบ่งเป็นหน่วยงานหลักและหน่วยงานสนับสนุนในการดำเนินงาน

3.3 บทสรุป

จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องของนโยบาย แผน และมาตรการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วงปี พ.ศ. 2540-2553 พบว่า นโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้แก่นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รัฐธรรมนูญ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีความคล้ายคลึงกันค่อนข้างมาก แต่มีความแตกต่างกันในเรื่องความทันสมัยของสถานการณ์ปัญหาที่ใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบายและแผน หลักการเครื่องมือ และมาตรการต่างๆ ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาที่ไม่ทันสมัยและไม่ครบถ้วนของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้รับการเพิ่มเติมด้วยการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมทุกๆ 5 ปี ซึ่งได้เพิ่มเติมประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมภายในประเทศ ต่างประเทศ และระหว่างประเทศ เข้าไปด้วยแล้ว

การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงและความสอดคล้องระหว่างเป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน และนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติรายสาขา พบว่า มีความสอดคล้องกันระหว่างนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ รวมถึงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในหลายเป้าหมาย เช่น เป้าหมายในการฟื้นฟูที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ เป้าหมายเกี่ยวกับสัดส่วนของพื้นที่ป่าและพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ เป้าหมายในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลน การจัดทำฐานข้อมูลและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการทรัพยากรน้ำเป็นระบบลุ่มน้ำ การจัดหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การลดสัดส่วนการพึ่งพาการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ สัดส่วนอัตราการเติบโตของการใช้พลังงานต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือความยืดหยุ่นของการใช้พลังงาน และสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทน การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด เป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง เป็นต้น

สำหรับในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมาย ได้มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 และกฎหมายที่อยู่ระหว่างดำเนินการ หรือรอการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากสภาและสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาอีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ

พระราชบัญญัติว่าด้วยภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พระราชบัญญัติว่าด้วยน้ำ พระราชบัญญัติว่าด้วยแร่ พระราชบัญญัติว่าด้วยการประมง และพระราชบัญญัติว่าด้วยส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เป็นต้น ซึ่งเป้าหมายของนโยบายและแผนต่างๆ ที่สอดคล้องกันเหล่านี้ รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย จะช่วยให้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540–2559 สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ง่ายขึ้น

บทที่ 4

ปัจจัยที่มีผลกระทบ และปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 จะบรรลุเป้าหมายของนโยบายฯ ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด มีปัจจัยหลายประการที่อาจส่งผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 และปัญหา อุปสรรคในการขับเคลื่อนนโยบายฯ จะเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมการ เพื่อรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต และเป็นโอกาสที่จะแก้ไขปรับปรุงปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดต่างๆ ในการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ต่อไป

4.1 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ทั้งที่เป็นโอกาส ข้อจำกัด จุดแข็ง จุดอ่อน อันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น การขับเคลื่อนนโยบายฯ ในอีก 6 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) จึงต้องนำประเด็นที่สำคัญต่อไปนี้มาพิจารณาด้วย ดังนี้

4.1.1 ปัจจัยทั้งหมดที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ

นับแต่มีการประกาศใช้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2539 จนถึงปัจจุบัน มีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ หลายปัจจัย ได้แก่ โครงสร้างการปฏิรูประบบราชการ การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ระบบการจัดการงบประมาณที่มุ่งเน้นผลงาน สภาวะเศรษฐกิจและโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงและวิกฤตด้านพลังงาน การเจริญเติบโตของประชากร กระบวนการกลายเป็นเมือง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความมั่นคงทางอาหารของโลก พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม และกระแสของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(1) โครงสร้างการปฏิรูประบบราชการ

ในปี พ.ศ. 2542 รัฐบาลได้ประกาศนโยบายการปฏิรูประบบราชการด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ยกระดับขีดความสามารถและสร้างประสิทธิภาพของหน่วยงานราชการ พัฒนาระบบการทำงานและบุคลากร สร้างและฟื้นฟูความเชื่อมั่นของประชาชนและสังคมต่อระบบราชการ สร้างกลไกที่สามารถสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างรวดเร็ว คล่องตัว และมีคุณภาพ ให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และสนับสนุนภาคประชาชนและภาคธุรกิจให้เติบโต มีความเข้มแข็งและเป็นกลไกหลักของการพัฒนาประเทศ

จากการปรับโครงสร้างหน่วยงาน มีกระทรวงและส่วนราชการที่มีฐานะเป็นกระทรวงจำนวนทั้งสิ้น 20 กระทรวง โดยเพิ่มขึ้นจากเดิมจำนวน 6 กระทรวง ซึ่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหนึ่งในกระทรวงที่ได้ตั้งขึ้นใหม่¹ ทั้งนี้เนื่องจากเดิมหน่วยงานที่มีภารกิจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระจุกกระจายไปตามหน่วยงานต่างๆ เช่น กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น ส่งผลให้การดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ ไม่มีเอกภาพในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจ มีการทำงานซ้ำซ้อน ไม่คุ้มค่าและขาดผู้รับผิดชอบหลัก จึงได้มีการจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยให้มีภารกิจในการดูแล พัฒนาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม เพื่อเอื้อต่อการดำรงชีวิต เกิดความสมดุลในการพัฒนา และเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในประเทศอย่างยั่งยืน

การปรับโครงสร้างใหม่ มีหลักการการบริหารจัดการหลายประการ หลักการที่หนึ่ง คือ การแยกการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ออกจากกัน เช่น กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ มีหน้าที่ในการอนุญาตและควบคุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรแร่ ขณะที่กรมทรัพยากรธรณี มีหน้าที่สำรวจศักยภาพและอนุรักษ์ทรัพยากรแร่ หลักการที่สอง เป็นการนำหน่วยงานที่ทำหน้าที่ซ้ำซ้อนกันมาอยู่ด้วยกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงาน เช่น หน่วยงานที่พัฒนาแหล่งน้ำใต้ดินจากกรมทรัพยากรธรณี กรมเร่งรัดพัฒนาชนบท กรมโยธาธิการ และกรมอนามัย ถูกนำมาไว้ภายใต้กรมใหม่ คือ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล หลักการที่สาม คือ ให้มีหน่วยงานหลักรับผิดชอบดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่รัฐเป็นเจ้าของ เช่น ที่ดินของรัฐซึ่งปัญหาส่วนใหญ่คือ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และหลักการที่สี่ ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การปรับโครงสร้างกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการบริหารโดยแบ่งเป็นกลุ่มภารกิจ ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มอำนาจการ กลุ่มภารกิจด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มภารกิจด้านทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มภารกิจด้านทรัพยากรน้ำในแผ่นดิน และรัฐวิสาหกิจ นอกจากนี้ ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานราชการบริหารส่วนภูมิภาคขึ้นมาใหม่ คือ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด (ทสจ.) ที่มีหน้าที่หลักในการจัดทำแผนจัดการสิ่งแวดล้อม แผนปฏิบัติการ รวมทั้งติดตามประเมินผลและตรวจสอบสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของจังหวัด ภารกิจที่เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรน้ำบาดาล และทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งงานส่งเสริม เผยแพร่ และการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ

¹ พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2545

สงวน อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัด ทั้งนี้ในระยะเริ่มต้นของการปรับโครงสร้างทำให้หน่วยงานใหม่ในระดับภูมิภาค ขาดความพร้อมด้านบุคลากร โดยเฉพาะบุคลากรด้านสิ่งแวดล้อมหรือมลพิษ ส่งผลให้การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในส่วนภูมิภาคยังไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

(2) การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่

ระบบการบริหารราชการแผ่นดินในปัจจุบัน เป็นไปตามหลักการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 กำหนดให้หน่วยงานภาครัฐต้องมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติราชการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่หน่วยงานภาครัฐกำหนดขึ้น เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติราชการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ โดยได้มีการจัดทำคำรับรองการปฏิบัติราชการประจำปี ซึ่งถือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องจากปี พ.ศ. 2546 จนถึงปัจจุบัน โดยมีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ หรือ ก.พ.ร. เป็นหน่วยงานหลักในการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานในภาพรวมของหน่วยงานภาครัฐทุกแห่ง ดังนั้นจะพบว่าหน่วยงานภาครัฐในทุกส่วนมีการประเมินผลการปฏิบัติราชการตามคำรับรองที่หน่วยงานหลักได้ทำความตกลงไว้ ภายใต้ภารกิจที่หน่วยงานของตนเองรับผิดชอบ ทั้งนี้ การประเมินผลการปฏิบัติราชการนั้น มีการกำหนดตัวชี้วัด และเกณฑ์การให้คะแนน โดยคำนึงถึงภารกิจความรับผิดชอบของหน่วยงาน และจะมีการประเมินผลในเชิงมิติประกอบ เพื่อให้เกิดความครอบคลุมทุกส่วน มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระดับกระทรวง และแผนกลยุทธ์ของหน่วยงาน ซึ่งจะถูกถ่ายทอดเป็นแผนปฏิบัติราชการประจำปีของส่วนราชการ

เครื่องมือหนึ่งในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มีการนำมาใช้คือ ระบบงบประมาณที่มุ่งเน้นผลงาน ซึ่งได้มีการริเริ่มนำมาใช้ในปีงบประมาณ 2546 เป็นต้นมา ระบบงบประมาณที่มุ่งเน้นผลงานเป็นแนวทางที่ครบวงจร เริ่มตั้งแต่การวางแผน การจัดสรรงบประมาณ และการจัดการที่เน้นผลผลิต (outputs) และผลลัพธ์ (outcomes) ที่เกิดขึ้นจากโครงการฯ โดยผลผลิต คือ สิ่งของหรือบริการเป็นรูปธรรมหรือรับรู้ได้ ซึ่งจัดทำโดยหน่วยงานส่วนราชการ เพื่อให้บุคคลภายนอกได้ใช้ประโยชน์ ในขณะที่ผลลัพธ์ หมายถึง ผลประโยชน์ที่ได้จากผลผลิตและผลกระทบที่มีต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ระบบงบประมาณที่มุ่งเน้นผลงาน จึงมีการกำหนดเป้าหมาย การกลั่นกรอง การประเมินผลงานตามเป้าหมาย ซึ่งมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์และผลงาน โดยมีตัวชี้วัดทางปริมาณ คุณภาพ ค่าใช้จ่ายที่มีประสิทธิผล และทันเวลาตามต้องการ โดยคำนึงถึงเป้าหมายยุทธศาสตร์ระดับชาติ ลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์กระทรวง เป้าหมายการให้บริการ และกลยุทธ์ตามพันธกิจของหน่วยงานเป็นสำคัญ รวมทั้ง มุ่งเน้นทั้งความสำเร็จของหน่วยงาน และวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายระยะยาว และยุทธศาสตร์ของประเทศ นอกจากนี้ ยังได้คำนึงถึงความเชื่อมโยงของเป้าหมายในระดับต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ สามารถบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้ รวมถึงเป้าหมายหรือยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งมักเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน

ระบบการบริหารราชการแบบใหม่ ทำให้เกิดความเชื่อมโยงและความสอดคล้องของประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ ระดับนโยบาย ไปจนถึงระดับปฏิบัติ (หน่วยงาน กลุ่มจังหวัด และจังหวัด) ที่มีความชัดเจน และเป็นรูปธรรม โดยมี

เป้าหมายร่วมกัน มีระบบการจัดสรรงบประมาณที่ยึดเป้าหมายเป็นหลัก และมีระบบการติดตามประเมินผลในทุกๆระดับเป็นลำดับขั้นไป ทั้งนี้ ผลผลิตหรือผลลัพธ์สุดท้ายจะเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับ การดำเนินงานของระดับปฏิบัติ คือ กระทรวง รวมไปถึงระดับจังหวัด การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ทำให้หน่วยงานราชการให้ความสำคัญกับการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ ดังนั้น กรณีที่ตัวชี้วัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีลำดับความสำคัญสูงจะมีการระดมทรัพยากรเพื่อให้ตัวชี้วัดบรรลุเป้าหมาย

(3) สภาวะเศรษฐกิจและโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจของไทยและโลก

สำหรับประเทศไทย การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา เป็นการแลกมาด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกเร่งรัดนำไปใช้ และมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากกระบวนการผลิตและการบริโภค ครั้นเมื่อประเทศเผชิญภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540-2541 การผลิตก็มีการชะลอตัวลง (รูปที่ 4.1) จึงเป็นช่วงระยะเวลาที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ “พักฟื้น” ตัวเอง รวมทั้งได้รับโอกาสที่จะทบทวนแนวทางและนโยบายในการจัดการที่ผ่านมาด้วย อย่างไรก็ตาม การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดลงในช่วงวิกฤตก็ทำให้งบประมาณทั้งภาครัฐและเอกชนที่ใช้ในการแก้ปัญหาในการจัดการต่างๆ ลดลงด้วย หลังวิกฤตทางเศรษฐกิจระบบเศรษฐกิจของไทยเปิดมากขึ้น สัดส่วนการค้าระหว่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเพิ่มสูงขึ้นมาก การเติบโตของการผลิตเพื่อการส่งออกก็ขยายตัวเพิ่มขึ้น จากสัดส่วนรายได้จากการส่งออกคิดเป็นร้อยละ 40 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ได้เพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศหลังวิกฤตทางเศรษฐกิจ

จากการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในเชิงโครงสร้างดังกล่าว ได้สร้างแรงกดดันต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศโดยรวม ซึ่งทำให้มีการปล่อยมลพิษจากการผลิตเพื่อการส่งออกเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งภาวะผันผวนต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตลาดโลก ได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจไทยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้น แม้ประเทศไทยจะผ่านพ้นช่วงวิกฤตดังกล่าวมาแล้ว แต่ความผันผวนที่มีมากขึ้นทุกๆ วันในการค้าระหว่างประเทศก็อาจนำมาซึ่งวิกฤตการณ์ใหม่ที่มีขนาดความรุนแรงมากกว่าหรือน้อยกว่าเดิมก็ได้

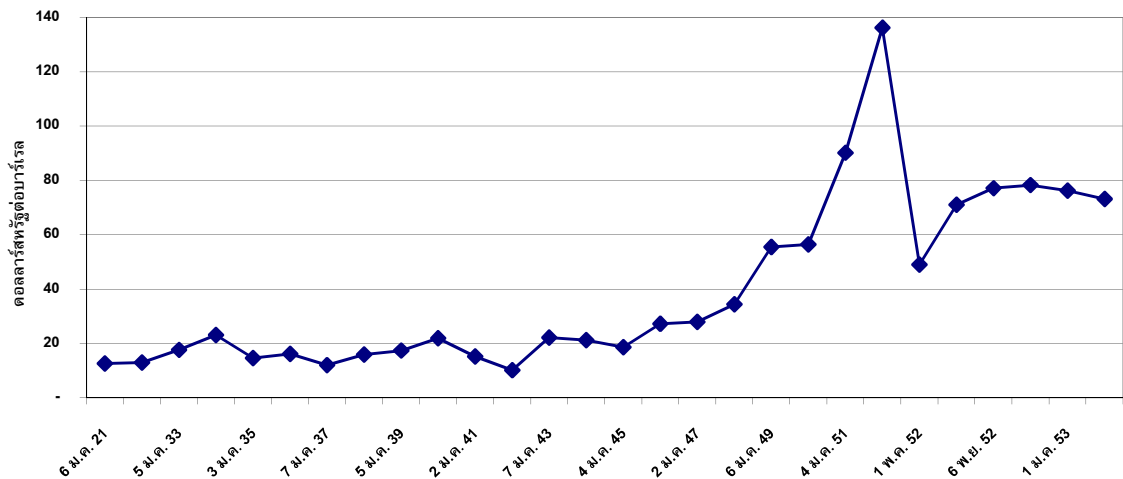
(4) ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงและวิกฤตด้านพลังงานของไทยและโลก

การเติบโตของเศรษฐกิจโลกทำให้เกิดอุปสงค์ต่อน้ำมันเชื้อเพลิงมากขึ้น ส่งผลให้ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงในตลาดโลกมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น (รูปที่ 4.1) และส่งผลให้ราคาน้ำมันภายในประเทศไทยเพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน จึงได้มีการนำก๊าซธรรมชาติ และถ่านหินมาใช้แทนน้ำมันมากขึ้นในการผลิตกระแสไฟฟ้าและภาคอุตสาหกรรม แต่เชื้อเพลิงหลักเหล่านี้ เป็นพลังงานทดแทนแบบใช้แล้วหมดไป จึงมีปริมาณจำกัดในการนำมาใช้ประโยชน์ด้วยเช่นกัน

วิกฤตด้านพลังงานที่กำลังเกิดขึ้นนี้ แม้จะส่งผลกระทบทางลบต่อเศรษฐกิจในด้านต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น แต่มีส่วนทำให้เกิดผลดีต่อสิ่งแวดล้อมคือ ปริมาณการใช้รถยนต์ตามถนนลดลง ย่อมทำให้ภาวะมลพิษทางอากาศลดลงไปด้วย ประกอบกับราคาทรัพยากรพลังงานที่สูงขึ้น จึงเป็นแรงจูงใจให้เกิดการประหยัดการใช้พลังงานด้วย นอกจากนี้ ความพยายามสนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน เช่น ไบโอดีเซล ย่อมเป็นผลดีต่อสิ่งแวดล้อม เพราะน้ำมันไบโอดีเซลมีคุณสมบัติที่ใช้งานกับเครื่องยนต์ได้ดีเช่นเดียวกับ

น้ำมันดีเซลและยังสามารถใช้สลับกันได้โดยไม่ต้องปรับแต่งเครื่องยนต์ รวมถึง น้ำมันไบโอดีเซล เป็นพลังงานสะอาด เนื่องจากการเผาไหม้ได้สมบูรณ์ ทำให้ควันต่ำลง และไอเสียก็มีมลพิษต่ำกว่าการใช้น้ำมันดีเซลอีกด้วย

รูปที่ 4.1 ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลก ณ ตลาดดูไบ (ราคาตลาด)

ที่มา: Energy Information Administration, Department of Energy, the United State government 2010

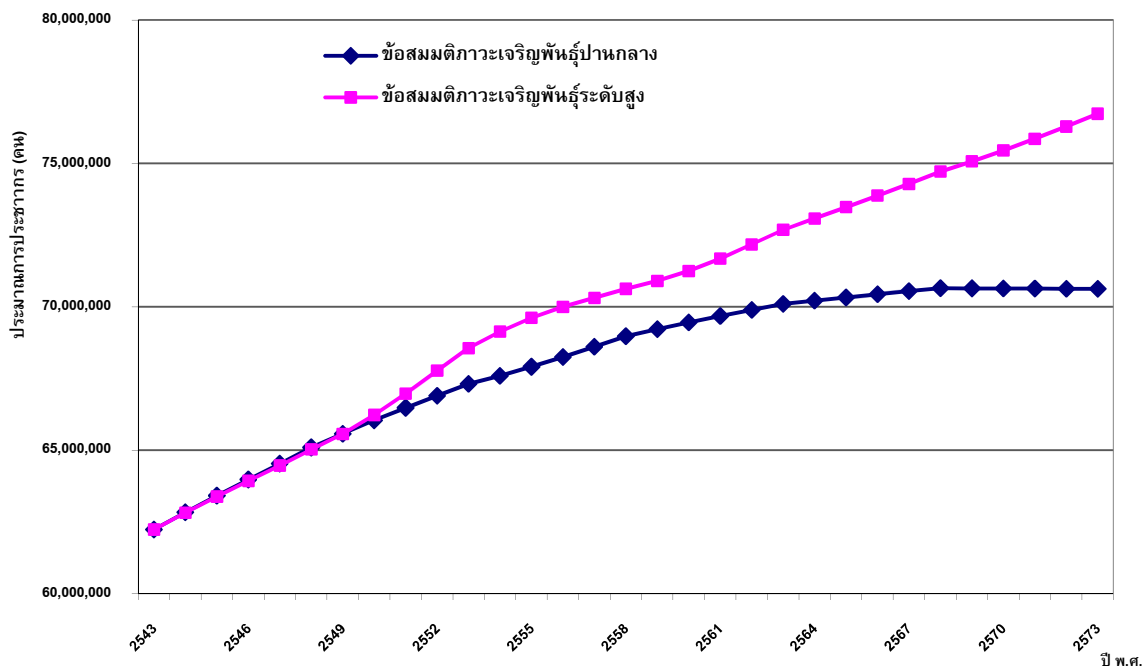
วิกฤตทางพลังงาน เป็นโอกาสในการปรับตัวสู่การผลิตที่มีประสิทธิภาพ และการผลิตพลังงานทดแทนจากพืชเพิ่มขึ้น เนื่องจาก ความต้องการใช้น้ำมันเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ ปริมาณน้ำมันมีน้อยลง ราคาน้ำมันแพงขึ้น จึงเป็นแรงจูงใจให้ประชาชน และภาคอุตสาหกรรมประหยัดการใช้พลังงาน และยังเป็นการลดมลพิษทางอากาศจากการใช้และผลิตพลังงาน นอกจากนี้ ผลจากวิกฤตพลังงานทำให้เกิดการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชทดแทนพลังงาน โดยลดการปลูกพืชอาหารในหลายประเทศนั้น เริ่มส่งผลให้เกิดปัญหาที่คาดว่าในระยะยาวจะรุนแรงขึ้นจนกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของโลก ในขณะที่หลายประเทศมีปัญหการผลิตทางการเกษตร ขณะที่ความต้องการสินค้าเกษตรและอาหารจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรโลกที่เพิ่มขึ้น

(5) การเจริญเติบโตของประชากร

การเพิ่มขึ้นของประชากร เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ทำให้ความต้องการอาหาร น้ำ พลังงาน ที่อยู่อาศัย และปัจจัยอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสร้างแรงกดดันและเป็นอุปสรรคต่อความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรประมาณ 64 ล้านคน (ปี พ.ศ. 2552) จากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทยในอีก 20-30 ปีข้างหน้าของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ข้อมูลจากสำมะโนประชากรและเคหะของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่มีการจัดทำขึ้นในทุกๆ 10 ปี เป็นข้อมูลฐานในการคาดประมาณประชากร ภายใต้สภาพข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของข้อสมมติฐานด้านภาวะเจริญพันธุ์ การตายและการย้ายถิ่นที่ให้ความเหมาะสมเป็นไปได้มากที่สุดในอนาคต พบว่า ในอีก 20 ปีข้างหน้า

ประชากรของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2573 ประเทศไทยจะมีประชากรประมาณ 70.6 ล้านคน หากมีภาวะการเจริญพันธุ์ปานกลาง (รูปที่ 4.2) การเพิ่มขึ้นของประชากรในอนาคตจะเพิ่มแรงกดดันให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยคุกคามต่อความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รูปที่ 4.2 การประมาณการประชากร ปี พ.ศ. 2543-2573

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2550

(6) กระบวนการกลายเป็นเมือง (Urbanization)

การเปลี่ยนแปลงฐานเศรษฐกิจไปสู่สาขานอกภาคเกษตร ทำให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่เมืองและสิ่งปลูกสร้างในเขตชานเมืองอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง (ตารางที่ 4.1) ทั้งนี้ จังหวัดที่มีแนวโน้มการกลายเป็นเมืองสูงที่สุด คือ จังหวัดที่มีระยะห่างจากกรุงเทพมหานครไม่มากนักและการเชื่อมโยงของระบบโครงข่ายถนนที่ดี ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ การขยายตัวของพื้นที่ปลูกสร้างอาคารและการตั้งถิ่นฐานในเขตชานเมืองที่เปลี่ยนแปลงในลักษณะของการรวมศูนย์ (concentration) โดยเพิ่มความหนาแน่นบริเวณกรุงเทพมหานครและพื้นที่ปากตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตจังหวัดนนทบุรี สมุทรปราการ และปทุมธานี และลักษณะของการกระจายความเจริญ (de-concentration) ไปยังพื้นที่บริเวณใหม่ โดยมีการขยายตัวของการตั้งถิ่นฐานทั้งแบบกระจุกตัวโดยรอบศูนย์กลางจังหวัด การกระจุกตัวเป็นแนวยาวริมถนนและแม่น้ำสายสำคัญ และการกระจายตัวอย่างไปยังพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาการใช้ที่ดินไม่เหมาะสม และระบบชุมชนเมืองตามมาได้ จึงเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (พันธทิพย์ 2551)

ตารางที่ 4.1 ระดับความเป็นเมืองของประเทศไทย (rate of urbanization)

รายการ	ปี พ.ศ.						
	2528	2533	2538	2543	2548	2553	2558
ประชากรทั้งหมด (พันคน)	51,128	55,580	58,242	60,495	62,612	64,568	66,317
อัตราการเติบโต (ร้อยละ)	-	1.67	0.94	0.76	0.69	0.61	0.53
ประชากรในเมือง (พันคน)	9,135	10,407	11,620	13,057	14,817	16,939	19,445
อัตราการเติบโต (ร้อยละ)	-	2.61	2.20	2.33	2.53	2.68	2.76
ประชากรในชนบท(พันคน)	41,993	45,173	46,622	47,438	47,795	47,628	46,872
อัตราการเติบโต (ร้อยละ)	-	1.46	0.63	0.35	0.15	-0.07	-0.32
ระดับความเป็นเมือง (ร้อยละ)	17.9	18.7	20.0	21.6	23.7	26.2	29.3

ที่มา: United Nations Human Settlements Programme (1999)

การเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตเมืองและการขยายตัวของเมือง ก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมาคือ ปัญหาชุมชนแออัดจากการย้ายถิ่นฐานจากชนบทเข้าสู่เมือง ปัญหาความขัดแย้งด้านการใช้ที่ดิน ปัญหาภูมิทัศน์ของเมือง ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่สีเขียว รวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น มลพิษทางน้ำ มลพิษจากขยะ มลพิษทางอากาศและเสียง การขยายตัวของเมืองและการอพยพของแรงงานเข้าสู่เมือง ทำให้เกิดชุมชนแออัดกระจายอยู่ตามเมืองใหญ่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางของความเจริญในทุกด้าน ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และประชากร ซึ่งเป็นแหล่งงานที่ดึงดูดให้ผู้คนจากภูมิภาคต่างๆ หลั่งไหลเข้ามาประกอบอาชีพในเมือง

(7) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ได้มีการเตือนภัยถึงผลกระทบในทางลบที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยการออกรายงานของคณะทำงานระหว่างรัฐบาลด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Intergovernmental Panel on Climate Change: IPCC) ในปี พ.ศ. 2550 ซึ่งกล่าวว่าการศึกษาทางวิทยาศาสตร์เริ่มปรากฏผลชัดว่า กิจกรรมของมนุษย์ได้สร้างปัญหาต่อระบบนิเวศในรูปของโพรงในบรรยากาศหรือการทำลายชั้นโอโซน และได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก อันเนื่องมาจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจก รวมทั้ง ปรากฏการณ์อุทกภัยจากธรรมชาติ เช่น พายุหมุน ที่ได้เพิ่มความถี่และความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ทั้งโลกต้องมองหาเชื้อเพลิงใหม่ที่ไม่ใช่คาร์บอน และอาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคอย่างรุนแรง (IPCC 2007) ถึงแม้ว่า การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะยังไม่เกิดขึ้นในอีก 6 ปีข้างหน้าก็ตาม แต่ประเทศไทยก็ต้องมีการเตรียมการไว้ตั้งแต่เนิ่นๆ โดยการสร้างความตระหนักรู้แก่ประชาชนและภาคเอกชน

นอกจากปัญหาด้านมลพิษทางอากาศและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกแล้ว ยังมีปัญหาการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ อันเนื่องมาจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ การพัฒนา

อุตสาหกรรมและเกษตรกรรมในประเทศต่างๆ ทำให้มีการใช้สารเคมีอันตรายและสารป้องกันและกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ทั้งหมดนี้ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัย และการสืบทอดพันธุกรรมพืชและสัตว์ซึ่งเป็นสมบัติร่วมกันของประชากรโลก

การเกิดวิกฤตภาวะโลกร้อน เป็นโอกาสในการปรับตัวสู่การบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น กล่าวคือ ภาวะโลกร้อน ก่อให้เกิดภัยพิบัติซึ่งส่งผลกระทบรุนแรงอย่างกว้างขวางต่อการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิต นับว่าเป็นแรงขับที่มีพลังต่อการปรับเปลี่ยนพื้นฐานความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงสุด อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างเกื้อกูล เพื่อให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นแล้ว ในกรณีประเทศคู่แข่งทางการค้าได้รับภัยพิบัติทางธรรมชาติ อาจทำให้ประเทศไทยได้รับโอกาสทางเศรษฐกิจจากการขยายการส่งออกสินค้าอาหารได้มากขึ้นและในราคาที่ดีขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2552)

(8) พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันประเทศไทย เป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ เช่น ความตกลงด้านการคุ้มครองบรรยากาศ ด้านการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ และด้านการจัดการสารเคมีและของเสียอันตราย ความตกลงหรืออนุสัญญาเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่เป็นพลวัต กล่าวคือ มีการประชุมสมัชชารัฐภาคีทุกปี หรือทุกสองหรือสามปีแตกต่างกันไป เพื่อวางหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับการปฏิบัติตามอนุสัญญา และยังมีการจัดทำพิธีสาร (Protocol) ซึ่งกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับอนุสัญญาบางฉบับ พิธีสารที่สำคัญ ได้แก่ พิธีสารเกียวโตภายใต้อนุสัญญาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ

ความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่มีทั้งส่วนที่เป็นประโยชน์และส่วนที่อาจส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ภาครัฐต้องพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถเข้าร่วมในเวทีเจรจาภายใต้อนุสัญญาฉบับต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง และได้ประโยชน์จากความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่

(9) กระแสของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

กระแสประชาธิปไตยในสังคมโลกให้ความสนใจในเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่มุ่งเน้นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เน้นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในระหว่างประชาชนทุกกลุ่มให้เท่าเทียมกัน เป็นโอกาสเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนพัฒนาท้องถิ่นและการกระจายอำนาจ การเคารพสิทธิภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น ในส่วนของประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 และมีการจัดทำแผนชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจำนวนมากในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา

วัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนดังที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นการชักชวนให้ประชาชนร่วมรับภาระในการดูแลสิ่งแวดล้อม แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนในอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การรับฟังความ

คิดเห็น และปรึกษาหารือ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งการมีส่วนร่วมในรูปแบบที่สองนี้จะมีความสำคัญยิ่งขึ้นในช่วง 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) เพราะ เป็นเครื่องมือสำคัญของหลักการระวังไว้ก่อน (Precautionary Principle) และเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการรักษาความเป็นธรรมในสังคม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2549)

4.1.2 ปัจจัยเร่งด่วนที่มีผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ ในช่วง 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)

ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในช่วงที่ผ่านมาที่จะยังคงมีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ ดังกล่าวในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) มีหลายประการ เช่น สภาวะเศรษฐกิจและโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงและวิกฤตด้านพลังงาน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม และกระแสของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และความต้องการของประชาชน เนื่องจาก ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ล้วนสร้างแรงกดดันต่อสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ภาครัฐจึงควรมีการปรับตัว เพื่อตอบสนองต่อปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้ไทยสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ ดังนี้

(1) สภาวะเศรษฐกิจและโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาในช่วง 13 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2540-2552) ที่ได้มีการประกาศใช้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ประเทศไทยมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยร้อยละ 4 ต่อปี รูปแบบการเติบโตทางเศรษฐกิจและการบริโภคเป็นรูปแบบที่ไม่ยั่งยืน ประกอบกับการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และมีการปลดปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัยของประชาชนเพิ่มขึ้น หากปัญหามลพิษยังคงเกิดขึ้นและทวีความรุนแรงขึ้น จะส่งผลให้การบรรลุเป้าหมายของนโยบายฯ มีความยากลำบากมากขึ้น

ดังนั้น ภาครัฐควรมีการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการรองรับการขยายตัวของการประกอบอุตสาหกรรม เช่น การผลักดันเกี่ยวกับเมืองอุตสาหกรรมนิเวศ การพัฒนากฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เป็นต้น สำหรับการจัดการปัญหามลพิษในพื้นที่ที่มีอุตสาหกรรมหนาแน่น เช่น ตำบลมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ควรได้มีการศึกษาถึงขีดความสามารถในการรองรับมลพิษของพื้นที่ และดำเนินการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด และมีมาตรการในการส่งเสริมการลดมลพิษโดยสมัครใจของผู้ประกอบการ รวมทั้ง การส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากหน่วยงานราชการหรือข้อมูลจากผู้ประกอบการ เพื่อให้การพัฒนาอุตสาหกรรมสามารถดำเนินไปควบคู่กับการดูแลรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(2) ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงและวิกฤตด้านพลังงาน

วิกฤตทางพลังงาน เป็นโอกาสในการปรับตัวสู่การผลิตที่มีประสิทธิภาพ และการผลิตพลังงานทดแทนจากพืชเพิ่มขึ้น จึงมีส่วนทำให้การขับเคลื่อนนโยบายฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการพลังงานมีการ

ดำเนินการมากขึ้น เนื่องจาก ความต้องการใช้น้ำมันเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วไม่ต่ำกว่า 2 เท่าใน 20 ปี ในขณะที่ ปริมาณน้ำมันมีน้อยลง ราคาน้ำมันแพงขึ้น จึงมีการปรับตัวในการพัฒนาเทคโนโลยีแหล่งพลังงานทดแทนอื่นๆ และการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชทดแทนพลังงาน ซึ่งเริ่มมีปัญหกระทบต่อการขาดแคลนอาหารในหลายประเทศ ฉะนั้น จึงเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ รวมทั้ง การขยายพื้นที่เพาะปลูกของพืชทดแทนพลังงานที่ราคามีแนวโน้มสูงขึ้น โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2552)

ดังนั้น ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยด้านการจัดหาแหล่งพลังงานทดแทนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการบริหารจัดการพลังงาน โดยพิจารณาถึงความต้องการใช้และประสิทธิภาพในการใช้พลังงาน รวมทั้งพัฒนาภาคเกษตรของไทยให้มีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตทางการเกษตร และส่งเสริมการผลิตที่ปลอดภัยตามหลักการผลิตทางการเกษตรที่ดี (Good Agriculture Practices: GAP) ซึ่งเป็นแนวทางในการทำการเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐานที่กำหนด ได้ผลผลิตสูงคุ้มค่าการลงทุนและขบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค มีการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนทางการเกษตร และไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

(3) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

วิกฤตภาวะโลกร้อน เป็นโอกาสในการปรับตัวสู่การบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ภาวะโลกร้อนก่อให้เกิดภัยพิบัติที่อาจส่งผลกระทบรุนแรงกว้างขวางต่อการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตทั้งมวลนั้น นับว่าเป็นแรงขับที่มีพลังต่อการปรับเปลี่ยนพื้นฐานความคิดและพฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงสุด เกิดการควบคุมการปล่อยสารมลพิษที่ทำให้เกิดภาวะเรือนกระจกซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เกิดภาวะโลกร้อนที่ส่งผลกระทบให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้น เช่น อุทกภัย ภัยแล้ง ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ ในกรณีประเทศคู่แข่งทางการค้าได้รับภัยพิบัติทางธรรมชาติ อาจส่งผลให้ประเทศไทยได้รับโอกาสทางเศรษฐกิจจากการขยายการส่งออกสินค้าอาหารได้มากขึ้นในราคาที่ดีขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2552)

ในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของภาครัฐ ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยถึงปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานต่อไป และในส่วนที่เกี่ยวกับอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และพิธีสารเกียวโต กับประเทศไทยนั้น ควรมีการสร้างกลไกและบุคลากรเพื่อรองรับโครงการด้านอนุรักษ์พลังงานและลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกภายใต้กลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism: CDM) นอกจากนี้ ภาครัฐควรมีการศึกษาวิเคราะห์ และติดตามท่าทีของประเทศต่างๆ รวมทั้ง ประเด็นด้านเทคโนโลยีและด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องการจัดตั้งตลาดคาร์บอน และการบริหารจัดการสรรโควตาการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจว่าประเทศไทยจะดำเนินการอย่างไร เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม เกิดต้นทุนต่ำสุด หรือมีประสิทธิผลมากที่สุด ทั้งนี้อาจศึกษาจากประสบการณ์ของประเทศพัฒนาแล้ว ที่มีการจัดตั้งตลาดมลพิษทางอากาศมาก่อน เช่น สหรัฐอเมริกา โดยศึกษาทั้งในมิติทางด้านประสิทธิภาพของเครื่องมือทาง

เศรษฐกิจที่เหมาะสม มิติทางด้านกฎหมายและการบังคับใช้ และมิติทางด้านการยอมรับของสังคมและการปฏิบัติได้จริง เป็นต้น (นิรมล และคณะ 2551)

(4) พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบัน ประเทศไทยเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ ไม่ว่าจะเป็นความตกลงด้านการคุ้มครองบรรยากาศ ด้านการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ และด้านการจัดการสารเคมีและของเสียอันตราย ความตกลงหรืออนุสัญญาเหล่านี้ส่วนใหญ่มีลักษณะที่เป็นพลวัต กล่าวคือ มีการประชุมสมัชชารัฐภาคีอยู่เสมอ เพื่อวางหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับการปฏิบัติตามอนุสัญญา และได้มีการจัดทำพิธีสาร (Protocol) ซึ่งกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับอนุสัญญาบางฉบับ พิธีสารที่สำคัญได้แก่ พิธีสารเกียวโตภายใต้อนุสัญญาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และพิธีสารคาร์ตาเฮนาว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ ปัจจัยดังกล่าวนี้ จะทำให้การขับเคลื่อนนโยบายฯ ดีขึ้น เนื่องจาก ภาครัฐต้องมีการดำเนินงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามพันธกรณี และนอกจากนี้ จากกระแสการสร้างความรู้รับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Corporate Social Responsibility: CSR) ได้เข้ามาสู่ธุรกิจอุตสาหกรรมอย่างจริงจัง เนื่องจาก ปัญหาวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมและแรงงานในทั่วทุกมุมโลก ทำให้องค์การระหว่างประเทศว่าด้วยมาตรฐาน (International Organization for Standardization: ISO) จึงได้กำหนดมาตรฐานว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม (ISO 26000 Social Responsibility) ขึ้น เพื่อให้บริษัท องค์กร หน่วยงาน และสถาบันทั่วโลก รวมไปถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กร ได้เพิ่มความตระหนักและสร้างความเข้าใจในเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ซึ่งมาตรฐานดังกล่าวจะเป็นข้อแนะนำ หลักการ และวิธีการของความรับผิดชอบต่อสังคมที่องค์กรพึงปฏิบัติด้วยความสมัครใจ ทั้งนี้ ทุกองค์กรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยไม่ต้องมีการตรวจรับรอง

ความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่มีทั้งส่วนที่เป็นประโยชน์และส่วนที่อาจส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ จึงมีความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถเข้าร่วมในเวทีเจรจากภายใต้อนุสัญญาระดับต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะทำให้ประเทศไทยสามารถปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง และได้ประโยชน์จากความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ภาระเร่งด่วนใน 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) ควรประกอบด้วย (1) การสร้างกลไกและบุคลากรเพื่อรองรับโครงการด้านอนุรักษ์พลังงานและลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกภายใต้กลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism หรือ CDM) (2) การตรากฎหมายที่กำหนดวิธีปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกันสำหรับหน่วยงานต่างๆ เพื่อควบคุมการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพทุกประเภท (3) การเจรจาเพื่อจัดทำข้อตกลงการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่ประเทศในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรพันธุกรรม (4) การตรากฎหมายควบคุมความปลอดภัยทางชีวภาพ เพื่อรองรับการพัฒนาด้านเทคโนโลยีชีวภาพสำหรับเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (5) การศึกษาโครงสร้างของอุตสาหกรรมไทย เพื่อให้ทราบถึงความต้องการและความจำเป็นในการใช้วัตถุดิบที่มีส่วนประกอบของสารอันตรายและของเสียอันตราย ซึ่งจะทำให้อุตสาหกรรมส่งออกไทยสามารถปรับตัวได้ทันต่อข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์ของประเทศคู่ค้าในต่างประเทศ เช่น การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (Waste from Electrical and Electronic Equipment: WEEE) ตาม

ข้อกำหนดของสหภาพยุโรป รวมทั้ง จะทำให้ประเทศไทยสามารถกำหนดนโยบายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการห้ามและการอนุญาตนำเข้าของเสียอันตราย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและการใช้ประโยชน์ภายในประเทศ

(5) กระแสของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และความต้องการของประชาชน

ประเทศไทยมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนมาตั้งแต่อดีต เช่น การจัดการเหมืองฝาย การจัดการป่าชุมชน ฯลฯ ปัจจุบัน สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง ได้กระตุ้นให้ชุมชน เครือข่าย และชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น รวมทั้ง ได้เข้าร่วมกับภาครัฐในการอนุรักษ์ เช่น การคุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของชมรมประมงพื้นบ้าน และเครือข่ายป่าชุมชน นอกจากนี้ ปัญหามลพิษที่รุนแรงในบางพื้นที่ เช่น ในเขตที่มีการประกอบกิจการอุตสาหกรรมอย่างหนาแน่นที่ตำบลมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี เป็นต้น ทำให้ประชาชนในพื้นที่ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อรักษาไว้ซึ่งสิทธิในการดำรงชีพอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ปัจจัยดังกล่าวนี้ จะทำให้การขับเคลื่อนนโยบายฯ ดีขึ้น เนื่องจาก ภาวการณ์พัฒนาต่างๆ มีแนวโน้มที่จะร่วมมือกับภาครัฐในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

การสำรวจทัศนคติของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีต่อปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม² ในประเด็นการสำรวจทัศนคติของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อปัญหาสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า ทั้งประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับปัญหาเศรษฐกิจเป็นลำดับแรก รองลงมา คือ ปัญหาการเมือง ปัญหาการว่างงาน และปัญหาอาชญากรรม สำหรับปัญหาวิกฤตของสังคมไทยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้เป็นปัญหาสำคัญในลำดับที่ 5 คือ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่ ประชาชนมีความเห็นว่า ปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาสำคัญในลำดับที่ 5 ปัญหาวิกฤตของสังคมไทยที่ประชาชนให้ความสำคัญใน 5 ลำดับแรก ไม่พบว่ามีปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติหรือปัญหามลพิษ โดยประชาชนจัดให้ปัญหามลพิษและปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปัญหาวิกฤตของสังคมในลำดับที่ 7 และ 8 ตามลำดับ เมื่อเทียบกับปัญหาสังคมอื่นๆ ทั้งนี้อาจด้วยเหตุผลที่ว่า ประชาชนให้ความสำคัญกับปัญหาที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นหลัก ประกอบกับลักษณะของผลกระทบที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อาจไม่ส่งผลกระทบอย่างชัดเจนในทันที และถึงแม้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมจะไม่ได้ได้รับการจัดให้อยู่ในลำดับต้นๆ ของการจัดลำดับปัญหาวิกฤตของสังคมไทยที่ควรได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนก็ตาม แต่เมื่อให้กลุ่มตัวอย่างประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปรียบเทียบความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศพบว่า ทั้งประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความเห็นตรงกันว่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องสำคัญของประเทศ ไม่ควรถูกทำลายจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ในการพัฒนาประเทศ ควรคำนึงถึงผลกระทบที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

² สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ได้ดำเนินการสำรวจทัศนคติของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีต่อปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในปี พ.ศ. 2552 โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งแยกเป็นประชาชน จำนวน 2,058 ราย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1,865 แห่ง และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 139 แห่ง

สำหรับการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศ³ ผลสำรวจพบว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก คือ การสูญเสียพื้นที่ป่า ลำดับที่สอง คือ การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ลำดับที่สาม คือ การใช้พลังงานอย่างฟุ่มเฟือย ลำดับที่สี่ คือ ปัญหาอุทกภัย และลำดับที่ห้า คือ สภาวะที่โลกมีอุณหภูมิสูงขึ้น ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมในภาพรวมของประเทศที่ควรให้ความสำคัญและเร่งดำเนินการแก้ไขเป็นลำดับแรก คือ ปัญหาขยะ รองลงมา คือ การสูญเสียพื้นที่ป่า สภาวะที่โลกมีอุณหภูมิสูงขึ้น การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง และมลพิษทางอากาศตามลำดับ (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน 5 ลำดับแรก

ลำดับความสำคัญ ของปัญหา	ความคิดเห็นต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม	
	ประชาชน	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
①	การสูญเสียพื้นที่ป่า	ปัญหาขยะ
②	การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง	การสูญเสียพื้นที่ป่า
③	การใช้พลังงานอย่างฟุ่มเฟือย	สภาวะที่โลกมีอุณหภูมิสูงขึ้น
④	อุทกภัย	การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง
⑤	สภาวะที่โลกมีอุณหภูมิสูงขึ้น	มลพิษทางอากาศ

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2552

สำหรับข้อเสนอแนะของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ภาครัฐควรให้ความสำคัญและควรดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เช่น ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการสูญเสียพื้นที่ป่า ซึ่งประชากรตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า เป็นปัญหาที่วิกฤตที่สุด คือ ให้มีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้มีการปลูกป่า รณรงค์ไม่ให้มีการตัดไม้ทำลายป่าหรือเผาป่า ให้ภาครัฐบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังและเพิ่มบทลงโทษผู้กระทำความผิด หากมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าหรือเผาป่า และให้ภาครัฐจัดพื้นที่ป่าชุมชนและให้ชุมชนช่วยกันอนุรักษ์

ในช่วงเวลา 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) แม้ว่า ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับปัญหาที่มีความเร่งด่วน หรือส่งผลกระทบต่อประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม ควรพิจารณาความต้องการของประชาชนและปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น งบประมาณ ความเร่งด่วนของปัญหาหรือสถานการณ์ หรือข้อตกลงระหว่างประเทศ ที่ประเทศไทยจะต้องดำเนินการตามพันธกรณี เป็นต้น ดังนั้น ภาครัฐจึงควรประเมินปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานตามแผนหรือโครงการ รวมถึงผลกระทบต่อประชาชน และต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และผลักดันให้การดำเนินงานสำเร็จ โดยประชาชนมีความพึงพอใจ

³ ในการสำรวจให้คำว่า “ปัญหาสิ่งแวดล้อม” หมายรวมถึง ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหามลพิษ

4.2 ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการบรรลุเป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้มีการประกาศใช้มาเป็นเวลากว่า 13 ปีแล้ว เป้าหมายและแนวทางการดำเนินการบางอย่างได้บรรลุผลแล้ว อย่างไรก็ตาม ยังมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการส่วนหนึ่งที่ยังไม่บรรลุผล โดยบางส่วนมีแนวโน้มว่าจะไม่สามารถบรรลุผลได้ภายใน ปี พ.ศ. 2559 เนื่องจาก ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดที่ทำให้นโยบายฯ ยังไม่บรรลุผลตามเป้าหมาย ซึ่งมีทั้งปัญหาจากตัวนโยบายฯ และปัญหาจากการนำไปสู่การปฏิบัติ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 ปัญหาของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ปัญหาของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 มีหลายประการ เช่น เป้าหมายของนโยบายฯ กว้างเกินไป และไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณ นโยบายฯ ไม่ครอบคลุม ขาดการประชาสัมพันธ์ เข้าใจยาก เป็นต้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- เป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในบางสาขาทรัพยากร ไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณ ทำให้หน่วยปฏิบัติดำเนินการแปลงนโยบายฯ โดยขาดการพิจารณาถึงการบรรลุเป้าหมายของนโยบายฯ
- นโยบายฯ ไม่ครอบคลุม เช่น มีเฉพาะนโยบายทรัพยากรชายฝั่งทะเล ขาดนโยบายทรัพยากรทางทะเล
- เจ้าหน้าที่ไม่ทราบเกี่ยวกับนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 และรายละเอียดของนโยบายฯ ทำให้หน่วยงานปฏิบัติไม่ได้ดำเนินการแปลงไปสู่การปฏิบัติ

4.2.2 ปัญหาจากการแปลงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ไปสู่การปฏิบัติ

การแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติเป็นการแปลงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ในนโยบายฯ ซึ่งมีลักษณะกว้างให้เป็นแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม มีการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินการให้สำเร็จตามเป้าหมาย ปัญหาจากการแปลงนโยบายฯ ไปสู่การปฏิบัติ เช่น งบประมาณ บุคลากร การยอมรับและการให้ความสำคัญของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- งบประมาณรายจ่ายในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แม้ว่า งบประมาณด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วงเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมาจะเพิ่มขึ้นตาม งบประมาณโดยรวมของประเทศที่เพิ่มมากขึ้น แต่งบประมาณรายจ่ายในแต่ละปีนั้นมักมีสัดส่วนรายจ่ายประจำที่สูงและเป็นงบลงทุนหรือส่วนที่จะใช้ดำเนินโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในสัดส่วนที่น้อย

- ข้อจำกัดในการการยอมรับนโยบายฯ ของหน่วยงานปฏิบัติ การที่หน่วยงานปฏิบัติยอมรับและจัดทำแผนงานหรือปฏิบัติสนองนโยบายนั้น ๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ลักษณะของหน่วยงาน สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนประโยชน์ที่รัฐบาลจะให้กับหน่วยงานปฏิบัติ
- การปรับโครงสร้างการบริหารราชการในปี พ.ศ. 2545 ทำให้เกิดการทับซ้อนของพื้นที่ในความรับผิดชอบของบางหน่วยงาน เช่น การทับซ้อนของพื้นที่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติฯ ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ กรณีพื้นที่ในความดูแล เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 หรืออยู่ในเขตป่าไม้ตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 เนื่องจากไม่มีอำนาจตามกฎหมาย เป็นต้น
- เจ้าหน้าที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติไม่เพียงพอ หรือมีความเข้าใจในคู่มือการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติไม่เพียงพอ ซึ่งอาจเป็นเพราะในระยะเริ่มต้นของการปรับโครงสร้างการบริหารราชการ ทำให้หน่วยงานใหม่ในระดับภูมิภาค ยังขาดความพร้อมด้านบุคลากร
- อัตรากำลังเจ้าหน้าที่รับผิดชอบการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติมีไม่เพียงพอ และยังมีไม่ครบในทุกพื้นที่ ทำให้การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ การประสานงานแผนงาน/โครงการไม่ชัดเจน และการปฏิบัติงานไม่ต่อเนื่อง

4.3 บทสรุป

นับแต่มีการประกาศใช้นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2539 จนถึงปัจจุบัน มีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ หลายปัจจัย ได้แก่ โครงสร้างการปฏิรูประบบราชการ การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ สภาวะเศรษฐกิจและโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงและวิกฤตด้านพลังงาน การเจริญเติบโตของประชากร กระบวนการกลายเป็นเมือง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความมั่นคงทางอาหารของโลก พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม และกระแสของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ มีทั้งปัจจัยที่เป็นโอกาสให้นโยบายฯ บรรลุผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น และปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดที่อาจทำให้นโยบายฯ ไม่สัมฤทธิ์ผล หรือสัมฤทธิ์ผลได้ยากขึ้น ดังนั้น การพิจารณาถึงผลกระทบของปัจจัยเหล่านี้ และหาทางแสวงหาประโยชน์จากปัจจัยที่เป็นโอกาส หรือบรรเทาผลกระทบจากปัจจัยที่เป็นข้อจำกัด ก็จะสามารถช่วยลดความเสี่ยงของการไม่สัมฤทธิ์ผลของนโยบายฯ ได้ดังนี้

การปรับตัวต่อสภาวะเศรษฐกิจและโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ ภาครัฐควรมีการพัฒนากลไกใหม่ๆ ในการรองรับการขยายตัวของการประกอบอุตสาหกรรม เช่น การผลักดันเกี่ยวกับเมืองอุตสาหกรรมนิเวศ การพัฒนากฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เป็นต้น

การจัดการปัญหาราคาน้ำมันเชื้อเพลิงและวิกฤตด้านพลังงาน ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยด้านการจัดหาแหล่งพลังงานทดแทนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการบริหารจัดการพลังงาน โดยพิจารณาถึงความต้องการใช้และประสิทธิภาพในการใช้พลังงาน รวมทั้ง พัฒนาภาคเกษตรของไทยให้มี

ประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตทางการเกษตร และส่งเสริมการผลิตที่ปลอดภัยตามหลักการผลิตทางการเกษตรที่ดี (Good Agriculture Practices: GAP)

การดำเนินงานของภาครัฐด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ควรดำเนินการส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยถึงปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานต่อไป และควรมีการสร้างกลไกและบุคลากร เพื่อรองรับโครงการด้านอนุรักษ์พลังงานและลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกภายใต้กลไกการพัฒนาที่สะอาด

พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม ความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ มีทั้งส่วนที่เป็นประโยชน์และส่วนที่อาจส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ จึงมีความจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถเข้าร่วมในเวทีเจรจากับได้อนุสัญญาฉบับต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะทำให้ประเทศไทยสามารถปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง และได้ประโยชน์จากความตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่

กระแสของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและความต้องการของประชาชน แม้ว่าภาครัฐควรให้ความสำคัญกับปัญหาที่มีความเร่งด่วน หรือส่งผลกระทบสูงต่อประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม ควรพิจารณาความต้องการของประชาชนและปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น งบประมาณ ความเร่งด่วนของปัญหาหรือสถานการณ์ หรือข้อตกลงระหว่างประเทศที่ไทยจะต้องดำเนินการตามพันธกรณี เป็นต้น ภาครัฐ จึงควรประเมินปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ รวมถึงผลกระทบต่อประชาชน และต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และผลักดันให้การดำเนินงานสำเร็จโดยประชาชนมีความพึงพอใจ

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้บรรลุเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการบางอย่างแล้ว อย่างไรก็ตาม ยังมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการส่วนหนึ่งที่ยังไม่บรรลุผล โดยบางส่วนมีแนวโน้มว่าจะไม่สามารถบรรลุผลได้ภายในปี พ.ศ. 2559 เนื่องจากมีปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดที่ทำให้นโยบายฯ ยังไม่บรรลุผล ซึ่งมีทั้งปัญหาของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 และปัญหาจากการนำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ไปสู่การปฏิบัติ

ปัญหาของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 มีหลายประการ เช่น เป้าหมายของนโยบายฯ ในบางสาขาทรัพยากร ไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณ ทำให้หน่วยปฏิบัติดำเนินการแปลงนโยบายฯ โดยขาดการพิจารณาถึงการบรรลุเป้าหมายของนโยบายฯ อีกทั้งนโยบายฯ ยังไม่ครอบคลุมสาขาทรัพยากร เช่น มีเฉพาะนโยบายทรัพยากรชายฝั่งทะเล แต่ขาดนโยบายทรัพยากรทางทะเล รวมถึง การมีนโยบายและแผนหลายด้าน และหลายระดับ ทำให้เจ้าหน้าที่หน่วยปฏิบัติเกิดความสับสนในการแปลงแผนและการปฏิบัติงาน และเจ้าหน้าที่บางหน่วยงานไม่ทราบเกี่ยวกับนโยบายฯ และรายละเอียดของนโยบายฯ ทำให้หน่วยงานไม่ได้ดำเนินการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ

ปัญหาจากการนำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ไปสู่การปฏิบัติ เช่น งบประมาณรายจ่ายในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มีสัดส่วนลดลง การปรับโครงสร้างการบริหารราชการในปี พ.ศ. 2545 ทำให้เกิดการทับซ้อนของพื้นที่ในความรับผิดชอบของบางหน่วยงาน เช่น กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ปัญหาเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติไม่เพียงพอ หรือมีความเข้าใจในคู่มือการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติไม่เพียงพอ และปัญหาอัตรากำลังเจ้าหน้าที่รับผิดชอบการแปลงแผนไม่เพียงพอ และมีไม่ครบทุกพื้นที่ ทำให้การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ การประสานงาน แผนงาน/โครงการไม่ชัดเจน และการปฏิบัติงานไม่ต่อเนื่อง

บทที่ 5

ข้อเสนอแนะต่อการทบทวนนโยบายและ แผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

จากการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองต่อเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รวมถึงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีข้อเสนอแนะประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวิสัยทัศน์ ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวัตถุประสงค์ เป้าหมายหลัก และนโยบายหลัก ข้อเสนอแนะต่อเป้าหมาย และนโยบายย่อยของ 6 นโยบายหลัก และข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนนโยบาย

ข้อเสนอแนะในการทบทวน ปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 มีดังนี้

5.1 ข้อเสนอแนะต่อการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ในการศึกษาทบทวนนโยบายฯ จากการระดมความคิดเห็นและกระบวนการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า หน่วยงานส่วนใหญ่ เห็นควรให้มีการทบทวนนโยบายฯ โดยข้อพิจารณาในการทบทวน ควรคำนึงถึงปัจจัย ดังนี้

5.1.1 ความต้องการของประชาชน

ในการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านความต้องการของประชาชน เนื่องจาก จำนวนประชากรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ความต้องการทรัพยากรเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในขณะที่ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด และประชาชนยังเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยตรง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น กอปรกับในปัจจุบันพลังของประชาชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น อีกทั้ง ประชาคมโลกยังเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อมและ

สิทธิมนุษยชนมากขึ้น ทำให้ความต้องการและบริบทในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประเด็นที่ควรทบทวน ได้แก่ บทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ในกระบวนการพัฒนาและการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและพื้นที่ ตั้งแต่ขั้นร่วมคิด ร่วมดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมเฝ้าระวังและติดตามผลกระทบ อย่างไรก็ตาม ควรสร้างความชัดเจนในขอบเขตของการมีส่วนร่วม ความครอบคลุมและครบถ้วนของผู้มีส่วนได้เสีย ตลอดจน ความชัดเจนของกรอบระยะเวลาและกระบวนการในการให้ความเห็นขององค์การอิสระตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 67 วรรค 2 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ด้วย

5.1.2 ปัญหาเศรษฐกิจ

ในช่วงปี พ.ศ. 2551 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจโลก ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการใช้ทรัพยากรของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจนี้ด้วย จึงจำเป็นต้องเร่งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ควรเน้นให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการส่งเสริมการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การนำแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตามกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มาเสริมเพื่อเสนอแนวทางที่ผสมผสานกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.1.3 ปัญหาสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมและปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อปี พ.ศ. 2540 เป็นอย่างมาก มีประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมใหม่เกิดขึ้นมากมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พันธกรณีตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมบางอย่างมีความรุนแรงมากขึ้น อีกทั้ง ในปัจจุบันมีกลไกและเทคโนโลยีในการจัดการสิ่งแวดล้อมหลากหลายมากขึ้น จึงควรมีการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาและสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันและแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต โดยเน้นการนำมาตรการในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมด้านเศรษฐศาสตร์และสังคมมาใช้ควบคู่ไปกับมาตรการด้านกฎหมาย การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การพัฒนาพลังงานทางเลือก การใช้เทคโนโลยีสะอาด เป็นต้น และนอกจากนี้ ควรนำมาตรการในเชิงรุกมาใช้ด้วย เช่น การสร้างจิตสำนึกในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

5.1.4 โครงสร้างและการบริหารของภาครัฐ

โครงสร้างและรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ ได้มีการปรับโครงสร้างจากการปฏิรูประบบราชการในปี พ.ศ. 2545 โดยมีการจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกือบทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกจำนวนหนึ่ง ที่มิได้สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลให้มีความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ทั้งที่อยู่ในสังกัดกระทรวงเดียวกันและต่างกระทรวง นอกจากนี้ หน้าที่การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ได้มีการถ่ายโอนไปยังหน่วยงานระดับท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งองค์กรในระดับท้องถิ่นเหล่านี้ อาจไม่มีความพร้อม และความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เพียงพอ หรืออาจมีภาระหน้าที่อื่นที่มีความเร่งด่วนกว่า จึงทำให้เกิดช่องว่างในการดำเนินงานตามนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ดังนั้น การทบทวนนโยบายฯ ควรมีมาตรการส่งเสริมการบูรณาการแผนงานของหน่วยงานต่างๆ การกระจายอำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และควรปรับปรุงการจัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงาน เพื่อให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ

5.1.5 การเตือนภัยของนักวิชาการ

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ยังไม่ได้บรรจุประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่กำลังมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นทั้งในระดับประเทศและระดับโลก และได้มีการเตือนภัยของนักวิชาการอย่างกว้างขวางทั่วโลกในประเด็นต่างๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความหลากหลายทางชีวภาพ การค้าเสรี การจัดการของเสียอันตราย ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบทั้งคุณภาพสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตของประชาชน รวมถึงเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมของประเทศ ทั้งนี้ ประเทศไทยต้องเตรียมความพร้อมในการรับมือ และความพร้อมในการเจรจาต่อรองในระดับโลก

5.2 ข้อเสนอแนะต่อวิสัยทัศน์

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ 3 ข้อ ดังนี้

- (1) ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้มีการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานการอนุรักษ์และความเป็นธรรมในสังคม
- (2) ระบบการบริหารและการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพในลักษณะองค์รวม โดยการกระจายอำนาจการบริหารจัดการจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ

ภาคเอกชน องค์กรเอกชน และประชาชน ผนึกกำลังและมีส่วนร่วม ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดนโยบาย วางแผน และติดตามตรวจสอบ

(3) ประชาชนมีจิตสำนึก และร่วมดำเนินการป้องกัน แก้ไข และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการและผลการสำรวจความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า วิสัยทัศน์ทั้ง 3 ข้อข้างต้น ยังขาดความชัดเจนในบางประเด็นและไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร เช่น ขาดเรื่อง การจัดการความรู้ และระบบข้อมูลเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการ ทั้งนี้ วิสัยทัศน์ควรกระชับเข้าใจง่าย และมีความชัดเจนในทิศทางที่จะก้าวไปข้างหน้า และไม่ควรระบุกลไกการบริหารและพันธกิจในวิสัยทัศน์ ดังนั้น จึงควรปรับปรุงวิสัยทัศน์ของนโยบายฯ ดังนี้

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้มีการใช้ประโยชน์บนพื้นฐานการอนุรักษ์และความเป็นธรรมในสังคม (คงเดิม)
- 2) ระบบการบริหารและการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเชิงบูรณาการ มีการจัดการความรู้ และมีระบบข้อมูลเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐานและสามารถใช้ร่วมกันได้
- 3) ประชาชนมีจิตสำนึก และร่วมดำเนินการป้องกัน แก้ไข และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม (คงเดิม)

5.3 ข้อเสนอแนะต่อวัตถุประสงค์ เป้าหมายหลัก และนโยบายหลัก

วัตถุประสงค์ เป้าหมายหลัก และนโยบายหลัก ของนโยบายฯ ให้คงไว้ตามเดิม เนื่องจาก นโยบายหลักเดิมมี 6 ด้าน ควรเพิ่ม “นโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” เป็นอีกหนึ่งนโยบายหลัก สำหรับ รายละเอียดของนโยบายหลักควรคงไว้ตามเดิมเช่นกัน เนื่องจาก นโยบายทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจุบัน แม้ว่าจังหวัดจะมีบทบาทมากขึ้นในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและการจัดทำงบประมาณจังหวัด แต่การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค ยังคงมีความสำคัญ เพราะเป็นการช่วยให้กลไกการประสานงานระหว่างหน่วยงานส่วนกลางกับส่วนภูมิภาคมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง สำหรับนโยบายป้องกันและขจัดมลพิษ และหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายควรใช้ควบคู่ไปกับหลักการอื่นๆ ด้วยตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ โดยสามารถประยุกต์ใช้กับแนวคิดหรือหลักการใหม่ๆ ในการจัดการมลพิษ

ดังนั้น จึงควรคงวัตถุประสงค์ เป้าหมายหลัก และนโยบายหลักของนโยบายฯ ไว้ และเพิ่มนโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นอีกหนึ่งนโยบายหลัก ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. รักษาและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาพอนามัยที่ดีของประชาชน
2. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติ ที่สามารถฟื้นฟูสภาพได้ให้มีศักยภาพเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาในอนาคต รวมทั้งสงวนรักษาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่สามารถฟื้นคืนสภาพได้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

3. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกระจายอำนาจหน้าที่ไปสู่จังหวัดและท้องถิ่น

เป้าหมายหลัก

1. รักษาสถานภาพของทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้เสื่อมโทรมไปกว่าในปัจจุบัน และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม เพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต
2. ควบคุม ป้องกัน และจัดปัญหาภาวะมลพิษ โดยให้คุณภาพน้ำ คุณภาพอากาศ รวมทั้งเสียงและความสั่นสะเทือนในแหล่งต่างๆ อยู่ในระดับมาตรฐานที่เหมาะสม และไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน เทศบาลและสุขาภิบาลทั่วประเทศมีระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียรวม ระบบกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ และมีระบบการจัดการของเสียอันตรายและสารอันตรายที่มีประสิทธิภาพ
3. อนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของประเทศ
4. ชุมชนทุกระดับมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจ สังคม มรดกทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี
5. ชุมชนทุกระดับและประชาชนมีจิตสำนึกและจิตวิญญาณ รวมทั้ง มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสม
6. มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อป้องกันและจัดปัญหาภาวะมลพิษ และอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ
7. ควรเพิ่ม ประชาชนมีความตระหนักและความพร้อมในการเตรียมการเพื่อรับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

นโยบายหลัก

1. นโยบายทรัพยากรธรรมชาติ

- 1.1 เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ประสานการใช้ประโยชน์และลดปัญหาความขัดแย้ง รวมทั้งเร่งรัดและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมให้เป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 1.2 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาคอย่างเป็นระบบ รวมทั้งเสริมสร้างพลังความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรเอกชน และประชาชน
- 1.3 สนับสนุนการใช้หลักการทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างความเป็นธรรมในสังคม

- 1.4 ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับเพื่อสนับสนุนการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งรองรับสิทธิและหน้าที่การเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ
- 1.5 สนับสนุนการศึกษา วิจัย และเสริมสร้างโครงข่ายพื้นฐานระบบข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน
- 1.6 ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกและวิถียุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์ให้แก่ผู้บริหารในหน่วยงานของรัฐ นักการเมืองทุกระดับ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดการประสานแนวคิดทางด้านการพัฒนาและการอนุรักษ์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษ

- 2.1 ลดและควบคุมปัญหามลพิษอันเนื่องมาจากชุมชน เกษตรกรรม อุตสาหกรรม คมนาคม และกิจกรรมก่อสร้าง ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดสมดุลของระบบนิเวศ และเป็นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.2 สนับสนุนให้มีการจัดการของเสียและสารอันตรายอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งจัดให้มีระบบป้องกันและแก้ไขกรณีฉุกเฉินเมื่อเกิดอุบัติเหตุขนาดใหญ่
- 2.3 พัฒนาระบบการบริหารและการจัดการมลพิษให้เกิดเอกภาพในการกำหนดนโยบาย แผน และแนวทางปฏิบัติ ทั้งนี้กฎหมาย องค์กร และเงินทุน ต้องมีความสอดคล้องและสนับสนุนให้การดำเนินการบริหารและการจัดการมลพิษที่มีประสิทธิภาพ โดยให้ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบ รวมทั้งการให้เอกชนมีส่วนร่วมในการลงทุน และมีการประสานความร่วมมือในการจัดการมลพิษ โดยภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน

3. นโยบายแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม

ป้องกัน สงวนรักษา อนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม ให้มีศักยภาพที่เหมาะสมและเป็นมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของประเทศ

4. นโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน

ให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยให้มีวิถีชีวิตที่เหมาะสม ถูกสุขลักษณะ มีความปลอดภัยและความสวยงาม สอดคล้องกับระบบนิเวศทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี

5. นโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม

เสริมสร้างสมรรถนะของชุมชนในทุกกระดับ ให้มีความเข้มแข็ง และเกิดขบวนการความร่วมมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ

6. นโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม

พัฒนาและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

7. นโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (นโยบายหลักที่ควรเพิ่ม)

สร้างความสามารถในการปรับตัวเพื่อรับมือผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และสนับสนุนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกโดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

5.4 ข้อเสนอแนะต่อเป้าหมายและนโยบายหลักรายสาขาทรัพยากร

เป้าหมายของนโยบายหลักบางนโยบายไม่ได้กำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณ ทำให้การแปลงนโยบายและการติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์ของนโยบายฯ ทำได้ยาก ดังนั้นควรมีการกำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณ และหากจะมีการทบทวนหรือจัดทำนโยบายฯ ฉบับใหม่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ควรปรับเป้าหมายนโยบายบางสาขาทรัพยากรให้เหมาะสมสอดคล้องกับหลักวิชาการหรือเป้าหมายของแผนอื่นๆ นอกจากนี้ นโยบายทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นนโยบายหลัก ควรเพิ่มอีกหนึ่งสาขา คือ “สาขาความหลากหลายทางชีวภาพ” และควรเปลี่ยนชื่อบางสาขา ได้แก่ สาขาทรัพยากรแร่ ควรเปลี่ยนชื่อเป็น “ทรัพยากรธรณีและแร่” และสาขาทรัพยากรชายฝั่งทะเล ควรเปลี่ยนชื่อเป็น “ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง” (ตารางที่ 5.1)

ตารางที่ 5.1 ข้อเสนอแนะต่อเป้าหมายและนโยบายฯ รายสาขา

เป้าหมายและนโยบาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
1. นโยบายทรัพยากรธรรมชาติ		
1.1 เป้าหมายของนโยบายสาขาทรัพยากรดินและที่ดิน		
(1) ให้มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อม โดยครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
(2) อนุรักษ์ ป่าไม้ และพัฒนาทรัพยากรดินและที่ดินที่เสื่อมโทรมให้เป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเร่งรัดฟื้นฟูพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ซึ่งขณะนี้มียูริย่อยละ 59.5 และ 41.7 ของพื้นที่ประเทศ ตามลำดับ	อนุรักษ์ ป่าไม้ และพัฒนาทรัพยากรดินและที่ดินที่เสื่อมโทรมให้เป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเร่งรัดฟื้นฟูพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ปีละ 1 ล้านไร่ และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดินปีละ 1 ล้านไร่	ควรกำหนดเป้าหมายอนุรักษ์ ป่าไม้ และพัฒนาทรัพยากรดินและที่ดินที่เสื่อมโทรมให้เป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเร่งรัดฟื้นฟูพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดินให้มีความชัดเจนในเชิงปริมาณตามกรอบระยะเวลา โดยกำหนดเป้าหมายการฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรดินและที่ดินที่เสื่อมโทรมให้เพิ่มขึ้นปีละ 1 ล้านไร่
(3) อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยาบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ	มีแผนงานและการติดตามประเมินผลการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยาบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ	แผนงานและการติดตามประเมินผลจะเป็นเครื่องมือในเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ที่พึงประสงค์

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
1.1.1) นโยบายดินและการใช้ที่ดิน		
(1) นโยบายป้องกันปัญหาความเสื่อมโทรมและการสูญเสียทรัพยากรดินและฟื้นฟูคุณภาพของดิน	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
(2) นโยบายเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินให้สอดคล้องกับสมรรถนะที่ดิน	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
1.1.2) นโยบายการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม		
(1) นโยบายอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ที่เหมาะสมอย่างน้อยร้อยละ 35 ของพื้นที่ประเทศ ไว้เพื่อการเกษตรกรรม โดยเป็นพื้นที่เพื่อการกสิกรรม ร้อยละ 25 และพื้นที่เพื่อการปศุสัตว์ ร้อยละ 10	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
(2) นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการใช้ที่ดินในพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
1.1.3) นโยบายการใช้ที่ดินเพื่อการพัฒนาเมืองและอุตสาหกรรม		
(1) นโยบายการใช้ที่ดินเพื่อการพัฒนาเมืองและอุตสาหกรรม ทั้งระดับภาค ระดับอนุภาค และระดับจังหวัด ต้องสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงเขตอนุรักษ์ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	นโยบายการใช้ที่ดินเพื่อการพัฒนาเมืองและอุตสาหกรรม ทั้งระดับภาค ระดับอนุภาค และระดับจังหวัด ให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงเขตอนุรักษ์ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	มีความเหมาะสมแล้ว แต่ควรปรับข้อความให้มีความกระชับขึ้น โดยใช้คำว่า “ให้” เพราะมีความเหมาะสม และเป็นเหตุเป็นผลกัน
(2) นโยบายเร่งรัดพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญและพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ ตามศักยภาพและโอกาสที่มีอยู่ของภาค โดยคำนึงถึงผลกระทบสิ่งแวดล้อม	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
(3) นโยบายพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญรองและสร้างเมืองใหม่สมบูรณ์แบบ เพื่อชะลอการเติบโตของเมืองใหญ่และรองรับกระบวนการความเป็นเมืองที่เหมาะสม รวมทั้งรักษาสมดุล ความเจริญเติบโตระหว่างเมืองและชนบท	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
(4) นโยบายพัฒนากาหนดกรอบอย่างเป็นระบบ ทั้งการใช้ที่ดินและการคมนาคมขนส่งสายหลักของภาคมหานคร	นโยบายพัฒนาการใช้ที่ดินและการคมนาคมขนส่งสายหลักอย่างเป็นระบบ	การพัฒนาการใช้ที่ดินและการคมนาคมควรพิจารณาในภาพรวมที่กว้างกว่า การพิจารณาเฉพาะมหานคร

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
1.1.4) นโยบายการใช้ที่ดินในพื้นที่เฉพาะที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยา		
(1) นโยบายอนุรักษ์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยาให้อยู่ในภาวะสมดุลทางธรรมชาติ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
(2) นโยบายการใช้ที่ดินในบริเวณพื้นที่เฉพาะที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยา ต้องดำเนินการบนพื้นฐานความสมดุลทางธรรมชาติ	นโยบายการใช้ที่ดินในบริเวณพื้นที่เฉพาะที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยาโดยคำนึงถึงสภาพของพื้นที่	การใช้ที่ดินในบริเวณพื้นที่เฉพาะที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยา ควรพิจารณาสภาพของพื้นที่หรือขีดความสามารถของพื้นที่
1.2 เป้าหมายของนโยบายสาขาทรัพยากรป่าไม้		
(1) มีพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 20	<ul style="list-style-type: none"> - มีพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ - สัดส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ ร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 15 	<ul style="list-style-type: none"> - ควรปรับปรุงเป้าหมายสัดส่วนพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ประเทศให้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และสอดคล้องกับเป้าหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยควรกำหนดเป้าหมายสัดส่วนพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ประเทศร้อยละ 40 เนื่องจากตามหลักวิชาการซึ่งได้มีการศึกษาไว้ในช่วงการพัฒนาแผนนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 พบว่าควรมีพื้นที่ป่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ - เป้าหมายสัดส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ ควรกำหนดให้เป็นร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ เนื่องจาก เป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ 18 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) นั้น บรรลุแล้วในปี พ.ศ. 2550
(2) ให้มีการใช้พื้นที่ป่าไม้ตามวิถีทางในเชิงอนุรักษ์คุณภาพของระบบนิเวศเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว เนื่องจากการใช้ทรัพยากรควรคำนึงถึงระบบนิเวศและคุณภาพสิ่งแวดล้อม
(3) อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	เห็นควรคงไว้ตามเดิม เพราะนโยบายเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพมีความสำคัญและส่งเสริมการดำเนินงานตามพันธกรณีระหว่างประเทศ
1.2.1) นโยบายการจัดการทรัพยากรป่าไม้		
(1) นโยบายเพิ่มพื้นที่ป่าเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ 20 เพื่อให้สามารถสนองความต้องการทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการรักษาสมดุลของสภาพแวดล้อม	นโยบายอนุรักษ์ พื้นที่ฟู และเพิ่มพื้นที่ป่าของประเทศทั้งพื้นที่ป่าอนุรักษ์และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ	เป็นนโยบายย่อยที่สนับสนุนเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่ป่า

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
1.2.1) นโยบายการจัดการทรัพยากรป่าไม้ (ต่อ)		
(2) นโยบายการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าต้องเป็นไปตามวิธีทางในเชิงวิชาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
(3) นโยบายป้องกันรักษาป่าธรรมชาติที่เหลือไม่ให้ถูกบุกรุกทำลาย	เห็นควรแก้ไขโดยตัดออก	นโยบายเพิ่มพื้นที่ป่า ครอบคลุมการรักษาป่าแล้ว
(4) นโยบายลดความขัดแย้งการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรอื่นๆ ในพื้นที่ป่า	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
1.2.2) นโยบายการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศป่าไม้		
(1) นโยบายป้องกัน สงวนรักษา และอนุรักษ์ไว้ซึ่งพันธุ์พืช สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ตลอดจนสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในพื้นที่ป่า	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
1.3 เป้าหมายของนโยบายสาขาทรัพยากรน้ำ		
(1) ให้มีการพัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน ให้เป็นระบบลุ่มน้ำในทุกลุ่มน้ำ เพื่อให้มีปริมาณที่เพียงพอและมีคุณภาพที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน	<ul style="list-style-type: none"> - การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเป็นลุ่มน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ - ทุกหมู่บ้านที่ทำการเกษตรกรรมมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ 	การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งลุ่มน้ำหลักและลุ่มน้ำสาขาย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้เกิดความเป็นธรรมและลดความขัดแย้งในการใช้น้ำ
1.3.1) นโยบายทรัพยากรน้ำ		
1) นโยบายพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำทั้งแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดินอย่างเป็นระบบลุ่มน้ำ โดยคำนึงถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและผลกระทบสิ่งแวดล้อม	นโยบายพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเป็นระบบลุ่มน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและผลกระทบสิ่งแวดล้อม	ทรัพยากรน้ำครอบคลุมทั้งน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน
2) นโยบายปรับปรุงระบบการบริหารและการจัดการทรัพยากรน้ำในแหล่งน้ำผิวดินให้มีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ	เห็นควรแก้ไขโดยตัดออก	การบริหารจัดการน้ำเป็นระบบลุ่มน้ำ ครอบคลุมเรื่องความมีเอกภาพและประสิทธิภาพการใช้น้ำแล้ว
3) นโยบายส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในแหล่งน้ำผิวดินอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด และก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด	เห็นควรแก้ไขโดยตัดออก	การบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพเป็นการใช้น้ำโดยเกิดประโยชน์สูงสุดและก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดอยู่แล้ว
4) นโยบายส่งเสริมการบริหารและการจัดการน้ำในแหล่งน้ำใต้ดินเกิดประโยชน์สูงสุด	เห็นควรแก้ไขโดยตัดออก	เป็นเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งอยู่ในนโยบายข้อ 1) แล้ว
5) นโยบายส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำในแหล่งน้ำใต้ดินอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด	เห็นควรแก้ไขโดยตัดออก	เป็นเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งอยู่ในนโยบายข้อ 1) แล้ว

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
1.4 เป้าหมายของนโยบายสาขาทรัพยากรแร่		
1) ให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรแร่ และทรัพยากรธรณีระยะยาว เพื่อสงวนรักษาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีที่จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาในอนาคตและความมั่นคงของประเทศ รวมทั้งประสานการใช้ประโยชน์ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ	1) แหล่งอันครอนุรักษ์ทางธรณีวิทยา ได้รับการคุ้มครองตามแผนการดำเนินงานร้อยละ 50 ของแหล่งทั้งหมด 2) มีระบบฐานข้อมูลและเครือข่ายเตือนภัยธรณีพิบัติภัยที่ให้บริการแก่ชุมชนในพื้นที่เสี่ยง	เพื่อให้มีเป้าหมายในเชิงปริมาณที่ชัดเจนในด้านแหล่งอันครอนุรักษ์ทางธรณีวิทยา การจัดตั้งเครือข่ายเฝ้าระวังเตือนภัยธรณีพิบัติฐานข้อมูลเตือนภัยน้ำหลากดินถล่ม และพื้นที่และทรัพยากรที่อนุรักษ
1.4.1) นโยบายทรัพยากรแร่		
(1) นโยบายประเมินประเภทและปริมาณทรัพยากรธรณีวัตถุดิบสำรองทั่วประเทศ และสงวนแหล่งแร่ในเขตอนุรักษไว้เป็นแหล่งสุดท้ายที่จะนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในอนาคตเมื่อมีความจำเป็น	นโยบายประเมินประเภทและปริมาณทรัพยากรธรณีวัตถุดิบสำรองทั่วประเทศ และสงวนแหล่งแร่ในเขตอนุรักษไว้ใช้เฉพาะกรณีจำเป็น	การประเมินศักยภาพแร่มีความสำคัญต่อการวางแผนจัดการทรัพยากรแร่
(2) นโยบายการใช้ทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการอนุรักษ โดยคำนึงถึงความสมดุลทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการประสานการใช้ประโยชน์ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอื่น	นโยบายการใช้ทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการอนุรักษ โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมรวมทั้งการประสานการใช้ประโยชน์ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอื่น	ควรเพิ่มเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการประกอบกิจการเหมืองแร่ โดยต้องมีการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยเครือข่ายภาคประชาชน
(3) นโยบายการให้ประทานบัตรเหมืองแร่ควรอนุญาตเฉพาะแร่ที่มีความสำคัญหรืออยู่ในความต้องการของตลาด คู่ค้ากับการลงทุนในเชิงพาณิชย์ และสามารถป้องกัน แก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้	นโยบายการให้ประทานบัตรเหมืองแร่ควรอนุญาตเฉพาะแร่ที่คุ้มค่ากับการลงทุนในเชิงพาณิชย์ สามารถให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐ และสามารถป้องกัน แก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้	เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐอย่างเหมาะสม และสามารถปรับอัตราค่าภาคหลวงให้เหมาะสมกับสภาวะราคาแร่
(4) นโยบายเร่งรัดฟื้นฟูพื้นที่ที่ผ่านการทำเหมืองแร่แล้ว ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมอื่นตามศักยภาพของพื้นที่	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
1.5 เป้าหมายของนโยบายสาขาทรัพยากรพลังงาน		
(1) ให้มีการผลิตและพัฒนาแหล่งพลังงานให้เพียงพอกับความต้องการอย่างประหยัด โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ	- สัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนไม่น้อยกว่าร้อยละ 12 ของการใช้พลังงาน - สัดส่วนการพึ่งพาการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศไม่เกินร้อยละ 35 เพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านพลังงาน	เพื่อให้มีเป้าหมายในเชิงปริมาณที่ชัดเจนและเพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาพลังงานทดแทน 15 ปี (พ.ศ. 2551-2565)

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
1.5 เป้าหมายของนโยบายสาขาทรัพยากรพลังงาน (ต่อ)		
(2) ให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด	ความยืดหยุ่นของการใช้พลังงานไม่เกิน 1 : 1	เพื่อให้มีเป้าหมายในเชิงปริมาณและสอดคล้องกับแผนพัฒนาพลังงานทดแทน 15 ปี (พ.ศ. 2551-2565)
1.5.1) นโยบายทรัพยากรพลังงาน		
(1) นโยบายการใช้พลังงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยไม่ทำลายสมดุลของธรรมชาติ	นโยบายการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน	ควรให้ความสำคัญกับการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ
(2) นโยบายพัฒนาและจัดหาแหล่งพลังงานให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการอย่างประหยัด โดยคำนึงถึงการรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ	นโยบายพัฒนาและจัดหาแหล่งพลังงานเพียงพอ โดยคำนึงถึงการรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ และการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาชน	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเครือข่ายภาคประชาชนติดตามตรวจสอบการประกอบกิจการพลังงานโดยต้องมีการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
(3) นโยบายพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและการใช้พลังงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด และลดปัญหามลพิษ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
1.6 เป้าหมายของนโยบายสาขาทรัพยากรชายฝั่งทะเล		
(1) สงวนให้มีพื้นที่ป่าชายเลนไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่	- สงวนให้มีพื้นที่ป่าชายเลนไม่ต่ำกว่า 2 ล้านไร่ - อัตราการจับสัตว์น้ำต่อการลงแรงประมง ไม่ต่ำกว่า 25 กิโลกรัมต่อชั่วโมง	เนื่องจากในปัจจุบันมีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 1.5 ล้านไร่ และเพื่อให้สอดคล้องกับการเพิ่มพื้นที่ป่าให้เป็นร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ และควรมีเป้าหมายเชิงปริมาณสำหรับทรัพยากรประมงโดยการใช้อัตรา การจับสัตว์น้ำต่อการลงแรงประมง (catch per unit effort: CPUE)
(2) อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภท เพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศชายฝั่ง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล	มีระบบป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งในทุกพื้นที่เสี่ยง	ในช่วง 20 ปีข้างหน้า ทุกพื้นที่ควรมีระบบป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งในทุกพื้นที่เสี่ยง
1.6.1) นโยบาย การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล		
(1) นโยบายการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล ต้องมีผลกระทบต่อทรัพยากรชายฝั่งให้น้อยที่สุด	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
(2) นโยบายการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ต้องคำนึงถึงหลักการอนุรักษ์และศักยภาพการผลิตของทรัพยากรชายฝั่งทะเล	นโยบายการใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยคำนึงถึงหลักการอนุรักษ์และศักยภาพการผลิตของทรัพยากร	ควรปรับใหม่ให้ครอบคลุมมากขึ้น โดยครอบคลุมทั้งทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
1.6.1) นโยบาย การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล (ต่อ)		
(3) นโยบายกำหนดเขตการใช้ที่ดินชายฝั่งทะเลและที่ใต้น้ำทะเล พร้อมทั้งกำหนดแนวทางและหลักเกณฑ์การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินชายฝั่งทะเลและที่ใต้น้ำทะเล เพื่อป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม และลดข้อขัดแย้งในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่	การใช้ที่ดินชายฝั่งเพื่อการอนุรักษ์ สงวน และพัฒนา เพื่อป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม และลดข้อขัดแย้งในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่	การกำหนดเขตการใช้ที่ดินชายฝั่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ อนุรักษ์ สงวน และพัฒนา จะช่วยป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม และลดข้อขัดแย้งในการจัดการ
1.6.2) นโยบายการสงวนรักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่งทะเล		
(1) นโยบายสงวนและรักษาระบบนิเวศชายฝั่งทะเลให้เหมาะสมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
(2) นโยบายเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการป่าชายเลนให้เป็นระบบและต่อเนื่อง	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
(3) นโยบายเร่งรัดฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนที่เสื่อมสภาพและเสริมสร้างพื้นที่ป่าชายเลนขึ้นใหม่	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้วเพราะมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน
(4) นโยบายอนุรักษ์สภาพแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเลและเกาะเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนถาวร	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2. นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษ		
2.1 เป้าหมายของนโยบายสาขามลพิษทางน้ำ		
(1) คุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินที่มีสภาพเสื่อมโทรม จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ขึ้น <ul style="list-style-type: none"> - แม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง มีออกซิเจนละลายน้ำไม่ต่ำกว่า 4 มิลลิกรัมต่อลิตร และคลอรีนเชื่อมต่อน้ำ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ขึ้น - แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง มีออกซิเจนละลายน้ำไม่น้อยกว่า 4 มิลลิกรัมต่อลิตร และคลอรีนเชื่อมต่อน้ำ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ขึ้น - แม่น้ำสายสำคัญที่ผ่านเมืองศูนย์กลางความเจริญต่างๆ จะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินตามที่กำหนดไว้ 	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
2.1 เป้าหมายของนโยบายสาขามลพิษทางน้ำ (ต่อ)		
(2) คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศ จะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง โดยให้ความสำคัญแก่ชายฝั่งบริเวณท่องเที่ยวที่สำคัญและอ่าวไทยตอนบนเป็นอันดับแรก	รักษาคุณภาพน้ำของแหล่งน้ำทะเลชายฝั่งอย่างน้อยร้อยละ 97 ให้อยู่ในเกณฑ์พอใช้ขึ้นไป	เพื่อรักษาคุณภาพน้ำของแหล่งน้ำทะเลชายฝั่งในภาพรวมให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเล
2.1.1) นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษทางน้ำ		
1) เร่งรัดฟื้นฟูคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำสำคัญทั่วประเทศ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2) ลดและควบคุมมลพิษทางน้ำอันเนื่องมาจากกิจกรรมของชุมชนเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม	ลดและควบคุมมลพิษทางน้ำอันเนื่องมาจากกิจกรรมแต่ละประเภท	การใช้ถ้อยคำให้ครอบคลุมกิจกรรมทุกประเภท
3) ผู้ก่อมลพิษทางน้ำต้องมีส่วนรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดการมลพิษทางน้ำ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมลงทุนและดำเนินการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำเสีย	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2.2 เป้าหมายของนโยบายสาขามลพิษทางอากาศ		
1) คุณภาพอากาศในเขตควบคุมมลพิษและเขตเมือง โดยเฉพาะฝุ่นละอองจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศ โดยฝุ่นละอองในบริเวณทั่วไปมีค่าเฉลี่ย 1 ปี ไม่เกิน 0.1 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร และฝุ่นละอองในบริเวณริมถนน จะมีความเข้มข้นเฉลี่ย 24 ชั่วโมง สูงสุดไม่เกิน 0.3 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร	รักษาคุณภาพอากาศให้มีดัชนีคุณภาพอากาศรายวันอยู่ในเกณฑ์ดีถึงปานกลาง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90	เพื่อรักษาคุณภาพอากาศในภาพรวมให้เป็นไปตามมาตรฐานตามเกณฑ์ดัชนีชี้วัดคุณภาพอากาศ (Air Quality Index: AQI)
2) สารมลพิษอื่นๆ ในอากาศจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ตั้งแต่ปี 2540	รักษาคุณภาพอากาศให้มีดัชนีคุณภาพอากาศรายวันอยู่ในเกณฑ์ดีถึงปานกลาง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90	เพื่อรักษาคุณภาพอากาศในภาพรวมให้เป็นไปตามมาตรฐานตามเกณฑ์ดัชนีชี้วัดคุณภาพอากาศ (Air Quality Index: AQI)
3) ระดับปริมาณสารมลพิษทางอากาศในเขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไป โดยเฉพาะก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจนจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	รักษาคุณภาพอากาศให้มีดัชนีคุณภาพอากาศรายวันอยู่ในเกณฑ์ดีถึงปานกลาง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90	เพื่อรักษาคุณภาพอากาศในภาพรวมให้เป็นไปตามมาตรฐานตามเกณฑ์ดัชนีชี้วัดคุณภาพอากาศ (Air Quality Index: AQI)

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
2.2.1) นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษทางอากาศ		
1) เรงรัดการลดมลพิษทางอากาศ อันเนื่องมาจากยานพาหนะ อุตสาหกรรม และกิจกรรมการก่อสร้างและการขนส่ง	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2) รักษาคุณภาพอากาศในพื้นที่ที่มีคุณภาพอากาศเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ไม่ให้เสื่อมโทรมลงไปจนเกินเกณฑ์มาตรฐาน	รักษาคุณภาพอากาศในทุกพื้นที่ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด	การปรับถ้อยคำให้เหมาะสมและกระชับ
3) ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ระบบขนส่งที่มีมลพิษน้อย	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
4) ส่งเสริมให้ภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนทั่วไป ทั้งที่เป็นผู้ก่อมลพิษและผู้ได้รับมลพิษ ได้มีส่วนร่วมในการรักษาคุณภาพอากาศ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2.3 เป้าหมายของนโยบายสาขามลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน		
1) ควบคุมระดับเสียงโดยทั่วไปในทุกพื้นที่ของประเทศให้มีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมงไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	เพื่อรักษาระดับเสียงโดยทั่วไปให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน
2) ควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดให้ได้ตามมาตรฐาน ได้แก่ ระดับเสียงของยานพาหนะ ระดับเสียงและความสั่นสะเทือนของสถานประกอบการและชุมชน	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	เพื่อควบคุมระดับเสียงจากแหล่งกำเนิดประเภทต่างๆ ให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน
2.3.1) นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน		
1) ป้องกัน ควบคุม และแก้ไขให้ระดับเสียงและความสั่นสะเทือนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและการได้ยิน รวมทั้งไม่รบกวนความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน	ป้องกัน ควบคุม และแก้ไขให้ระดับเสียงและความสั่นสะเทือนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด	เกณฑ์มาตรฐานเป็นเป้าหมายในเชิงปริมาณที่สามารถติดตามประเมินผลได้ง่าย
2) ให้มีมาตรฐานควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน มีส่วนร่วมในการป้องกัน ควบคุม และแก้ไขมลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
2.4 เป้าหมายของนโยบายสาขามลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล		
1) ลดหรือควบคุมการผลิตมูลฝอยของประชากรในอัตราไม่เกิน 1 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน	ลดอัตราการเกิดขยะมูลฝอยชุมชนในเขตเมืองโดยเฉลี่ยให้ไม่เกิน 1 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน	เป็นเป้าหมายที่มุ่งแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ
2) ให้มีการใช้ประโยชน์จากมูลฝอยในเขตกรุงเทพมหานครและชุมชนทั่วประเทศในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ 15 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น	ขยะมูลฝอยชุมชนถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของปริมาณมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้น	จากข้อมูลปี พ.ศ. 2552 ขยะมูลฝอยชุมชนถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์เท่ากับร้อยละ 26 ของปริมาณมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้น
3) ปริมาณมูลฝอยตกค้างจากการให้บริการเก็บขนในเขตเทศบาลจะหมดไป และสำหรับพื้นที่นอกเขตเทศบาลจะมีปริมาณมูลฝอยตกค้างไม่เกินร้อยละ 10 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น	มีการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างถูกสุขลักษณะไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของปริมาณมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้น	ในปี พ.ศ. 2552 มีการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างถูกสุขลักษณะร้อยละ 40 ของปริมาณมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้น
4) ให้ทุกจังหวัดมีแผนหลักและแผนการจัดการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ และมีระบบกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะครบถ้วนทุกเทศบาลและสุขาภิบาล	<ul style="list-style-type: none"> - ทุกจังหวัดมีแผนหลักและแผนการจัดการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ - ทุกจังหวัดมีระบบกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะครบถ้วนทุกเทศบาลและสุขาภิบาล 	เป็นเป้าหมายที่มีความชัดเจนระหว่างการพัฒนาแผนและพัฒนาระบบ
2.4.1) นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล		
1) ให้มีการจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ตั้งแต่การเก็บกัก การเก็บขน การขนส่ง และการกำจัด	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2) ควบคุมอัตราการผลิตมูลฝอยของประชากรและส่งเสริมการนำมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์	ควบคุมอัตราการผลิตมูลฝอยของประชากรและส่งเสริมการนำมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ รวมถึงการนำขยะมูลฝอยมาผลิตเป็นพลังงาน (Waste to energy)	ควรมีนโยบายสนับสนุนการนำขยะมาผลิตเป็นพลังงาน (Waste to energy) ด้วยเพื่อให้สามารถนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ได้มากขึ้น และเป็นแหล่งพลังงานทางเลือก
3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนร่วมลงทุน ก่อสร้าง และ/หรือบริหารและดำเนินระบบจัดการมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรเอกชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามูลฝอยและสิ่งปฏิกูลมากขึ้น	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
2.5 เป้าหมายของนโยบายสาขามลพิษจากสารอันตราย		
1) ลดและควบคุมมลพิษจากสารอันตรายจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของประชาชน	การใช้สารเคมีอันตรายที่มีความเสี่ยงสูงในภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมลดลงไม่น้อยกว่า 500 ชนิด	เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุโดยการลดการใช้สารเคมีอันตราย
2) มีแผนปฏิบัติการฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง ระดับประเทศ และระดับจังหวัด	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
3) จัดตั้งศูนย์พิษวิทยา และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2.5.1) นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษจากสารอันตราย		
1) ให้มีระบบการจัดการสารอันตรายที่มีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมกระบวนการนำเข้า การผลิต การขนส่ง การจำหน่าย การใช้ การเก็บรักษา และการกำจัดกาก	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2) ให้มีระบบป้องกันและแก้ไขกรณีฉุกเฉินเมื่อเกิดอุบัติเหตุร้ายแรงจากสารอันตรายในภาคอุตสาหกรรม การขนส่ง และคลังสินค้า	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
3) ส่งเสริมการลดการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
4) ส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมลงทุนในการแก้ปัญหาการจัดการสารอันตราย	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2.6 เป้าหมายของนโยบายสาขามลพิษจากของเสียอันตราย		
1) ลดและควบคุมมลพิษจากของเสียอันตรายทั้งในภาคอุตสาหกรรมและชุมชนไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน	มีศูนย์จัดการของเสียอันตรายจากชุมชนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการในภูมิภาคอย่างน้อยภูมิภาคละ 1 แห่ง	เพื่อให้มีเป้าหมายในเชิงปริมาณอย่างชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการ
2) สามารถเก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 และจากชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น	มีการจัดการของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 และของเสียอันตรายจากชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น	เป็นสัดส่วนการกำจัดของเสียอันตรายที่น่าจะสามารถควบคุมผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ และสอดคล้องกับการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3) ให้สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนทุกแห่งมีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกวิธี ตั้งแต่การคัดแยก การเก็บรวบรวม การขนส่ง การบำบัด และการกำจัด	สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนทุกแห่งมีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกหลักวิชาการ	การจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกหลักวิชาการควรมีการจัดการอย่างครบวงจรที่สถานพยาบาล ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดมูลฝอยติดเชื้อ

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
2.6.1) นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษจากของเสียอันตราย		
1) ให้มีระบบการจัดการของเสียอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมกระบวนการนำเข้า การส่งออก การขนส่ง การคัดแยก การเก็บรวบรวม การบำบัด และการกำจัดทำลาย	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2) ให้มีระบบป้องกันและแก้ไขกรณีฉุกเฉินเมื่อเกิดอุบัติเหตุขนาดใหญ่จากของเสียอันตรายในภาคอุตสาหกรรม การขนส่ง และคลังสินค้า	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนสามารถลงทุนหรือมีส่วนร่วมในการลงทุนและดำเนินการจัดการของเสียอันตรายทุกขั้นตอน	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
3. นโยบายแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม		
3.1 เป้าหมายของนโยบายสาขาแหล่งธรรมชาติ		
1) อนุรักษ์ คัดกรอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศ	จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มีการป้องกันพื้นที่และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของกลุ่มเป้าหมาย	เพื่อให้มีเป้าหมายเชิงปริมาณที่ชัดเจน และแสดงถึงการป้องกันพื้นที่และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ
3.1.1) นโยบายแหล่งธรรมชาติ		
1) นโยบายเสริมสร้างกลไกทางกฎหมายและให้มีการบังคับใช้เพื่อการป้องกันและแก้ไขสภาพความเสื่อมโทรมและอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2) นโยบายเสริมสร้างกลไกการบริหารและการจัดการเพื่อให้แหล่งธรรมชาติมีประสิทธิภาพ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
3) นโยบายส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
4) นโยบายการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งธรรมชาติ พื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่โล่ง รวมทั้งสวนสาธารณะในเมือง ให้ได้สัดส่วนกับการขยายตัวของจำนวนประชากรและพื้นที่เขตเมือง	นโยบายการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน พื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่โล่งให้ได้สัดส่วนกับการขยายตัวของจำนวนประชากรในเขตเมือง	ในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน การเพิ่มพื้นที่สีเขียวเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญลำดับต้น
5) นโยบายกำหนดและรักษาระบบคุ้มครองพื้นที่ให้สอดคล้องกับหลักการทางนิเวศวิทยา รวมทั้งให้มีการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งธรรมชาติ	นโยบายกำหนดและรักษาระบบคุ้มครองพื้นที่โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้สอดคล้องกับหลักการทางนิเวศวิทยา รวมทั้งให้มีการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งธรรมชาติ	การจัดการที่เหมาะสมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือส่งผลกระทบน้อยที่สุด

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
3.2 เป้าหมายของนโยบายสาขาแหล่งศิลปกรรม		
1) อนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรม เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ	จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่าย อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีการป้องกันพื้นที่และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของกลุ่มเป้าหมาย	เพื่อให้มีเป้าหมายเชิงปริมาณที่ชัดเจน และแสดงถึงการป้องกันพื้นที่และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
3.2.1) นโยบายแหล่งศิลปกรรม		
1) นโยบายการบังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ไขสภาพความเสื่อมโทรมและอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายอย่างจริงจัง	นโยบายการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อแก้ไขสภาพความเสื่อมโทรมและอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายอย่างจริงจัง	ปัจจุบันนิยมใช้คำว่า การบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย แทนคำว่า บังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากมีความหมายครอบคลุมมากกว่า
2) นโยบายเสริมสร้างกลไกการบริหารและการจัดการเพื่อให้การอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
3) นโยบายส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการอนุรักษ์และบูรณะแหล่งศิลปกรรม	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
4) นโยบายการพัฒนาเมืองและชนบทจะต้องให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม	นโยบายการพัฒนาเมืองและชนบทโดยให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม	การใช้ที่ดินหรือการพัฒนาพื้นที่ควรให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม
5) นโยบายการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรม โดยการอนุรักษ์ให้มีพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่โล่งโดยรอบแหล่งศิลปกรรม	นโยบายการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรม โดยการอนุรักษ์ให้มีพื้นที่โล่งโดยรอบแหล่งศิลปกรรม หรือการใช้พื้นที่เท่าที่จำเป็น	บริเวณโดยรอบแหล่งศิลปกรรม การใช้พื้นที่ควรเป็นไปตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
4. นโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน		
4.1 เป้าหมายของนโยบายสาขานโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน		
1) ชุมชนทุกระดับมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจ สังคม มรดกทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี	มีการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนตามเกณฑ์เมืองน่าอยู่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป้าหมาย	เพื่อให้มีเป้าหมายเชิงปริมาณที่ชัดเจน และแสดงถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชนตามเกณฑ์เมืองน่าอยู่

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
4.1.1) นโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน		
1) นโยบายกำหนดทิศทางและจัดระเบียบความเจริญเติบโตของชุมชนทุกระดับ โดยคำนึงถึงศักยภาพของธรรมชาติ ระบบวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ ประชากร ชีตความสามารถของโครงสร้างบริการพื้นฐาน การบริการสาธารณะ เพื่อให้ชุมชนมีบูรณาการสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สงบ สะอาดสวยงาม น่าประทับใจอย่างต่อเนื่อง	นโยบายกำหนดทิศทางและจัดระเบียบความเจริญเติบโตของชุมชนทุกระดับ โดยคำนึงถึงศักยภาพของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สงบ สะอาดสวยงาม น่าประทับใจอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยเฉพาะบริเวณริมถนน	เพื่อให้เป้าหมายครอบคลุมถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์
2) นโยบายส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพื้นที่ในชุมชนทุกระดับเพื่อการพัฒนาและควบคุมการใช้ที่ดินให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
3) นโยบายส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ทั้งชุมชนเดิมและชุมชนเมืองใหม่ ในรูปแบบชุมชนเมืองสมบูรณ์แบบ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
4) นโยบายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสงวนที่ดินเป็นพื้นที่สีเขียวสำหรับเป็นพื้นที่สร้างความสดชื่น และส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนและประชากรในขนาดพอเพียงพอ	นโยบายสงวนพื้นที่สีเขียวสำหรับเป็นพื้นที่สร้างความสดชื่น และส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนอย่างเพียงพอ	พื้นที่สีเขียวต่อประชากรเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนเมืองที่สำคัญดัชนีหนึ่ง
5) นโยบายการให้ท้องถิ่นเร่งรัดและดำเนินการสร้างจินตภาพสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ดีในชุมชนทุกระดับ	นโยบายการสร้างสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ในชุมชน	การสร้างชุมชนให้ปราศจากมลพิษแต่มีความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นสำคัญของชุมชนยุคใหม่
6) นโยบายส่งเสริมการพัฒนาชุมชนชนบทให้เป็นชุมชนสมบูรณ์แบบ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาด้านอาชีพ แหล่งงาน การตลาด การบริการสังคม และสิ่งแวดล้อม	นโยบายส่งเสริมการพัฒนาชุมชนชนบทด้านอาชีพ แหล่งงาน การตลาด วิสาหกิจชุมชน การบริการสังคม และสิ่งแวดล้อม	การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนควรมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่ความยั่งยืนของระบบนิเวศ
7) นโยบายการผสมผสานแผนโครงสร้างบริการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชนทุกระดับให้มีประสิทธิภาพ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
8) นโยบายยกระดับมาตรฐานที่อยู่อาศัยโดยการส่งเสริมอาชีพ การตลาด และการบริการสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมชุมชนให้ได้มาตรฐานที่เหมาะสม	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
9) นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรับทราบข้อมูลและมีอำนาจหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชน	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
5. นโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม		
5.1 เป้าหมายของนโยบายสาขานโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม		
1) ชุมชนทุกระดับและประชาชนมีจิตสำนึก และจิตวิญญาณ รวมทั้งมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสม	ชุมชนทุกระดับและประชาชนมีจิตสำนึกและความตระหนัก รวมทั้งมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสม	เพื่อให้เป้าหมายมีความกระชับและเน้นถึงความตระหนัก
5.1.1) นโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม		
1) นโยบายส่งเสริมการให้การศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2) นโยบายส่งเสริมการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดแนวร่วมกับประชาชน	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
3) นโยบายส่งเสริมให้ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชน และประชาชนมีส่วนร่วม ส่งเสริมการให้การศึกษาและประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น และให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
4) นโยบายพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติ	นโยบายพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติ โดยรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศด้านสิ่งแวดล้อมรายสาขาให้ครบทุกสาขา และสามารถใช้อข้อมูลร่วมกันได้	การพัฒนาระบบสารสนเทศกลางที่มีข้อมูลรอบด้านจะเป็นประโยชน์ต่อการรับทราบข้อมูลของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการพัฒนาต่างๆ ของภาครัฐ
6. นโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม		
6.1 เป้าหมายของนโยบายสาขานโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม		
1) มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อป้องกันและขจัดปัญหาภาวะมลพิษ และอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ	มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อป้องกันและขจัดปัญหาภาวะมลพิษ และอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาเทคโนโลยีที่มีศักยภาพในการพัฒนา	การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดยั่งยืนตามแนวทางเทคโนโลยีสะอาด

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ข้อเสนอแนะ	เหตุผล
6.1.1) นโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม		
1) นโยบายส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีภายในประเทศ เพื่อการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
2) นโยบายส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง ประยุกต์ใช้เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษ	เห็นควรคงไว้ตามเดิม	มีความเหมาะสมแล้ว
นโยบายที่ควรเพิ่ม		
7. นโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ		
7.1 เป้าหมายของนโยบายสาขาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ		
(นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ไม่มีนโยบายสาขาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ)	ประชาชนมีความตระหนักและความพร้อมในการรับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	เป้าหมายประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมในการรับมือปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการลดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
7.1.1) นโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ		
-	1) การเตรียมความพร้อมในการรับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Adaptation)	เพื่อให้เกิดการเตรียมการพัฒนาในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้าง สาธารณูปโภค การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการให้ความรู้
-	2) การลดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Mitigation)	การควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ การคิดค้นเทคโนโลยีเพื่อประหยัดพลังงาน

ที่มา: รวบรวมโดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

5.5 ข้อเสนอแนะในการกำหนดตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด เป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการติดตามประเมินผล โดยสามารถวัดความก้าวหน้าของการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ในนโยบายด้านต่าง ๆ โดยแต่ละประเทศจำเป็นต้องมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ แนวโน้ม และผลกระทบสิ่งแวดล้อมอันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจและดำเนินนโยบายการพัฒนาต่าง ๆ ให้มีความยั่งยืน ดังนั้น เพื่อให้สามารถติดตามประเมินผลนโยบายฯ และเกิดความชัดเจนในการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายของหน่วยงานปฏิบัติ จึงควรมีตัวชี้วัดในแต่ละสาขาของทรัพยากร

ตัวชี้วัดที่เสนอแนะต่อไปนี้ ได้มาจากการรวบรวมข้อคิดเห็นจากแบบสอบถาม การจัดประชุมระดมความคิดเห็น และการทบทวนตัวชี้วัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศอื่นๆ และองค์การระหว่างประเทศ โดยพบว่า ตัวชี้วัดที่เสนอแนะมีใช้กันอยู่ในต่างประเทศด้วย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2549) นอกจากนี้ ยังมีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดของนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขาของประเทศ และมีความพร้อมของข้อมูลหรือมีความเป็นไปได้ที่จะสามารถนำมาใช้หรือพัฒนาขึ้นได้ และบางตัวชี้วัดเป็นตัวชี้วัดที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ใช้เป็นตัวชี้วัดในการติดตามประเมินผลนโยบาย แผน และมาตรการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศอยู่แล้ว (ตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.2 ข้อเสนอแนะตัวชี้วัดรายสาขาทรัพยากร

นโยบาย/เป้าหมาย	ตัวชี้วัดที่เสนอแนะ
1. นโยบายทรัพยากรธรรมชาติ	
1.1 ทรัพยากรดินและที่ดิน	
1) ให้มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนการใช้ที่ดินเทียบกับศักยภาพการใช้ที่ดินในแต่ละประเภท - ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนการกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดิน - สัดส่วนของพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง/ขนาดของพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ในเขตอุตสาหกรรม - จำนวนประชากรและ/หรือนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพในการรองรับของพื้นที่
2) เร่งรัดฟื้นฟูพื้นที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 59.5 และ 41.7 ตามลำดับ	<ul style="list-style-type: none"> - ร้อยละของพื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ที่ได้รับการฟื้นฟูต่อพื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ทั้งหมด - ร้อยละของพื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายที่ได้รับการฟื้นฟูต่อพื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายทั้งหมด
3) อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยา และธรณีวิทยามบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยา และธรณีวิทยาตามมาตรฐานของหน่วยงานที่รับผิดชอบ

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ตัวชี้วัดที่เสนอแนะ
1.2 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า	
1) มีพื้นที่ป่าเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ 20	- สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ประเทศ
2) ให้มีการใช้พื้นที่ป่าไม้ตามวิธีทางในเชิงอนุรักษ์ ดุลยภาพของระบบนิเวศ เพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม	- อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชุมชน
3) อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน	- อัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ - ปริมาณการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ
1.3 ทรัพยากรน้ำ	
1) พัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำทั้งแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน ให้เป็นระบบลุ่มน้ำทุกกลุ่มน้ำ เพื่อให้มีปริมาณเพียงพอและมีคุณภาพเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน	- ร้อยละของพื้นที่ชลประทานต่อพื้นที่ประเทศ - ร้อยละของหมู่บ้านที่เข้าถึงน้ำประปาต่อหมู่บ้านทั้งหมด - จำนวนหมู่บ้านที่ประสบปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม - ปริมาณน้ำในเขื่อนภูมิพลและสิริกิติ์ ณ วันที่ 1 มกราคมของทุกปี (ลบ.ม.) - ส่วนต่างระหว่างความต้องการใช้น้ำและปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ (ลบ.ม.ต่อปี)
1.4 ทรัพยากรธรณีและแร่	
1) อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีระยะยาวเพื่อสงวนรักษาทรัพยากรแร่และทรัพยากรธรณีที่จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาในอนาคตและความมั่นคงของประเทศ และประสานการใช้ประโยชน์รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ	- จำนวนเรื่องร้องเรียนด้านปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรแร่ที่ได้รับการแก้ไขต่อจำนวนเรื่องร้องเรียนทั้งหมด - จำนวนพื้นที่แหล่งแร่ที่มีการกำหนดเป็นเขตพื้นที่เพื่อการทำเหมือง - จำนวนเหมืองแร่สีเขียว - จำนวนแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยาได้รับการประกาศตามกฎหมาย - ร้อยละของแหล่งซากดึกดำบรรพ์ที่ได้รับการคุ้มครองต่อจำนวนแหล่งซากดึกดำบรรพ์ทั้งหมด - ร้อยละของพื้นที่ที่ได้รับการจัดตั้งเครือข่ายเพื่อเฝ้าระวังแจ้งเตือนธรณีพิบัติภัยหรือจัดทำแนวทางฟื้นฟูต่อพื้นที่เสี่ยงทั้งหมด

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ตัวชี้วัดที่เสนอแนะ
1.5 ทรัพยากรพลังงาน	
1) มีการผลิตและพัฒนาแหล่งพลังงานให้เพียงพอ กับความต้องการอย่างประหยัด โดยคำนึงถึงการ อนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งสมดุลของธรรมชาติ	- แหล่งพลังงานที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทางด้านสิ่งแวดล้อม - พลังงานหมุนเวียนต่อพลังงานเชิงพาณิชย์ - ร้อยละของการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศต่อ การใช้พลังงานทั้งหมด
2) ให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและ ประหยัด	- อัตราการเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานต่ออัตราการขยายตัว ของ GDP (energy elasticity)
1.6 ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	
1) สงวนให้มีพื้นที่ป่าชายเลนไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่	- พื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับการสำรวจจัดทำแผนที่มาตรฐาน 1 : 4,000 - พื้นที่ป่าชายเลน
2) อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุก ประเภท เพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศ ชายฝั่ง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล	- ร้อยละของจำนวนชายหาดท่องเที่ยวที่ผ่านเกณฑ์การประเมิน คุณภาพระดับพอใช้ขึ้นไป - สัดส่วนแนวปะการังและหญ้าทะเลที่ได้รับการฟื้นฟู - สัดส่วนพื้นที่ทะเลและชายฝั่งที่ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่ คุ้มครองต่อพื้นที่ประเทศ
2. นโยบายป้องกันและกำจัดมลพิษ	
2.1 มลพิษทางน้ำ	
1) คุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินที่มีสภาพเสื่อมโทรม จะต้องมีคุณภาพดีขึ้น	- ร้อยละของน้ำเสียที่บำบัดได้ต่อน้ำเสียที่เกิดขึ้นทั้งหมด - ร้อยละของจำนวนแหล่งน้ำที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดีขึ้นไปต่อ จำนวนแหล่งน้ำทั้งหมด
2) คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศ จะต้องอยู่ใน เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง โดยให้ ความสำคัญแก่ชายฝั่งบริเวณท่องเที่ยวที่สำคัญ และอ่าวไทยตอนบนเป็นอันดับแรก	- ร้อยละของจุดตรวจวัดคุณภาพน้ำที่มีคุณภาพอยู่ใน เกณฑ์ดีขึ้นไปต่อจุดตรวจวัดคุณภาพน้ำทั้งหมด

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ตัวชี้วัดที่เสนอแนะ
2.2 มลพิษทางอากาศ	
1) คุณภาพอากาศในเขตควบคุมมลพิษและเขตเมือง โดยเฉพาะฝุ่นละอองจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพอากาศในบรรยากาศ โดยฝุ่นละอองในบริเวณทั่วไปมีค่าเฉลี่ย 1 ปี ไม่เกิน 0.1 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร และฝุ่นละอองในบริเวณริมถนน จะมีความเข้มข้นเฉลี่ย 24 ชั่วโมงสูงสุดไม่เกิน 0.3 มิลลิกรัมต่อลูกบาศก์เมตร	- ร้อยละของดัชนีคุณภาพอากาศรายวันที่อยู่ในเกณฑ์ดีถึงปานกลางขึ้นไป
2) สารมลพิษอื่นๆ ในอากาศจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540	- ร้อยละของจำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์เกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัดริมถนน - ร้อยละของจำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของโอโซนเกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัดบริเวณริมถนน
3) ระดับปริมาณสารมลพิษทางอากาศในเขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไป โดยเฉพาะก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจน จะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	- ร้อยละของดัชนีคุณภาพอากาศรายวันที่อยู่ในเกณฑ์ดีถึงปานกลางขึ้นไป
2.3 มลภาวะทางเสียงและความสั่นสะเทือน	
1) ควบคุมระดับเสียงโดยทั่วไปในทุกพื้นที่ของประเทศ ให้มีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ	- ร้อยละของจำนวนวันที่ระดับเสียงมีค่าเกินมาตรฐานต่อจำนวนวันที่ตรวจวัดริมถนนกรุงเทพฯและปริมณฑล
2) ควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดให้ได้ตามมาตรฐาน ได้แก่ ระดับเสียงของยานพาหนะ ระดับเสียงและความสั่นสะเทือนของสถานประกอบการและชุมชน	- ระดับเสียงเฉลี่ย 24 ชั่วโมง บริเวณริมเส้นทางจราจร และในเขตอุตสาหกรรมอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน - ระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดมีค่าไม่เกินเกณฑ์ที่ปลอดภัยต่อประชาชน
2.4 มลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล	
1) ลดหรือควบคุมการผลิตมูลฝอยของประชากรในอัตราไม่เกิน 1 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน	- ปริมาณการผลิตขยะในเขตเมืองไม่เกิน 1 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน - สัดส่วนของปริมาณขยะที่ลดลงจากเดิมในหนึ่งปี (ร้อยละ)
2) ให้มีการใช้ประโยชน์จากมูลฝอยในเขตกรุงเทพมหานครและชุมชนทั่วประเทศในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ 15 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น	- ร้อยละของขยะชุมชนที่นำกลับมาใช้ใหม่ต่อขยะชุมชนที่เกิดขึ้น - ร้อยละของขยะอุตสาหกรรมที่นำกลับมาใช้ใหม่ต่อขยะอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้น - จำนวนบริษัทหรือจุดรับขยะสำหรับแปรรูปใช้ใหม่ (แห่ง)

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ตัวชี้วัดที่เสนอแนะ
2.4 ผลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล (ต่อ)	
1) ปริมาณมูลฝอยตกค้างจากการให้บริการเก็บขนในเขตเทศบาลจะหมดไป และสำหรับพื้นที่นอกเขตเทศบาลจะมีปริมาณมูลฝอยตกค้างไม่เกินร้อยละ10 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น	- ร้อยละของปริมาณขยะมูลฝอยที่ได้รับการจัดการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการต่อปริมาณมูลฝอยทั้งหมด
2) ให้ทุกจังหวัดมีแผนหลักและแผนการจัดการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกลักษณะและมีระบบกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกลักษณะครบถ้วนทุกเทศบาลและสุขาภิบาล	- สัดส่วนของเทศบาลที่มีระบบกำจัดขยะอย่างถูกสุขลักษณะ (ร้อยละ)
2.5 ผลพิษจากสารอันตราย	
1) ลดและควบคุมมลพิษจากสารอันตรายจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของประชาชน	- จำนวนการเกิดอุบัติเหตุจากสารอันตราย (ครั้ง) - อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการนำเข้าสารอันตราย (ร้อยละ) - อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการผลิตสารอันตราย (ร้อยละ) - อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้สารอันตราย (ร้อยละ)
2) มีแผนปฏิบัติการฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงระดับประเทศ และระดับจังหวัด	- ร้อยละของพื้นที่ที่มีความเสี่ยงที่มีแผนปฏิบัติการกรณีฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตรายต่อพื้นที่ที่มีความเสี่ยงทั้งหมด
3) จัดตั้งศูนย์พิษวิทยา และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศ	- ศูนย์พิษวิทยา และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศ
2.6 ผลพิษจากของเสียอันตราย	
1) ลดและควบคุมมลพิษจากของเสียอันตราย ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและชุมชนไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน	- ร้อยละของปริมาณของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมที่มีการจัดการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการต่อปริมาณของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมทั้งหมด - ร้อยละของปริมาณของเสียอันตรายจากชุมชนที่มีการจัดการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการต่อปริมาณของเสียอันตรายจากชุมชนทั้งหมด
2) สามารถเก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 และจากชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น	- ร้อยละของของเสียอันตรายที่มีการเก็บรวบรวมและกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการต่อของเสียอันตรายทั้งหมด
3) ให้สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนทุกแห่งมีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกวิธี ตั้งแต่การคัดแยก การเก็บรวบรวม การขนส่ง การบำบัด และการกำจัด	- ร้อยละของปริมาณขยะติดเชื้อได้รับการบริหารจัดการอย่างถูกหลักวิชาการต่อปริมาณขยะติดเชื้อทั้งหมด

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

นโยบาย/เป้าหมาย	ตัวชี้วัดที่เสนอแนะ
3. นโยบายสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม	
3.1 สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ	
1) อนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศ	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนแหล่งธรรมชาติที่ประกาศเป็นแหล่งธรรมชาติอันควรถูกอนุรักษ์ทั้งหมด (แห่ง) - ร้อยละของจำนวนแหล่งธรรมชาติที่มีมาตรฐานการจัดการต่อจำนวนแหล่งธรรมชาติทั้งหมด
3.2 สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	
1) อนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรม เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนแหล่งศิลปกรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนทั้งหมด (แห่ง) - จำนวนแหล่งศิลปกรรมที่มีการจัดทำแผนอนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟู (แห่ง)
4. นโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน	
1) ชุมชนทุกระดับมีการจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนและพื้นที่สีเขียวเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจ สังคม มรดกทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี	<ul style="list-style-type: none"> - สัดส่วนพื้นที่สวนสาธารณะต่อพื้นที่เมืองทั้งหมด - ปริมาณพื้นที่สีเขียวต่อประชากรในเขตเมือง (ตารางเมตรต่อคน) - จำนวนระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนรวมที่เปิดให้บริการ - ร้อยละของจังหวัดที่มีการประกาศใช้ผังเมืองรวมต่อจังหวัดทั้งหมด
5. นโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม	
1) ชุมชนทุกระดับและประชาชนมีจิตสำนึก และจิตวิญญาณ รวมทั้งมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสม	- ร้อยละของจำนวนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมต่อจำนวนองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งหมด
6. นโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม	
1) มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อป้องกันและขจัดปัญหาภาวะมลพิษ และอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนองค์กรที่ได้รับมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ISO 14000 - ร้อยละของจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP ต่อจำนวนเกษตรกรทั้งหมด - จำนวนของผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองว่าเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
7. นโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	
1) มีแผนปฏิบัติการด้านการสร้างความพร้อมในการรับมือและลดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนแผนปฏิบัติการด้านการสร้างความพร้อมในการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ - อัตราการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม (ตันคาร์บอนไดออกไซด์ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมล้านบาท)

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

5.6 ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

เพื่อให้ผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ กลไกการขับเคลื่อนที่ควรดำเนินการในช่วง 6 ปีที่เหลือ (พ.ศ. 2554-2559) ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 มีดังนี้

(1) **การบริหารเชิงบูรณาการ** โดยบริหารจัดการในเชิงพื้นที่หรือระบบนิเวศเป็นหลัก โดยพิจารณาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านั้นภายในระบบนิเวศที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อาทิ ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรดิน และทรัพยากรน้ำ การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ การดำรงชีวิตของประชาชน ซึ่งต้องการผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขา มีการประสานงานและการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนหรือผู้ประกอบการ และภาคประชาชนในพื้นที่ ควรบริหารจัดการเป็นระบบลุ่มน้ำ โดยอาจดำเนินโครงการนำร่องในลุ่มน้ำใดลุ่มน้ำหนึ่งก่อน แล้วจึงดำเนินการในลุ่มน้ำอื่นต่อไป ทั้งนี้ ควรให้มีการจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของลุ่มน้ำด้วย

สำหรับการดำเนินการเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการเป็นระบบลุ่มน้ำ ควรเพิ่มศักยภาพขององค์กรลุ่มน้ำ โดยเพิ่มขีดความสามารถ และปรับปรุงอำนาจหน้าที่ให้ครอบคลุมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ในภาพรวม พร้อมทั้งการประสานความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและองค์กรท้องถิ่น เพื่อให้สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเร่งด่วนในระดับลุ่มน้ำ และให้สามารถพัฒนาตัวชี้วัดระดับลุ่มน้ำ ที่สามารถเชื่อมโยงกับตัวชี้วัดระดับประเทศได้

(2) **พัฒนาระบบฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** โดยระบบฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่พัฒนาขึ้นมานั้น ต้องเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานสามารถนำฐานข้อมูลดังกล่าวไปใช้การวางแผนนโยบายและแผนของหน่วยงานให้สอดคล้องและไปในทิศทางเดียวกันทั้งประเทศ เนื่องจาก ฐานข้อมูลเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการบริหารจัดการเชิงบูรณาการหน่วยงานผู้รับผิดชอบจึงควรเป็นหน่วยงานกลาง เช่น สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งน่าจะช่วยลดปัญหาการจัดเก็บข้อมูลซ้ำซ้อน และทำให้มีการพัฒนาองค์ความรู้ที่ทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์กับสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาระบบเชื่อมโยงฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างหน่วยงานส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อให้ผู้ใช้ข้อมูล ซึ่งมีทั้งหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และเครือข่ายชุมชน เป็นต้น สามารถนำข้อมูลจากระบบฐานข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) **นโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรมีความสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจสีเขียว (Green economy) ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)** เพื่อไปสู่จุดหมายการมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ประชาชนดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติ และต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของ

ประชาชน และเศรษฐกิจสามารถเจริญเติบโตได้อย่างยั่งยืน ภาคธุรกิจยึดหลักความรับผิดชอบต่อสังคม คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สามารถปรับตัวเข้าสู่มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ เป็นการช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้าของไทยในเวทีโลก และการพัฒนาเศรษฐกิจ สามารถดำเนินไปได้โดยเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระดับที่สามารถยอมรับได้

(4) การพัฒนาเครื่องมือและกลไกในการจัดการที่หลากหลาย ได้แก่ เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น มาตรการในการจูงใจให้เกิดการลดมลพิษ เครื่องมือทางสังคม เช่น การยกย่องชมเชยผู้ประกอบการที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมดีเด่นต่อสาธารณะ และมาตรการทางกฎหมายโดยการผลักดันกฎหมายที่จะใช้เป็นกรอบในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ร่างพระราชบัญญัติ ร่างพระราชบัญญัติเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมถึงให้มีการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) ซึ่งเป็นการประเมินในระดับที่สูงกว่าโครงการคือ ระดับนโยบายและแผน โดยพิจารณาถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) พร้อมทั้งมีระบบกลไกในการกำกับและการติดตามตรวจสอบ

(5) การสร้างทุนด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาบุคลากร และการจัดการองค์ความรู้ โดย “การสร้างความเป็นเจ้าของ ความรับผิดชอบร่วมกันโดยผ่านกระบวนการการถ่ายทอดความรู้” เช่น การศึกษาวิจัย และการจัดการองค์ความรู้ การพัฒนาหลักสูตรด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับอุดมศึกษา การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาในระบบโรงเรียน โดยตั้งเป้าหมายให้มีความชัดเจนก่อน จากนั้นจึงประชาสัมพันธ์เผยแพร่องค์ความรู้ต่างๆ ให้กับกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมของคน ให้มีพฤติกรรมที่เอื้อต่อการรักษาสภาพแวดล้อม พร้อมทั้ง นำความรู้เหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้พร้อมที่จะนำมาใช้กับสถานการณ์ของประเทศ เป็นต้น

5.7 บทสรุป

จากการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 พบว่า นโยบายดังกล่าวในภาพรวมค่อนข้างครอบคลุมแล้ว แต่ยังขาดเฉพาะในรายละเอียดบางเรื่อง เช่น นโยบายเกี่ยวกับทรัพยากรทางทะเล และเมื่อพิจารณาจากสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันและปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เห็นว่าควรปรับปรุงหรือเพิ่มเติมนโยบายฯ ให้ครอบคลุมทุกสาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่น นโยบายทรัพยากรธรรมชาติ สาขาทรัพยากรชายฝั่งทะเล ให้ครอบคลุม “ทรัพยากรทางทะเล” ด้วย และควรเพิ่มนโยบายด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พร้อมทั้งปรับปรุงเป้าหมายของนโยบายฯ ให้มีความเหมาะสม โดยกำหนดเป้าหมายในเชิงปริมาณในช่วงระยะเวลาที่เหลือของนโยบายฯ ในปี พ.ศ. 2554-2559

ดังนั้น แนวทางการทบทวนนโยบายฯ ประกอบด้วย สามทางเลือก คือ (หนึ่ง) ใช้นโยบายฯ ต่อไปจนกว่าจะหมดระยะเวลาของนโยบายฯ ในปี พ.ศ. 2559 หากเลือกแนวทางนี้ การที่จะทำให้ในช่วงระยะเวลาที่เหลือของนโยบายฯ ในปี พ.ศ. 2554-2559 ขับเคลื่อนไปได้นั้น จะต้องคำนึงถึงการพัฒนาตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการติดตามประเมินผลนโยบายฯ และใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เสมือนเป็นเป้าหมายในเชิงปริมาณของนโยบายฯ ซึ่งในการศึกษานี้ได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ

ตัวชี้วัดดังกล่าวไว้แล้ว (สอง) การปรับปรุงหรือแก้ไขนโยบายฯ สำหรับใช้ในระยะเวลาที่เหลือ โดยการเพิ่มเติมสาขาของนโยบายฯ และการปรับปรุงเป้าหมายดังที่ได้กล่าวแล้ว (สาม) จัดทำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติฉบับใหม่ โดยหากเลือก ที่จะจัดทำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติฉบับใหม่ ควรมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ด้วย และควรเร่งดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2555 ทั้งนี้ เพื่อให้ทันต่อการนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำกรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560-2564 ซึ่งเป็นฉบับถัดจากแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559

สำหรับการติดตามประเมินผลนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นหน่วยงานดำเนินงานตามนโยบายฯ ควรให้หน่วยงานดำเนินงานดังกล่าวและสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการตกลงยอมรับตัวชี้วัดที่จะพัฒนาร่วมกัน และควรมีกระบวนการในการพัฒนาปรับปรุงตัวชี้วัด ให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ในด้านความชัดเจนในการแปลงนโยบายและแผนไปสู่การปฏิบัติ และเป็นประโยชน์ต่อการติดตามประเมินผลนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. 2543. โครงการสำรวจวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจของประเทศไทย. รายงานหลัก กรุงเทพมหานคร. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมควบคุมมลพิษ. 2552. ร่างรายงานสถานการณ์มลพิษ ปี 2551. กรุงเทพมหานคร. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2552. (ร่าง) แผนปฏิบัติการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหากัดเซาะชายฝั่งทะเลเชิงบูรณาการ และแผนการดำเนินงานระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2552-2556). กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมพัฒนาที่ดิน. 2549. ดินมีปัญหาของประเทศไทย. สำนักสำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน.
- กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน. 2552. “รายงานพลังงานของประเทศไทย 2551.” อ้างอิงจาก http://www.dede.go.th/dede/fileadmin/upload/nov50/feb52/re1_pre_ener_2551.pdf (วันที่ 9 กันยายน 2552).
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2553. “แผนหลักสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน.” อ้างอิงจาก http://www.thaieeforum.com/images/Download/EESD_Plan51-55.doc. (วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2553).
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. 2552. “รายงานข้อมูลสถิติ ปี 2550: เนื้อที่ป่าไม้.” อ้างอิงจาก <http://www.dnp.go.th/statistics/2550/stat2550.asp>. (วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2553).
- กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. 2552. สถิติการผลิต การใช้ การนำเข้าและส่งออกแร่ของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2551. กระทรวงอุตสาหกรรม. กรุงเทพมหานคร.
- ศูนย์ข้อมูลกลางกระทรวงมหาดไทยและจังหวัด. 2551. “จำนวนและพื้นที่สวนสาธารณะ/สถานที่พักผ่อน” อ้างอิงจาก <http://www.moi.go.th/MOIWEB/jsp/report/MRPK1902.jsp>. (วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2553).
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2549. โครงการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเล ชายฝั่งทะเลและป่าชายเลน. 2550. “สรุปผลการปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ 2549.” กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานประมาณ. 2542. การปรับปรุงระบบการจัดการงบประมาณ. กรุงเทพมหานคร.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2540. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่แปด พ.ศ. 2540-2544”. สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. การคาดประมาณประชากรของประเทศไทยไปในอนาคตข้างหน้า. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2552 . รายงานสรุป ผลการประชุมประจำปี 2552 ของ สศช. เรื่อง “จากวิสัยทัศน์ 2570...สู่แผนฯ 11”. อ้างอิงจาก http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/annual_meet/52/book/สรุปผลการประชุมประจำปี%202552.zip (วันที่ 30 กันยายน 2552).
- สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. 2551. มูลค่าการผลิตและการนำส่งยาเข้ามาในราชอาณาจักรสำหรับยาแผนโบราณ ตั้งแต่ ปี 2530-2549. กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2547ก. โครงการจัดทำดัชนีและฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมเพื่อการติดตามประเมินผลการแปลงนโยบาย แผน และมาตรการไปสู่การปฏิบัติ. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2547ข. โครงการแนวทางการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ. รายงานฉบับสมบูรณ์. โดยสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2548. โครงการติดตามประเมินผลการแปลงนโยบาย แผน และมาตรการไปสู่การปฏิบัติ. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2549. รายงานผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงวิชาการ โครงการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2550 . “ฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ สิ่งมีชีวิตในประเทศไทย Red data in Thailand.” อ้างอิงจาก <http://chm-thai.onep.go.th> (วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2553)
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2551ก. รายงานฉบับสุดท้าย โครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติประเภทโป่งพุร้อน. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2551ข. รายงานการศึกษาโครงการจัดทำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่ดิน: การวางแผนการถือครองที่ดิน การสงวนและพัฒนาที่ดิน และการสงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิบูลย์การปก (1997) จำกัด.

- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2552ก. โครงการจัดลำดับความสำคัญของสถานการณ์ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยการสำรวจทัศนคติของประชาชนและการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2552ข. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2551. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2552ค. รายงานการประเมินความคุ้มค่าในการปฏิบัติการกิจประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2551. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน. 2551. แผนอนุรักษ์พลังงานในช่วงปี 2551-2554. กระทรวงพลังงาน. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2540. นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กองนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. 2553. “จำนวนผู้ได้รับการรับรอง ISO 14000 ทั่วประเทศ.” อ้างอิงจาก http://app.tisi.go.th/syscer/14000_t.html (วันที่ 8 มกราคม 2553).
- องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ. 2551. “ความรู้เบื้องต้นเรื่องการอนุรักษ์มรดกโลก.” อ้างอิงจาก http://www.unescobkk.org/fileadmin/user_upload/news/doc/Thai_Intro_to_World_Heritage.pdf (วันที่ 5 กันยายน 2552).
- Energy Information Administration. 2009. “World Crude Oil Prices.” Weekly Asia Dubai Fateh Spot Price FOB. The United State Government, Department of Energy. [Online]. Available at <http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=PET&s=WEPCDUBAF&f=W> (Accesses 12 February 2010).

ภาคผนวกที่ 1

สรุปผลการประชุมระดมความคิดเห็น
กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ

ภาคผนวกที่ 1

สรุปผลการประชุมระดมความคิดเห็น

เรื่อง

“การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559”

“กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ”

โดย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

วันพฤหัสบดีที่ 7 มกราคม 2553 เวลา 08.30-15.00 น.

ณ ห้องประชุมชั้น 2 มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ถนนรามคำแหง กรุงเทพมหานคร

- ❖ หลักการและเหตุผล
- ❖ กำหนดการสัมมนา
- ❖ คำกล่าวรายงาน
- ❖ สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
- ❖ รายชื่อหน่วยงานที่เข้าร่วมประชุม

การประชุมระดมความคิดเห็น เรื่องการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559

1 หลักการและเหตุผล

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 และได้ใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยมุ่งหวังให้มีความเกื้อกูลและไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งใช้เป็นกรอบนโยบายเพื่อถ่ายทอดแนวทางที่กำหนดไว้เป็นแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแผนระยะปานกลางมาแล้ว 3 ฉบับ คือ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549 กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554

ในช่วงระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างระบบบริหารราชการ เช่น การปฏิรูประบบราชการ การบริหารราชการแบบบูรณาการ การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ทางด้านเศรษฐกิจ การเติบโตของการผลิตเพื่อการส่งออกเป็นอย่างมาก โดยสัดส่วนรายได้จากการส่งออกร้อยละ 40 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศในปี พ.ศ. 2540 ได้เพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ในปี พ.ศ. 2550 ทางด้านสังคมและการเมือง เกิดความขัดแย้งในสังคมที่เกิดจากวิกฤติการณ์ทางการเมือง และการเผชิญหน้ากันระหว่างกลุ่มบุคคลผู้มีความเห็นแตกต่างทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (new social movement) ที่ท้าทายต่อความชอบธรรมของผู้บริหารประเทศ รวมถึงด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดกระแสต่อต้านประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการมุ่งสู่การดำเนินกิจกรรมที่รับผิดชอบต่อสังคม ทั้งภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งกรณีการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การชะงักงันของเศรษฐกิจเนื่องจากการชะลอโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ เนื่องจากกิจการอุตสาหกรรมและการส่งออกซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบัน

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่ากลไกต่างๆ ในการปรับความสมดุลของการพัฒนาซึ่งจะต้องควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะยังสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นการสมควรที่จะมีการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งมีผลใช้มาระยะหนึ่งแล้วให้มีความเหมาะสมกับสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะหน่วยงานรับผิดชอบจัดทำและติดตามประเมินผลในเชิงนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ จึงได้มอบหมายให้มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยดำเนินการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 โดยดำเนินการโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล

และความคิดเห็นที่ครบถ้วนรอบด้าน ทั้งในด้านความเหมาะสมและความทันสมัยของนโยบายฯ ตลอดจนการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกองติดตามประเมินผล จึงได้ร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยจัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง “การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559” ขึ้น เพื่อนำเสนอ การวิเคราะห์ และประเมินความเชื่อมโยงของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เพื่อนำไปปรับปรุงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในต่อไป

2 วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อนำเสนอประเด็นการทบทวนและปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต
- 2.2 เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559
- 2.3 เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและเชื่อมโยงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559 กับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 และฉบับต่อไปให้มีความชัดเจนในการนำไปแปลงสู่การปฏิบัติ

3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 3.1 ภาวการณ์พัฒนาได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559
- 3.2 ข้อเสนอแนะต่อประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559
- 3.3 ผู้เข้าร่วมประชุมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ตามแนวทางการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) และมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาและการแปลงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ

4 รูปแบบการประชุม

รูปแบบการดำเนินงานจัดประชุม เป็นการจัดเวทีการระดมความคิดเห็นและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกำหนดจะจัดประชุมทั้งสิ้น 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ และครั้งที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

4.1 การนำเสนอผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ความเชื่อมโยงของนโยบายฯ กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบาย และประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

4.2 การระดมความคิดเห็น โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559

5 ผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้แทนจากภาคีการพัฒนาที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานราชการ ทั้งที่รับผิดชอบงานด้านนโยบาย และระดับปฏิบัติ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และหน่วยงานอิสระที่ทำหน้าที่ในการติดตามตรวจสอบ รวมทั้งสิ้น ประมาณ 50 คน

6 วัน เวลา สถานที่จัดการประชุม

ห้องประชุมชั้น 2 มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) เลขที่ 565 ซอยรามคำแหง 39 (เทพลีลา 1) ถนนรามคำแหง เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

ครั้งที่ 1 กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ วันพฤหัสบดีที่ 7 มกราคม 2553 ระหว่างเวลา 08.30-15.00 น.

ครั้งที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อม วันอังคารที่ 12 มกราคม 2553 ระหว่างเวลา 08.30-15.00 น.

7 หน่วยงานรับผิดชอบการประชุม

- กองติดตามประเมินผล สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โทรศัพท์ 0-2265-6500 ต่อ 6843 โทรสาร 0-2265-6536 และ 0-2265-6686

- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)

โทรศัพท์ 0-2718-5460 ต่อ 414 โทรสาร 0-2718-5461-2

กำหนดการประชุมระดมความคิดเห็น

เรื่อง

การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559

“กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ”

โดย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

วันพฤหัสบดีที่ 7 มกราคม 2553

เวลา 08.30-15.00 น.

ณ ห้องประชุมชั้น 2 มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ถนนรามคำแหงกรุงเทพมหานคร

-
08:30-09:00 น.	ลงทะเบียน
09:00-09:10 น.	กล่าวแนะนำความเป็นมาของการจัดประชุม
	โดย นางพรทิพย์ จัยสิน นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
	(หัวหน้ากลุ่มงานติดตามประเมินผลนโยบายและแผน กองติดตามประเมินผล)
09:10-10:15 น.	นำเสนอ เรื่อง การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559
	โดย นายอดิศักดิ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา หัวหน้าโครงการ
10:15-10:30 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10:30-12:00 น.	การระดมความคิดเห็น : กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ (ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน ป่าไม้ น้ำ แร่ พลังงาน และชายฝั่งทะเล)
	ผู้ดำเนินรายการ : นายอดิศักดิ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา
12:00-13:00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13:00-14:30 น.	ระดมความคิดเห็น (ต่อ)
14:30-14:45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
14:45-15:00 น.	กล่าวสรุปและปิดการประชุม

คำกล่าวแนะนำความเป็นมา การประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559

ดิฉันขออนุญาตมาเป็นตัวแทนของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้จัดการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559 มากล่าวขอขอบพระคุณทุกหน่วยงานที่ได้ให้เกียรติมาเข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็นในวันนี้

ดิฉันขอเรียนให้ทราบถึงความเป็นมาของการจัดประชุมดังกล่าว ดังนี้

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 หรือที่เรียกกันสั้นๆและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า นโยบายสิ่งแวดล้อม 20 ปี ซึ่งได้จัดทำขึ้นตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 13 (1) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กล่าวคือ ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นผู้มีอำนาจเสนอเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เพื่อใช้เป็นแนวทางและกรอบแห่งการบริหารงานการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539

เนื่องด้วยลักษณะงานแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องใช้เวลาและความต่อเนื่องในการดำเนินงานจึงจะเห็นผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน ดังนั้น จึงเป็นไปไม่ได้หากจะกำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อม เพียงอย่างเดียว การถ่ายทอดนโยบายเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพสิ่งแวดล้อม และแนวทางที่กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแผนระยะปานกลาง 5 ปี รวมทั้งแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

ในช่วงระยะเวลาการดำเนินนโยบายฯ กว่าสิบปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่มีการประกาศใช้นโยบายสิ่งแวดล้อม 20 ปี ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงด้านการเมือง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศไทยอย่างรุนแรงในปี 2540 การเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การแข่งขันทางเศรษฐกิจ การค้า การเงินและการลงทุนระหว่างประเทศเป็นไปอย่างเข้มข้น การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตค่อนข้างมาก ขณะเดียวกัน กระแสสังคมที่หันมาให้ความสนใจกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ ทำให้การรวมกลุ่มของสังคมในลักษณะของเครือข่ายหรือองค์กรเพื่อดำเนินกิจกรรมในด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

นอกจากนี้ ยังเกิดการปฏิรูปโครงสร้างในระบบราชการ การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ และการตรากฎหมายใหม่ๆ จำนวนมาก รวมทั้งการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งส่งผลอย่างมากต่อการดำเนินกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมทั้งของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และประชาชน เช่นเดียวกับปัจจัยภายนอกประเทศ เช่น ข้อตกลงและพันธกรณีระหว่างประเทศต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้ประเทศไทยจะต้องดำเนินการเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับข้อตกลงและพันธกรณีดังกล่าว ซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ปัจจัยภายในและภายนอกหลายอย่างที่เกี่ยวกับการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากช่วงระยะเวลา ที่มีการจัดทำนโยบายสิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี จึงส่งผลให้การดำเนินงานตามนโยบายฯ มีแนวโน้มว่าใน ช่วงเวลาที่เหลืออยู่อาจจะไม่สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งแนวทางและมาตรการที่กำหนดไว้ในนโยบายเฉพาะเรื่องดังกล่าว อาจไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ดังนั้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า แนวทางการพัฒนาประเทศจะสามารถดำเนินการควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของนโยบายสิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเห็นสมควรให้มีการศึกษาเพื่อทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งมีการประกาศใช้มาระยะหนึ่งแล้ว ให้มีความ เหมาะสมกับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

โดยสำนักงานฯ ได้มอบหมายให้มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยดำเนินการศึกษา ทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 โดยอาศัย การมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ความต้องการ และความคิดเห็นที่ครบถ้วน รอบด้าน สำหรับวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อม ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทาง เพื่อจะได้ประมวล และนำไปสู่การทบทวนและปรับปรุงนโยบายดังกล่าวให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและ เกิดประสิทธิผลต่อไป

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกองติดตามประเมินผล จึงได้ ร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยจัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง “การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559” ใน วันที่ขึ้น เพื่อนำเสนอ การวิเคราะห์ และประเมินความเชื่อมโยงของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชน ต่อประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติม นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ทั้งนี้ เพื่อนำไป ปรับปรุงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้มีความ ชัดเจนและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ซึ่งสำนักงานฯ จะได้นำผลการศึกษา ทบทวนดังกล่าวเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อพิจารณาต่อไป

ทั้งนี้ การจัดประชุมดังกล่าว จะจัดขึ้นทั้งสิ้น 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้จัดขึ้นไปแล้วเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 7 มกราคม 2552 และการประชุมครั้งนี้ เป็นครั้งที่ 2 คือ กลุ่มสิ่งแวดล้อม โดยรูปแบบการประชุมจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนแรก จะเป็นการนำเสนอผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินการตามของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ตลอดจนความเชื่อมโยงของนโยบายดังกล่าวกับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการขับเคลื่อนนโยบาย รวมทั้งนำเสนอประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมในนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งจะนำเสนอต่อไป โดย รศ.ดร.อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา ซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการศึกษาทบทวนนโยบายฯ 20 ปี ในครั้งนี้

ส่วนที่สอง การระดมความคิดเห็น โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559 ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาและการแปลงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติอีกด้วย

สุดท้ายนี้ ดิฉันในฐานะตัวแทนของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้เกียรติมาร่วมรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในวันนี้ และหวังว่าจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทุกๆ ท่านในโอกาสต่อไป

สรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

“กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ”

1. การทบทวน ปรับปรุงเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานของนโยบายเฉพาะด้าน

- การดำเนินการด้านทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดินมีการตั้งเป้าหมาย เรื่องการฟื้นฟูดินเสื่อมโทรม แต่ก็ได้มีการปรับตัวเลขอยู่เสมอตามความเหมาะสมของงบประมาณที่จะสามารถดำเนินการได้ กรณีที่ดินชะล้างพังทลายซึ่งมีอยู่ 108 ล้านไร่ เนื่องจากบงกชของกรมพัฒนาที่ดินไม่มากนัก และที่ผ่านมามีการดำเนินการทำได้เพียง 10 ล้านไร่ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เพราะงบประมาณต่ำที่สุดที่ต้องใช้ในการแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดินเท่ากับ 4,000 บาทต่อไร่ ดังนั้น ต้องใช้เงินถึง 200,000 ล้านบาทหากจะดำเนินการให้ทั่วประเทศ ซึ่งไม่มีงบประมาณที่จะดำเนินการได้ ดังนั้น กรมพัฒนาที่ดินจึงเน้นการพัฒนาคนฝึกคนให้ดูแลพื้นที่ดินของตนเองโดยการฝึกอบรมหมอดินอาสาซึ่งปัจจุบันมีหมอดินอาสาประมาณ 7-8 หมื่นคนทั่วประเทศ และขณะนี้กำลังขยายเครือข่ายหมอดินอาสาออกไปสำหรับเป้าหมายตัวเลขในด้านพื้นที่คือเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับงบประมาณ ขณะนี้เป้าหมายของกรมพัฒนาที่ดินมุ่งเน้นไปที่คนมากกว่ามุ่งไปที่พื้นที่ สำหรับกรอบงบประมาณของกรมพัฒนาที่ดินในปัจจุบันและในช่วง 4 ปีข้างหน้าสามารถดำเนินการฟื้นฟูดินได้ปีละ 1 ล้านไร่
- การรักษาพื้นที่การเกษตรได้มีการยกร่าง พ.ร.บ.คุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ปัจจุบันกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ยกร่างเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ก็ยังมีการสูญเสียพื้นที่การเกษตรอย่างต่อเนื่อง เช่น การนำพื้นที่นาไปทำบ้านจัดสรร แนวคิดในการยกร่างกฎหมายนี้มีมานานแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถออกมาเป็นกฎหมายได้สำเร็จ การที่กฎหมายไม่สามารถออกมามีได้นั้นอาจเป็นเพราะถูกคัดค้าน เนื่องจากกลัวว่าเมื่อประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองการเกษตรกรรมแล้วจะทำให้ราคาที่ดินลดลง อย่างไรก็ตาม ราคาข้าวที่สูงในปัจจุบันก็ทำให้การสูญเสียพื้นที่นาลดลงได้บ้าง ส่วนการดำเนินงานด้านหมอดินอาสาที่จะขยายเครือข่ายออกไปอีก 5 เท่าจึงอาจขยายไปได้ถึง 4 แสนคน ซึ่งก็มุ่งหวังที่จะคุ้มครองพื้นที่การเกษตรไว้ด้วย
- การควบคุมการใช้ที่ดินโดยใช้พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551 ต้องรับฟังความคิดเห็นของเจ้าของที่ดิน เช่นเดียวกับกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง ดังนั้น ถ้ามีเจ้าของที่ดินรายใหญ่อยู่จะทำให้ดำเนินการได้ยากหากเจ้าของที่ดินไม่เห็นด้วย สำหรับในกรณีของพื้นที่ชลประทานก็มีปัญหาการสูญเสียพื้นที่ไปเช่นกัน ตัวอย่างเช่นถูกนำพื้นที่ไปทำบ้านจัดสรร หากไม่รักษาพื้นที่เหล่านี้ไว้ สิ่งทีภาครัฐได้ลงทุนไปในการเพิ่มพื้นที่ชลประทานก็สูญเปล่า ดังนั้น จึงยังมีความจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายในการรักษาพื้นที่ชลประทานไว้ ถ้าที่ดิน

เหมาะที่จะนำไปทำประโยชน์อย่างอื่นมากกว่า ก็อาจไม่ต้องลงทุนในการเพิ่มพื้นที่ชลประทานมากนัก หากการทำการเกษตรไม่ให้เกิดผลตอบแทนสูงพื้นที่ที่จะถูกเปลี่ยนแปลงไม่ควรจะเป็นพื้นที่ชลประทานซึ่งรัฐได้ลงทุนด้านการชลประทานไปแล้ว ดังนั้น การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมควรใช้วิธีให้รัฐซื้อสิทธิในการพัฒนาคือ เมื่อรับเงินส่วนต่างไปแล้วจะไม่มีสิทธิเปลี่ยนแปลงพื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตรมากกว่าพื้นที่ชลประทานที่จะถูกขยายเพิ่มขึ้นในระยะหลัง ดังนั้น ควรได้มีการศึกษาว่า Purchasing Development Right (PDR) เหมาะสมหรือไม่สำหรับประเทศไทย นอกจากนี้ ที่ดินเกษตรกรรมนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาไว้เพื่อความมั่นคงทางอาหาร ดังนั้น ต่อไปถ้าหากจะพัฒนาพื้นที่ชลประทานต่อไปข้างหน้าควรแจ้งเป็นเงื่อนไขแก่เจ้าของที่ดินที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่ชลประทานว่าเมื่อพัฒนาเป็นพื้นที่ชลประทานแล้วจะต้องใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเท่านั้น

- เป้าหมายของนโยบายทรัพยากรดินและที่ดินที่ว่า “อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยามบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ” ควรจัดกลุ่มใหม่รวมถึงควรมีเป้าหมายเชิงปริมาณ
- แหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยาสามารถทำให้เป็นเป้าหมายที่ชัดเจนได้ เช่นจะให้มีการจัดทำแผนจัดการหรืออนุรักษ์เพิ่มขึ้นปีละกี่แหล่ง (เช่นปีละ 10 แหล่ง) การที่เรื่องของทรัพยากรธรณีมาอยู่กับสาขาทรัพยากรดินและที่ดินนั้นคงเป็นเพราะว่าช่วงที่จัดทำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เป็นช่วงก่อนปฏิรูประบบราชการ ดังนั้น เรื่องการจัดการแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยาอาจนำไปไว้กับสาขาทรัพยากรธรณีและแร่
- ทรัพยากรป่าไม้และดิน และการอนุรักษ์น้ำมีความเชื่อมโยงกัน ดังนั้น ควรพิจารณาในเชิงบูรณาการไม่ควรแยกส่วนกัน เช่น ปัญหาการขยายพื้นที่ปลูกข้าวโพดบุกรุกพื้นที่ป่า ปัญหาการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่ม ปัญหาการพังทลายของดิน ปัญหาสารเคมีเกษตร ปัญหาคุณภาพน้ำล้วนมีความเกี่ยวข้องกัน ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยราชภัฏไม่ได้ทำงานร่วมกัน เป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ดังนั้นควรมีการปรึกษาหารือระหว่างส่วนราชการและบูรณาการกัน ตัวอย่างกรณีที่วังน้ำเขียวพืชผักปลอดสารพิษราคาแพงจึงให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ ป่าไม้เป็นทรัพยากรแหล่งสุดท้ายผู้เกี่ยวข้องถ้าบุกรุกได้ก็จะบุกรุก
- ปัญหาการพังทลายของดินหรือดินเสื่อมโทรมเป็นปัญหาด้านองค์ความรู้ เกษตรกรขาดความรู้เรื่องดินและน้ำจึงทำการเกษตรโดยหวังรายได้เพียงในระยะสั้น ขาดการพิจารณาถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม มีการใช้สารเคมีมาก ดังนั้นการที่กรมพัฒนาที่ดินมีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) แล้วเผยแพร่องค์ความรู้ให้ทราบทั่วๆ กันไป โดยอาศัยเครือข่ายของหมอดินอาสาที่นั้นถูกทางแล้วเพราะจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ
- กรมป่าไม้ได้งบประมาณในปี พ.ศ. 2553 เพียง 75,000 ไร่ ในบางปีไม่ได้งบประมาณเพื่อปลูกป่า และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชก็ได้งบประมาณในปีเช่นกัน และยังถูกตัดงบบำรุงรักษาป่าที่ปลูกไว้แล้ว โดยกรมป่าไม้ไม่มีพื้นที่ป่าที่ปลูกแล้วต้องบำรุงรักษาอยู่อีก 400,000 ไร่ การรักษาทรัพยากรป่าไม้จึงเน้นการดูแลปราบปรามการบุกรุก ซึ่งปกติการ

บุกรุกจะเกิดขึ้นมากในฤดูแล้ง สำหรับการกำหนดเป้าหมายเรื่องพื้นที่ป่าอนุรักษ์ยังเป็นสิ่งจำเป็นเพราะมาตรการดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์จะมีความเข้มข้นและได้ผลในการสงวนรักษาทรัพยากรป่าไม้

- เป้าหมายเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพเป็นไปตามอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพที่ต้องการให้มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ ดังนั้น การที่เริ่มต้นจากการมีฐานข้อมูลและมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการจัดการนั้นมีความเหมาะสม
- การกำหนดเป้าหมายด้านทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำได้สนับสนุนด้านการจัดหาน้ำบาดาลแก่หมู่บ้านที่ประสบภัยแล้ง กรมทรัพยากรน้ำใช้ข้อมูลจาก กชช 2 ค. ในการกำหนดพื้นที่ดำเนินการจัดหาน้ำให้แก่หมู่บ้านที่ประสบภัยแล้ง เป้าหมายของทรัพยากรน้ำที่มีความชัดเจนและมีข้อมูลคือ การเพิ่มพื้นที่ชลประทาน
- ควรพิจารณาเรื่องการขับเคลื่อนนโยบายด้วย ไม่ใช่พิจารณาแค่การปรับเป้าหมายตัวเลข ควรพิจารณาเรื่องการขับเคลื่อนแผน การหากลไกที่จะทำให้มีการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น เรื่องการจัดการ ควรทำเป็นลุ่มน้ำเป็นตัวตั้งและต้องผลักดันกฎหมายออกมา ไม่ใช่แค่การตั้งองค์กรด้านทรัพยากรน้ำ โดยใช้เพียงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี การจัดการเป็นลุ่มน้ำจะเป็นโอกาสให้เกิดการบูรณาการขึ้นได้ และทรัพยากรลุ่มน้ำควรครอบคลุมการจัดการทรัพยากรทุกประเภทในพื้นที่ลุ่มน้ำนั้น ปัจจุบันคณะกรรมการลุ่มน้ำดำเนินการด้านทรัพยากรอื่นนอกจากทรัพยากรน้ำในลักษณะการประสานงาน การบริหารงานตามหน้าที่ของส่วนราชการในปัจจุบันไม่เกิดการบูรณาการเพราะหน่วยงานมีแผนปฏิบัติและตัวชี้วัดของหน่วยงานตน จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดอื่น
- ปัจจุบันกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ถูกจำกัดในเรื่องพื้นที่ โดยพื้นที่ทำเหมืองแร่ลดลงไม่สามารถขอเพิ่มได้ มีประทานบัตรเหลือดำเนินการอยู่ประมาณ 700 แปลง ประทานบัตรแต่ละแปลงมีอายุ 25 ปี และขอต่อได้ 1 ครั้ง (25ปี) รวมทั้งหมด 50 ปี ต่อหนึ่งประทานบัตร ดังนั้น ปัจจุบันจึงมีแนวโน้มการนำเข้าแร่เพื่อมาใช้ประโยชน์ในประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ การกำหนดค่าภาคหลวง/ค่าสัมปทานควรได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมูลค่าแร่ในอนาคตไว้ด้วย
- เป้าหมายตามแผนปฏิบัติราชการของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องทรัพยากรธรณีและแร่ที่จะให้มีการจัดตั้งเครือข่ายเฝ้าระวังเตือนภัยธรณีพิบัตินั้น มีความเหมาะสมแล้ว และเป้าหมายที่จะมีระบบฐานข้อมูลเตือนภัยน้ำหลากดินถล่มที่ให้บริการแก่ประชาชน 1,262 หมู่บ้านก็ยังต้องคงเป้าหมายนี้ไว้ นอกจากนี้ ควรมีการเพิ่มเป้าหมายในการเพิ่มมูลค่าแร่การส่งออก โดยการแปลงสภาพแร่เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มก่อนส่งออก และเพิ่มเป้าหมายว่าแหล่งอันตรวนุรักษ์ทางธรณีวิทยาได้รับการคุ้มครองร้อยละ 50 ภายใน 6 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)

- นโยบายด้านทรัพยากรพลังงาน ควรกำหนดเป้าหมายในการลดการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศไม่เกินร้อยละ 35 นอกจากนี้ควรใช้ตัวชี้วัด “อัตราส่วนความเข้มข้นในการใช้พลังงาน (energy intensity)” เพราะจะเป็นเป้าหมายในการพิจารณาแนวโน้มและพฤติกรรม การบริโภคของประเทศ
- นโยบายด้านทรัพยากรชายฝั่งทะเล ในช่วงปี พ.ศ. 2550 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้เข้ามาดำเนินการด้านป่าชายเลน โดยได้ให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และสถาบันเทคโนโลยี แห่งเอเชียดำเนินการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทพื้นที่วิกฤต 7 พื้นที่ เช่น จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดสมุทรปราการ
- เป้าหมายของนโยบายด้านทรัพยากรชายฝั่งทะเลควรได้มีการกำหนดว่าทุกพื้นที่ที่มีระบบการ ป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งภายในเวลา 20 ปี ทั้งนี้ สาเหตุของการของการกัดเซาะชายฝั่งมา จากการใช้ที่ดินผิดประเภท การขุดหน้าดินขาย โลกร้อน กระแสน้ำ ทิศทางลม อย่างไรก็ตาม ยังจำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมเนื่องจากข้อมูลมีความหลากหลายในด้านข้อค้นพบ รวมถึง เป้าหมายอื่นๆ เช่น พื้นที่กัดเซาะได้รับการฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ที่ดินตามชายฝั่งอย่าง เหมาะสมตามศักยภาพ
- ในด้านความครอบคลุมของสาขาทรัพยากรควรได้มีการเพิ่มสาขาทรัพยากรความหลากหลาย ทางชีวภาพเป็นอีกสาขาทรัพยากรฯ หนึ่ง ประเด็นสิ่งมีชีวิตที่ถูกดัดแปลงพันธุกรรมควรอยู่ใน สาขาความหลากหลายทางชีวภาพ เรื่องพิบัติภัยควรอยู่ในหัวข้อ ทรัพยากรธรณีและแร่

**รายชื่อหน่วยงานที่เชิญเข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็น
การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
พ.ศ. 2540-2559
“กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ”**

1. สำนักนายกรัฐมนตรี

- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- กรมชลประทาน
- กรมพัฒนาที่ดิน
- กรมวิชาการเกษตร
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

3. กระทรวงพลังงาน

- กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
- สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน

4. กระทรวงมหาดไทย

- กรมที่ดิน
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

5. กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

- ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ

6. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- กรมทรัพยากรธรณี
- กรมทรัพยากรน้ำ
- กรมทรัพยากรน้ำบาดาล
- กรมป่าไม้
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- สำนักตรวจและประเมินผล สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- สำนักนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- องค์การสวนพฤกษศาสตร์
- องค์การสวนสัตว์ (องค์การมหาชน)

7. กระทรวงอุตสาหกรรม

- กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

8. สถาบันการศึกษา

- คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- ภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ทางทะเล
- สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม

9. องค์การพัฒนาเอกชน

- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและพลังงาน

ภาคผนวกที่ 2

สรุปผลการประชุมระดมความคิดเห็น
กลุ่มสิ่งแวดล้อม

ภาคผนวกที่ 2

สรุปผลการประชุมระดมความคิดเห็น

เรื่อง

“การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559”

“กลุ่มสิ่งแวดล้อม”

โดย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

วันอังคารที่ 12 มกราคม 2553 เวลา 08.30-15.00 น.

ณ ห้องประชุมชั้น 2 มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ถนนรามคำแหง กรุงเทพมหานคร

- ❖ หลักการและเหตุผล
- ❖ กำหนดการสัมมนา
- ❖ คำกล่าวรายงาน
- ❖ สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
- ❖ รายชื่อหน่วยงานที่เข้าร่วมประชุม

การประชุมระดมความคิดเห็น เรื่องการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559

1. หลักการและเหตุผล

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 และได้ใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยมุ่งหวังให้มีความเกื้อกูลและไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งใช้เป็นกรอบนโยบายเพื่อถ่ายทอดแนวทางที่กำหนดไว้เป็นแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแผนระยะปานกลางมาแล้ว 3 ฉบับ คือ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549 กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554

ในช่วงระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างระบบบริหารราชการ เช่น การปฏิรูประบบราชการ การบริหารราชการแบบบูรณาการ การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ทางด้านเศรษฐกิจ การเติบโตของการผลิตเพื่อการส่งออกเป็นอย่างมาก โดยสัดส่วนรายได้จากการส่งออกร้อยละ 40 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศในปี พ.ศ. 2540 ได้เพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ในปี พ.ศ. 2550 ทางด้านสังคมและการเมือง เกิดความขัดแย้งในสังคมที่เกิดจากวิกฤติการณ์ทางการเมือง และการเผชิญหน้ากันระหว่างกลุ่มบุคคลผู้มีความเห็นแตกต่างทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (new social movement) ที่ท้าทายต่อความชอบธรรมของผู้บริหารประเทศ รวมถึงด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดกระแสต่อต้านประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการมุ่งสู่การดำเนินกิจกรรมที่รับผิดชอบต่อสังคม ทั้งภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งกรณีการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การชะงักงันของเศรษฐกิจเนื่องจากการชะลอโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ เนื่องจากกิจการอุตสาหกรรมและการส่งออกซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบัน

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่ากลไกต่างๆ ในการปรับความสมดุลของการพัฒนาซึ่งจะต้องควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะยังสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นการสมควรที่จะมีการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งมีผลใช้มาระยะหนึ่งแล้วให้มีความเหมาะสมกับสภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะหน่วยงานรับผิดชอบจัดทำและติดตามประเมินผลในเชิงนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ จึงได้มอบหมายให้มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยดำเนินการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 โดยดำเนินการโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล

และความคิดเห็นที่ครบถ้วนรอบด้าน ทั้งในด้านความเหมาะสมและความทันสมัยของนโยบายฯ ตลอดจนการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกองติดตามประเมินผล จึงได้ร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยจัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง “การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559” ขึ้น เพื่อนำเสนอ การวิเคราะห์ และประเมินความเชื่อมโยงของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เพื่อนำไปปรับปรุงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในต่อไป

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อนำเสนอประเด็นการทบทวนและปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต
- 2.2 เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559
- 2.3 เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและเชื่อมโยงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559 กับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 และฉบับต่อไปให้มีความชัดเจนในการนำไปแปลงสู่การปฏิบัติ

3. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 3.1 ภาวการณ์พัฒนาได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559
- 3.2 ข้อเสนอแนะต่อประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559
- 3.3 ผู้เข้าร่วมประชุมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้ตามแนวทางการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) และมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาและการแปลงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ

4. รูปแบบการประชุม

รูปแบบการดำเนินงานจัดประชุม เป็นการจัดเวทีการระดมความคิดเห็นและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกำหนดจะจัดประชุมทั้งสิ้น 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ และครั้งที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

4.1 การนำเสนอผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินการของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ความเชื่อมโยงของนโยบายฯ กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบาย และประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

4.2 การระดมความคิดเห็น โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559

5. ผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้แทนจากภาคีการพัฒนาที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานราชการ ทั้งที่รับผิดชอบงานด้านนโยบาย และระดับปฏิบัติ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และหน่วยงานอิสระที่ทำหน้าที่ในการติดตามตรวจสอบ รวมทั้งสิ้น ประมาณ 50 คน

6. วัน เวลา สถานที่จัดการประชุม

ห้องประชุมชั้น 2 มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) เลขที่ 565 ซอยรามคำแหง 39 (เทพลีลา 1) ถนนรามคำแหง เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร

ครั้งที่ 1 กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ วันพฤหัสบดีที่ 7 มกราคม 2553 ระหว่างเวลา 08.30-15.00 น.

ครั้งที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อม วันอังคารที่ 12 มกราคม 2553 ระหว่างเวลา 08.30-15.00 น.

7. หน่วยงานรับผิดชอบการประชุม

- กองติดตามประเมินผล สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โทรศัพท์ 0-2265-6500 ต่อ 6843 โทรสาร 0-2265-6536 และ 0-2265-6686

- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)

โทรศัพท์ 0-2718-5460 ต่อ 414 โทรสาร 0-2718-5461-2

กำหนดการประชุมระดมความคิดเห็น

เรื่อง

การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559
“กลุ่มสิ่งแวดล้อม”

โดย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

วันอังคารที่ 12 มกราคม 2553

เวลา 08.30-15.00 น.

ณ ห้องประชุมชั้น 2 มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ถนนรามคำแหงกรุงเทพมหานคร

-
08:30-09:00 น.	ลงทะเบียน
09:00-09:10 น.	กล่าวแนะนำความเป็นมาของการจัดประชุม
	โดย นางพรทิพย์ จัยสิน นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
	(หัวหน้ากลุ่มงานติดตามประเมินผลนโยบายและแผน กองติดตามประเมินผล)
09:10-10:15 น.	นำเสนอ เรื่อง การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559
	โดย นายอดิษฐ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา หัวหน้าโครงการ
10:15-10:30 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10:30-12:00 น.	การระดมความคิดเห็น : กลุ่มสิ่งแวดล้อม (มลพิษ แหล่งธรรมชาติและศิลปกรรมสิ่งแวดล้อมชุมชน การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม)
	ผู้ดำเนินรายการ : นายอดิษฐ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา
12:00-13:00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13:00-14:30 น.	ระดมความคิดเห็น (ต่อ)
14:30-14:45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
14:45-15:00 น.	กล่าวสรุปและปิดการประชุม

คำกล่าวแนะนำความเป็นมา การประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559

ดิฉันขออนุญาตมาเป็นตัวแทนของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้จัดการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559 มากล่าวขอขอบพระคุณทุกหน่วยงานที่ได้ให้เกียรติมาเข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็นในวันนี้

ดิฉันขอเรียนให้ทราบถึงความเป็นมาของการจัดประชุมดังกล่าว ดังนี้

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 หรือที่เรียกกันสั้นๆและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า นโยบายสิ่งแวดล้อม 20 ปี ซึ่งได้จัดทำขึ้นตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 13 (1) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กล่าวคือ ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นผู้มีอำนาจเสนอเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เพื่อจะใช้เป็นแนวทางและกรอบแห่งการบริหารงานการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539

เนื่องด้วยลักษณะงานแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องใช้เวลาและความต่อเนื่องในการดำเนินงานจึงจะเห็นผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน ดังนั้น จึงเป็นไปไม่ได้หากจะกำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อมฯ เพียงอย่างเดียว การถ่ายทอดนโยบายเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมและแนวทางที่กำหนดไว้ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นแผนระยะปานกลาง 5 ปี รวมทั้งแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

ในช่วงระยะเวลาการดำเนินนโยบายฯ กว่าสิบปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่มีการประกาศใช้นโยบายสิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงด้านการเมือง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศไทยอย่างรุนแรงในปี 2540 การเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การแข่งขันทางเศรษฐกิจ การค้า การเงินและการลงทุนระหว่างประเทศเป็นไปอย่างเข้มข้น การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตค่อนข้างมาก ขณะเดียวกัน กระแสสังคมที่หันมาให้ความสนใจกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ ทำให้การรวมกลุ่มของสังคมในลักษณะของเครือข่ายหรือองค์กรเพื่อดำเนินกิจกรรมในด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

นอกจากนี้ ยังเกิดการปฏิรูปโครงสร้างในระบบราชการ การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ และการตรากฎหมายใหม่ๆ จำนวนมาก รวมทั้งการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งส่งผลอย่างมากต่อการดำเนินกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมทั้งของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และประชาชน เช่นเดียวกับปัจจัยภายนอกประเทศ เช่น ข้อตกลงและพันธกรณีระหว่างประเทศต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้ประเทศไทยจะต้องดำเนินการเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับข้อตกลงและพันธกรณีดังกล่าว ซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ปัจจัยภายในและภายนอกหลายอย่างที่เกี่ยวกับการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากช่วงระยะเวลา ที่มีการจัดทำนโยบายสิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี จึงส่งผลให้การดำเนินงานตามนโยบายฯ มีแนวโน้มว่าใน ช่วงเวลาที่เหลืออยู่อาจจะไม่สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งแนวทางและมาตรการที่กำหนดไว้ในนโยบายเฉพาะเรื่องดังกล่าว อาจไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ดังนั้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า แนวทางการพัฒนาประเทศจะสามารถดำเนินการควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของนโยบายสิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเห็นสมควรให้มีการศึกษาเพื่อทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งมีการประกาศใช้มาระยะหนึ่งแล้ว ให้มีความ เหมาะสมกับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

โดยสำนักงานฯ ได้มอบหมายให้มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยดำเนินการศึกษา ทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 โดยอาศัย การมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ความต้องการ และความคิดเห็นที่ครบถ้วน รอบด้าน สำหรับวิเคราะห์ปัจจัยแวดล้อม ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทาง เพื่อจะได้ประมวลและ นำไปสู่การทบทวนและปรับปรุงนโยบายดังกล่าวให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและเกิด ประสิทธิภาพต่อไป

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกองติดตามประเมินผล จึงได้ ร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยจัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง “การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559” ใน วันที่ขึ้น เพื่อนำเสนอ การวิเคราะห์ และประเมินความเชื่อมโยงของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชน ต่อประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติม นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ทั้งนี้ เพื่อนำไป ปรับปรุงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้มีความ ชัดเจนและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ซึ่งสำนักงานฯ จะได้นำผลการศึกษา ทบทวนดังกล่าวเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อพิจารณาต่อไป

ทั้งนี้ การจัดประชุมดังกล่าว จะจัดขึ้นทั้งสิ้น 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ และ ครั้งที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อม โดยครั้งแรกจัดขึ้นในวันนี้ และครั้งต่อไปจะจัดขึ้นในวันอังคารที่ 12 มกราคม 2553 โดยรูปแบบการประชุมจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนแรก จะเป็นการนำเสนอผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินการตามของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ตลอดจนความเชื่อมโยงของนโยบายดังกล่าวกับกฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการขับเคลื่อนนโยบาย รวมทั้งนำเสนอประเด็นที่ควรทบทวน ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมในนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งจะนำเสนอต่อไป โดย รศ.ดร.อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา ซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการศึกษาทบทวนนโยบายฯ 20 ปี ในครั้งนี้

ส่วนที่สอง การระดมความคิดเห็น โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559 ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมจะได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาและการแปลงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติอีกด้วย

สุดท้ายนี้ ดิฉันในฐานะตัวแทนของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้เกียรติมาร่วมรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในวันนี้ และหวังว่าจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทุกๆ ท่านในโอกาสต่อไป

สรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

“กลุ่มสิ่งแวดล้อม”

1. การทบทวน ปรับปรุงเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานของนโยบายเฉพาะด้าน

- ในการแก้ไขปัญหาจากหมอกควันควรพิจารณาถึงสาเหตุ คือ กรมป่าไม้หรือกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ควรได้มีแผนหรือมาตรการในการป้องกันไฟป่าซึ่งจะเป็นสาเหตุให้เกิดหมอกควันได้ นอกจากนี้ การจัดการปัญหาหมอกควันข้ามแดนเป็นการดำเนินการตามข้อตกลงอาเซียน
- ตัวชี้วัดการสัมฤทธิ์ผลในการจัดการสารอันตรายที่มีการรายงานอยู่ในรายงานสถานการณ์มลพิษคือ จำนวนผู้ป่วยหรือเสียชีวิตจากการใช้สารอันตรายในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลจากสถานพยาบาลโดยสำนักโรคบาดविทยา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข อย่างไรก็ตาม ข้อมูลในส่วนนี้ก็อาจยังไม่สมบูรณ์ในแง่ที่อาจจะขาดความครบถ้วนเพราะอาจมีกรณีที่ไม่ได้มีการรายงาน
- การตั้งเป้าหมายในการลดปริมาณการใช้สารเคมีทางการเกษตรของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มีการหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตรแล้วก่อนที่จะได้ตั้งเป็นเป้าหมาย การตั้งเป้าหมายลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรส่วนหนึ่งก็โดยการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ อย่างไรก็ตาม การใช้สารเคมีทางการเกษตรคงไม่สามารถเลิกการใช้ไปทั้งหมดได้ เพราะตัวอย่างในกรณีของประเทศพัฒนาแล้วก็ยังคงมีการใช้สารเคมี อย่างไรก็ตาม นโยบายเกษตรอินทรีย์ก็ยังคงต้องส่งเสริมต่อไป
- การตั้งเป้าหมายในการเก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 และจากชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นนั้น ที่ผ่านมานั้นหน่วยงานราชการอาจจะตั้งเป้าหมายที่สูงเกินความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ดังนั้น ควรได้มีการเสนอแนะให้มีการปรับเป้าหมายลงให้ใกล้เคียงกับความเป็นไปได้และความเป็นจริงในทางปฏิบัติ
- ปัญหามลพิษจากอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก ในแผนพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกระยะที่ 2 ได้กำหนดว่า นิคมอุตสาหกรรมที่มีมลพิษสูงควรให้อยู่ในพื้นที่มาบตาพุด ไม่ควรให้ขยายไปในพื้นที่อื่น แต่ก็เป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติเพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนได้กำหนดให้ภาคตะวันออกในหลายจังหวัดเป็นเขตส่งเสริมการลงทุน เป็นการจูงใจให้มีการขยายพื้นที่อุตสาหกรรมไป

ทั่วพื้นที่ภาคตะวันออก ไม่เว้นแม้แต่บริเวณใกล้อ่างเก็บน้ำดอกกราย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำดิบที่สำคัญของภาคตะวันออก

- ควรให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดด้านการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม เพราะการศึกษาเป็นจุดเริ่มต้นของการลดมลพิษสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น ในเรื่องการจัดการคุณภาพน้ำได้เคยมีโครงการและงบประมาณให้กับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) แต่เมื่อหมดงบประมาณก็ไม่ได้มีการดำเนินโครงการต่อ โครงการจึงขาดความต่อเนื่อง ในปัจจุบันมีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวนกว่า 30,000 โรงเรียน แต่มีงบประมาณในการดำเนินงานโครงการด้านสิ่งแวดล้อมเพียง 3 ล้านบาท ปัจจุบัน จึงเป็นไปได้ในลักษณะหลักสูตรเพิ่มเติม ดังนั้น หากมีงบประมาณในการลงทุนด้านสิ่งแวดล้อมกับการศึกษาในระบบให้มากขึ้น ก็น่าจะเป็นการเหมาะสม ซึ่งปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีการดำเนินการเพียงในลักษณะโครงการนำร่องเพียงปีละ 170 โรงเรียน ซึ่งเป็นสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนโรงเรียนทั้งหมด ดังนั้นการดำเนินการดังกล่าวจึงเป็นไปได้ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป
- การให้การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญเพราะ เป็นการสร้างจิตสำนึกในเด็ก ตัวอย่างเช่น เรื่องการใช้สารเคมีเกษตร หากเกษตรกรได้มีความเข้าใจหรือพิจารณาอย่างรอบครอบว่า หากใช้สารเคมีมากเกินไปหรือไม่ถูกต้องในท้ายที่สุดจะเกิดผลกระทบต่อผู้บริโภค ซึ่งจะต้องไปใช้บริการด้านสาธารณสุขของรัฐ ซึ่งรัฐจะต้องใช้เงินงบประมาณจากภาษีในการอุดหนุนการดำเนินงานของสถานพยาบาลจำนวนมากในแต่ละปี นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เด็ก/นักเรียนในการเป็นสื่อสะท้อนไปยังชุมชนได้ด้วย
- การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับมลพิษของพื้นที่ (Carrying Capacity) เป็นแนวนโยบายที่มีความเหมาะสม เนื่องจากการแก้ไขปัญหาในเชิงป้องกันซึ่งจะต่างจากการแก้ไขปัญหาในภายหลังในปัจจุบันที่เป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ทั้งนี้ ในปัจจุบันการศึกษาโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ภาคใต้ได้มีการศึกษาสภาพพื้นฐานของสิ่งแวดล้อม เพื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไม่ให้เสื่อมโทรมไปจากเดิมมากนัก เครื่องมือที่จะนำมาใช้ร่วมกันได้คือ การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ ซึ่งจะต่างจากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการดำเนินการในระดับโครงการ และมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้เห็นชอบกับ SEA guideline แล้วเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2552 นอกจากนี้ การกำหนดประเภทโครงการที่ต้องจัดทำ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้เพิ่มจาก 23 ประเภทโครงการ เป็น 34 ประเภทโครงการ
- กรมควบคุมมลพิษได้มีการศึกษาการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับมลพิษของแม่น้ำบางสาย และกรมโรงงานอุตสาหกรรมก็มีการดำเนินการศึกษาเช่นกัน แต่ผลการศึกษาถึงปริมาณสารมลพิษที่รองรับได้ยังมีความแตกต่างกันมากกับการศึกษาของกรมควบคุมมลพิษ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะข้อมูลนำเข้าในแบบจำลองที่ใช้แตกต่างกัน
- ในด้านการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพอากาศ กรมควบคุมมลพิษมีแนวคิดในการยกร่าง แต่ปัจจุบันได้หยุดพักการดำเนินการไว้ก่อน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับหลาย

หน่วยงานและหลายสาขา อย่างไรก็ตาม ได้มีการดำเนินการเพื่อการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในหลายประเด็น เช่น เรื่องกองทุนสิ่งแวดล้อม ที่ตามกฎหมายเดิมเป็นการยกที่องค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากกองทุนสิ่งแวดล้อม และเรื่องมลพิษทางอากาศในกรณีพื้นที่ที่มีมลพิษหนาแน่น ตัวอย่างเช่นที่มาบตาพุดก็จะสามารถใช้เงินจากกองทุนสิ่งแวดล้อมในการจัดทำ buffer zone ได้ ซึ่งในพื้นที่ที่มาบตาพุดได้เคยมีการศึกษาเรื่องขีดความสามารถในการรองรับมลพิษทางอากาศของพื้นที่แล้ว แต่ด้วยความไม่ชัดเจนของข้อมูลจึงยังไม่ได้มีการนำมาใช้

- ในการจัดการแหล่งธรรมชาติ มาตรการหนึ่งที่น่ามาใช้ได้คือ การประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 43-45 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 สำหรับพื้นที่ที่มีกฎหมายในการจัดการอยู่แล้วแต่ไม่มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย พื้นที่นั้นสามารถประกาศให้เป็นพื้นที่คุ้มครองได้ตามมาตรา 45 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ส่วนกรณีพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่ที่มีระบบนิเวศซึ่งมีลักษณะเฉพาะและอาจถูกทำลายได้ง่ายพื้นที่นั้นสามารถประกาศให้เป็นพื้นที่คุ้มครองได้ตามมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อย่างไรก็ตาม ในบางพื้นที่แม้มีการประกาศให้เป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังไม่มีประสิทธิภาพในการจัดการ เช่น พื้นที่จังหวัดภูเก็ตยังปรากฏมีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง โดยเฉพาะตึกสูงในพื้นที่เชิงเขาที่มีความลาดชันสูง
- การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน แนวทางการแก้ไขปัญหาควรใช้วิธีการทำความเข้าใจเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมกับชุมชนให้มากขึ้นและประชาชนในชุมชนต้องมีส่วนร่วม ต้องให้ประชาชนเข้าใจถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว โดยชุมชนนั้นอาจมีความคาดหวังว่าชุมชนของตนจะน่าอยู่และมีแหล่งธรรมชาติหรือแหล่งศิลปกรรมที่จะยกระดับไปสู่การเป็นมรดกโลกได้
- การดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการดำเนินการในลักษณะการให้ความรู้หรือการปรับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบกับงบประมาณที่ใช้ในด้านการดึงดูดนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นงบประมาณในสัดส่วนที่น้อยมาก ดังนั้น การให้การศึกษาหรือการมีส่วนร่วมควรได้รับการสนับสนุนงบประมาณให้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยให้มีทั้งการศึกษา วิจัย และการประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวาง เพื่อให้นักท่องเที่ยวปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่มีจิตสำนึกด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- พื้นที่สีเขียวในแต่ละเทศบาล สามารถนำมาใช้เป็นตัวชี้วัดได้ เพราะหากใช้ตัวชี้วัดระบบการบำบัดน้ำเสีย มีข้อเสียคือ ระบบการบำบัดน้ำเสียนั้นอาจไม่เปิดใช้ ดังนั้นควรใช้ตัวชี้วัด “จำนวนเมืองหรือชุมชนที่มีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่เป็นมาตรฐาน” ส่วนกรณีตัวชี้วัดจำนวนผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะที่ประกาศ เป็นตัวชี้วัดที่มีปัญหาคือ ผังเมืองเฉพาะนั้นไม่เคยได้มีการประกาศ ส่วนผังเมืองรวมเมื่อประกาศแล้วไม่ได้แปลว่าชุมชนนั้นจะกลายเป็น

ชุมชนน่าอยู่ เพราะไม่มีตัวอย่างของผังเมืองที่ดีในประเทศไทย เพราะการกำกับให้เป็นตามผังเมืองนั้นอ่อนแอมาก และการใช้ผังเมืองเป็นตัวนำนั้นค่อนข้างยาก ตัวอย่างในกรณีของกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันมีปริมาณพื้นที่สีเขียวประมาณ 3 ตารางเมตรต่อคน

- เป้าหมายของนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ว่า “ชุมชนทุกระดับมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจ สังคม มรดกทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี” นั้นควรคงไว้ แต่อาจใช้ตัวชี้วัดที่เป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมิหรือข้อมูลที่สามารถหยิบมาใช้ได้เลย
- แหล่งศิลปกรรมบางแหล่งจะถูกการพัฒนาทำลายตัวแหล่งได้ ดังนั้น ภารกิจคือดำเนินการให้พื้นที่ตรงนั้นมีการจัดการที่เหมาะสม โดยพิจารณาว่าแหล่งศิลปกรรมนั้นมีสภาพแวดล้อมที่ดีหรือไม่
- ในเรื่องนโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน ได้มีการตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการจัดการด้านมลพิษขึ้นภายใต้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้จัดทำยุทธศาสตร์ในการจัดภูมิทัศน์ เป็นการพิจารณาภูมิทัศน์ทั้งในแง่บวกและแง่ลบควบคู่กันไป
- เป้าหมายของ**นโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม** ควรที่จะปรับเปลี่ยนเป็น “ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ มีจิตสำนึก มีจิตส่วนร่วม และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม”
- ตัวชี้วัดในการประเมินความสัมฤทธิ์ผลของ**เป้าหมายนโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม** นอกจากจำนวนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมแล้วอาจใช้จำนวนสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีการดำเนินโครงการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมีจำนวน 3,000 กว่าโรงเรียน ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่ได้รับการพัฒนาหลักสูตรในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว
- ตัวชี้วัดในการประเมินความสัมฤทธิ์ผลของ**นโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม** อาจพิจารณาสัดส่วนงบประมาณที่ใช้ในการวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวม หรืออาจเป็นสัดส่วนงบประมาณในการวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมต่องบประมาณการวิจัยทั้งหมด
- ในการกำหนดเป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้กำหนดเป้าหมายด้วยตนเอง เพราะในท้ายที่สุดแล้วหน่วยงานจะเป็นผู้นำเข้าข้อมูล
- การใช้ตัวชี้วัดบางตัวมีปัญหาในการประเมิน ตัวอย่างเช่น จำนวนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ข้อมูลเพียงแต่ชี้ให้เห็นว่าจำนวนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นเท่าใด แต่ยังอาจมีตัวชี้วัดบางตัวซึ่งไม่สามารถชี้ไปที่ตัวนโยบายซึ่งเป็นกรอบใหญ่ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่มีปัญหาด้านข้อมูลไม่อาจใช้ตัวชี้วัดนั้นได้โดยตรง สามารถใช้ข้อมูลตัวแทน (proxy) แทนได้ โดยมีข้อสมมติว่าข้อมูลตัวแทนนั้น จะมีการดำเนินการ

- ในประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ประเทศไทยไม่ได้เป็นประเทศที่มีข้อผูกพันที่ต้องดำเนินการ เพื่อลดปริมาณก๊าซเรือนกระจก ดังนั้น หากประเทศไทยตั้งเป้าหมายด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโดยการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก อาจจะทำให้ท่าทีของประเทศไทยนั้นดูเหมือนว่าอยากจะลด ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยอยู่ในฐานะลำบากได้ในเวทีการเจรจาระหว่างประเทศ ดังนั้น แนวทางที่เหมาะสมควรเป็นการสร้างความพร้อมในการรับมือและปรับตัว (adaptation) ต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งตัวชี้วัดหนึ่งที่อาจนำมาใช้ได้คือ “อัตราส่วนความเข้มข้นในการใช้พลังงาน (energy intensity)” ซึ่งเป็นการพิจารณาปริมาณพลังงานที่ใช้ต่อการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ หรืออีกตัวชี้วัดหนึ่งอาจกำหนดเป้าหมายว่าจะมีแผนปฏิบัติการในการสร้างความพร้อมในการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

2. (ร่าง) รายงานการศึกษา

ร่างรายงานการศึกษา	ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
การวิเคราะห์สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคต	<ul style="list-style-type: none"> ● การวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้ม การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งเป็นนโยบายระยะ 20 ปี ควรได้มีการทบทวนในความถี่มากกว่านี้ เช่น ทบทวนทุก 5 ปี ● การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเพื่อลำดับความสำคัญในการดำเนินการในพื้นที่ที่มีปัญหาวิกฤตให้ได้รับการแก้ไขปัญห อย่งไรก็ตาม พื้นที่หรือทรัพยากรที่ไม่เป็นปัญหาก็ไม่ควรละเลย เพียงแต่อาจไม่ได้มีความสำคัญในลำดับต้นๆ
ประเมินผลสัมฤทธิ์ของการตอบสนองเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559	<ul style="list-style-type: none"> ● การติดตามประเมินผลนโยบายด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมระดับชาติเป็นเรื่องการติดตามการจัดการทรัพยากรของประเทศ เป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้น หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการติดตามประเมินผลนโยบายและแผนด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศ ควรเป็นหน่วยงานระดับสำนักไม่ใช่เป็นเพียงหน่วยงานระดับกองอย่างในปัจจุบัน และการให้ข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาควรเสนอแนะต่อรัฐบาลให้เป็นทิศทางการใช้ที่ดินที่ชัดเจนเป็นนโยบายของชาติ เช่น ที่ดินที่บริเวณคลองรังสิตควรเป็นพื้นที่เกษตรกรรมหรือพื้นที่ปลูกข้าวที่รองรับน้ำได้ในปีที่มีน้ำมาก ไม่ใช่ปล่อยให้มีการพัฒนาเป็นโครงการบ้านจัดสรร แล้วทำให้ไม่มีแหล่งรองรับน้ำเหมือนในปัจจุบัน

ร่างรายงานการศึกษา	ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
<p>การวิเคราะห์ และประเมินความเชื่อมโยงของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 กับกฎหมายนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● นโยบายการจัดการขยะในปัจจุบันจะจัดการขยะแบบกลุ่มพื้นที่ (Cluster) ดังนั้น ควรระบุให้ชัดเจนว่านโยบายการจัดการขยะแบบกลุ่มพื้นที่ระบบบำบัดจะเป็นการดำเนินการร่วมกันหลายๆ องค์ประกอบส่วนท้องถิ่น โดยจะไม่สนับสนุนให้องค์กรปกครองท้องถิ่นใดลงทุนดำเนินการเรื่องระบบบำบัดหรือกำจัดขยะเพียงลำพัง นอกจากนี้ ยังมีนโยบายการนำของเสียมาใช้เพื่อผลิตพลังงาน (waste to energy)
<p>การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ควรพิจารณาเรื่องการขับเคลื่อนนโยบายด้วย ไม่ใช่พิจารณาแค่การปรับเป้าหมายตัวเลข โดยควรพิจารณาเรื่องการขับเคลื่อนแผน การหากลไกที่จะทำให้มีการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น เรื่องการจัดการควรทำเป็นลุ่มน้ำ เป็นตัวตั้งและต้องผลักดันกฎหมายออกมา ไม่ใช่แค่การตั้งองค์กรด้านทรัพยากรน้ำโดยใช้เพียงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้ การจัดการเป็นลุ่มน้ำจะเป็นโอกาสให้เกิดการบูรณาการขึ้นได้ และทรัพยากรลุ่มน้ำควรครอบคลุมการจัดการทรัพยากรทุกประเภทในพื้นที่ลุ่มน้ำนั้น ปัจจุบันคณะกรรมการลุ่มน้ำดำเนินการด้านทรัพยากรอื่นนอกจากทรัพยากรน้ำในลักษณะการประสานงานการบริหารงานตามหน้าที่ของส่วนราชการในปัจจุบันไม่เกิดการบูรณาการ เพราะแต่ละหน่วยงานต่างก็มีแผนปฏิบัติและตัวชี้วัดของตนเอง จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดอื่น

ร่างรายงานการศึกษา	ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
<p>การเพิ่มเติมนโยบายเฉพาะด้านให้ครอบคลุมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง การทบทวน/ปรับปรุงเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานของนโยบายเฉพาะด้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● เป้าหมายของนโยบายทรัพยากรดินและที่ดินที่ว่า “อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยามบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ” ควรจัดกลุ่มใหม่รวมถึงควรมีเป้าหมายเชิงปริมาณ ● แหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยาสามารถทำให้เป็นเป้าหมายที่ชัดเจนได้ เช่น จะให้มีการจัดทำแผนจัดการหรืออนุรักษ์เพิ่มขึ้นปีละกี่แหล่ง (เช่นปีละ 10 แหล่ง) การที่เรื่องของทรัพยากรธรณีมาอยู่กับสาขาทรัพยากรดินและที่ดินนั้นคงเป็นเพราะว่าช่วงที่จัดทำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เป็นช่วงก่อนการปฏิรูประบบราชการ ดังนั้น เรื่องการจัดการแหล่งอนุรักษ์ทางธรณีวิทยาอาจนำไปไว้กับสาขาทรัพยากรธรณีและแร่ ● ทรัพยากรป่าไม้และดิน และการอนุรักษ์น้ำมีความเชื่อมโยงกัน ดังนั้น ควรพิจารณาในเชิงบูรณาการไม่ควรแยกส่วนกัน เช่น ปัญหาการขยายพื้นที่ปลูกข้าวโพดบุกรุกพื้นที่ป่า ปัญหาการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่ม ปัญหาการพังทลายของดิน ปัญหาสารเคมีการเกษตร ปัญหาคุณภาพน้ำ ล้วนมีความเกี่ยวโยงกัน ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยราชภัฏไม่ได้ทำงานร่วมกัน แต่เป็นการทำงานในลักษณะต่างคนต่างทำ ดังนั้น ควรมีการปรึกษาหารือระหว่างส่วนราชการและบูรณาการร่วมกัน ตัวอย่างเช่น กรณีที่วังน้ำเขียว พืชผักปลอดสารพิษมีราคาแพง ซึ่งจูงใจให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อขยายพื้นที่ ● ปัญหาการพังทลายของดินหรือดินเสื่อมโทรม เป็นปัญหาด้านองค์ความรู้ กล่าวคือ เกษตรกรขาดความรู้เรื่องดินและน้ำจึงทำการเกษตรโดยหวังรายได้เพียงในระยะสั้น ขาดการพิจารณาถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม มีการใช้สารเคมีมาก ดังนั้น การที่กรมพัฒนาที่ดินมีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) แล้วเผยแพร่องค์ความรู้ให้ทราบทั่วๆ กันไป โดยอาศัยเครือข่ายของหมอดินอาสา นั้นได้มาถูกทางแล้ว เพราะจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ

**รายชื่อหน่วยงานที่เชิญเข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็น
การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
พ.ศ. 2540-2559
“กลุ่มสิ่งแวดล้อม”**

1. ส่วนราชการไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวง
 - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
 - สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
2. สำนักนายกรัฐมนตรี
 - สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
3. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - กรมวิชาการเกษตร
 - สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
 - สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
4. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
 - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 - สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว
5. กระทรวงคมนาคม
 - กรมเจ้าท่า
6. กระทรวงพลังงาน
 - กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
 - สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน

7. กระทรวงอุตสาหกรรม

- กรมโรงงานอุตสาหกรรม
- สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

8. กระทรวงมหาดไทย

- กรมการปกครอง
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
- สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร

9. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- กรมควบคุมมลพิษ
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- สำนักตรวจและประเมินผล สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- องค์การจัดการน้ำเสีย (องค์การมหาชน)
- องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)

10. กระทรวงวิทยาศาสตร์

- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)

11. กระทรวงวัฒนธรรม

- กรมศิลปากร
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

12. กระทรวงศึกษาธิการ

- สภาการศึกษา
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

13. สถาบันการศึกษา

- คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ทางทะเล
- สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

14. องค์กรพัฒนาเอกชน

- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและพลังงาน
- มูลนิธิโลกสีเขียว
- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

ภาคผนวกที่ 3

สรุปผลการประชุมสัมมนา เรื่อง

“การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษา

คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559”

ภาคผนวกที่ 3

สรุปผลการประชุมสัมมนา

เรื่อง

“การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559”

โดย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

วันพุธที่ 10 กุมภาพันธ์ 2553 เวลา 08.30-15.45 น.

ห้องแกรนด์ซี (ชั้น 4) โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชัน ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร

- ❖ หลักการและเหตุผล
- ❖ กำหนดการสัมมนา
- ❖ คำกล่าวรายงาน
- ❖ คำกล่าวเปิด
- ❖ สรุปประเด็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
- ❖ รายชื่อหน่วยงานที่เข้าร่วมประชุม

การประชุมสัมมนา

เรื่อง การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559

1 หลักการและเหตุผล

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งจัดทำขึ้นตามมาตรา 13 (1) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 สำหรับใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ในช่วงระยะเวลา 20 ปี โดยมุ่งหวังให้มีความเกื้อกูลและไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยนโยบายและแผนฯ 20 ปีดังกล่าวได้ถูกถ่ายทอดไปสู่การปฏิบัติโดยการจัดทำเป็นแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแผนระยะปานกลางตามมาตรา 35 และ 36 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยจัดทำมาแล้ว 3 ฉบับ คือ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2542-2549 กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554

สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และกระแสด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ในช่วงระยะเวลากว่าสิบปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 การเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างระบบบริหารราชการ เช่น การปฏิรูประบบราชการ การบริหารราชการแบบบูรณาการ การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ การเติบโตของเศรษฐกิจ การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (new social movement) กระแสการตื่นตัวของภาคประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก รวมทั้งกรณีการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การชะงักงันของเศรษฐกิจเนื่องจาก การชะลอโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานตามนโยบาย แนวทาง มาตรการ ตลอดจนเป้าหมายที่กำหนดไว้ภายใต้กรอบนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2540-2559 อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ในนโยบายและแผนฯ 20 ปีดังกล่าวจะสามารถดำเนินการควบคู่กันระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเห็นสมควรที่จะมีการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งมีผลใช้มาระยะหนึ่งแล้วให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยสำนักงานฯ ได้มอบหมายให้มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยดำเนินการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

แห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและความคิดเห็นที่ครบถ้วน รอบด้าน มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน จึงได้จัดให้มีการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนสถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชน เกี่ยวกับการทบทวนนโยบายและแผนฯ 20 ปี ดังกล่าว โดยจัดขึ้นทั้งสิ้น 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2553 และครั้งที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2553 ที่ผ่านมานอกจากนี้ ยังได้จัดส่งแบบสอบถามไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการทบทวนนโยบายและแผนฯ ดังกล่าว ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บัดนี้ การจัดทำรายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ ฉบับร่าง ของโครงการดังกล่าวได้ดำเนินการแล้วเสร็จ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้ร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยจัดให้มีการประชุมสัมมนา เรื่อง“การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559” ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษา และองค์กรเอกชนที่มีต่อผลการศึกษา เพื่อนำไปปรับปรุงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในช่วงเวลาที่เหลือ (พ.ศ. 2554-2559) ต่อไป

2 วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อนำเสนอผลการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต
- 2.2 เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เกี่ยวกับการทบทวน ปรับปรุง และแก้ไข นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 3.1 ภาคีการพัฒนาได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559
- 3.2 ข้อเสนอแนะที่มีต่อการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

4 รูปแบบการประชุม

ประกอบด้วยการบรรยาย อภิปราย และรับฟังความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา

5 ผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้แทนจากภาคีการพัฒนาที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสิ้นประมาณ 80 คน

6 วัน เวลา สถานที่จัดการประชุม

วันพุธที่ 10 กุมภาพันธ์ 2553 ระหว่างเวลา 08.00-15.45 น. ห้องแกรนด์ซี (ชั้น 4) โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร

7 หน่วยงานรับผิดชอบการประชุม

- กองติดตามประเมินผล สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โทรศัพท์ 0-2265-6500 ต่อ 6843 โทรสาร 0-2265-6536

- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)

โทรศัพท์ 0-2718-5460 ต่อ 414 โทรสาร 0-2718-5461-2

กำหนดการประชุมสัมมนา
เรื่อง

“การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
พ.ศ. 2540 – 2559”

วันพุธที่ 10 กุมภาพันธ์ 2553 เวลา 08.00-15.45 น.

ห้องแกรนด์ซี (ชั้น 4) โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร

08:00-09:00 น.	ลงทะเบียน
09:00-09:15 น.	กล่าวรายงานความเป็นมาของการจัดประชุมสัมมนา โดย นางพรทิพย์ จัยสิน หัวหน้ากลุ่มงานติดตามประเมินผลนโยบายและแผน รักษาราชการแทนผู้อำนวยการกองติดตามและประเมินผล
09:15-09:30 น.	กล่าวเปิดการประชุมสัมมนา โดย นางอุษา เกียรติชัยพิพัฒน์ ผู้อำนวยการกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม รักษาการในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม
09.30-10.30 น.	นำเสนอผลการศึกษา “การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559” โดย รศ.ดร.อดิศักดิ์ ธีระราษฎร์ ณ อยุธยา หัวหน้าโครงการ
10.30-10.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.45-11.30 น.	นำเสนอ “ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559 ในช่วงเวลาที่เหลือ (พ.ศ. 2554-2559)” โดย รศ.ดร.อดิศักดิ์ ธีระราษฎร์ ณ อยุธยา หัวหน้าโครงการ
11.30-12.00 น.	รับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00-14.45 น.	การอภิปราย เรื่อง “ทิศทางการพัฒนาของประเทศไทยกับนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม” ผู้ร่วมอภิปราย : ศ.ดร.สนธิ อักษรแก้ว คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ นางสาวลดาวัลย์ คำภา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ นายเชวง จาว สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ผู้ดำเนินการอภิปราย : รศ.ดร.อดิศักดิ์ ธีระราษฎร์ ณ อยุธยา
14.45-15.30 น.	อภิปรายแสดงความคิดเห็น และตอบข้อซักถาม
15.30-15.45 น.	กล่าวสรุปและปิดการประชุม

คำกล่าวรายงานการประชุมสัมมนา
เรื่อง การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559
โดย
นางพรทิพย์ จัยสิน
หัวหน้ากลุ่มงานติดตามประเมินผลนโยบายและแผน
รักษาการผู้อำนวยการกองติดตามประเมินผล
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กราบเรียนท่านผู้อำนวยการกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม รักษาการในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้แทนมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ผู้แทนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง สถาบัน การศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ดิฉันขอเรียนให้ทราบถึงความเป็นมาของการจัดประชุมสัมมนาในครั้งนี้ให้ทราบพอสังเขปดังนี้

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 หรือที่จะขออนุญาตเรียกสั้นๆ ว่า นโยบายสิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี ได้จัดทำขึ้นตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 13 (1) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กล่าวคือ ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นผู้มีอำนาจเสนอเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เพื่อจะใช้เป็นแนวทางและกรอบแห่งการบริหารงานการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2539

นอกจากนี้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ตามมาตรา 35 36 และ 37 ยังได้กำหนดให้มีการถ่ายทอดนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ ด้วยการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแผนระยะปานกลาง 5 ปี รวมทั้งแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

ในช่วงระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่มีการประกาศใช้นโยบายสิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง รวมถึงการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้พฤติกรรมการผลิตและการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตค่อนข้างมาก

ขณะเดียวกันกระแสสังคมที่หันมาให้ความสนใจกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ ทำให้การรวมกลุ่มของสังคมในลักษณะของเครือข่ายหรือองค์กรเพื่อดำเนินกิจกรรมในด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

นอกจากนี้ ในระบบราชการได้เกิดการปฏิรูปโครงสร้างทำให้มีการจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีระบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ตามหลักธรรมาภิบาล และการตรากฎหมายใหม่ๆ จำนวนมาก รวมทั้งการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งส่งผลอย่างมากต่อการดำเนินกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมทั้งของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และประชาชน เช่นเดียวกับปัจจัยภายนอกประเทศ เช่น ข้อตกลงและพันธกรณีระหว่างประเทศต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้ประเทศไทยจะต้องดำเนินการเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับข้อตกลงและพันธกรณีดังกล่าว ซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ปัจจัยภายในและภายนอกหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากช่วงระยะเวลาที่มีการจัดทำนโยบายสิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี คาดว่าจะส่งผลให้การดำเนินงานตามนโยบายฯ มีแนวโน้มว่าอาจจะไม่สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วงเวลาที่เหลืออยู่ รวมทั้งแนวทางและมาตรการที่กำหนดไว้ในนโยบายเฉพาะเรื่องดังกล่าว อาจไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

ดังนั้น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะหน่วยงานที่มีภารกิจในการจัดทำนโยบายและแผนการอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศจึงเห็นควรให้มีการศึกษาเพื่อทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งมีการประกาศใช้มาระยะหนึ่งแล้ว ให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าแนวทางการพัฒนาประเทศจะสามารถดำเนินการควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของนโยบายฯ 20 ปี

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้มอบหมายให้กองติดตามประเมินผล โดยได้รับความร่วมมือทางวิชาการจากมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ดำเนินการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อนำไปสู่การทบทวนและปรับปรุงนโยบายดังกล่าวให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไป

ในการดำเนินโครงการดังกล่าว ได้จัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็นต่อประเด็นที่ควรทบทวนปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559 จากผู้แทนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชน ไปแล้วทั้งสิ้น 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและครั้งที่ 2 กลุ่มสิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 7 และ 12 มกราคม 2553 ที่ผ่านมา

นอกจากนี้ สำนักงานฯ ยังได้จัดส่งแบบสอบถามไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการทบทวนนโยบายและแผนฯ ดังกล่าว ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

บัดนี้ การจัดทำรายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ ฉบับร่าง ของโครงการดังกล่าวได้ดำเนินการแล้วเสร็จ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้ร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยจัดให้มีการประชุมสัมมนา เรื่อง“การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2559” ขึ้น

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษา และองค์กรเอกชนที่มีต่อผลการศึกษา เพื่อนำไปปรับปรุงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในช่วงเวลาที่เหลือ (พ.ศ. 2554-2559) ต่อไป

สุดท้ายนี้ ดิฉันขอเรียนเชิญท่านรักษาการในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม ท่านอุษา เกียรติชัยพัฒน์ กล่าวเปิดประชุม พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นอันจะเป็นแนวทางสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาในวันนี้ต่อไป ขอกราบเรียนเชิญค่ะ

คำกล่าวเปิดการประชุมสัมมนา
เรื่อง การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559
โดย
นางอุษา เกียรติชัยพิพัฒน์
ผู้อำนวยการกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม
รักษาการในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เรียน ท่านหัวหน้ากลุ่มงานติดตามประเมินผลนโยบายและแผน รักษาการผู้อำนวยการกอง
ติดตามประเมินผล ท่านผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน องค์กร
พัฒนาเอกชน ที่ปรึกษาโครงการ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย) เจ้าหน้าที่และท่านผู้มีเกียรติ
ทุกท่าน

ดิฉันมีความยินดีและรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มาเป็นประธานในพิธีเปิดการประชุมสัมมนา เรื่อง
“การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559” ใน
วันนี้

ดิฉันในนามของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมูลนิธิ
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้จัดการประชุม ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้เกียรติมา
เข้าร่วมประชุมสัมมนาในวันนี้

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะหน่วยงานที่มีภารกิจใน
การจัดทำนโยบายและแผนการอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจน
ประสานการจัดการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ได้มีการจัดทำและประกาศใช้นโยบาย แผน
ยุทธศาสตร์ แนวทาง และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหลากหลายด้าน
โดยเฉพาะนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งเป็น
นโยบายที่มุ่งหมายที่จะให้มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่
ดีในอนาคต ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อันจะยังผลให้การพัฒนาประเทศเป็นการพัฒนา
ที่ยั่งยืน และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน

ที่ผ่านมา สำนักงานฯ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการผลักดันการดำเนินงานตามนโยบายและ
แผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ในระดับชาติ โดยได้
มีการศึกษาถึงกลไกการนำนโยบายและแผนต่างๆ เหล่านั้นไปสู่การปฏิบัติ ตลอดจนการศึกษาพัฒนา
ตัวชี้วัดเพื่อแสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ
ประเทศมาอย่างต่อเนื่อง

ทุกๆ ท่านในที่นี้คงทราบกันดีว่า ลักษณะงานแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมจำเป็นต้องใช้เวลาและความต่อเนื่องในการดำเนินงานจึงจะเห็นผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจน ประกอบกับจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการถ่ายทอดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผน มาตรการ และแนวทางต่างๆ ที่กำหนดไว้เพื่อให้สามารถไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม จากปัจจัยทั้งภายนอกและภายในที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายฯ สิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี ตามที่ท่านผู้อำนวยการกองติดตามประเมินผลได้เรียนให้ทราบเมื่อสักครู่ จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ด้านการเมือง หรือแม้แต่กระแสโลก ก็ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศทั้งสิ้น ซึ่งหากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เตรียมพร้อมที่จะรับมือ หรือปรับเปลี่ยนแนวคิดหรือวิธีดำเนินงานให้สอดคล้องกับปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ก็อาจทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายจนยากที่จะฟื้นฟูบูรณะได้อย่างทัน่วงที

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 หรือนโยบายสิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี ได้ถูกจัดทำและประกาศใช้เมื่อกว่าทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งสถานการณ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนทิศทางการพัฒนาของประเทศไทยและของโลกในขณะนั้น แตกต่างจากในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ทำให้ประเด็นของทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมในบางด้านที่เป็นเรื่องใหม่ๆ ไม่ได้ถูกกำหนดไว้ในนโยบาย หรือในบางเรื่องอาจถูกละเลยไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร

นอกจากนี้ เป้าหมายเดิมที่มีการกำหนดไว้ในนโยบายฯ ดังกล่าว ก็อาจไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ดังนั้น เพื่อให้ทราบว่าการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นไปตามกรอบแนวทางและเป้าหมายที่กำหนดไว้ในนโยบายสิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี หรือไม่ อย่างไร รวมถึงผลจากการดำเนินงานที่ผ่านมาสามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้มากน้อยเพียงใด สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้มีการศึกษาเพื่อทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

โดยการดำเนินงานที่ผ่านมาของสำนักงานฯ ได้อาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถาบันการศึกษา รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะเพื่อการทบทวนนโยบายดังกล่าวในการประชุมระดมความคิดเห็นทั้งสองครั้งที่ผ่านมา รวมทั้งยังให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามซึ่งสำนักงานฯ ได้จัดส่งไปให้ และถือได้ว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินโครงการดังกล่าว

การประชุมในวันนี้จึงเป็นเวทีสำคัญที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา ตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะได้รับทราบผลการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 รวมทั้งผลการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่าง กฎหมาย นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ รวมทั้งปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อนนโยบายสิ่งแวดล้อมฯ 20 ปี และการอภิปรายแสดงความคิดเห็นจากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และผู้แทนจากภาคเอกชน สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

เกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาประเทศไทยกับนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะต่อผลการศึกษาทบทวนดังกล่าว จากผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่าน

สุดท้ายนี้ ดิฉันในฐานะตัวแทนของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง ที่ได้สละเวลามาเข้าร่วมประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังและให้ข้อคิดเห็นต่อผลการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในวันนี้ ซึ่งนับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับสำนักงานฯ ในการนำไปประกอบการพิจารณาปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมผลการศึกษาดังกล่าว เพื่อนำเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาทบทวน ปรับปรุง หรือแก้ไขนโยบายดังกล่าว รวมทั้งการผลักดันให้เกิดการนำไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมต่อไปในอนาคต

บัดนี้ได้เวลาอันสมควรแล้ว ดิฉันขอเปิดประชุมสัมมนาเรื่อง “การทบทวนนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559” และขออำนาจพรให้การประชุมสัมมนาในวันนี้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ทุกประการ ขอขอบคุณ

สรุปประเด็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

พ.ศ. 2540 – 2559

วันพุธที่ 10 กุมภาพันธ์ 2553 เวลา 08.00-15.45 น.

ห้องแกรนด์ซี (ชั้น 4) โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร

1. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 – 2559 ในช่วงเวลาที่เหลือ (พ.ศ. 2554-2559)”

1.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับตัวชี้วัด

- ❖ การกำหนดตัวชี้วัด ควรมีการประสานงานกับหน่วยงาน กพร. ว่ากระทรวงหรือกรมใด จะรับผิดชอบตัวชี้วัดตัวใด เพื่อผลักดันตัวชี้วัดให้สามารถขับเคลื่อนหรือบรรลุเป้าหมายได้
- ❖ การกำหนดตัวชี้วัดในเรื่องพื้นที่ป่า ควรพิจารณาจากความเป็นจริงและความเป็นไปได้ในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และควรคำนึงถึงความต้องการของประชาชนเป็นหลักด้วย
- ❖ ควรมีข้อมูลที่ชัดเจนในเชิงปริมาณ เพื่อให้ทราบว่าแต่ละเป้าหมายดำเนินการสำเร็จเพียงใด อย่างไรบ้าง

1.2 ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนนโยบาย

- ❖ การขับเคลื่อนของแผนในแต่ละหน่วยงาน ควรมีการจัดตั้งหน่วยบริการรูปแบบพิเศษ (Service Delivery Unit : SDU) ในระดับกระทรวง
- ❖ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ควรเป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนตัวชี้วัด เพื่อให้ตัวชี้วัดในแต่ละกรมมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กัน โดยอาจใช้โมเดลของกระทรวงพัฒนาสังคมฯ เป็นแบบในการดำเนินงาน
- ❖ ควรเน้นการมองปัญหาในเชิงพื้นที่ โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ นักการเมืองท้องถิ่น อบต. และผู้นำท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการแก้ปัญหา
- ❖ การบังคับใช้กฎหมายขาดความต่อเนื่องและยังมีช่องว่างของกฎหมาย ดังนั้นจึงควรมีการปฏิรูปกฎหมาย รวมทั้งให้มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อม
- ❖ ควรมีการสร้างแผนปฏิบัติการที่มีความริเริ่มและต่อเนื่อง เพื่อเป็นการต่อยอดของนโยบาย 20 ปี

- ❖ ควรมีการปรับฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นระบบเดียวกันในแต่ละหน่วยงาน
- ❖ ควรมีการนำระบบ Tourism Certification ซึ่งเป็นมาตรการในเชิงป้องกันที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวนำมาใช้ไปรวมไว้ในเป้าหมาย กลไกและวิธีการในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวด้วย
- ❖ ควรพิจารณาถึงการกำหนดแผนปฏิบัติการรองรับ Clean Technology เพื่อให้ภาคธุรกิจตื่นตัวและคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
- ❖ การทบทวนนโยบายฯ 20 ปี เป็นการประเมินผลภาพรวมในระดับประเทศ ควรมีการประเมินผลในระดับภูมิภาคด้วย เนื่องจากในแต่ละภูมิภาคมีสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน โดยควรให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อจะได้รับทราบถึงปัญหาที่แท้จริง
- ❖ ควรมีการติดตามประเมินผลนโยบาย 20 ปี ว่าการดำเนินงานบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้นั้น มีการดำเนินการไปแล้วหรือไม่ อย่างไร

2. สรุปประเด็นอภิปราย เรื่อง “ทิศทางการพัฒนาของประเทศไทยกับนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

2.1 ศาสตราจารย์ ดร.สนธิ อักษรแก้ว คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

- ❖ การประชุมเรื่อง Sustainable Natural Resources Management ของโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme : UNEP) ให้ความสำคัญกับ 7 ประเด็น ได้แก่ 1) Decoupling การพัฒนาประเทศโดยไม่พึ่งพาประเทศอื่นๆ 2) Biofuel (เชื้อเพลิงชีวภาพ) 3) Water resources (ทรัพยากรน้ำ) 4) Metal and material flow (การไหลเวียนอย่างมีประสิทธิภาพของสินค้าและวัตถุดิบการผลิต) 5) Soil degradation (ความเสื่อมโทรมของดิน) 6) Biodiversity (ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งรวมถึงป่าไม้และทรัพยากรชายฝั่ง) และ 7) Climate change (การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ)
- ❖ ควรมีการทบทวนนโยบายและแผนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นแบบ dynamic โดยคำนึงถึง 3 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติ 2) มลพิษสิ่งแวดล้อม และ 3) การพัฒนาทรัพยากรบุคคล
- ❖ การจัดการทรัพยากร อาจพิจารณาได้ 3 ประเภท คือ 1) ทรัพยากรที่ยังมีความสมดุล จะต้องคุ้มครองเอาไว้ 2) ทรัพยากรที่เสื่อมโทรม จะต้องมีการฟื้นฟู และ 3) ทรัพยากรที่ฟื้นฟูไม่ได้หรือใช้แล้วหมดไป จะต้องทำให้มีประสิทธิภาพในการใช้งาน
- ❖ การจัดการเรื่องมลพิษสิ่งแวดล้อมและของเสียต่างๆ ควรดำเนินการในด้านการลด บรรเทา และป้องกัน โดยเลือกใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

- ❖ การพัฒนาทรัพยากรบุคคล จะต้องทำให้คนมีจิตสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงจะเกิดการมีส่วนร่วมตามมา โดยจะต้องมีกติกา คือ การแก้ไขช่องว่างในเรื่องการบังคับใช้กฎหมาย และทำอย่างไรให้ทรัพยากรคงอยู่และมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
- ❖ ควรพัฒนาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการเพิ่มมูลค่าในการนำความหลากหลายทางชีวภาพมาใช้ประโยชน์ของชุมชน
- ❖ ปัญหาสำคัญของการขับเคลื่อนของประเทศไทย คือ ขาดการบูรณาการแผน และขาดนโยบายสาธารณะ โดยในการบูรณาการ จะต้องบูรณาการทั้งเรื่องของบุคลากร งบประมาณ และงานในทุกระดับ
- ❖ ภาคนโยบาย (ภาคการเมือง) ภาคกำกับ (ภาครัฐ) ภาคการผลิต (ภาคเอกชน) และภาคการบริโภค (ภาคประชาชน) ควรมีการขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กันเพื่อให้เกิดการบริโภคที่ยั่งยืน (Sustainable Consumption) ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสีเขียว (Green Development)

2.2 นางสาวลดาวัลย์ คำภา ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนงานสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

- ❖ สิ่งที่สำคัญที่สุดของการกำหนดนโยบาย คือจะต้องนำไปปฏิบัติได้ด้วย
- ❖ เป้าหมายของนโยบาย 20 ปี ในบางเป้าหมายควรมีการปรับปรุงเนื่องจากเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ
- ❖ ควรมีการเชื่อมโยงการดำเนินงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน
- ❖ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่สิบ มีการนำประเด็นปัญหาโลกร้อนขึ้นมาให้ความสำคัญ สำหรับนโยบาย 20 ปี ควรหยิบยกเรื่องดังกล่าวขึ้นมาเป็นอีกหนึ่งนโยบายด้วยเช่นกัน เพื่อให้เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบัน
- ❖ ในการพัฒนาประเทศ จะแยกการพิจารณาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมออกจากเรื่องเศรษฐกิจและสังคมไม่ได้ ดังนั้นจึงควรมีการเชื่อมโยงภาคเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน
- ❖ ปัจจุบันการพัฒนาภาคเศรษฐกิจคำนึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น โดยมีการพิจารณาเกี่ยวกับ low carbon และ carbon footprint เพื่อมุ่งสู่การเป็นเมืองนิเวศ Eco city หรือ Eco town
- ❖ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มุ่งเน้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้เป็นเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy)

2.3 นายเชวง จาว รองประธานคณะกรรมการบริหารสถาบันสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

- ❖ การวางแผน นโยบายของรัฐ และงบประมาณ ยังไม่ค่อยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน
- ❖ การใช้ทรัพยากรของประเทศไทยยังเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ
- ❖ กฎระเบียบของรัฐควรมีความชัดเจนและปฏิบัติได้ การบังคับใช้ต้องทั่วถึงและเสมอภาค
- ❖ แนวคิดเรื่องเมืองอุตสาหกรรมนิเวศ (Eco Industrial Town) หรือเมืองอุตสาหกรรมอารยะ (Civilized Industry Town) จะต้องประกอบด้วย 6 ประการ คือ
 - 1) มีผังเมืองที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของชุมชน
 - 2) มีระบบสาธารณูปโภคเพียงพอต่อความต้องการ
 - 3) มีการบังคับใช้กฎระเบียบ
 - 4) มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนของทรัพยากร
 - 5) มีการนำระบบ 3 R (Reduce, Reuse, Recycle) หรือ 5 R (Reduce, Reuse, Recycle, Refill & Recovery) มาใช้ และ 6) มีการพัฒนาและสร้างสังคมแห่งการวิจัยและพัฒนา
- ❖ ควรมีการพัฒนาผู้บริโภคเป็นผู้บริโภคที่มีความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดการบริโภคที่ยั่งยืน (Sustainable Consumption)

รายชื่อหน่วยงานที่เข้าร่วมประชุมสัมมนา
การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
พ.ศ. 2540-2559

1. สำนักนายกรัฐมนตรี

- กรมประชาสัมพันธ์
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ

2. ส่วนราชการไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวง

- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

3. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- กรมควบคุมมลพิษ
- กรมทรัพยากรธรณี
- กรมทรัพยากรน้ำ
- กรมทรัพยากรน้ำบาดาล
- กรมป่าไม้
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)
- องค์การจัดการน้ำเสีย (องค์การมหาชน)
- องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)

4. กรมตรวจคนเข้าเมือง

- กรมเจ้าท่า

5. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- กรมชลประทาน
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- กรมประมง
- กรมพัฒนาที่ดิน
- กรมวิชาการเกษตร
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

6. กระทรวงพลังงาน

- กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ
- กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
- สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน

7. กระทรวงมหาดไทย

- กรมการปกครอง
- กรมที่ดิน
- กรมโยธาธิการและผังเมือง
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
- สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร

8. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

9. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

10. กระทรวงวัฒนธรรม

- กรมศิลปากร

11. กระทรวงสาธารณสุข

- กรมอนามัย

12.กระทรวงอุตสาหกรรม

- กรมโรงงานอุตสาหกรรม
- กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่
- สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

13.กระทรวงศึกษาธิการ

- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

14.สถาบันการศึกษา

- คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

15.กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

- กรมอุตุนิยมวิทยา

16.องค์กรพัฒนาเอกชน

- สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

ภาคผนวกที่ 4

**ผลการสำรวจการทบทวนนโยบายและแผน
การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
พ.ศ. 2540-2559**

ภาคผนวกที่ 4

ผลการสำรวจการทบทวนนโยบายและแผน การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ข้อมูลส่วนหนึ่งของการศึกษานี้ มาจากการจัดเก็บข้อมูลแบบสำรวจความคิดเห็น “การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559” โดยวิธีส่งแบบสำรวจให้กับผู้แทนจากหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการเข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย (กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและกลุ่มสิ่งแวดล้อม) จำนวน 64 หน่วยงาน จำแนกเป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 17 หน่วยงาน และหน่วยงานภายนอกกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 47 หน่วยงาน และได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสำรวจกลับคืนมาจำนวนทั้งสิ้น 27 หน่วยงาน (คิดเป็นร้อยละ 42.18 ของแบบสำรวจที่ส่งออกไปทั้งหมด) โดยเป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 13 หน่วยงาน และหน่วยงานภายนอกกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 14 หน่วยงาน

หน่วยงานที่ตอบแบบสอบถามสำรวจกลับคืนจำนวน 27 หน่วยงาน มีดังนี้

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 1. สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 2. กรมควบคุมมลพิษ
 3. สำนักจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษ
 4. สำนักจัดการคุณภาพอากาศและเสียง กรมควบคุมมลพิษ
 5. กรมทรัพยากรธรณี
 6. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
 7. กรมป่าไม้
 8. สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สผ.
 9. สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สผ.
 10. กองบริหารจัดการที่ดิน สผ.

11. สำนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สผ.
12. กองประสานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สผ.
13. สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สผ.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
 14. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 15. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
- กระทรวงมหาดไทย
 16. กรมที่ดิน
 17. กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
- กระทรวงพลังงาน
 18. สำนักวิจัยค้นคว้าพลังงาน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
 19. สำนักพัฒนาพลังงานทดแทน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
 20. สำนักวิจัยค้นคว้าพลังงานและสำนักพัฒนาพลังงานทดแทน กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
- กระทรวงอุตสาหกรรม
 21. กรมโรงงานอุตสาหกรรม
 22. กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่
 23. สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
- สำนักนายกรัฐมนตรี
 24. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 25. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
- สถาบันการศึกษา
 26. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- องค์การเอกชน
 27. สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

1 การดำเนินงานของหน่วยงาน

ข้อมูลจากการสำรวจในส่วนนี้ เป็นการนำเสนอการดำเนินงานของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย การเปลี่ยนนโยบาย 20 ปี ไปสู่การปฏิบัติ นโยบาย/แผน/มาตรการ หรือระเบียบ/กฎกระทรวงของหน่วยงาน ที่เป็นการสนับสนุนหรือเอื้อประโยชน์ต่อความสำเร็จตามนโยบายฯ ผลผลิต/ตัวชี้วัดของหน่วยงานที่มีความสอดคล้องกับนโยบายฯ ผลกระทบที่

เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานตามนโยบายและแผนฯ 20 ปี และปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงานตามนโยบายฯ

1.1. การแปลงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ไปสู่การปฏิบัติ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องประมาณร้อยละ 83 มีการดำเนินการแปลงนโยบายและแผนฯ 20 ปี ไปสู่การปฏิบัติ (ตารางที่ ผ-1) โดยถ่ายทอดไปสู่แผนปฏิบัติราชการของหน่วยงาน (ร้อยละ 54.2) แผนยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 33.3) เช่น แผนบริหารจัดการระบบนิเวศลุ่มน้ำบางปะกง แผนบริหารจัดการระบบนิเวศลุ่มน้ำท่าจีน เป็นต้น แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 33.3) และนโยบายรัฐบาลด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 20.8)

นอกจากนี้ การดำเนินการแปลงแผนฯ ของหน่วยงาน ได้มีการถ่ายทอดไปสู่มาตรการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 45.8) โดยการตรากฎหมาย (ร้อยละ 33.3) ได้แก่ พ.ร.บ. คุ่มครองชากตึกดำบรรพ์ พ.ศ. 2551 ร่างพ.ร.บ. ส่งเสริมการลดและนำของเสียมาใช้ประโยชน์ พ.ศ. และร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. เป็นต้น การจัดทำแนวทาง/คู่มือ (ร้อยละ 29.2) เช่น คู่มืออปท. ในการดำเนินกิจกรรมลดและคัดแยกขยะมูลฝอย มาตรการคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เมืองเก่า คู่มือแนวทางปฏิบัติด้านการผลิตที่สะอาดสำหรับฟาร์มสุกร เป็นต้น การออกมาตรฐานสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 20.8) เช่น มาตรการคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดิน และมาตรฐานคุณภาพน้ำทะเล มาตรฐานสิ่งแวดล้อมธรรมชาติประเภทโป่งพรุร้อน เป็นต้น และการกำหนดมาตรการ/เครื่องมือทางสังคม (ร้อยละ 16.7) เช่น มาตรการการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน 2552 จัดทำปฏิญญาความร่วมมือฯ ยกย่องชมเชยและประชาสัมพันธ์ผู้ที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานประกอบการของตนเองที่ดี เป็นต้น (ตารางที่ ผ-2)

1.2. นโยบาย/แผน/มาตรการของหน่วยงาน ที่เอื้อประโยชน์ต่อความสำเร็จของนโยบายฯ

หน่วยงานประมาณร้อยละ 91.0 มีนโยบาย/แผน/มาตรการ ที่สนับสนุนหรือเอื้อประโยชน์ต่อความสำเร็จของการดำเนินงานในการปฏิบัติตามนโยบายฯ อาทิ โครงการ/แผนงานเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด โครงการพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยกรมโรงงานอุตสาหกรรม โครงการ Green Leaf โครงการ Green Island ที่สมุย โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นโยบายในการส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน อปท. โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และ มาตรการการใช้ที่ดินในเขตลุ่มน้ำทั่วประเทศ โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (ตารางที่ ผ-3)

1.3. ระเบียบ กฎกระทรวงของหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายฯ

ระเบียบ กฎกระทรวงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายฯ จากผลการสำรวจพบว่า มีหน่วยงานร้อยละ 38.1 ที่มีระเบียบหรือกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ระเบียบกรมที่ดินว่าด้วยการเดินสำรวจออกโฉนดที่ดิน พ.ศ. 2543 ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2544 ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรมเรื่องปริมาณสารพิษที่ระบายออกจากโรงงานกลั่นน้ำมัน ประกาศกระทรวง/กฎกระทรวงพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา กฎกระทรวงตามมาตรา 73 ผู้ควบคุมหรือรับจ้างให้บริการบำบัดน้ำเสียหรือกำจัดของเสีย เป็นต้น (ตารางที่ ผ-4)

1.4. ผลผลิต/ตัวชี้วัดของหน่วยงาน ที่มีความสอดคล้องกับนโยบายฯ

จากผลการสำรวจพบว่า หน่วยงานร้อยละ 72.7 มีผลผลิตหรือตัวชี้วัดที่มีความสอดคล้องกับนโยบายฯ ได้แก่ กรมทรัพยากรธรณี มีตัวชี้วัดจำนวนพื้นที่ที่มีการจำแนกเขตบริหารจัดการทรัพยากรธรณี จำนวนแหล่งซากดึกดำบรรพ์ที่ได้รับการคุ้มครอง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีตัวชี้วัดจำนวนโรงแรมที่เข้าร่วมโครงการ Green Leaf เพิ่มพื้นที่ปลูกต้นไม้พรวนในเกาะสมุยจำนวน 1 ล้านต้น ในปี 2553 กรมควบคุมมลพิษ มีตัวชี้วัดพื้นที่เป้าหมายไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ได้รับการป้องกัน ควบคุม ลด และขจัดมลพิษ และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มีตัวชี้วัดการติดตั้งบ่อดักไขมันในครัวเรือน การส่งเสริมให้อปท. มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (ตารางที่ ผ-5)

1.5. ผลที่ได้รับ จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงาน ตามนโยบายฯ

ผลที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงาน ตามนโยบายฯ จากการสำรวจพบว่า ได้รับผลทางสังคม (ร้อยละ 72.7) โดยประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงต่อธรณีพิบัติภัยมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพิ่มขึ้น สามารถลดความขัดแย้งจากการใช้ประโยชน์และเกิดเครือข่ายที่เข้มแข็ง เป็นต้น ผลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 72.7) โดยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมีความสมบูรณ์ขึ้น มีการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากขึ้น คุณภาพน้ำในหลายพื้นที่ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นเพื่อให้เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์และการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำและพืชน้ำ แต่ก็มีผลในทางลบด้วยเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อมีโครงการพัฒนาเช่น เขื่อน สร้างถนน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมย่อมมีการถูกทำลายได้ ส่วนผลด้านเศรษฐกิจ (ร้อยละ 63.6) พบว่า ส่งผลให้มีการยกระดับเศรษฐกิจของประชาชนในลุ่มน้ำ ชุมชนในพื้นที่มีรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมากขึ้น และผู้ประกอบการให้ความสนใจและตระหนักในการจัดการมลพิษเพิ่มขึ้น (ตารางที่ ผ-6) ส่วนผลกระทบด้านอื่นๆ พบว่า มีบางหน่วยงานให้ข้อคิดเห็นว่า ผู้ที่นำมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมไปใช้อาจได้รับประโยชน์จากการสั่งซื้อสินค้าเพิ่มขึ้นซึ่งส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ และยังช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยรอบสถานประกอบการ รวมถึงผลกระทบต่อสังคมได้ด้วย (ตารางที่ ผ-6)

1.6. ปัญหา/อุปสรรคของหน่วยงานในการดำเนินการตามนโยบายฯ

หน่วยงานที่ดำเนินการตามนโยบายฯ ประมาณร้อยละ 89.5 (ตารางที่ ผ-7) พบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ตัวอย่างเช่น การดำเนินงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ปัญหาที่พบ คือ ข้อมูลความ

หลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นยังไม่เป็นมาตรฐาน และด้วยข้อจำกัดในการเชื่อมโยงและอ้างอิงกับฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพจากแหล่งอื่นของประเทศ รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นยังขาดความรู้และประสบการณ์ นอกจากนี้ ได้รวบรวมปัญหาอุปสรรคของการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้ดังนี้

- ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ไม่ทราบว่ามีนโยบาย 20 ปี จึงไม่รู้ทิศทางหรือนโยบายและแนวทางการดำเนินการในแต่ละด้าน ทำให้การขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติไม่มีประสิทธิภาพ
- การกำหนดตัวชี้วัดในนโยบายฯ บางตัวชี้วัดตั้งเป้าหมายสูงเกินไป ซึ่ง อปท. อาจดำเนินการไม่ได้
- การทับซ้อนในการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานที่มีภารกิจคล้ายกัน และมีกฎหมายเฉพาะของตนเองทำให้การดำเนินงานไม่สามารถดำเนินการหรือบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้
- หน่วยงานรับผิดชอบในระดับพื้นที่มีจำนวนมาก ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีกฎหมาย (พ.ร.บ.) เป็นของตนเอง และมีการนำงบประมาณผ่านส่วนกลางทำให้การจัดการเชิงพื้นที่ทำได้ลำบาก
- ความไม่พร้อมของ อปท. ทั้งบุคลากรและทรัพยากรในการสนับสนุนการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงอปท. ส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมมากนัก
- เนื่องจากมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม บางครั้งทำให้ไม่มีเจ้าภาพหลักที่ชัดเจนเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

ตารางที่ ผ-1 การดำเนินการแปลงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ไปสู่การปฏิบัติ

การแปลงนโยบายฯ ไปสู่การปฏิบัติ	จำนวน (หน่วยงาน)	ร้อยละ
มีการดำเนินการ	20	83.3
ไม่มีการดำเนินการ	4	16.7
รวม	24	100

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-2 วิธีการถ่ายทอดนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ถ่ายทอดไปสู่	ร้อยละ
นโยบายรัฐบาลด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	20.8
แผนหรือยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	33.3
แผนปฏิบัติราชการของหน่วยงาน	54.2
แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	33.3
การตรากฎหมาย	33.3
แนวทาง/คู่มือ	29.2
การออกมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม	20.8
มาตรการ/เครื่องมือทางสังคม	16.7

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-3 นโยบาย/แผน/มาตรการ ของหน่วยงานที่เป็นการสนับสนุนความสำเร็จของการดำเนินงานในการปฏิบัติตามนโยบายฯ

นโยบาย/แผน/มาตรการ ที่เป็นการสนับสนุน	จำนวน (หน่วยงาน)	ร้อยละ
มี	20	90.9
ไม่มี	2	9.1
รวม	22	100

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-4 ระเบียบหรือกฎกระทรวง ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายฯ ที่อยู่ระหว่างการพัฒนาโดยหน่วยงานของท่าน

ระเบียบ/กฎกระทรวง ที่เกี่ยวข้อง	จำนวน (หน่วยงาน)	ร้อยละ
มี	8	40.0
ไม่มี	12	60.0
รวม	22	100

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-5 ผลผลิต/ตัวชี้วัด ของหน่วยงานที่มีความสอดคล้องกับนโยบายฯ

ตัวชี้วัดหน่วยงานที่สอดคล้อง	จำนวน (หน่วยงาน)	ร้อยละ
มี	16	72.7
ไม่มี	6	27.3
รวม	22	100

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-6 ผลที่ได้รับ จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงาน ตามนโยบายฯ

ผลที่ได้รับ	ร้อยละ
ด้านเศรษฐกิจ	63.6
ด้านสังคม	72.7
ด้านการเมือง	4.5
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	72.7
ด้านอื่นๆ	18.2

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-7 ปัญหา/อุปสรรค ของหน่วยงาน ในการดำเนินการขับเคลื่อนตามนโยบายฯ

ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินการ	จำนวน (หน่วยงาน)	ร้อยละ
มีปัญหา	17	89.5
ไม่มีปัญหา	2	10.5
รวม	19	100

ที่มา: จากการสำรวจ

2 ข้อเสนอแนะต่อนโยบายฯ

ข้อมูลจากการสำรวจในส่วนนี้ เป็นการนำเสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมนโยบายฯ ในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) ประกอบด้วย ความเห็นต่อการทบทวนนโยบายฯ ความเหมาะสมของวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และตัวชี้วัด ความเหมาะสมของนโยบายหลักและสาขาทรัพยากร ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ รวมถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จ และปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนนโยบายฯ ดังนี้

2.1 ความคิดเห็นต่อการทบทวนนโยบายฯ

จากผลการสำรวจความคิดเห็นต่อการทบทวนนโยบายฯ พบว่า หน่วยงานส่วนใหญ่เห็นสมควรให้มีการทบทวน (ร้อยละ 96.0) โดยพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้ (ตารางที่ ผ-8 – ตารางที่ ผ-9)

- ปัญหาสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 72.0) เช่น ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (โลกร้อน) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเด็นที่ควรทบทวน คือ การผลักดันให้เรื่องสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญเท่ากับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การเพิ่มประเด็นเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ หรือการใช้มาตรการกำหนดเขต (Zoning) ในการขยายทางเศรษฐกิจ การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการกำกับและควบคุมมลภาวะ เป็นต้น
- ความต้องการของประชาชน (ร้อยละ 68.0) เนื่องจาก ประชาชนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในอันดับต้นๆ สิทธิของประชาชนและชุมชนในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเด็นที่ควรทบทวน คือ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจในโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐในพื้นที่ การกำหนดกรอบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการตัดสินใจในเชิงนโยบาย เป็นต้น
- ปัญหาการเมืองและสังคม (ร้อยละ 48.0) เนื่องจาก ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่มีผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล ทำให้นโยบายด้านสิ่งแวดล้อมไม่ต่อเนื่องและไม่มีการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ประชาชนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในอันดับต้นๆ สิทธิของประชาชนและชุมชนในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเด็นที่ควรทบทวน คือ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจในโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐในระดับพื้นที่ การกำหนดกรอบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการตัดสินใจในเชิงนโยบาย เป็นต้น

2.2 ความเหมาะสมของวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และตัวชี้วัดนโยบายฯ

ความเหมาะสมของวิสัยทัศน์ จากผลการสำรวจ พบว่า วิสัยทัศน์มีความเหมาะสมแล้ว ร้อยละ 54.2 และไม่เหมาะสม ร้อยละ 45.8 สำหรับหน่วยงานที่มีความเห็นว่าวิสัยทัศน์ไม่เหมาะสมนั้น ประเด็นที่ไม่เหมาะสมคือ ขาดความชัดเจน (ร้อยละ 38.5) กล่าวคือ วิสัยทัศน์ควรสั้นเข้าใจง่าย เน้นประโยคสั้นๆ มีความชัดเจนในทิศทางที่จะก้าวไปข้างหน้า และไม่ควรระบุกลไกการบริหารและพันธกิจ นอกจากนี้ วิสัยทัศน์ยังไม่ครอบคลุมประเด็น (ร้อยละ 15.4) กล่าวคือ วิสัยทัศน์ข้อ 1 ที่ระบุว่า “การใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ” ซึ่งยังไม่ครอบคลุม เนื่องจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติบางครั้งเป็นไปในเรื่องทางสังคม เช่น ถิ่นที่อยู่อาศัย ดังนั้น จึงควรระบุกว้างๆ ว่า “การใช้ประโยชน์บนพื้นฐานการอนุรักษ์” เป็นต้น (ตารางที่ ผ-10 - ตารางที่ ผ-11)

ความเหมาะสมของเป้าหมาย จากผลการสำรวจ พบว่า ควรปรับปรุงเป้าหมายร้อยละ 70.8 โดยเป้าหมายมลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลควรได้รับการปรับปรุงมากที่สุด (ร้อยละ 69.2) รองลงมา คือ ทรัพยากรป่าไม้ (ร้อยละ 66.7) และทรัพยากรพลังงาน (ร้อยละ 58.3) สำหรับข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเป้าหมายมลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ได้แก่ ให้ทุกจังหวัดมีแผนการให้ความรู้ในการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกต้องเหมาะสม และมีระบบกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกต้องเหมาะสมทุกเทศบาล ให้เพิ่มเป้าหมายเรื่องปริมาณขยะมูลฝอยที่นำกลับมาใช้ และการจัดการของเสียอย่างถูกต้องเหมาะสมในภาคเอกชน เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเป้าหมายทรัพยากรป่าไม้ คือ ควรตั้งเป้าหมายให้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ได้แก่ ให้มีพื้นที่ป่าเป็นร้อยละ 35 หรือ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 20 (ถ้ากำหนดพื้นที่ป่าร้อยละ 40 จะเป็นเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายป่าไม้แห่งชาติ) อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ควรเปลี่ยนเป็นทรัพยากรชีวภาพ (โดยรวมทรัพยากรพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และป่าไม้วัย) เป็นต้น (ตารางที่ ผ-12 - ตารางที่ ผ-13)

ความเหมาะสมของตัวชี้วัด จากผลการสำรวจ พบว่า ควรกำหนดตัวชี้วัดร้อยละ 80.0 โดยตัวชี้วัดด้านทรัพยากรพลังงาน มลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล มลพิษจากสารอันตราย มลพิษจากของเสียอันตราย ควรได้รับการปรับปรุงมากที่สุด รองลงมา คือ มลพิษทางอากาศ (ร้อยละ 75.0) และทรัพยากรดินและที่ดิน (ร้อยละ 66.7) สำหรับข้อเสนอแนะในการปรับปรุงตัวชี้วัดด้านทรัพยากรพลังงาน ได้แก่ ให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีและการใช้พลังงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด และลดปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้านพัฒนาแหล่งพลังงานที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทางด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งไม่ควรให้ราคาน้ำมันขึ้นลงตามอัตราค่าขายตัวของ GDP เป็นต้น ด้านมลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล ควรมีการปรับปรุงตัวชี้วัด ได้แก่ ปริมาณขยะตกค้างในเขตเทศบาลเท่ากับศูนย์ จำนวนจังหวัดที่มีแผนหลัก/แผนการจัดการกำจัดขยะที่ถูกต้องเหมาะสม ร้อยละของเทศบาลที่มีระบบกำจัดขยะอย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นต้น ด้านมลพิษจากสารอันตราย มีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงตัวชี้วัด เช่น ร้อยละของพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงมีแผนปฏิบัติการกรณีฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย จำนวนประชาชนที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการป้องกันอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะในการปรับปรุงตัวชี้วัดด้านมลพิษทางอากาศ ได้แก่ จำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของ PM10 เกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัดริมถนนกรุงเทพฯ คิดเป็นสัดส่วนไม่เกินร้อยละ .XX.. ร้อยละและดัชนีคุณภาพอากาศในพื้นที่เป้าหมายอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย เป็นต้น และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงตัวชี้วัดส่วนข้อเสนอแนะในการปรับปรุงตัวชี้วัดทรัพยากรดินและที่ดิน คือ จำนวนจังหวัดที่มีการปรับปรุงแนวเขตที่ดินป่าไม้ ให้มีฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนการกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดิน และพื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายที่ได้รับการฟื้นฟูคืนสู่สภาพเดิมไม่น้อยกว่าร้อยละ XX. เป็นต้น (ตารางที่ ผ-14 - ตารางที่ ผ-15)

**ตารางที่ ผ-8 ผลที่ได้รับต่อการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
แห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559**

ผลที่ได้รับ	จำนวน(หน่วยงาน)	ร้อยละ
สมควรทบทวน	24	96.0

ที่มา: จากการสำรวจ

**ตารางที่ ผ-9 ประเด็นในการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
แห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559**

ประเด็นในการทบทวน	จำนวน(หน่วยงาน)	ร้อยละ
ทบทวนปัญหาสิ่งแวดล้อม	18	72
ทบทวนความต้องการของ ประชาชน	17	68
ทบทวนปัญหาการเมือง/สังคม	12	48
ทบทวนการออกกฎ/ระเบียบ ข้อบังคับ	11	44
ทบทวนปัญหาเศรษฐกิจ	10	40
ทบทวนโครงสร้างภาครัฐ	9	36
ทบทวนการเตือนภัยของ นักวิชาการ	7	28
ทบทวนเรื่องอื่นๆ	5	20
รวม	25	100

ที่มา: จากการสำรวจ

**ตารางที่ ผ-10 ความเหมาะสมของวิสัยทัศน์ ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559**

ความเหมาะสมของวิสัยทัศน์	จำนวน(หน่วยงาน)	ร้อยละ
วิสัยทัศน์เหมาะสม	13	54.2
วิสัยทัศน์ไม่เหมาะสม/ ต้องปรับปรุง	11	45.8
รวม	24	100

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-11 ความเห็นต่อวิสัยทัศน์ ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ความเห็นต่อวิสัยทัศน์	จำนวน(หน่วยงาน)	ร้อยละ
วิสัยทัศน์ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน	1	7.7
วิสัยทัศน์ขาดความชัดเจน	5	38.5
วิสัยทัศน์ไม่ครอบคลุมประเด็น	2	15.4
วิสัยทัศน์ที่ไม่เหมาะสมด้านอื่นๆ	3	23.1
รวม	13	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-12 ความคิดเห็นต่อการปรับปรุงเป้าหมายนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในระยะเวลาที่เหลืออีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)

ความคิดเห็น	จำนวน(หน่วยงาน)	ร้อยละ
ควรปรับปรุงเป้าหมาย	17	70.8
ไม่ควรปรับปรุงเป้าหมาย	2	8.3
อื่นๆ	5	20.8
รวม	24	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-13 ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงเป้าหมาย นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในระยะเวลาที่เหลืออีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)

สาขาทรัพยากรที่ควรปรับปรุงเป้าหมาย	ร้อยละ
มลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล	69.2
ทรัพยากรป่าไม้	66.7
ทรัพยากรพลังงาน	58.3
เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม	54.5
การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม	50.0

ตารางที่ ผ-13 (ต่อ)

สาขาทรัพยากรที่ควรปรับปรุงเป้าหมาย	ร้อยละ
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	46.2
ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน	45.5
มลพิษจากของเสียอันตราย	36.4
ทรัพยากรน้ำ	33.3
มลพิษทางอากาศ	30.0
แหล่งธรรมชาติ	30.0
ทรัพยากรธรณีและแร่	23.1
แหล่งศิลปกรรม	20.0
สิ่งแวดล้อมชุมชน	20.0
มลพิษทางน้ำ	18.2
มลพิษจากสารอันตราย	11.1
มลพิษทางเสียง	10.0

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-14 ความคิดเห็นต่อการกำหนดตัวชี้วัดนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ความคิดเห็น	จำนวน(หน่วยงาน)	ร้อยละ
ควรกำหนดตัวชี้วัด	16	80.0
ไม่ควรกำหนดตัวชี้วัด	1	5.0
อื่นๆ	3	15.0
รวม	20	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-15 ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงตัวชี้วัด นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษา
คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในระยะเวลาที่เหลืออีก 6 ปีข้างหน้า
(พ.ศ. 2554-2559)

สาขาทรัพยากรที่ควรปรับปรุงตัวชี้วัด	ร้อยละ
ทรัพยากรพลังงาน	100
มลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล	100
มลพิษจากสารอันตราย	100
มลพิษจากของเสียอันตราย	100
มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน	100
มลพิษทางอากาศ	75.0
ทรัพยากรดินและที่ดิน	66.7
การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม	50.0
ทรัพยากรป่าไม้	36.4
ทรัพยากรน้ำ	33.3
เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม	22.2
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	22.2
สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ	22.2
มลพิษทางน้ำ	11.1
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	00.0
สิ่งแวดล้อมชุมชน	00.0

ที่มา: จากการสำรวจ

2.3 การปรับปรุงสาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนโยบายและแผน การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

จากผลการสำรวจความคิดเห็นต่อการปรับปรุงสาขาทรัพยากรพบว่า หน่วยงานส่วนใหญ่เห็นว่าสาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ที่ปรับปรุงใหม่มีความเหมาะสม โดยมีข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขา ดังนี้ (ตารางที่ ผ-16)

- ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ร้อยละ 100) เช่น ส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ยึดชุมชนเป็นฐาน (Community-based Development) เป็นต้น
- ทรัพยากรน้ำ (ร้อยละ 100) เช่น ควรเน้นนโยบายการลดอุปสงค์ของผู้ใช้น้ำมากกว่าการเร่งอุปทานตามความต้องการที่ไม่มีวันพอ บริหารจัดการน้ำเป็นลุ่มน้ำ ใช้น้ำอย่างสมค่า และมีการถ่ายโอนน้ำระหว่างลุ่มน้ำด้วยระบบท่อ เป็นต้น
- มลพิษทางน้ำ (ร้อยละ 100) เช่น ส่งเสริมการแก้ไขปัญหามลพิษไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่เป้าหมาย บำบัดน้ำเสีย ณ แหล่งกำเนิด ทั้งน้ำเสียชุมชนและน้ำเสียอุตสาหกรรม เก็บค่าบำบัดให้เป็นธรรมและทั่วถึง และสะท้อนต้นทุน โดยมีระบบเฝ้าระวังและบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพสนับสนุน
- มลพิษทางอากาศ (ร้อยละ 100) เช่น ใช้พลังงานและเทคโนโลยีที่สะอาด โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมและภาคขนส่ง เพื่อลดและกรองมลพิษทางอากาศ
- มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน (ร้อยละ 100) เช่น ให้มีการใช้เครื่องยนต์หรือเครื่องจักรที่มีเสียงดังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน
- สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม (ร้อยละ 100) เช่น มีการกระจายอำนาจและเพิ่มขีดความสามารถ ทั้งบุคลากร อุปกรณ์เครื่องมือ องค์ความรู้ และการคลังส่วนท้องถิ่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการ โดยชุมชนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด
- ทรัพยากรธรณีและแร่ (ร้อยละ 95.2) เช่น การเก็บค่าภาคหลวงให้สะท้อนมูลค่าที่แท้จริงหรือค่าฟื้นฟูให้เหมือนสภาพเดิม ซึ่งสามารถประมาณการได้
- ทรัพยากรพลังงาน (ร้อยละ 94.7) เช่น ควรกำหนดรูปแบบการใช้ทรัพยากรพลังงาน ที่สอดคล้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศ โดยมุ่งเน้นที่การจัดการพลังงานเท่านั้น แต่เน้นหนักที่ใช้ประโยชน์พลังงานอย่างยั่งยืน และกำหนดรูปแบบให้เหมาะสมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในสาขาอื่นๆ และไม่คำนึงถึงเฉพาะปริมาณการใช้เท่านั้น
- มลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล (ร้อยละ 94.7) เช่น เสริมสร้างสมรรถนะเจ้าหน้าที่โดยวิธีวิจัยและพัฒนา เพื่อใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมธุรกิจการหมุนเวียนนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) โดยกำหนดมาตรการทางเศรษฐกิจเพื่อจูงใจ

ในการปรับปรุงสาขาทรัพยากรใหม่นั้น จากการสำรวจพบว่าไม่ควรให้ตัดนโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อมออก (ร้อยละ 48.1) เนื่องจากยังคงเห็นว่าการศึกษาก่อให้เกิดจิตสำนึกและความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบกับการให้ความรู้ ความเข้าใจ และการส่งเสริมยังเป็นกลไกสำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อม อีกทั้งเทคโนโลยีด้าน

สิ่งแวดล้อมยังเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกิดองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาและลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (ตารางที่ ผ-17)

ตารางที่ ผ-16 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขา

สาขาทรัพยากรที่ปรับปรุงใหม่	ความเหมาะสม (ร้อยละ)
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	100
ทรัพยากรน้ำ	100
มลพิษทางน้ำ	100
มลพิษทางอากาศ	100
มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน	100
สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม	100
ทรัพยากรธรณีและแร่	95.2
ทรัพยากรพลังงาน	94.7
มลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล	94.7
มลพิษจากสารอันตราย	94.7
มลพิษจากของเสียอันตราย	94.7
สิ่งแวดล้อมชุมชน	89.5
ความหลากหลายทางชีวภาพ	85.7
ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน	85.0
ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า	80.0
การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	78.9

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-17 ความคิดเห็นต่อการตัดสินใจนโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม

ความคิดเห็น	จำนวน(หน่วยงาน)	ร้อยละ
ควรตัดสินใจนโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม	6	31.6
ไม่ควรตัดสินใจนโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม	13	68.4
รวม	27	100

ที่มา: จากการสำรวจ

2.4 ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนหรือแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของนโยบาย 20 ปี

ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนหรือแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของนโยบาย 20 ปี จากการสำรวจ ได้ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อน ดังนี้

- ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน ได้แก่ ให้ใช้หลักดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญกับการทำงานบนฐานข้อมูล ความรู้ และภูมิปัญญา ผ่านกระบวนการนโยบายสาธารณะที่มีความชัดเจน เป็นไปได้ และสอดคล้องกับสภาพปัญหาหรือสถานการณ์ของแต่ละพื้นที่อย่างเป็นพลวัตร รวมทั้งให้มีปลูกพืชคลุมดิน เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน ปลูกพืชหมุนเวียน เช่น ปลูกถั่วคั้นการปลูกข้าว เพื่อเพิ่มธาตุอาหารให้ดินจำพวกไนโตรเจน เป็นต้น
- ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ได้แก่ ให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ในการจัดการกับพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และนำระบบการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนมาใช้เพื่อฟื้นฟูธรรมชาติ ประกอบกับการเสริมสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะเรื่องกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ ให้เจ้าหน้าที่
- ทรัพยากรน้ำ ได้แก่ การใช้หลักการมีส่วนร่วม หลักการเรียนรู้แลกเปลี่ยนอย่างบูรณาการ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสังคม โดยการร่วมคิดร่วมกันปฏิบัติ และเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน จนทุกฝ่ายร่วมกันเป็นเจ้าของบบพหุภาคี และสร้างความตระหนักในคุณค่าและปริมาณที่จำกัดของทรัพยากรน้ำ
- ทรัพยากรธรณีและแร่ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนในการดำเนินการตั้งแต่การวางแผน (กำหนดนโยบาย / แผนยุทธศาสตร์ / แผนปฏิบัติการ) จนถึงร่วมในกระบวนการติดตาม ตรวจสอบ เฝ้าระวัง และฟื้นฟูพื้นที่ รวมถึงการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

- ทรัพยากรพลังงาน ได้แก่ ใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์จูงใจให้เกิดการประหยัดพลังงานและเกิดความคิดค้นนวัตกรรมการผลิตพลังงานทดแทนที่สะอาดชนิดใหม่ๆ เพื่อสร้างสมดุลในการใช้พลังงาน สร้างเสถียรภาพในการพึ่งพา รวมทั้งลดการใช้และนำเข้าพลังงานจากฟอสซิล และส่งเสริมการดำเนินโครงการกลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism – CDM) ในการผลิตพลังงานควบคู่กับการขายคาร์บอนเครดิต ประกอบกับเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านพลังงานของประเทศ โดยจัดหาพลังงานทดแทน และพลังงานทางเลือกอื่นๆ เน้นความสำคัญกับพลังงานหมุนเวียนเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งพลังงานหลักของประเทศต่อไป
- ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้แก่ การให้ความรู้ความเข้าใจในการทำประมงชายฝั่งอย่างมีประสิทธิภาพ ให้มีความหวงแหน ร่วมกันดูแลทรัพยากรทางทะเล ส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ยึดชุมชนเป็นฐาน (Community-based Development)
- ความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ การเสริมสร้างองค์ความรู้แก่ชุมชนให้มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ อนุรักษ์ บริหารจัดการ เฝ้าระวัง จัดทำฐานข้อมูลและองค์ความรู้ วิจัยและพัฒนา ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งการต่อยอดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นการรักษาทรัพยากรชีวภาพ ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน โดยการสนับสนุนของสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น
- มลพิษทางน้ำ ได้แก่ การส่งเสริมการแก้ไขปัญหามลพิษไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่เป้าหมาย การพัฒนากฎหมาย กฎระเบียบและกลไกในการจัดการมลพิษ เพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติและบังคับใช้กฎหมายด้านมลพิษ ตลอดจนการพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการมลพิษ
- มลพิษทางอากาศ ได้แก่ การใช้พลังงานและเทคโนโลยีที่สะอาด โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมและภาคขนส่ง เพื่อลดและกักเก็บมลพิษทางอากาศ เพิ่มพื้นที่สีเขียว เพื่อดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ (Carbon Sink)
- มลภาวะทางเสียงและความสั่นสะเทือน ได้แก่ การใช้เครื่องยนต์หรือเครื่องจักรที่มีเสียงดังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน และมีการปรับปรุงกฎหมายให้เพิ่มโทษและเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้ สำหรับผู้ก่อมลพิษทางเสียง ทั้งจากอุตสาหกรรมและยานยนต์ อาจมีสิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจ เช่น ส่วนแบ่งจากค่าปรับ สำหรับผู้แจ้งเหตุ
- มลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล ได้แก่ การเปลี่ยนทัศนคติให้ลดการบริโภคนิยม (Reduce) และใช้ซ้ำ (Reuse) ส่งเสริมธุรกิจการหมุนเวียนนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) โดยกำหนดมาตรการทางเศรษฐกิจเพื่อจูงใจในการคัดแยกขยะ นำขยะอินทรีย์มาทำปุ๋ย นำก๊าซมีเทนที่เกิดขึ้นเข้าโครงการ CDM ตลอดจนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิต การบริโภคของสังคมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- มลพิษจากสารอันตราย ได้แก่ การมีระบบควบคุมและติดตามการใช้ ตลอดจนกระบวนการ ตั้งแต่ผลิตหรือนำเข้า และการบำบัดขยะที่เป็นสารอันตราย โดยให้รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น
- มลพิษจากของเสียอันตราย ได้แก่ การมีระบบรับฝากเพื่อรวบรวมของเสียอันตรายรวมในเขตนิกมอุตสาหกรรม เพื่อลดต้นทุนในการรวบรวมของโรงงาน ขจัดปัญหาการลักลอบทิ้ง และ

คุ่มค่าในการขนส่งไปยังโรงงานบำบัดฯ โดยให้ส่วนแบ่งของค่าปรับ สำหรับผู้แจ้งเหตุการณ์ลักลอบทิ้ง รวมถึงการเสริมสร้างสมรรถนะเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการจัดการของเสียอันตรายและมูลฝอยติดเชื้อ

- สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ได้แก่ การพัฒนาฐานข้อมูลและองค์ความรู้ให้เชื่อมโยงสู่เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม ให้เป็นระบบและมีความทันสมัย และควรมีการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม ตลอดจนการกระจายอำนาจและเพิ่มขีดความสามารถ ทั้งบุคลากร อุปกรณ์เครื่องมือ องค์ความรู้ และการคลังส่วนท้องถิ่น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมบริหารจัดการ โดยชุมชนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด
- สิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน ได้แก่ การให้ความรู้ความเข้าใจ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมกับชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนัก มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการลดมลภาวะต่างๆ
- การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ได้แก่ การขยายองค์ความรู้ไปสู่ระดับชุมชน ทั้งในด้านการลดก๊าซเรือนกระจก (Mitigation) และในด้านการปรับตัวให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง (Adaptation) การสร้างเสริม พัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับให้มีความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ทั้งในเชิง Mitigation และ Adaptation และให้มีการศึกษาเพื่อกำหนดพื้นที่เสี่ยงภัย มาตรการรองรับ และมาตรการเตือนภัยที่เหมาะสม สนับสนุนให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) เช่น การผลิตที่ทำให้คาร์บอนต่ำโดยให้มีการใช้พลังงานชีวภาพ พลังงานทางเลือก

2.5 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors) ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors) ของนโยบาย 20 ปี จากการสำรวจพบว่า ปัจจัยที่ถูกจัดให้อยู่ในลำดับต้น (ลำดับ 1-3) มากที่สุด คือ ทิศทางการพัฒนาและนโยบายของรัฐ (ร้อยละ 36.0) ความตระหนักในปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 29.2) และศักยภาพขององค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ร้อยละ 25.0) (ตารางที่ ผ-18)

ตารางที่ ผ-18 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors) ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ลำดับของปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อน	ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อน	ร้อยละ
1	ทิศทางการพัฒนาและนโยบายของรัฐ	36.0
2	ความตระหนักในปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	29.2
3	ศักยภาพขององค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	25.0
4	การผลักดันให้ออกกฎหมาย/กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง	21.7

ตารางที่ ผ-18 (ต่อ)

ลำดับของปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อน	ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อน	ร้อยละ
5	การมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา	26.1
6	งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ	21.7
7	พฤติกรรมและรูปแบบการบริโภคของประชาชน	26.1
8	ภาวะเศรษฐกิจ	43.5
9	โครงสร้างทางประชากร	65.2
10	อื่นๆ	91.3

ที่มา: จากการสำรวจ

2.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อน นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

2.6.1 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่ถูกจัดให้อยู่ในลำดับต้น (ลำดับ 1-3) มากที่สุด คือ ภาวะเศรษฐกิจโลก (ร้อยละ 28.0) ราคาพลังงาน (ร้อยละ 20.0) และพันธกรณีระหว่างประเทศ (ร้อยละ 28.0) (ตารางที่ ผ-19)

2.6.2 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยที่ภายในถูกจัดให้อยู่ในลำดับต้น (ลำดับ 1-3) มากที่สุด คือ ทิศทางการพัฒนาและนโยบายของรัฐ เสถียรภาพทางการเมือง และการพัฒนาธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชน (ตารางที่ ผ-20)

ตารางที่ ผ-19 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการขับเคลื่อน นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ลำดับของปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการขับเคลื่อน	ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการขับเคลื่อน	ร้อยละ
1	ภาวะเศรษฐกิจโลก	28.0
2	ราคาพลังงาน	20.0
3	พันธกรณีระหว่างประเทศ	28.0
4	ภัยธรรมชาติ	20.8
5	การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและข้อตกลงการค้าเสรี	20.8
6	วิกฤตอาหารโลก	16.7

ตารางที่ ผ-19 (ต่อ)

ลำดับของปัจจัยภายนอก ที่มีผลต่อการขับเคลื่อน	ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการขับเคลื่อน	ร้อยละ
7	การกีดกันทางการค้า	30.4
8	การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี	26.1
9	อื่นๆ	100

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ ผ-20 ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการขับเคลื่อน นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ลำดับของปัจจัยภายใน ที่มีผลต่อการขับเคลื่อน	ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการขับเคลื่อน	ร้อยละ
1	ทิศทางการพัฒนาและนโยบายของรัฐ	50.0
2	เสถียรภาพทางการเมือง	19.2
3	การพัฒนาธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชน	23.1
4	ศักยภาพขององค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	23.1
5	การปรับปรุง/พัฒนากฎหมายและระเบียบ	28.0
6	เครื่องมือใหม่ในการจัดการสิ่งแวดล้อม	16.0
7	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของประเทศ (การ ลดลงของสัดส่วน GDP ภาคเกษตร)	16.0
8	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	16.0
9	การขยายตัวของความเป็นเมือง	16.0
10	สัดส่วนงบประมาณ(สิ่งแวดล้อม) ต่องบประมาณแผ่นดิน	16.0
11	ความสามารถในการปรับตัวต่อมาตรการเชิงสมัครใจ ใหม่ๆ	20.0
12	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ	33.3
13	อื่นๆ	92.0

ที่มา: จากการสำรวจ

2.7 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

จากการสำรวจ พบว่าข้อเสนอแนะในการทบทวนนโยบาย 20 ปี มีดังนี้

- 1) ควรใช้ตัวเลขของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 เป็นฐานข้อมูล และปรับเป้าหมายที่มีความน่าจะเป็นไปได้ในอีก 6 ปีข้างหน้า ที่น่าจะบรรลุได้ (รวมถึงนโยบายทุกเรื่องด้วย)
- 2) ปัจจุบันมีฐานข้อมูลที่ชัดเจนหรือไม่ เพราะการตั้งเป้าหมายจะขึ้นอยู่กับฐานข้อมูล
- 3) การกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางไปสู่ส่วนท้องถิ่นควรคำนึงถึงแผนการดำเนินงานที่เป็นขั้นตอน ให้ท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจ มีขีดความสามารถในการรับถ่ายทอดภารกิจได้อย่างเหมาะสม มีความต่อเนื่อง และมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถรองรับภารกิจ
- 4) ควรพิจารณานโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม ควรแทรกอยู่ในแต่ละนโยบายหลักหรือสาขาทรัพยากรจะเหมาะสมกว่าหรือไม่ จะได้มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน เบ็ดเสร็จอยู่ในด้านที่เกี่ยวข้อง
- 5) ให้มีผลบังคับใช้การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment) ทางกฎหมาย เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกสาขาอย่างยั่งยืน
- 6) ควรมีการศึกษาถึงจุดยืนประเทศไทยในเวทีข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้าน

ภาคผนวกที่ 5

แบบสำรวจความคิดเห็น

“การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษา
คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559”

ภาคผนวกที่ 5

แบบสำรวจความคิดเห็น

“การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559”

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ดำเนินการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 (นโยบายฯ 20 ปี) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ทบทวน ปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมนโยบายฯ 20 ปี ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต เนื่องจากนโยบายฯ ดังกล่าว มีผลใช้มาระยะหนึ่งแล้วสมควรได้มีการทบทวน ประกอบกับ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างระบบบริหารราชการ และในเชิงเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศ และเนื่องจากภารกิจด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน ดังนั้น การทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จึงควรให้ภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทบทวนนโยบายฯ ดังกล่าวด้วย

แบบสำรวจชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อสำรวจความคิดเห็นเพื่อการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในฐานะที่หน่วยงานของท่านมีภารกิจเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านได้ให้ข้อมูลและข้อคิดเห็น เพื่อนำไปใช้ประกอบการทบทวนนโยบายฯ 20 ปี รวมทั้งจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติต่อไป

★★★ กรุณาตอบแบบสำรวจและส่งกลับ ภายในวันศุกร์ที่ 29 มกราคม 2553 โดยใช้ช่องที่แนบมานี้ ★★★

หมายเหตุ: หากมีข้อสอบถามสามารถติดต่อประสานงานได้ที่ โทร. 0 2718 5460 ต่อ 414 (คุณทิพย์วัลย์ แก้วมีศรี)

หรือต่อ 417 (คุณลูกจันทร์ ปิ่นแก้ว)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ-นามสกุลตำแหน่ง.....

สังกัด กลุ่ม/ฝ่าย.....สำนัก/กอง.....

กรม.....กระทรวง

โทรศัพท์.....โทรสาร.....E-mail address.....

ตอนที่ 2 การดำเนินงานของหน่วยงาน

1.“หน่วยงานของท่าน” ได้มีการเปลี่ยนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ไปสู่การปฏิบัติหรือไม่

- ☐ ไม่มีการดำเนินการเนื่องจาก (โปรดระบุ).....
- ☐ มีการดำเนินการ ในปี พ.ศ. โดยถ่ายทอดไปสู่.....(กรุณาใส่เครื่องหมาย ☒ และตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ นโยบายรัฐบาลด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	☐ มาตรการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
☐ แผนหรือยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (โปรดระบุ) ชื่อแผน/ยุทธศาสตร์	☐ การตรากฎหมาย (โปรดระบุชื่อกฎหมาย โดยรวมถึงกฎหมายรองเช่น กฎกระทรวง)
☐ แผนปฏิบัติราชการของหน่วยงาน	☐ การกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ คือ
☐ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ.	☐ แนวทาง/คู่มือ เช่น.....
☐ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับภาค	☐ มาตรการ/เครื่องมือทางสังคม เช่น.....
☐ แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด	☐ การออกมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม
☐ แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	

- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
-
-

2. “นโยบาย/แผน/มาตรการ ของหน่วยงานท่าน” ที่เป็นการสนับสนุน หรือเอื้อประโยชน์ต่อความสำเร็จของการดำเนินงานในการปฏิบัติตามนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 มีอะไรบ้าง (โปรดระบุ ชื่อ นโยบาย/แผน/มาตรการ)

.....

.....

3. “ระเบียบ หรือ กฎกระทรวง ของหน่วยงานท่าน” ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ที่อยู่ระหว่างการพัฒนาโดยหน่วยงานของท่าน มีอะไรบ้าง (โปรดระบุ)

.....

.....

.....

.....

4. “ผลผลิต/ตัวชี้วัด ของหน่วยงานท่าน” ที่มีความสอดคล้องกับนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 (โปรดระบุ ผลผลิต หรือตัวชี้วัด)

.....

.....

.....

.....

5. “ผลกระทบที่เกิดขึ้น” จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานท่านในด้านต่าง ๆ (เช่น สังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม ฯลฯ) ตามนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 มีผลกระทบด้านใดบ้าง

☐ เศรษฐกิจ (โปรดระบุ) ผู้ได้รับผลกระทบ คือ

ลักษณะของผลกระทบ คือ

☐ สังคม (โปรดระบุ) ผู้ได้รับผลกระทบ คือ

ลักษณะของผลกระทบ คือ

☐ การเมือง (โปรดระบุ) ผู้ได้รับผลกระทบ คือ.....

ลักษณะของผลกระทบ คือ

☐ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (โปรดระบุ) ผู้ได้รับผลกระทบ คือ.....

ลักษณะของผลกระทบ คือ

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

6. “ปัญหา/อุปสรรค” ของหน่วยงานท่าน ในการดำเนินการตามนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 มีปัญหาหรือไม่ อย่างไร

☐ มีปัญหา/อุปสรรค (โปรดระบุ).....

.....

.....

.....

หน่วยงานของท่าน มีแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะใด หรือได้ดำเนินการแก้ปัญหาอย่างไร (โปรดระบุ).....

.....

.....

.....

☐ ไม่มีปัญหา/อุปสรรค

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะต่อนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

- 1 ท่านมีความเห็นว่า “สมควร” มีการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 หรือไม่

☐ ไม่สมควรมีการทบทวน

☐ สมควรมีการทบทวน หากสมควรมีการทบทวน ท่านคิดว่าควรพิจารณาปัจจัยใดต่อไปนี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ความต้องการของประชาชน เนื่องจาก.....

สิ่งที่ควรทบทวนคือ.....

☐ ปัญหาเศรษฐกิจ เนื่องจาก.....

สิ่งที่ควรทบทวนคือ.....

☐ ปัญหาการเมือง / สังคม เนื่องจาก.....

สิ่งที่ควรทบทวนคือ.....

☐ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก.....

สิ่งที่ควรทบทวนคือ.....

☐ โครงสร้าง/การบริหารของภาครัฐ เนื่องจาก.....

สิ่งที่ควรทบทวนคือ.....

☐ การออกกฎ/ระเบียบ/ข้อบังคับ เนื่องจาก.....

สิ่งที่ควรทบทวนคือ.....

☐ การเตือนภัยของนักวิชาการ เนื่องจาก.....

สิ่งที่ควรทบทวนคือ.....

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม (โปรดระบุ).....

2. “ความเหมาะสม” ของวิสัยทัศน์ ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ซึ่งกำหนดดังนี้

วิสัยทัศน์

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้มีการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานการอนุรักษ์ และความเป็นธรรมในสังคม
- 2) ระบบการบริหารและการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพในลักษณะองค์รวมโดยการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนองค์กรเอกชนและประชาชน ผูกพันกันและมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดนโยบาย วางแผนและติดตามตรวจสอบ
- 3) ประชาชนมีจิตสำนึก และร่วมดำเนินการป้องกัน แก้ไข และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จากวิสัยทัศน์ของนโยบายฯ (ตามกรอบด้านบน) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร (กรุณาใส่เครื่องหมาย ☒ ลงในช่องด้านล่าง)

☐ วิสัยทัศน์ มีความเหมาะสมแล้ว

☐ วิสัยทัศน์ ยังไม่มีความเหมาะสม โดยประเด็นที่ท่านคิดว่าไม่เหมาะสม คือ (ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

☐ ขาดความชัดเจน (ระบุ).....

☐ ไม่ครอบคลุมประเด็น (ระบุ)

☐ อื่นๆ (ระบุ).....

ข้อเสนอแนะต่อวิสัยทัศน์ของนโยบายฯ ที่ท่านเห็นว่าเหมาะสม คือ

.....

3. ข้อเสนอแนะต่อเป้าหมายและตัวชี้วัดนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

3.1 ท่านเห็นว่า “ควรปรับปรุงเป้าหมาย” ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559

ในระยะเวลาที่เหลืออีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) หรือไม่

☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ เป้าหมายใหม่เชิงปริมาณ (ตัวเลข) ลงในตารางที่ 1)

☐ ไม่ควรปรับปรุงเป้าหมาย (ข้ามไปทำข้อ 3.2 หน้า 7)

☐ อื่นๆ (ข้ามไปทำข้อ 3.2 หน้า 7) โปรดระบุ.....

ตารางที่ 1 ข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงเป้าหมาย ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในระยะเวลาที่เหลืออีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) โดยเฉพาะสาขาทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของหน่วยงานของท่าน

ทั้งนี้..ท่านสามารถให้ข้อเสนอแนะต่อสาขาทรัพยากรอื่นได้ตามความคิดเห็นของท่าน*

สาขาของทรัพยากรฯ / เป้าหมาย นโยบายฯ 20 ปี (พ.ศ. 2540-2559)	ข้อเสนอแนะการปรับปรุงเป้าหมายนโยบายฯ อีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) (หมายเหตุ: หากเป็นไปได้กรุณาระบุ “เป้าหมายเชิงปริมาณ”)
1. นโยบายทรัพยากรธรรมชาติ	
ทรัพยากรดินและที่ดิน - ให้มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อม ครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศ - เร่งรัดฟื้นฟูที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ และแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดินซึ่งมีอยู่ร้อยละ 59.5 และ 41.7 ตามลำดับ (ข้อมูล ปี 2540) - อนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ที่เหมาะสมอย่างน้อยร้อยละ 35 ของพื้นที่ประเทศไว้เพื่อการเกษตรกรรม โดยเป็นพื้นที่เพื่อการกสิกรรมร้อยละ 25 และพื้นที่เพื่อการปศุสัตว์ร้อยละ 10 - การใช้ที่ดินในพื้นที่เฉพาะที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยา	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
ทรัพยากรป่าไม้ - มีพื้นที่ป่าเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ 20 - ให้มีการใช้พื้นที่ป่าไม่ตามวิถีทางในเชิงอนุรักษ์ คุณภาพของระบบนิเวศ เพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม - อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
ทรัพยากรน้ำ - ให้มีการพัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน ให้เป็นระบบลุ่มน้ำในทุกลุ่มน้ำ เพื่อให้มีปริมาณที่เพียงพอและมีคุณภาพที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สาขาของทรัพยากรฯ / เป้าหมาย นโยบายฯ 20 ปี (พ.ศ. 2540-2559)	ข้อเสนอแนะการปรับปรุงเป้าหมายนโยบายฯ อีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) (หมายเหตุ: หากเป็นไปได้กรุณาระบุ “เป้าหมายเชิงปริมาณ”)
ทรัพยากรธรณีและแร่ - อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรแร่/ทรัพยากรธรณีระยะยาว เพื่อสงวนรักษาทรัพยากรแร่/ธรณีที่จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาในอนาคตและความมั่นคงของประเทศ และประสานการใช้ประโยชน์ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
ทรัพยากรพลังงาน - มีการผลิตและพัฒนาแหล่งพลังงานให้เพียงพอับความต้องการอย่างประหยัดโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ - มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด - มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและการใช้พลังงานให้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด และลดปัญหามลพิษ	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง - สงวนให้มีพื้นที่ป่าชายเลนไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่ - อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภทเพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศชายฝั่ง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
2. นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษ	
มลพิษทางน้ำ - คุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินที่มีสภาพเสื่อมโทรม จะต้อง มีคุณภาพดีขึ้น (- แม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างมีออกซิเจนละลายน้ำไม่ต่ำกว่า 4 ม.ก./ล. และคลองเชื่อมต่อน้ำออกซิเจนละลายน้ำเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2 ม.ก./ล. ภายในปี 2549 และจะรักษาคุณภาพน้ำไม่ให้เสื่อมโทรมไปกว่านี้ตลอดไป / แม่น้ำท่าจีนตอนล่างมีออกซิเจนละลายน้ำไม่น้อยกว่า 4 ม.ก./ล. และคลองเชื่อมต่อน้ำออกซิเจนละลายน้ำเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2 ม.ก./ล. / แม่น้ำสายสำคัญที่ผ่านเมืองศูนย์กลางความเจริญต่างๆ อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินตามที่กำหนดไว้) - คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศ จะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง โดยให้ความสำคัญแก่ชายฝั่งบริเวณท่องเที่ยวที่สำคัญและอ่าวไทยตอนบนเป็นอันดับแรก	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สาขาของทรัพยากรฯ / เป้าหมาย นโยบายฯ 20 ปี (พ.ศ. 2540-2559)	ข้อเสนอแนะการปรับปรุงเป้าหมายนโยบายฯ อีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) (หมายเหตุ: หากเป็นไปได้กรุณาระบุ “เป้าหมายเชิงปริมาณ”)
มลพิษทางอากาศ - คุณภาพอากาศในเขตควบคุมมลพิษและเขตเมือง โดยเฉพาะฝุ่นละอองจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพอากาศในบรรยากาศ โดยฝุ่นละอองในบริเวณทั่วไปมีค่าเฉลี่ย 1 ปี ไม่เกิน 0.1 ม.ก./ลบ.ม. และฝุ่นละอองในบริเวณริมถนน จะมีความเข้มข้นเฉลี่ย 24 ชั่วโมงสูงสุดไม่เกิน 0.3 ม.ก./ลบ.ม. - สารมลพิษอื่นๆ ในอากาศจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ตั้งแต่ปี 2540 - ระดับปริมาณสารมลพิษทางอากาศในเขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไป โดยเฉพาะก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจนจะอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน - ควบคุมระดับเสียงโดยทั่วไปในทุกพื้นที่ของประเทศให้มีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ - ควบคุมระดับเสียงและความสั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดให้ได้ตามมาตรฐาน ได้แก่ ระดับเสียงของยานพาหนะ ระดับเสียงและความสั่นสะเทือนของสถานประกอบการและชุมชน	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
มลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล - ลด ควบคุมการผลิตมูลฝอยของประชากรไม่เกิน 1.0 กิโลกรัม/คน/วัน - ให้มีการใช้ประโยชน์จากมูลฝอยในเขตกรุงเทพฯ และชุมชนทั่วประเทศไม่น้อยกว่าร้อยละ 15 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น - ปริมาณมูลฝอยตกค้างในเขตเทศบาลหมดไป และสำหรับพื้นที่นอกเขตเทศบาลจะมีปริมาณมูลฝอยตกค้างไม่เกินร้อยละ 10 ของปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น - ให้ทุกจังหวัดมีแผนหลัก/แผนการจัดการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกต้องเหมาะสม และมีระบบกำจัดมูลฝอยที่ถูกต้องเหมาะสมทุกเทศบาล	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สาขาของทรัพยากรฯ / เป้าหมาย นโยบายฯ 20 ปี (พ.ศ. 2540-2559)	ข้อเสนอแนะการปรับปรุงเป้าหมายนโยบายฯ อีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) (หมายเหตุ: หากเป็นไปได้กรุณาระบุ “เป้าหมายเชิงปริมาณ”)
มลพิษจากสารอันตราย - ลดและควบคุมมลพิษจากสารอันตรายจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของประชาชน - มีแผนปฏิบัติการฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงระดับประเทศ และระดับจังหวัด - จัดตั้งศูนย์พิษวิทยา และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศ	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
มลพิษจากของเสียอันตราย - ลดและควบคุมมลพิษจากของเสียอันตรายในภาคอุตสาหกรรมและชุมชนไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน - เก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายภาคอุตสาหกรรมได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 และจากชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น - ให้สถานพยาบาลของรัฐ/เอกชน มีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกวิธี ตั้งแต่การคัดแยก เก็บรวบรวม ขนส่ง บำบัด และกำจัด	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
3. นโยบายแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม	
แหล่งธรรมชาติ - อนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศ	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
แหล่งศิลปกรรม - อนุรักษ์ คุ่มครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรม เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สาขาของทรัพยากรฯ / เป้าหมาย นโยบายฯ 20 ปี (พ.ศ. 2540-2559)	ข้อเสนอแนะการปรับปรุงเป้าหมายนโยบายฯ อีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) (หมายเหตุ: หากเป็นไปได้กรุณาระบุ “เป้าหมายเชิงปริมาณ”)
4. นโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน	
สิ่งแวดล้อมชุมชน - ชุมชนทุกระดับมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และพื้นที่สีเขียว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของ ประชาชนที่เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของ ระบบนิเวศธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจ สังคม มรดกทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
5. นโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อ สิ่งแวดล้อม	
การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม - ชุมชนทุกระดับและประชาชนมีจิตสำนึก และจิต วิญญาณ รวมทั้งมีความพร้อมในการมีส่วนร่วม ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสม	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)
6. นโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม	
เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม - มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อป้องกันและจัด ปัญหาภาวะมลพิษ และอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ	☐ คงเป้าหมายเดิม ☐ ควรปรับปรุงเป้าหมาย (โปรดระบุ)

3.2 ท่านเห็นว่า “ควรกำหนดตัวชี้วัด” ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในระยะเวลาที่เหลืออีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) หรือไม่

- ☐ ควรกำหนดตัวชี้วัด (โปรดระบุ “ตัวชี้วัดที่ท่านเห็นว่าเหมาะสม” หรือ “ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน” ในตารางที่ 2)
- ☐ ไม่ควรกำหนดตัวชี้วัด (ข้ามไปทำข้อ 4 หน้า 12)
- ☐ อื่นๆ (ข้ามไปทำข้อ 4 หน้า 12) โปรดระบุ.....

ตารางที่ 2 ข้อเสนอแนะต่อการ “กำหนดตัวชี้วัด” ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในระยะเวลาที่เหลืออีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)

นโยบายฯ 20 ปี พ.ศ. 2540-2559		ข้อเสนอแนะ การ “กำหนดตัวชี้วัด” ของนโยบายฯ ในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)
สาขาทรัพยากร/เป้าหมาย	ตัวอย่างตัวชี้วัด	
1. นโยบายทรัพยากรธรรมชาติ		
ทรัพยากรดินและที่ดิน		(โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. ให้มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อม	-	
2. เร่งรัดฟื้นฟูที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ และแก้ไขปัญหาคาระแล้งพังทลายของดินซึ่งมีอยู่ร้อยละ 59.5 และ 41.7 ตามลำดับ (ข้อมูล ปี 2540)	- พื้นที่ที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ที่ได้รับการฟื้นฟู - พื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายที่ได้รับการฟื้นฟู - อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่า	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
3. อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางนิเวศวิทยาและธรณีวิทยามบนพื้นฐานความสมดุลของธรรมชาติ	- อัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. มีพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 20	- สัดส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่อพื้นที่ประเทศ - ต้นทุนการบริหารจัดการป้องกันและควบคุมไฟป่า - อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้ไม้สุทธิ	
2. ให้มีการใช้พื้นที่ป่าไม้ตามวิถีทางในเชิงอนุรักษ์คุณภาพของระบบนิเวศเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม	- พื้นที่ป่าชุมชน	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นโยบายฯ 20 ปี พ.ศ. 2540-2559		ข้อเสนอแนะ การ “กำหนดตัวชี้วัด” ของนโยบายฯ ในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)
สาขาทรัพยากร/เป้าหมาย	ตัวอย่างตัวชี้วัด	
3. อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน	- อัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
ทรัพยากรน้ำ		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. พัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ ทั้งแหล่งน้ำผิวดิน/แหล่งน้ำใต้ดิน ให้เป็นระบบลุ่มน้ำทุกกลุ่มน้ำ เพื่อให้มีปริมาณเพียงพอและมีคุณภาพเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน	- ปริมาณน้ำในเขื่อนภูมิพลและสิริกิติ์ ณ วันที่ 1 มกราคม - จำนวนหมู่บ้านที่เข้าถึงน้ำประปาต่อหมู่บ้านทั้งหมด	
ทรัพยากรธรณีและแร่		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรแร่/ธรณีระยะยาวเพื่อสงวนรักษาทรัพยากรแร่/ธรณีที่จะมีความสำคัญต่อการพัฒนาในอนาคตและความมั่นคงของประเทศ และประสานการใช้ประโยชน์ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ลดความขัดแย้งกับการจัดการทรัพยากรอื่นๆ	- จำนวนสัมปทานแร่ที่เปิดดำเนินการ - จำนวนเรื่องร้องเรียนด้านปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรแร่	
ทรัพยากรพลังงาน		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. มีการผลิตและพัฒนาแหล่งพลังงานให้เพียงพอับความต้องการอย่างประหยัดโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ	- อัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้พลังงาน - พลังงานหมุนเวียนต่อพลังงานเชิงพาณิชย์ทั้งหมด	
2. มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด	- สัดส่วนของอัตราการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการใช้พลังงานต่ออัตราการขยายตัวของ GDP (หรือ energy elasticity)	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นโยบายฯ 20 ปี พ.ศ. 2540-2559		ข้อเสนอแนะ
สาขาทรัพยากร/เป้าหมาย	ตัวอย่างตัวชี้วัด	การ “กำหนดตัวชี้วัด” ของนโยบายฯ ในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)
3. มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและการใช้พลังงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด และลดปัญหา มลพิษ	-	(โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. สงวนใหม่พื้นที่ป่าชายเลน ไม่ต่ำกว่า 1 ล้านไร่	- พื้นที่ป่าชายเลน - อัตราการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
2. อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลทุกประเภท เพื่อรักษาคุณภาพของระบบนิเวศชายฝั่ง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล	- อัตราการจับสัตว์น้ำทะเลต่อหนึ่งหน่วยการจับ - ร้อยละของจำนวนชายหาดที่มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมดี	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
2. นโยบายป้องกันและจัดมลพิษ		
มลพิษทางน้ำ		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. คุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินที่มีสภาพเสื่อมโทรมจะต้องมีคุณภาพดีขึ้น	- ร้อยละของจำนวนแหล่งน้ำที่มีคุณภาพดี	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
2. คุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งทั่วประเทศ จะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง โดยให้ความสำคัญแก่ชายฝั่งบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และอ่าวไทยตอนบนเป็นอันดับแรก	- ร้อยละของสถานี่ตรวจวัดน้ำทะเลที่อยู่ในเกณฑ์ดี	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นโยบายฯ 20 ปี พ.ศ. 2540-2559		ข้อเสนอแนะ การ “กำหนดตัวชี้วัด” ของนโยบายฯ ในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)
สาขาทรัพยากรฯ/เป้าหมาย	ตัวอย่างตัวชี้วัด	
มลพิษทางอากาศ		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. คุณภาพอากาศในเขตควบคุมมลพิษและเขตเมือง โดยเฉพาะฝุ่นละอองอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ฝุ่นละอองบริเวณทั่วไปมีค่าเฉลี่ย 1 ปีไม่เกิน 0.1 ม.ก./ลบ.ม. และ ฝุ่นละอองบริเวณริมถนนมีความเข้มข้นเฉลี่ย 24 ชั่วโมงสูงสุดไม่เกิน 0.3 ม.ก./ลบ.ม.	- จำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของ PM10 เกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัดริมถนน กรุงเทพมหานคร	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
2. สารมลพิษอื่นๆ ในอากาศอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะก๊าซ-คาร์บอนมอนอกไซด์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540.	- จำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของ CO เกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัดริมถนนกรุงเทพฯ - จำนวนครั้งที่ค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของ O ₃ เกินมาตรฐานต่อจำนวนครั้งที่ตรวจวัดริมถนนกรุงเทพฯ	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
3. ระดับปริมาณสารมลพิษทางอากาศในเขตอุตสาหกรรมและชุมชนทั่วไป โดยเฉพาะก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์และก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	-	(โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
มลภาวะทางเสียงและความสั่นสะเทือน		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. ควบคุมระดับเสียงโดยทั่วไปในพื้นที่ของประเทศให้มีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมง ไม่เกิน 70 เดซิเบลเอ	- จำนวนวันที่ระดับเสียงมีค่าเกินมาตรฐานต่อจำนวนวันที่ตรวจวัดริมถนน กรุงเทพฯ และปริมณฑล - จำนวนวันที่ระดับเสียงมีค่าเกินมาตรฐานต่อจำนวนวันที่ตรวจวัดริมถนนต่างจังหวัด	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นโยบายฯ 20 ปี พ.ศ. 2540-2559		ข้อเสนอแนะ การ “กำหนดตัวชี้วัด” ของนโยบายฯ ในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)
สาขาทรัพยากร/เป้าหมาย	ตัวอย่างตัวชี้วัด	
2. ควบคุมระดับเสียงและความ สั่นสะเทือนจากแหล่งกำเนิดให้ได้ มาตรฐาน ได้แก่ ระดับเสียงของ ยานพาหนะ ระดับเสียง และความ สั่นสะเทือนของสถานประกอบการ และชุมชน	-	(โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
มลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1.ลดการผลิตมูลฝอยของ ประชากรในอัตราไม่เกิน 1 กิโลกรัม/คน/วัน	- ปริมาณการผลิตขยะ ต่อคนต่อวันในเขต เมือง	
2. มีการใช้ประโยชน์จากมูลฝอย ในเขตกรุงเทพฯ และชุมชนอื่น ในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ 15 ของมูลฝอยที่เกิดขึ้น	- ขยะชุมชนที่นำ กลับมาใช้ใหม่ต่อขยะ ที่เกิดขึ้น - ขยะอุตสาหกรรมที่นำ กลับมาใช้ใหม่ต่อขยะ ที่เกิดขึ้น - จำนวนบริษัทที่ recycle ขยะ	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
3. ปริมาณมูลฝอยตกค้างในเขต เทศบาลหมดไปและพื้นที่นอก เขตเทศบาลมีมูลฝอยตกค้างไม่ เกินร้อยละ 10 ของปริมาณมูล ฝอยที่เกิดขึ้น	-	(โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
4. ให้ทุกจังหวัดมีแผนหลัก/ แผนการจัดการกำจัดมูลฝอยสิ่ง ปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะและมี ระบบกำจัดมูลฝอยสิ่งปฏิกูลที่ ถูกสุขลักษณะครบถ้วนทุก เทศบาล	-	(โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นโยบายฯ 20 ปี พ.ศ. 2540-2559		ข้อเสนอแนะ การ “กำหนดตัวชี้วัด” ของนโยบายฯ ในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)
สาขาทรัพยากร/เป้าหมาย	ตัวอย่างตัวชี้วัด	
มลพิษจากสารอันตราย		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. ลดและควบคุมมลพิษจากสารอันตรายจากแหล่งกำเนิดทุกประเภท ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความเป็นอยู่ของประชาชน	- จำนวนการเกิดอุบัติเหตุจากสารอันตราย - อัตราการเปลี่ยนแปลงของ ปริมาณการนำเข้าสารอันตราย - อัตราการเปลี่ยนแปลงของ ปริมาณการผลิตสารอันตราย	
2. มีแผนปฏิบัติการกรณีฉุกเฉินจากอุบัติเหตุร้ายแรงของสารอันตราย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง ระดับประเทศ และระดับจังหวัด	-	(โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
3. จัดตั้งศูนย์พิชิตภัย และศูนย์ข้อมูลด้านสารอันตรายระดับประเทศ	-	(โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
มลพิษจากของเสียอันตราย		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. ลดและควบคุมมลพิษจากของเสียอันตราย ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและชุมชน ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน	- ปริมาณของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรม - ปริมาณของเสียอันตรายจากชุมชน	
2. เก็บรวบรวมและกำจัดของเสียอันตรายจากภาคอุตสาหกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 95 และจากชุมชนไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ของปริมาณของเสียอันตรายที่เกิดขึ้น	-	(โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นโยบายฯ 20 ปี พ.ศ. 2540-2559		ข้อเสนอแนะ การ “กำหนดตัวชี้วัด” ของนโยบายฯ ในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)
สาขาทรัพยากร/เป้าหมาย	ตัวอย่างตัวชี้วัด	
3. สถานพยาบาลรัฐและเอกชนทุกแห่ง มีระบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกวิธี ตั้งแต่การคัดแยก การเก็บรวบรวม การขนส่ง การบำบัดและการกำจัด	- ปริมาณขยะติดเชื้อ	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
3. นโยบายสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม		
สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. อนุรักษ์ คุ้มครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศ	- จำนวนแหล่งธรรมชาติที่ประกาศเป็นแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์	
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม		☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)
1. อนุรักษ์ คุ้มครอง และฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ เพื่อเป็นมรดกทางธรรมชาติของประเทศ	- จำนวนแหล่งศิลปกรรมที่ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรม - จำนวนแหล่งศิลปกรรมที่มีการจัดทำแผนอนุรักษ์ คุ้มครอง ฟื้นฟู	
4. นโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน		
1. ชุมชนทุกระดับมีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียว เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศธรรมชาติ ระบบเศรษฐกิจ สังคม มรดกทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี	- พื้นที่สวนสาธารณะต่อพื้นที่กรุงเทพฯ - พื้นที่สวนสาธารณะต่อพื้นที่ในแต่ละเทศบาล - จำนวนระบบบำบัดน้ำเสียรวมชุมชนที่สร้างเสร็จแล้วได้รับการฟื้นฟูและเปิดให้บริการ - จำนวนผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะที่ประกาศใช้	☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด ☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

นโยบายฯ 20 ปี พ.ศ. 2540-2559		ข้อเสนอแนะ
สาขาทรัพยากร/เป้าหมาย	ตัวอย่างตัวชี้วัด	การ “กำหนดตัวชี้วัด” ของนโยบายฯ ในอีก 6 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559)
5. นโยบายการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม		
1. ชุมชนทุกระดับและประชาชนมีจิตสำนึก และจิตวิญญาณ รวมทั้งมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสม	<ul style="list-style-type: none">- จำนวนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม- จำนวนชุมชนเคลื่อนไหวปัญหามลพิษ- จำนวนผู้ใช้บริการระบบสารสนเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม- จำนวนคณะกรรมการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีประชาชนเป็นสมาชิก	<div>☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด</div> <div>☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)</div>
6. นโยบายเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม		
1. มีเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อป้องกันและขจัดปัญหาภาวะมลพิษ และอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติ	<ul style="list-style-type: none">- จำนวนเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมที่ภาครัฐผลิตได้- จำนวนองค์กรที่ได้รับมาตรฐาน ISO 14000- จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP	<div>☐ เห็นด้วยกับตัวอย่างตัวชี้วัด</div> <div>☐ ไม่เห็นด้วย (โปรดระบุ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม / ตัวชี้วัดของหน่วยงานท่าน)</div>

4. นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ได้กำหนดนโยบายหลัก 6 ด้าน และ 16 สาขา (ตารางที่ 3 คอลัมน์แรก) “หากจะมีการปรับปรุง” สาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ท่านเห็นว่า การจัดแบ่งสาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีการปรับปรุงใหม่ (5 นโยบายหลัก และ 16 สาขา ตามตารางที่ 3 คอลัมน์สอง) มีความเหมาะสมหรือไม่ (โปรดใส่ ✓ ลงในช่องความคิดเห็น)

ตารางที่ 3 การปรับปรุงสาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนโยบายฯ 20 ปี พ.ศ. 2540-2559

นโยบายหลัก/สาขาทรัพยากร เดิม	นโยบายหลัก/สาขาทรัพยากร ที่ปรับปรุงใหม่	ความคิดเห็นต่อนโยบายหลัก/สาขาทรัพยากร ที่ปรับปรุงใหม่		
		เหมาะสม	ไม่ เหมาะสม	กรณีไม่เหมาะสม (โปรดระบุความคิดเห็น)
1. นโยบายทรัพยากรธรรมชาติ	1. นโยบายทรัพยากรธรรมชาติ			
1) ทรัพยากรดินและที่ดิน	1) ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน			
2) ทรัพยากรป่าไม้	2) ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า			
3) ทรัพยากรน้ำ	3) ทรัพยากรน้ำ			
4) ทรัพยากรแร่	4) ทรัพยากรธรณีและแร่			

ตารางที่ 3 (ต่อ)

นโยบายหลัก/สาขาทรัพยากร เดิม	นโยบายหลัก/สาขาทรัพยากร ที่ปรับปรุงใหม่	ความคิดเห็นต่อนโยบายหลัก/สาขาทรัพยากร ที่ปรับปรุงใหม่		
		เหมาะสม	ไม่ เหมาะสม	กรณีไม่เหมาะสม (โปรดระบุความคิดเห็น)
5) ทรัพยากรพลังงาน	5) ทรัพยากรพลังงาน			
6) ทรัพยากรชายฝั่งทะเล	6) ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง			
	7) ความหลากหลายทางชีวภาพ			
2. นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษ	2. นโยบายป้องกันและขจัดมลพิษ			
7) มลพิษทางน้ำ	8) มลพิษทางน้ำ			
8) มลพิษทางอากาศ	9) มลพิษทางอากาศ			
9) มลพิษทางเสียงและความ สั่นสะเทือน	10) มลพิษทางเสียงและความ สั่นสะเทือน			
10) มลพิษจากมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล	11) มลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล			
11) มลพิษจากสารอันตราย	12) มลพิษจากสารอันตราย			
12) มลพิษจากของเสียอันตราย	13) มลพิษจากของเสียอันตราย			
3. นโยบายแหล่งธรรมชาติและ แหล่งศิลปกรรม	3. นโยบายแหล่งธรรมชาติและ แหล่งศิลปกรรม			
13) สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและ ศิลปกรรม	14) สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและ ศิลปกรรม			
4. นโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน	4. นโยบายสิ่งแวดล้อมชุมชน			
14) สิ่งแวดล้อมชุมชน	15) สิ่งแวดล้อมชุมชน			
5. นโยบายการศึกษาและ ประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม	5. นโยบายการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศ			
15) การศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อ สิ่งแวดล้อม	16) การเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศ			
6. นโยบายเทคโนโลยีเพื่อ สิ่งแวดล้อม				
16) เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม				

- สาขาทรัพยากรธรรมชาติที่ปรับปรุงใหม่ ท่านเห็นสมควรให้ตัดนโยบายที่ 5 การศึกษาและ ประชาสัมพันธ์เพื่อสิ่งแวดล้อม และ
นโยบายที่ 6 เทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม ออกหรือไม่ ☐ สมควรตัดออก (โปรดระบุ) ☐ ไม่สมควรตัดออก (โปรดระบุ)

- สาขาทรัพยากรธรรมชาติที่ปรับปรุงใหม่ ท่านเห็นควรให้เพิ่มสาขาใด หรือลดสาขาใด (โปรดระบุ)

5. ข้อเสนอแนะต่อ “การขับเคลื่อน” หรือแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในอีก 6 ปีข้างหน้า (ปี 2554-2559) (โปรดให้ข้อเสนอแนะ ลงในตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ข้อเสนอแนะต่อ “การขับเคลื่อน” นโยบายฯ 20 ปี พ.ศ. 2540-2559 ในอีก 6 ปีข้างหน้า (ปี 2554-2559)

(***ตัวอย่างการขับเคลื่อน เช่น เสริมสร้างสมรรถนะเจ้าหน้าที่/องค์กรทุกระดับ เสริมสร้างสมรรถภาพทางวิชาการ อุปกรณ์ เครื่องมือ และกฎหมาย ฯลฯ เป็นต้น***)

สาขาทรัพยากร	ข้อเสนอแนะต่อ “การขับเคลื่อน” เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย
ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน	
ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า	
ทรัพยากรน้ำ	
ทรัพยากรธรณีและแร่	
ทรัพยากรพลังงาน	
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	
ความหลากหลายทางชีวภาพ	
มลพิษทางน้ำ	
มลพิษทางอากาศ	
มลภาวะทางเสียงและความสั่นสะเทือน	
มลพิษจากขยะและสิ่งปฏิกูล	
มลพิษจากสารอันตราย	
มลพิษจากของเสียอันตราย	
สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	
สิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน	
การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	
สาขาอื่นเพิ่มเติม	

6. ท่านคิดว่า “ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors)” ของนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในอีก 6 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) มีอะไรบ้าง

(โปรดใส่ “เลข 1 - 10” ลงในช่อง ☐ โดยเรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้ “1” = สำคัญมากที่สุด จากนั้นให้เรียงตามลำดับจนถึง “10” = สำคัญน้อยที่สุด)

☐ พฤติกรรมและรูปแบบการบริโภคของประชาชน	☐ ความตระหนักในปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
☐ โครงสร้างทางประชากร (เช่น อัตราการเกิด อัตราการตาย)	☐ ภาวะเศรษฐกิจ (เช่น อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ การว่างงาน ฯลฯ)
☐ ศักยภาพขององค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	☐ การมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา
☐ การผลักดันให้ออกกฎหมาย/กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง	☐ งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ
☐ ทิศทางการพัฒนาและนโยบายของรัฐ	☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

.....

7. ท่านคิดว่า “ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อน” นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559 ในอีก 6 ปี ข้างหน้า (พ.ศ. 2554-2559) คืออะไร

7.1 ปัจจัยภายนอก

(โปรดใส่ “เลข 1 - 10” ลงในช่อง ☐ โดยเรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้ “1” = สำคัญมากที่สุด จากนั้นให้เรียงตามลำดับจนถึง “10” = สำคัญน้อยที่สุด)

☐ ภาวะเศรษฐกิจโลก	☐ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและข้อตกลงการค้าเสรี
☐ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบริโภคของประชาชน	☐ การกีดกันทางการค้า
☐ พันธกรณีระหว่างประเทศ	☐ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี
☐ ราคาพลังงาน	☐ วิกฤตอาหารโลก
☐ ภัยธรรมชาติ	
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....	

7.2 ปัจจัยภายใน

(โปรดใส่ “เลข 1 - 13” ลงในช่อง ☐ โดยเรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้ “1” = สำคัญมากที่สุด จากนั้นให้เรียงตามลำดับจนถึง “13” = สำคัญน้อยที่สุด)

☐ เสถียรภาพทางการเมือง	☐ ทิศทางการพัฒนาและนโยบายของรัฐ
☐ ศักยภาพขององค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	☐ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
☐ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ	☐ การพัฒนาธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชน
☐ การขยายตัวของความเป็นเมือง	☐ สัดส่วนงบประมาณ(สิ่งแวดล้อม)ต่องบประมาณแผ่นดิน
☐ การปรับปรุง/พัฒนากฎหมายและระเบียบ	
☐ ความสามารถในการปรับตัวต่อมาตรการเชิงสมัครใจใหม่ๆ เช่น มาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคม (ISO 26000)	
☐ เครื่องมือใหม่ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น Payment for Ecosystem service	
☐ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของประเทศ (การลดลงของสัดส่วน GDP ภาคเกษตร)	
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....	

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

.....

8. ข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2540-2559 (โปรดระบุ)

.....

.....

.....

.....

😊😊😊 ขอขอบพระคุณที่ท่านให้ความร่วมมือในการตอบแบบสำรวจ 😊😊😊

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ร่วมกับสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาคผนวกที่ 6

รายชื่อคณะกรรมการดำเนินการจ้าง
และรายชื่อคณะวิจัย

ภาคผนวกที่ 6

รายชื่อคณะกรรมการดำเนินการจ้างที่ปรึกษาโดยวิธีตกลง

“โครงการศึกษาทบทวนนโยบายและแผนการส่งเสริมและ
รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540-2559”

ที่ปรึกษา

1. นางสาวสุทธิลักษณ์ ะวีวรรณ
รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. นางสาวอารยา นันทโพธิเดช
รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประธานคณะกรรมการ

3. นายอภิมุข ตันติอาภากุล
ผู้อำนวยการกองติดตามประเมินผล

กรรมการ

4. นางพรทิพย์ จัยสิน
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
5. นายปราโมทย์ นิลถนอม
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
6. นางสาวธัญชนิต ตันต์ศรีสุโรจน์
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
7. นายชาญวิทย์ ทองสัมฤทธิ์
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
8. นายธีรพงษ์ เหล่าพงศ์พิชญ์
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ

กรรมการและเลขานุการ

9. นางสาวดวงรัตน์ มุกต์มณี
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ

ดำเนินการศึกษาโดย

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

565 ซอยรามคำแหง 39 ถนนรามคำแหง

เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310

โทรศัพท์ : 0 2718 5460 โทรสาร : 0 2718 5461

รายชื่อคณะวิจัย

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

1. ดร.อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา	หัวหน้าโครงการ
ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการ
2. นางทิพวัลย์ แก้วมีศรี	ผู้ประสานงานโครงการ
นักวิจัยด้านการติดตามประเมินผล
6. นายวินัย แสงสืบ	นักวิจัยด้านนโยบายและแผน
4. นางสาวพิศม มีถม	นักวิจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. นางสาวอัญชลี โหมดศิริ	ผู้ช่วยนักวิจัย

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

60/1 ซอยพินุลวัฒนา 7 ถนนพระรามที่ 6

สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ 0 2265 6540 โทรสาร 0 2265 6536

<http://www.onep.go.th>